MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
1. Ders Dökümü
13 Ocak 2009

Dersin ortamını hazırlamak için bugün gazetelerden birkaç haberle başlamak istiyorum. Bunlar geçen birkaç yılın haberleridir.

Tahran:
Fatima Eskandari bir öğlenden sonra evden kaçan kızlar için işlettiği sığınma evinin ön metal kapısını açtığında bıçak ve tüfeklerle donanmış iki adamla karşılaştı. 'Siz kimsiniz' diye sordu. Biz Ranach isimli kızın amcalarıyız. Bize, sizin Ranah'ı burada tuttuğunuzu söylediler. Aslında 16 yaşında bir kız olan Ranah içeride bu amcalarının elindeyken moraran yerlerini tedavi ettiriyordu. Evden, bunlardan kurtulmak için kaçmıştı. Amcaları İran'ın kuzeydoğusunda yüzlerce mil uzaktaki Sanandaj'dan buraya arabalarıyla gelmişti. Yeğenlerini görmek istediklerini belirttiler. Amcaları onun birkaç gün önce evden kaçarak ailenin şerefini lekelediğini söylediler. Onun başını vurmaya gelmişlerdi. New York Times 11/5/00.

New York, Staten Adası
17 yaşındaki bir kız bir bakkal dükkânında kasiyer olarak çalışıyordu. Dükkân sahibi kızın kasadan para çaldığını ve onu işten atacağını söyledi. Kız, babasına gitti ve dükkân sahibinin üzerini aradığını söyledi. Baba öfke nöbetine tutuldu, bir beysbol sopası ve silah kaptı, bakkala gitti ve 2 kişiyi öldürdü (NY Times 14/12/05)

Pakistan, İslamabat: 'Kocası Mehmood Iqbal ellerini ve ayaklarını bir iple bağladığında 21 yaşındaki Zahida Perveen hamileydi. Önce gözünün birine bir değnek sokarak onu kör etti, sonra burnunu ve kulaklarını kesti. Kendisini başka bir adamla aldattığından şüpheleniyordu' (New Haven Register 08/01/01).

Alabama Tuscaloosa: Felecia Scott'ın iki oğlu vardı- ancak onun, bir çocuk daha yapmak için saplantılı bir isteği vardı. Bu konuda kendisine yardımcı olması için erkek arkadaşını ikna etti. Dışarı çıktılar, hamile bir kadını öldürdüler ve rahminden tam gelişmiş fetüsü aldılar (NYT 28/9/98).

Suudi Arabistan: Genç bir kadın 7 adamın tecavüzüne uğradı. Dava açtı. Suudi mahkemesi kadını 200 kırbaç (büyük bir rakam) cezaya çarptırdı (NYT 1/4/08 s 1).

Dominik Cumhuriyeti: Crucita Medina 18 yaşındadır. Bir yıldır evliydi ve kocası kendisini sürekli dövüyordu. Ondan ayrılacak cesareti buldu, ancak ayrıldıktan sonra karşılaştılar ve Jose ona konuşmak istediğini söyledi. Onu motosikleti ile terkedilmiş bir sokağa götürdü ve orada tartıştılar. İçerisine gaz, hidroklorik asit, akü asidi, idrar ve diğer kimyasallardan oluşan bir karışım olan 'şeytan asiti' koyduğu bir şişeyi Crucita'ya fırlattı. Sıvı onu kalıcı olarak çirkinleştirdi. Yüzünü, kollarını, göğsünün sağ tarafını ve bacaklarının bir kısmını yaktı. Crucita halen eski kocasını mahkemeye çıkarmaya çalışıyor (IPPF Reaching Out 22: Spring '02).

Bangladesh, Gosarigaon,: 'Köyün yaşlıları bir Liçi ağacının altında Peyara Begum'un feci şekilde harap olmuş yüzüne bir değer biçmek için toplanmışlardı. Genç bir adam

ona kafayı takmıştı, ancak kadın evliydi ve adam reddedildi. Öcünü sülfürik asit ile aldı, bir zamanlar onu kendinden geçiren güzelliği ve mutlu hayatını yok etti. Yanakları erimişti. Sağ gözü kör oldu ve yerinde krater gibi bir boşluk oluştu. Kadının kocası, savcıların davaya bakması için rüşvet vermek zorunda kaldı. Sonunda failin ailesi 3.000 Dolar ödemek zorunda kaldı.

Bangladeş'te istatistiklere sahip olduğum 1999 yılı içinde resmi kayıtlara 174 asit saldırısı geçti. Tabii ki bunların çoğu belki de kayıtlara geçmedi. Yukarıdaki haber, 13 yaşındaki bir kızın uykusunda saldırıya uğradığını yazıyor. Bazı kurbanlar ölür, bazıları saldırganı ile evlenmeye zorlanır. Bir diğerinin, kocasının ikinci bir eş almasına izin verene kadar eve gelmesi yasaklanmıştır (NYT 24/6/00).

Bu hikâyeler, doğal olarak uç örneklerdir. Fakat bunları size vermemdeki amaç insanın seks davranışlarının derin köklerini, inanılmaz gücünü ve duygusallığını ortaya koymak ve bunları değiştirmenin ve yönlendirmenin zor olduğunu göstermektir. Seksin özellikle mantıksal hesaplamalarla yönlendirilmediği sizi şaşırtmamalıdır.

Gazetelerden seçtiğim bu birkaç hikâye çok yaygın bir olgu bağlamında buzdağının sadece görünen ucudur. Uzun insanlık tarihi boyunca ve her kültürde- size Brooklyn'den Bangladeş'e kadar örnekler verdim—buna çok benzer şeyler sürekli olur.

Uzun insanlık tarihi boyunca ve bir çok kültürde, insanların yaşadığı bir çok kültürde, kadınlara çök kötü davranılmıştır. Çok büyük oranlarda dayak söz konusudur. Dayak, insan şiddetinin ana şeklidir ve kadınlara karşı o kadar ayırım yapılmıştır ki istatistikler şimdi şey vardır, tam da şimdi, yüz milyonlarca kayıp kadın vardır. Bu kadınlar düşük yapılmakta, doğumdan hemen sonra öldürülmekte, erkek kardeşlerine göre eşit düzeyde yiyecek ya da sağlık hizmeti alamamaktadır. Bugün dünyada bu sebeplerden 100 milyon kadının ölümü söz konusudur. Bunlar uç şeylerdir ama oldukça yaygın şeylerdir.

Bu dersin amaçlarından birisi sizin bütün bunlara sebep olan şeylerin neler olduğunu anlamanızı sağlamaktır. Biyolojik bakış açısı ile kadınların suiistimal edilmesi gerçekten tuhaf bir şeydir. Erkekler ancak bir dişi yardımıyla üreyebilir- bir evrim söz konusu—oyunun adı yeniden üremedir- neredeyse türlerin tamamı—erkekler ne tür dişiler isterler? Onlar dişilerin olabildiğince sağlıklı, iyi beslenmiş ve iyi korunmuş olmasını ister, ve siz erkeklerin bunu sağlamaya gittiği, böylece dişilerin kendileri için üreme yaparak evrim oyununu devam ettirdiği bazı örnekler göreceksiniz.

İnsanlarda kadınlara genel olarak çok zalimce davranılır ve erkeklerin kadınları aç, hasta bırakmaları ve suiistimal etmeleri anlaşılabilecek bir şey değildir. Eğer annenin sağlık durumu iyi değilse, sıklıkla düşük kilolu, hastalıklı çocuklar doğuracaktır. Erkeklerin kadınlara davranma biçimi biyolojik bir afettir ve bilemiyoruz –demek istiyorum ki biliyoruz—neden böyle olduğu konusunda bazı fikirlerimiz vardır ve dersin ilk yarısında bununla ilgili konular üzerinde konuşacağız.

Bu, bireysel ölçekte bir durumdur ve evrim de bireysel ölçekte çalışır, fakat türler düzeyinde düşünecek olursak, türünüzün doğumlarını yapacakların yüz milyonunun ortadan kalkması, türünüzün hayatta kalması için çok iyi bir taktik olarak

görülmemektedir. Bütün bu konularla ilgilenmeye başladığımda, antropoloji, toplumbilim ve feminizm çalışmalarına ait kaynakları okumaya biraz zaman harcadım ve temelde onların yaptığı bütün açıklamaların problemli olduğunu düşündüm. Bu açıklamaların gerçek yanıta yaklaşmadığını bile düşündüm. Kendi çalışmalarımda en başa gidip, seksin tam olarak ne olduğunu anlamaya çalıştım.

Size seks ve üreme hakkında bazı önemli şeyler söyleyeceğim. Bunlardan birincisi şudur ki üremek aslında zor bir iştir. Bir gün, ormancılık fakültesi hocalarıyla büyük bir meşe ağacının altında oturuyorduk--Orada büyük bir meşe ağaçları vardı--Yer meşe palamutlarıyla kaplıydı. Ormancılardan birine, bu meşe ağacının ne kadar palamut ürettiğini sordum çünkü onlar bu tür şeyleri çalışırlar. Arkadaşlar bazı tahminler yaptılar ve yılda 750,000 palamut ürettiğini söylediler. Literatürü kontrol ettim ve büyük bir meşe ağacının yılda yaklaşık 227 kilo palamut ürettiğini öğrendim. Bir çok kaynak bir meşe ağacının yaşamı boyunca milyonlarca palamut ürettiğini yazıyordu.

Wooow, çok sayıda üreme değil mi, üremeden önce seks olmalıydı. Sonra kendi kendime sordum: bu milyonlarca palamuttan kaç tanesi atası gibi bir ağaç üretmek üzere hayatta kalıyordur? Yanıt nedir? Temel biyoloji sorusu, bunu bilebilirsiniz. Eğer ortalama olarak her bir ağaç iki palamut üretirse—ne kadar palamut olurdu—ne kadar meşe ağacı olurdu—her bir ağaç yeni ağaç üreten iki palamut üretirse—bir sonraki nesilde kaç tane meşe ağacı olacaktır? Bildiğiniz gibi iki katı kadar; eğer sadece—yani bu şekilde devam edemez çünkü o zaman bütün dünya palamutla kaplanırdı ve biz de palamutların içerisinde kalırdık. Aynı şekilde eğer ağaç ortalama daha az üretirse, yani birden az, meşe türüne ne olacaktır? Yok olur. Yani uzun dönemde ortalama olarak bir meşe ağacı, palamut üreten sadece bir ağaç üretir. Bu, muhteşem bir gerçektir—milyonlarca palamut üretilir ama sadece bir tanesi hayatta kalır.

Tabii ki bu, sadece ağaçlar için değil balıklar için de doğrudur –dişi balıklar—çok büyük sayılarla, yüzlerce, on binlerce, yüz binlerce yumurta bırakırlar; ya da milyonlarca sperm bırakan bir çok türün erkekleri, seks yapan türlerde, memelilerde olduğu gibi, anne baba sayısı iki ve ortalama iki çocuk. Eğer bir türde bir ebeveyn ikiden fazla çocuk yaparsa bütün dünya sincaplarla, ya da hangi hayvandan bahsediyorsak o hayvanla dolardı. Eğer uzun dönemde ikiden az çocuk yaparlarsa o tür zamanla yok olur.

Aslında tarihte türlerin çoğu yok olmuştur. Şimdiki türlerin ortalaması 1:1 ya da nasıl saydığınıza bağlı olarak 2:2'dir. Fakat türlerin çoğu için bu daha azdır çünkü türlerin çoğu yok olmuştur. Yani yanıt şudur ki üremek çok çok zor bir iştir. Herhangi bir türde eğer bir birey çok çocuk yapıyorsa, birden ya da ikiden çok, nasıl saydığınıza bağlı, bunun anlamı diğer bireylerin daha az yaptığıdır, tekrar, eğer o tür insan değilse ki zaman içerisinde sürekli çoğalan neredeyse tek türdür.

Bir örnek vermek için, bu gen testleriyle tespit edildi, Cengiz Han'ı ele alalım. Cengiz Han'ın kaç torunu vardır? Cengiz'in bugün 16 milyon torunu vardır. Bir adamın, yani bu korkunç bir rakamdır. Tahmin edin bakalım bunu nasıl yaptı? Çok sayıda adamı öldürerek ve onların kadınlarına tecavüz ederek. Yani onun bu kadar torunu vardır çünkü o çok adam öldürdü ve onların hiç bir torunu yok. Ve bu sadece Cengiz Han. Moğol kavimlerinde çok erkek vardı ve sanıyorum onlar tohumlarını geniş bir alana yaydılar ve bu alanlardaki erkekler ve insanlar varlığını devam ettiremediler.

Tabii ki dünyadaki bütün ordular bunu yaptılar—aslında tamamı—çok büyük sayıda tecavüz fiili işlemişlerdir ve bu, insan nüfusunda gen akışının mükemmel bir yoludur. Aslında üreme çok zor olduğu için türler üremede başarılı olabilecek çok çeşitli mekanizmalar geliştirmişlerdir. İşte bu birinci noktadır.

İkinci nokta şudur ki seks adil değildir. Yani zor olduğu gibi üstelik adil de değildir. Seks, evrimin en başına kadar gider ve bakteriler bile onu yapar. Bu—şuradaki biyologlar gülüyor. Şurada bağırsaklarınızdaki bakteriler var ve onlar da bu şekilde seks yapar. Yani şu an vücudunuzun söyleyemeyeceğim yerlerinde milyonlarca seks aktivitesi olmaktadır ve işte onu şu şekilde yaparlar. Şimdi bunun gibi bir şeyde DNA değişimi her iki yönlü de olabilir ve bu—soldaki şu kıllı herif şu uzun kılı üretir, buradaki sekste az çok eşitlik söz konusudur.

Ancak daha yukarıdaki türlere geldiğinizde hikaye çok başka bir hal alır. Tavuk ve yumurta hikâyesini bilirsiniz. Bunu söyleme şeklim, zavallı tavuk, tavuk büyük yumurta yapmaya çalışır, bunun için deli gibi yer, bütün protein ve yağları yumurtaya biriktirir—eğer tahıl ambarında beslenmiyorsa—ki bunu bulması zordur, ve sonra tavuk kuluçka yapınca, tahmin edin kim-yumurta geldikten sonra-tahmin edin kuluçkaya kim yatar? Dişi, Tahmin edin yavruları kim korur? Dişi, Peki, bu tavuklarda olan şeydir. Bunu insanlara kadar yukarı götürebilirsiniz; dişiler 9 ay hamileliğe harcarlar ve toplumların çoğunda çoğu kere çocukların sorumluluklarını taşıyan dişilerdir.

Aynı zamanda bütün bunlarda erkekler sadece küçük bir protoplazma üretir ve bunu dişilere yerleştirirler ve 'güle güle' ben hızlıca işimi yaptım ve gidiyorum ve –bütün türlerde değil—ama türlerin çoğunda erkek üremede çok az bir rolü vardır ve dişinin çok büyük bir sorumluluğu vardır. Peki, bu neden böyle olur? Evrim sürecinde dişilerin bu oyunu oynamayacağını ve işgücünün daha eşitlikçi olmasını talep edeceklerini düşünürsünüz.

Aslında bu işin bir iş bölümüyle başladığını görüyoruz. Evrimleşen ilk hayvanlar, her şeyin ilki, muhtemelen—neredeyse kesinlikle denizdeydi ve ya tabana sıkışmışlardı ya da yüzer durumdaydılar, böylece çok hareket edemiyorlardı. Eğer hareket edip, çiftinizi bulamazsanız nasıl çiftleşirsiniz? Spermlerinizi okyanusa fışkırtırsınız; yumurtalarınızı okyanusa fışkırtırsınız ve onların karşılaşmasını umarsınız. Çok da etkili bir mekanizma değildir bu, fakat o aşamada, erkek bir zilyon sperm üretmiştir ve dişi de bir zilyon yumurta üretmiştir. Eğer bir hayvansanız ve herhangi bir şeyden çok sayıda üretmek istiyorsanız ki bu durumda üreteceğiniz şey gamettir, bunların her biri çok küçük olacaktır. Çok küçük iki şey karşılaşır ve birleşir; ortaya çıkan şey halen çok küçüktür. Bu küçük şeyin hayatta kalma ihtimali ise oldukça düşüktür.

Evrim, erkeğin ve dişinin çok sayıda bu küçük gametlerden üretmesi fikrini sevmedi. Sonra olan şey şuydu ki cinslerin rolü ayrıldı, yani dişinin görevi yeterli besinlere sahip yeterince büyük bir yumurta yapmaktı; böylece organizma hayatta kalabilecekti, ve erkeğin görevi de o yumurtayı bulabilmekti. Erkeklerin neyi vardı—sperm nasıl evrimleşti? Onları yüzdürecek kuyruk geliştirdiler. Onların işi yumurtaları bulmaktı, yani yine de bunlardan çok sayıda olmalıydı ve yüzmek için çok enerji harcamalıydılar. Bu halen eşit miktarda bir yatırımdı.

Daha sonra evrim ilerledikçe, hayvan bütünüyle ayağa kalkıp yürüyebiliyordu, bir dişi bulabiliyordu, ya da tersi oluyordu, şimdi çiftleşebilirlerdi ya da yakınlaşarak bir şekilde döllenmeyi gerçekleştirebilirlerdi. Şimdi bu durum zilyonlarca sperm gerektirmiyordu. Eğer yumurtaları bırakmışlarsa, bir yuvadaki balık gibi, erkek spermlerini yumurtanın üzerine bırakıyordu ve yumurta sayılarına göre sperm fazlalığı vardı fakat dişinin yumurta yapmaya harcadığı enerji miktarını karşılayacak bir şey değildi. Burada eşitsizlik ortaya çıkmaya başlar. Hayvanların birbirini bulup da kapalı bir alanda çiftleşmeye başlamasıyla beraber eşitsizlik başlar.

Evrim bu yönde gelişmeye başlar çünkü bunun çok etkili bir yol olduğu görülmektedir. Ve bunun sonunda dişiler az sayıda yumurta yapar, bunlar çok pahalıdır, yumurtalar pahalı ve azdır. Erkekleri ise halen çok büyük sayıda sperm üremektedir. İşte bunun adına cinsiyet iki şekilliği adı verilir, dişiler ve erkekler farklı evrim süreçleri geçirirler. Farklı evrim rotalarına girince de erkek ve dişiler için farklı üreme stratejileri devreye girer.

Evrimin ilk bir milyar yılı boyunca bir erkek çok sayıda sperm üretti ve şimdi aniden bir dişinin üzerinde nasıl yüzebileceğini öğrendi ve şimdi bütün bu spermlere ihtiyacı yoktur, fakat o halen—evrim tutucudur—o halen bu spermleri üretmeye devam etmektedir. Evrim bu sperm fazlalığı ile ilgili ne yapacaktır? Yapabileceği şeylerden biri, geriye doğru evrimleşerek az sperm üretebilir. Bu onun enerji tasarruf etmesini sağlar, ona biraz fayda sağlar, ancak bu durumda döl sayısı artmayacaktır ki bu evrim oyunun adıdır. Şimdi bu fazla spermlerle yapabileceği bir şey, diğer bir dişi bulmaktır—Onun sınırı—burada dölleyebileceği dişi sayısında bir sınır yoktur ve spermlerini bulabildiği kadar dişiye ulaştırabilir.

Spermlerin ucuz ve bol, yumurtaların pahalı ve az bulunuşu ile karakterize edilen cinsiyet iki çeşitliliği erkek ve dişilerin farklı üreme stratejileri geliştirmesini sağlamıştır. Bu durum, örneğin, erkeklerin feda edilebileceği garip durumlar ortaya çıkarmıştır. Eğer bir erkek birçok dişiyi dölleyebiliyorsa, dişiler etrafında çok erkek görmek istemeyeceklerdir. Örneğin, bir tür dişi eşekarısı yumurtalarını bir tırtılın içerisine bırakır. Eşekarısı tırtılın ana avcılarından biridir. Yumurtayı yaparlar, yumurtadan çıkar ve tırtılı yemeye başlarlar. Tek bir tırtılın içerisindeki bütün eşekarıları yiyecek için rekabet eder, yani tırtıl için. Evrim bunu o şekilde düzenlemiştir ki dişiler daha önce yumurtadan çıkar, erkek kardeşlerinin hepsini yerler, birisi hariç, sonra o bir erkek, kız kardeşlerini döller ve iş bu şekilde devam eder. Bu durumda erkekler feda edilebilir ve eğer dişiler onları göz ardı eder ve yaşamalarına müsaade ederlerse, erkekler dişilerle yiyecek rekabetine girerler, bu durumda dişiler daha az ve daha sağlıksız büyür ve daha az sayıda yumurta yapar ve evrim bu tür bir sistemi sevmez.

Şimdi bütün bu şeylerle ilgili, biraz düşünürseniz, bunun örneğini insanlarda da bulmak zor değildir. Savaşa kim gider ve öldürülür? Erkekler ve çoğunlukla, oranda çok fazla değişim olmaz, insanlarda dişiler döllenmenin bir yolunu bulur. Çok çok fazla türde üremeyle ilgili olan olaylarda erkekler kritik bir faktör değildir.

Erkekler herhangi bir dişiyi dölleyebilir, fakat dişiler her bir yumurtayı hayatta tutabilme uğraşı içerisindedir, yine benzer şekilde, insanlarda açık olan bir şey vardır ki eğer bir dişi hamile kalırsa, bebeği 9 ay karnında taşıyacaktır, sonra emzirecektir, o

süre içerisinde hamile olmayacaktır, yani en azından bir yıl, en azından bir buçuk yıl boyunca o kadın tekrar hamile olmayacaktır. Yani kadın bu süre içerisinde sadece bir çocuk doğuracaktır, ara sıra ikiz falan da olabilir, yani oldukça düşük bir üreme oranı ama erkekte bu şekilde bir sınırlama yoktur.

Bu, dişiler tek eşlidir demek değildir çünkü bir dişinin birden fazla çiftleşme istemesinin bir çok sebebi olabilir. Öncelikle birçok erkekten kaynaklar almak isteyecektir. Bazen dişi, herhangi bir kaynak almadıkça erkekle çiftleşmeyecektir. Birçok erkekle çiftleşmek isteyebilir çünkü hangi genlerin daha iyi olduğunu bilemez. Eğer tahmin edilemez bir ortamda bulunuyorsa, hatta kimin genlerinin daha iyi olacağına dair bir fikri varsa bile çevre koşullarının çocukları için ne durumda olacağını bilemez bu yüzden şansını denemek zorundadır—çeşitli genlerle çeşitli çocuklar yapmayı deneyecektir. Her bir erkeğin, babanın kendisi olduğunu düşünmesini sağlayarak bebeğini korumasını, ona saldırmasını önlemek isteyecektir. Bunu yapan türler vardır. Sperm rekabeti diye bir şey vardır ve dişi çok çeşitli spermleri alarak bunların kendi arasında rekabet etmesini isteyecektir.

Şu tür çizgi roman kitap gösterimlerinde bile bütün erkekler çok eşlidir ve erkekler etrafta dolaşıp çok seks yaparlar, ancak dişiler bir tane ister. Bir dişinin de neden çok eşli olmak isteyeceğini gösteren değişik sebeplere sahip birçok tür vardır. Eskiden aslında birçok türün tek eşli olduğuna inanılırdı. Kuşlar bunun iyi örneğini oluşturur: bir dişi ve erkeğin çiftleşme sezonunda karşılaştıklarını, bütün çiftleşme mevsimi boyunca beraber kaldıklarını, dişinin kuluçkaya yattığını ve erkeğin böcek ve diğer yiyecekler getirdiğini gözlemleyebilirsiniz. İnsanlar 'İşte bu güzel, bu tek eşliliktir ve bunlar ne güzel hayvanlar' diye düşünür. Şimdi DNA testi yapabiliyoruz ve durum hiç de böyle değildir, şimdilerde buna sosyal tek eşlilik deniyor ve bunu cinsel tek eşlilikten ayırıyorlar. Sosyal tek eşliliğin bizim düşündüğümüz gibi olduğunu ama cinsel tek eşliliğin neredeyse hiç olmadığını görüyoruz. Ölçülen türlerde genç neslin % 10- 70'inin o toplum içerisinde yaşayan erkekten olmadığı ortaya çıkmıştır.

Okuduğum bir makale seks anlamında % 100 tek eşli olan sadece bir türün var olduğunu söylüyordu, bu durumda erkek ve dişi birbirlerine yapışırlar ve her ikisinin de bir yere gitme şansı yoktur.

Erkeğin işi dişileri bulup, onlara erişebilir duruma gelmektir. Bunu yapmak için iki stratejileri vardır. Bunlardan birisi spermlerinin rekabet etmesine izin vermektir. Bu durumda daha çok ve daha iyi sperm üretirler ve bu çeşit türlerde seks sistemi çok eşli olacaktır, yani dişiler bir çok erkekle çiftleşecektir, vajinalarında çok sayıda sperm ya da spermatid olacak, ve spermler birbiriyle rekabet edecektir. Bazı bilim adamları insanların da, öldürücü spermler de dahil bu işi yapacak çok çeşitli spermleri olduğuna inanmaktadır. Bu öldürücü spermlerin farklı genotiplere sahip spermleri öldürmesi gerekiyor ve bunun doğru olup, olmadığı çok tartışılan bir durumdur. Veriler, spermlere baktığınızda başlar—insan spermi—çok farklı şekilleri vardır. Ve açıklamanın bir türü, yani, şu bütün diğer şekiller bozulmuştur, bunlar kötüdür, bunlar etkili değildir ve bunun bazı kanıtları vardır. Diğer bir hikaye ise, hayır, bunlar döllemekten başka iş yaparlar ve burası çok popüler bir araştırma konusudur.

İşte bir numaralı strateji budur, sperm yarışına girmek, ve eğer zamanımız kalırsa göreceksiniz ki bizim ilişkili türlerimiz Bonobolar, Şempanzeler, bizim gruptaki türler genellikle sperm yarışı içerisinde olurlar. Bunun sonucu olarak çok büyük testisler

gelişir, bunu testisleri ölçerek—ağırlıklarını bakarak—toplam vücut ağırlığına oranına bakarak tespit edebilirsiniz. Eğer testisler çok büyükse bilirsiniz ki sperm rekabeti söz konusudur.

Diğer bir strateji tabii ki erkeklerin dişileri kontrol etmek için birbirleri ile rekabet etmesidir. Bu doğal olarak hareketli—hareketli hayvanlarda—sperm yarışı zilyonlarca spermin üretildiği ve en iyilerini bulduğu—en iyileri dişileri bulur, fakat bunlar hareketli olduğundan, erkekler birbiri ile karşılaşır, bir şekilde örneğin, bir alanı kontrol etmek için kavga eder. Mercan kayalıklarındaki balıklar, mercanlardaki alanları kontrol eder ve dişiler etraflarında dolaşarak, hakimiyet alanı geniş olan bir erkek bulur ve gelip onunla çiftleşir.

Bu durumda erkekler genellikle birbirleriyle hâkimiyet için kavga edecektir ve bu hâkimiyet imkânını kullanarak dişilere erişmek isteyecektir. Bu nasıl—bunun örneği nedir, bu nasıl olur? Dişilerin de iki basit stratejisi vardır. Erkeğin, spermden başka kaynaklar da sunmasını sağlama ki bu kaynaklar onun daha büyük ve daha sağlıklı yumurtalar üretmesini sağlar.

Bunun çok sevimli örneklerinden birisini vereceğim, ormanda protein ve azot çok çok azdır. Toprak tabakası incedir ve yağmur topraktaki besinleri alıp, götürür; yani azot bulmak oldukça zordur. Tahmin edin bakalım, azotun önemli bir kaynağı nedir? Dışkı. Ormandaki her hayvan dışkı yapar, hemen her çeşit—özellikle böcekler gelir ve bu azotu kullanır. Bu gerçekten az bulunur bir kaynaktır. Böcekler gelir—bunlar bu azotu çok iyi kullanan türlerdir ve bir grup böcek vardır ki Bok Böcekleri olarak adlandırılır. Bunlar ne yapar? Bunlar—bunu tespit eder etmez—muhtemelen kokusundan, hemen gelip dışkıyı küçük toplar şeklinde yuvarlarlar, çünkü bu onlar için çok büyüktür. Bunun bir resmini göstereceğim size—bu bir bok böceğidir ve yaptığı şey—burada büyük bir hayvan tamponu var ve bu büyük topu onun yardımıyla kesiyor ve işte dişiye sunacağı şey budur.

Çok sayıda bok böceği gelir, bahsettiğim türde bu topu arkalarına alırlar ve bir tür onunla gösteri yaparlar. Aynı zamanda dişiler dışarıdan bütün bu olanları izliyordur ve hangi erkekleri seçeceklerdir? En büyük topa sahip olanları. Dişi kaynak ister ve işte onun kaynağı budur.

Şimdi bunun en uç örneğini Peygamber devesi oluşturur. Peygamber develeri güzel hayvanlardır, bilebileceğiniz gibi, işte onlardan biri, fakat bunlar çok yalnız hayvanlardır. Aslında böcek yakalarlar, ağaç dallarının uçlarına konarlar ve –şu pençeleriyle—ve bir böceğin yakından uçmasını beklerler, ve sonra onu yakalar ve yerler. Hayatını kazanmanın kolay bir yolu değildir bu. Ağırbaşlıdırlar, sessizdirler, ve bir yiyecek yakalamaya çalışırlar. Uçmakta olan bir avı yakalamak için birkaç mili saniyeleri vardır.

Şimdi bir erkek gelir ve şu dişi ile çiftleşmek ister, fakat o yemini yemek üzeredir, böylece kendisini yemeden ona yaklaşması problem olacaktır. Evrimde bunlar bazen yenilir ve bu çok ilginç bir üreme sistemini ortaya çıkarmıştır. Göreceğiniz şey, erkek gelecektir ve gördüğünüz gibi – şimdi üstte olan erkektir ve onun ne kadar daha küçük olduğuna dikkat edin. Bir çok türde erkek daha iridir, fakat burada daha küçüktür ve bu erkeklerin birbiri ile kavga etmediğinin göstergesidir. Daha sonra öğreneceksiniz ki eğer bir türde erkek dişiden daha büyükse bunun anlamı şudur ki

neredeyse her zaman erkekler kendi aralarında kavga ederler. Burada dişi büyüktür çünkü erkek sadece sperm üretir ve dişi yumurta üretir.

Dikkat edin kafası halen yerinde duruyor. İşte bu böyle başlar, ve siz normal bir şey olacağını düşünürsünüz, aslında dişi etrafını sarar ve onu kucaklar, dişi erkekten daha büyük ve daha güçlüdür, onu kaldırır ve kafasını yemeye başlar. Sonra dişi onun geri gitmesine izin verir, ancak halen kafasını yemekte olduğunu görüyorsunuz; artık kafa yok. Böceğin sinir sistemi şuradadır, çiftleşmeyi koordine eden kısım buradır. Aslında kafa burayı işgal etmiştir, bu, çiftleşmeye başlamanın iyi bir yolu değildir deyinceye kadar. Fakat dişinin kafasını yiyip o sinir sistemini yok ettiği çok özel durumda çiftleşme sonuna kadar devam eder. Şimdi –ve sonra dişi—erkek işini bitirdiğinde dişi onun geri kalanını da yer. Şimdi asıl ilginç olan şey-onun karşı çıkmamasıdır; kaçmaya çalışmamasıdır.

Neler oluyor? Burada anahtar konu bu türün çok nadir bulunmasıdır. Kaçınız avlanan bir peygamber devesi gördünüz? Kaçınız çok sayıda peygamber devesi gördünüz? Bir kişi, onları çalışıyor olmalısınız. Bunları bulmak kolay değildir, bunlardan çok yoktur. Eğer bir erkek, bir dişi bulabilecek kadar şanslıysa ve bu duruma gelebilirse, o cennettedir, eğer onu bırakırsa bir başkasını bulma ihtimali belki de olmayacaktır. Bu ihtimal dışı bir durumdur. Üremesini nasıl maksimize eder? Yakaladığım bir şansta o dişinin benim genlerimle olabildiğince çok yumurta üretmesini isterim, yani erkek, dişinin çok sayıda büyük ve sağlıklı yumurta üretmesini istiyor ve kendi vücudu dişi için yiyecek oluşturmaktadır, çok protein içerdiği için dişi çok yumurta üretecektir.

Evrimde kendi vücutlarını kurban eden erillerin, bunu yapmayanlardan daha fazla dölü olacağı bilinir, böylece o evrime kurban gidiyor ve onun kurban olması bütün seks sisteminin bir parçasıdır. Bundan sonra birisi size evrimin en güçlü olanın ayakta kalması olduğunu söylerse ona ne söyleyeceksiniz? En güçlü olmak—hayatta kalmanın peynir fiyatı ile bir alakası yoktur. Bu, yollardan sadece birisidir.

Şimdi dişilerin ikinci stratejisi—birincisi kaynaklar elde etmekti, ikinci strateji dişilerin en iyi genlere sahip erkekleri bulmaya çalışmasıdır, böylece onun neslinin iyi genleri olacaktır ve nesli başarılı olacaktır. Bunun birçok farklı yönü vardır ve bunlardan birisi dişinin yumurtasını dölleyecek erkeğin kim olduğunu kontrol etmesidir. Erkek ve dişi, birbirinden ayrı olduğu müddetçe, okyanusa sperm ve yumurta bıraktığınızda kontrol diye bir şeyden bahsedemeyiz. Birbirinize yaklaştıkça-erkek ve dişi birbirine yaklaştıkça dişinin kontrol etme ihtimali artar.

Buna bakmanın ilginç yollarından birisi insanlarda olduğu gibi iç döllenmedir. Diğer yolların yanında bu, dişi kontrolünün bir yoludur. İç döllenme ve fetüsün vücut içerinde büyümesinin birçok avantajı vardır. Bu, fetüsü korur, anneye besin sağlama, atıkları bertaraf etme imkânı verir, vs. Dişi kontrol stratejisinin bu yönleri de vardır. Genellikle, bir dişi çiftleşmeye izin vermezse, çiftleşme gerçekleşmez. Eğer dişi buna izin vermezse o zaman tecavüz kaçınılmaz olur. Tecavüz hakkında daha sonra konuşacağız.

Bildiğiniz gibi insanlarda kadınların vulvası vardır ve bu Latince valve'den gelir. Dişi bunu açar ve kapatır ve işte bütün mesele budur. Eğer dişi çiftleşmek istiyorsa, heyecanlanır. Vulvası açık bir duruma gelir, girmeye yardım eden kaygan bir sıvı salgılar, bu sıvının amacı ilişkiyi ve seks aktivitesini kolaylaştırmaktır. Davranışsal

olarak—başlangıçtan sonra dişi açık durumdadır ve uygun bir vaziyet alır ve her şey yolunda gider. Eğer bunlardan herhangi biri—eğer dişi bunu yapmak istemezse--olmazsa, cinsel ilişki olmayacaktır, ıslanma olmaz, iç döllenme için gerekli olan pozisyon alınmayacaktır, bu durumda erkeğin girişi zor olacaktır ve belki de cinsel ilişki olmayacaktır.

Gerçek tecavüzde, diyelim ki insanlarda, vajina ıslanmaz, kayganlaşmaz bu yüzden vajina duvarlarında çok tahriş ve yırtılma olur. İşte bu yüzden bu çok tehlikelidir çünkü dişinin stratejisinin bir parçası kendisini dölleyecek erkeği seçebilmektir ve ıslanmamak bunu kontrol eder, fakat dişi burada zorlanırsa kendisine çok büyük zararlar verilebilir.

Bir dişi hangi genlerin en iyi genler olduğunu nasıl anlar, hangi erkeğin kendisini döllemesi gerektiğini nasıl bilebilir? Bu durumda dişi ya bir yarışmayı izlemek durumundadır ya da göremediği bir yarışmanın, mesela bir erkeğin toplum içerisindeki statüsüne bakmak gibi, galibi olarak erkeği görmelidir. Flamingo gibi bazı kuşlarda, bunu gösteren mükemmel bir sinema filmi vardır ama bunu göstermeye ayıracak vaktim yok, burada 100 civarında erkek bir araya toplanır, ve dans etmeye başlar. Birçoğunuz duymuş ya da bunu National Geographic belgesellerinden izlemişsinizdir, buna lek adı verilir. Erkekler ileri ve geri, ileri ve geri dans ederek koordinasyonlarını gösterirler; tüylerinin ne kadar mükemmel olduğunu gösterirler; dayanıklılıklarını gösterirler çünkü bunu çok uzun süre yaparlar, tekrar ve tekrar. Dişiler etrafta dizilir ve iyi bir erkek dansçı seçmeye çalışırlar; iyi, güçlü ve iyi koordinasyonu olan erkeği seçmeye çalışır ve sonra onunla giderek çiftleşir. Etrafta sünüp durmayan bu erkekleri seçmekle dişi iyi genlere sahip bir erkek seçmiş olmaktadır.

İyi erkekleri seçmenin başka bir yolu da, erkek stratejisinin bir parçası olarak kavga eden erkekler arasından kazananı seçmektir. Erkekler kavga eder ve ortaya bir hakimiyet hiyerarşisi çıkar, fakat dişinin en güçlü olanı seçeceğine dair bir şey yoktur, ortada olanı ya da en altta olanı da seçebilir ama türlerin genelinde en güçlü olan seçilir. Hakimiyet kavgalarının sonucunu—çok değişik yollarla—bilirler ve daha sonra dişi en güçlü olanı seçer. Erkek kavgalarında galip gelen dişiyi alır, ya da bütün bir dişi haremi alabilir ve kaybeden kesinlikle hiçbir şey alamaz.

Bu durumda dişi, kazananın haremine katılacağı için çok mutludur. Neden acaba? Çünkü bu bir türde başladığında bunun anlamı o türün erkekleri o savaşı kazandıran genlere sahip olacaktır. Erkek büyüktür, güçlüdür, serttir, keskin dişleri vardır, vahşi bir karakteri vardır ve bu yüzden bu savaşlarda galip gelir. Dişiler kendi erkek çocuklarına bu genlerin geçmesini—dişiler bu tür savaşları kazanabilmek için kendi neslinin bu özellikleri taşımasını ister, yani çok vahşi olma özelliği. Dişi çocuğunun babası olması için bu savaşları kazanan en vahşi erkeği seçecektir—sonra çocuklarının da bu kadar büyük, güçlü ve vahşi olma ihtimali yüksek olacaktır.

Bu durumda evrim sürecinde olan şey, eğer erkekler kavga etmeye başlarsa ve dişiler savaşçıları seçerse bu durumda dişi ve erkek üreme stratejileri bir araya gelerek şiddeti her nesilde biraz artırır. Erkek ve dişilerin erkek erkeğe olan şiddetin evriminde bir araya gelmesi oldukça ilginç bir durumdur.

Evrim başka ne yapar? Eğer erkekler üremede başarılı olmak için kavga ediyorlarsa ve başarılı olma bu kavgaları kazanmaya bağlıysa, erkekler gittikçe daha büyük olma eğilimindedir. Şimdi büyük bir erkeğiniz var, insanlarda, şempanzelerde erkekler dişilerden daha büyüktür ve bu durum kavgada onların işine yarar. Bu ayrıca üremede başarılı olmak için ikinci bir stratejiyi gündeme getirir—üreme başarısı için ikinci bir strateji ve şimdi erkek dişiden daha büyük olduğu için ona şiddet uygulamaya başlayabilir.

Şimdi erkek diğer erkeklerle kavga etmek zorunda kalmayabilir, daha küçük olan dişilere şiddet uygulayabilir, kavga eder ve şiddet uygulayabilir. Sonra tahmin edin bakalım ne olur? Eğer bir türde erkekler dişilere şiddet uygulamaya başlarsa, evrimsel anlamda dişinin ne yapması akıllıca olur? O, dişilere şiddet uygulamada en başarılı olanı seçer, çünkü tekrar, onun çocukları da o genlere sahip olacaktır ve o genler de onu dişilere şiddet uygulamada başarılı yapacaktır ve böylece çok çok üreme yapacak ve daha çok nesil yetiştirecektir. Tekraren şunu görüyoruz ki dişi ve erkek üreme stratejileri bir araya gelerek hem erkek erkeğe şiddeti teşvik eder hem de erkeklerin dişilere şiddet uygulamasını teşvik eder.

İnsanlar asındaki ilişkilerdeki şiddeti açıklamaya başlamanın ilginç bir yoludur bu. Şimdi biz—biz evrimin büyük maymun çizgisindeyiz ve bizim evrimsel çizgimiz dişilere şiddet uygulamada uzmanlaşmış görünmektedir. Tecavüzü ele alalım, bu kelime politik olarak değişik şekillerde kullanılmakta ama ben doğrudan biyolojik anlamıyla kullanacağım. Tecavüz, istemeyen bir dişiyi cinsel ilişkiye zorlamadır.

Tecavüz memelilerin dışında sadece birkaç türde görülür: akrep sinekleri en iyi bilinenlerdir: Bunlarda normal seks, bir erkeğin dişiye ölü sinek ya da başka yiyecek vermesi durumunda olur; dişi erkekten kaynaklar alıyordur. Dişi yiyeceği kabul ettiğinde cinsel ilişkinin başlamasına izin verir ve ilişki sorunsuz devam eder. Ancak bazen seks çok farklı bir şekilde de olabilir. Bu türlerde seks oldukça farklı bir şekilde gerçekleşir. Erkek, dişiyi bir teklif olmaksızın tuzağa düşürür ve dişi cinsel ilişki boyunca kaçmaya çalışır ve erkeği iter. Okuma parçalarında akrep sineklerinin tecavüzü ile ilgili bir konu var, dolayısı ile bunun üzerinde daha fazla durmama gerek yok.

Omurgalılarda tecavüz, ördeklerin çeşitli türlerinde görülür. Tecavüzün rutin olduğu 3 memeli türü vardır: fil fokları, orangutanlar ve insanlar. Tecavüz 3 diğer türde ara sıra görülür: Şempanze, bağıran maymun ve tutsak olduklarında Gorilla; yaban yaşamında tecavüz görülmez. Bu oldukça şaşırtıcı bir durumdur. Yani, tecavüzün gözlendiği 6 memeli türün 5'i büyük maymun türleridir. Pardon, biri maymundur—tecavüzün olduğu 5 primat türünün 4'ü büyük maymun türleridir.

Bu istatistikler şans olamaz: maymunların evrimiyle ilgili özel bir şey vardır ve bu dişi ve erkek arasındaki şiddet ilişkisini ortaya çıkarmıştır. Muhtemelen yumurtanın aşırı yokluğu! Büyük maymunlarda hazır döllenecek yumurtası olan dişi bir maymun bulmak çok zordur. Neden?

Öncelikle, primatların seks anlamında erginleşmesi için çok yılın geçmesi gerekiyor. Şempanzelerde ve insanlarda dişinin ergen olması ve yumurta yapması için yaklaşık 12-13 yıl geçmesi gerekmektedir. Sonra primat dişilerinin uzun bir gebelik dönemi olur. Şempanzelerde 8 ay ve insanlarda 9 ay. Bu yüzden hamileliği ve loğusalığı

sayarsak dişi yılda sadece bir yumurta yapabilir. Ancak sonra dişiler birkaç yıl yavruyu emzirir ve belki de biliyorsunuzdur bebek memedeyken hormonlar salgılanır ve, ve dişi emzirirken yumurtlamaz.

Şempanzelerde bu süre yaklaşık 4 yıldır ve bu sürede dişi yeni doğanı emzirir, bakar, ve böylece üreme dönemine tekrar gelemez. Ve bazen çocuklarıyla daha uzun bir süre kalırlar, böylece şempanzelerde doğumlar arasındaki süre beş buçuk yılı bulur. Bunun anlamı bir dişi için dölleyebilecek bir yumurta ancak beş buçuk yılda bir olmaktadır. Bu Jane Goodall'ın rakamıdır, bir Japon grup bunun 6 yıl olduğunu söylüyor. Süre, Orangutanlar için 8 yıldır; gorilla dişileri ancak 10 yılda bir bebek yapabilir. Yani döllenecek yumurta bulmak oldukça zordur.

Düşünün ki 40, 45-55 bireyden oluşan bir şempanze topluluğunuz var ki bu büyük bir gruptur. Belki de bunlardan 10-12 dişi ve erkek seks anlamında olgundur, ergen olmayan dişi ve erkekler vardır. Uzun dönemli düşünürsek bunlardan ancak bir yılda sadece iki dişi gebe olacaktır. Bu yüzden, bütün bir yılda döllenebilecek sadece 2 yumurta vardır.

Bu erkekler bütün bir yılı, üreme evrimi bakımından, bütün bir yılı, o yıl döllemeye müsait olan o tek bir yumurtayı döllemek için hazırlanarak geçirir. Tahmin edebilirsiniz ki bunun için çok büyük bir rekabet olacaktır, erkekler arasında çok büyük şiddet yaşanacaktır. Gördüğümüz gibi erkek erkeğe olan şiddet daha sonra erkek dişi şiddetine sıçrar.

Bu grup içerisinde— bildiğiniz gibi biz primatlar denen bir gruba dahiliz, ve bu grupta maymunlar oldukça uzak akrabadır ama büyük maymunların geri kalanı oldukça yakındır. Görebileceğiniz gibi çok büyük benzerlikler var, şunlar bekâr barlarıdır, biyolojide bile halen geriye biraz mizah duygusu kalmıştır. Şimdi, şu Yale'de başka bir profesördür ve ben öğrencilere zaman zaman—çok fazla danışmanınız var—bu yüzden onlara bu danışmana gitmek isteyip istemediklerini sorarım. Çok babacan ve iyi görünüyor. O bir orangutandır. Büyük maymunlar içerisinde insana en uzak olan tür ama yine de benzer görünüyor, bunu neredeyse bir insan olarak sayabilirsiniz. Buradan insana gitmek için çok fazla evrime de gerek yok.

Büyük maymunların 5 türü vardır. Bu genç bir tanesidir. Şurada bir zaman skalası var, yaklaşık 15 milyon yıl önce çok uzun zamandan beri gelen bir evrim çizgisi vardır ve ilk olarak orangutanlar soy ağacından ayrıldı, yani soy ağacı bölündü ve bir kolu orangutanlar oldu. Sonra yaklaşık 10 milyon yıl önce—bir başka ayrılık vardı ve bu defa gorillalar ayrıldı, bir grup ayrıldı ve gorillalar meydana geldi. Sonra yaklaşık 6 milyon yıl önce bir başka grup ayrıldı ve bunlar evrimleşerek insan oldu. En son ayrılık da yaklaşık 2 milyon yıl önce oldu ve bu ayrılıktan iki çok benzer tür oluştu: şempanzeler ve bonobolar.

Türler soy ağacından ne kadar erken ayrılırlarsa evrimleşmek için o kadar fazla zamanları olacak demektir. Bu yüzden şurada sevimli bir tanesini gördüğümüz orangutanlar diğer türlerden oldukça uzaktır. İşte bizim aile ağacımız ve farklılık—şurası odukça yeni bir ayrılıktır. Bu üç tür arasındaki genetik farklılık, bu üç türün arasındaki herhangi bir çiftinde yaklaşık olarak % 1.5'tir. Eğer bir şempanze ve insanın DNA sonuçlarına göre konuşursak ve temel çiftlere bakarsak, her 100'den 98

ya da 99'u çok benzer olacaktır, sadece 1 ya da 2'si farklı olacaktır. Genetik olarak birbirimize çok benziyoruz.

Şimdi bu farklılığın anlamı nedir? Yüzde 1.5 ya da % 2, Bunun ne demek olduğuna dair en küçük bir fikrimiz bile yoktur. Açıkça, bir şempanzeye bakarak 'heey, bu insan değildir' diyebilirsiniz, onların davranışları farklıdır ve konuşamazlar vs., fakat genetik anlamda çok da büyük bir fark yoktur. Genetikten henüz bir sonuç çıkaramadım. Bu alan hızla gelişmekte olan bir alandır ve kısa zamanda bu konuda çok şey öğreneceğiz, fakat şimdilik sonuçların ne olacağını bilemiyoruz.

Kesin olan bir şey şudur ki insanlara bakacak olursak—dişilerin 2 tane X kromozomu vardır ve erkeklerin bir X ve bir Y kromozomu vardır. Bu durumda şunu sorabilirsiniz: insanlarda kadınla erkek arasındaki genetik uzaklık ne kadardır? Tahmin edin bakalım ne kadar, % 1.5. Farkın her ne kadar olduğunu düşünürseniz, bu türlerin genetik uzaklıkları, şimdiki bilgilerimize göre insanlarda dişi ile erkek arasındaki genetik farklılık kadardır. Bunu sadece düşünmeniz için söylüyorum.

Büyük maymun türlerinden her biri üremeyi organize etmek için farklı sosyal sistemler geliştirmiştir. Birisi hariç diğerlerinin hepsinde bununla ilgili çok fazla şiddet vardır. Orangutanlar, maymunların en az sosyal olan türüdür. Erkek ve dişiler genellikle birbirinden ayrı yaşar ve anne ile çocuk istikrarlı tek sosyal ünitedir. Yavrular ergenliğe kadar anneyle kalır, aynen insanların ve şempanzelerin hikayesinde olduğu gibi. Çocuğun ayrılması 10 yılı bulur.

Doğumlar arasındaki 8 yılda annenin erkeklere hiç ilgisi yoktur, seks yapmaya hiç istekli değildir, erkeklerin yakınına bile gitmez. İki tür orangutan erkeği vardır. Büyük olanı ve küçük olanı; büyük olanı yaklaşık 100 kilodur, küçük olanlar ve dişiler bunun yarı ağırlığındadır, yaklaşık 45 kilo. Küçük erkek normal olarak ergenliğe kadar gelişimini sürdürür ve daha fazla gelişmez. Tam bir erkeğin özelliklerine sahip değildir, sakalı, saçının tepesi, gırtlak çıkıntısı vs. yoktur. Bir ergene benzemeye devam ederler. Fakat, tamamen üretkendirler, testesteronları normaldir, seks anlamında tamamen gelişmiştir ve bu ergenlik aşamasında yaklaşık olarak 18 yıl, hatta daha fazla kalırlar, ancak onların gözlendiği en uzun süre budur.

Muhtemelen dominant erkek ölünceye kadar, ya da kendini savunamayacak kadar zayıf düşünceye kadar bunlar büyük erkek haline gelmezler. Dişiler her zaman ister—eğer seçenekleri varsa onlar her zaman büyük erkeklerle çiftleşmeyi tercih ederler çünkü büyük erkekler daha başarılıdır, bu dişilerin başarılı erkeklerle çiftleşmek isteyeceğine dair eski bir hikayedir çünkü bu, çocuklarının alacağı genlerin daha iyi olması içindir.

Bu arada bir dişi ile bir büyük erkek arasındaki çiftleşmede seks rahattır, zevkli ve erotik bir hal alır. Aceleleri yoktur. Çiftleşme erkek ya da dişinin, partnerinin genital organlarını oral ya da elle uyarması ile başlar, Sonunda cinsel ilişkiye başladıklarında çift bunu yüz yüze yapar, misyoner sitili. Cinsel ilişki yaklaşık insanlarda olduğu kadar sürer, yani ortalama 11 dakika ile yarım saat arası. Ola ki karşılaştırmak istersiniz.

Büyük erkekler hantaldır, hızlı hareket edemezler. Dişiler hafiftir ve hızlı hareket eder, böylece bildiğiniz gibi dişiler erkekleri seçer, eğer dişi erkeği istemezse, dişi kaçar ve erkeğin onu yakalaması imkansızdır.

Peki küçük erkeklerden ne haber? Yaşamlarının çoğunda dişilere çekici gelmezler. Sadece bir avantajları vardır: bir dişi kadar hızlı gidebilir ve onu yakalayabilirler. Evrim anne bu özelliği kullanarak küçük erkeklere üremek için bir şans vermiştir. Dişileri yakalar ve onlara tecavüz ederler. Dişiler, dediğim gibi, genellikle yavruları ile yalnızdırlar. Eğer birisi onları bulursa-- bir küçük erkek onları bulursa, sıkıştırır ve yakalar. Dişi korkar ve kaçmaya çalışır, erkek bazen onları döver ya da ısırır. Dişi bağırır—onlara bağımlı olan yavrular bağırır. Tecavüz devam ederken erkeği ısırır, ona vurur ve kıllarını çekerler. Ve bütün bunlar yaklaşık 10 dakikadan fazla sürmez.

Bu ne kadar yaygındır? Türlere göre değişir—orangutanları görmek zordur. Onlar Borneo'nun erişilmesi zor bir bölgesinde yaşarlar. Farklı çalışmalar farklı sonuçlara ulaşmıştır. Bir etolog (hayvan davranış bilimci) Orangutan çiftleşmelerinin üçte birinde erkeğin dişiyi bir şekilde zorlamasının söz konusu olduğunu iddia etmiştir. Japon gözlemciler cinsel birleşmelerin % 88'inin tecavüz şeklinde olduğunu ve bunların şiddetli türden olduğunu tespit etmiştir. Hollandalı bir gözlemci ise gördüğü cinsel birleşmelerin yarısının tecavüz olduğuna karar verdi. Yani bunlar az görülen olaylar değildir. Bunlar orangutanların seks stratejilerinin bir parçasıdır.

Bu tür seks sinyallerinin birçoğunun insana geçtiğini, dolayısı ile orangutanların insana yeterince yakın olduğunu gösteren çok sayıda örnek vardır. Borneo'da primatoloji araştırmaları yapan bir bayan primatolog hayatının bir bölümünü insanlarla geçiren bir orangutanın kamptaki bir kadına tecavüz ettiğini rapor etmiştir. Görünüşte O, kadın aşçılardan birine tecavüz etmişti. Orangutan, erkek orangutan kamptaki kadın aşçılardan birine tecavüz etmişti. Görünüşe göre bu tam bir tecavüzdü.

Bildiğiniz gibi tecavüz erkek için olduğu kadar dişi için de büyük bir utançtır, ve bu durumda ve bu Endonezya'da olmuştu. Endonezya toplumu için nadir görülen bir durum olarak kadının kocası olaya ılımlı yaklaşmıştır. Kadının kocası, tecavüz edenin insan olmadığı için bunun utanç ya da öfke yaratmayacağı sonucuna vardı. O, ' Ben ya da karım neden kaygılansın ki? O bir adam değildi' dedi. O kadar çok hikaye var ki hepsini size anlatmaya vaktim yok.

Okey, neden evrim dişilerin kendilerini koruyacağı büyük erkeklerle kalması yönünde bir sosyal yapı geliştirmedi? Muhtemelen yiyecek yoğunluğu, çünkü yiyecek bulmak zordu ve bireyler yeterince yiyecek bulmak için yalnız dolaşıyorlardı, eğer çiftler halince dolaşsalardı buldukları yiyecekler onlara yetmeyebilirdi.

Şimdi gorillalar ekolojisi daha fazla yiyecek bulmaya elverişli bir bölgede yaşamaktadır, bu yüzden biraz daha büyük gruplar halinde yaşarlar ve dişiler erkeklere daha yakındır. Her erkek, büyük hakim erkeğin üç, dört dişiden oluşan bir haremi olabilir.

Bu haremlerde zamanlarının çoğu birkaç kişi ile beraber geçer. Sessizdirler; Gorillalar çoğu zaman sessiz, rahat ve birbirlerine sıcak davranırlar. Tek bir erkek yetişkin liderliğinde 3 ya da 4 yetişkin dişi ve kaç yavruları varsa onlarla sakin bir aile topluluğu içerisinde yaşarlar. Erkekten dişiye ya da dişiler arasından çok az ya da hiç saldırganlık yoktur. Fakat, daha önce söylediğim gibi, eğer bir erkek 3-4 dişiyi kontrol ediyorsa, bunun anlamı 2-3 çiftleşmeyen erkek var demektir.

Evrim, genç erkeklere ne yaptırır? Tekrar söyleyelim, iyi bir şey değil. Erkekler—yani gorillalar ormanda gezinir, biraz gezinir, biraz dinlenir, meyve yerler, kökleri yerler, sürgünleri yerler. Bu genç erkekler grubu tepeye tırmanırken takip ederler, ta ki dominant erkek seyretmeyene kadar. Sonra grubun içine girer, oldukça gürültü çıkarırlar, çoğunlukla dominant erkek bunu fark eder, oraya gider ve onu çok fena şekilde döver ve tekrar düzeni sağlar.

Çoğunlukla başarılı olurlar; erkek başka bir dişi iledir ya da asla çok uzakta değil, biraz uzaktadır. Oraya gider ve orada ne yapar? Tepeye aşağı koşmaya başlar, böylece oldukça hızlanır, çocuklu bir dişiye saldırır, çocuğu alır ve yere çarpar ve onu öldürür; sonra kaçar ve başka bir şey yapmaz, sadece dişinin çocuğunu öldürür.

Şimdi dişi ne yapar? Dişiler-- Bunlar zeki hayvanlardır, bunlar büyük maymunlardandır, dolayısı ile çok zekidirler, bireysel olarak birbirlerini tanırlar; uzun bellekleri vardır. Annenin saldırganı hayatı boyunca hatırlayacağını, ondan korkacağını ve hayatının geri kalanında ondan nefret edeceğini ve ondan kaçacağını düşünürsünüz. Aslında tam da tersi olur. Olan şey şudur ki; dişi birkaç gün içerisinde kendisini koruması gereken dominant erkeği bırakarak genç erkekle gider ve ortaklık kurar. Burada erkeğin dişiye vermeye çalıştığı mesaj şudur: ‘Bak, bu çocuğa çok yatırım yaptın ama şimdi onu kaybettin, O kişi seni koruyamaz, Onun çok dişisi vardır, o çak yaşlıdır, çok büyük ve yavaştır, o seni koruyamaz. Ben yapabilirim—eğer onunla kalırsan ve yine hamile olursan, yine geleceğim ve bir sonraki bebeğini de öldüreceğim, yani eğer yavru yapmak istiyorsan benimle gel.’

Tabii ki bunların hiç biri sözlü olarak yapılmaz, bu bir evrimsel hikâyedir, Umarım bunu anlıyorsunuzdur. Onlar benim söylediğim şeyleri düşünmezler. Birkaç gün içerinde bu dişinin grubu terk ettiğini, çocuğunu öldüren erkekle beraber gittiğini onunla çiftleştiğini görürsünüz. Bu belki istikrarlı ve uzun süreli olabilir, ya da birkaç ay içerinde başka bir erkek gelir ve onları ayırır.

Bunlar istisnai durumlar değil, normal yaşam şeklidir. Diane Fossey'in 50 yavru üzerine veriler topladı. Bunların % 38’i 3 yaşına gelmeden öldü; bunların % 37 si kasten öldürmeydi. 7 yeni doğandan 1’i kasten öldürülür. Onun çalıştığı her dişi gorillanın en az bir bebeğini bu yolla öldürüldü.

Gorillalarda dişiler erkek temelli bir şiddet girdabının içine düşürülür. Her an ormandan bir erkek gelip onun bebeğini öldürebilir. Görünüşte bir sonraki çocuğunun da aynı akıbete uğramaması için yapılacak en iyi şey saldırganla gitmek ve onun tarafından korunmaktır. O, bebek katillerinin dünyasında yaşar ve korunmaya ihtiyacı vardır.

Şempanzeler—yani türler listesinde aşağıya doğru gidiyoruz ve muhtemelen bitirecek zamanımız olmayacak, fakat şempanzeler yumurta azlığının primat üretim problemine başka bir çözüm geliştirdiler. Orangutan ve Gorillalardan farklı olarak, erkekler tek başına değildir. Akraba erkekler ömür boyu beraber kalır. Şempanzeler yaklaşık bir düzine erkek ve dişinin de olduğu yaklaşık 40 kişilik gruplar halinde yaşarlar. Orangutanlarda olduğu gibi dişi şempanzeler zamanlarının çoğunu yalnız yavrularla geçiririler ve yavrular birkaç yaşına gelinceye kadar, aslında ergenliğe kadar onlardan ayrılmazlar. Önce onları kucaklarlar, fiziki olarak birkaç yıl

ayrılmazlar, sonra birkaç yıl görünmezler, sonraki birkaç yılda da sesli iletişim kurmazlar, yani anne ile çocuk arasında çok çok sıkı bir bağ vardır.

Erkekler oldukça geniş bir araziyi savunur, oldukça geniş kilometrekare alanı, ve burada hem dişiler gezinirler hem de erkekler yiyecek ararlar, sınırları kontrol ederler, ve genellikle diğer erkeklerle beraberdirler. Kontrol etme—bir sürü erkek beraberdir ve etrafta dolaşarak hangi dişinin, eğer geldiyse, estorus (üreme) döneme geldiğini kontrol ederler.

Dediğim gibi, dişiler bu duruma en son bebeklerini doğurduktan 6 yıl sonra gelirler. Dişilerin regl dönemi 35 gündür, insanlara çok benzer, ve bunun 15 gününde ilişkiye açıktırlar. Doğurganlığı bu 15 gün içerisinde artar ve en veimli olduğu zaman aylık regl döneminin son 2-3 günüdür.

Dişiler ilginç bir şey yaparlar, hiç hayvanat bahçesine gidip, dişi şempanzelere baktınız mı? Ne görürsünüz? ilişkiye açık olduklarında genital organlarının kırmızımsı renkte büyümesi, insanlara iğrenç görünür, bunun bir resmine bakıyorum ve çok çarpıcı bir şey, bunun gerçekten güzel bir resmini bulamadım. Bir hayvanat bahçesine giderseniz bunu çok açık bir şekilde görürsünüz, buna ano-genital şişme adı verilir. Östorus dönemlerinin reklamını yapıyorlar. İnsanlara ters olarak, insanlar doğurganlık dönemlerini saklarlar; ne erkek ne de dişiler onların Östorus dönemde olduğunu bilemez. Şempanzeler bunun reklamını yapar ki, herkes bilsin.

Şimdi bunu neden yaparlar? Bir dişi Östorus döneme geldiğinde ne olur, erkekler bütün yıl boyunca bunu beklemiştir, erkekler bir araya toplanır ve erkekler ne yapmaya başlar? Dişi için rekabete başlarlar. Savaşırlar, dominant erkek gelir, kimin dominant olduğu zaten bellidir, yani dişiler erkeklerin şiddetini ateşlemek için reklam yapar. Dominant erkeği seçmek isterler, en savaşçı olanları, bunun için ‘hey, ben Östorus dönemimdeyim, siz bütün erkekler gelin ve kavga edin ve ben şurada oturup sizin en iyinizi seçeceğim’ der ve bu durumda en vahşi olanını seçer.

Bu durumda maalesef, bütün bu erkekler sadece kendi aralarında kavga etmezler, dişilere de saldırırlar; dişiler kovalanır ve erkeklerin sıkıştırmalarından kaçmaya çalışır. Çoğunlukla oldukça kötü şekilde yaralanırlar, sıkıştırıldıklarında ağaçlara tırmanmaya çalışırlar, bazen ağaçtan düşerler, çocukları da kendileriyledir, çocuk bazen kendilerine yapışmıştır ve eğer anne düşerse çocuk da düşer. Bu çok çok tehlikeli, hoş olmayan bir durumdur.

Burada o kadar çok şiddet olur ki bir erkek bir dişiye geldiğinde, dişi, erkeğin saldıracağı ya da çiftleşeceği konusundan emin olamaz. Okumalarda da gördüğünüz gibi erkeklerin kadınlara karşı şiddette çok uzun bir tarihi vardır. Bu onları sindirmenin bir yoludur, böylece onlar bu karmaşık ortamda eğer östorus dönemdeyse ve erkek ona yaklaşıyorsa buna karşı gelmezler. Eğer karşı gelmeye çalışırlarsa erkek ona karşı şiddet uygulayacaktır. Erkek—erkek gelip çiftleşmek istediği zaman ona kaçmaması gerektiği mesajını vermelidir. Seni dövmeye çalışmayacağım, ve o, bu orangutandır, goril, şempanze, çocuklarıyla beraber. Bu—bu erkek dişiyi kontrol ediyor, sadece genital organların kırmızılaşması değil aynı zamanda bir koku, kimyasallar da söz konusudur ve erkek dişinin durumunun ne olduğunu anlamaya çalışıyor. Bu gösteri yapan bir erkektir—dişiye bunun bir seks aktivitesi olduğu mesajını vermeye çalışıyor.

İnsanlar da aynı şeyi yapmakla bilinmektedir. Bu Yeni Gine'den bir resimdir, aynı tür bir reklamdır, çok benzer bir mesajla, ve işte inanılmaz bir fotoğraf. Bilmiyorum, bu resmi perdede bıraksam mı? Bu tür şeyleri uzun süre oraya yansıttığımda problem yaşarım. Okey, şimdi, bu büyük kargaşa, şiddetli bir kargaşa ortamı, buradaki bütün erkekler bu dişiyi almaya çalışıyor—diyelim ki dominant erkek birisiyle kavga ediyor ve dişi bir dakikalığına yalnız kaldı. Etraftaki herhangi bir erkek aceleyle gelir. Diğer erkekler olup biteni fark edip onları ayırmadan çok zamanı olmayacaktır çünkü onların hepsi o yumurtayı döllemek için rekabet etmektedir.

Cinsel birleşmeyi bitirmek için erkeğin çok da zamanı yoktur. Boşalma ortalama 15 saniye ve 8.8 pelvik hareketi sonunda olur. Sanırım bunlar sizin bilmeniz gereken çok önemli rakamlardır. Fakat dişiler kalite olarak istediğini alamasa da sayıca alır. Öyle görünüyor ki- ve bunun arkasında bir hikâye vardır, fakat çok rastgele seks yapıyor gibi görünmektedirler. Jane Goodall'ın gözlediği grupta her bir üreme döneminde bir dişi her erkekle en az bir çiftleşme yaşamıştır, yani her erkek cinsel birleşme için biraz fırsat elde eder. Günde ortalama 6 seks yapılır, heyecanlanmayın, bunun süresi sadece bir buçuk dakikadır ve her bir aylık seks döngüsünde yaklaşık 100 cinsel ilişki yaşanmaktadır, yani cinsellik üst düzeydedir. Dişiler orgazm olur mu? Bilinmiyor, bununla ilgili tartışmalar vardır, ama bilinmiyor.

Peki, sanırım zamanımız bitiyor, Salı günü devam edeceğiz ve bu arada tartışma bölümleri ayarlayacağım; sorusu olan var mı? Her bir dersten sonra eğer sizler gelip soru sormak isterseniz gerektiği kadar burada kalacağım.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
2. Ders Dökümü
15 Ocak 2009

Profesör Robert Wyman: Kaçınız dün sabah *New York Times* gazetesini gördü? Ne gördünüz?

Öğrenci: Okula giden kızların yüzüne Taliban taraftarlarınca asit atıldı.

Profesör Robert Wyman: Evet, yani Times'in kapak sayfasının orta yerinde—işaretleyicimi alayım, yani bu kız, Afganistan'da kadınlara baskı uygulamanın bir yolu, onların eğitim almasını engellemektir. Bu kızlar okula gittiklerinde—bununla ilgili, olarak, yani onların neden okula gitmek istedikleri ve ebeveynlerinin onları neden okula göndermek istediklerine dair derste çok şeyler öğreneceksiniz. Burada kızlar okula gidiyor ve motosikletleriyle 3 adam geldi, motosikletleriyle, ve kızlara sordular "okula mı gidiyorsunuz?" Onlar sabahleyin okula gidiyorlardı ve kızlar 'Evet' diye yanıt verdi. Onların yüzlerine asit attılar ve bu tür şeyler Afganistan'da şu anda olmaya devam etmektedir. Bu olduğunda, kız,--doğal olarak herkes çok korktu fakat ebeveynler, burada sözlerine yer verilen bir grup ebeveyn "Öldürülseniz bile okula gideceksiniz" dedi. Yani bu toplumlarda okula gitmek onların hayatlarından daha önemlidir ve çok sonra bunun neden böyle olduğunu anlayacaksınız.

Şimdi, dikkate değer başka bir şey daha oldu—oldukça şaşırtıcı bir şey. Bununla ilgili olarak Salı günü konuştum ve Çarşamba günü New York Times'da konu ele alındı. Bu her yıl olur. Sanırım sınıfımızda bir casus var. Sonra bir öğrenci dersi çok sevdiğini söyledi, fakat dersin neyini sevdi ki? O kız bok böceklerini sevdi, bana bok böceklerinin kendi çektiği resmini gönderdi, işte şurada ve o biraz şiirsel ifade de kattı 'Size söylemem gerekir ki bok böcekleri benim favori hayvanlarım arasındadır. En iyi bölüm, erkeklerin topu deliğin üzerinden geçirmek için ıstırap çekerken, dişilerin rahatça içerisine yumurtalarını yaptığı bölümdür. Bana sorarsanız tam feminizm işte budur!'. Öğrenci anonim kalmak istemektedir. Muhtemelen garip birsi olduğunu düşünmenizi istemiyor. Bu normaldir—bu derste bizim yaklaşımlarımız oldukça liberaldir.

Şimdi kaçınız geçen derste yoktu? Sadece bir kaçınız, o zaman geçen derste anlattıklarımızın çok kısa bir özetini vereceğim. Size türlerin toplumsal organizasyonlarının seks ve üreme etrafında şekillenmesinin temel biyolojisini anlatıyordum. Tek hücreli organizmalardan daha yukarıdaki neredeyse her tür—çok enerji harcayarak büyük yumurta yapar, çok büyük yatırım, çok fazla yumurta yapmazlar. Yumurtalar az bulunur ve pahalıdır. Erkek spermleri çok küçüktür, bunlardan çok fazla üretebilir, bu yüzden spermler çok fazla ve ucuzdur. Erkekler bu fazla spermleri verirler, yani erkekler çok fazla sayıda dişiyi dölleyebilir.

Bu durumda erkekler dişiler için yarışmak zorundadır ve bu konuda iki mekanizmaları vardır, ya sperm rekabeti ki, bu durumda seks sistemi çok eşli, rastgeledir ve bir çok erkek aynı dişi ile çiftleşir; aynı dişi bir çok erkekle çiftleşir ve spermler kendi aralarında çok çeşitli mekanizmalarla rekabet ederek hangi spermin yumurtayı dölleyeceğine karar verirler. Erkeklerin diğer stratejisi dişilere erişebilmek için diğer erkeklerle fiziki olarak kavga etmektir ya da tavus kuşunun muhteşem kuyruk

gösterisinde olduğu gibi ‘benim kuyruğum seninkinden daha güzel’ demektir ya da kuşların dansından bahsetmiştik. Erkek kuşlar çok uzun süre dans eder ve koordineli dans edebilme konusundaki zihinsel kabiliyetini, dayanıklılığını ve güzelliğini gösterir. Sonra dişiler seçer.

Dişilerin de iki stratejisi vardır. Tabii ki bu çok büyük ölçüde basitleştirilerek söylenmektedir. Dişilerin de iki stratejisi vardır: birincisi erketen çeşitli kaynaklar elde etmektir, bok böceklerinde olduğu gibi. Dışkı topları azot açısından çok zengindir ve buralarda azot az bulunur, bunu dişilere yedirirler ve dişiler bununla daha fazla yumurta yapar ve bu, evrimsel olarak hem erkek hem de dişi için çok iyidir.

Ya da dişiler en iyi genlere sahip erkekleri seçmek isterler; erkekler bir şekilde en iyi genlerin ne olduğunu göstermek zorundadır ve en iyinin anlamı üreme anlamında başarılı olabilmektir. Bazen büyük olan daha iyidir, bazen küçük olan daha iyidir; bazen daha hızlı daha iyidir; bazen de yavaş olan daha iyidir, yani daha iyi hiçbir şey demek değildir, zinde olma- zinde olma kelimesini duymuşsunuzdur, bunun ‘daha fazla çocuk üretir’den başka bir anlamı yoktur. Bu dış görünüşle ilgili aklınıza gelebilecek her şey, vücut şekli, herhangi bir kabiliyet ya da tersi olabilir. Bazı ekolojik durumlarda şişman olmak iyidir, başka durumlarda da zayıf olmak iyidir. Dişiler ya erkeklerin gösterilerini izler, tavus kuşlarının kuyruklarını izler, ya da erkekler arasındaki kavganın sonucunu gözler; bir erkek baskın olduğunda, o zaman dişi memnuniyetle onunla çiftleşir.

Erkekler kavga ettikçe büyük olma eğilimi ortaya çıkar çünkü bu, kavgada onlara yardımcı olur. Evrim onları daha büyük yapar ve dişilerden daha büyük olurlar ve eğer dişilerden daha büyüklerse dişilere baskı uygulamaya başlarlar. Ve işte bu erkek ve dişi arasındaki şiddetin kökenidir, biyolojik kökenidir. Erkekler –dişilere erişmek için—ya diğer erkeklerle kavga ederler ki bu çok zordur ve yaralanma ya da ölüm riskiniz vardır, ya da daha az güçlü ve daha küçük olan dişiye baskı uygularsınız böylece erkeğin dişiye baskısı ortaya çıkar.

Büyük maymunlarda, bir sonraki dersimizde bir istisna olarak konuşacağımız insan dışında, bu, 5-10 yıl alır. Dişiler bir yavru yapar, yavru, ikinci yavruyu yapmak için 5-10 yıl beklerler. Yani yumurtaya rastlamak oldukça zordur. Bir şempanze grubunda bir yılda döllenmek için sadece bir yumurta vardır ve erkekler bu tek yumurtayı dölleyebilmek için çok fazla şiddet içerenler de dahil, mümkün olan her mekanizmayı kullanarak deli gibi rekabet ederler.

Toplumbilim ve cinselliğin ilişkisine dair orangutanlarla ilgilidir bir anekdot anlatacağım. Bunlar büyük maymunlar içerisinde bize en uzak olanlardır. Diğer bütün büyük maymunlar gibi çok zekidirler; bir erkeğe çekici gelebilmek için her türlü yolu denerler ve tersi de doğrudur. Bizim gibi onların da kullandığı yolardan birisi entelektüel parlaklıklarıdır. Sanıyorum Yale öğrencileri özellikle entelektüel parlaklıklarını kullanacak şekilde evrimleşmişlerdir. Üniversitedeyken aşık olduğum kız arkadaşım, ona aşık olmuştum çünkü O, Latince dersini yapabiliyordu ve ben yapamıyordum. Umutsuzdum. Onun Latince’yi ne kadar iyi yaptığı beni her zaman hayran bırakmıştır.

Her neyse, 1978’de Standford’dan bir öğrenci Borneo’daki orangutan araştırma merkezine gitti ve onun alanı dil çalışmalarıydı. Birçok insan büyük maymunların

insanlardan ne kadar uzak ya da yakın olduğunu göstermek istemiştir, yani dil insanın çok özel bir kabiliyetidir. Fakat büyük maymunlarda belli bir derecede bu vardır ve o öğrenci bunun ne kadar olduğunu öğrenmek istiyordu. Rinnie isimli yetişkin bir dişi orangutana beden dili öğretiyordu. Öğrencinin ismi Gary Shapiro'ydu, Rinni onun ortağıydı. Onun çok iyi bir öğrenci olduğu anlaşıldı, aslında burada Yale'de olmalıydı ama buraya gelmek için yeterince parası yoktu, Borneo'da takılıp kalmıştı. Garry, Rinnie'nin dili ne kadar çabuk öğrendiğine inanamadı, şevke geldi; Rinnie'yi ve araştırma projesini seviyordu. Meşhur olacaktı, belki de hiç kimsenin daha önce bir maymuna öğretemediği kadar dil öğretecekti.

Rinnie bütün bu ilgiyi kişisel olarak algıladı. Aralarında bir şey olduğunu düşünüyordu, bu, çok da entelektüel bir yaklaşım değildi. Gary'i bekledi ama hiçbir şey olmadı. Sonra bir gün duyduğum kadarıyla Yale kızlarının bazen yaptığı gibi baskın rolü oynamaya karar verdi. Rinnie bir gün onu elinden tuttu ve iğfal etmeye çalıştı.

Şimdi burada Gery ne yapacaktı? Duyduğuma göre birçok Yale erkeğinin yaptığı gibi buna pek de istekli değildi, Gary, bunun ne anlama geleceğini çok fazla düşünmeden onu itti. Fakat, bilim adamı olarak ilgili literatürü okumadı. Aşağılanmış bir kadının öfkesi gibi bir öfke olmadığını öğrenmedi. Bundan sonra Rinnie bütün ilgisini kaybetti, derslerde ilgili davranmadı ve Gary'nin doktora tez projesini mahvetti. Erkekler, bunu bir uyarı olarak alın!

Geçen sefer orangutanlardan bahsetmiştik—büyük maymun türlerinden, bizi de içeren o beş türden; orangutanların tecavüzünden bahsetmiştik; gorillaların çocuk öldürmelerinden bahsetmiştik; şimdi şempanzelere geldik ki onların da başka bir sistemleri vardır. Tekrar, dişi yumurtalarının az olması fikri ile baş edebilmek. Orangutan ve gorillalardan farklı olarak erkekler beraber dolaşmaz. Standart—en yaygın, milyonlarca tür vardır ve bunlar milyonlarca farklı şey yapmaktadırlar. Memelilerde en standart olan şey erkeklerin bir şekilde kavga etmesi ve bir erkeğin diğer erkekleri kovarak bir ya da birkaç dişiye sahip olmasıdır. Bunun istisnaları vardır ama bu yaygın olan bir şeydir. Şempanzeler bunu yapmaz.

Bunlar erkek grubunun içerisinde yaşarlar, aslında bir grup içerisinde doğan erkekler o grupla yaşamaya devam eder, işte şu genetik olarak gidebileceğiniz kadar geriden beri beraber yaşayan bir gruptur. Erkekler hiçbir zaman gruplarını değiştirmezler; gruplarından asla ayrılmazlar, bu aslında uzun bir çizgidir, bir aile grubu erkekleri. Bu topluluk içerisinde – bakalım, sanırım bunun bazı slaytları vardı, Ahhh, işte şu o doktora öğrencisine âşık olan orangutanın resmidir. Birkaç dakika sonra Jane Goodall'a geleceğiz.

Erkeklerin beraber olduğunu düşünürsek, hâkimiyet için bir yarış içerisine girerler ve bunun büyük bir kısmı fiziki olarak kavga etmektir. Eğer hâkim erkek olurlarsa bu onlara yiyeceğe ve dişilere erişim imkânı verir. Eğer bir şempanze mevcut hiyerarşi içerisinde yükselmek isterse bir sürü dalaverenin yapıldığı bir süreçten geçmesi gerekir ve size bu dalaverelerden bazılarını anlatacağım. Büyük gösteriler, göğse vurmak, eğer etrafta bir şey varsa, ağaç dallarını sallamak, yere kapanıp bağırmak, fakat kavga yoktur. Fakat sonunda, eğer birinin hâkimiyetinin son bulması söz konusu ise neredeyse her zaman gerçek bir kavga çıkar ve sonuç her zaman başarılı değildir.

Jane Goodall bunlardan birisini anlatır. Daha genç bir erkek olan Sherry—her şempanzeye bir isim verirler--, hiyerarşide yükseliyordu. Bu türleri bilirsiniz. Daha düşük statüdeki erkeklerden bazılarına üstünlük sağlamıştı. Listesindeki son erkek Satan idi. İsimden anlayabileceğiniz gibi bu akıllıca bir hareket değildi. Satan lider erkek değildi ama Sherry'den yüksek statüdeydi. İkisi çok büyük bir kavgaya tutuştu.

Kavga bittiğinde Sherry kötü yaralanmıştı ve omuzundan, her iki elinden, başından ve bir bacağından kan akıyordu. Sherry yüksek sesle bağırarak oradan kaçtı ve uzaklaştı. Sonuçta bu, o kadar kötü bir tecrübe oldu ki bundan sonra Sherry asla diğer erkeklere baskın gelmeye çalışmadı. Dayak yemişti ve kendi duygularının şiddetten yana olmadığını, bunun onun oyunu olmadığını anladı ve bunu asla bir daha yapmadı.

Çok fazla tehdit ve gösteri yaparlar—bu kavgalardan önce—fakat eğer birisinin statüsünün düşmesi söz konusuysa genellikle bir kavga olur ve olduğunda da çok şiddetli olur. Yaban yaşamında kaybeden oradan kaçar ve kavgalar ölüme kadar gitmez. Bu dersin sonunda birbirlerini neden öldürmediklerini öğrenmiş olacaksınız. Bir hayvanat bahçesinde şempanzeler tutsaklık durumundayken erkekler kaçamaz ve bu yakınlık şiddetin uzun süre devam etmesine ve bazen ölümlere sebep olur.

Bazı yazılarını okuyacağınız Frans de Waal, kaybedenin bir kulağının koptuğu, diğerinin yırtıldığı, elleri ve ayak kemiklerinin kırılıp, dışarı çıktığı, el ve ayak parmaklarından bazılarının koparak çok kötü ezildiği bir kavgayı tarif eder. Bir omzundan diğer kalçasına derin bir yara açılmıştı ve ayak parmakları kaybolmuştu. Onu insanların kullandığı hastaneye götürüp tedavi etmeye çalıştılar, işe yaramadı, o öldü. Bir grup içerisinde kavgalar hiçbir zaman ölümle sonuçlanmaz. Bir yerde tutsak edilmişlerse kavgalar ölümle sonuçlanır, yani grup içi kavgalarda.

Hakimiyet hiyerarşisi içerisinde yerinizi bilmeniz çok ciddi bir iştir. Ya kazanır ve yukarıya çıkarsınız ya da kaybeder ve öylece kalırsınız ve ya öldürülür ya da fiziki olarak yaralanırsınız ya da hiyerarşi içerisinde statünüz aşağıya düşürülür. İnsanlar hakimiyet hiyerarşisine 'statü' adı verirler ve ben hakimiyet söylediğimde sizler bunu statü olarak anlamalısınız. Kelimeyi burada her zaman kullanmayız ama- ama diğer bir şey, eğer insanlarla şempanzeleri karşılaştırmak istiyorsanız insanların statü için yaptıkları çeşitli şeylere bakabilirsiniz.

Şempanzeler yaklaşık 40 kişilik gruplar halinde yaşar, yaklaşık bir düzine erkek ve yaklaşık o kadar dişi, daha önce size anlattığım orangutanlarda olduğu gibi dişilerin yayılmak için geniş bir alanı vardır, 15-40 kilometrekare arası bir alan ve onlar bunun içerisinde dolaşırlar. çocukları varken dişiler genellikle epeyce izole olmuşlardır, ama her zaman değil, ama genellikle çocuklarıyla beraber bir yerlerdedirler. Oldukça kararlı bir grup olarak birlikte dolaşırlar. Geçen defa size söylediğim gibi anne 5-10 yıl boyunca hiçbir zaman çocuklara dokunacak, onları görecek ya da işitecek mesafeden daha uzakta değildir.

Erkekler de etrafta dolaşır ama onlar beraberdirler. Beraber seyahat ederler, çoğunlukla gruplar halinde ya yiyecek ararlar ya da alanlarının sınırları kontrol ederler. Tabii ki dişileri de ziyaret ederek, hangi dişinin—seks durumunun ne olduğuna bakarlar ve geçen sefer size durumunun ne olduğunu anlamak için bir

erkeğin bir dişinin seks salgılarını kokladığını gösteren bir slayt göstermiştim. Öyle görünüyor ki bunun hakkında burada daha önce konuşmuştum. Bu tekrar oluyor mu? Peki, bunu daha önce söyleyip söylemediğimi hatırlamıyorum.

Dişiler partnerleri ile oldukça rastgele seks yaparlar. Jane Goodall'ın takip ettiği toplulukta her bir dişi her östrus döneminde gruptaki her erkekle en az bir kez cinsel ilişki yaşamıştır. Dün bunu--bunu dün söylemiş miydim? Tamam, bunu unutun; bu hatanın nasıl olduğunu bilmiyorum.

Erkekler hakim hiyerarşi içerisinde nasıl davranırlar? Bu her zaman şiddet içermez. Bunun bir tarafı şiddettir ama aynı zamanda diğer erkeklerle arkadaş da olurlar. Yalnız erkekler başarılı olamazlar; bu çok toplumsal bir durumdur. Bu hayvanlar çok zekidir, birbirlerini bireysel olarak tanırlar, birbirlerinin özelliklerini bilirler, kimin baskın olduğunu, kimin olmadığını, kimin zeki olup, olmadığını, hangisini kandırabileceklerini vs. Yani hakimiyet kavgalarında müttefik bulmak için her türlü toplumsal yönlendirmeyi yaparlar.

Bu arkadaş ilişkilerini çoğu kere güvey edinme (işlerinde birbirine yardım etme) gibi görebilirsiniz. Erkekler ve dişiler güveylik etmede çok zaman harcarlar. Güveylik etmek nedir? Diğer başka tür havyanlar gibi şempanzeler de parazitlenir. Bu parazitler hastalık taşıyıcı olabilir dolayısı ile çok tehlikelidir ve bunlardan kurtulmaları gerekmektedir. Bu durumda bir şempanze oraya oturur, diğer şempanze gelir ve onun tüylerini dikkatlice açarak parazitleri seçer, bu böcekleri alınan hayvan için önemlidir çünkü böcek ona daha fazla zarar veremeyecektir ve böcekleri seçen için de önemlidir çünkü bir parça da olsa protein alır. Saatlerce bunu yaparlar. Erkekler erkeklere yapar, erkekler dişilere yapar ya da dişiler birbirlerine yaparlar; herkes diğer herkesle bunu yapar ve gözlemcilerin yaptığı bir şey, her bir bireyin bunu kaç kere yaptığını saymaktır. Üzerindeki parazitler seçilen şempanzenin yüzünde mükemmel bir ifade vardır, bundan hoşlandıkları çok açıktır, bu güzel bir masaj gibidir.

Bu arkadaşlığın amacı, ya da amaçlarından birisi hâkimiyet kavgasına girişen erkeklere yardımcı olmaktır. Jane Goodall bunlardan birisini anlatır: "Bir akşamüstü geç vakitte Goliath ki erkeklerden birisidir ve onunla ilgili daha sonra konuşacağız, kampa geldi. Sıkça durarak geldiği yöne dikkatlice bakıyordu. Her ses geldiğinde endişeli ve korkmuş görünüyordu. 6 dakika sonra yolların birinde üç yetişkin erkek göründü, birisi yüksek rütbeli Hugh idi. Durdular, tüyleri dikleşti, aniden Goliath'a doğru yüklendiler. Fakat o koruluğun uzak bir köşesinde sessizce çalıların arasında kaybolmuştu. Sonraki beş dakika üçü çalıların arasında ve gidiş yollarında onu aradılar ama o kaçmıştı, bire karşı üç, doğal olarak, o korkmuştu.

Goliath Ertesi gün erkenden iki arkadaşıyla kampa döndü. Birkaç dakika sonra Goliath büyük bir ağaç dalı ile yüklendi. Hayret edilecek bir şekilde Hugh'e doğru koştu ve ona saldırdı. İki erkek yerde yuvarlanıp, birlerine çelme takarak ve vurarak kavga ettiler. Geçen sefer üçe karşı bir kişi olduğu için kaçan kişi yine üçe karşı bir kişiydi ama bu sefer saldıran kendisiydi.

Orada baskın erkek, Alpha erkeği (hiyerarşik olarak en üstteki erkek) değil ama hiyerarşide güçlü erkeklerden biri, oldukça iri olan birisi, David Graybeard diye adlandırılan birisi vardı ve bu kavga henüz başlamıştı. O, çalıların arasından çıktı ve dövüşçülerin etrafında yavaş ve muhteşem stili ile bir gösteri yaptı, açıkça Hugh'un

tarafında olduğunu gösterdi ve buraya gelmeden hemen önce beraber oldukları anlaşılıyordu; şimdi onun bir müttefiki vardı ve o zaman kavganın sonucu farklıydı. Goliath aniden Hugh'ın üzerine sıçrayarak omuz kıllarını tuttu, iki ayağıyla sırtına vurdu. Hugh pes etti: kavgayı bitirdi ve bağırarak, yenilmiş olarak oradan ayrıldı" O kişi, sanıyorum isimleri doğru söylüyorumdur, dün gece korkan şempanze, bu sefer müttefiki olunca kavgayı kazanmıştı.

Dişiler de birbirlerine karşı hâkimiyet koalisyonlarında neredeyse erkekler kadar iyidirler. Bu koalisyonları hazırlamada gösterdikleri davranışlar oldukça karmaşık ve daha önce söylediğimiz gibi çok yönlendirmecidir. Zamanlarının çok büyük bir kısmını bu koalisyonları organize etmek için harcarlar ve bir koalisyon oluşur oluşmaz, bir çok erkeğin Alfa erkeği etrafında koalisyon oluşturmasıyla, diğer ikisi hemen ayrılır ve onu indirmek için yeni koalisyon kurar.

Bizim hocalardan bazıları da böyledir. Dün gece Rönesans entrikalarını konu alan bir kitap okuyordum, Medicis ve Sforza gibi bazı büyük düklerin, daha küçük yetkililerin, ve kendi ordusuna sahip olan Papa'nın arasında kimin kimle müttefik olacağı konusunda sürekli devam eden saçma oyunları görürsünüz. Ve bu derebeyliklerden birinin baskın olmasıyla her şey yeniden düzenlenir ve herkes ona karşı koalisyon yapmaya başlar. Güç dengelerinin değiştiği on dokuzuncu yüzyıl tarihini okursunuz ya da bugünkü gazeteyi okursunuz; her şey güç dengeleri ile ilgilidir ve güç dengelerinde ittifaklar her zaman değişir. Düşünün Japonya ve Almanya bizim büyük düşmanlarımızdı, şimdi bizim en büyük ittifakçılarımızdır vs. Rusya 1. ve 2. dünya savaşlarında müttefikimizdi, sonra düşmanımız oldu, sonra tekrar müttefikimiz ve belki de yeniden düşmanımız. Bunu şempanzelerden çok çok farklı yorumlayamayız.

Statü için yapılan bu kavgaların amacı tabii ki dişilere erişebilmekti. Biraz yiyecek vardı ve yiyeceğin onlar için gerçekten az bulunur bir şey olup olmadığını tartışacağız, ama yiyecek onlar için az bulunur değildi, yani bu kavgalar dişileri elde etme kavgalarıydı, sınırım bundan geçen sefer bahsetmiştim; bu, erkeğin statüsüne bağlıdır. Hâkimiyeti belirleyen şey sadece büyüklük ve saldırgan olmak değildir; aksine bireylerin özellilikle de dişilerin toplumsal anlamda ne kadar iyi birer yönlendirmeci olduklarıdır. Eğer erkek dişilere iyi davranmazsa ki bunun anlamı yiyeceklerini onlarla paylaşmaktır, onlar gidip Colubus maymunlarını avlarlar. Ve eğer bir maymun yakalarlarsa etin ne kadarını paylaşırlar, ne kadar güveylik yaparlar, ve eğer erkek kabalık yaparsa diğer şempanzeler ondan kaçarlar. Eğer o erkek gelir ve bir çeşit arkadaşça bir etkileşime girmeye çalışırsa, ona sırtlarını döner ve oradan giderler. O izole edilir ve yalnız kalır.

Şunu demek istiyorum ki tek başına bir erkek ne kadar güçlü, fiziki olarak güçlü ve şiddet eğilimli olursa olsun, topluluğun desteği olmaksızın asla Alfa erkeği (en baskın erkek) olamaz. Bu demokratik bir durum değildir fakat demokratik seçim tarafı da vardır. Çünkü erkek baskın erkek olmak istiyorsa topluluğun rızasını almalıdır. Bu toplumsal kabul edilirlik, arkadaşlarınızın değeri ve sizin toplumsal statünüz, kimin baskın olacağına karar veren faktörlerdir ve böylece gelecek neslin kimin genlerini taşıyacağı belirlenmiş olur.

Şimdi dişilere geri gidersek Şempanzelerin seks davranışları ilk kez gözlemlenmeye başlandığında, gözlemciler dişilerin her önüne gelenle seks yaptığını gözlemleyerek bir hayli şaşırdılar. Dişilerin kiminle çiftleştiklerini umursamadıkları görülüyordu. Bunu geçen sefer söylemiştim, her bir çiftleşme döneminde bir dişi gruptaki her erkekle çiftleşiyordu ve Jane Goodall'in grubunda da böyleydi. Bu bir anlamda şaşırtıcıydı çünkü size dişilerin çiftleşmek için erkekten değişik kaynaklar aldığı teorisini söylemiştim. Dişiler ya erkeklerin en iyi genlere sahip olanlarını seçmeliydi ya da kendilerine en büyük hediyeyi ya da bir şeyler veren erkeği seçmelilerdi ve her durumda bu bir muvafakat gibiydi. Dolayısı ile bu gözlemler gözlemcilere pek de mantıklı gelmiyordu.

Şempanzeler gözlenmesi hiç de kolay hayvanlar değildi ve büyün bir yaşam süresini gözlemlemeniz gerekir; sonunda ne olduğunu buldular ve hikaye şöyleydi: şempanzeler küçükken ister erkek olsun isterse dişi onlar annenin kontrolü altındadır ve dişiler sık sık birbirleriyle buluşur ve cinsiyetine bakılmaksızın büyük dişiler küçük şempanzeleri domine eder. Eğer toplumsal davranışlara bakacak olursanız, yeni doğmuş bir dişiyi erkek olandan ayıramazsınız. Size 'ilkel insan toplulukları' diye isimlendirdiğimiz gruplarla ilgili bazı okumalar vereceğim ve bunlar şempanzelerle aynıdır, genç bir erkek ve kız için kullanılan kelimeler de aynıdır ve bunlar birbirlerinden ayrı olarak düşünülmez. Sadece ergenliğe adım attıklarında, biyolojik olarak erkek olanlar bir bakıma toplumsal olarak yapılandırılmış erkek olurlar.

Yani şempanzeler küçükken dişiler onları domine eder. Fakat doğal olarak erkekler büyümeye başlar ve gençliklerinde dişiler kadar büyük olmaya başlarlar ve sonra bu erkekler, çok da açık sebepler olmaksızın dişilere saldırmaya başlar. Bu ilk kez olduğunda genellikle dişi halen daha büyüktür ve ona vurur ve erkek bağırarak oradan kaçar. Fakat sonra büyüdükçe geri gelir ve bir seferde tek bir dişiyi hedef alarak --ki dişiler arasında da bir çeşit hiyerarşi vardır, genç erkek hiyerarşide çok yukarıda olmayan çok da aşağıda olmayan bir dişiyi hedef alır. Genç erkek sebepsiz olarak dişilere birbiri arkasınca saldırır, onları iter, vurur, ısırır, tüylerini çeker ve dişiler de geri ona saldırır. Fakat şimdi erkek ona hükmedecek kadar büyüktür ve sonunda o dişiyi domine eder.

Sonra, sonra diğer dişiye, sonra diğerine, bir diğerine saldırı ve gençlik döneminin sonuna geldiğinde bütün dişileri domine etmiş olur. Ve bu hikayenin sonu değildir; bundan sonra arada sırada belli bir sebep olmaksızın dişilere yeniden saldırır. Size birisini anlatacağım, daha doğrusu bu tür bir domine etme saldırılarından birisini okuyacağım. Bu Jane Goodall'ın Tanzanya'da Gombe'de üzerinde çalıştığı gruptur, o şöyle yazıyor: "Yaklaşık 20 yıl önce bir sabah, Tanzanya'da Gombe Milli Parkı'nda dere tepe gezerek, o günkü gözlemimin odağını oluşturan enerjik bir dişi şempanzeyi takip etmeye çalıştım. Şempanze, geri tarafında küçük, dişi memelilerin doğurgan ve seks istediği östrus döneminin başına özgü parlak bir pembe şişkinlik ile gösteri yaptı. Birkaç saat sonra park içerisindeki sakin giden gözlemimiz aniden ormanın sessizliğini de bozan bir erkek şempanze sürüsünün gelmesiyle bozuldu.

Bizim dişi koşarak erkeklere karıştı. Her birisini eğilerek selamladı ve şişliğini incelemeleri için arkasını onlara döndü. Biliyorsunuz 'heey, erkekler benimle ilgilendi' o oldukça genç ve tecrübesizdir, onların çabucak çiftleşeceklerini düşündü, ama öyle olmadı. Erkekler formalite gereği onu kontrol ettiler, henüz hazır olmadığını gördüler ve bu genç dişiye daha fazla ilgi göstermeden birbirlerini tımar etmeye devam ettiler.

Burada bilim adamı, antropolog, çiftleşmeye ilgi göstermemelerine oldukça şaşırdı. Sonra hatırladı: onun şişkinliği henüz çok küçüktü ve henüz hazır değildi, bunu fark etti. Tam yumurtlaması ancak bir –iki hafta sonra olacaktı. İşte o zaman erkekler onunla ilgileneceklerdi. Antropolog bunu izliyordu, erkekler temelde birbirlerini tımar ediyorlar, dişiyi göz ardı ediyorlar ve sonra boommm, aniden saldırdılar.

'Saldırı uyarı olmaksızın geldi. Bizim dişinin iki katı büyüklüğünde bir erkek, bize doğru, tüyleri dikleşmiş ve öfkelenmiş bir şekilde koştu. Gelir gelmez, dişiyi kucakladı ve yere vurdu, ard arda vurmaya başladı. Dişi korkuyla sindi ve bağırdı. Birkaç saniye sonra hiçbir şey olmamış gibi oradan kaçtı ve diğer erkeklere karıştı. Dişinin normale dönmesi hiç de kolay olmadı. Dişi inleyerek saldırgana, saldırısını yenileyecekmiş kaygısı ile endişeli bakışlar fırlattı.' Primatolog takip eden yıllarda erkeklerin bu gibi çok saldırısına şahit olduğunu belirtmektedir.

Bunun amacı nedir? Saldırıların sonunda seks olmadığı için bunlara tecavüz denmez. Olan şey şudur ki erkek dişi üzerinde hâkimiyet kurmaktadır onu domine etmektedir. Dişi ondan korkmaktadır—daha önce söylediğim gibi bunlar birbirlerini bireysel olarak bilirler, uzun yıllar boyunca bunları hatırlarlar ve gençliklerinde kurulan bu hâkimiyet bu olaylarla hatırlatılır ve onları herhangi bir zamanda hırpalayabileceklerini gösterirler. İşte amaç budur.

Sonra dişi östrus dönemine geldiğinde bütün erkekler etrafındadır ve kısa bir zaman aralığı vardır, dişinin yalnız olduğu çok kısa bir zaman vardır, diğer erkeklerin kavga ettiği ve dolayısı ile dikkatlerini başka bir yöne kaydırdıklarında—hatırlayın geçen sefer size tarif etmiştim, onlar sadece 15 saniyeye ihtiyaçları vardır, diğer erkeklerin gelip ona engel olması sadece 15 saniye alır. Erkeğin isteyeceği son şey dişinin direnmesidir. Dişi bu kısa sürede işbirliği yapıyor olmalıdır, bir şekilde bir ordu içerisinde özel bir zaman, soru sormaksızın derhal sana söyleneni yap. Ve işte bu önceki şiddetin sebebi dişiyi işte tam o anda boyun eğmeye zorlamaktır. Şempanzelerin sistemi budur. Bizim gözümüzde bu çok iyi bir sistem değildir ve bizim de halen buna benzer davranışları ne kadar yaptığımızı düşünebilirsiniz ve buna karar vermek size kalmış.

Şimdiye kadar bizim dışımızdaki büyük maymun türlerinden üçünü görmüş olduk. Daha önce duymuş olabileceğiniz gibi büyük maymunların dördüncü bir türü Bonobo olarak adlandırılır. Bunlar şempanzelere çok benzemektedir ve uzun bir süre onlarla karıştırılmıştır. Geçen defa size evrimsel soy ağacını göstermiştim. Şempanzeler ve Bonobolar çok yakın bir zamanda birbirlerinden ayrılmıştır, yani halen birbirlerine benzerler. Bonobolar biraz daha küçüktür; erkek ve dişiler arasında fiziki olarak çok büyüklük farkı yoktur.

Ancak bunların davranışları çok çok farklıdır. Bonobo toplumlarında neredeyse hiç şiddet yoktur. Çeşitli Bonobo toplulukları bir birleriyle hiç kavga etmezler, sadece bolca seks yaparlar, şempanzelerde şiddeti ortaya çıkaran hiçbir şey, yiyecek için, dişiler için, ya da herhangi bir şey için rekabet bunlarda yoktur. Bunlar bolca seks yapar ve bu özellik onları şempanzelerden ayırır.

Aklınıza gelebilecek her şeyi yaparlar, bir şeyler yanlış gidiyor, resimler yok, Her neyse, erkekler ya da dişiler seksi başlatabilir. Bunu genellikle yüz yüze yaparlar ki

bu genelde hayvanlarda görülen bir şey değildir. Bunun remi vardı bende ama neden ekrana yansımıyor, bilemiyorum, önce çiftleşen bir erkek ve dişi vardı, bir şekilde yüz yüze ve resmi görür görmez ne olduğunu anlarsınız çünkü onlar oldukça mutlu görünürler. Sonra iki dişinin bunu yaparken resmi vardı. Onlar yüz yüze durular ve birbirlerinin genital organlarını ovarlar. Tabii ki primatologlar buna ne ad verir? Genital-genital ovmak, tamamen doğal. Bonoboların yaşadığı yerdeki yerliler, bunu daha iyi anlarlar ve buna hoka, hoka adını verirler. Yani bu hoka hoka nın bir resmi var, önceki yıllarda göstermiştim, size bu hikâyeyi anlatmayacağım, çok ilginç bir hikâye, sonra anlatırım.

Aslında erkeklerin dişileri domine etmesi söz konusu değildir, ya da çok az domine etme durumu vardır. Bu şiddet olaylarının da olmadığını görüyorsunuz. Bunlar hakkında okursunuz, birçok okuma parçası verdim çünkü derste bunları işleyecek zamanım yok. Ancak görünen o ki Bonobolar Kongo nehrinin bir yakasında yaşarlar ve şempanzeler de diğer yakasında yaşar, Bonoboların olduğu yerde aynı zamanda goriller de vardır ve dolayısı ile bunlar aynı yiyecek kaynakları için rekabet ederler. Pardon, şempanzelerin yaşadığı yerde aynı zamanda—doğru mu söylüyorum bunu? Goriller, böylece aynı yiyecekler için rekabet ederler. Çok fazla yiyecek yoktur, şempanzeler büyük ölçüde yalnız dolaşırlar, dişiler izole olmuştur ve bu yüzden erkeklerin baskısı söz konusudur.

Bonobaların yaşadığı arazilerde yiyecek yoğunluğu daha fazladır, bu yüzden dişiler bir arada gruplar halinde dolaşabilirler. Okuma parçalarında göreceğiniz gibi, dişilerin gücü vardır, dişiler birlikte dolaşır ve eğer bir erkek gelir de bir dişiyi domine etmeye çalışırsa, onun kız kardeşleri ona yardım ederler ve erkeği yenerler. Evrim sürecinde erkekler bu numarayı yapmaktan vazgeçmişlerdir ve şimdi herkes diğer herkesle çiftleşir. Bu çok büyük rastgele seksin olduğu durumlara ne ad veririz? Burada olan rekabetin adı nedir? Sperm rekabeti. Bu yüzden Bonoboların testisleri evrim sürecinde gittikçe büyümüştür. Bonobolarda testislerin büyüklüğünün oranını ölçersiniz, çok sperm rekabeti olduğu için testisler büyüktür ve şempanzelerde bu olmadığı için testisler küçüktür, onlar birbirleri ile kavga ederler ve toplam vücuda oranlarına baktığınızda Bonoboların testislerinin şempanzelerden daha büyük olduğunu görürsünüz.

Erkek-dişi ilişkilerinin 4 farklı modelini gördünüz: Orangutanlarda tecavüz, Gorillalarda çocuk öldürme, Şempanzelerde hırpalama, Bonobolarda rastgele seks. Sorabileceğiniz sorulardan birisi bunlardan hangisinin insanların durumuna en çok benzer oduğudur? Öyle görünüyor ki eğer istatistik yaparsanız insanlarda tecavüz nispeten az görülür. Tabii ki bunun olduğunu hepimiz biliyoruz ama çok sık olan bir şey değildir. Çocuk öldürme, daha sonra göreceğiniz gibi sıkça olur bir farkla ki insanlarda bu, annenin istememesine rağmen yapılan bir şey değildir. Erkekler, akraba olmayan erkeklerin başka kadınların çocuklarını öldürmesi insanlarda nadiren görülen bir şeydir, ancak çok az görülse de arada sırada olur.

Erkeğin dişilere uyguladığı şiddetin yaygın şekline ne ad veririz? Dayak, değil mi? Dayak bütün dünyada tarihin geri gidebildiğimiz dönemlerinden beri yaygındır. Dünyanın farklı yerlerinde bununla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Pencap, Kuzey Hindistan: En düşük düzey kasttaki kadınların % 75'i sıkça kocaları tarafından dövüldüklerini söylemişlerdir. Bir uyum söz konusudur. Erkeklerin % 75'i karılarını dövdüklerini söylemişlerdir. Bangladeş: Kadınların % 47'si dövüldüğünü söylemiştir.

Japonya'dan Etiyopya'ya kadar değişen 10 ülkeyi ele alan bir çalışmada çoğu yerde evlenmiş kadınların % 30 ile 56'sı hem fiziksel hem de cinsel şiddet gördüğünü belirtmiştir.

Doğal olarak, toplumda kabul görmeyen bir konu üzerinde istatistiksel veri topladığınızda çok daha düşük rakamlar elde edersiniz. Bunlar da kesenlikle düşük rakamlardır çünkü insanlar bunları kayıtlara geçirmez. Aynı zamanda az bir şiddet değil de kadınların % 75'inin düzenli dayak yediği bir yerde, soruyu 'şiddetli bir şekilde dövüldünüz mü' olarak sararsanız, 'şiddetli'nin ölçüsü çok yüksek olacaktır. Eğer bizim anladığımız anlamda erkeklerin kadınlara şiddetini sorarsak rakamlar çok daha yüksek olacaktır.

İlginç olan şey şudur ki bu dayakta ve hırpalamalarda erkek ve kadınlar arasında epeyce bir işbirliği söz konusudur. Belli kültürlerde hem erkek hem de kadın, erkeğin kadını dövme hakkı olduğuna inanmaktadır, bu gerekçelendirilmiştir. Onlara göre bu, kadının kaderidir, kadın dövülmelidir ve onlar bunu açıkça söylemektedirler: Kadınlardan % 40 ile 80'i kadının ev işlerini ihmal etmesi ya da boyun eğmemesi durumunda dayağı hak ettiğini düşünür. Tekrar edelim, boyun eğmeme muhtemelen küçük bir şey olabilir, dövülmeyi gerektiren boyun eğmeme, bizde muhtemelen boyun eğmeme olarak değerlendirilmeyecektir, belki de küçük bir şey.

Şiddetli dayak, tekdüze olarak değişik nedenlerden dolayı, mesela kadının kocasının emrine uymaması durumunda haklı görülür ve göz yumulur. Eğer kocası, karısına doğrudan bir emir verirse ve kadın bunu yapmazsa, kadın dövülür. Onun görevi kocasının emirlerine uymaktır. Onlar bunu kendi aralarında konuşurken ya da araştırmacılara söylerken kocanın emirlerinin yapılmamasını bencil bir davranış olarak gördüklerini söylerler. A kişisinin yapmak istediği şey ile B kişisinin yapmak istediği şey arasında zıtlık olabilir, bu durumda onlar 'çok bencil davrandım, dayağı hakkettim' derler ya da başka bir kadınla ilgili olarak 'o çok bencildi ve dayağı hakketmişti' derler.

Amerika'da tabii ki biz de bundan kaçamayız, eskiden bu konu biraz üstü örtülüydü ama şimdi feminist hareketinden dolayı oldukça açıkça tartışılır. Amerikalı kadınların % 50'si beraber yaşadığı erkekler tarafından fiziki olarak şiddete uğrayacaktır. 6 milyon hırpalanacak ve bu tecavüzden daha beterdir, araba kazaları ve sokak saldırıları ve diğer tür şiddeti de buna ekleyin.

Öyle görünüyor ki dayak, şempanze ve insanların ortak olarak yaptığı bir şiddettir, maymunlar değil, kesinlikle orangutanlar değil, gerillalar değil, kesinlikle bonobolar değil, fakat insanlar şempanzelerde olduğu gibi dayak şiddetini uygularlar. Bunu en mükemmel anlatan bir Filistinli kadının söylediklerdir ve O, şöyle der: " Erkeklerin beyni küçüktür. Onları beslersen, yemek yaparsan ve temizliklerini yaparsan belki seni dövmezler " Bu büyük bir yaftadır.

Okey, şimdi size güzel bir hikâye hazırladım. Herhangi birinizin fark edip etmediğini bilmiyorum ama bu anlattığım hikâye ile ilgili yanlış bir şey var. Yanlış, yarım, doğru olmayan, bir şey düşünen var mı? Size ne anlatıyordum. Size ilk elden erkeklerin bütün hayatları botunca birbirleri ile hâkimiyet kavgası yaptığını anlatıyordum. Karnını doyurmak ve hiyerarşik yapı içerirsinde kendi yerini düşünmekten başka yapacak çok fazla bir şeyi yoktur. Bütün bir yılda döllenebilecek bir ya da iki dişi vardır ve yılın geri

kalanında ne yaparlar? Hakimiyet için kavga ederler ve sonunda Alfa erkeği (hakim erkek) olurlar ve kontrol onlardadır, gerçekten diğer bütün erkekleri kontrol eder. İşte duyduğunuz çıplak maymun hikâyesi budur.

Bir dakika durun, ben size başka ne dedim? Dişinin östrus dönemine geldiğinde herkesle seks yaptığını söyledim. Bu iki hikâye birbirine uymamaktadır. Bu arada bir biri ile çelişen bilgiler var ve sonraki bölümde anlamaya çalışacağımız hikaye budur. Alfa erkeği, bütün bir yılı patron olarak geçirip, her şeyi kontrol ettiği bütün bir yıldan sonra dişinin döllenebileceği birkaç haftada neden diğer erkekleri oradan uzaklaştırıp bütün seks aktivitesini kendine saklamaz? Bu ilginç bir durumdur ve size hikâyede noksan olan bir şey olduğunu gösterir.

İşte Jane Goodal'ın işe karıştığı yer burasıdır: şempanzelerle ilgili olarak yapılan her şey ondan sorulur. O, benim gerçek bir kahramanımdır. Burada Connecticut'da yaşamasına rağmen Yale'in ona bir onur derecesi vermemiş olması beni kızdırır. Bu gerçekten utanç verici bir durumdur. Onun hikâyesi neydi? Bireysel bir merak. Jane Goodall 1960 yılında 23 yaşındaydı. Biyografisinde--hayvanları seyretmeyi her zaman sevmiştir. Tavukların yanına gidip orada otururdu ve annesi onu bulamazdı, sonra tavukların nerede olduğuna bakardı ve Jane'de oradaydı. O, eğitime önem veren bir aileden gelmiyordu. Bir üniversitede bulunmamıştı ve kariyeri yoktu. Arkadaşını ziyaret etmesi için Afrika'ya davet edilmişti ve o zaman İngiltere'nin çoğunda Afrika çok romantik bir yer olarak düşünülürdü çünkü bütün gençler gidip orayı görmek isterdi.

Garson olarak işe girdi çünkü başka hiçbir konuda eğitim almamıştı ve kendisini Kanya'ya buharlı gemiyle götürecek kadar para biriktirmişti. 1960'da bir gemi ile Kenya'ya gitti. Oradaki İngiliz toplumu içerisinden Louis Leakey ile tanıştı. Muhtemelen Louis Leakey'i duymuşsunuzdur. Onun ailesi tamamen paleontoloji üzerinde çalıştı ve Lucy'i onlar kazdı—sanırım Lucy, onların birinin, ve bütün diğer iskeletler bir bakıma insan evrimini yeniden yazmıştır. Temel düşünce şuydu ki ortada o kadar çok tür vardı ki, biz şempanzelerden evrimleşmedik, ortada dolaşan çok sayıda tür vardı ve diğer hepsinin soyu tükendi ve geriye biz kaldık.

İşte size gerçek bir işi olmayan genç bir kadın ve ekonomik desteğe ihtiyacı var, Afrika'yı ve hayvanları sevmektedir. Leakey'nin aklına bir şey geldi: şimdiye kadar şempanzelerin ne yaptığını kimse gidip gözlememişti. O zaman şempanzelerin bizim en yakın akrabalarımız olduğu biliniyordu. Henüz bonobolarla ilgili bilgileri yoktu ve zaten bonobolar orada da yaşamıyordu. Sonra Leakey ona şöyle dedi: "Herhangi bir şekilde gidip şempanzeleri gözlemlemek ister misin? " ve O, "Evet, evet, evet, bunu yapmak isterim" diye yanıt verdi. Leakey ona "Sen çekici bir genç kadınsın ve…ne dedim 23 gibi bir şey mi? Etrafta hiçbir erkek olmayacak, esas olarak ormanda tek başına yaşayacaksın, bunu yapmak istediğinden emin misin? " dedi. "Evet, evet, evet bunu yapmak istiyorum" Sonra adam "Biliyorsun herhangi bir şey görmeye başlaman için 10 yıllık bir süre geçmesi gerekiyor, onların sana alışmasını sağlamalısın ki onları ancak böyle gözlemleyebilirsin, sonra toplumsal davranışlarını anlayabilmek için onları uzun dönemli olarak izlemelisin, bunu gerçekten yapmak istiyor musun? " dedi.
.
Evet, bunu yapmaya karar verdi. Sonra bu konuşmadan bahseder ve der ki eğer bu gözlemi sadece 10 yıl yapsaydım sonunda şahit olduğum şiddeti gözleyemeyecektim. Aslında size anlatacağım olayları gözlemlemesi 25 yıl almıştı.

Size anlatacağım şiddet olayları bir nesil boyunca şempanze toplumlarında olan olaylardır. Az ya da çok insanlar gibi, eğer Napolyon Savaşını, 1870 Savaşı'nı Fransız-Prusya savaşlarından biraz daha uzun bir süreden 1 ve 2. Dünya Savaşları arasında olan insanlarda benzer şeyler yapıyor gibi görünmektedir, kabaca 25 yılda ama bu süre oldukça değişkendir ve şempanze şiddetinde de benzer bir karakter görülür.

1962'de bir grubu gözlemlemeye başladı—bu normalden daha geniş bir gruptu, grupta dişi ve çocuklara ek olarak 19 yetişkin ve genç erkek vardı. Gözlemledikleri ana şey toplumsal davranışlardı, o zamanlar psikoloji gibi şeylerle ilgilenmiyorlardı, sadece toplumsal davranışları izliyorlardı. Kimin kimle ne yaptığını anlamaya çalışıyorlardı. Fark ettikleri şeylerden birisi Goliath ve Jomeo isimli bireylerin en iyi arkadaşlar olduğu ve uzun süre birbirlerini tımar ettikleri ve arkadaşlık içerisinde bulunduklarıydı. Bu iki bireyin 6 yıl boyunca ilişki içerisinde oldukları fakat bunun sadece bir arkadaşlık ilişkisi olduğunu gördüler.

Bu büyük grup yavaş yavaş—Goodal onları muzla beslemeye başlamıştı. Onları görebilmek için dışarıya muz bırakıyordu ve onlar gelip muzu alıyorlardı böylece ona alışıyorlardı. Uzun bir zaman diğer bilim adamları onun, şempanze davranışlarının bozulmasına neden olacağını düşündüler. Ancak onun gördükleri muz olmadığı zamanlarda da gözlenen davranışlardı, dolayısı ile onun varlığı gerçekten bir sorun değildi. Bu grubu çok yıl, 6 yıl gibi bir zaman gözlemledi sonra işler değişmeye başladı. Yavaş yavaş iki grup olmaya ve ayrılmaya başladılar. Kuzeyde bir çeşit bir boğazla ayrılan tepelik bir alan vardı ve güneyde de dağlık ve tepelik bir alan vardı, gruplardan birisi kuzey tepelerinde daha çok zaman harcamaya başladı, diğer grup da güneydeki tepelerde. Kuzeydeki grup biraz daha kalabalıktı ama çok büyük bir fark yoktu. Kuzeydeki grupta 8 tam yetişkin erkek vardı güneydekinde ise üç dişiye ek olarak sadece altı erkek vardı.

O--Onlar önce şempanzelerin beraber ne kadar zaman harcadıklarını izlediler. Her şeyi kaydettiler ve grubun biraz ayrıldığını gördüler, ama bu kesin değildi, halen birbirlerinin alanında görülebiliyorlardı. Fakat bir süre sonra erkekleri hiçbir zaman diğerlerinin arazisinde tek başına görmemeye başladılar, diğerlerinin alanındayken sadece grup halinde dolaşıyorlardı. Bu büyük grubun, bir birinden farklı iki gruba ayrıldıkları artık görülebiliyordu.

Bir gün kuzeyli 6 erkek kendi arazilerinde ama sınıra yakın bir bölgede dolaşırken görüldüler. Bir sınır olmak üzere olan bölgede kontrole çıkmışlardı ve güneyden bir çağrı duydular. Sessiz bir şekilde çağrının geldiği yere doğru hızlıca gitmeye başladılar. Güneyli bir erkek olan Godi'yi gördüler, bir ağacın üzerinde besleniyordu başka bir şey yapmıyordu. Onları fark edince aşıya atladı ve kaçmaya başladı. Fakat kuzeyli erkeklerden biri olan Humphrey onu kovaladı ve yakaladı. Humphrey büyük bir erkekti, onu yakalayınca üzerine çıktı, onu aşağı çekti ve yüzüne oturdu ve ellerini tuttu, başka birisi gelip ayaklarını tuttu, kısaca onu hareketsiz hale getirdiler ve ona vurmaya başladılar. Hatırlayın onlar 6 kişiydi, ikisi ellerini ve ayaklarını tuttu, diğerleri ona saldırdı, derisini soydular, yüzünde, burnunda ve ağzında yaralar oluştu, bacakları ve kaburgalarında delikler açıldı. Sonuçta Godi o kadar kötü dövülmüştü ki orada öylesine hareketsiz kaldı.

Sonra saldırganlar oradan ayrıldı. Onu öldürmemişlerdi, oradan ayrıldılar. Godi tam olarak henüz ölmemişti ama kısa bir süre sonra öldü. 7 hafta sonra kuzeyli erkekler, güneyli bir erkek olan Dee'ye saldırdı. Dee, ağaca tırmandı ve daldan dala, ağaçtan ağaca atlayarak kaçmaya başladı, ancak bunlar büyük hayvanlardır ve bazen yeterince büyük olmayan dalları tutabilirler. Bir ağaç dalını tuttu ve dal çatırdadı, havada asılı kaldı onu aşağı çektiler. Üç erkek onu dövmeye başladı, önce büzülüp bir araya geldi sonra yere dümdüz uzandı, artık kaçmaya bile çalışmıyordu,

Bu arada dişiler partiye katıldı, bu noktada o hareketsiz kalınca ve artık bir tehdit oluşturmayınca dişiler de işe karıştı ve onu baygın halde yerde sürüdüler. Bacak derileri dişlerle yırtılmıştı. Yeterince dövdükten sonra oradan ayrıldılar. Birkaç ay yaşadı, omurga ve kalça kemiği kırılmıştı. Testisleri normalden beşte bir kadar küçülmüştü. Sonunda öldü

Bütün bir yıl geçti. 5 erkek dişleri damaklarına kadar inmiş, daha önce hakkında konuştuğumuz çok yaşlı bir erkek olan, artık kimse için bir tehdit oluşturmayan Goliath'a saldırdı. Onun daha önce 'güvey ortağı' olan—onlar badiydiler-- Jomeo'da saldıran takımın bir parçasıydı. Goliath 20 dakika boyunca dövüldü ve kafasını korumaya çalıştı, ancak sonra o kadar dayak yedi ki savunmaktan vazgeçti ve kendini korumaksızın yere uzandı. Genç yetişkin erkekler de oradaydı ve bu olayı izliyorlardı. Şimdiye kadar olayı kenardan izleyen bunlar hoplaya zıplaya geldiler, belki de çocukları, insan çocuklarını böyle davranırken görmüşsünüzdür. Sonra Goliath büyük ölçüde hareketsiz kalınca bunlar geldiler ve şiddete kendi ölçülerinde katkıda bulundular.

Tekrar, aynı hikâye, onu öldürme zahmetinde bulunmadılar, sadece orayı terk ettiler, fakat o daha sonra öldü. Bu devam etti ve birbiri ardınca, ilk öldürmeden 3 yıl sonra kuzeyli erkekler hayatta klan tek güneyli erkek olan Sniff'i yakaladılar. Saldırganlardan birisi Satan'dı, ondan daha önce bahsetmiştik, onu boğazından tuttu ve burnundan kanını emdi. Burnu kesilmişti; kanını emdi. İki erkek onu bacaklarından tutarak boğaza sürüklediler ve aynı şey oldu, onu dövüp ölüme terk ettiler ve sonra o öldü. Sniff güneyde kalan son erkekti.

Dişilere de kıymamazlık etmediler: Her ikisi de östorus döneminde olan kötürüm Bayan Bee ve onun kızı küçük Bee'ye saldırdılar. Her ikisi de seks anlamında aktif ve hazırdı, ancak bu bir şeyi değiştirmedi, onlara saldırdılar. Bir yıl boyunca ona defalarca saldırdılar ve son saldırıda o artık hareket etmemeye başlayınca Jomio, Jomio'nun yaptığı görünüyordu, onu kaldırıp yere vurdu, yamaç boyunca onu defalarca yuvarladı ve gitmesine izin verdi, fakat ayağa kalkmaya çalışırken başka bir erkek geldi ve onu tekrar yere yapıştırdı, hareketsiz kalıncaya kadar dövdü. Saldırıdan 5 gün sonra öldü.

Sonuçta Güneyli grup tamamen yok oldu. Gençlerin ve yeni doğanların bazılarının öldürüldüğünü gördüler ama hepsini görmediler. Tahminler o yöndeydi ki öldürüldüklerini görmedikleri çocuklar, annelerini kaybetmişti, hayatta kalamazlardı ve ormanın bir yerinde ölmüş olmalıydılar. Bundan sonra güneyli gruptan hiçbir birey görülmedi.

Peki sonra ne oldu? Kasekela olarak isimlendirilen bu kuzeyli grup artık dominant hale geldi. Güney topraklarına kadar yayıldılar. Şimdi iki kat arazileri vardı ve bir

bakıma orada lüks içerinde yaşıyorlardı ve bu bütün yıl devam ediyordu. Sonra güneyde kendilerinden daha da güçlü olan bir grupla karşılaştılar. Onların 9 tam yetişkin erkeği vardı. Sonra güneydeki grup saldırmaya başladı ve onları yerle bir etti, neredeyse tamamen yok etti. Böylece sadece bu yeni edindikleri alandan kovulmadılar aynı zamanda iki savaş öncesi dönemden daha kötü bir duruma düştüler, aynı zamanda kuzeye itildiler. Fakat kuzeyde onları bu sefer güneye iten daha güçlü bir topluluk vardı ve sonuç onlar için çok kötü görünüyordu.

O zaman Jane Goodall ve onun epeyce kalabalıklaşmış ekibi 20-25 yıl üzerinde çalıştıkları, tarihini bildikleri, bireylerin gerçek anlamda kim olduğunu tanıyabildikleri tek grup olan bu topluluğun yok olacağından endişe duymaya başladılar. Sonra, tam da grubun ortadan kalkacağı yönünde kanaat oluştuğu sırada bazı genç erkekler tam yetişkinliğe erişti ve güç dengelerinin yeniden kurulduğu anlaşıldı.

İki grubun güç olarak aşağı yukarı aynı olması durumunda kavga çıkmaz. Bu kavgalar sadece bir topluluktan bir grup gidip, diğer topluluktan tek bir bireyi yakaladığında olur. Sonra gider onu öldürürler ya da çok fena döverler. Saldıran grup herhangi bir risk almaz ve bu üç yıl boyunca kuzeyli grup hiçbir bireyini kaybetmedi ve güneyli grup tamamen ortadan kalktı. Bu kavgalara, ancak kazanacaklarından eminlerse girerler.

İnsanların ilkel savaşlarının da buna çok benzer karakterde olduğunu okuyabilirsiniz. Bu grup, genç erkeklerin tam ergen olması ile güçlenir güçlenmez iki grup sınırda karşı karşıya gelir, bir birlerine bağırıp, çağırırlar, göğüslerine vururlar v.b. şeyler yaparlar, fakat sonra kendi arazilerine geri giderler. Yani Goodall'ın grubu hayatına devam etti.

Şimdi söylediğim gibi bütün bunların muzla beslemeyle bir alakası olup olmadığı sorusu akla gelir. Jane Goodall'in bu hayvanlara davranışı bir şekilde—başlangıçta büyük bir grup görmüşlerdi, belki bu doğal bir grup değildi de muzları almak için bir araya gelmiş bir gruptu, daha sonra önceki düşmanlıkları ve arazilerine dönmüşlerdi. Gerçekten bunu bilmenin bir yolu yoktur. Bunun neden böyle olduğuna dair herkesin bildiği çok sayıda hipotez vardır.

Jane Goodall bu savaşları görmeden önce çok güzel bir kitap yayınlamıştı ve orada şempanzelerin ne kadar barışçıl hayvanlar olduğunu anlatıyordu. İnsanların ne kadar hilekar olduğunu anlatan popüler bir literatür vardı. Biz birbirimizi öldüren tek türdük, biz savaş yapan tek türdük, gerçekten kötüydük ve modern medeniyet ya da kapitalizm ya emperyalizm ya da bütün bu kültürel şeyler insanları kötü bir tür haline getirmişti. Öte yandan şempanzeler, bizim en yakın akrabalarımız çok mükemmel bir türdü. İnsanlar gördükleri şeylerin neden doğru olmadıklarına dair bir çok sebep ortaya attılar.

Aynı zamanda bu alanda çok çok güçlü olan Japonlar, tekrar söyleyelim kadınlar bu alanda baskındır; onlar gidip uzun süre gözlem yapma, sabırla gözlem yapma yeteneğine sahiptir, fakat Amerika, Japonya ve İngiltere'de kadın araştırmacılar en iyiler arasındadır. Japonlar Afrika'nın farklı bir bölgesindeydi ve orada gözlem yapıyorlardı. İlk on yıl barış dışında hiçbir şey yoktu, sonra ikinci 10 yılda 22 üyesi olan küçük bir topluluktaki 6 yetişkin erkeğin birer birer yok olduğunu gördüler, orada da çeşitli topluluklar vardı. Öyle görünüyordu ki etraftaki iki daha büyük topluluğun

uyguladığı şiddet nedeniyle onlar yok olmuştu. Bunlar gruplarındaki yetişkin erkek sayıları daha fazla olduğu için diğer toplulukları domine ediyorlardı.

Şimdi bu durumda onlar dişileri öldürmezler, fakat yok edilen topluluğun dişileri çocuklarıyla beraber birbiri ardına kazanan M grubuna transfer edildi ve M grubu K grubunun arazisine doğru genişledi. Şimdi bu transfere istisna oluşturan bir durum, genç erkekler, transfer edilmedi ve transfer edilmelerine izin verilmedi, eski arazilerinde kaldılar, orada zaman geçirdiler ve sosyal bir toplulukları olmaksızın orada öldüler. Bütün yetişkin erkekler ölmüştü, dişiler başka topluluklara katılmıştı ama genç erkeklere izin verilmemişti.

Şimdi bu bir çeşit rastgele şiddettir. Yani demek istiyorum ki bu üç yıl devam eder ve epeyce sayıda saldırı olur, her hafta başka bir savaş oluyor değildi, bunlar aralıklı savaşlardı. Bu sadece rastgele bir şiddet miydi yoksa bunda bazı planlamalar da var mıydı? Takibi bırakayım, yani şempanzeler genellikle—bunun birçok örneği vardır ama bizim sadece birisi için zamanımız var. Şempanzeler genellikle gece uyuduklarında erkekler bir araya gelecekler ve bir ağaçta değil ama ağaçlarda yuva yapacaklardır, ama yuvalar belli bir aralıkta yapılır ki uyumadan önce birbirleriyle haberleşebilsinler ve 'yuvaları nerede yaptıklarını ve nerede olduklarını' bilebilsinler. Bunu oldukça önemserler.

Japon kadın bilimci Mariko Hasegawa bir gece onları gözlüyordu ve endişe verici şekilde hiçbir ayak sesi duyulmuyordu. Hiçbir ses çıkmıyordu ve O, bunu daha önce hiç görmemişti. Çok şaşırdı ve ertesi sabah grup kalktı ve komşu bir gruba saldırmaya başladı. Orada bir anne ve onun yavrusunu kenara ayırdı, onlara saldırarak öldürdüler. Daha önce hiç görmediği önceki geceki gibi bir sessizlik nedendi? Öyle görünüyor ki bu sadece bir bireyin değil grubun planlamasıydı. Gruptaki hiç kimse ses çıkarmıyordu, demek ki bu, önceki gece bir grup çalışması ile planlanmıştı.

Saldıracakları zaman birçok erkek beraberce kendi alanlarının merkezinden ayrılarak ortalarda dolaşmaktan çok, amaçlı olarak kenara doğru giderler. Size etrafta dolaşmakla ilgili bir şeyler anlatacağım. Bu, planlanmış bir işin özelliklerini taşıyordu, amaçlı olarak önceden planlanmıştı ve yapmayı planladıkları bir şeydi.

Bu şiddetin sebebinin ne olduğu açık değildir. Bu konuda birbiri ile çelişen düşünceler vardır. Bunlardan en açık olanı şimdi daha fazla alanları ve daha fazla ağaçları vardı ve dolayısı ile daha fazla yiyecekleri vardı. Çoğunlukla meyvelerle, daha çok incirle beslenirler, bütün ormanlarda her türlü incir ağacı vardır ve etrafta dolaşarak bir meyve ağacı bulurlar ve ne kadar meyve olduğuna bağlı olarak ya kendileri gider ve yerler ya da birisine seslenip 'hey, şurada iyi bir meyve ağacı buldum' derler. Şempanzelerin çoğu zaman yiyecek bulma dertleri yoktur. Jane Goodall yetişkin bir erkeği bir çalışanına 50 gün takip ettirdi—hiçbir zaman onu gözden kaçırmadı ve fark ettikleri şeylerden birisi, hiçbir zaman yiyecek aramaya çıktı mı? Bu 50 günde O, hiçbir zaman yiyecek bulmaya çalışmadı. O, bir şekilde ormana doğru gittiğinde çoğunlukla ayağının altına olgunlaşmış bir meyve denk gelir ve onu fark ederek yukarıya baktığında meyve ağacını görürdü ve yukarıya tırmanıp yerdi ve belki de başkalarına da seslenirdi.

Jane Goodall o kanıdaydı ki yiyecek, bunun için sınırlayıcı bir faktör değildi. Daha sonra başka bir bilim kadını olan Ann Pusey tam tersi bir sonuca vardı ve dişiler arasında baskın bir hiyerarşi olduğunu fark etti. Yayıldıkları yerde daha fazla meyve ağacı olan dişiler üremede daha başarılıydılar. Bazı yazılarını okuyacağınız Richard Wrangham ki o yiyecekle ilgilenir, ben kanıtları çok inandırıcı bulmadım ama ben bu alandan değilim. Yiyecek sınırlılığının önemli olduğunu söyleyen bir görüş de vardır.

Örneğin, bonobolar ve şempanzeler arsındaki fark yiyecek yoğunluğu ve grupların büyüklüğüne v.b. atfedilir. Yiyecek düşüncesi ile ilgili sorunlardan birisi şudur ki onların yayılabilecekleri oldukça geniş arazileri vardır ve genç sağlıklı erkekler her zaman yiyecek bulabilir. Hiçbir zaman açlıktan ölüyor gibi görünmezler. Yaşlı, oldukça hasta ve hareket etme güçlüğü çeken erkekler yiyecek bulmakta zorlanır ve bunlar özellikle çok daha az meyvenin olduğu kurak mevsimde zorluk yaşarlar. Bunlar, A topraklarında da olsa belki de yiyecek bulamayacak kadar zayıftırlar—A topraklarında bile yiyecek arayamazlar ve eğer onlara iki kat büyüklüğünde arazi verirseniz bu onların hiçbir işine yaramaz çünkü bu alanda yiyecek arayacak enerjileri yoktur. Bu alanda çalışanlar yiyeceğin önemli olduğu fikrine doğru kaymaktadırlar. Benim gördüğüm kanıtlar tatmin edici boyutta değildir ama tekrar söylüyorum ben bu alanda uzman değilim.

Diğer bir görüş savaşların dişileri elde etmek için yapıldığı görüşüdür. Derste size yumurtaların ne kadar az bulunduğunu tekrar tekrar anlatıyorum, böylece siz bunun açıkça bir sebep olduğunu düşünürsünüz. Fakat o zaman onların gidip östrus döneminde bile olan dişileri öldürdüklerini gördünüz. Yani bu görüş mantıklı değildir. Japonların gözlediği grupta dişilerin bazen transfer olmalarına rağmen, burada hikaye oldukça ilginçtir çünkü bildiğiniz gibi grup içi üreme varsa grup içerisindeki bireyler, sonsuza kadar, nesilden nesile, eğer dişi grup içerisinde kalıyorsa bu bir grup içi üreme yapılan grup olacaktır, grup içi üreme büyük bir genetik soruna neden olacaktır. Yani bütün türlerin gen akışı için bir mekanizması olmalıdır ve hem kendi genlerini dışarı göndermeli hem de dışarıda genler almalıdırlar.

İşin şöyle olduğu anlaşıldı: şempanzelerde dişilerin diğer gruplara erişimi vardır ve gruptan ayrılıp dışarı gittiklerinde cinsel ilişkiye girerler. Bu tam da böyle olur erkekler onların östrus döneme gelip gelmediklerini takip ettikleri için, bu döneme gelmeden hemen önce kaybolup bu işi dışarıda yapmak zorundadırlar. Bu gerçekten bilinmiyor ama şimdi genetik testler yapılabilir ve tekrar söyleyelim doğan çocukların yaklaşık yarısının babası dişinin yaşadığı topluluğun dışından birisidir ve genç dişiler grupları sıklıkla tamamen terk edip, diğer bir gruba katılır.

Bir dişi transfer olmaya, diğer bir gruba katılmaya çalışırsa, eğer daha önce hiç doğurmamışsa gittiği grup tarafından her zaman kabul edilir. Eğer doğurmuşsa, bir yavru doğurmuşsa çoğunlukla ona saldırılır ve hatta öldürülür, ya da dışarı atılır. Yani burada henüz anlaşılmayan bir şeyler vardır. Bakire bir dişi bir başka gruba yaşlı bir dişiden daha kolay kabul edilebilirdir ve bu, tam olarak anlaşılabilir bir durum değildir.

Dişiler her halükarda ortalıkta dolaşacağı için, biyolojik ve toplumsal olarak bu böyle olmak zorunda olduğu için, bu savaşları daha fazla dişi için yaptıkları fikri çok mantıklı görünmemektedir. Burada çok bilinmeyen vardır. Şimdi şempanze toplumsal sistemini özetlememe müsaade edin. Eğer sorduğumuz soruya geri dönersek neden Alfa erkeği seks aktivitelerini tamamen domine etmiyor? Sebep şudur ki bu gruplar

birbirleri ile kavga ederler ve kazanan her zaman—şimdiye kadar—daha fazla yetişkin erkek bireye sahip olan gruptur ve saldıran bu grup hiçbir kayıp vermez. Bu yüzden çok sayıda yetişkin erkeğe sahip olmak çok önemlidir.

Eğer Alfa erkeği çok şiddet eğilimli olur da diğer bütün erkekleri gruptan atarsa kendisi de uzun yaşamayacaktır. Diğer gruplar gelip onu yok edeceklerdir. Gruplar arasındaki bu kavgalardan dolayı erkekler bir arada olmak zorundadır ve eğer erkekler bir arada yaşıyorlarsa bunun anlamı şudur ki dişiler için bir rekabete gireceklerdir. Eğer rekabet gereği sadece Alfa erkeği üreme yaparsa, evrim diğer erkeklerin hepsini başka bir stratejiye doğru itecektir. Büyük ve küçük orangutanlarda gördüğümüz gibi ve değişik türde seks stratejileri ile ilgili okuma parçalarınız vardır. Heteroseksüellik ya da homoseksüellik oluğunu düşünür müsünüz? Hayır, çok değişik versiyonlar vardır ve bunları okuyacaksınız. Evrim diğer erkekleri sürekli kavga etmeye iter—eğer üreme yapmıyorlarsa evrim onları ya Alfa erkeği ile sürekli kavga etmeye ya da ayrılıp kendi gruplarını kurmaya ya da bir şey yapmaya doğru itecektir. Tek bir erkeğin üreme yapabildiği ama diğerlerinin yapamadığı bir durum dengeli bir durum değildir. Erkekler birbiri ile rekabet etmek zorundadır, her bir erkeğin doğacak çocuğun babası olma şansı olmalıdır. Bunun aynı zamanda yan bazı avantajları da vardır, yani her erkek gruptaki çocukların babasının kendisi olduğunu düşünür, böylece çok korumacı davranır. Bir annenin östrus döneme gelip seks bakımından istekli olduğunun görülmesiyle Alfa erkeği onunla ilişkiye girmeye başlar. Dişinin çocukları ki evrimsel olarak kardeş istemezler çünkü annenin bütün kaynaklarının ve ilgisinin kendisinde olmasını ister, ikisi arasına girer ve kavga etmeye başlar ve Alfa erkeğinin testisini ısırır, şu ufaklık, gerçekten daha genç bile değil.

Alfa erkeği ne yapar? Durur, ona bakar, aşağı eğilir, nazikçe onu yukarı kaldırır, onu şuraya alır, yere koyar ve anneye geri gider. O çocuk doğmadan önce bile Alfa erkeği Alfa erkeği değildi, yani muhtemelen o başka birisindendir, onun da olabilir, yani babalığın belli olmaması yüzünden bütün erkekler bütün çocukları korur. Erkekler hâkimiyet için kavga ettikleri için dişilerden daha büyük hale gelirler ve sonra dişiye eziyet ederler ve işte bu yüzden bütün bunları görüyorsunuz. Sadece erkek erkeğe şiddet değil, erkeğin dişiye uyguladığı şiddet de böyledir. Sanıyorum sonunda hikâye toparlandı, fakat sanırım itici güç erkek grupları arasındaki kavgadır gibi görünmektedir ki bu da erkek gerektirir. Birçok erkeğin bir arada yaşadığı ve birbiri ile rekabet ettiği bir toplumsal sistem geliştirmeliydiler.

Bu ilginç bir şeydir çünkü erkekler arsındaki kavga kesin değildir-Alfa, diğerini öldürmez—erkekler arasındaki kavgalarda kesinlik olmadığı için erkekler bu sefer dişilere döner ve onlara şiddet uygularlar.

Gelecek dersimizde insanlara başlayacağız ve bütün bunların insanlarla ilişkisinin olup-olmadığı konusunda kendi kararınızı kendiniz vereceksiniz. Salı günü görüşürüz.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
3. Ders Dökümü
20 Ocak 2009

Profesör Robert Wyman: Geçen dersimizde sizlere şempanze toplumsal sistemlerinde seks ve şiddet arasındaki sıkı ilişkiyi anlatıyordum. Bu ders ve bundan sonraki bütün derslerde odağımızı insana çevireceğiz ve neyin değiştiğini ve neyin aynı kaldığını sorgulayacağız. Bugün iki konu işleyeceğim: İnsanlarda savaş ki zaman içerisinde çok değişmemiştir, kesinlikle bir devamlılık görürsünüz. İkinci olarak da insanlarda doğurganlık konusunu ele alacağız, şempanzelere kıyasla kaç çocuk doğuruyoruz ve burada büyük bir farkın olduğunu göreceksiniz.

En çok benzerlik ve halkı oldukça heyecanlandıran bir benzerlik—ölümlü şiddetler özellikle insanlar için her zaman önemli bir konu olmuştur—yani bütün zamanlarda, fakat ben şimdi 'ilkel zamanlar' hakkında konuşacağım ve şu veriler Güney Amerika'da Paraguay'da bir kabileden; onların Batı dünyası ile iletişime geçmeden hemen önceki dönemine ait. Yani bu verilerin modernite ile bir ilgisi yoktur, öyle görünüyor ki onlar çok eskilerden beri böyle yaşıyorlardı.

Bu tablo yaşa göre ölümleri sıralar ve bunları farklı yaş gruplarına yerleştirir. Şurada çocuklar var, biz onları yeni doğanlar olarak da isimlendirebiliriz, 0–3 yaş arası çocuklar. Fark edebileceğiniz gibi oldukça fazla ölüm söz konusudur; bunlar tamamen hastalıklardır; yani bulaşıcı hastalıklar ve her türlü diğer hastalıklar; şu rakam bunlardan olan ölümlerin oranıdır. Ve diğer sebepler vardır: doğuştan olan hastalıklar, dejeneratif hastalıklar, bazı kazalar, fakat işte şurada şiddet—değişik şekillerdeki şiddet. 0–3 yaş arasındaki çocukların % 56'sı şiddet yüzünden öldü. İşte 4–14 yaş arasındaki çocukların grubu, yine burada bütün hastalıkları görüyoruz, yaklaşık % 15'i hastalık. Şiddet % 74. Şimdi yetişkinlere bakalım, bu 45 yıllık bir dönem içindir ve dönemlerdeki yıl sayıları eşit değildir, hastalıklar şurada % 28, az değil, kazalar yine az değil ama şiddete bakarsak % 46, ve ancak 60 yaşın üzerine geldiğinizde şiddetin oranı azalır, yani bu üç yaş grubunun her üçünde de şiddet ölümleri, ölümlerin hakim şeklidir. Erkek kadın olarak ayrılmışlardır, kadın erkek toplam rakamları veriyorum ve bu, hem kadınlar hem de erkekler için doğrudur. Size özet olarak toplamları gösteriyorum. Sadece 60 yaşından sonra ölümlerin yarıdan azı şiddet nedeniyle olur, yaklaşık üçte biri ama şiddet halen dominant sebeptir.

İnsan demografyasında şiddet ölümleri şaşılacak kadar yüksektir. Burada birçok şeye dikkat çekilebilir; bunlardan biri bulaşıcı hastalıkların avcı-toplayıcı gruplar için daha az önemli olmasıdır, bunlar çok ilkel avcı-toplayıcılardır, Ache Kabilesi. Okumalarınızdan birisi onların kendi tarifi ile kendi yaşam şeklilerini ve karşılaştıkları tehlikeleri anlatır—bulaşıcı hastalıkların daha az önemli olması nüfus yoğunluğunun çok düşük olması ile ilgilidir. Yani hastalıklar bireyden bireye geçemez. Daha sonra öğreneceğimiz gibi nüfus yoğunluğu, özellikle de yeni doğanlar arasında, insanların hastalıkları birbirlerine bulaştıracakları kadar arttıkça, artar—hastalıklar oldukça yaygındır.

Buradan fark edeceğiniz bir başka şey, yeni doğan grubunda, 0–3 yaş arasında, 131 ölüm vardır ve bu yetişkinliğin 45 yılında olandan daha fazla ölümdür, burada 126 kişi ölmektedir. Yani bebeklikteki ölümler ki yılda 50, yetişkinlikteki ölümlerin 15 katıdır. Burada kataloglanan 383 kişiden sadece 7 tanesi yaşlılıktan öldü. Her biri diğer

belirlenebilir sebeplerden öldüler. Şiddetin önemine dair bu bilgiyi verince ki bu savaştan daha ötesini içerir, fakat hayvanlardan kaynaklanan ölümleri—hayvanlar tarafından yenmeyi içermez çünkü bunlar kaza olarak sınıflandırılmıştır.

Şempanzelerde savaşlar hakkında epeyce konuşmuştuk, şempanze savaşlarını hatırlıyorsunuzdur, şimdi insan savaşlarını konuşalım, Önce savaşı tarif edelim: Savaş bir grubun diğer bir grup üyesini kasten öldürmesidir. Öldürme olayı sadece öldürülenin diğer bir grubun üyesi olmasındandır, yoksa bireyler arasında daha önceki bir anlaşmazlık olmasından değil. Bu bir grup olayıdır ve birbirlerini öldürmeleri farklı gruplarda olmalarındandır.

İlkel zamanlardaki insanların toplumsal sistemleri, siyaseten doğru olmaya çalışan bazı çevrelerde 'ilkel' terimini kullanmamanız gerekir. Ancak ben onu, orijinal şekliyle insanların binlerce milyonlarca—binlerce- birkaç bin ya da milyonlarca yıllık yaşamına yakın anlamda kullanırım. Bu, insanlığın ilk şeklidir. O zamanlar boyunca biz kabile grupları şeklinde yaşıyorduk (tekraren, çoğu memelide erkeklerin yalnız yaşadığını söylemiştik), güçlü bir erkek birlikteliği vardı, statü rekabeti söz konusuydu, çok grup içi şiddet vardı, dişiler için rekabet ve onlara karşı şiddet söz konusuydu. Bilebildiğimiz her şey bize insanların bu özelliklerle geriye gidebildiğimiz en eski zamandan beri topluluk halinde yaşadığını söylemektedir. Şimdi bu şempanzelerde olanlarla aynıdır.

Arkeolojik veriler, erken tarım zamanlarında küçük ve birbirinden uzak yerleşmelerde yaşadığımızı göstermektedir. Bunlarda ortalama büyüklük, şempanzelerin bugünkü büyüklüğü olan yaklaşık 40 birey kadardı. Topluluğun büyüklüğü değişmektedir ama arkeologlar bazı yerleri kazdıklarında ortalama böyle bir rakama ulaşmışlardır. Şimdi yaşayan insanları araştıran antropologlar en küçük siyasi otonomiye sahip insan grubunun bir lider eşliğinde 20–50 kişi arasındaki bir topluluk olduğunu buldular. Bunun için kullandıkları uygun antropoloji terimi 'kafile'dir. Tekrar söyleyelim, bu, şempanze topluluğu ile aynı büyüklüktedir.

Size anlatmıştım şempanzelerde grup içi şiddet bir vur-kaç işiydi. Bir topluluktaki küçük bir grup şempanze sınırları kontrol ediyordu, onlar izole olmuş bir birey gördüler, çok küçük bir grup, hatta daha iyisi diğer topluluktan tek bir birey gördüler ve ona saldırdılar. Antropologlar bize ilkel savaşların da aynı karakterde olduğunu söylemektedir. Şimdiki ilkel gruplar arasında savaşın en yaygın şekline baskın ve tuzak adı verilir ve toplumlar bir birlerine sürekli olarak bu vur-kaç baskınlarını yaparlar ve diğer grubun yalnız bir üyesini yakalamak için tuzaklar kurarlar.

Borneo'da bir süre kelle avcıları arasında yaşamıştım. Görünüşte o zaman kelle avcısı değillerdi ve onlar için gidip komşu topluluktan bir çocuk bulmak tamamen kabul edilebilir bir şeydi—aynı kabile her şey aynı ama komşu topluluk, nehir boyunca oynayan çocuklar, onu yakalayıp kafatasını yüzüyorlardı ve tavan araları bu kafatasları ile dekore edilmişti. Bütün bir topluluk başka bir toplulukla kavga ediyordu fakat bireyleri bulmak için baskınlar yapılıyordu, yakalananın çocuk mu yetişkin mi olduğunun hiçbir önemi yoktu.

Ölümcül baskınlar yapan şempanze toplulukları ile insan savaşları arasında çok fazla benzerlikler görebilirsiniz. Bunu nasıl değerlendirmek gerekiyor? İki ihtimal var: Ya şempanze savaşlarına sebep olan şeylerin insan savaşlarına da sebep olduğunu

düşünürsünüz ya da birçok ütopik kişinin yaptığı gibi bunların farklı olduğunu, insan savaşlarının şempanzelerinkiyle herhangi bir alakası olmadığını düşünürsünüz.

Bunu doğrulamanın ya da yanlışlamanın yollarından birisi tarihe bakmaktır. Söyleyebildiğimiz kadarıyla eğer insan savaşlarının farklı sebepleri varsa ve biz şempanzelerin onu yaptığından eminsek ve biz onlardan ayrılmadan önce onların atalarının da bunu yaptığını varsayarsak, ancak bunu gerçekten bilmiyoruz, fakat şempanzelerin bunu yaptığını kabul edersek, sonra insanlık tarihi boyunca bizim bunu yapmayı bıraktığımız bir dönem bulmamız gerekmektedir. Sonra daha sonraki bir zamanda onu yapmaya tekrar başladık ama bu sefer şempanzelerin sebeplerinden tamamen farklı sebepler için. Bu soruya yanıt bulabilmek için strateji, geriye, tarihe gidip, arkeolojik ya da antropolojik her ne veri bulabiliyorsak şu sorunun cevabını aramaktır: insanlık tarihinde toplumlararası savaşların olmadığı bir dönem var mıdır?

Araştırmacılar savaşların çok değişik nedenleri olduğunu düşünmektedir—savaşları tarımın başlattığını düşünenler vardır çünkü arazi değerlenmişti ya da özel mülk olmuştu. İnsanlar birbirlerinin özel mülklerini almak istediler ya da hükümetler, modern devlet hükümetleri ya da çokça duyacağınız gibi bunun modernlikle bir ilgisi vardır, yani medeniyet bir şekilde ilk insanların, mükemmel olan ve savaş yapmayan ilk insanların temiz doğasını yok etti.

Tarih öncesi insanların durumu neydi? Kardeş bir alt türün yaşadığı Neandartel döneme geri gidip- ki o dönemde yaşayanlar bildiğiniz gibi güçlü bir kas sistemine ve kemiklere sahipti, kesinlikle güçlü karakterlerdi. Bunların mezarlıklarını çalıştığınızda Neandartel iskeletlerinin % 40'ının kafa yaralanması olduğunu görürsünüz. Bunu nasıl anlamlandırabilirsiniz? Onlar ya çok sakar ve kaza yapma eğilimliydi--ve her zaman başlarının üstüne düşmeyi beceriyorlardı—şimdiye kadar bildiğimiz kadarıyla ağaçlara çok tırmanmıyorlardı baş aşağı asılıp düşmüyorlardı ya da çokça kovalamaca ve başa vurmalar vardı.

Neandartel insanı değil de, Homo Sapiens'ler, en erken insan gömüleri ki bunlar henüz tamamen yok olmamışlardır, 20,000–35,000 yıl öncesindendirler ve bunları kazdığınız zaman ne bulursunuz? Mızrak izi kalıntıları, kafatası yarıkları, küçük izler v.s, vs. görülür. Bu gömü alanları arkeologların baktığı her yerde bulunuyordu. Bunların en önemlileri İtalya, Fransa, Mısır ve Çekoslovakya'da bulunur çünkü arkeologlar buralarda kazı yapmıştı.

Sudan'da 13,000 yaşındaki bir mezarlıkta iskeletlerin % 40'ı mızrak ya da ok izleri taşır. Yaralar—orada gömülü çocuklar vardı-- çocuklarda görülen yara izlerinin tamamı baş ya da boyundaki öldürücü darbe izleridir. Bu sadece korkunç bir olayla ilgili bir gömü alanı değildi, burası birkaç nesil boyunca kullanılmıştı. Sürekli kullanılan bir mezarlıktı ve buradaki yetişkinlerin çoğu sadece ölümcül yara izlerine değil, aynı zamanda önceki çatışmalardan iyileşmiş kemik ve kafatası kırık izlerine de sahipti. Yani hem daha önceki bir çatışmadan iyileşmiş bir yara izi hem de şimdi ölümüne sebep olan yara izlerini görürsünüz. Bireyler çok sayıda çatışmaya giriyordu: Bir iskelette yaklaşık 20 yara izi vardı. Yani tam 13,000 yıl sonra halen görebileceğiniz bir kemik kırığı ve yumuşak doku zedelenmelerini bilmenin bir yolunu henüz bilemiyoruz.

Modern zamanlara geldiğinizde ama Helen tarih öncesi dönemdeyiz-yani herhangi bir yazılı kaynağa henüz sahip olmadığımız dönem—medeniyet diye isimlendireceğiniz bir şey henüz yokken-- bu tür şeylerin bir stili de vardı ve kültür kesinlikle gelişmekteydi. Almanya'da bir Orta Taş Çağı sadece 5,000–10,000 yaşında iki grup kafatası bulunmuştur. Onlar bir sepetteki yumurtalar gibi özenle yerleştirilmişlerdi. Onlar, vücutlarından ayrılan erkek, kadın ve çocuk başlarına aitti. Bunların çoğunda kafatasına balta vb. ile açılmış birçok delik vardı. Bunun resmini göstermezler fakat onun modern bir şekli şudur. Şu aslında Tayland'dandır, kafatasları şu şekilde düzenlenir. Bu resmin amacı tamamen farklıdır.

Kaçınız buz adamı hatırlıyor? Alplerde donu çözülen adam: hepiniz bunun farkındadır. 1991'de Alplerdeki buzulların birisinin içerisinden 5,300 yıl önce ölmüş bir taş çağı adamı çıktı. En azından birçoğunuzun bildiği gibi basında çok çıkmıştı ve 'buz adam' olarak isimlendirilmişti. Buzulun eriyip, onu serbest bırakması için 5,300 yıl seçtiğine göre, o, dağın yüksek bir yerinde olmuş olmalıdır. Onun Alpleri geçmeye çalışırken öldüğü—donarak öldüğü—ve buzula sıkışıp kaldığı ve 5,000 yıl sonra aşağıya geldiği kabul edilmektedir. Akademik araştırmacılar 10 yıl boyunca onun dağı geçmeye çalışırken donarak öldüğünü düşündü. Sonunda bilim adamları vücudun tam bir CAT taramasını yaptı. Tahmin edin ne oldu? 2 cm'lik taş bir ok kürek kemiğini yarıp geçmiş ve omzuna 6 cm gömülmüştü. Arkadan bir okla vurulmuştu ve iç kanamadan ölmüştü. Yine bir şiddet ölümü.

Daha yeni bir zamana gelirsiniz, M.S. yaklaşık 1325 yılından kalma bir yerli Amerikan yerleşmesindeki—yani Batılılarla temasa geçmeden 200 yıl öncesinde, bir güçlendirme hendeğinde 500 adam, kadın ve çocuk kalıntısı bulundu. Yine bu çok güzel bir resim değil fakat tekrar görünen o ki bu kurbanların baş derileri yüzülmüştü, sakat edilmişlerdi ve özel bir şey olarak gömülmeden önce birkaç ay boyunca leş hayvanlarına bırakılmışlardı. Tekrar söyleyelim bu cezalandırmanın, saygısızlığın ya da her neyse onun bir şekliydi. Burada sadece kurbanlar katledilmedi, vücutları kesildi, belki önce kesildi sonra öldürüldü ve sonra bunlar yemesi için yırtıcılara bırakıldı ve sonunda gömüldüler.

Kısaca Arkeoloji, iyi çalışılmış bütün bölgelerde geçen 10,000 yıl boyunca savaşların olduğunu belgelemiştir. Bu kazabildiğiniz alanlardır. Bir diğer şey şimdi yaşayan insanlara bakıp kaçının gerçekten barışçıl olduğunu sorgulamaktır. Burası antropologların işi, arkeologlardan devraldığı yerdir. Antropologlar, bilinen bütün toplumların % 90-95'inin savaş yaptığını buldular. 50 toplumdan oluşan bir örneklemde 45'inin sıkça savaştığı görüldü. 4'ü herhangi bir savaşa karışmamıştı çünkü son zamanlarda savaş sonucu yerlerinden izole sığınma alanlarına sürülmüşlerdi ve diğer topluluklarla fazla bağları yoktu.

İçinizde Peru'da Titicaca Gölü'nde Aymara yerlilerinin olduğu yere gitmiş olan var mı? Burası önemli bir turist alanıdır. Titikaka Gölü'nün ortasında bir ada vardır ve orada çok barışçıl insanlar yaşar, kamışlardan beslenirler, kavga edecek kimse yoktur. Ana karadan savaşlarla atılmışlardı ve bu yüzden izole olmuşlardı, böylece gruplardan biri—onların savaşa gittiklerini görmedik çünkü buna imkân yoktu. Gruplardan 'barışçıl' olarak kabul edilen birisi, Kaliforniya'da Sierra Nevada dağlarındaki Moonachie, bunlara barışçıl diyorlardı çünkü bunlar nadiren savaşırlardı.

Bir başa çalışmada ilkel toplumların % 66'sının her yıl savaşa karıştıkları tespit edildi. % 75'i en azından her iki yılda bir ve % 90 kadarı her beş yılda bir en az bir kere savaşa girmiştir. Yani ilkel toplumların çok da barışçıl olmadıklarının kanıtı gittikçe artmaktadır. Yeni Gine'nin Dani kabilesi beş buçuk ayda 7 tam savaş ve 9 baskın yapmıştır. Bir antropolog orada oturup saymıştır ve bulduğu rakam budur. Venezuela'da Bir Yanomamo köyü, 15 ayda 25 baskın yapmıştır. A.B.D'nin batısında yerli kabilelerin % 86'sı yılda bir kere baskına gitmiş ya da baskına karşı gelmiştir.

Şimdi genellikle daha barışçıl olan topluluklara gelirsiniz, Malezya'da bir grup vardır. Semailer olarak adlandırılırlar, 2. Dünya Savaşı sırasında, bildiğiniz gibi Japonya Malezya'yı işgal etti ve İngilizler Japonlara karşı bir şekilde bir gerilla harekâtı başlatmıştı. Bu kabile üyeleri İngilizler tarafından savaşmak üzere askere alınmışlardı, özür dilerim bu daha sonraydı, onlar sözde komünist gerilla ayaklanmalarına karşı gözcü olarak savaşa alınmışlardı. Gerillalar kendi akrabalarından bazılarını öldürdükten sonra, daha önce savaşçı olarak bilinmemelerine rağmen, olağanüstü savaşçı haline geldiler: Bir Semai yaşlısı şöyle dedi: 'Öldürdük, öldürdük, öldürdük. Malaylar cesetleri soyardı fakat biz bir şey istemedik, sadece öldürmeyi düşündük, Woooow, kandan sarhoş olmuştuk.'

Başka birçok kültürde de olduğu gibi, onların kültürünün bir şekilde savaş gibi öldürme durumlarını bastırdığını fakat kültürel kontrolün kalkması durumunda, boom, içgüdü bütün şiddeti ile ortaya çıktığını görüyoruz, son sürat, neredeyse hemen. Bunu başka birçok kültürde de görürüz. İnsanların son zamanlara kadar uzun zaman bir arada yaşadığı Yugoslavya'da aniden, booom, insanlar birbirlerini öldürmeye başladılar. Almanlar—1920'lerdeki Büyük Bunalım yıllarından hemen önce yeryüzünde bilimde, eğitimde en medeni ülke olan Almanya neredeyse aniden yabanileşti. Sanırım bunlar gösteriyor ki içimizde patlamaya hazır bir şey vardır. Kültür bunu bastırır fakat demagoglar buraya nasıl parmak basacaklarını ve onları tahrik ederek bizi nasıl şempanze zamanlarına götüreceklerini bilirler.

Hepiniz Yale Üniversitesinin Kombodya soykırımını araştırmak için bir merkez kurduğunu bilirsiniz, Kaombodyalı olarak bilinen bir grup insan ikiye ayrıldı ve soykırım korkunçtu. Kaçınız *The Killing Fields* adlı filmi gördü? Kaçınız Kombodya Soykırımını biliyorsunuz? Evet, çoğunuz, fakat hepiniz değil, bu en son, en korkunç öldürmelerden birisiydi.

Bu öldürme, olan şey şudur ki bir grup diğer grubu insan olarak kabul etmez ve eğer ilkel zaman dillerine bakarsanız, insan için kullanılan kelimenin kendi grupları her neyse kendi grupları için kullanılanla aynı olduğunu görürsünüz. Amerikan yerlilerinde de benzer bir durum vardı.

18 Mart 1690'dan kalan iyi bir rapor vardır. Salmon Falls, New Hampshire'da Mercy Short diye bir kız vardı. Abenaki yerlileri, o zaman 1690'da Mercy Short'un sınır boyundaki evine baskın yaptı. Mercy onları anne-babasını ve kardeşlerinden 3'ünü öldürürken gördü. Uzun bir kış boyunca onu esir edenlerle birlikte Kanada'ya götürüldü, onu yakalayanlar bir anlamda onu Kanada'ya kaçırdılar. Bu gidiş sırasında Mercy 5 yaşındaki bir çocuğun parçalara ayrıldığını ve genç bir kızın başının derisinin yüzüldüğünü ve elleri bağlı bir şekilde başka bir tutsağın kazığa bağlandığını; üzerinin çıkarıldığını, ateşle işkence edildiğini sonra da Abenaki üyeleri 'etrafında dans etti ve her seferinde bıçaklarıyla çıplak kaburgalarından bir parça kopararak

kanıyla beraber onun yüzüne fırlattılar.' Hatırlayın bu elleri bağlı olan bir tutsaktır ve onlara yönelen bir tehdit söz konusu değildi.

İşte bu, bu diğer grupların insan olarak görülmediğinin açık bir işaretiydi. Bütün şempanzelerin grup içerisindekilere karşı bir yaklaşımı vardı ve dışarıdan olanlara farklı yaklaşımı vardı. Daha önce size söylediğim gibi grup içerisinde erkek-erkeğe ya da erkek-dişiye olan şiddet eylemleri hiçbir zaman ölümle sonuçlanmıyordu, fakat dışarıdan birisine karşı bu kavgalar her zaman ölümle sonuçlanırdı.

Şimdi bunu nasıl değerlendirmeliyiz? Eski Amerika'dan çok ilginç bir hikâye vardır. Aslında Amerika'ya ismini veren Amerigo Vespucci ve Amerika'nın Kolumbus tarafından 1492'de keşfedildiğini biliyorsunuz. 10 yıl sonra kıtayı keşfetmeye çalışıyorlardı ve o çalışmalardan biri Güney Amerika kıyısı boyunca yapılıyordu. Yerel kabilelerle kontağa geçmişti ve gemisinde bir çevirmen vardı. Kolumbus bazı yerlileri Avrupa'ya getirmişti ve bunlar bir çeşit çeviri yapabiliyorlardı. Avrupalılardan ne kadar farklı oldukları onun çok ilgisini çekiyordu.

"Evlilikleri tek bir kadınla değil istedikleri kadar çok kadınla olurdu ve pek de tören yapılmazdı, yani resmi olarak evlenmezlerdi ve 10 kadınla evli bir adamı tanıyorduk. Çok doğurgan insanlardır [çok çocukları olduğu anlamında], fakat mirasları yoktur çünkü onların malı mülkü yoktu." Doğumlar bile sancısızdır: "Doğuran kadın bizimkiler gibi herhangi bir tören yapmaz, her şey yerler, aynı gün tarlaya çalışmaya giderler ve yıkanırlar ve öyle görünüyor ki doğurduklarını da zar zor fark ederler." Doğum yapmak, şimdi 1550'lerde nelerle uğraşmak durumunda olduğunu görebiliyorsunuz, geç Rönesans tavrı, siyaset bilimi teorisi. O zamanlar çokça olan toplumlar arasındaki savaşlara sebep olan şey neydi?

Önemli konulardan biri orijinal günahtı, bunlar çok dindar insanlardı ve Havva'nın elmayı yemesinin cezası neydi? Doğum sancısı, doğumdaki şiddetli sancı, burada doğumda hiç acı duymayan insanlar vardı ve bunu şiirsel buluyordu. Orijinal günah onlarda gözleniyor muydu? İşte bu onun düşünmediği bir şeydi.

Ayrıca O, şöyle diyordu: "Onlar çok uzun yaşayan insanlardır ve silsilelerine göre, 4 nesil boyunca yaşayan çok adam tanıyoruz" Yani yaklaşık 80 yıl. Burada neden bahsediyor? Tekrar söyleyelim İncil'de: yaşam süresi, yaşam süresi ne kadardır? 70 yıl, 4 nesli buna sığdırmak oldukça zordur, yani demek istiyor ki bunlar Avrupalılar gibi değillerdir. O devamla onların medeniyetinin-ya da medeniyetsizliğinin, hangisini kabul ederseniz, şaşılacak taraflarını anlatır.

Fakat şöyle der: "Onlar savaş sever insanlardı ve savaştıklarında bunu zalimce yaparlar, savaş alanının en güzel yerlerine kendi ölülerini gömerler ve düşman ölülerini kesip yerler. Onlardan biri 200 kişinin etinden yediğini bana itiraf etti." Vespucci konuşmaya devam ediyor: "Onların savaşın ve kargaşanın sebepleri gibi görünen malı mülkü olmadığı, efendi ya da kralları olmadığı, kazanç elde etmek için ya da yönetmek için arzusu olmadığı için savaşları ve vahşetleri hakkında en şaşırtıcı şey onlar için bir sebep bulamamamızdır." Yine geç Rönesans dönemi ve siyaset bilimi teorisi. Savaş ve kargaşanın sebeplerini bize söylemelerini istediğimizde bize bu savaşın uzun zaman önce başladığı ve atalarından ölenlerinin öcünü almak istediklerinden başka bir sebep söylemezler." Oldukça ilginç bir metin, Vespucci'nin düşüncesi, savaşa, tamamen şeytana götüren orijinal günahın sebep olduğu ve

sonra siyasi nedenler, insanların güç elde etmeye karşı arzuları vardır vs. ve bütün bu savaşlara bunlar sebep olur ve bunların hiç biri Güney Amerika yerlilerine uymaz.

Bu savaşlara neyin sebep olduğunun yanıtı bir modern antropoloji çalışmasından gelir. Venezüella ve Brezilya'da Yanomamo kabilesi çok şiddet eğilimli bir kabiledir ve *The Fierce People* isimli kitap bunları anlatır. Bunlar savaşı çok sever, Venezüella ve Brezilya sınırında yaşarlar; neredeyse sürekli savaşırlar, ancak neyin peşindedirler? Yanomamo köylüleri kimsenin yaşamadığı geniş topraklar tarafından çevrelenmiştir. Buralarda hiçbir yerleşme yoktur. Genişleyebilecekleri çok fazla topraklar vardır. Belki Napoleon Chagnon ismini duymuşsunuzdur, Yanomamo kabilesini çalışan antropolog, kabileler arasındaki savaşın kesin bir öç almak ve kadın kaçırmak için yapıldığına inanmaktadır.

Bunu daha önce görmüştük sanki, fakat tekrar şempanzelerde olduğu gibi ilkel savaşlarda kadınlar kaçırıldıkları gibi, öldürülürler de ve modern toplumlarda olduğu gibi bu ilkel kabilelerin çoğunda yiyecek bulmaktaki zorluklar savaşın bir sebebi değil, sonucuydu. Günlük işler savaşlar tarafından kesintiye uğratılıyordu ve bu nedenle yiyecek bulmakta zorlanıyorlardı.

Bütün bu zamanları ve insanları ele alan arkeolojik ve antropolojik çalışmalarda insanların gerçek bir yazı sistemi yoktur. Bir bakıma bunlar tarih öncesidir. Yazılı döneme geldiğimizde şiddetin kayıtları çok sıcak ve ağır bir şekilde bize ulaşır. Ölümleri inceleyebileceğimiz ilk şey askeri tarihimizdir. Çin, Yunan ve Romalıların ilk kayıtları savaşlar ve savaşçı krallar hakkındadır. Maya yazıtlarının çoğu şecereleri, biyografileri ve Maya krallarının askeri faaliyetlerini konu edinmektedir. Mısırın ilk hiyeroglif yazıtları Mısır'ın ilk firavunlarının zaferlerinin kaydıdır. Çivi yazısının İlk dünyevi literatürü ya da tarihi, Sümerlerin savaşçı kralı Gılgamış'in maceralarını anlatır.

İlk uygarlıkların aşırı savaş severlikleri İncil'de açıkça ortaya konulmuştur. İncil'i okuyun, benim vermek istediğim bütün mesajı oradan alırsınız. Eski Lahit'in ilk yazılı bölümü Yahudi'lerin Vaat edilmiş toprakları barbarca nasıl ele geçirdiğini anlatır. No: 31:7–18. İsrailliler yasakları getiren 10 Emir'i aldılar. Öldürmeyeceksin. Sonra gidip çok çok fazla insanı öldürerek Filistin'i aldılar. Tanrı Musa'ya emrettiği gibi Midianit'lere karşı savaş açtılar—benim favori metinlerimden birisi budur: 'Tanrı Musa'ya emrettiği gibi Midianit'lere karşı savaş açtılar ve onların bütün erkeklerini öldürdüler. Ancak İsrailliler Midianit'lerin kadınlarını, çocukları ile birlikte esir aldılar."

Musa bunu öğrendiğinde—kaptanlar geri geldi ve göğüslerini kabartarak 'büyük bir zafer kazandık bütün erkekleri öldürdük ve kadın ve çocukları esir aldık' dediler. Musa onlara kızdı ve 'Bütün kadınların canını bağışladınız. İsraillilerin Tanrıya sadakatsizliğine sebep olan neden onlardır Bu yüzden, bütün erkek çocukları ve erkeklerle cinsel ilişki yaşamış bütün kadınları katledin. Ancak bir erkekle cinsel ilişki yaşamamış kızları affedin ve kendinize alın' dedi. Bu bize çocuklu dişilere karşı şiddet uygulayan ama genç dişilerin transfer edilmesine izin veren Şempanzeleri hatırlatır.

Jericho'nun kaybedilmesinden sonra İsrailliler şöyle der: "şehirde yaşayan bütün yaratıkları kılıçtan geçirin, erkek, genç ve yaşlı kadınlar, öküzler, koyunlar ve eşekler dahil. " daha sonra Ai'ye saldırdılar "Orada o gün Ai'nin bütün nüfusu olan 12, 000

kadın ve erkek katledildi." Açık olan, oldukça şaşırtıcı olan bunun 10 Emir'den hemen sonra olmasıdır ve olan şey aslında aynen şempanzelerdeki gibi-bir grup olarak ve açıkça On Emir—grubun içine uygulandı 'Öldürmeyeceksin' aynen şempanzelerde olduğu gibi. Ancak dış gruplara karşı—eğer onları öldürmüyorsan Tanrı'nın emirlerine uymuyorsundur.

Şimdiki modern zamanlara geldiğimizde bu şiddet şempanzelere ya da ilkel insan topluluklarına kıyasla korkunç bir hızla artarak devam eder. Size bir meşhur olayı anlatacağım, kaçınız Nanking'in tecavüzünü bilir? Yine, hepiniz değil, hepiniz bu anlatacaklarımı bilmelisiniz çünkü bunlar çok önemli şeylerdir.

Bu anlatacağım 2. Dünya Savaşı sırasında olan bir olaydır, sanırım 1937'de. Japonlar Çin'i işgal etmeye çalışıyordu ve orası büyük bir yerdi ve engelleniyorlardı çünkü Japonya küçük bir ülkedir ve Çin çok büyük bir ülkedir ve orayı işgal etmek kolay bir iş değildir. Fakat Yangtze Irmağı güneyindeki Nanking kentini ele geçirmişlerdi. Japonlar çok kısa bir süre içerisinde 350,000 insanı katlettiler. Bu çok şaşırtıcı bir rakamdır çünkü Nanking'in toplam nüfusu yaklaşık 650,000'di ve yüz binlercesi zaten oradan kaçmıştı. Kısaca bulabildikleri bütün Çinlileri öldürmüşlerdi, aynen İncil'deki hikâyeler ya da şempanze hikâyeleri gibi

Bir Japon gazete muhabiri Çinli mahkûmların şehri çevreleyen duvarların üzerinde süngülendiğini izlemiştir. "Mahkûmlar birer birer duvarın dış tarafına düştü. Her tarafa kan fışkırıyordu. Kan dondurucu atmosfer insanın tüylerini diken diken ediyordu ve kol ve bacakları korkudan titriyordu." Bu gazeteci sadece Japon tarafından bakıyor ve göreceğiz, Nazi kaynaklarına bakacağız çünkü Çin kaynakları abartmış falan olabilir. Fakat ne Japon ne de Nazi kaynakları abartıyordu.

Bir başka Japon savaş muhabiri ölümlerin Samurai stili boyun vurma şeklinde yapıldığı başka bir yeri tarif etti: "İkinci sıradakiler, kendi başları vurulmadan önce öndekileri nehire atmaya zorlandılar. Katliam sabahtan geceye kadar durmaksızın devam etti fakat bu şekilde ancak, 2,000 kişi öldürebilmişlerdi. İkinci gün bu şekilde öldürmekten yorgun düşünce, otomatik tüfekleri hazırladılar. Katliam o kadar büyüktü ki Japon General inanılmaz sayıdaki cesetleri gömecek yeterli derinlikte hendek olmadığından şikâyetçiydi."

On binlerce Çinli kadına çoğunlukla okullarda ve manastırlarda tecavüz edildi. Diğer binlercesi seks kölesi yapıldı-bu kadınlar Japonlar tarafından 'halk tuvaleti' denilen yerlerde fahişelik yapmaya zorlandılar. Birçok asker tecavüzün de ötesine geçerek, kadınların bağırsaklarını çıkarttı, memelerini dilimlediler ve onları canlı canlı duvara çivilediler. Babalar kızlarına ve oğullar annelerine tecavüz etmeye zorlandılar. Sadece canlı canlı gömülmeler, hadım etmeler, organların oyulması ve kızartmalar değil, aynı zamanda demir halkalarla dilinden asmak ya da insanları bellerine kadar toprağa gömerek Alman Çaban köpeklerinin parçalamasını seyretmek gibi insanlık dışı işkenceler uygulandı. Manzara o kadar vahimdi ki şehirdeki Naziler bile dehşet içinde kalmıştı.

Japonlar Singapur'u aldıklarında Pearl Harbor'dan hemen sonra 20,000'den çok Çinliyi vurdular, başlarını kestiler ya da boyunlarını vurarak katlettiler. İşte bu size modern zamanlardan bir örnektir ve size şunu göstermek içindir: içimizde başka bir grubun üyelerini öldürmek istememize sebep olan her ne varsa, adına kontrol, ya da

medeniyet dediğimiz şey tarafından engellenir ve bu engelleme ortadan kalkarsa şiddetin boyutu inanılmaz olabilir.

Sonuç şudur ki savaşlar bütün insan topluluklarının bütün tarih boyunca görülen bir karakteridir. Şempanze davranışlarının ve bizim davranışlarımızın kesintiye uğradığı bir tarihi dönemi, bir örnek zaman dilimini bulmak zordur. Yani tekrar söyleyelim, şempanze savaşlarına neyin sebep olduğunu düşünüyorsanız muhtemelen insan savaşları için de aynı şeyi düşünmek zorundasınız.

Size Güney Amerika'da Ache kabilesinden bir örnek verdim ve bir kabilenin yaşadıkları karakteristik olabilir ya da olmayabilir. Bu, Lawrence Keeley'nin *War Before Civilization*, isimli kitabındadır ve size verdiğim bilgilerin birçoğu bu kitaptandır. O'nun yaptığı şey şudur: hiç kimsenin şimdiye kadar toplamadığı kadar veriyi topladı ve savaşlardan ölen insanların yüzdelerini hesapladı. Şu savaşlardan ölenlerin yüzde oranıdır—şurası erkeklerdir ve şurası bütün ölümlerin toplamıdır ve bunlar verilerine sahip olduğumuz farklı kabilelerdendir.

Göreceğiniz gibi rakamlar—erkeklerin rakamları ölümlerin % 50 ya da % 60'ının bu savaşlardan olduğunu gösterir. Ve bütün herkesin dahil olduğu rakam ki o da şudur, biraz daha küçüktür, ölümlerin beşte biri ya da altıda biri, % 15-20'si kadar ama ölümlerin % 40'ına kadar yukarıya gidiyor. Bu grafikle anlatmak istediği şey işte ilkel savaşlar, şu koyu renkli şerit, ilkel savaşlar olarak isimlendirildi ve beyaz şerit medeni dönemleri gösterir ve medeni dönem herhangi bir devletin olduğu dönemdir, Aztekler gibi, onların bir devleti vardı ve bunlardan birisi Azteklerdir.

Sahip olduğumuz verilerden—2. Dünya Savaşını ya da son zamanların inanılmaz savaşlarını düşününce ve bütün teknolojimiz savalara adanmış olduğunu görünce—olan şey şudur ki şimdi eskinden olduğundan çok daha fazla insan savaşlarda ölmektedir. Ancak insan nüfusu çok fazla arttığı için, oransal olarak bu ölümler çok fazla değildir; üstelik savaşlar şimdi daha az sıklıkla olur. İlkel savaşlarda olduğu gibi sürekli ayaklanmalar olmaktansa şimdi herhangi iki grubun birbiri ile savaşması arasında 10-15 yıl gibi bir zaman geçmektedir.

Bu verilerden onun gösterdiği şeylerden birisi--medeni savaşlar ki Azteklerdir, 18. yüzyılda Fransa'nın Napolyon savaşları, 1870 savaşı, 17. yüzyılda Batı Avrupa, 1600'lerde çok fazla sayıda savaş, A.B.D ve İngiltere 20. yüzyılda, 1. ve 2. Dünya Savaşları vs. onun söyleyebildiği kadarıyla bütün bu savaşların sebep olduğu ölümlerin oranı azalmaktadır.

İnsanlık tarihine bakmanın iyi yollarından birisi insanların bir eğilimi, isterseniz buna içgüdü deyin, vardır ve böylece grup içimdekileri tanıyabilir ve bunun dışında kalan herkes grup dışındadır. Bu grup içi olma durumu milliyet, din, deri rengi ya da dil olabilir. Dil, Kanada ve Belçika'da ve başka birçok yerde çatışmaların ana kaynağıdır, neredeyse her şey grup içi ve grup dışı ayırımında kullanılabilir. Yale, Harvard'a karşı olabilir ya da Berkeley Koleji, Calhoun Kolejine karşı olabilir ya da Red Sox, Red Sox taraftarları. İngilizler ki genellikle medeni insanlardır, futbol stadyumlarına giderler ve birbirlerini öldürmeye başlarlar.

İnsanların grup içi ve grup dışını tanıma konusunda müthiş bir isteği vardır. Biz şimdilerde bir şirketin reklamını yapmak için para bile veririz, çünkü bir grup üyeliğine benzeyen her şey semboldür, insanlar buna bayılır, ve bir şapkaya ya da bir takımın

ismine sahip olmak için para ödeyecektir, hatta üzerlerinde şirket isimleri var. Grup içerisindekilere ve grup dışındakilere karşı çok farklı tavırlarımız vardır. Öyle görünüyor ki bu bizim içimizde halen devam ediyor, halen bizde bu vardır. Fakat zaman geçtikçe, artan iletişim ve eğitim nedeniyle grup içi dediğimiz şey büyümektedir.

Öncelikle sizin küçük köyünüz vardı, 40 kişilik küçük bir köy, sonra belki de 1,000 kişilik bir kabile etrafında organize oldular ve yavaşça büyüdüler. Eğer Avrupa tarihini okursanız, çok küçük şehirler vardı, mesela şehir devletleri ile Yunanistan, bütün bir şehir içerindeki bölmeleriyle beraber bir aile olarak düşünülürdü. Rönesans İtalya'sında bir birini öldüren Medici ve Pazzi vardı, şehir içinde aileler fakat bunlar yavaşça büyüdü. Sonra ulus devletlere gelirsiniz ve bunlar büyüdükçe savaşlar azalır çünkü insanlar mesela Fransa'da birbirleriyle savaşmazlar ama Fransa, Almanya ile çok büyük bir savaşa girişebilir.

İnsanların 'biz' diye isimlendirdiği grup gittikçe büyür, savaşların sıklığı azalır, ancak şimdi birbiriyle savaşan çok fazla sayıda insan olduğu için savaşlar sayıca gittikçe daha fazla ölüme sebep olur. Muhtemelen, bu iyimser bir yaklaşımdır ki birbirimize bağlılığımız daha arttıkça ve daha çok insanı 'biz' olarak kabul ettikçe ve daha az insanı 'onlar' olarak tanımladıkça, bu davranış yavaş yavaş yok olacaktır. Fakat bu sadece bir tahminden ibarettir.

Bu verilerin çoğunu toplamış olan Keeley kendi özetini de yapmıştır. Tekrar, bu savaşların neden olduğunu anlayamamanın vermiş olduğu hayal kırıklığıyla bu işe bir şekilde biyolojinin karıştığını kabul etmek istememektedir. Seyrekte olsa savaşa yaklaşık 20 yıl boyunca hiç karışmamış olan bazı gruplar bulabildiği için bunun biyoloji ile ilgili olamayacağını iddia etmektedir. Birçok toplum bilimcinin paylaştığı biyolojik görüş bir şekilde—eğer bu biyolojik bir nedenden olsaydı refleks olacaktı. Eğer sizin sinir sisteminiz çökmemişse, bir çekiç ile dizinize vurduğum her zaman ayağınız ileri doğru kalkar ve burada sizin iradeniz yoktur. Onlar, eğer insanların bazı davranışları yapmadığını gözlemleyebiliyorsak bu davranışın içgüdüsel olamayacağını savunmaktadırlar.

Tabii ki bu görüşün yanlışlığı 1910'larda Pavlov tarafından kanıtlandı, hepiniz Pavlov'u biliyorsunuz değil mi? O yemek gibi bir içgüdüyü alır ve bir köpek, bir parça et görür ve salyasını akıtmaya başlar, ve hemen çok hızlı bir şekilde köpeğin eti görmesinden bir dakika önce bir zil çalar ve köpek salyalarını bu sefer zili duyunca akıtmaya başlar. En azından 1910'lardan beri en temel davranışın bile köpeğinki kadar küçük bir beyinle kontrol edilebildiğini biliyoruz, birisinin köpeğin yeme içgüdüsü ya da salyalama içgüdüsü olduğunu söyleyemeyecek olmasına rağmen, tabi ki onların bu içgüdüsü vardır ve köpekler bunu kontrol edebilir.

Size benim köpeğimle ilgili bir hikaye anlatacağım, küçük bir Samoyed ve ben bütün gün işteyim. Ben uzun saatler boyunca çalışırım ve o evdedir ve ben eve geldiğim zaman biraz hayal kırıklığı yaşar. O bütün gün içeridedir ve ben yorgunumdur. Sonra ne olur: ben dizlerimin ve ellerimin üstüne çökerim ve hırıldayarak ona doğru giderim, O hemen işareti alır ve bana doğru gelmeye başlar ve ben ona bir tane vururum, yumuşak bir tokat, sonra o benim elime atılır ve böylece başlarız. Çok eğlenceli zaman geçiririz. Maalesef köpeğim öldü fakat çok iyi vakit geçiriyorduk ve bu süre içerisinde ısırıyordu, kabarıyordu, tüyleri diken diken oluyordu, kuyruğu kalkıktı,

dişleri görünüyordu ve beni ısırıyordu ben geri kaçıyordum ve 20 dakika böyle devam ediyorduk ve 50-100 ısırık ve hep o kazanıyordu, sonra ben kazanıyordum, onu öpüyordum. Şimdi uzun yıllarca bunun anlamı, belki bu süreçte on binlerce kere beni yakalamıştı vs., ve tahmin edin ne, bütün bu on binlerce ısırık içerisinde hiçbir zaman benim derime nüfuz etmemiştir.

Okey, bu çok barışçıl bir ev köpeğiydi ve öldürme ile ilgili hiçbir şey bilmiyordu. Hayır, doğru değil. Bir sabah onu dışarı ormanda koşmaya götürdüğümde emin değilim ben mi ona daldım o mu bana daldı ve o bir kuş ya da sincap gördüğünde hemen gider ve ağzında ölü bir kuş ile geri gelirdi, açıkça öldürmüştü, açıkça onun derisini ısırdığı belli oluyordu. Çok gururlu, orada ölü bir sincapla yürüyor. O bir hayvandır ve onu kalpten seviyordum fakat onun beyni çok büyük değil ve gerçek içgüdüsel tepkilerin derinliklerine inebilirdi ancak onun beyni onu kontrol edebilecek kadar zekiydi ki sincabı öldürüyordu ama beni öldürmüyor hatta derimi ısırmıyordu bile.

Sanırım buradaki düşünce şudur ki davranışların biyolojik temeli anlatıldığında birçok insan bunun kaçınılmaz olduğunu düşünür. İnsan ırkı kaybedilmiştir, biz asla bir daha değişmeyeceğiz fakat bu anlamsızdır. İnsanlar da şempanzeler gibi, oldukça zekidirler ve yapabiliriz, içgüdülerimiz vardır, İçgüdülerimiz olduğundan kesinlikle eminim, bunun çok kötü şekillerde bazen de iyi şekillerde ortaya çıktığını görürsünüz. Ancak bunu kontrol etmek o kadar da zor değildir. Benim köpeğim bunu yapabiliyordu, siz de yaparsınız.

Bunlar tartışma kısımlarında tartışılabilecek iyi başlıklardır. Bazı kişiler aynı zamanda ben, ördek ya da orangutan tecavüzlerini anlattığımda, onları anlatıp, hayvanların bunu yaptığını söylediğimde şöyle bir görüş belirtirler. Şimdilerde doğal olanın iyi olduğu yönünde bir görüş vardır, öyleyse hayvanların yaptığı şey doğaldır bu yüzden de iyidir ve bu yiyeceklere vs. sıçrar. Bu doğal kanun düşüncesi, yani neyin iyi ya da kötü olduğunu doğaya bakarak söyleyebilirsiniz düşüncesi ciddiye alınmamalıdır. Bu da bu konuyu bitirdi, sanırım yeterince şiddet gördünüz.

Şimdi işin diğer tarafına geçmek istiyorum. Tabii ki demografya ölümler ve doğumlardır; bunlar demografyadaki iki önemli şeydir. Bir taraftan insan ölümlerinin temel nedenlerinden birini konuşuyoruz ve şempanzeler ve insanlar arasında açık bazı benzerlikler görüyoruz. Şimdi diğer tarafla ilgili konuşalım, doğumlar ve bu konuda insanlar şempanzelere göre çok çok farklıdır.

Bunu nereden biliyoruz? Şempanzeler demografik anlamda hiçbir zaman başarılı değillerdi. En fazla oldukları zamanda muhtemelen 2 milyon şempanze vardı. Küçük bir Çin kenti 2 milyondur. Şimdi insanlar fazla çoğaldıkları için şempanzelerin alanlarını işgal etmektedirler. Tahminler o yöndedir ki onların sayısı yüz bine düşmüştür; bu en fazla oldukları zamanın % 5'idir. Merkezi Afrika'yla sınırlı kalmışlardır, Merkezi Afrika'nın dışına hiçbir zaman yayılmamışlardır.

Diğer taraftan bildiğiniz gibi insanlar, miyarlarca sayıya ulaşmışlardır, yeryüzünün en uzak bölgelerine yayıldık, Kuzey Kutbundaki buz kütlesinden en sıcak çöllere ve ormanlara kadar her yere yayıldık. Şempanzelerden on binlerce kat daha fazla insan vardır ve insanlar yeryüzünde esas olarak her yerde baskın hale gelmişlerdir. Demografik bir bakış açısı ile belki de sormamız gereken ilk soru şudur: neden çok fazla insan ama çok az şempanze vardır?

Size zaman ölçeği hakkında bir ip ucu vereceğim. Biz şempanzelerden yaklaşık 6 milyon yıl önce ayrıldık ve size gösterdiğim gibi—bu ölümlerin başka bir versiyonudur—dikkate almayın bunu. Şunu hatırlayın, soy ağacı şurada, insanların şempanzeler ve bonobolardan ayrıldığı yer burasıdır, kabaca 6 milyon yıl önce. Öyle inanılmaktadır; bu üç grubu oluşturan bireylerin toplam sayısı ayrılma zamanında 50 bin bireydi. Bu genetik biliminden gelir, genetikte çeşitlilikten.

Bu küçük grup ayrıldı ve başka bir yönde evrimleşmeye başladı. 50 bin üretken bireyden oluşan küçük bir grupla başladığında ne olur; sonra küçük bir grup ayrılır ve bunlar da daha küçük gruplara ayrılabilir ve bunlar da çok fazla iletişim içerisinde olmadıklarından bunlarda iç üreme görülemeye başlar. İç üreme birçok genetik soruna sebep olur ama aynı zamanda evrimin çok hızlı gerçekleşmesini sağlar. Öyle görünüyor ki değişim küçük bir gruba çok daha hızlı yayılır ve daha büyük gruplarda yayılması daha zordur. İnsan atalarının sayısının çok az olması diğer gruplardan çok hızlı evrimleşmesini sağlamıştır ve bu diğer gruplar da evrimleşiyordu çünkü onlar da küçük gruplar halindeydi.

Aşağıya doğru bütün ayrılmalar şurada tek bir çizgi ile gösterilmektedir. Fakat hepiniz gazeteden bilirsiniz ki farklı zamanlarda ayrılan çok çeşitli sayıda ve karakterde tür vardır ve bunların hepsi insan soyundandır. İnsan çizgisi ve şans eseri biri hariç bu diğer türlerin hepsi yok olmuştur. Bu başka bir özelliktir: eğer küçük bir grupsanız yok olmanız çok kolaydır. Ve bildiğimiz 20–30 insan soylu tür biri dışında tamamen yok olmuştur. Bizim de soyundan geldiğimiz Genus Homo yaklaşık iki bucuk milyon yıl öncesine dayanır ve ilgililer iskeletleri yaklaşık bir buçuk milyon yıl öncesinden *Homo sapiens* olarak isimlendirmeye başlarlar. Onlar *Homo sapiens* olmalarına rağmen o zaman onların beyinleri bizim şimdiki beyinlerimizden çok daha küçüktü ve anatomik olarak modern insan sadece 100–150 bin yıl geriye gider.

Bütün bu zaman boyunca insanların sayısı açıkça çok azdı. Şurası oldukça mütevazıdır ki henüz çevresine adapte olamayan, hızla evrimleşmekte olan küçük bir grup—eğer çevrenizle olan ilişkileri optimum hale getirirseniz evrim yavaşlayacaktır. Ancak hızla evrimleşiyorsak bu demektir ki henüz çevremize tam adapte olamadık. Yani küçük bir grubuz, çevreye alışmaya çalışıyoruz ve yok olmamız çok kolaydır: bize yakın bütün türler yok olmuştur ve sanırım küçük bir şansla insanlar da kolayca yok olabilirlerdi.

Öyle görünüyor ki yaklaşık 100 bin yıl önce insanların sayısının artması ile ilgili bir darboğaz vardı ve o zaman yaşayan insanlar ki halen küçük bir gruptu, şimdiki insanların atasıydı. Afrika'da yaşayan 2,000–10,000 kişilik küçük bir topluluk vardı ve bunlar iç üreme yapıyorlardı. Başka yerlerde de sonradan yok olmuş insan toplulukları olmuş olabilir, bunu bilmiyoruz. Bazı araştırmalar bu 2,000–10,000 rakamını birkaç kez büyük olarak göstermektedir, tam bilemiyoruz ama bu bile küçük bir rakam.

O zamandan biliyoruz ki önemli bir nüfus artışı söz konusu değildi. Bunun anlamı hayatta kalan ortalama çocuk sayısı 2 ya da ondan çok çok az yüksek bir şeydi, yani bunun anlamı eğer ortama bir çifte iki çocuk düşüyorsa o zaman bazı soylar yok olmuştur, yani o küçük grubun içerisinde yaşayan çoğu birey artık çocuk üretmiyordu.

Eğer geriye gidersek, genetik bilimi şimdiki insanın ve yeryüzündeki bütün türlerin tek bir dişiden geldiğini söyler. Diğer bütün evrim çizgileri o dişi daha hayattayken son bulmuştur. Aynı şekilde erkekler için bizim hepimiz tek bir erkeğin soyundan geliyoruz. Diğer bütün çizgiler son bulmuştur ve bu geri kalan ikisi aynı zamanda yaşamak zorunda değildi. Aslında neredeyse kesin olarak aynı zamanda yaşamadı; evrim çizgilerinin rastgele yok olması söz konusudur ve genetik bilimi bize hangi DNA'nın hangi oranda mutasyona uğradığını söyler ve böylece şimdi insanların ne kadar çeşitlilik gösterdiğini bilebiliyoruz. Yani bunu bir şekilde daralttık ve—ne demiştim, bu 100 bin yıl öncesine gider.

İşte bu genetik Havva'dır ve genetik Adem, gazete bu haberi pek sevmektedir ve fakat bu yaygın bir sonuçtur—çok sayıda çocuk yapmayan toplumların evrim çizgileri yok olacaktır. Avrupa'da kraliyet ailelerinin durumunu okuyacaksınız. Kraliyet evlerinin kaç nesil devam ettiğine bakın, mirasçıları yoktur ve modern zamandan bahsediyoruz—bular o zaman zengin insanlardı her tülü yiyecekleri ve güvenliği ve istedikleri her şeyleri vardı ancak birkaç nesilden öteye devam etmediler.

İlkel zamanlarda, çizgilerin yok oluş oranı çok yüksekti. Yaklaşık 50,000 yıl önce—Afrika'da birkaç milyon yıl geçireceğiz ve yaklaşık 50,000 yıl önce bir grup insan Afrika'dan göç etti. Tekrar, rakamlar ve zaman, bazı insanlar bu göçün 25, 000 yıl önce olduğunu söyler. Sonra çok şaşırtıcı şeyler oldu, dünyanın geri kalanına dağıldılar ve her yere yayıldılar. İnsanlar yaklaşık 20,000 yıl önce Avrasya kıtasının her yerine, Sibirya'dan İspanya'ya kadar yayılmıştı, oradan Bering Boğazını geçtiler ki o zaman bir kara bağlantısı vardı ve sonra Amerikalara genişlediler ve yaklaşık 10,000 yıl önce Güney Amerika'nın güney ucuna ulaştılar.

Evrimsel anlamda bir göz kırpması kadar bir zaman olan 40,000 yılda inanlar yeryüzünde her yere sıçradı, müthiş bir nüfus patlaması. Bu, insanların ilk ve en büyük nüfus patlamasıydı. Fark etmeniz gerekir o zamanlarda bir şey bizi üstün kılıyordu ve bunun modern teknoloji ile alakası yoktu. Bu büyük genişleme tarımın keşfinden de önceydi ve bizim medeniyet dediğimiz her şey tarımla başlıyordu.

İnsanların bunu yapmasını ama şempanzelerin yapamamasını sağlayan neydi? Peki sorun bakalım şempanzelerde üreme oranı neydi? Size şempanzelerde annelerin her 5-8 yılda bir doğurduğunu söylemiştim ve bu oranla hızlı bir şekilde artmak çok zordur. İnsanlarda kadınlar çok daha sık aralıklarla bebek yapabilir. Her yıl, ya da bir buçuk yılda ya da iki yılda bir çocuk yapma ihtimali oldukça yüksektir ve bu yaygın bir durumdur—benim kardeşimle aramda 20 ay vardır. Kaçınızın iki yıldan daha az bir zamanda doğmuş kardeşi var? Çoğunuzun.

Yani insanlar şempanzelerin yapamadığı bir şeyi yapabilirler. Şempanzelerin üreme oranları bizimkinden 4–5 kez daha düşüktür. Şempanzelerde anneler bir seferde birden fazla çocuğa bakamazlar. Onların, kendilerine neredeyse yapışmış bir çocuklarına ek olarak muhtemelen genç bir erkek ya da dişi de etraflarındadır. Fakat bir seferde hiçbir zaman iki bebek görmezsiniz, diğer taraftan insanlar iki çocuğa birden kolaylıkla bakabilirler.

Şempanzelerde ikiz var mıdır? Hiç duymadım ya da şempanzelerin ikiz yaptığını okumadım, emin değilim. Ya da yeterince gözlemimiz olmadığı için belki seyrek de

olsa oluyordur ama biz bilmiyoruzdur, ben bu konuda bir yazı görmedim. Gören var mı?

Öğrenci: İkizlerle alakalı değil, Sadece bunun hormonlar tarından düzenlenip düzenlenmediğini merak ediyorum. Emzirmenin hormonları durduğunu söylediğiniz gibi…

Profesör Robert Wyman: Evet

Öğrenci: Fakat bir şempanze çocuğu 5 yıl mı emzirir?

Profesör Robert Wyman: Onlar çocuğu uzun süre emzirir. Kaç yıl olduğunu tam hatırlamıyorum, fakat birçok davranışsal mekanizma vardır. Emzirmede, meme başlarının fiziki olarak uyarılması hormon salgılanmasına neden olur, Oxytocin (prolaktin gibi bir hormon). Bu hormon yumurtlamayı engeller ve bu durum uzun süre devam edebilir ama bu kesin değildir, yani diğer davranışsal mekanizmalar da vardır, diğer iç hormonsal mekanizmalar ve bunlar—bu şempanzelerde olan bir şeydir—bir şempanzeyi yakalayıp fizyolojisine bakmak ya da deney yapmak zordur, dolayısıyla bu sorunun cevabının çoğunu bilmiyoruz.

İnsanlar ve şempanzeler arasındaki ana fark insanların çok doğurgan olmalarıdır. Şimdi biz demografyada 'doğurganlık' kelimesini kullanırız ve bunun anlamı çocuk yapabilme kabiliyetidir. Doğurganlık oranı ise sahip olduğunuz çocuk sayısıdır ve Fransız kullanımından gelir, Fransızlar bunu bir çeşit bizim kullandığımızın tersi anlamda kullanırlar ve demografya Fransa'da doğmuştur. Ben 'fertility-doğurganlık' kelimesini kullandığımda bunun anlamı çocuk yapabilme yeteneği demek değildir, aksine verilen herhangi bir grup kadının gerçekte sahip olduğu çocuk sayısıdır.

Kendimize evrimsel faktörlerin doğurma kabiliyetinde değişikliğe neden olup olmadığını sormamız gerekmektedir. Şempanzelerin nüfusunu ve üremesini sınırlandıran şey neydi? Primatların evriminde asıl faktör beyinin gelişmesi için geçmesi gereken süredir. Yürüyebilen, çiğneyebilen vs. bir vücut bütün hayvanlarda daha hızlı gelişir, kısa bir zaman içerisinde gelişir ve hemen bu işleri yapabilecek duruma gelir, Ancak büyük beyinli bir tür elde etmek için bu süreç yavaştır. Bütün büyük beyinli primatlarda yavaş olan şey beyinin gelişmesidir.

Bu bebeği beyinin tam geliştiği 13 yaşına kadar falan taşımamak için—yani gençlikten sonra fazla gelişme göstermeyiz, yani insanlarda ve büyük maymunlarda bebek fiziki anlamda neredeyse olgunlaşmış olarak doğar ancak beyin halen önemli ölçüde büyümektedir. Gerçekten beynin doğum-sonrası gelişimi söz konusudur, hamileliğin 9. ayında bile beyin gelişimimiz tamamlanmamıştır. Beyin en son karmaşıklığından ve büyüklüğünden henüz çok uzaktır. Bu, doğumların sayısını sınırlandırmaktadır. İnsanlarda ve şempanzelerde çocuklar doğduklarında kendi kendilerine bakacak durumda değillerdir, anne çocukla kalıp, ona bakmak zorundadır.

Şempanzelerde anne birçok yıl yeni doğanla beraber kalmaktadır. Şempanzeler, daha önce söylediğim gibi, erkeklerden çok az miktarda kaynak alırlar, erkekler sadece izler ve dişiler erkeklerle çok temasa geçmezler, anneler ve çocuklar beraber dolaşır vs. erkekler sadece durumları kontrol eder. Onları çoğu kere görüler ve

sınırları korumakla meşguldürler. Çocukların bakımı anlamında erkeklerin herhangi bir rolü söz konusu değildir. Bebeklerin başka birinden yardım olmaksızın bu yoğun bakımı ihtiyacı—bazen diğer dişiler yardım eder, ama esasen yardım falan söz konusu değildir. Bu süre içerisinde anne kendisini tamamen çocuğa adamak zorundadır ve bu uzun bir süredir.

Şimdi insanlarda erkeklerin çocuk bakımında daha önemli bir katkıları vardır. Kadınlarda olduğunun yanına bile yaklaşamaz ama kaynaklar getiriler. Genel anlamda zamanla insan topluluklarının çoğunda erkekler bazı kaynakları dişiye sürekli olarak getirmektedir. Bunun nasıl evrimleştiğini gerçekten bilmiyoruz çünkü bu tür şeyleri fosillere bakarak söyleyemezsiniz.

Bildiğimiz şey şudur ki –Şempanzeler Afrika ormanlarında başladılar sonra Afrika kurumaya başladı ve bazı alt şempanze grupları belki de daha güçlü ya da daha zeki bireyler tarafından dışarıya, daha az bitki ve meyve veren ağacın olduğu, kurumakta olan çayırlıklara doğru itildiler. Kurak araziler şempanzelerin bağımlı olduğu meyve ağaçlarının yetişmesine uygun değildir. Şempanze ve bonobolar arasındaki fark şudur ki yiyecek yoğunluğu azaldığında nüfus dağılmak zorundadır. Yani bir birey, gidip yiyecek bulduğunda bu yiyecek geniş bir grup için yeterli olmaz, o nedenle dişiler bireysel olarak yalnız başlarına dolaşmaya başlar.

Buradan şu spekülasyon yapabilir ki dişiler bu şekilde yayıldıkça, baskın erkek bunları artık izleyip kontrol edemez. Coğrafi olarak bunlar çok uzak alanlara yayılmışlardır. Şempanzelerde dişi ve erkek kısa süreli olarak beraber dolaşır ve ortaklık ederler hatta çiftleşme de olur, ancak belli bir dişi ile erkek arasında devamlı bir ilişkiden bahsetmek mümkün değildir. Dediğim gibi şempanzelerde erkekler arasında sıkı ilişkiler vardır ve erkekler birbirleri ile dişilerden olduğundan daha fazla zaman geçiririler

İnsanlarda da bizim halen tabii ki erkek-erkeğe sıkı ilişkilerimiz vardır, askeri üniteler, spor takımları, erkek klüpleri, futbol, bekârlık partileri, futbol izleme, izleme partileri vs. fakat biz daha çok erkek-dişi ilişkilerine doğru evrimleştik. Kadın cinselliği değişti. Şempanzeler her zaman arkadan çiftleşirken, insanlar önden çiftleşirler. Aynı zamanda yüz, insanlar ve şempanzeler yüz ifadesinden birbirlerini tanırlar—bireyleri büyük ölçüde yüz yapısından tanırlar—duyguları fark ederler, duyguları fark edebilmek ve birbirlerine yüz ifadeleri ile tepki verebilmeleri iletişimin en önemli parçasıdır. Yani bu yüz yüze iletişimin özellikle de cinsel birleşmenin yoğunluğu düşünüldüğünde erkek-dişi ilişkilerinin evriminin önemli bir parçası olduğu düşünülür.

Geçen sefer size göstermeyi unutmuştum ama şimdi gösterebilirim, işte önden cinsel birleşme yapan bir bonobo, erkek ve dişi şurada ve dişi sırıtmaktadır. Dişi açıkça oldukça mutlu görünmektedir, aynı zamanda size göstereceğimi söylemiştim, işte iki dişi aynı şeyi yapıyor, eğer size bunun iki dişi olduğunu söylememiş olsaydım, siz izlemedikçe bunu bilemezdiniz. Her ikisinin de şişkinliklerini görüyorsunuz, işte buradan ikisinin de dişi olduğunu bilirsiniz. Yani bu resmi çeken kişiler çok daha fazlasını biliyor—işte size anlattığım hoka hoka budur. İnsan çizgisinde cinselliğin evrimine klitoris ileri hareket etmiştir ve bu yüz yüze birleşmelerde muhtemelen dişinin daha fazla zevk almasını sağlar ve bu, ilişkileri güçlendirir.

Başka önemli bir farklılık ve bu şişen arka tarafla ilgili değildir—başka bir konudur. İnsanlar östrus dönemde olduklarını başkalarına haber vermezler—şempanzelerin östrus dönemlerinin reklamını yaparak erkekleri bir araya toplayıp, onların rekabet etmelerini sağladıklarını hatırlayın. İnsanlar bunu gizli tutar; sadece erkek değil, dişi de östrus dönemde olduğunu bilmez ve çok uzun dönemler boyunca kadınların regl dönemleri boyunca üretken oldukları düşünüyordu. Kadınların aslında iki regl döneminin ortasında üretken oldukları ancak 1930'larda bir Japon araştırma grubu tarafından bulundu. Üstelik 1930'larda kadının yumurtlamadan birkaç gün önce ve birkaç gün sonra üretken olduğu düşünülüyordu. Ancak şimdi sadece 10 küsur yıl öncesinden beri aslında üretken dönemin yumurtlamadan önce geldiğini öğrendik, Bu durumda cinsel birleşme yumurtlamadan önce olmak zorundadır.

Kadınlar üreme zamanlarını ereklere bildirmedikleri gibi kendileri de bilmez ve bilim adamları bütün bu araştırmalardan sonra sonunda bir kadının ne zaman üretken olduğunu bulabildiler. Bu büyük, çok büyük bir değişimdir. Bu reklam yapma, primat cinselliğinde çok önemli bir şeydir ve insanlarda bu neden yok olmuştur? Bu bir çeşit tersine de olmuş olabilir, yani dişiler arazide yalnızsa, et yiyen türler de vardır, Ache'ler hakkında bunu okumuştunuz, arazide kendilerini yemeye hazır aslanlar ve kaplanlar vardır, değişik şekillerde korunma ve belki yiyecek bulmada yardım isterler, bu durumda etrafta bir erkeğin olması önemlidir.

Erkek evriminin amacı dişiyi dölleyebilmektir. Eğer dişinin ne zaman östrus dönemde olduğunu bilirse, işte o zaman onu dölleyebilmek için orada olmak zorundadır. Eğer erkek, dişinin ne zaman östrus dönemde olduğunu bilirse, ne zaman östrus döneminde olmadığını da bilecektir, böylece bu süre içerisinde onunla kalması yönünde bir evrim eğilimi olmayacaktır, gidip başka dişiler bulacaktır. Östrus döneminizi göstermemeniz belki de ne zaman üretken olduğunuz konusunda erkeği şüpheye düşürmek ve dolayısı ile onu her zaman dişinin yanında tutmak için olabilir. Bu durumda eğer erkek sürekli yanındaysa ona yardım eder çünkü bu durumda gelecek olan yeni doğanlar iyi durumda olacaktır.

Eğer bu doğruysa ve dişiler ve erkekler beraber daha fazla zaman geçirmeye başlamışlarsa ve daha fazla yayılmışlarsa, bu, erkek erkeğe olan rekabeti azaltacaktır. Hatırlayın erkek erkeğe rekabet çok sayıda erkeğin bir arada kaldığı gruplara özgüdür. Daha fazla yayılmışsanız erkek erkeğe olan rekabet azalmak zorundadır. Öyle görünüyor ki bir değişim söz konusudur-erkeklerin rekabetine ve dişilerin en iyi genleri seçmesine sebep olan östrus döneminin reklamından erkekten diğer kaynaklar elde etme yönünde bir değişim söz konusudur. Dişinin artık erkek rekabetine ilgisi kalmamıştır, ilgi bu defa erkeğin etrafta olmakla ona getirebileceği kaynaklara yönelmiştir.

Bu hikâye aslında karmaşıktır ve çok tartışmalıdır ve bunla ilgili okuma paketinizde çok güzel bir makale vardır. Bunu dikkate almak ilginç olabilir, peki erkek bu strateji değişikliğine nasıl bir tepki vermiştir? Eğer tek eşlilik artarsa o zaman babalık durumu daha kesin olacaktır. Dişinin herkesle çiftleştiği şempanzelerde babanın kim olduğundan emin olmak mümkün değildir. Bu kesin olunca, evet bu çocuk kesinlikle benimdir o zaman evrimsel anlamda bu çocuk ve dişiye kaynaklar aktarmak erkeğin evrimsel avantajınadır çünkü bu onların hayatta kalmasını garanti eder ve işler başka bir yönde gelişmeye başlar. Sabit çiftleşmeler evrimsel avantaj haline gelince erkeğin de bu çifte kaynaklar aktarması evrimsel avantajınadır.

Erkeğin çocuk bakımına yaptığı katkının artmasının, insanlarda doğurganlığın artmasına neden olan temel faktörlerden birisi olduğu oldukça açıktır. Neden insanlar şempanzelerden çok daha fazla üremektedir. Tabii ki fark ettiğiniz gibi, tek eşlilik insan toplumlarına hiçbir zaman hakim olmamıştır ve bazı toplumlar açıkça çok eşliliğe izin verir. Fakat bizim kültürümüzde bile ki Avrupa ve Kuzey Amerika'yı kastediyorum, genetik testler insanların % 10-15'inin babasının olması gereken kişi olmadığını göstermektedir. 'Baba' genellikle evde beraber kalınan erkek anlamındadır, evdeki kişi baba değildir ve bu oldukça büyük bir orandır.

Amerikalı kadınlar hayatları boyunca 6 seks partnerleri olduğunu söylemektedir ve erkekler ise 16 kadın partnerleri olduğunu söylemektedir. Şimdi bildiğimiz bir şey var ki eğer biraz matematikçiyseniz, tango yapmak için iki kişi olunması gerektiğinden ortalama rakamlar aynı olmak zorundadır. Rakam hem 6 hem de 16 olamaz ve kim bilir doğru rakam aradaki bir rakamdır ama muhtemelen yüksektir çünkü insanlar bu tür şeyleri olduğundan daha az rapor eder. Kimse ne kadar rastgele seks yaptığını söylemek istemez, kadınlar kesinlikle söylemek istemez ayrıca bu veriler eski verilerdir. Bu rakamlar 2001'dendir ve Batı ülkelerinden seks ahlakının değişmesinden dolayı eminim ki bu sayılar üslü biçimde artmaktadır.

İnsan evrimiyle ilgili başka bir şey—şempanzelerde rekabetin asıl şekli erkek erkeğe kavgalardır, erkek erkeğe meydan okumadır ki burada koalisyonları oluşturmak belli bir seviyede zekâ gerektirir; fakat evrim sizi daha büyük ve daha şiddet eğilimli yapmaktadır. Şimdi bireyler birbirinden uzaklaşmaktadır, erkekler dişilerle kalmaktadır, erkek kaynaklar getirmeye başlamıştır, şiddet azalmıştır. Yani erkek evriminde şiddetin önemi azalmaktadır ve kaynaklar sağlayabilmenin önemi evrimsel olarak artmaktadır. Böylece kıt bir çevrede yiyecek bulma, korunak bulma, hayvanlardan korunma vs. için gerekli olan zekilik önem kazanmaktadır.

İnsanın zihin kapasitesinin artmasının makul bir sebebi de rekabet için gerekli olan şiddete bağlılıktan, rekabet ve evrim için kaynak elde etmeye bağlılığa doğru geçiştir.

Şimdi zamanım kalmadı, insanlara devam edeceğiz ve şempanzelerden nasıl farklı olduklarını gelecek dersimizde göreceğiz.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
4. Ders Dökümü
22 Ocak 2009

Profesör Robert Wyman: Fark etmiş olabileceğiniz gibi ders konuları kronolojik olarak ilerlemektedir. Önce primatlar öncesi hayvanları, cinsiyetlerin evrimini okyanusta yüzen şeyleri, daha sonra gördüğünüz gibi primatların çiftleşme sistemlerini—tahtada olduğu şekliyle. Birincisi-primatlar öncesi birkaç milyon yıl önceydi., özür dilerim on milyonlarca yıl önce; primatlar belki 10 milyon yıl önce. Ve en son dersimizde maymundan insana geçişi tartışmaya başladık ve evrimsel olarak modern insan 150 bin yıl öncesine gider.

Günümüze doğru geliyoruz ve bugün modern insanların tam anatomisini tartışacağız. Bizim sahip olduğumuz beyin kapasitesinin aynısına sahiptirler vs. vs. Üzerinde doğru dürüst demografik veriye sahip olduğumuz en eski gruplar avcı-toplayıcı olup, mağaralarda yaşayan ve avcı-toplayıcı olduğu halde mağaralarda yaşamayanlardır.

Geçen sefer neden çok fazla insanın olup, çok az şempanzenin olduğunu sormuştuk ve bugün- çok benzer sorular soracağız, bugün şeyle başlayacağız, çok fazla konu işleyeceğiz, aynı soruyu avcı-toplayıcı gruplar için soracağız. Avcı-toplayıcılar hiç bir zaman yoğun bir nüfusa sahip değillerdi. Şimdi de yoktur ve soru şudur: neden?

Avcı-toplayıcıların şimdi nerede yaşadığına bakarsanız—her küçük grup, tekrar daha önce söylediğimiz gibi küçük bir grup olarak yaklaşık 40 kişilik, çok geniş bir alana yayılmışlardır ve bu alanı avlanmak için ve meyve ve kabuklu yemişleri ve ağaçlardan alabilecekleri diğer şeyleri toplamak için kullanırlar. Çok basit bir soru gibi görünmektedir, avcı-toplayıcı grupların yoğunluğu neden azdır? Neden onlardan çok az vardır?

Bunun cevabı uzun zaman yiyecek bulamamaları olarak açıklandı. Bu nedenle hayatta kalabilecek yiyeceği bulabilmeleri için geniş bir alana sahip olmalılardı ve eğer bu alandaki nüfusları fazla artarsa hayatta kalamazlardı. Modern zamanın verdiği böbürlenme ile geri baktık ve avcı-toplayıcılığın çok verimsiz bir yiyecek toplama şekli olduğunu düşündük. Bunun modern olmadığını ve bizim onlardan çok daha iyi olduğumuzu düşündük.

Veriler, bu öngörülerin bir kısmıyla ilgili gayet açıktır; dünyadaki bütün insanların avcı-toplayıcı olduğu dönemlerde avcı-toplayıcılar, daha önce—tarım yaklaşık 10,000 yıl önce başladı. Ne kadar insandan bahsediyoruz? Dünyanın tamamında 2 milyon civarında insan olmalıydı. Hatırlayın, avcı-toplayıcıların Afrika'dan yayıldıklarını söylemiştim, insanlar şaşırtıcı bir şekilde bütün dünyaya yayıldılar ve o zaman insanların toplam nüfusu yaklaşık 2 milyon gibi bir şeydi. Şimdi 6 milyarın üzerinde insan var., bu 3.000 kat artış demek. Böylece şimdi olduğundan çok daha az avcı-toplayıcı insan olduğu açıktır.

Bu çok—bu alandaki tartışmaların birçoğunda bunu görürsünüz, ancak bu çok temel bir düşüncedir. Bu insan domografyasının, insan nüfus artışının uzun dönemi üzerinde durur ve buradan primatların, hominidlerin başka bir türü olarak çıktık ve bir çeşit sınıra doğru büyüdük. Kullanmış olduğumuz çok değişik üreme sistemlerinin, avcı-toplayıcı gibi—sınırı taşıma kapasitesinin sınırıdır, böylece düşünce odur ki

insan nüfusu bir sınır noktasına gelinceye kadar arttı ve çok uzun bir zaman o sınırın üzerine geçemedi.

Sonra 10,000 yıl önce, belki de 12,000, tarım keşfedildi ve bütün sistem aniden değişti. Sonra insanlar çoğaldı, sayı anlamında sıçradık ve yine bir sınıra geldik. Ve bunu o özel dönemin Malthus sınırı olarak konuşacağız, sonra bunu tartışacağız. Sonra, tam o sıralarda sanayi devrimi meydana geldi ve nüfus yeniden arttı.

Bu bir logaritmik ölçek olup, doğrusal değildir. Bu sıçramaların her biri birkaç bin kat bir artışı ifade eder. Bu, insan demografik tarihinin çok çok şematize edilmiş bir şeklidir ve biz şimdi bu dönem hakkında konuşuyoruz. Avcı-toplayıcıları sınırlandıran ve diğer taraftan tarımcı toplumların bu kadar artmasını sağlayan nedir? Tekrar söyleyelim, bu tür kaba verilere dayanarak açık cevabın yiyecek olduğunu söyleyebiliriz.

Arkeolog, paleontolog ya da her kim değişik yerlerde bunu incelemeye çalıştıysa, verilerin bu teoriye çok da uymadığı sonucuna varmıştır. Arkeologlar ne yapar? İskeletleri kazarlar ve onların Kuzey ve Güney Amerika'dan son 7,000 yılı iyi temsil edecek iskelet sayıları vardır. Bir çalışma 12,500'den çok iskelete bakmıştır ki bu iyi bir bilimsel örneklemdir. Ne buldular? İskeletler toplumlara ayrıldılar ve bu toplumlar uzun bir zaman devam etti, böylece bütün bir arkeolojik sahayı belli bir döneme tarihlendirebiliriz.

Tıbbı antropologlar konuya et attı ve kemiklere, dişlere ve bütün ilgili konulara baktılar ve sadece geçen defa üzerinde konuştuğumuz şiddeti değil, aynı zamanda bu insanların hasta olduğunu da tespit ettiler. Farklı dönemlere ait hastalıkları vardı. Bunlardan kemiklerle ilgili sorunları, kemiklerin ne kadar iyi geliştiğini ve dişlerden ne kadar kalsiyum aldıklarını ve bütün bunları görebilirsiniz. Buradan çıkan, gelişmeye bağlı olarak sonraki insanların daha sağlıklı olduğu görüşünün aksine, daha önceki insanlar daha sağlıklıydı. Zaman ilerledikçe, iskeletler gittikçe daha az sağlıklı olduğu, gittikçe daha az yiyecek ve daha az sağlıklı yiyecek alıyorlardı ve hastalıklara daha fazla maruz kalıyorlardı.

Bu bulguların açığa çıkması bir bakıma oldukça şaşırtıcıydı. Bilim adamları sağlık koşullarındaki bu gerilemeyi büyük ölçüde tarımın gelişmesine bağladılar. İki sebep ileri sürdüler: tarımın ve şehir yaşamının gelişmesi ve şehirlerle ilgili hikayeye birazdan değineceğiz. Daha önce yaptığımız gibi, eğer arkeolojiden antropolojiye giderseniz ve şimdiki avcı-toplayıcılara bakarsanız, bu size farklı sonuçlar verir çünkü bu topluluklar daha önce yaşadıkları iyi arazilerden atılarak, daha marjinal olan arazilerde yaşamak zorunda bırakılmışlardır.

Bunu lisede gördüğünüz Amerikan tarihi dersinden hatırlıyorsunuz; Avrupalı çiftçilerin Amerikan yerlilerinin çiftçi ve avcı-toplayıcılarını Arizona'da çöle, Amerikan Batısı'nın kötü arazilerine doğru, çiftçi topluluklar avcı-toplayıcı toplulukları yaşaması zor arazilere doğru ittiler.

Smithsonian Dergisinin son sayılarının birinde Afrika'da Pygmie'ler hakkında bir hikâye vardı. Daha sonra üzerinde duracağımız Afrika demografyası hakkında herhangi bir bilgiye sahip olup-olmadığınızı bilemiyorum, fakat Bantuslar güneyden—güneybatı Afrika'nın uç tarafından her tarafa yayılarak, diğer insanları dışarıya doğru

sürdüler ve Pygmie'ler şiddetli bir ayrımcılığa uğradı ve gerçekten yaşanması zor arazilere doğru itildiler.

Bunun diğer bir örneği, Güney Afrika'daki Kalahari Çölü'ne sürülen Afrika Bushmen'leridir. Bu insanlar çölde bile 85 farklı bitki türü yiyorlardı ve onların kültüründe birisinin açlıktan ölmesi tasavvur edilemez bir şeydi çünkü bitkiler bazen çiçekleniyor bazen de çiçeklenmiyordu. Bazı yıllar mantar bazı yıllar da virüs kaparlardı—tek bir bitki türü genellikle çok güvenilir değildi. Eğer yaşayabilmek için yiyebileceğiniz 85 tür bitkiniz varsa, yiyeceksiz kalmazsınız. Yiyebileceğiniz bir grup bitki her zaman olacaktır ve açlık çekmezsiniz.

Üstelik antropologlar bu insanlarla yaşadı ve ne yaptıklarını sürekli olarak kayıt altına aldılar. Verilen her bir saatlik emeğe göre Bushmenler daha önceki tarımcılardan daha fazla yiyecek elde ediyordu. Tabii ki burada avcı-toplayıcıları traktör kullanabilen ve bir saatte çok fazla iş yapabilen modern çiftçilerle değil, ilkel tarımcılarla karşılaştırıyoruz. Kalahari çölünde—Buradaki Bushmenler haftada 12–19 saati yiyecek toplamaya ayırırlar ve zamanın geri kalanında şimdiki çiftçilerden çok daha fazla uyurlardı, ve çok daha fazla boş zamanları vardı, yani hayat onlara daha bonkördü.

Şimdi şunu düşünün- bu durum çölde, yaşamaya hiç de uygun olmayan bir yerde yaşamaya mecbur edilen bir insan grubuyla ilgilidir. Eğer onların asıl çıkış yeri olan zengin bir ormanlık alanda yaşadığını düşünürseniz, hayat çok çok daha kolaydı, böylece temel ihtiyaçlarını ve yiyeceklerini toplamak için harcayacağınız zaman çok daha azdır. Daha az çalışarak saat başına daha fazla yiyecek topladıkları gibi, aynı zamanda yiyeceklerin çeşitli olması sizin için çok iyidir, çünkü farklı minerallere, diğer farklı mikro besinlere, farklı vitaminlere sahip olursunuz, popüler medyada sıkça işlendiği gibi yiyecek çeşitliliği sağlığınız için çok iyidir. Sadece bir çeşit yiyecekle beslenmek istemezsiniz, böylece onların çok çeşitli ve sağlıklı yiyeceklerden oluşan bir diyeti vardı.

Daha sonra tarım ortaya çıktı ve alan başına elde edilen yiyecek olağanüstü arttı, Arazi sınırlı olduğu zaman, nüfus yoğunluğunun fazla olması durumunda, zaman ya da ihtiyaçlar değil, arazinin kısıtlayıcı olduğu durumlarda tarım önemli duruma gelir. Çünkü her bir dönüm araziden, avcı-toplayıcıların elde ettiğinden daha çok yiyecek elde edilir. Fakat, o arazinin size o kadar yiyecek vermesi için çok çok daha fazla saat çalışmanız gerekecektir.

O zaman soru, neden çok az avcı-toplayıcı vardı-hatta bunlar neden halen çok az sayıda vardır? Tekrar edelim, bu bir Malthus tipi sorudur—eğer onların çok iyi yaşadığını biliyorsak ve sonradan tarıma geçen insanların hayatın temel gerekliliklerini karşılama anlamında çok daha kötü yaşadığını biliyorsak, o zaman nasıl oldu da avcı-toplayıcıların sayısı ilk tarımcıların sayısı kadar artmadı ki bu Malthus tipi soruların ilk örneğini oluşturur. Malthus bu tür şeyleri çok daha sonra gelen insan toplumları için düşünmüştür.

Gerçeği söylemek gerekirse bunun yanıtını bilmiyoruz ve bu tartışmalı bir durumdur, ama size bilinen bazı şeyleri söyleyeceğim. Şimdiki avcı-toplayıcıların makul sayıda çocukları vardır ve bunların çoğu hayatta kalır. Bunların bebek ölüm oranları, daha

sonra gelen ve çok yüksek bebek ölüm oranlarına sahip toplumlara kıyasla fazla değildi.

Bunlar eğer konar-göçer insanlarsa ki size daha sonra bunun bir örneğini vereceğim, çok hareketliydiler ve çocuklarını da kendileriyle taşırlardı. Sanıyorum, Bonnie, birçok çocuğu bir yerde bile bakabilmenin zorluğunu size ifade etmiştir, fakat çok küçük çocuklarla seyahat etme ve her şeyi toplayıp, uzun mesafelere göç etme çok zor bir iştir ve Konar-göçer insanlar sıklıkla şuurlu bir nüfus kontrolü yaptıklarının açık işaretlerini verirler. Onlar 'x' sayıdaki çocukla baş edemeyeceklerini bilirler. Buna daha sonra geleceğiz, aslında bütün toplumlar nüfus kontrolü yaptılar ancak bunun mekanizması tam olarak—bunu neden yaptıklarını düşündükleri açık değildir, ancak konar-göçerler yaptıkları şeyin ne olduğunu açıkça biliyorlardı.

Avcı-toplayıcı toplumlar orta derecede sağlıklıdırlar. Tekrar söyleyelim daha sonraki toplumlara nazaran onlar çok fazla hasta olmazlardı, ancak parazitler her zaman sorundu. Yine size parazitlerle ilgili modern bir durumu göstereceğim. Bu bir kız, modern zamandan Orta Amerika'dan bir kız, şişmiş göbeği fark ediyorsunuz. İçerisinde onu şişirecek ne olduğunu biliyor musunuz? Solucan, kesinlikle ve içerisindekiler çıkarıldığında, işte içerisinde ne olduğu… bütün bu solucanlar. İnsanlar bu sorunla en başından beri uğraşmak zorunda kalmıştır. Avcı-toplayıcılar da bundan muaf değildi.

Onlar, bulaşıcı hastalıklara daha az maruz kalıyorlardı çünkü küçük gruplar halindelerdi, bildiğiniz gibi bulaşıcı hastalıkların yayılması için büyük grupların olması gerekir, ayrıca komşularıyla düşmanlıklarından dolayı- şempanzelerde olduğu gibi, onlarla çok fazla bağlantıları da yoktu. Böylece hastalıklar bir gruptan diğerine yayılmaz ve her bir grup hastalığı barındıracak kadar büyük değildir.

Her bir köyün—antropologlar yüksek nüfus artış oranın olduğu bir köye gidip uzun süre orada kalırsa, her bir köyün fark edilecek şekilde genişlediğini görür, ve siz nüfusu çalışmak için gittiğiniz her köyde nüfus artmaktadır, tekrar söyleyelim, bu şekilde büyüdüklerine göre ve bu yüz binlerce yıl devam ettiğine göre, bunların bütün alanı kaplayacak kadar neden büyümediklerinin mantıklı bir açıklaması var gibi görünmemektedir. Neden her köy, çok büyük kullanılmayan alanlarla çevrilidir?

Bugün bile, tropikal alanların çoğu yoğun nüfuslu değildir. Yoğun nüfuslu olduğunu düşünebiliriz, ama bu doğru değildir. Yeni Gine yoğun nüfuslu değildir. Yoğun nüfustan bahsediyorsak, sanıyorum Hollanda dünyadaki en yoğun nüfuslu ülkedir, Bangladeş, Çin'in yaşanabilir bölgeleri, Japonya'nın yaşanabilir alanları yoğun nüfusludur. Dünyanın tropikal alanları bunlara yaklaşamaz bile. Yeni Gine'yi söyledim, Borneo çok seyrek nüfusludur, Amazonlar, Sahra-altı alanlar geniş açık alanlar şeklindedir, buralarda nüfus yoğun değildir, Neler oluyor?

Arkeologlar bir alanı çalıştıklarında, daha önce söylemiştim, buldukları şey şudur: Bir sahayı kazmaya başladığınızda, aslında tersinden kazıyorsunuzdur, ve en tabana indiğinizde belli bir yıl önce orada hiç kimsenin olmadığını görürsünüz, sonra küçük bir popülasyon, sonra gördüğünüz şey, yiyecek kalıntılarını sayarsınız, her türlü şeyi, nüfus aşağı yukarı geometrik bir şekilde artar, yani her yıl aynı oranda, Bir yıl içerisinde yüzde yarım gibi bir oran, fakat nüfus gittikçe fazlalaşan hızla artar çünkü aynı oranı üreten daha fazla sayıda insan vardır.

Bu aşamaya geldiğinizde aniden yığının en üstüne ulaşırsınız ve köyünüz gitmiştir, orada hiçbir şey yoktur. Bir tür bir kaza olmuştur ve köyünüz hepten yok olmamışsa bile olağanüstü derecede gerilemiştir, sonra ya beklersiniz—kazdıkları antik kentlerde olduğu gibi aynı yere bir kere daha bakarsınız, kazar, kazar, kazarsınız ve bir süre sonra yeniden başlar, ya da bir başka yere başlarlar ve aynı şey orada da olur.

Bunu unutun, bu taşıma kapasitesi kavramıdır, fakat taşıma kapasitesine uyan hiçbir şey göremezsiniz. O belki de orada biraz kalır, ama insanlar için taşıma kapasitesi kavramı işe yaramaz. Sebepler nelerdir—böylece—nüfusun aynı seviyelerde kalmasının ve bütün alanı kaplamamasının açıklaması her bir toplumun var olmamasından değil, fakat toplumların—burada sizin alanınız A, B, C, D, E toplulukları tarafından işgal edilmiştir ve her toplum büyüdükçe diğer bir toplum ortadan kaybolur, varlığı son bulur. Eğer bütün bu büyük alanı incelerseniz, her biri önce büyüyen sonra tamamen ortadan kalkan farklı toplulukların alanda sürekli yer değiştirdiğini görürsünüz. Nüfus ve alan aşağı yukarı aynı kalır. Bunun üzerinde daha fazla durmak istemiyorum fakat, aşağı yukarı böyle olur,--bu durum konuyu yeterince açıklamaz.

Bir toplumun aşağı yukarı mutlu bir şekilde büyümesi--yavaşça, geometrik olarak-- ve yok olmasının nedenleri nelerdir? Nedenlerden birisi tabii ki klimatik afetlerdir. Bir don olayı, ya da kuraklık gibi gerçek klimatik faktörler olabilir. Eğer Arizona'daki Colorado Nehri (ve Rio Grande nehri) civarında yaşamış olan Anasazi'ye bakarsanız, düşüncelerden birisi şudur ki bunlar klimatik faktörlerle açıklanabilir. Sağlıklıydılar, kalıntılarını görebilirsiniz, sonra birden ortadan kayboldular. Kaçınız Arizona'daki Anasazi'yi gördü? Sadece bir öğrenci...bu sizin yapmak zorunda olduğunuz bir şeydir. Orada o zaman yarı çöl vardı—şimdi tam çöl, bu yüzden klimatik açıklamalar akla yatkındır.

Tropikal bölgelere gittiğinizde uzun süren kuraklık görmezsiniz, don olayları da görmezsiniz, fakat aynı olayı orada da görürsünüz. Bu yerlerde de ara sıra klimatik olaylar olmasına rağmen ve kuzey bölgelerde kesinlikle olmasına rağmen, avcı-toplayıcı toplumların çoğu için açıklama bu olamaz.

Bir sonraki şey, tarımsal ürünlerin hastalığıdır, belki bazı mantarlar gelip ekinleri tamamen yok etmiştir. Biraz önce bununla ilgili konuşmuştuk, demiştik ki çölde 85 farklı bitki türünü yiyecek olarak kullanıyorlardı, bütün bu türleri tamamen yok edecek bir mikro organizma yoktur. Bu yüzden bu açıklama da işe yarıyor görünmemektedir. İnsan hastalıkları, aynı şey, ürünlerin hastalıkları değil insan hastalıkları, aynı şekilde veriler bunu da açıklamaz. Toplumlar birbirinden izole olduğu için salgın hastalıklar çok büyük sorun oluşturmuyordu.

Başka bir ihtimal, bir toplumun başka bir topluma şiddet uygulamasıdır. Şempanzelerde Kuzey grubun Güney grubu nasıl tamamen ortadan kaldırdığını görmüştük. Aslında olan şeyin bu olduğunu ortaya sürmek için ne tür kanıtlara ihtiyaç vardır? Eğer modern nüfusa bakarsanız ve hayatta kalma grafiğini incelerseniz, yılda her 1,000 kişi başına düşen ölüm sayısı budur. Burası Hindistan'dır, örneğin, bu nispeten yenidir, 1960'lar. Her 1,000 kişiye 80—her 12 bebekten biri hemen ölür ve bu yüksek oran, çocuklar 6- 7 yaşına gelinceye kadar devam eder, yani nüfus önemli bir kısmı doğumdan hemen sonra kaybedilir.

Sonra farklı popülasyonlarda ölüm oranları düşer ve nüfus yaşlanıncaya kadar oldukça sabit kalır, ve sonra ölüm oranları artar. Şu çok standartlaşmış U şekilli grafik oluşur ve burada modern tıbba sahipsinizdir artık—Bu İsveç'tir, aynı yıl, öncelikle en dikkat çekici olanı bebek ölümlerinin çılgınca düşmesi ve yaşlanmış nüfusun düşmesi, her şey düşmektedir ama asıl düşüş, bebek ölümlerinde görülür. Buradaki düşünce—buradan çıkarmanızı istediğim şey şudur ki, bu grafiği tekrar, tekrar bir kaç kez göreceğiz, yetişkin yılları boyunca şuraya ya da şuraya kıyasla ölüm oranlarının çok düşük olmasıdır.

Şimdi, avcı-toplayıcı toplumlarla ilgili arkeolojik verilerden ne çıkarabileceğimize bakarsanız, çocuklardaki yüksek ölüm oranlarını görürsünüz. Ancak bu modern toplumlardaki bütün bulaşıcı hastalıklar nedeniyle olduğu kadar yüksek değildir; sonra bir sabit dönem görülür, sonra da aniden büyük bir şişme görülür. Buna tam olarak genç yetişkin yıllarındaki aşırı ölüm adı verilir, sonra oran tekrar aşağı gelir ve sonra aşağı yukarı normal yaşlı nüfus durumu görülür.

Peki, orta yaştaki insanları öldüren şey nedir? Şiddet. Bu tür veriler—yine cevabı kesin olarak bilmiyoruz, ama bu tür veriler sizi, avcı-toplayıcı toplumlar ve erken arkeolojik toplumların aniden ortadan kaybolmasının sebeplerinden birinin, tek sebep değil, ama temel nedenlerden birinin bir çeşit şiddet olduğundan şüphelenmeye yöneltir.

Şimdi, geçen defa size gösterdiğim ve o dönemin özelliği olan toplu mezarlar dönemine kadar avcı-toplayıcı topluluklara geri gidiyoruz.

Okey, bununla beraber, çok uzun zaman ölçeğinde—mağara adamı ve avcı-toplayıcı olma dönemimiz yüz binlerce yıl sürdü—fakat nüfus düzenli olarak, sürekli arttı, ve nüfus arttıkça insanların kullandıkları alan gittikçe azaldı. Sanırım gelecek sefer Afrika hakkında konuşacağız. Orası arazinin az bulunur bir varlık olmadığı bir kültürdür ve şimdi o az bulunur hale gelmektedir, ama onların geleneğinde arazi az bulunur bir varlık değildir, ancak nüfus arttıkça kişi başına düşen arazi miktarı azalmakta, sonra bu araziyi daha yoğun kullanmanız gerekmektedir ve işte bu aşamada tarım keşfedilmiştir. Tarımın icat edilmesine, nüfus artışı baskısının mı; yoksa tarımın birisinin parlak bir fikri ve insanların yavaşça öğrendikleri bir şey mi olduğu büyük bir tartışma konusudur.

Bilim adamları tarımın kökenini, 11,700 yıl önce Orta Doğu'da, Anadolu'da, şimdi Türkiye, Türkiye'nin doğusunda ve oradan, orijinal merkezden yılda 1 km yayıldığını görebilirsiniz. Bu ortalamadır. Sonra bütün dünyaya yayılır. Tarımı icat ettiğinizde bir parça araziden besleyebileceğiniz nüfus sayısı olağanüstü artar. Bunu görmüştük ve böylece bu insanların sayısı çok artar, bu durumda askeri çatışmalarda ya da savaş gibi durumlarda teknoloji ne olursa olsun, ne kadar zeki olurlarsa olsunlar dominant hale gelirler. Eğer çok fazla insanınız varsa, sizin kadar nüfus yoğunluğuna sahip değilseler onları süpürüp, dışarı atabilirsiniz.

Tarım yayılmaya başladı; tarımın ilk dönemlerinde henüz yeterince bilginiz yoktur, muhtemelen yetiştirmesini bildiğiniz sadece bir ürün vardır. Örneğin, Amerikalarda ana ürün mısırdı ve bütün Amerika bugün bile mısıra bağlı olarak beslenir ve Kuzey Amerika yerlileri çoğunlukla mısırla besleniyorlardı. Tabii ki Güneydoğu Asya'da çok

büyük nüfus vardı ve o tek ürün çeltiktir ve kalorinizin çoğunu, yiyeceğinizin çoğunu tek bir üründen alırsınız.

Bu çok sağlıklı değildir çünkü her bir üründe bir şeyler yoktur. Mısırda, bilebileceğiniz gibi, temel amino asitlerden birisi olan lizin yoktur. Amerikalılar uzun bir zaman sürecinde –amino asiti oldukça karmaşık bir yolla kireç içerisinde kaynatarak, bitkiden elde etmeyi öğrendiler ama bunu keşfedinceye kadar oldukça sağlıksız olmalıydılar.

Bildiğiniz gibi çeltik, her türlü vitaminden yoksundur ve eğer insanların diyeti pirinçten oluşuyorsa ciddi derecede vitamin noksanlığı olacaktır. Tarımın ilk zamanlarında sağlıklı bir beslenmeniz yoktur ve ihtiyacınız olan vitamin ve mikro besinleri alamıyorsunuzdur.

Üstelik yiyecek güvenliğiniz azalır. Tekrar edeyim, söylediğim gibi, bir virüs ya da mantar, ürünlerinize saldırdığı zaman o yılki kalorinizin % 80'i yok olur, ya da çekirgeler gelip, ürününüzü yediği zaman ya da böcek istilası olduğunda da. Üstelik tüketilebilecek kalorinin fazla olması durumunda daha çok insan hayatta kalır ve daha yoğun bir nüfusunuz olur. Toplumsal yapı değişir, önceden her bir birey sadece kendisi ve küçük bir aile için yetebilecek kadar bir yiyeceğe sahipti. Tarım teknolojisi geliştikçe, bir birey bakmakla yükümlü olduklarına yetecek kadardan fazla yiyecek üretir. Bu fazla ürünü kim alacaktır? Eşitlikçi bir toplumda fazla yiyeceği kendisi, ailesi, vs. için tutar.

Fakat, sizden daha güçlü ve hınzır adamlar vardır ve gelip sizin fazla yiyeceğinizi sizden çalarlar, ve size, ürününüzün sadece sizi hayatta tutabilecek kadarını bırakırlar; çünkü hayatta kalıp onlar için çalışmanızı isterler. Bu durumda, içerisinde sınıflar oluşan bir toplum ortaya çıkar. O ya da bu şekilde fazla yiyeceği çiftçilerden alan ve diğer amaçlar için, genellikle kendileri için kullanan insanlar vardır. Bunlar büyük ölçüde kendilerine güç sağlayacak ve diğer yerlerden koruyacak ordular görevlendirirler. Bu alan tarımın ürettiği fazla yiyeceğin kullanıldığı önemli bir alandır. Aynı zamanda üreticiler de devreye girer, kendileri için güzel altın objeler, yataklar, ya da sandalyeler yapmaları için zanaatkârları görevlendirirler. Böylece bütün üretim faaliyetleri tarımsal ürünlerin fazlalığı ile ortaya çıkar çünkü şimdi bir birey kendine yetecek kadardan çok kalori üretmektedir.

Tarım geliştikçe, avcı-toplayıcı toplumların oldukça eşitlikçi olduğunu görürsünüz. Onların aşağı yukarı bir liderleri, akil adamları ya da yaşlı adamları vardır ama onların otoritesi yoktur. Diğer insanlara emirler veremez; eğer bir proje yapacaklarsa, buna toplum karar verirdi. Yiyecek varlığı arttıkça toplumlar katmanlaşmaya başladı, toplumsal sınıflar ve kastlar ortaya çıktı ve bu eşitsizlikler insan yaşamındaki her şeyi değiştirdi.

Şehirlerde toplanmalar—şehirler büyümeye başladı ve sonra insanların kalabalık olduğu yerlerde birinin diğerine bulaştırması ile salgın hastalıklar ortaya çıktı. Kara Ölüm'ün çok büyük sayıda insanı öldürdüğü 1400'lü yıllara kadar bu durum günden güne kötüye gitti. Yani, medeniyet geliştikçe salgın hastalıklardan olan ölümler gittikçe artmaktadır.

Bütün bunları ve elimizdeki verileri üst üste koyduğumuzda avcı-toplayıcıların yaşam süresi tahmini olarak 50 yıldı. İlk tarımsal toplumlarda bu rakam 35'e düşer, bunun

daha da düşük olduğunu işaret eden verileri size göstereceğim. Komşularının saldırılarına uğramadıkça- kendi içlerindeki şiddeti de saymazsak, insanlar oldukça iyi yaşıyorlardı, avcı-toplayıcı toplumlar, bir çeşit Cennet Bahçesinde yaşıyordu. Tarım keşfedildiğinde insanların büyük kısmı çiftçi oldular, arazi onlar tarafından değil başkaları tarafından sahiplenildi, ürettiklerinin çoğunu başka birisine vermek durumunda kaldılar, böylece yaşam sefil bir hale geldi.

Cennet bahçesi efsanelerinin birçok çeşidi vardır—Demek istiyorum ki neredeyse her kültür, insanların çok çalışmak zorunda olmadıkları çok uzak geçmişi bir şekilde yüceltirler. Bizim kültürümüzde biz ona Cennet Bahçesi deriz; her şey mükemmeldi, sonra bir şey oldu, bazı şeylerin değişmesiyle birlikte şimdi alın terimizle kazanırız. Size daha önce anlattığım zengin bir ormanda yaşayan avcı-toplayıcı toplulukların çok güzel bir tarifi—önce çöle sürgün edildiler—güzelce yaşıyorlardı fakat sonra çiftçi olmak zorunda kaldılar, yani alın teri ile kazanmaya başladılar. Ve Cain ve Abel'inki gibi şiddet hikayeleri, o güzel Cennet hikâyesinin tuzu, biberi oldu.

Şimdi, tarihi süreç içerisinde tarım dönemine geldik. Bu dönemde nüfusla ilgili olup-biteni anlamak için anlamanız gereken gerçekten bazı temel konular vardır. İnsan nüfusunu sınırlandıran faktörler vardı ve bunların ilki, daha önce söylediğim gibi çok yüksek bebek ölümleriydi. Tekrar söyleyelim, şimdi 1960'da çok medeni bir yere, Hindistan'a bakıyoruz. Halen modern sayılabileceğimiz 1960'larda bile bebek ölümleri çok yüksekti. Şimdi bile eğer az gelişmiş bir yere giderseniz, şu alıntı Haiti'den 1979 yılı durumunu anlatır. Şimdiki sorunlardan önce bir Haiti'li Cornell Üniversitesine gelir, oradan doktor diploması alır ve Haiti'ye döner ve bir çocuk hastanesinde işe başlar, diğer işlerin yanında doğum evinde de çalışır : 'yeni doğanların ya da bebeklerin % 40'ı salgın ishal nedeniyle ölüyordu. Bir adam, büyük bir torba ile günde 3 kere gelip cesetleri alıyordu. Çantadan gelen kafatası sesleri dayanılmazdı.' Ve bu 1979'da oluyor—Haiti, Miami'den ne kadar uzaktadır? Yaklaşık yüz elli mil kadar.

Veriler… yaşam süresinin ne olduğunu gösteren çeşitli veri setlerine sahibiz, bu farklı populasyonlardaki durumdur ve bu nedir, hayatta kalma grafiğidir. Böylece daha önceleri bir yerde herhangi bir zamanda doğan 1,000, şu Cisalpine Gaul, şu Roma zamanını, bu Gaul'un bir parçasıdır ve onlara göre Alplerin bu tarafıdır, Cisalpine Gaul'da Doğan her 1,000 bebekten neredeyse yarısı ölür, aslında bu, kadınları gösteriyor ama oran erkekler için de aşağı yukarı aynıdır. Modern sanitasyonun gelişmesine kadar, ki Avrupa'da 1700'ler ve Asya'da 1900'lere denk gelir, insan toplumlarının karakteristik durumu bu idi.

Çocuklarda çok yüksek ölüm oranları vardı, sonra oran nispeten yüksek seyreder ve sonra azalan ölüm oranları söz konusudur ve son olarak çok az sayıda insan kalır. Bu, size ölümlerin yüzdesini değil, fakat halen kaç kişinin hayatta olduğunu gösteren grafiktir. Herhangi bir noktada—burada 15 yaş itibari ile, şu noktalı çizgi, insanların sadece % 40'ı hayattadır. İnsanların % 60'ı 15 yaşından önce ölmüştür. Bu yine kadınları göstermektedir, yani bu orta yaştaki ölümlerin çoğu – bu kadının doğurgan olduğu yıllardır, şu noktalı çizgi 15–45 yaş arasıdır, sanırım bu durumda 50, bu yıllar kadının doğurgan olduğu yıllardır ve bu dönemdeki ölümlerin çoğu doğum anındaki ölümlerdir. Gelişmekte olan yerlerde, tıbbı olanakların olmadığı yerlerde, doğumlar en tehlikeli şeylerden birisiydi, ve doğum esnasındaki ölüm oranları yüksekti, böylece bunların çoğu kadınlardır- doğumlar. Eğer bir erkek popülasyonuna baksaydınız,

oranlar daha da yüksek olacaktır, muhtemelen daha önce konuştuğumuz gibi şiddetten dolayı.

Şimdi zaman geçtikçe—bu grafiğe geri geleceğiz, fakat zaman ilerledikçe, şu 1921 İtalya'sindandır ve bütün yaşlarda ölümler daha azdır, yani hayatta kalanların sayısı daha fazladır. Japonya'ya gelince, bebek ölümleri çok çok düşük, ölüm oranları çok düşük, tekrar yaşlılar daha fazladır ve bunlar öleceklerdir. Şuradaki gibi şişkinlikler, şuna kıyasla, tekrar muhtemelen o dönemdeki şiddetten dolayıdır, fakat dediğimiz gibi, gerçek sebebi bilemiyoruz.

Amacımızı göstermek için, zamana geri gidersek, şu daha düşük olan ve taa eskiden Napolyon dönemlerine kadar olan zamanı gösteren grafikle ilgileniriz. Fakat Napolyon zamanında ölümler ve şiddet çok fazlaydı. Eğer kadınlara bakarsak, şunun kadınları gösteren grafik olduğunu düşünün, doğan her 1,000 kadından 400'ü doğurganlık döneminin başında hayattadır ve 200'ü doğurganlık döneminin sonunda halen hayattadır. Eğer ortalamaları alırsak, 300 kadının doğurganlık dönemi boyunca hayatta olduğunu düşünebiliriz.

Bu durumda eğer bu topluluğun nüfus artışı devam edecekse, bu 300 kadının 1,000 kız çocuğu doğurması gerekiyor, doğru mu? Eğer 1,000 tane kız doğuracaklarsa, ortalama 1,000 de erkek çocuğu doğuracaklardır. Böylece bu 300 kadın, 2,000 çocuk üretmesi gerekmektedir, aksi taktirde her bir nesilde daha az çocuk olacaktır ve sonunda bu toplum yok olacaktır. Bu durumda bir kadın kaç çocuk doğurmak zorundadır? 300 kadın 2,000 çocuk yaparsa—6.66, neredeyse 7. böylece bunun anlamı, eğer şunun gibi ölüm oranı grafiğiniz varsa- bütün kaydedilmiş insanlık tarihini içerir, yani çoğunu, görünüşte daha uzun yaşamış olan avcı-toplayıcıları saymazsak, bir toplumun sayısının azalmaması için bir kadının doğurmak zorunda olduğu çocuk sayısı 7'dir.

Bir dakika, bunu daha iyi bir durum olarak sundum, bu grafik doğurganlık döneminde hayatta olan kadınların sayısını gösterir. Bunların ne kadarı kısırdır? Ne kadarının kocası kısırdır? Ne kadarı hiç evlenmemiştir? Ne kadarı çocuk doğuramayacak kadar hastadır? Ne kadarı 2–3 çocuktan sonra çocuk yapamayacak duruma gelir? Bütün bunlar içerisinde bulundukları topluma bağı olmakla birlikte çok büyük rakamlardır, bunları çıkarırsanız, onları değişik sebeplerden dolayı kısır kadınlar olarak isimlendirelim, onların kocaları ya da sağlık durumları. Onlar kısırdır, bu durumda doğurgan durumda olan daha da az insan hayatta kalır ve bu eğri eğer sadece hayatta kalan kadınları değil, hayatta kalan ve doğurgan olan kadınları gösterirse çok daha aşağılara gelir. Böylece fiziki olarak yapabilecek kapasitede olan bir kadının 7'den fazla hatta 8, ya da 9 çocuk doğurmalıydı ve bunu hesap etmelisiniz ama insanlar bu hesabı nasıl yapacağını bilemez, Roma dönemi kadınlarından ne kadarı doğurgandı ya da değildi,? Bunu hesap edemezsiniz.

Şimdi büyük bir sorunla karşı karşıyayız, hiçbir kadının boşta kalmamasını, doğurgan durumdaki her kadının doğurmasını, doğurabilecekken bunu yapmasını garanti eden bir mekanizma olmak zorundadır. Doğurmaya devam ederler, tabii ki erkeğin de, aynı miktarda iş yapmamasına rağmen, eşit bir rolü vardır—Dediğim gibi bu tür bir ölüm oranı modern zamanlara kadar devam etti. Oldukça çarpıcı bir durum.

Avrupa bu durumdan biraz erken çıkmıştır, dediğim gibi 1700'lerde, fakat örneğin 1912'de Avustralya'da—Avustralyalı bir asistanımız var, bugün burada mı? Açılış törenine bilet almıştı, oraya gitti—1912 Avustralya Nüfus sayımı doğan çocukların % 60'ının evlenmeden öldüğünü tespit etmiştir. Şu rakam odur, şurada, aşağı yukarı şununla aynı rakamdır, Bu % 40'ın geri kaldığını ve % 60'ın öldüğünü gösterir, demek ki aynı rakam. Doğan çocukların % 60' ı evlenmeden ölmüştür. Evliler arasında da evliliklerin dokuzda biri kısırdır, böylece erkeklerin % 11'i ve kadınların % 14'ü çocukların yarısını üretmiştir.

Bunun anlamı şudur: doğurgan ve evli olanlar 1912 yılına kadar çok çok yüksek doğum oranlarına sahip olmak zorundaydı. Çin 1930'lara kadar neredeyse Avustralya yerlileri ile aynı doğum ve ölüm oranlarına sahipti. Toplam doğurganlık, kadın başına 6, 7, hatta 8 çocuktu ve nüfus yine de artmıyordu. Bunun anlamı ölüm oranlarının da en az o kadar yüksek olduğudur ve işte böyle bir üreme durumuyla karşı karşıyaydılar. Sonraki derslerimizde Çin'le ilgili çokça konuşacağız.

Bu oranla, ve bu veriler Çin'indir, % 50 garanti isterseniz, bildiğiniz gibi Çin de dahil geleneksel dönemlerde bir çok kültür kesinlikle en az bir çocuğun hayatta kalmasını istemiştir. Bu ölüm oranını kullanarak hesaplamalar yaptılar ve bir çocuğun yaşaması için % 50 şansı olması için en az kaç çocuk sahibi olmanız gerekir; 5 çocuk. Toplumun sayısını değil de kendi ailenizin sayısını artırmak istiyorsanız ki aileler genelde böyle düşünür, bu ölüm oranı ile bir erkek çocuk sahibi olmak için 5 çocuğunuz varsa % 50 sansınız var demektir. Eğer % 80 şansınız olmasını istiyorsanız, bu sayıyı 8, 9 hatta 10'a çıkarabilirsiniz ki bu da istekliliği gösterir. Doğum oranları bu kadar yüksek değildir ama bu kadar yüksek doğum oranı için istek söz konusudur.

Sonuçta modern dönem öncesi toplumlarda kadınlar doğurganlık çağına ulaştıktan sonraki yaşamlarının tamamını ya hamilelik ya da emzirmekle geçirirler. Çocuk doğurmanın biyolojik tarafından uzak oldukları neredeyse hiçbir zaman yoktur ve Bonnie'nin bahsettiği, emzirme döneminde olmayan çocukları da saymıyoruz. Örneğin, Bangladeş'te 1990'da 20-39 yaş arasındaki kadınların % 75'i ya hamileydi ya da emziriyordu. Bunun anlamı ele aldığınız herhangi bir anda 5 kadından 4'ünün ya hamile ya da emzirmekte olduğudur. Dinlenmekte oldukları çok kısa bir süre vardır ve sonra her şey yeniden başlar.

Bu çok yüksek doğum oranlarına ihtiyaç durumunu hiçbir şekilde sadece ilkel toplumlar için, dünyanın önemli uygarlıklarının geliştiği dönemler için de söylüyoruz—uygarlıkların yapmak zorunda olduğu şeylerden birisi bu yüksek doğum oranlarını korumaktı. İnsanların yazmayı öğrendiği ve klasik bir literatür ürettiği, dünyanın büyük dinlerini geliştirdiği dönemlere ait kaynaklara bakıldığında, bunların bir şekilde doğumları yüksek tutmak için hesap yaptıkları görülür. Bütün bunlar yüksek doğumları özendirir. Dini doktrinler bunu daha da ileri götürür: toplumun uyguladığı yaptırımlar vardır; kültürler doğum oranlarını artırmak ister, bunu yapmayan kültürler ve bunda başarılı olamayanlar artık yaşamamaktadır. Tabii ki sizin okuduğunuz kültürlerin çoğu yok olmuştur, çünkü onlar başarılı değildi.

Bizim Batı kültürümüzde, bu tür şeylerin en meşhur olanı İncil'in İlk Emir'idir: üretken ol ve çoğal. Bu bize uyar, eğer bunu yapmasaydık Yahudiler yok olmuş olacaktı, ve din olarak bildiğimiz hiçbir şey, hiçbir tek tanrılı din olmayacaktı. Eğer farklı kültürler,

herhangi bir kültürün dini geleneklerine bakarsanız cinselliği düzenleyen çok sayıda kural bulabilirsiniz.

Şimdi, Yale öğrencileri İncil hakkında çok şey bilmezler—kaçınız biliyorsunuz—biliyorsunuz mastürbasyon iyi bir şey olmamalıdır. İncil'in bunu neden yasakladığını biliyor musunuz?

Öğrenci: Tohumunu saçan Onan hikâyesi,

Profesör Robert Wyman: Evet**,** tohumunu saçan Onan hikâyesi, peki tohumunu neden saçtığını ya da durumun tam olarak ne olduğunu biliyor musun?

Öğrenci: Farklı versiyonları var, bunlardan birisi, O, kardeşinin karısı ile cinsel ilişki yaşıyordu ve onun hamile olmasını istemiyordu.

Profesör Robert Wyman: Evet, arkadaşınız onun, kardeşinin karısı ile cinsel ilişki yaşadığını ve onu hamile bırakmak istemediğini söyledi; bu doğrudur.

Öğrenci: Bunu yapıyordu çünkü kardeşi ölmüştü, Lavirate evlilik geleneklerine göre çocuk yapmak için bunu yapabilirdi, kardeşinin çocuğunu, ama kardeşinin sayılacak bir çocuk yapmak istemedi, kendi çocuğu olmasını istedi, bu yüzden her zaman geri çekip, tohumunu yere serpiyordu ve Allah onun ahlaksız olduğunu söyledi ve onu öldürdü.

Profesör Robert Wyman: Doğru, tamamen doğru. Bunu kamera için tekrar etmem gerekiyor. Durum şudur: kısa bir pasaj var, çok ilginç bir pasaj, ve değişik ahlakı kurallar öğretir: 'birisinin oğulları vardı ve bunlardan birisinin adı Ur idi, ve Ur evlendi, ve sonra öldü.' Ur ile ilgili öldüğünün dışında çok fazla bilgi vermez. Onan, onun bir sonraki kardeşiydi. Tevrat'ta birçok kere, eğer bir kişinin erkek kardeşi ölürse, onun ölü kardeşinden miras alabilmesi için yengesini hamile bırakması konusunda ahlaki sorumluluğunun olduğunu tekrar edilir. Eğer yengesi ile bir çocuk yaparsa, o çocuk onun sayılmaz, ölü kardeşinin çocuğu sayılır. Bu, ailenin soyunun devam ettirilmesiyle ilgili önemli şeylerden biridir ve yüksek doğum oranlarını garanti eder.

İster evli olsun, ister olmasın, kocası ölmüş olsun ya da olmasın, kadınların doğurmaya devam etmeleri gerekir ya da o kültür yok olur. Onan, neden bunu yapmak istemedi? Çünkü doğacak çocuk, onun çocuğu olmayacaktı, bu tür güç ya da otorite yoktu ve maço tipler birçok çocuk yaparlardı, çünkü onlar kardeşlerinin çocuklarıydı, kültür onları kardeşinin çocuğu sayıyordu. Üstelik o çocuğu bakmak zorundaydı. Ekonomik olarak sadece kadını değil, çocuğu da bakmak zorundaydı. Fakat kendisinin olmayan çocukları bakmak istemedi, ama yine de cinsel ilişkiye girdi çünkü bu işin eğlenceli tarafıydı, ama son anda dışarı çekti ve tohumunu yere bıraktı.

Devamında İncil'deki pasaj çok kısadır, fazla bir şey söylemez—sonra Allah onu öldürdü. Bunun için çok fazla açıklama yoktur. Bu tekrar eder ve bu tür bir kural, Lavirate Kanunları olarak isimlendirilir. Bir öğrencinin dediği gibi bu İncil'de bir çok yerde geçer ve çok çok açıktır ki insanlar bunu yapmamıştır. İnsanlar kardeşlerinin karılarını, söylenen bu sebeplerden dolayı hamile bırakmak istememişlerdir. Yani eğer, bir şeyin yapılmasını isteyen kanun tekrar tekrar hatırlatılıyorsa demek ki insanlar onu yapmaz ve bu yüzden kanun onun yapılmasını sürekli talep eder.

İşte bu, dinin doğurganlığı nasıl teşvik ettiğinin bir örneğidir ve bu spesifik örnek, evlilik durumundan bağımsız olarak her kadının mümkün olan her zaman hamile bırakılması ile ilgili mekanizmalardan biridir.

Müslümanların neden çok eşli olduğunu bilen kimse var mı? Hz. Muhammed neden 4 kadına izin vermiştir; sınıfta Müslüman var mı?

Öğrenci: Kadınlar kölelikten kurtarmak için.

Professor Robert Wyman: Ne?

Student: Kadınları kölelikten kurtarmak için. Evli kadınları—benim hatırladığım versiyon bu.

Profesör Robert Wyman: Hayır, standart versiyon der ki onlar çok savaş yapıyorlardı. Müslümanlar bütün dünyayı fethediyordu, sürekli savaş halindeydiler, erkekler öldürülüyordu. Yeterince erkek yoktu, bu durumda diğer kadınlar ne yapmalı? Birçok sebep var ama bir tanesi der ki o kadınların desteğe ihtiyacı vardır ve bu onların yararınadır; fakat onların toplumunun daha fazla erkeğe ve çocuğa ihtiyacı vardı, böylece erkeklerin çok eş almasına izin verildi. Hangi dine bakaranız bakın, benzer örnekler bulursunuz.

Daha sonra aile planlaması konularına geldiğimizde, insanlar çoğalmalarını nasıl kontrol ettiler, yine, kesin olarak bilemiyoruz ama en önemli düşüncelerden biri, Batı'da bunun için kullanılan mekanizma *geri çekme* dir. Çünkü insanların bildiği tek yöntem buydu. İncil'de bundan bahseder, size ne yapacağınızı söyler, size sonucunu söyler ve biraz önce gördüğümüz Onan pasajı, son zamanlarda mastürbasyon, doğum kontrolü gibi şeylerin kötü olduğu şeklinde yorumlanır. Hâlbuki pasajın bununla alakası yoktur. Pasaj bundan bahsetmez, ama bugün böyle kullanılmaktadır, tamamen tersi bir amaç için. İnsanlar bunu kullanır, ohh ben de bu şekilde çocuk yapmaktan uzak dururum—böylece kültür kendini tersine çevirir ve bunun istenmeyen sonuçları olur.

Okey, kültürün doğurganlığı arttırmaya çalıştığını vurguluyorum ve şu yüksek sınıra kadar. İnsan doğurganlığının sınırı nedir? Bunu değerlendirmemiz gerekir. Bunun çok meşhur bir hesabı vardır ve bir kadının doğurgan olduğu yılların sayısı üzerine kuruludur, bu süre aşağı yukarı 15 ile 45 yaşları arasındadır, az daha küçük ya da büyük olabilir fakat yaklaşık doğurganlık süresi 30 yıldır. Eğer hamile olursa, bunun süresi 9 aydır. Yumurtlama 3 aydan önce nadiren başlar, ancak eğer emziriyorsa yeniden yumurtlamaya başlayıncaya kadar daha fazla ay geçmesi gerekir.

Eğer bir kadın cinsel ilişki yaşarsa, hamile olması için ortalama 5 yumurtlama dönemi geçirmesi gerekir. Kürtaj konusuna gelince bunun neden böyle olduğunu göreceğiz, fakat bir kadın normal cinsel ilişki yaşıyorsa ve hamile olmaya çalışıyorsa, hamile olması için geçmesi gereken süre 5 aydır; bunun neden olduğunu göreceğiz.

Eğer çocuk ölürse, cenin ölümü bir ay daha ekler ve bütün bunları üst üste eklediğimiz zaman 18 ay eder, insan dişisinin maksimum süresi budur, 18 ay, bir buçuk yıl eder. Eğer bölersek, herhangi bir kadın muhtemelen 25 yıl doğurgan

olacaktır, eğer bunu 18'e bölersek, teorik olarak bir kadının doğurabileceği çocuk sayısı 16.7'dir. Şimdi… kaçınız bundan daha fazla çocuğa sahip olan birini biliyor?

Öğrenci: Ben 18 çocuğu olan birini biliyorum.

Profesör Robert Wyman: On sekiz. 18'den artırıyorum. Bu sınıfta sadece 1 kişi var.

Öğrenci: Sanırım dünya rekoru kadın başına –çok yüksek bir rakam, 18'den çok daha yüksek. Sanırım 60'lı bir şeydi.

Profesör Robert Wyman: Ohh, hayır, 60 değil. Uçuk sayıda çoklu doğum olmadıkça bu çok uçuk bir rakamdır. Şimdilerde kullanılan ilaçlarla bazen çoklu doğum oluyor ama 60 değil. Bu anormal bir sınırdır fakat zaman geçtikçe aileler gittikçe küçülür ve insanlar hatırlamaz. Bu sınıfta bu soruya aldığım en yüksek yanıt 24'tür. Sanıyorum o bir Çinli öğrenciydi, tam hatırlamıyorum ama sanırım 2 tane ikiz vardı, yani 22 tane başarılı hamilelik vardı, 2 tanesi ikiz ve 24 çocuk, bir kadın.

Bunu unutun şimdi—sizin için çizdiğim bu hesaptan bağımsız olarak-bu hesap yapılmadan önce bu hesabı yapan bunu biliyordu, bu değil, bu Norveç, daha önceki kadın veri seti, işte bu, şu da kadınların sahip olduğu ortalama çocuk sayısı, ve yüzdesi, her 1,000 kadının ortalaması bu. Norveç'te 1880'lerin sonunda ortalama rakam 10 çocuktur, tekrar söylüyorum, 1890 yılı Norveç'inden bahsediyoruz, çok ilkel bir şeyden bahsetmiyoruz, Norveç için ortalama rakam 10 çocuktu ve burada birisinin bildiği gibi rakam bir rekor olan 18'e kadar çıkar. Tabii ki eğer daha büyük bir grubunuz varsa bazen bundan da büyük rakamlar ortaya çıkabilir.

Öğrenci: Dünya rekoru 69 çocuktur.

Profesör Robert Wyman: Bu bize ne söyler? Baba için iyi bir şey—bu özel bir şey; bize ne söyler?

Öğrenci: Kadın**…**

Öğrenci: 16 tane ikiz, 7 tane üçüz, 4 tane dördüz.

Profesör Robert Wyman: Okey, toplam rakam neydi? Evet, evet, ben yanıldım. Her ikiniz de o bilginin kaynağını bana gönderin, çünkü seneye derste onu kullanacağım.

Şimdi, şu slaytı yansıtır yansıtmaz, bakın neler değişir. Şimdi 40 yıl sonraya, çok da farklı bir zaman dilimi değil—bununla ilgili daha sonra sınıfta konuşacağız. Kadın başına çocuk sayısı modu 10 dan 2 ye düşer. Bu 40 yıl içerisinde çok önemli bir şey olmuştur ve bu Avrupa'da yaygınca görüldü. Bu bir veri setidir ve madem ki burada, şimdi bunu konuşacağız. Üzerinde konuştuğumuz bu zaman diliminde kadın başına çocuk sayısı modu çok yüksekti ve maksimum olarak hesap edilenin de çok üzerindeydi.

Şimdi bakalım, yanıt şudur ki biyolojik sınır çok yüksektir. Ben 24 diyorum, siz 69 dediniz ve sizin kaynağınızı görmemiz gerekir. Bir insan popülasyonunda, herhangi bir zaman diliminde devam eden, en iyi kayıtlara sahip doğurganlık 1920'lerde Hutteritlere aittir. Hutteritlerleri duyan var mı burada? Bunlar Anabaptist denen bir

Hıristiyan mezheptir ve Avrupa'da ortaya çıkıp, Amerika'ya göç etmişlerdir. Şimdi yukarı orta batı, yani Kuzey Dakota civarından Kanada'ya kadar yayılan bir alanda yaşarlar ve hem ekonomik olarak hem de nüfus olarak oldukça başarılı bir topluluktur. Oldukça, çok çok değil ama erken yaşta evlenirler, Çok iyi bir diyetle beslenirler ve çok üretken çiftçi bir topluluktur; iyi tıbbı imkânlara sahiptirler. Olması gerektiği gibi, düzenli seks yaşamları vardır ve dinleri doğum kontrolü ve kürtajı yasaklar, üstelik onlar bu yasaklara uyarlar. Başka birçok milletin kitabında da yasaklar vardır ama bu grup çok dindar bir gruptur ve kurallara uyar.

Bunların kadın başına ortalama olarak düşen çocuk sayısını ifade eden toplam doğurganlık oranı 12. 4 çocuktur. Oldukça yüksek, şurada rengi kaçan birini gördüm ama bu ortalama daha önce konuştuğumuz 24 ya da 60 gibi bir şey değildir. Bu sayı sağlıklı verilere sahip olduğumuz topluluklar içerisinde en yüksek olanıdır ve hesap edilen en yüksek sınırla ilgili rakamların yanına bile yaklaşmaz.

Tarih içerisinde birçok eski ve yeni kültürde en yaygın ortalama sayı 8'dir. Örneğin koloniler dönemindeki Amerika'da sınır bölgelerindeki arazilerin bol olduğu dönemde kısa bir süre için doğurganlık oranı kadın başına sekizdi. Fakat bir yerde sınır bölgeleri kapanır kapanmaz doğurganlık azalır. Arazinin varlığı ve uygunluğunun bununla bir ilgisi olduğu açıktır.

Massachusetts, Concord, Massachusetts ile ilgili çok iyi demografik verilerimiz var. O zamanki insanlar sınır boylarındaki araziler bitinceye kadar bu yüksek oranları korudular. 1600'lü yıllar Massachusetts'inde sınır boyları neresiydi? Springfield yakınları, o zaman insanlar Plymouth, Concord ve Lexington'da yaşarlardı ve sınır boyu Springfield'daydı. Çok sayıda çocukları olduğunda, bu çocuklar Springfield dışına ya da 100 mil ya da ona yakın bir mesafe uzağa yayılmak durumdaydı ve burası sınır boylarının ötesi anlamına geliyordu. Çocuklar bir günlük at binişi mesafesi kadar uzaklaşır uzaklaşmaz doğum oranları düşer. Burada çocuklarınızın desteğini almakla ilgili bir durum vardır ve kalabalık olmak doğurganlığı artırır. Çocuklar dağılmak zorunda kalır kalmaz, yani size ya da sizin grubunuza bir şekilde destek olmazlarsa o zaman doğurganlık oranı düşer. Şimdiye kadar hiç bir toplum biyolojik sınıra yaklaşamamıştır bile.

Daha önce kültürlerin doğum oranlarını nasıl arttırdığını konuşmuştuk, ama şimdi bir şeylerin doğum oranlarını aşağıya ittiğini görüyoruz ve böylece orta bir seviyeye geliyoruz. Tekrar edeyim, ne olduğu gayet açık ve basittir. İşte şu slaytı göstereyim..Yine oldukça yakın zamana ait bir veri. Çinli kadınlarla 1981 yılında mülakatlar yapıldı ve önceki dönemlerdeki hamilelikleri ile ilgili olarak şu sorulara yanıt aldığını söylüyor: çocuklarınızın doğumu arasındaki zaman ne kadardı ve çocuklarınızdan kaçı hayatta kaldı? Eğer doğumlar arasında 2 yıldan az zaman varsa çocukların % 45'i öldü. Eğer 2 ile 3 yıl ise, çocukların % 34'ü öldü ve eğer mesafe 3 yıldan fazla ise çocukların sadece % 19'u öldü.

Bunun gibi verilere sahip olduğumuz bütün zamanlarda ve bütün yerlerde doğumlar arasındaki mesafe çok kısa ise çocuklar yaşamıyor. Buralarda doğum oranlarını düşüren şey—özellikle fakirliğin olduğu, kaynakların yeterli olmadığı alanlarda, kadınların özellikle sağlıklı olmadığı, tıbbı imkanların olmadığı, çocukların yeterince beslenemediği ki çoğu durumda anneden süt alamaması asıl meseledir—o

zamanlarda Çin'de bu toplumsal sınıfın alabileceği mandıra ürünleri de yoktu. Yani büyük ölçüde anneden yeterince yiyecek alamadığı için çocuklar ölecektir.

Doğum oranlarının aşağıdan yukarıya doğru çıkmasının nedeni toplam çocuk sayısı ile ilgili değil, hayatta kalan çocuk sayısı ile ilgiliydi. İnsanlar çocukların doğmasını sonra da ölmesini istemez. İnsanların amacı ve kültürlerin yapmayı öğrendiği şey hayatta kalan çocuk sayısını arttırmaya çalışmaktır. Arttırılmaya çalışılan şey, toplam doğurganlık değil, daha sonra yetişkin olacak ve toplumun üremesine katkı yapacak hayatta kalan çocuk sayısıdır.

Şimdi, insanların doğum oranlarını sınırlandırmak için çok çeşitli mekanizmaları vardır. Çoğunlukla bilerek uygulanan ve birçok kültürde de standart bir metot olan emzirmek bunlardan birisidir. Hepiniz emzirme süresince aybaşı olmama durumunu işitmişsinizdir, birçok kültür, mesela bizim kültürümüzde bir kadın kısa bir süre ya da daha uzun bir süre emzirebilir, bu tamamen o kişiye bağlıdır. Ancak, bazı kültürlerde bununla ilgili çok kesin kurallar vardır. En azından, belli sürelerle emzirme zorunluluğu vardır.

Güney Afrika'da Kung'larda, çıtırtılı bir dil konuşurlar, bunları biliyorsunuz. Bunlarda anneler yeni doğan bebekleri her zaman yanlarında tutarlar, gün boyu sadece 15 dakikalık aralıklarla onları emzirirler. Bonnie, bunu bütün gün yapmak ister misin? Her 15 dakikada bir çocuk emzirmek, bebekler annelerinin yanında uyur ve bütün gece onun memesine erişebilir durumdadır. Emzirme çocuk 3 yaşını geçinceye kadar devam eder. Biraz önce bahsettiğimiz mekanizma ile temelde emzirme nedeniyle aybaşı olmama durumundan dolayı Kung'larda doğumlar arasındaki zaman 4 yıldır ve bu biraz önce konuştuğumuz hayatta kalma durumunu doğrudan etkiler. Bu bir tür, Konar-göçerlerle ilgili daha önce konuşmuştum, onlar gayet bilinçli olarak, bunun doğumları sınırlandırdığını bilirler ve bunu yapmak isterler.

Kadınlar yiyecek toplamaya gittiklerinde çocuklarını beraberlerinde götürürler, yine Kung'larla ilgili konuşuyorum, çocukları 4 yaşına gelinceye kadar onları kendileriyle taşırlar ve bu esnada gidiş-dönüş yaklaşık 20 km yol yürürler. 10 km boyunca gidip, yiyecek bulurlar ve 10 km de geri yürürler, yani toplam 20 km. Üstelik 10–15 kg da yük taşırlar. İşte bir kadın, avcı-toplayıcı bir kadın, muhtemelen oldukça sağlıklı, arkasında bir bebek taşıyor, 20 km yürüyor ve sırtında 15 kg yükle geri geliyor. Çok büyük bir başarı ve şurası açıktır ki bu durumda ikinci bir çocuğu olmayacaktır, bir tane sırtında bir tane kucağında, bu hayatta kalmayı arttırabilecek bir şey değildir: İşte bu, yani emzirme çocuk sayısını sınırlandırmanın bir yoludur.

Seks ilişkilerinde birçok tabu vardır, özellikle de doğumdan sonra. Birçok kültürde, dediğim gibi, mesela belirli bir emzirme süresi. Ayrıca doğum sonrası seks yapmayla ilgili de tabular vardır ve bu açıkça doğumlar arasına mesafe koymak için kullanılan bir mekanizmadır. Yine, bu metotların bilinçli olduğu konusuna bizi geri getirir. Tabu olan bir toplumda bir bireye sorarsanız, örneğin, o dönemde seks yapmanın çok tehlikeli, bir ölüm kalım meselesi olduğunu söyleyecektir.

Erkeğin kanını kadınınınkiyle karıştırmak tehlikelidir ve erkeğin kanı meni vasıtasıyla taşınır. Bu bir vücut sıvısıdır ve onlar tamamen—biyoloji çok güçlü değildir. Yale'den aldıkları ders çok kötüydü. Bu sınıfta eğitim öncesi dönem insanlarının yeniden üreme gibi konulardaki inançlarını çokça... çokça değil ama biraz konuşacağız. Eğer

erkeğin kanı meni yolu ile kadına geçerse, kan kadının sütüne de karışır, ve erkeğin kanı süt yolu ile bebeğin vücuduna geçer ve bu çocuk için zehirleyici bir durumdur. Onlara göre böyle bir tabunun olmasının sebebi budur.

Bunu kültürlerin evriminde görürüz. Demek istiyorum ki biyolojik olarak evrimleştikçe, kültürel olarak da evrimleşiyoruz—kim bilir hangi sebepten dolayı davranış kalıpları geliştiririz. Bu davranışı yapanlar bizim gördüğümüz şekilde 'gerçek' sebep hakkında hiç bir ipucuna sahip olmayabilirler. Bu durumda bunun 'gerçek' sebebi doğumlar arasına mesafe koymaktır, bununla ilgili kültürel bazı hikâyeleri vardır ve bu hikâyenin gerçeklik derecesinin ne olduğunun bir önemi yoktur. Eğer işe yarar bir kültürel davranış kalıbı edindiyseler, o toplum hayatını devam ettirir ve bu davranış biçimini yeni nesillere aktarır. Eğer bu kültürel uygulama işe yaramazsa, sadece yeniden üreme değil, diğer bütün şeylerle beraber toplum yok olur. Doğum sonrası seks yapmama özellikle şimdilerde Afrika'da temel bir konudur. Bu kaçınma, 3 yıla kadar devam eder ve Afrika'daki durum budur.

Doğumları sınırlandırmaya ek olarak, nüfusu sınırlayıcı başka bir şey daha vardır, çünkü daha önce ailelerin bireysel olarak sınırlandırma konusuna değinmiştik, çocuğu hayatta tutmaya çalışmak. Eğer köyün erişimi olan kaynaklar sınırlıysa, köyün toplam nüfusunu belli bir sayıda tutmak için bazı yöntemleri olabilir. Özellikle Afrika'da 'sürekli kaçınma' diye bir şey vardır. Bunun anlamı, hayatınızın belli bir noktasından sonra kültür sizden seks yapmayı bırakmanızı ister. Bu zaman genellikle kızınızın ilk çocuğunu doğurduğu zamandır. Bu noktadan sonra siz bir büyükannesiniz ve artık doğum yapmamanız gerekir. İlginç bir durum—onlar bunu anne ve büyükanne olarak görevlerin çatışmasının önlenmesi olarak görür, böylece büyük anne torununun yetiştirilmesine yardımcı olur.

İnsanların, hayvanlar arasında oldukça özgün bir şekilde neden hemen ölmedikleri konusunda birçok biyolojik teori vardır. Özellikle kadınlar için, doğurganlık döneminden sonra kadınların evrimsel anlamda yaşaması için bir sebep kalmamaktadır, hayvanların çoğunda menopoz sonrası dönem yoktur. Teorik sebep büyükanne etkisidir. Bir büyükanne olarak siz çocuğunuzun çocuğuna bakarsınız ve bu onların hayatta kalma ihtimalini arttırır, bu evrimsel olarak iyidir. Şurada Afrika'daki bu kabile de temelde aynı şeyi söyler, eğer siz bir büyükanne iseniz, kendi çocuğunuzu büyütmek ve çocuğunuzun çocuğunu büyütmek görevleri arasında bir çatışma yaşarsınız ve bu kötüdür, bu yüzden seks yaşamından kaçınmalısınız.

İrlanda'da 1900'lerin ortasına kadar, kırsal İrlanda'da, insanlar her iki cinsten çok sayıda kişi ve nesil olarak bir arada yaşadılar, büyük, çok aileli evlerde. İrlandalılar, evde üreme yeteneğine sahip sadece bir çiftin olması gerektiğine inanıyorlardı, böylece onlar da büyükannelerin cinsel hayattan kaçınması kuralını uyguladılar. Bu kültürel durumlar, şimdi modern toplumda bize tuhaf görünse de oldukça etkiliydiler. O toplumun devam etmesini sağladılar.

Diğer bir konu dış evliliktir, şempanzeler gibi, hayvanların çoğunda olduğu gibi, erkekler topluluktan ayrılır, ama şempanzelerde ve insanlarda dişiler ayrılır. Dişiler doğumda topluluktan ayrılır ve gidip erkeğin ailesi ile yaşar ve o dişi artık kontrol altındadır, birçok kültürde tek kelimeyle erkeğin ailesinin kölesidir. Üremeyle ilgili kurallar erkeğin ailesi tarafından konur ve kadının bunda herhangi bir seçeneği yoktur, bununla ilgili olarak—bu dıştan evlilik konusunu konuşacağız. Hatırlayın,

şempanzeler etrafındaki topluluklar düşmandılar, buralarda insan toplulukları da aynıdır. Yan taraftaki laboratuarda çalışan Profesör Çin'lidir, Şangay yakınlarında bir köyden ve O, Çin'deki bu durumu bana anlattı ve dedi ki onun köyündeki herkesin onunkine benzer adı vardır. Tamamen erkek egemen bir toplum, erkeler çok eskiden beri orada yaşar, hepsinin soyadı aynıdır—onlar çevrelerindeki bütün köylerle düşmandırlar ve çevre köylerden kimse ile evlenmezler. Evlenebilmek için iki köy öteye gitmeleri gerekmektedir ve onlarla bile bir çeşit düşmanlıkları vardır.

Yeni Gine'de—aslında bütün dünya da aynı sorun görülür, komşularınızla kavga edersiniz, ancak eşinizi bir yerlerden almak zorundasınız, gen alış-verişi yapmak zorundasınız, yoksa kendileme durumu olur, Yeni Gine de Mae Enga derler, yani düşmanlarımızla evleniriz ve bu çok iyi bir hikâyedir. Zaman doldu; gelecek sefer bu hikâyeyi anlatacağım.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
5. Ders Dökümü
27 Ocak 2009

Profesör Robert Wyman: Gördüğüm kadarı ile bu sınıf tamamen değil ama çoğunlukla kızlardan oluşuyor. Bunun nedeninin sınıfta konuşulanların erkeklere çok zor gelmesi olduğunu biliyorum. Şimdiye kadar erkeklerle ilgili ne öğrendik? Vahşidirler, bir sonraki nesile katkıları sadece bir nokta protoplazmadır, çocuk bakımına neredeyse katkıları yoktur. Salı günü olan okumalarda erkeklerin karılarından bile korktuklarını okudunuz ve perşembe için kaçınız Na kabilesi ile ilgili olan parçaları okudunuz? Onlar üremede erkeğin rolünün ne olduğunu düşünürler?

Öğrenci: Bahçıvanlık

Profesör Robert Wyman: Sadece bahçıvanlık yapmak, bahçeyi sadece sularlar. Bebek kadının özünden gelir ve erkek sadece ara sıra onu sular. Bildiğiniz gibi su, sudur ve onu hangi erkeğin suladığının bir önemi yoktur ve erkeklerin cinselliği gelişigüzeldir. Onlar için üzülüyorum ve egolarının çok fazla da kırılmasını istemiyorum, size söylemek zorundayım ki bazı kültürlerde üreme işinde bütün kredi erkeklere verilir.

Özellikle Venezüella'da, Amazonlarda izole olmuş bir kabile olan Barre kabilesinde kadın vücudunun sadece bir araç olduğu ve üreme işini tamamen erkeğin yaptığına inanılır. Tek sınırlılık—ilk seks koca ile karısı arasında olmak zorundadır. Evlilik kurumu vardır, fakat ilk çiftleşme erkek ile karısı arasında olmak zorundadır çünkü tohumu bu eker, ve tohumun kocaya ait olması çok önemlidir. Tohumu ektikten sonra büyümekte olan fetüsün erkeğe olan ihtiyacı bitmez, fetüsün beslenmesi gerekmektedir, büyümeye devam etmesi için besine ihtiyacı vardır ve bu besini anneden almaz, onu meniden alır.

Fetüsün büyümesi için sürekli olarak meniye ihtiyaç vardır. Barre insanları, hamileliği desteklemenin bir erkek için çok zor bir iş olduğunu söylemektedir. Bunu yapabilmek için sürekli seks yapmaları gerekmektedir. Kadınlar zavallı kocalarının yorgun düşmesinden endişe ederler. Şimdi bu sadece kültürel – rüya görmek gibi bir şey değildir, bunun tecrübeye dayalı temeli vardır ve Barre insanları şöyle söyler: 'bakın çok açık bir şey, hamilelik boyunca kadınlar kilo alır, erkeklerse yapmak zorunda oldukları işten dolayı zayıflarlar' böylece yaptıkları bu işe inanmak için iyi sebepleri vardır.

Çözüm nedir? Diğer erkeklerden yardım isterler. Kadınlar kocalarını bitap düşürmek istemezler, çünkü onların yapacak çok işi vardır. Diğer erkeklerden yardım isterler, ve gariptir ki çok zor bir iş olmasına rağmen diğer erkekler gelip yardım etmekte oldukça isteklidirler. Bu, çok iyi, mutluluk verici bir durumdur ki erkekler, hiç olmazsa geçici bir süre, rekabeti bırakarak, diğer bir erkeğe, karısının bakıma muhtaç olduğu bir zamanda yardım ederler.

Bu derste çok sonraları kürtajla ilgili üreme biyolojisini konuşurken, şunu öğreneceksiniz ki aslında batı bilimi 1840'lara, hatta 19. yüzyıla kadar Barre toplumunun bildiğinin ötesinde bir şey bilmiyordu—yani fetüs nasıl oluşur, erkeğin rolü nedir, kadının rolü nedir gibi konular hararetli tartışma konularıydı. Bazıları bunun

tamamen kadının işi olduğunu bazıları tamamen erkek işi olduğunu söylediler ve tam bir fikirleri yoktu. Batı'da insan döllenmesi konusu ancak 1840'larda anlaşılabildi. Bu tarihten önce Barre toplumunun tartıştığı konuları aynen biz de tartışıyorduk.

Üstelik—bir çift, çocuk yapmak isterse ortalama ne kazar zaman sonra hamilelik meydana geldiğini bilen var mı? 5 ay gibi bir zaman gerekiyor. Bunu öğreneceksiniz —kürtaj konusunu tartışırken bunun sebebini göreceksiniz. İşte bu toplumda, o 5 ay içerisinde koca ilk cinsel ilişkiyi yaşar, ama ondan sonra çok sayıda erkek yardımcı olur, 5 ay geçtiği zaman, yani hamileliğin gerçekleşme süresinde çok sayıda erkeğin tohumu oraya gitmiştir. Tekrar söyleyelim, babalık durumu tamamen belirsizdir. Bu bizi şempanzelerin beraber oldukları hikâyeye geri götürür, sebeplerden biri babalık durumu hakkında kimsenin bir bilgisi olmamasıdır.

Okey, son olarak bütün kültürlerde, ailelerin biyolojik olarak yapabileceğinin sadece yarısı kadar çocuğa sahip olmak için mekanizmaları olduğunu anlatıyordum. Hatırlayın bir hesap yapmış ve şu 69 rakamını falan bulmuştuk. Size bir hikaye anlatmaya başlamıştım, o hikaye aslında okuma parçalarında var. Geçen Salı günü için olan okumalarda Yeni Gine'de Mae Enga kabilesi ile ilgiliydi. Onlar, hem erkekler hem de kadınlar şuna inanır ki kadınların cinsellikle ilgili sıvıları, kokuları ve akıntıları erkekler için tehlikeli hatta ölümcüldür. Bu yüzden kadınlarla seks yapmak erkekleri dehşete düşürür.

Şimdi bunu okuma parçaları arasında okursunuz ve tekrar, kaldırır atarsınız, ilkel insanların kültürel uygulamalarından birisi gibi, bu sınıfa yaklaşma biçiminiz bu olmamalı. Diğer taraftan sizler şunları sormalısınız: bu tür bir uygulama nasıl ortaya çıktı? Bunun kökleri nedir? Bu uygulama o kültürün hayatta kalmasına nasıl yardım eder? Bununla ilgili teori odur ki insanların yaptığı şeylerin çoğu zorlu bir dünyada kendilerine yardım etmek içindir.

Bildiğiniz gibi, çoğu insan toplumlarında olduğu gibi şempanzeler de dış eşlidir. Yani erkeğin çiftleşmek üzere dışarı gitmesi yerine, erkekler toplumda bir arada kalır ve dişiler çiftleşmek için dışarı gider. Aynısı Mae Enga için de geçerlidir ve kadınlar bir başka gruba gider. Ayrıca, şempanzelerde olduğu gibi, Yeni Gine'de de bu kabilelerden her biri komşularıyla sürekli savaş halindedir. Gerçek düşmandırlar.

Komşu topluluklar arasında kadınların yer değiştirmesi durumunda, kadınlar çok fazla uzağa gitmez; eğer çok uzağa giderlerse öldürülürler, böylece onların tanıdığı tek toplum komşu topluluklardır, ve bir topluluktan birisi komşu topluluktan birisi ile evlenecektir ki bunun anlamı, eşini düşmandan almaktır. Tekrar söyleyelim, bu da şempanzelerin durumuna çok benzerdir.

Mae Enga bunun tamamen farkındadır, okuduğunuz gibi 'kavga ettiğimiz insanlarla evleniriz' demektedirler ve düşmandan alınan eşlere büyük bir güvensizlik vardır. Bundan dolayı erkek, karısı ve çocukları ile aynı kulübede değil, erkek kulübesinde uyur. Bu kadın-erkek ilişkisinin değil de erkek-erkek ilişkilerinin ön planda olduğu bir durumdur. Sonuçta kültür, kadına güvensizliği ve kadından korkmayı, seks aktivitesini sınırlandırmak için bir metot olarak kullanmıştır.

Tabii ki Mae Enga insanlarının da diğer bütün insanlar gibi çok güçlü cinsel dürtüleri vardır fakat onlar çok kırılgan bir ekolojik ortamda yaşarlar ve bu alana fazla insan

sığdıramazlardı. Bu yüzden üretim sayılarını aşağıya çekmeliydiler. İşte bu o mekanizmalardan biridir; erkekler kadınlarla aynı evde bile uyumazlar—kadınların yanına gittiklerinde, ki bu az görülür ve tehlikeli bir olaydır, ve doğum oranlarını aşağıda tutarlar. Şimdi, okuma parçalarınızda üçüncü bir nokta vardır ki kolayca gözden kaçabilir, o küçük bir deyimdir ve seksin ne kadar tehlikeli olduğundan bahseder.

Özellikle kimlerin savunmasız olduğu konusunda ne dediğini hatırlıyor musunuz? Genç erkekler, şu kız onu hatırlar. Özellikle genç erkekler bu tehlikelere açıktır, ve bu onların sağlığını hem kadınlarla sık cinsel ilişki hem de sıkı kontak nedeniyle zayıflatır. Doğal olarak daha yaşlı erkekler bağışıklık kazanmıştır, yaşlandıkça buna karşı bağışıklık kazanırsınız. Genç erkeklerin seks dürtülerinin güçlü olduğunu, bunun yaşlı erkeklerde daha zayıf olduğunu görüyoruz. İşte burada kültürel inanç biyolojiye ters işler. Beklentilerinizin tersi bir durum söz konusudur. Genç erkeklerin daha fazla seks yaptığını, yaşlı erkeklerin de bir kenarda durduğunu düşünürsünüz, fakat bu neyi gösterir? Bu kontrolün, yaşlı, baskın, olgun erkeklerde olduğunu gösterir. Tekrar, o geri gider, bu Mae Enga'dır; bu şempanzelerdeki dominant hiyerarşinin Mae Enga versiyonu olarak düşünülebilir. Bunun geniş ve mükemmel bir tarifi okumalarınız arasında var, ve sizin onu okumuş olduğunuzu umuyorum.

Şimdiye kadar kültürlerin, toplumların doğumları nasıl arttırmaya çalıştığından bahsettim, çünkü eğer her bir kadın ortalama 8 civarı çocuk yapmazsa o kültür yok olur, fakat onlar bu sayıyı aynı zamanda kontrol etmek de isterler çünkü eğer rakamlar çok uçuk olursa çocuklar ölecektir. Size bazı veriler gösterdim ve doğumlar arası sürenin çok kısa olamayacağını, aksi halde çocukların öleceğini söyledim. Şimdiye kadar hep topluluk perspektifinden baktık ve bireyler ve aileler bu kurala uymak zorundadır. Kültürel bazı kurallar vardır ve bunlar güçlü şekilde uygulanır, fakat ailelerin her birinin özel durumları vardır ve bu durumlarla başa çıkabilmek için bu kuralları biraz değiştirmek durumundadırlar.

Doğal olarak bu, bireylerin ve ailelerin istekleri ile kültürün yapmak zorunda bıraktığı şeyler arasında çatışmaya yol açar. Bunların örneklerinden biri, geçen defa bahsetmiştim, doğum sonrası kaçınma, örneğin Afrika'nın büyük bir kısmında, kadının bir çocuk doğurduktan sonra 3 yıl boyunca seks yapmaması gerekmektedir. Açıkça bu doğumlar arasına mesafe koymak için geliştirilmiş bir mekanizmadır ve böylece çocuklar hayatta kalır ve kadın çok fazla çaba göstererek zayıf düşüp ölmekten kurtulur.

Şimdi bunun üzerinde biraz düşünelim, ortada genç bir kadın ve genç bir erkek var, evlilikler genellikle erken yapılır, koca, karısından epeyce yaşlı ama halen gençtir ve—kadının çocuğu var, erkeğin çocuğu var, ve erkek 3 yıl seks yapmama ile karşı karşıya. Bu durumda ne yapacak? İkinci bir eş almak isteyecek ya da sıkça fahişeye gidip, para harcayacaktır. Bu, o ilk, ikinci, üçüncü ya da zincirde her kaçıncıysa önceki kadının istemeyeceği bir durumdur.

Bazen kadın bunu ister ve çok eşlilik konusunu ve kadının neden çok eşli ilişkileri tercih edebileceğini sonra konuşacağız. Fakat çoğu kere kadın, eğer kocasının çok parası yoksa bir başka kadın almasını istemez, birden fazla kadına maddi olarak yardımcı olamayacaktır. Kadın ne yapar? Hamile kalmaksızın cinsel ilişkide bunmanın bir yolunu bulmak zorundadır. Bu durumda ne kullanır? Doğum kontrolü;

şaşırtıcı bir şekilde Afrika'da insanların doğum kontrolünü kabul etmesinin nedeni dünyanın geri kalanında olduğu gibi doğumları azaltmak değil, hamile kalmaksızın cinsel ilişkide bulunma arzusudur.

Bunu sadece kendini korumak için değil, çünkü eğer sürekli çocuk yaparsa bunun kendisini yıpratacağını, Afrika'da belli grupların—okumalarınız içerisinde bir grubun vücudun yıpranmasını dikkate aldığını anlatan bir okuma parçası vardır. Aynı zamanda kadın eğer hemen hamile kalırsa toplum o kadının ve kocasının tabulara uymadığını düşünür, ve tabulara uymamanın güçlü yaptırımları vardır, böylece bireysel olarak doğum kontrolü uygulamanız hamile kalmaksızın cinselliğe dönmek isteyen kadınlar için bir bakıma en iyi çözümdür.

Üzerinde daha önce durduğumuz—biraz önce doğurganlığın kontrolünden söz etmiştim, buna ben 'yaşlıların hâkimiyeti' adını veriyorum. Yaşlılar—aslında yaşlı erkekler, genç kadınların, kendileri o kadar dinç olmadıkları için, seks aktivitelerini tekeline alır ve bu doğurganlığı kontrol etmenin bir yoludur. Derslerin birinde gündeme gelmiş olan kontrol metotlarından birisi başlık parasıdır. Çeyiz ise kadının ailesinin evlendiğinde kocaya ya da kocanın ailesine bir şekilde ödeme yapmasıdır.

Bunun tam tersine başlık parası denir ve bu, Afrika'da çeyizden çok çok daha fazla yaygındır. Bu durumda, erkek ya da erkeğin ailesi ya da erkek tarafı, kadının babasına, evlenmeden önce başlık parası ödemek zorundadır. Batıda bu çoğu kere kadının satın alınması olarak düşünülür ama bu bir satın alma durumu değildir. Bu başlık paraları bazen çok yüksektir ve genç erkeklerin gelin almak için genellikle bu kadar paraları yoktur. Köyün parasını kim kontrol eder? Kaynakları kim elinde bulundurur? Neden yaşlı erkekler, köyün yaşlıları her şeyi kontrol eder?

Yaşlılar başlık parasını oldukça idareli bir şekilde dağıtarak erkeklerin evlenmesini sağlarlar. Kenya'da Maasai halkı da böyledir, hakkında çok sayıda popüler medya malzemesi olan çok uzun insanlar. Toplumda kabaca eşit sayıda kadın ve erkek vardır ve genç erkekler evlenmedikleri için, toplumda fazlaca genç kız, doğurgan genç kız vardır, ve onları kim alır? Yaşlı erkekler onları alarak çok eşli olurlar, ama toplumda bir erkeğin birden çok karısı olması demek, diğer bir erkeğin karısı olmaması anlamına gelecektir.

Bunun etnografyasını okuduğunuzda, oraya giden antropologlar açıkça, genç erkeklerin ciddi bir engelleme ile karşı karşıya olduklarını düşünürler, bununla ilgili olarak bir birleri ile konuşurlar, ve bu konuyla ilgili olarak isyanın eşiğindedirler. Yaşlı erkeklerin stratejisi genç erkeklerin bir araya gelmesi ve isyan etmesini engellemeye çalışmaktır. Üzerinde daha fazla etkiye sahip oldukları genç erkekleri yanlarına çekerek, işler biraz kontrolden çıkmaya başlayınca, ortada başlık parası vardır ve yaşlıdan alacağı başlık parası ile gidip evlenebilir, böylece genç adam küçük bir devrim başlatabilecek grubun içerisinden alınmış olur.

Bu, toplum içerisinde gizlice, belli belirsiz bir şekilde olur. Bunlar önemlidir-- ve bu çok eşlilik durumunu etkiler. Batı Afrika'nın çoğunda bütün kadınların yarısı çok eşli durumdadır ve bu erkeklerin yarısının karısı olmaması demektir. Ve 1920'lerde—yani anlatmaya çalıştığım geleneksel kültürlerdir ve biliyoruz ki, bütün—dünyanın her yerinde bu kültürler hızla değişmektedir, ancak onların bu anlamda nereden geldiğini bilmezseniz nereye gideceklerini de bilemezsiniz. 1920'lerde erkeklerin % 40'ı

evlenemeden 40 yaşına gelmişti, yani bunun anlamı nüfusunuzun neredeyse yarısı 40 yaşına gelinceye kadar 'meşru cinsellik' ten uzaktır.

Bugün, bugün bile, yani bu söyleyeceğim birkaç yıl öncesindendir, medyan evlilik yaşı halen 30'dur ve böyle bir durumun olması için yaşlıların büyük baskısı ve gücü olmalıdır. Onlar aynı zamanda bütün bu durumda genç erkeklerin seks aktivitesini tamamen baskılamamak için oluşturdukları basınçta bir supap bırakırlar. Normal derecedeki bir fahişeliğe göz yumarlar; bunu epeyce kabul ederler ve "yaşlı kardeşlerinin genç karılarına hatta babalarının karılarına münferiden yaklaştıkları" olur. Tekrar edelim, yaşlı erkekler resmi olarak olup- bitenden sorumludur. Ancak kontrol dışında birçok şey olmaktadır. Tekrar bu, Büyük Maymun türü bir şeydir. Bugün bile baskın, yaşlı erkeklerin daha fazla seks yaptığı durum hiçbir şekilde ortadan kalkmamıştır.

Şimdi konu biraz hoş olmayan bir noktaya geldi çünkü modern kimyasal doğum kontrolünün olmadığı zamanlardaki toplumların nüfus kontrolü genellikle hamilelik sonrasındadır. Şimdiye kadar seksi azaltma gibi hamilelik öncesi mekanizmalar hakkında konuştuk, ancak bunlara rağmen kadınlar hamile kalır ve çoğu kere onlar ya da onların ailesi bu çocuğa sahip olamayacaklarına karar verirler. Bunun çoğu hamilelik sonrası, --hatta doğum sonrası nüfus kontrolüdür.

Kürtaj ve çocuk öldürme yaygın—ya da son zamanlarda—neredeyse bütün insan gruplarında yaygındır. Farklı toplumlar ve farklı aileler farklı miktarlarda kaynaklara sahiptirler ve bir şekilde sahip oldukları erişilebilir kaynaklarla doğumları eşitlemek zorundadırlar.

Nüfus çalışmalarında bu çok konuşulan ve çalışılan bir konudur, birkaç yıl önce Amerikan Nüfus Derneği başkanı olan Karen Mason insanların aile büyüklüklerini nasıl ayarladıklarını şu sözlerle ifade etmişti: "Aileler çocuklarını öldürür, terk ederler, ölürler ümidiyle onları ihmal ederler, onları süt annelerin bakımına bırakırlar ve orada genellikle ölürler, satarlar, evlatlık verirler, genç yaşta evlendirirler, bakması için diğer ailelere verirler, değişik hizmetlere gönderirler, ya da diğer evlere gönderirler, orduya veririler, deniz ticaretine gönderirler, fahişeliğe gönderirler, ya da göçmen olarak başka ülkelere göndeririler."

Bütün bunlar bireysel olarak ailelerin bakmak zorunda oldukları çocukların sayısını sınırlandırmak için kullandıkları standart mekanizmalardır. Batı kültüründe bunlar bilinmez değildir, Yahudilerin ortaya çıkış efsanesi? Hz. Musa. Hz. Musa'ya ne oldu? O bir çocukken, bir sepete konuldu ve Nil nehrine atıldı. Çin'e gidin, çocuklardan kurtulmanın çok standart bir yolu—her yerde—bir nehiri olan her kültür, çocuklar bir sepete konur ve onlardan kurtulmak için akan nehire bırakılır. Tabii ki İncil'deki hikâyede Firavun'un kızı nehirde yüzmekte olan bu bebeği bulur, ve ister inanın ister inanmayın, açıkça, çocuğu bir sepete koyarak nehire atmak gibi davranışlar o zaman çok yaygındı, bu yüzden hikaye şaşırtıcı olmamalıdır.

Öğrenci: Küçük bir farklılık var. Musa'nın annesi onu öldürmek istemedi, tersine, onun hayatta kalmasını istedi.

Profesör Robert Wyman: Hikâye budur**.**

Öğrenci: Evet, çünkü eğer annesi onu nehire atmasaydı, diğer bütün Yahudi çocuklar gibi O'da öldürülecekti.

Profesör Robert Wyman: Evet, eğer orijinal hikâyeyi okursanız—tamamen doğru söylüyorsun, eğer orijinal hikâyeyi okursanız şöyle der: 1 Annesi onun yaşamasını istedi ancak Firavun onların hepsini öldürecekti ve 2. Annesi nehirin diğer kıyısında prensesi gördü ve prensesin bebeği göreceğini düşündü, böylece hikâyeyi istediğiniz gibi yorumlayabilirsiniz. Ancak, bu çok farklı kültürlerde, hatta kültürler arası olarak, çocuk öldürmenin bir yolu idi ve burada da görülür. Roma insanlarının ortaya çıkış efsanesi nedir?

Öğrenci: Romulus ve Remus.

Profesör Robert Wyman: Romulus ve Remus; Romulus ve Remus'un hikâyesi nedir?

Öğrenci: Bir kurt tarafından büyütüldüler**.**

Profesör Robert Wyman: kurt tarafından büyütüldüler, Romulus ve Remus ikizdirler—biraz sonra ikizler hakkında konuşacağız, bir tepede terk edildiler, dünyanın her yerinde terk etmenin standart yolu, biliyorsunuz bazı hayvanlar onları yiyecektir, fakat bu durumda kurtlar bebekleri yemedi, aksine onları emzirdi ve onlar büyüyerek Roma İmparatorluğu'nu kurdu.

Kesinlikle, kaç tane kuruluş efsanesinde bu terk etme durumunun olduğu oldukça ilginç bir durumdur. İkizlerle ilgili olarak, örneğin, Kolombiya ve Güney Amerika'da izole olmuş çok geleneksel olan Uwa kabilesinde ikizleri olduğunda onları ormana terk ederler ya da nehire atarlar çünkü onların kültürel inancında ikizler kötü şans getirir. Doğal olarak annenin iyi bakılmadığı bu durumda anne muhtemelen bir çocuğa bakmakta zorluk çekecektir, iki çocuk ise neredeyse imkânsızdır.

Eğer anne inanırsa, yada tarihi süreçte kültür, çocuğun öleceğini anlamanın bir yolunu öğrenmişse, biri ya da her ikisinin, nasıl olsa öleceğini bildiğiniz çocuğa harcayacağınız kaynaklar kabul edilemez bulunmaktadır. Tabii ki bunların hiç biri bilinçli bir hesap sonucu yapılmaz. Eğer insanlara bunu neden yaptıklarını sorarsanız, size her zaman bu davranışın dini, efsanevi ya da büyülü bir yorumunu yapacaklardır, fakat biz onu ailelerin doğurganlığı baş edebileceklerini düşündüğü bir seviyede tutmanın bir yolu olarak düşündüğünü kabul ederiz. Üreme oranını kontrol etmenin yanı sıra, nüfusun kontrolü doğumdan sonra da devam eder. Kürtaj konusunu henüz konuşmadık ama hamilelik süresince kürtaj yolu ile, bu konuya sonra geleceğiz.

Toplumlar da çocuk yapacakların sayısı üzerinde gerçekten dikkatlidirler ve onlar—Örneğin İngiltere'de, ve biz bununla ilgili sonraki derslerde biraz konuşacağız, insanlar evlenemezlerdi. Başkasının arazisinde çiftçilik yapanlar bir eş ve çocuğa bakabilecek araziye sahip olmaksızın evlenmek için izin alamazdı. Çoğunlukla bunun anlamı, babası ölmeden birisinin evlenemeyeceğidir. Evlerinde babası yaşıyordu ve erkek, evlenebilmek için babasının ölmesini beklemek zorundaydı. Babası öldükten sonra araziler ona kalıyordu ve ancak o zaman bir eş alabilirdi.

Ancak, baba, erkek çocuk 30'ların sonuna hatta 40 yaşına geldiğinde ölür ve bu, onun üreme kapasitesini epeyce sınırlandırır, doğal olarak, onun evleneceği kadın da o zamana kadar evlenmemiş olduğu için onun üreme kapasitesi de önemli ölçüde azalmış olur. Bu değişik şekillerde olur çünkü bir toplumun doğurganlığı temelde erkeklerin değil, kadınların sayısına bağlıdır. Bunu görmüştük—geçen defa sınırlamalarla bile savaşlarda çok sayıda erkeğin ölmesi durumunda çok eşliliğe izin verilmesini konuşmuştuk, fakat bu çok çok farklı durumlarda görülür.

Bildiğiniz gibi Hindistan'da, şimdilerde artık neredeyse uygulanmayan bir durum, ölen bir adamın karısı ne olur? Ölü yakılırken o da kurban edilir. Tekrar söylüyorum, bu tür şeyler için insanlar size kültürel ve dini her türlü açıklama yapılabilir, fakat olaya dışarıdan bakarsak, bu, diğer şeylerin yanında nüfusun doğum oranını sınırlamanın bir yoludur.

Bazen tek bir coğrafi ortamda iki farklı şeyin birlikte uygulandığını görürsünüz. Yeni Gine'nin Mae Enga topluluğunu daha önce size anlatmıştım, çok kalabalıklaşmış bir alanda yaşarlar. Bu alandaki kaynakların ekolojik sınırlarını zorlarlar. Kadın şiddetli şekilde aşağılanır; erkekleri ve domuzları onore etmek için cenaze törenleri yapılır ama kadın ve çocuklar için yapılmaz. Eğer bir koca ölürse, dul kalan karısı ölümünden sonra 24 saat içerisinde boğazlanarak öldürülür.

Aynı adada, Yeni Gine'de Fore kabilesinin farklı bir sorunu vardır. Şimdilerde bizim Creutzfeldt Jakob Hastalığı dediğimiz 'kuru' (merkezi sinir sistemi hastalığı) isimli bir hastalıkları vardı. Bu hastalıkta bir tür virüs beyni öldürür böylece çok yüksek ölüm oranlarına sahiptirler; dolayısı ile bulundukları alanda nüfus çok seyrektir; yeterli sayıda insanı hayatta tutmakta büyük bir sorun yaşarlar. İnsanların çok fazla olmadığı bu kültürde erkeklerin olduğu kadar kadın ve çocukların yası da tutulur; onlar evlilik öncesi seksi teşvik ederler, ve dul kalan kadınlar öldürülmez, aksine yeniden evlenmeleri için onlara yardım ederler. Tekrar söyleyelim, bu sayıca sınırların çok altında bir topluluktur ve bu durumda kadının rahmini dolu tutmak ve doğurmaya devam etmesini sağlamak istersiniz.

Çocuk yapacakların sayısını azaltma ile ilgili mekanizmaların oldukça acımasız olduğunu size anlatıyorum, bütün dünyada çok acımasız ve daha önce söyledim, yine bunu duyacaksınız, kadına karşı ayrımcılık yapmanın çok çeşitli yolları vardır; tahminen dünyada 100 milyon kadın kayıptır ve bu, küresel nüfus kontrolünün önemli bir parçasıdır. Bazı insanlar ve son zamanlardaki tartışmaların bazıları doğurganlığın kontrolü, doğum kontrolü, yeni bir şeydir ve 1960'larda doğum kontrolü hapının bulunması ile patladı—bazıları bunun mükemmel bir şey, bazıları da etik olmadığını düşünür, ama aslında önceki kültürler doğumları kontrol etmek için her zaman farklı mekanizmalar kullanmıştır. Bunlar bizim şimdi kullandıklarımızdan çok daha vahşidirler.

Vitesi biraz yükseltmek istiyorum. O şu şekilde olmaktadır: şimdiye kadar insanların doğurganlığı düzenlemeye çalışması üzerinde konuşuyorduk. Doğurganlık üzerindeki ana sınırlayıcı nedir? Eee, çoğunlukla yiyecek ve yiyecek ne kadar araziye sahip olduğunuza bağlıdır. Tarihte okuduklarımızın ve insan toplulukları hakkında düşünmeye alıştıklarımızın çoğu Avrupa'da, Çin'de ya da Hindistan'da çok kalabalık yerlerle ilgilidir. Bu yerlerin hepsi tarihi dönemlerde oldukça yüksek—tarihi olarak göreceli—çok yüksek, hatta yoğun nüfusa sahip olmuştur. Bütün bu kültürlerde

toprağı olmayan çok sayıda çiftçi vardır, topraksız çiftçiler, buna arazi açlığı denir. Herkes arazi sahibi olmak ister ancak herkese yetecek kadar arazi yoktur, böylece arazi için kavga ederler, eğer arazi sahibi olabilirseniz, bu arazilerden çok zengin olursunuz, araziyi kendinin işletmesine gerek yoktur, işi sizin için yapacak çok sayıda topraksız çiftçi vardır, vs.

Bu insanlık tarihinin son dönemi için doğrudur, son dönem için karakteristik bir durumdur, ancak insanlık tarihinin çoğu için bu hiç de doğru değildir, bunun tam tersi doğrudur. Yeryüzü tamamen açıktı ve her tarafta uygun araziler vardı. Biz sayısız bir tür değildik, nüfus artış oranımız neredeyse sıfırdı, böylece sınırlı olan arazi değildi, sınırlı olan araziyi dolduracak insan sayısıydı.

İnsan toplulukları bu sorunun farkındaydı, tam tersi olan sorunun da farkındaydı, ama uzun zamandır da bunun farkındaydı. Büyük bir Çin filozofu olan Mo Zi M.Ö. 5.yüzyılda şöyle yazdı 'Neyin sayısını arttırmak zordur' o siyaset ve her şey hakkında yazıyordu, 'sadece insan sayısını arttırmak zordur.' diyordu—o nüfus sayısını arttıracak politikalar olduğunu söylüyordu. 'Eskilerin kralları bütün erkeklerin 19 yaşında ve bütün kadınların 14 yaşında evlenmesini zorunlu kıldı. Şimdi erken evlenmek isteyenler 20'sinde evlenir; geç evlenmek isteyenler 40 yaşına kadar geç evlenebilir. Eğer evlilik yaşını aşağıya çekersek fazladan iki ya da üç çocuğun hayatta kalmasını sağlayabiliriz. Eğer bu duruma küresel ölçekte bakarsak, nüfus sayısını arttırabiliriz.' İşte bunlar o filozofun, o zamanki hükümdarlara ülkelerinde yaşayan nüfusun sayısını arttırabilmeleri için verdiği öğütlerdir. Onlar güçlü olmak zorundaydı çünkü etraflarında savaşçı devletler vardı, birbirleri ile sürekli savaşıyorlardı, eğer sayısı fazla olmazsa komşuları gelip onları yerlerinden süpürebilirlerdi.

Tabii ki devletlerin nüfus kontrolünde bir aracı olmaları düşüncesi ortadan kalkmamıştı; Çin şimdi de bunu yapar. Eski zamanlarda onlar nüfusu arttırmak için hükümeti kullanmak istediler ve bazen de bunu yaptılar. Çin şimdi bunu kullanarak nüfusu azaltmak istemektedir, fakat ister bir yöne ister diğer yöne olsun düşünce aynıdır ve her toplum için önemlidir.

Bu derste—bu dersin geri kalanında, ne kadar sürdüğünü göreceğiz, yerlerin az nüfuslanması hakkında konuşacağız. Örnekler çoğunlukla tropikal bölgelerden gelecek ve çoğunlukla Afrika hakkında konuşacağız. Çünkü son zamanlara kadar tropikal bölgelerde genellikle yoğun bir nüfus yoktu. Buralar az nüfuslanmıştı diyebiliriz. İnsanlar az sayıdaydı. Şimdiye kadar biz—nüfus sayısının, üremenin biyolojik belirleyicileri üzerinde konuştuk, kültürel belirleyicileri konuştuk.

Bütünüyle başka bir faktör daha vardır: coğrafi belirleyiciler. Ve şimdi nüfus sayısını etkileyen çok önemli üç coğrafi belirleyici üzerinde duracağız, ve bunlara örnek olarak çoğunlukla tropikal bölgeleri kullanırız. Tropikler genellikle düşük tarımsal verimliliğe sahiptir. Dünyanın önemli tahıl ambarları tropikal bölgelerde değildir. Tropik bölgelerin oraya özgü parazit hastalıkları vardı ve coğrafi olarak buralar çoğunlukla kültürel dünyalardan izole olmuş durumdadır.

İşte Afrika'nın genel bir haritası, gördüğünüz şey, oldukça standart, işte ekvator şurada, özür dilerim, işte burada, hayır, ekvator yukarıda, şurada, şurası Sahra-altı Afrika, Afrika'nın hepsinde, merkezde yağmur ormanı alanını görüyorsunuz, bu klasik

bir orman ve kuzey tarafında Sahra Çölü var, güneyinde Kalahari çölü. Okyanus kıyısı boyunca şurada başka bir yeşil alan görüyorsunuz ve en kuzeyde Tunus, Cezayir ve Fas—hemen Kuzey Afrika'nın kıyı kesimi yeşildir, burada yağışlar var. Biz Kuzey Afrika hakkında konuşmayacağız, burası Akdeniz dünyasının bir parçasıdır ve Sahra Çölü ile Afrika'dan ayrılır.

Sahra-altı Afrika ile ilgili konuşacağız. Fark etmiş olabileceğiniz gibi bu çöller Suudi Arabistan'a, oradan Pakistan'ın Sind Çölü'ne ve Hindistan'ın Rajistan Çölü'ne kadar devam eder. Sonra Himalayalar, çölü kesintiye uğratır, fakat şurada Gobi Çölü vardır ve şuraya kadar devam eder. Amerikalarda ekvator çevresinde Amazonlar vardır, çok yoğun bir orman ve Amazonların kuzeyindeki çöl hangisidir? Meksika'nın Sonora Çölü, New Mexico, Arizona, o çöl, şununla benzer coğrafi pozisyondadır, yukarı ve aşağı hareket eder.

Güney Amerika'nın güneyindeki çöl hangisidir? Şili'de Atakama Çölü, ve And'ların üzerinden aşarsak, tam bir çöl değil ama Arjantin'deki çok kurak bir alan olan Pampalara geliriz. Yani bütün dünyada ekvator çevresinde oldukça nemli bir orman alanı, çöl bölgesi tarafından sınırlandırılır ve eğer bu çöl bölgesini geçerseniz yeniden orta düzeyde bir yağış bölgesine gelirsiniz.

Çabucak söyleyelim, bunun sebebi oldukça basittir. Şurası tropikal bölgelerdir, ısı buraya gelir, sıcak hava yükselir, burası dünyanın en sıcak yeridir, bu yüzden sıcak hava yükselir, tropiklerdeki nemi de yükseltir, yükseldikçe soğur, sıcak, nemli hava soğursa ne olur? Yağmur, bu yüzden burası çok yağış alan bir bölgedir. Şimdi hava yükseldi, nemini bıraktı, kuru hava haline geldi, yükselmekte olan hava bu kuru havayı iter, o kuru hava da ya güneye ya da kuzeye hareket eder, uzağa hareket ettikçe epeyce soğur. Bu hava kurudur çünkü nemini kaybetmiştir, şimdi bu soğuk kuru bir hava kütlesidir, bu bölge (dönenceler civarı) havayı emdiği için, vakum etkisi olduğu için, hava kuru ve soğuk olarak aşağıya iner, soğuk ve kuru hava, böylece çöl bölgeleri oluşur.

Bu, hem kuzeyde olur hem de güneyde olur, böylece şurada ve şurada çöller oluşur. Bu, bütün dünyada karakteristik olarak böyledir, doğal olarak bu durum okyanuslar tarafından kesintiye uğratılır; Himalaya dağları gibi arızalar tarafından kesintiye uğratılır, yani bu mükemmel bir resim oluşturmaz ama dünya coğrafyası hakkında bize çok şey söyler.

Size gösterdiğim bu manzarada, Afrika'da, bakın kıtanın ne kadarı bu anlattığım tabloya uyar. Şuradan, Sahra Çölü'nün kuzey ucundan, Kalahari Çölü'nün güney ucuna. Afrika'nın % 97'si ya da % 93'ü gibi bir kısmı bu bölgelerden birinde yer alır. Çok nemli bir orman ya da çok kurak ve şurada dar bir bölge var, ve biraz da şurada, buralar okyanustan sıcak hava ile gelen muson hava kütlelerinden birazını alır.

Ne de olsa nemli tropikal bölgelerin çok zengin ve verimli olduğuna dair bir algımız vardır, ve buraların tarım için mükemmel yerler olduğunu düşünürsünüz. Aslında gerçek hiç de böyle değildir, tropikal bölgelerde tarım yapmak çok zordur ve eğer oralarda tarım yaparsanız, buraların verimi çok düşüktür. Neden böyledir? Kaçınız aslında tropikal bölgelerin iyi tarım arazileri olmadığını biliyor? Ormancılar, sizler bunun farkında olsanız, iyi olur. Bunun sebebi toprağın birçok sebepten dolayı çok kötü olmasıdır.

Şimdi biraz geriye gidelim. Bitkilerin büyümesi nadiren güneş ışığı tarafından kısıtlanır. Tropikal bölgelerde güneş ışığı boldur, fakat bu bitkilerin büyümesini nadiren sınırlandırır, peki, biyo-üretim açısından dünyanın en üretken bölgesi neresidir? Antarktika çevresindeki okyanus—çok çok soğuk bir bölge, Güneş yoğunluğu açısından dünyanın her tarafı bir yıl içerisinde aynı saat güneş ışığı alır, fakat Antarktika çevresinde güneş ışığı çok daha az yoğundur, böylece çok az miktarda güneş ışığı vardır, ancak çok büyük alg birikimi vardır. Küçük okyanus canlıları algleri yer, köpek balıkları onları yer, burası çok üretken bir bölgedir, neden?

Bunun güneş ışığı ile hiçbir ilgisi yoktur; sıcaklıkla da bir ilgisi yoktur. Burada Antarktika vardır, Antarktika kıtası altında kayalık vardır, Kuzey Kutbu gibi değildir. Orada kayalıklar vardır ve buzullar kayalardan denize doğru kayarlar ve bu esnada kayaları öğütürler. Buzulun geldiği yerde—denize ulaştığı yerde, buzul unu adı verilen bir tabaka vardır ve burada denize dökülür ve denizi gübreler. Çok değerli—besin bakımından olağanüstü zengin ve bu zengin besinler akıntılarla Şili'nin batısına ulaşır, örneğin Şili'nin Pasifik kıyılarına, Humboldt akıntısını duymuşsunuzdur, bu akıntı bütün bu besinleri getirir ve dünyanın en zengin balık alanları Peru kıyılarında, Humboldt akıntısının bütün bu besinleri yüzeyi çıkardığı yerdedir.

Bütün dünyada tarımı sınırlandıran şey neredeyse her zaman besinlerdir. Peki, tropiklerdeki hikaye nedir? Çok eskiden toprakta çok miktarda besin olmuş olabilir, fakat yağmurlar gelir, çok büyük miktarlarda yağmurlar ve yağmur ne yapar, besinleri topraktan alır ve taşır. Çoğu yerde besinleri geri getiren farklı mekanizmalar vardır. Bunlardan birisi dağların aşınması yoluyla olur, dağlar aşındırılır. Şubat ayında, Peru Amazonlarındaydım, orada And dağlarının gölgesinde oturuyorsunuz ve yağmurun Andlara geldiğini görüyorsunuz, taşları aşındırdığını izliyorsunuz ve Amazonların bir kısmı zengin besinler içeren su kaynaklarına sahiptir. Amazon bölgesinin çoğu düzdür, Andlardan buralara gelen akarsular yoktur, cehennem gibi verimsiz alanlar, hiçbir besin maddesi yok.

Bu orman nasıl—evet bu besin bakımından fakir toprağınız var, oraya giderseniz toprağın çok ince olduğunu görürsünüz. Ayağınızla vurunca 3–5 santim toprak kazınca, artık toprak olmadığını görürsünüz, eğer ağaçlara bakarsanız, tropikal ağaçların kökleri neye benzer? Bu büyük şeyler, derinlerde onları destekleyecek toprak olmadığından, derine inen kök yoktur, bu yüzden kökler yüzeye yayılarak, ağacı destekleyip ayakta kalmasına yardım eder. Buradaki her şey, eğer bakmasını bilirseniz, size bu toprağın çok ince ve fakir olduğunu söyler.

Bununla beraber, ormanda çok biyomas vardır ve mekanizma şöyle işler, ormanın bütün tabanı mantarlarla kaplıdır, hasır mantarıyla, ıslak bir yaprak düştüğünde, bu yaprak yerdeki mantarlardan uzağa düşemez çünkü mantarlar bütün yüzeydedir. Mantar hifleri, bir bakıma mantarın kökleri, yaprağı sarar ve hızlıca besinlerini emer. Bu besinlerle ne yapar? Mantarın bir ucu ölmekte olan yapraklara ve düşen diğer şeylere bitişiktir. Diğer ucu da ağaçlara tutunur ve bu besinleri ağaçlara verir. Neden bu kadar cömerttir? Çünkü ağaçlar da mantarlara bir şey veriyor olmalıdırlar.

Ağaçlar yukarıdan güneş ışığı alırlar. Ormanın tabanı ise karanlıktır. Ormanın kubbesi çok az güneş ışığının geçmesine izin verir, bu yüzden tabanda fotosentez gerçekleşemez. Orman ağaçlarının altında çayır gibi şeyler çok fazla yoktur. Ağaçlar fotosentez yoluyla şeker üretirler, şekeri aşağıya gönderirler, mantarlara verirler,

mantarlar ölür ve geri kalan her şey besinleri ağaca gönderir. Bu mükemmel bir döngüdür ve temelde bütün besinler ormanın kubbe tarafındadır, ormanın yukarısında, toprakta değil.

Ölen bu bitki artıkları, buradaki verimliliğin kaynağıdır ve bunun ne kadar olduğunu ölçersiniz, toprağın üretkenliği humusun, toprakta humus denen maddenin yüzdesine ve derinliğine yakından bağlıdır. Tropikal bölge topraklarında toprağın, canlıların yaşadığı % 2'lik bir kısmına humus denir. Ilıman bölge topraklarında bu oran her zaman % 10'un üzerindedir. New York eyaletinin yukarı kısımlarında ya da Ohio'da bu oran % 10–12 arasındadır ve Iowa'nin zengin çiftlik alanlarında % 16'dır. Böylece Iowa'nin üretkenliğinin – sadece toprak söz konusu olduğunda—Amazon'ların üretkenliğinden çok daha fazla olduğunu göreceksiniz.

Bir başka şey bozulmanın hızıdır—mantarların tüketmediği –ki nadirdir—bakteriler ve ağaçları beslemeyen başka mantarlar tarafından bozunur. Hava çok sıcak, her zaman sıcak ve sıcaklık kimyasal reaksiyonlara ne yapar? Onları hızlandırır, sıcaklık 10 derece arttığında kimyasal reaksiyonlar ortalama olarak iki kat hızlanır. Bir orman tabanında—bir tropikal ormanda sıcaklık New York eyaleti, Ohio, Iowa'dan 30 derece daha fazladır, böylece iki, dört, sekiz—bozunma New York'ta ya da benim arka bahçemde olduğundan sekiz kez daha hızlı olacaktır.

Biliyorum ki bir saman yığını yaparım ve bu 4 yıl sürer. Buraya bir yaprak koyduğumda, 4 yıl sonra bu, iyi toprak olur ve bunun karbon dioksit ve suya dönüşmesi ne kadar olduğunu bilmiyorum ama daha fazla bir zaman alır. Bütün bu organiktir; bütün bu yığın sonunda yok olur, Bu bir ormanda çok çok daha hızlı gerçekleşir.

Bütün bunları özetlersek—bu derste biraz biyoloji bilmek zorundasınız. Hangisi daha verimlidir, Sahra Çölümü yoksa Amazon Havzası mı? Yanıt gerçekten şaşırtıcıdır. Bir alıntı var. 'Sahra'dan milyonlarca ton toz kuzeydoğu Ticaret Rüzgârları ile taşınır, binlerce kilometre öteye Atlas Okyanusunun ötesine. Bu toz orada Amazonlara taşınır, Bazı bilim adamları bunun Amazonların fakir topraklarının besinlerinin ana kaynaklarından birisi olduğunu söylerler.' Gerçekten— eğer besinler Sahradan birkaç bin kilometre taşınıp da yere inip ve Amazonlardaki toprakların önemli bir besin maddesi oluyorsa bu, ortalama bir şey değil, aşırı bir durumdur.

Şimdi.. bu yerde tarım yapmaya çalışırsanız ne olur? Bir ormanda tarım yapmayı deneyin, ne yaparsınız? Bu durumda ağaçları kesmeniz gerekir, değil mi? Şimdi dikkat edin, size ormanın tabanının nemli ve karanlık olduğunu söylemiştim, eğer içinizden biri böyle bir yere gitseydi, oranın çok çarpıcı bir yer olduğunu fark edecektir. Sadece haşlanmazsınız, o kadar sıcak. Şimdi ağaçları kestiğinizi düşünün; güneş ışığı tabana ulaşır, tropiklerde güneş ışığı çok kavurucudur, toprağı kurutur, toprağı pişirir. Bu durumda ne ölür? Mantarlar ölür, çünkü mantarlar serince ve nemli bir ortamı severler. Mantarlar ölür, böylece besin maddelerini geri kazanma ihtimaliniz yok olur; tek başına toprakta çok az besin vardır.

Kestiğiniz ağaçları ne yaparsınız? Eğer bir ticari tarım bölgesindeyseniz, bunları nehir boyunca bir bıçkı atölyesine taşırsınız ve böylece orada bulunan besini başka yere götürmüş olursunuz. Kes ve yak türü tarım şudur ki; (Tropiklerde Swidden denen bu yöntemde ağaçlık bir alanda bütün ağaçlar ya yakılarak ya da kesilerek küçük tarlalar

açılır, buralarda topraktaki besinler çok kısıtlı olduğundan bu tarla birkaç yıl içerisinde verimsizleşir ve yeni tarla alanları açmak gerekir), evet ağaçları keserler ancak bunu çok dar bir alanda yaparlar ve bu ağaçları yakarlar, bu durumda kül, zaten çok kısıtlı olan besinleri sağlar, ve bu kül toprağı verimli hale getirir. Burada mükemmel bir verimlilik yoktur ama eğer kestiğiniz alanı küçük tutarsanız bu sizin işinizi görür çünkü, o alanda ölmüş olan mantarlar, çevre alanlardan gelerek burayı yeniden işgal eder.

Eğer çok geniş bir alanda ticari tarım yapmaya kalkarsanız, oradaki toprağın kendini yenilemesi mümkün değildir. Bu nasıl olur? Örneğin, Mayaların uzun süre yaşadığı Meksika'nın Yukatan yarımadasını ele alalım. On altıncı yüzyılda bir Fransız piskoposu olan Diego de Landa—her şeyi yazmıştır, koloni dönemi öncesi Maya varlığı ile ilgili ne biliyorsak, tamamı onun yazdıkları sayesindedir. O diyor ki: 'Yukatan, benim gördüğüm en az toprağa sahip yerdir, çünkü onun tamamı yaşayan bir kayaçtır, ve mükemmel toprak çok azdır'. Bu kayıtları okuduğunuzda, bunlar Yukatan'da sürekli olarak kıtlıktan bahseder ve tekrar söyleyelim, bu İspanyollar gelmeden önceki dönemden bahsetmektedir. Daha iyi durumda olan bölgelere yiyecek karşılığı ihraç ettikleri ürünler vardır. Acaba ne ihraç ederler? Bal, ki tarımsal faaliyetle elde edilmez, tuz, yine tarımsal olmayan bir ürün ve köleler.

Bu 'fazla insanları' kullanmanın ve nüfus sayısını kontrol etmenin başka bir yoludur, onları köle olarak satarsınız. Modern öncesi dünyaya bakarsanız bunun her yerde yapıldığını görürüsünüz ve modern dünyada da bu tümüyle ortadan kalkmamıştır, kölelik çok büyük bir şeydir ve nüfusla ilgili konuların önemli bir parçasıdır. Daha sonra bununla ilgili biraz konuşacağız. Hazır, bu konu açılmışken şunu söylememe izin verin. Kölelik neye karşı bir tepkidir? Bu dersle çok bağlantılı bir konu—nüfus azlığı. Yeterince işçiniz yoktur ve köle ithal edersiniz. Nüfusun fazla olduğu Avrupa'nın ortasında, ya da Çin'de, ya da Hindistan'da çok fazla sayıda köle görür müsünüz? Hayır, buralarda onların işleyebileceği araziler yoktur.

Köleler, Roma imparatorluğu'nda olduğu gibi çiftçi olarak kullanılmamıştır. Bunu yapacak Romalılar çoktu, biraz arazisi olsun isteyen çok sayıda çiftçi vardı. Onlar madenlerde kullanılırdı, ev köleleri vardı, seks köleleri vardı. Arap ülkeleri Afrika'dan ve Madagaskar'dan çok sayıda köle getirttiler; ev köleleri, seks köleleri, biraz madenlerde çalışmak için ama onların o kadar da çok madeni yoktu. Kölelik az nüfuslanmaya verilen bir tepkidir. Kölelik en çok nerede görülür? Yeni dünyayı keşfettiğinizde buralarda çok az yerli nüfus olduğunu görüyorsunuz, çünkü okumuş olduğunuz ya da okuyacağınız gibi onları büyük ölçüde hastalıklarla öldürdük.

Az nüfuslu—iki az nüfuslanmış ve iyi arazilere sahip kıtanız var. Önce Batı'da önce Amerikan yerlilerini köle yapmaya çalıştınız ama yerliler köle olmadı, ölmeyi tercih ettiler, böylece siz Afrika'dan ayakta kalmayı başarabilen köleler ithal ettiniz. Kölelik, tek başına az nüfuslanmaya bir tepkidir. Benim anlatmaya çalıştığım konu ile tamamen örtüşür. Nerede çok büyük ölçekte kölelik görürünseniz, orada az nüfuslanmayı görürsünüz, üzerinde hiç kimsenin yaşamadığı arazileri görürsünüz ve birisi askeri güç kullanarak insanları köle yapar ve o arazileri kendileri için kullanmaya zorlayabilir. Tropikal bölgelerde tarım yapmanın zor olmasının başka birçok sebebi daha vardır. Dünya'da tahıl kuşağı neredir? Bunun hakkında ne bilirsiniz—tahıl nerelerde yetiştirilir? Çok zengin tahıl alanları nerelerdir? Bilen var mı?

Öğrenci: Amerika Birleşik Devletleri

Profesör Robert Wyman: Amerika Birleşik Devletleri, Amerika'da nerede?

Öğrenci: Ortabatı.

Profesör Robert Wyman: Ortabatı, yukarı Ortabatı, Iowa, Kansas, Minnesota. A.B.D'nin kuzeyine de geçer mi?

Öğrenci: Evet.

Profesör Robert Wyman: Evet, Saskatchewan, Alberta, taa yukarılara kadar, çok güzel tahıl üretim bölgesi. Kanada'da Kuzey Saskatchewan'da büyük tahıl biçer-döverlerinin resmini görüyorsunuz. Çin, Çin'in büyük tahıl üretim bölgeleri nerededir? Buğday—yukarıda Mançurya'da, Çin'in kuzeydoğusuna kadar uzanır, tamamen tahıl, tamamen buğday, ve Mançurya'da oldukça kuzeye, aşağı yukarı Alberta ve Saskatchewan'da olduğu kadar kuzeye gider.

Güneyde, tropikal bölgelerde büyük tahıl yetişme alanlarını göremiyorsunuz, çöl bölgelerinde hiç göremezsiniz. Bu tür yerler, örneğin Fas'ta çok verimli tahıl üretim bölgelerini, hemen kıyıda, kıyının nemli bölgelerinde görürsünüz. Burası çok kuzeyde bir bölge değildir ve güneyde Güney Afrika'da ve Afrika çok da güneye uzanmaz. Güney Amerika'da bu tür yerleri Arjantin'de görürsünüz, böylece daha kuzeye gittikçe- tabii doğal bir sınır olmak kaydı ile, kuzeye gittikçe tarım daha verimli hale gelir, ve tropik bölgelerde bu verimli alanlar görülmez. Bu nedendir? Bu durum bizim beklentilerimize ters bir durumdur.

Tekrar edelim: bunun sebebi biyolojik olarak çok basittir. Bitkiler gündüzleri güneş ışığı alarak, şeker üretirler, enerji üretirler. Bitkiler aynı zamanda solunum yaparlar, aynı zamanda kendi makinelerini da çalıştırmak zorundadırlar, böylece onlar da enerji kullanmak zorundadır, her zaman şeker kullanmak zorundadırlar, hem gece hem de gündüz şeker kullanırlar. Şimdi, güneş batar ve fotosentez durur, fakat solunum devam eder, onlar da bizim yaptığımız gibi gece de kendilerini hayatta tutmak zorundadırlar, biz de uyumaya gittiğimiz zaman solunum yapmaya devam ederiz. Gündüz ve gece arasındaki oran, kaç saat gündüz olduğu ve kaç saat gece olduğu, bitki büyümesi için çok önemlidir. Tropikal bölgelerde, bütün yıl boyunca gündüz gece oranı kaçtır?

Öğrenci: 1:1

Profesör Robert Wyman: Yaklaşık 12/12, yaklaşık eşit. Peki, bu oran Saskatchewan ya da Mançurya'da nedir? Gündüz, gün ışığı, gün ışığı, gün ışığı, çok kısa geceler. Bitkilerin fotosentez yapmak için çok uzun bir zamanları var, fotosentez yapmadıkları ve sadece solunum yaptıkları zaman çok daha kısa. İşte bu, tahıl kuşaklarının bu kadar kuzeye çıkmasının etkileyen çok büyük bir faktördür. Aynı zamanda sıcaklık, kendinizi ayakta tutabilmek için ne kadar enerjiye ihtiyaç vardır? Az önce dediğimiz gibi, bütün kimyasal reaksiyonlar, her 10 derece için reaksiyon hızı aşağı yukarı iki katına çıkar, böylece solunum yapan bitkiler, sıcaklıkları arttıkça, daha fazla solunum yaparlar. Tropikal bölgelerde hava geceleri de sıcak olduğu için her şey daha hızlı olur.

Kanada'da gün boyunca güneş ışığı boldur, fakat geceleri hava soğur, böylece solunum oldukça düşük seviyelerdedir. Bitkinin üretkenliği, fotosentezle ürettiği ile solunum yolu ile harcadığı enerjinin dengesiyle alakalıdır, üretimin kendi ihtiyacı için kullanılmayan kısmı ile ilgili. Iowa'dan Saskatchewan'a ya da Yangçe'den Mançurya'ya kuzeye doğru gittikçe bitkilerin ürettiği ve harcadığı enerji arasındaki oranda önemli değişiklikler görülür. Bu oran tropiklerde olduğundan çok daha iyidir. Bu konuya daha fazla devam etmeyeceğiz.

Aynı zamanda hastalıklar hakkında da konuşabiliriz, Tropikal bölgelerde Sıtma vardır, buralarda böcekler yoluyla bulaşan çok değişik hastalıklar vardır. Çeçe sinekleri uyku hastalığını taşır, vb. Afrika'da her yıl sıtmadan 1 ile 2 milyon arasında kışı ölür ve bu AİDS'ten ölenlerle aynıdır. Sıtma ve AİDS bir popülasyon için eşit derecede öldürücüdür. Afrika'daki bütün ölümlerin % 11 ile 22'si sıtma hastalığından olan ölümlerdir. Sarıhumma, bilharziya (Schistosomiasis) tropikal bölgelerde yaşayan parazitlerin sayısı çok fazladır ve sıklıkla insanları öldürürler ve engellerler—insanlar tarlalara gidemezler, çünkü giderlerse ölürler.

Neden Tropikal bölgeler bu tür hastalıklara, böcek kaynaklı hastalıklara kuzey bölgelerine göre çok daha fazla maruz kalırlar? Çok basit bir sebebi var, kış. Kış böcekleri öldürür, onları toplu olarak yok eder, böceklerin kışın donarak ölmemesi çok zordur. Tropiklerde kış yoktur, böylece bir sürü sorunla karşılaşılır; kuraklaşır, kışlar aşırı kurudur, böcekler kurur ve donarlar ve diğer organizmanlar onları öldürür. Tropiklerde ise, hava onlar için her zaman iyidir, iyi zaman geçirirler ve evrimleşirler, evrimleşerek, diğer hayvanlara ve insanlara daha iyi saldırabilirler. Bütün bunlar üst üste gelir, coğrafya da devreye girer ve insanlar coğrafi şartlara adapte olmak zorundadır.

Bu durumda adaptasyon, nüfus azlığı şeklinde ortaya çıkar ve şimdi size Afrika'nın ne kadar yoğun, ya da az yoğun nüfuslandığını göstereceğim. Şurada Avrupa—Afrika dışında bazı yerler var. Hollanda dünyada en yoğun nüfuslu alanlardan biridir. Her mil karede 1,011 kişi. Japonya: 870, ekilebilir arazi anlamında Japonya çoğunlukla dağlıktır. İnsanların yerleşebileceği alanları çok küçüktür. Hollanda ile kıyaslarsak, orada her yer düzdür ve insanlar her yerde yaşayabilir. Fakat bunu, şununla karşılaştırırsak, ekilebilir alanlara düşen insan sayısı bakımından Japonya, Hollanda'dan daha kalabalıktır.

Belçika şurayla aynıdır, Hindistan, Çin, ve tekrar Çin aynı durumdadır, Orada batı kısmın tamamında Himalaya dağları vardır, kuzeyde büyük kurak bir alan, Tibet—Moğolistan ve kuzey batı bölgeler, böylece şu, Çin'in rakamının çok altındadır. Meksika'da çok çöl vardır, nispeten az nüfuslanmış görünür, ama bunun nedeni çöl alanlarının geniş yer kaplamasıdır.

Şimdi Afrika'ya gidelim, en yoğun nüfuslu yerlerden birisi 346 ile Nijerya, bu uç bir durum değil, çünkü Nijerya'da dağlık alanlar ve çöller yoktur. Prensip olarak şu alanın tamamı kullanılabilir, böylece bu gerçek bir rakamdır, Öte yandan Çin'in rakamını üçle çarpmamız lazım çünkü Çin'in arazisinin ancak üçte biri ekilir-dikilir alandır. Bu durumda Çin ortalama 1,000'dir ve Nijerya, bunun yaklaşık üçte biri. Kenya düşüktür, yine, Kenya neredeyse tamamen yaşanabilir bir alandır ve nüfus sayıları düşüktür. Angola tamamen yaşanabilirdir. Mali ve Nijer'de çöller bulunduğu için şu rakamı düzeltmemiz gerekecek. Kongo'da çöller yoktur.

Buradaki asıl konu şudur ki Afrika'da nüfus yoğunluğu diğer yerlerden çok daha azdır—Hollanda'yı aşırı nüfuslanmış bir alan olarak düşünmeyiz, ama ekilir-dikilir alana düşen insan sayısı bakımından aşırı nüfuslanmıştır. Yine Afrikalılar, burada önemli tarihi boyutu olan bir konuyu ele alıyoruz. Ben konuştuğum zaman, tarihi anlamda hangi zaman dilimi için konuştuğum konusunda dikkatli olmalıyım. Şimdi size göstereceğim rakamlar modern zamandandır, fakat insanların değişmiş davranışlarını yansıtır ve bunlar geçmişte bir zaman için uygun davranışlardı ve bunlar çok yavaş değişir.

Burası kıyıda Fas, burası Sahra-altı Afrika'sının bir parçası değildir. Burası Akdeniz bölgesine oldukça entegre olmuştur. Kültür hakkında söyleyebileceğiniz her şey, aslında Akdeniz kültürüdür. Buranın doğurganlığının zaman içerisinde nasıl değiştiğine bakın. Rakam çok yüksekti, aşağı-yukarı diğer yerlerle aynı, kadın başına 7.2 çocuk ve bu rakam aynı kadı, ancak son zamanlarda neredeyse bunun yarısı olan 3.2 çocuk seviyesine indi. En son veriler bunlar değildir. Size biraz daha eski verileri göstermek istedim, şimdi bu rakam daha da aşağılara indi. Kuzey Afrika'nın bu kuşağı, Tunus'ta doğum oranları nüfusu sabit tutacak düzeydedir ve Kuzey Afrika için bu karakteristik bir durumdur.

Şimdi size güneydeki komşu ülkeyi, Mali'yi göstereceğim. Pardon, Nijer'i, Mali'de buradadır, fakat Nijer, güneye gidip Sahra çölünü geçtiğinizde Sahra-altı Afrika'dasınız. Şimdi buranın doğurganlığına bakalım, zaman olarak biraz daha sonradır bu, doğum oranlarına bakalım, hiç de azalmamış gibi duruyor. Tekrar—sekiz—yedi-, sekiz, orta, sekiz çocuk ve şurada sonda 1950 seviyesinden bile fazla. Rakamlar değişmedi. Doğurganlık, modern zamanların sayıyı azaltan her ne durumu varsa bunlarla örtüşmüyor ve doğurganlığın azalmasına neden olan faktörlerin ne olduğu hakkında çokça konuşacağız.

Şimdi, kaç kadının daha fazla çocuk istemediğini söyleyebilirsiniz ve bu, tabii ki, halen sayının kaç olduğuna bağlıdır. Grafik çocuğu olmayan kadınlarla başlar, çok az; kadınların çoğu çocuk ister, bir çocuk isteyen, bu iki kişi için yeterlidir, kadınların neredeyse % 40'ı iki çocuğun kendileri için yeterli olduğunu söyler; tekrar söyleyeyim bu Akdeniz kuşağında Fas ile ilgilidir. Sonra altı çocuğa çıktığınızda neredeyse herkes yeterli yanıtı vermektedir. Bütün ülke ortalaması yaklaşık % 53.3'tür. Kadınların yarıdan çoğu tamam daha fazla çocuk istemiyoruz diyor ve tekrar, bu veri 7 yıl öncesine aittir ve rakam şimdi daha da düşüktür.

Bunu Mali'nin rakamlarıyla karşılaştıralım ve şu daha fazla çocuk istemeyen kadınların sayısıdır ve sanıyorum orada son rakam 8.6 gibi bir şeydir, çok büyük bir fark. Kaç çocukları olursa olsun, şunun sekiz, altı ve daha çok çocuk, halen çok az bir kısmı, üçte biri altı ya da her kaç çocuğum varsa daha fazlasını istemiyorum demektedir. Bu durum o ikisiyle ilgilidir denebilir ve Nijer çok fakir bir ülkedir. Fas bunlara kıyasla hiç de fakir sayılmaz, bu bebek ölümleriyle alakalı olmalıdır. Aslında şu da Fas'tır, bakın bebek ölüm oranları oldukça düşmüştür. Rakam şuraya geliyor, siz bu rakama bakınca Fas'lıların bebek ölüm oranlarının düşük olmasından dolayı daha az sayıda çocuk istediklerini düşünürsünüz, fakat sonra Nijer'e bakın, onların rakamı Fas'ınki kadar iyi değil ama halen epeyce aşağıya düşmüştür ve şuradan sonra daha da hızlı düşmüştür.

Buna doğurganlık oranlarının bir tepkisi olmasını beklersiniz ama bunu göremezsiniz. Fark nedir? Din değildir. Hem Fas hem de Nijer Sünni Müslüman'dır ve bildiğim kadarı ile dinin yorumu hakkında oralarda çok büyük bir fark da yoktur. Aynı durumu Hıristiyan ola Sahra-altı Afrika'sında da görürsünüz. Şurası Tanzanya, tekrar neredeyse aynı yıllarda, doğumlarda belirgin bir farklılık yoktur—son zamanlarda küçük bir düşme var.

Bir sonraki ülke Zambiya, burası daha da yükseğe gitti ve sonra başladığı yere geri döndü. Bu çok tipik bir durumdur. Bu dini bir şey değildir. Sahra-altı Afrika ile ilgili özel bir şey vardır. Güney Amerika bile buna hiç benzemez. Eğer Güney Amerika'ya giderseniz doğurganlık çok çok daha aşağılardadır. Afrika'yla ilgili çok özel bir durum vardır ve bunun ne olduğunu bulmaya çalışacağız.

John Caldwell'in yazdığı yeniden üreme kültürü hakkında gerçekten çok ilginç bir makale okuyacaksınız. Tekrarlayalım, Afrika çok büyük bir yer, çok çeşitli kültürlere sahip ve biz Sahra-altı Afrika ile ilgili konuşuyoruz. Kuzey Afrika'nın durumu farklı bir hikayedir; Güney Amerika'da Avrupalı yerleşmeler vardır, burası da ayrı bir hikayedir; fakat Merkezi Afrika'nın büyük çoğunluğu buna uyar. Kötü toprakların olmadığı bazı yerler vardır, Tropiklerde Java'da volkanlar vardır, volkanlar toprağı besler. Kenya'nın dağ etekleri, volkanlardan gelen iyi topraklara sahiptir. Oradaki hikâye de daha farklıdır. Genellikle Afrika'nın hayatta kalmanın zor olduğu alanları ile ilgili olarak konuşuyoruz. Artan bir nüfusa sahip olmanın zor olduğu alanlar, geleneksel olarak az nüfuslanmış bölgelerden bahsediyoruz ve ancak şimdi Batı tıbbının imkânlarıyla nüfusun kalabalık sayılabileceği yerlerden bahsediyoruz. Nijerya gibi bir yer şimdi kalabalık olarak kabul edilebilir.

Afrika'da üreme, geleneksel kültürün merkezinde bulunur. Onların dini düşünceleri soy kütüğü ile ilişkilendirilmiştir. Bu kültürde insanın temel görevi, soyu devam ettirmektir, soyun devamını sağlamaktır. Bu hiçbir şekilde Afrika'ya özgü değildir. Endonezya'da da bunun aynen devam ettiğini gördüm ve bunun diğer örneklerinden de bahsedeceğim. Afrika'da buna çok vurgu yapılır ama sadece oraya özgü değildir.

Buradaki düşünce şudur ki bir adam öldüğünde, O, yok olmaz. Bizim güzel cenaze törenlerimiz olur ve güle güle deriz ve sonra belki yılda bir kere mezarı ziyaret ederek çiçekler bırakırız ama o kişinin etrafımızda olduğu duygusuna sahip değiliz. Dünyanın daha geleneksel olan kısımlarında ölen kişi bir şekilde gölge bir dünyada yaşar ve neslin geri kalanı ile iletişim halindedir. Bu çoğu kere zor değildir ve varlığının devamı için soyunun geri kalanına bağımlıdır. Eğer onu beslemezlerse ve ölümden sonraki hayatta ona ihtiyacı olan şeyleri vermezlerse o büyük bir sorunla karşı karşıya kalır. Eğer bir adamın soyu yoksa bu demektir ki öldükten sonra hiçbir şey alamayacaktır.

Tekrar söyleyeyim, ben bunu Bali'de açık bir şekilde gördüm, orada son zamanlarda ölen atalara çeşitli şeyler sunma konusunda çok büyük bir çaba vardır. Bali'liler bu konuda çok hassastırlar. Bali'de kadınların bunları taşıdığını görüyorsunuz—güzel elbiselerinde çok güzel görünüyorlar ve başlarında taşıdıkları bu büyük tepsilerde çok güzel düzenlenmiş, en lezzetli meyveler yerleştirilmiş ve bunları tapınağa getirir ve ölen yakınlarıyla paylaşırlar. Sonra ertesi gün gelir ve onları eve götürüp, yerler, çünkü onlara göre atalar bunları fiziki olarak değil, ruhen alırlar. Böylece onları oraya bırakırlar, atalar her ne istiyorsa oradan alırlar ve sonra insanlar oradan istediğini alır

ve yer, böylece hiçbir şey atılmaz. Her bakkal ya da her evin önünde içerisinde tahıl ve başka şeyler olan bir şey vardır. Köpekler gelir ve onları yerler. Tabii ki köpekler gelir ve bunları yerler ama bu bir sorun oluşturmaz. Atalar… onların ruhu istediğini oradan zaten almıştır.

Ilıman kuşaklarda bizler din ile kültürümüzü ilişkilendiririz—büyük imparatorluklar, büyük eyaletler, Amerika Birleşik Devletleri büyüktür ve herhangi bir batılı ülkenin nüfusu örneğin bir Bali köyü ya da Afrika köyüne kıyasla çok büyüktür. Din büyüktür. Şurada kaç milyon Hıristiyan var, burada kaç milyar Müslüman var ya da Budist veya Hindu, her şeyimiz var --ve her şey büyüktür.

Afrika'da her bir ailenin atası, bir bakıma o ailenin Tanrısıdır ve geleneksel ve siyasi otorite çok yerel bir iştir. Bunlar toplanarak büyük şeylere dönüşmezler. Hiç kimse bir köydekilerin bir sonraki köyde yaşayanlar gibi tapınmasını beklemez. Merkezi tek tanrılı dinlerin Tanrısı gibi bir Tanrı anlayışı yoktur—imparatorluğunuz olduğunda bu gündeme gelir. Merkezi bir imparatorunuz vardır ve merkezi Tanrınız vardır. Geleneksel zamanlardaki gibi eğer siyasal dünyanız sadece kendi köyünüzden ibaretse, kavramlar yoktur, buna gerek de yoktur, ister merkezi siyasi liderler olsun, isterse Tanrılar. Ölümsüzlüğünüz, soyunuz sayesinde gerçekleşir.

Ölümsüzlük çok yereldir; kendi soyunuzdur. Bu Batılı dinlerde değişir. Özellikle Müslüman, Yahudi-Hıristiyan geleneğinde. Size ölümsüzlük veren dindir, Tanrı'dır. Bunu yapan soyunuz değildir, böylece herkes ölümsüzlükle ilgilenir, cennete mi yoksa cehenneme mi gideceğiniz çok önemlidir. Büyük farklılık, ölümsüzlüğün size kendi soyunuz tarafından mı verileceği yoksa bunun size büyük mega-din tarafından mı —din aynı zamanda size ölümsüzlüğe kavuşmak için ne yapmanız gerektiğini de söyler-- verileceğidir.

Bir kişi öldüğünde, şurada yine, onlar uzakta bir cennete gitmez, onlar yerel çevrede bir yerdedir ve bir kaç nesil sonra bir çeşit sis içerisinde kaybolur gibi kaybolur ve çok dikkatli bir ayrılışları vardır. Yine Endonezya'da yine tropikal bölgelerle kıyaslarsak, büyük adalardan birisi Sulawesi olarak adlandırılır, batı dillerinde Celebes olarak söyleriz. Burada bir kişi öldüğü zaman onu rahatsız etmek istemezsiniz, çünkü size kötülükler yapabilir.

Onları bir kundağa sararsınız; o çürüyecektir, bu durumda sorununuz var demektir. Ona kundak elbiseleri verirsiniz ve onu bir sandalyeye oturtursunuz, kendi evlerinde, bir çeşit kulübelerinde yatak odasında bir sandalyeye oturturlar ve orada uzun süre kalırlar ve vücutları çürüdükçe kokar ve kundak elbiseleri çıkarılarak yenileri giydirilir, ta ki kemiklerine kadar yok oluncaya kadar. O zamana kadar rahatsız edilmezler, sonra tamamen çürüdükten sonra ayrılmaya hazırdırlar, sonra onları köye yukarıdan bakan büyük uçurumlara götürürler, burada mağaralar, doğal mağaralar vardır, ve geri kalan kemikler buraya getirilir ve buradan köye yukarıdan bakarlar, çok uzakta değillerdir. Bu oldukça mükemmel bir şeydir.

Bali'de komik bir ortamda bir mezarlıkta dolaşıyordum ve çok sayıda açık mezar gördüm. Ne olduğunu sordum—bütün bu mezarları açıp da herkesin ölmesini mi bekliyorlardı? Hayır, anlaşıldı ki zengin bir adam daha yeni ölmüştü. Şimdi fakir insanlar, atalarına bir şeyler sunmak istiyorlardı ama paraları yoktu, hiçbir şeyleri yoktu, böylece onu gömerler ve zengin birinin ölmesini beklerler. Bu zengin adamın

büyük bir cenaze korteji olur. Görsel olarak mükemmel şeyler vardır, büyük tabutlar, cenaze arabaları ve bütün bunlar, mükemmel hazırlıklar ve adam çok zengin ve bu zengin adamın vücudu okyanusa atılır ve peşinden her türlü eşya bu zengin adamın ölümden sonraki hayatını desteklemek için okyanusa atılır.

Şimdi, fakirler, onlar için bu durum normaldir çünkü bu toplumsal bir kültürdür. Bali fakirleri çok destekler, mezarlarını eşerler, zengin adamın okyanusa atıldığı zaman onları da getirirler ve fakirler de okyanusa atılır. Bütün bunları ortaklaşa yaparlar. Bir sonraki gün ne olur, tabii ki okyanus—bütün sikkeler ve sahile gelmeyen her şey, ve paçavralar—toplayıcılar, gerçekten çok fakir insanlar gelir ve bütün bunları toplar. Onlar—zengini gömme kültürel aktivitesi, sadece ölümden sonraki hayatı zengin ve fakirler arasında eşit hale getirmez aynı zamanda hayattaki çok fakir insanların ve cenazeyi hazırlayanların da buradan gelir elde etmesini sağlar. Bu, bütün kültürlerde olduğu gibi her şeyin birbirini tamamladığı mükemmel bir yoldur. Gelecek sefer devam edeceğiz.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
6. Ders Dökümü
29 Ocak 2009

Profesör Robert Wyman: Geçen dersimizde tarımın yüksek verimlilikte yapılmasının mümkün olmadığı tropikal bölgelerden konuşuyorduk. Demiştik ki tarım verimli olmadıkça yoğun nüfusları destekleyemez. Bu kültürler, arazinin çok olduğu ve insanlar tarafından doldurulmadığı zamanlarda büyüdü. Doğal olarak kadınlar bireysel olarak doğurganlıklarını kontrol ediyorlardı, böylece doğurdukları çocuklar ölmüyordu ve bunun için yaptıkları çok şey vardı.

Doğumlar üzerinde toplumun kontrolü söz konusu değildi çünkü toplumun bakış açısı ile—o zamanlar-- her zaman daha büyük olmak istersiniz, diğer sebepler yanında toplumunuzu düşman kabilelerin saldırılarından korumanız gerekmektedir. Bu toplumların neredeyse hepsi sürekli devam eden savaşlar içerisindeydi—daha yeni dünyanın değişik yerlerinden farklı tarihi olaylardan konuştuk.

Tanımlayabileceğiniz dünyadaki birçok yerden geleneksel Afrika, bu eski kültürlerin nasıl çalıştıklarının en güzel örneğini verir. Tekrar etmeliyim ki bu anlatacaklarım geleneksel zamanların bir resmidir ve bu gün Afrika da dahil dünyanın her tarafı çok hızlı bir şekilde değişmektedir. Geçen defa size gösterdiğim gibi Afrika gerçekten de dünyanın geri kalanından farklıdır. Size Afrika'nın kuzey kıyılarında Akdeniz kuşağında yer alan Fas ile Sahrayı geçip güneye indiğinizde Njer'i Mali'yi karşılaştırdığımızda tamamen farklı durumla karşılaşmıştık. İnsanların sahip olduğu çocuk sayısı çok daha fazladır, size göstermiştim bunu, sahip olmak istedikleri çocuk sayısı çok daha yüksektir, bebek ölümleri her iki yerde düşmüştür. Fas'ta doğumlarda paralel olarak düşmüştü ama Nijer'de düşmemişti.

Bu bölgeyi konuşurken çok fazla genelleme yapacağız ve bu genellemeler belli bir yere uymayacaktır. Eğer bütün doğum oranı istatistiklerini toplarsanız, Sahra-altı Afrika, Kezey Afrika'nın iki katı doğum oranına sahiptir. Tekrar söyleyelim, bu bölgelerin hepsi Sünni Müslüman'dır, yani din, farklı değildir, fakat güney kültürü ile ilgili zaten üzerinde konuştuğumuz bir şey vardır. Bu muhtemelen tarımla başlar ve diğer alanlara gider. Afrika'da değişen bütün şeyler içerisinde doğumlar—doğumlara karşı olan davranışlar—tekrar söyleyeyim burada doğumlardan kastım bir kadının sahip olduğu çocuk sayısıdır; onun çocuk yapabilme yeteneği değildir. Değişime en fazla direnenler, doğurganlığa karşı olan yaklaşımlardır.

Bu toplumlar merkezinde soy bağı olan bir üreme kültürüne sahiptirler, bu anlayışta ana düşünce soy bağıdır, bir aile ve onun erkek ataları. Bu kültürlerde öncelikli görev, soyu devam ettirmektir. Tabii ki Çin'le ilgili birçok şey okudunuz, geleneksel Çin değil, Çin bunda çok da farklı değildir. Önemli olan şey atalar için torun yetiştirmektir. Sizin kendi geleceğiniz—eğer kendi geleceğinizde bir gölgeniz olan kendi erkek çocuğunuz yoksa, bir nevi etrafta dolaşan bir ruh—soy bağının devam etmesine bağlıdır. Ataların geriye doğru bütün tarihi torun sahibi olmaya bağlıdır. Gelecek bağı, sizin bağınızın çok uzak geçmişten size ulaştığı ve çok uzak geleceğe gidebilmesi de sizin yeni nesiller, özellikle de erkek çocuk ve torunlar üretmenize bağlıdır.

Ana amaç, temel hedef, asıl iş bu doğurganlık çizgisini devam ettirmektir. Şimdi bu geleneksel din, soy düşüncesine dayanmaktadır. Tanrılar bir bakıma sizin kendi

atalarınız olduğu için tanıdığınız, konuştuğunuz insanlar öldükten sonra da size yakın bir yerde dururlar. Dualara yanıt verip vermediği asla açıkça belli olmayan bizim Batılı Tanrıların aksine, atalara tapınma durumunda, yanıt hemen oradadır, atalarla karşılıklı konuşabilirsiniz. Onlar sizden uzakta bir yerde değildir, bir tür esrarengiz, doğaüstü bir karakter, ama bir büyük baba gibi ölümden sonra bizim yanımızda kalır.

Bu tür tarifler, gidip bu geleneksel kültürdeki insanlarla konuşan etnograflar ve antropologlardan gelmektedir. Soyun başındaki kişi ki neredeyse her zaman soy içerisindeki en yaşlı erkektir, doğrudan atalar ile iletişim kurabilir ya da eğer toplumda bir falcı varsa lider kişi, bazı soruları atalara sormak üzere onu görevlendirebilir. Atalar, hayatın en sıradan dünyevi sorunlarını ya da daha ağırlıklı konuları konuşmaya hazırdır. Bu çok uzun zaman beklemeyi, bir tatilin gelmesini vs. gerektirmez. Atalarla iletişim kurma ve onların yanıtlarını almak sadece 15 dakika ya da yarım saat zaman alır. Onlarla iletişim kurulduğunda yanıtlarını verirler ve ihtiyacınız olan yanıtları alırsınız.

Bu dersle ilgili ilginç olan şeylerden birisi olarak aile planlaması programları Afrika'da uygulanmaya başlandığından beri oldukça uzun zaman geçmiştir ve insanlar artık doğum kontrol araçlarına erişebilmektedirler. İnsanlar bunun üzerinde defalarca düşünüyor, konu çok sıcak. Tartışıyorlar, bunun, kendileri için iyi olup olmadığını anlamaya çalışıyorlar, izin verilir bir şey olup olmadığını anlamaya çalışıyorlar, bunları kullanırsanız ne olacaktır, kullanmazsanız ne olacaktır; doğal olarak bu konuda ataların öğütlerine ihtiyaçları vardı.

İşte tam bunun ortasında bir grup demograf Gana'ya giderek Nankana isimli bir köyde bütün bunların nasıl işlediğini görmek istediler. Geleneksel dindeki atalarla olan bu iletişim acaba aile planlaması çalışmalarına düşmanca mı yaklaşacaktı? Dünyanın başka yerlerinde doğal olarak daha muhafazakâr yerler vardır ve buralarda bu karar bireysel dine bağlı değildir, ya da daha önce dediğim gibi ve yine de tekrar edeceğim gibi belli bir dine değil, fakat kişinin dindarlığına bağlıdır. Neredeyse bütün geleneklerde kişi ne kadar dindar olursa, değişime o kadar karşı olacaktır; özellikle de aile planlaması gibi yeni üreme uygulamalarına.

Demograflar işte bu işin Afrika'nın geleneksel bir köyünde nasıl olacağını merak ediyorlardı. Antropologlardan birisi köyün liderinden ruhlara bir ailenin kaç çocuk sahibi olması gerektiğini sormasını istedi, basit bir soru. Ruhun söylediği şey şuydu: "Benim ne diyeceğimi iyi dinle! Çocuk soy demektir. Eğer çocuk yoksa soy da sona erecektir. Biz atalar çok çocuk isteriz. Kadınların çok çocuk doğurması gerekmektedir." Oldukça açık bir yanıt aldı; yanıtta dolaylı herhangi bir şey yoktur. Fakat batı şüpheciliği ile aslında bunu ataların söylediğine inanmadılar, onun söylediğini düşündüler. Lider kendisi her ne düşünüyorsa onları ruhların ağzından söylemişti ve bu antropologları pek de tatmin etmedi.

Araştırmayı yapan antropolog iyi bir bilim adamıydı ve kontrollü deney yapıyordu ve daha yeni ataların muhafazakâr görüşlerini anlatan aynı lidere aynı soruyu sordu. Sen bu konuda ne düşünüyorsun ve tamamen farklı bir yanıt aldı. "Kadın, ancak yeteri kadar çocuk sahibi olmalıdır. Onları doyuracak yiyecek yoktur. Eğer okula gidiyorlarsa, okul ücretlerini yatırmak ve onlara okul üniformaları almak zordur. Hasta olduklarında onları hastaneye götürmek çok miktarda para gerektirir. Bu yüzden sadece birkaç çocuk yapmamız gerekmektedir." Bu biraz farklı bir yaklaşımdı ve

demografın beyni dönmeye başlar ve şimdi buradayım ve şimdi bu olayı doğru tespit ettim. Atalar geleneksel görüşleri ifade ediyordu, evet bu doğruydu, eski nesiller böyle inanıyordu, fakat köyün lideri yeni nesile aitti ve onlar şimdiki neslin görüşlerini dikkate alarak daha ılımlı bir görüş benimsiyorlardı.

Sonra diğer köye gittiler ve bir sonraki soyun lideriyle mülakatlar yaptılar fakat bu, hipoteze uymadı. Kendi adına konuşan bu lider "onların çok çocuk yapmalarını istiyorum, çünkü insanı lider yapan geniş bir takipçi topluluktur. Rakamlarda güç vardır." Düşünce şuydu ki eğer köyünüzde sadece birkaç insan varsa siz güçlü değilsiniz, komşularınız sizi göz ardı edebilir, sizden yararlanabilir. Ama eğer çok sayıda çocuğunuz, büyük ve geniş bir aileniz varsa, çok büyük bir köyseniz, o zaman siz çok güçlü bir lidersinizdir bu yüzden O, güçlü olabilmek için çok çocuk istiyordu.

Fakat sonra ataların bu işe ne dediğini öğrenmek için aynı lidere soru soruldu ve atalar dedi ki: "herkes az sayıda çocuk sahibi olmalıdır, fakat toplumun çok sayıda çocuğa sahip olması fikrine karşı çıkmamalıdırlar." Atalar, yakın ve erişilebilir olduğundan onlar, doğal olarak, son eğilimlerin farkındadırlar. Atalardan biri şunu söyledi: "şimdi eğitim almak ve çiftçilik yapmak zordur. Aniden bir sorun çıktığında ve çocuk hastalandığında, para her şeydir. İlaç satın almak zorundasınız ve eğer aktara giderseniz, tedavi karşılığını ödemek için bir kümes hayvanı, tavuk ya da herhangi bir şey, götürmek zorundasınız. Bu artık eski günlerde, herkesin çiftçilik yaptığı günlerdeki gibi değildir." Bu, ataların görüşüdür ve onlar son eğilimler ve sorunların pekâlâ farkındadırlar.

Gana'da Nankana köylerinden birçoğunda mülakatlar yaptıktan sonra araştırmayı özetlediler ve verilen yanıtlarda herhangi bir eğilimin söz konusu olmadığını gördüler. Bazen köyün lideri ve atalar hem fikir oldular; bazen ters düştüler; bazen muhafazakâr görüşü benimseyen atalardı; bazen liderdi. Bu aslında bir adam ile onun dedesi arasındaki bir konuşma gibiydi ve farklı görüşleri olacaktı ve kişiler farklı olacaktı. Atalarla olan bu bağ oldukça doğal bir şey olarak görülür.

Bu hikâyeyi okursunuz ve 'Aman Allah'ım' dersiniz ama bu, o insanlara tamamen normal bir şeymiş gibi gelir. Bu insanlar Kuzey Gana'dadır ve onlarda 'doğaüstü' kelimesi karşılığı bir kelime yoktur. Öyle bir şey söz konusu değildir. Hiçbir şeyin bilimsel açıklaması yoktur, yani bütün açıklamalar bir nevi askıdadır, bazıları deneysel ve gözleme dayalıdır; bazıları da doğaüstüdür ve olayların bu iki açıklaması arasında sınır yoktur. Bu tür kelimeler yoktur ve atalarla olan bu konuşmaları gerçek konuşmalardan farklı olarak görmezler, gerçek rüyalar ve hayaller gibi, arasında fark görmezler. Bu çok değişken bir durumdur.

Bu tür bir kültürde yaşayan birisi için Batı'nın sarsılmaz kurallar dizisi, İncil gibi, Kur'an gibi binlerce yıl önce taşlara yazılmış bazı kitaplar fikri Nankana insanlarına komik gelmektedir. Onların atalara konuşması bize nasıl çılgın bir fikir gibi geliyorsa onlara göre de bizim bilmeniz gereken her şeyin yazılı olduğu bir kitap düşüncesi çılgın gelmektedir. Dinin bu samimi, küçük ölçekli, esnek, bireyselci stilini, kuzeydeki ılıman kuşağın, en azından Batıdaki ılıman kuşağın büyük tek tanrılı, tekdüzelik ve teslimiyet gerektiren dinleri ile karşılaştırın. Bu dinler bazı kralların, imparatorların halklarının birlik olmasını ve o kişiye boyun eğmesini gerektiren büyük bir siyasi sistemin parçalarıdır

Tabii ki belki de bildiğiniz gibi İslam kelimesinin anlamı 'teslim olma' demektir ve tek tanrılı dinlerde düşünce çoğunlukla—benzerliğe dikkat edin. Bunlar namaz kılan kadınlardır, ve dikkat edin—gördüğünüz gibi—bunun daha büyük bir resmini gördüğünüzde büyük bir faaliyette çok benzer giyinmiş kadınlar denizini görürsünüz, tamamen aynı görünüşte. Ben Fas'tayken çocuklara nasıl namaz kılacaklarını öğreten bir rehber kitap aldım ve rükuya ve secdeye gittiğinizde almanız gereken pozisyondan, ayaklarınızın pozisyonuna kadar her şey tarif edilmiştir, alta mı kıvrılmışlardır, dışarıya mı uzatılmıştır, bunu bilmek zorundasınız. Kitle dinlerinde uyumluluk çok önemlidir.

Batı'da Hıristiyanlıkta uyumluluk nasıl uygulanmaktadır? Karşı gelenleri yakarsınız, hakim kilisenin yakması ve öldürmesinin uzun bir tarihi vardır. Her nerede olursa olsun, eğer onlar otoritelerin söylediği her şeye inanmazsa çok küçük inanç farklılıklarında bile onları katledersiniz, kafalarını uçurursunuz. Yani bu geleneksel dinlerle tek tanrılı dinler arasında dini, ataları ve dünyayı algılamada çok farklı eğilimler vardır.

Soya bağlılığın bu yoğunluğundan dolayı Afrika'nın ana meziyeti doğurganlıktır. En büyük günah kısır olmaktır, çocuk yapamamaktır. Çocuk doğuramamak başınıza gelen pasif bir şey değildir. O, sizin yaptığınız kötü bir şeyden dolayı aldığınız cezadır. Bu anlamda kısırlık, düşük ve bebek ölümleri arasında çok az fark vardır. Eğer kadın hamile kalamazsa onlar, bunun erkeğin hatası olabileceği fikrini kabul etmezler, eğer kadın hamile kalmıyorsa, o kısırdır, düşük yapıyordur; bu, hamileliğe hatta çocuk ölümlerine kadar gider. Önemli olan soyu devam ettirecek çocuklar yapmaktır ve her ne mekanizma ile olursa olsun, erkek, kadın ya da aile çocuk yapamıyorsa bu, en büyük günah ve sizin hatanızdır. Bu, sizin dışınızda olan bir şey değildir.

Kısır kadınlar boşanırlar, toplumdan uzak tutulurlar be bazen köyün içerisinde bile yaşamalarına müsaade edilmez, kısırlık için özgün bir açıklamaları yoktur ama bir bakıma kötü ruhlar onu yakalıyordur ve hamile olmaktan alıkoyuyordur ve bu kötü ruhların size saldırmasını istemezsiniz, ya da diğer bazı sebeplerden dolayı bu kadınların köyün kenarlarında bir yerde yaşaması istenir.

O ya da bu şekilde hamile olmaya verilen bu önem nedeniyle tek eşlilik çok sıkıca uygulanmaz. Bu, Batı'da olduğu gibi bir takıntı değildir. İşte size mükemmel bir hikaye, 2000 yılından: 15 Mart, 2000, Nairobi'de People gazetesi, Kenya (Reuters).' "Bir grup kadın Kenya'da bir polis istasyonuna giderek polislerin ya kendileriyle sevişmesini ya da kocalarını iktidarsız yapan yasadışı meyhaneleri kapatmalarını talep etti. Kadınlar, erkeklerin düşük seks performansı yüzünden bölgenin nüfusunun azalmakta olduğunu söylediler. Kuzey Nairobi'de Kanda'dan gelen kadınlar şehirde erkeklerin fazla içki içmesini gün boyu protesto ederek işleri durdurdu. 'Erkeklerimiz sebzeye döndü. Evden erkenden ayrılırlar ve geriye sarhoş olarak dönerler.' Kadınların seks ihtiyaçlarını karşılayacak kimse yoktur."

Tahmin edin bakalım bu kadınlar hangi gruba mensuplardı? Bunlar 24 Katolik Kilisesinin oluşturduğu gruptandı. Onlar beraberce geldiler ve polis merkezindeki yetkililerin adamlarına onlarla aşk yapmaları emrini vermelerini talep etti. Gazete, polisin bu taleplere ne yanıt verdiğini yazmıyor.

Şimdi—kadın doğurgan olmalıydı ve erkeğin güçlü ve üretken olduğuna inanılırdı, doğal olarak erkeğin üretken olup olmadığını bilmek zordur. Tabii ki erkek, bir bakıma kadının doğurganlığını kendisine saklamak ister, fakat biyolojik babanın kim olduğuna bakmaksızın çocuk doğurmak daha önemlidir. Belirsiz durumlarda bir çocuk doğduğunda hem aile hem de toplum onu kabul eder. Onların insana ihtiyacı vardır; rakamların çok olmasını isterler, bu yüzden rastgele seks toplumda hoşnutsuzluk yaratan bir şey değildi. Herkes bunun olduğunu bilir ve bu konuda sessiz kalır.

Bu hafta ve geçen hafta Lesoto'nun tarihini okuyordum. Kacınız Lesoto'ya gitti, Hayır, Okey, Lesoto küçük bir ülkedir, Güney Afrika ile çevrelenmiş küçük bir ülke. Bu Avrupa'lıların 1700'lerde gelmesinden önceki tarihtir. O zamanlar bir kral vardı, onlar o zaman çok küçük bir gruptu, bir köyden çok büyük değildi. Üçüncü oğul öldüğünde, bu bir alıntıdır "Kralın üçüncü oğlu öldüğünde, geride bıraktığı dul eşi halen doğurganlık çağındaydı ama hayatta kalan çocuğu yoktu. Geleneğe göre, dul kadın kocasının genç kardeşi ile yaşamaya devam edecekti ve böylece ölen kocasının soyunu devam ettirecekti." Geçen dersimizde bahsettiğimiz Eski Ahit'teki gibi.

Dul kadın bu görüşte değildi ve gidip, o kabileden bile olmayan birinden hamile kaldı. Şimdi bu gerçek bir durumdur. Ancak kadın yasal olarak belli bir soya ait olduğu için, çocuk kabile içerisinden bile olmayan birinden olmasına rağmen, geleneğe ters olmasına rağmen o çocuk halen kralın soyundan kabul edildi. Sonra bir bakıma gayrı meşru olan bu çocuk Lesoto'nun gelmiş geçmiş en önemli krallarından biri oldu, Moshoeshoe isimli çok önemli bir adam.

Moshoeshoe'nun, kralın o zamanki torununun, 140–200 karısı olduğu söylenir. Tarihi okursunuz, her ne yazılı tarihleri varsa onlara bakarsınız; birincisi derki O, gençken 35 karısı vardı, sonra 80 karısı vardı ve sonra o yaşlandıkça her seferinde bunu yazan kaynaklar eşlerinin çoğaldığını yazar. En son rapor 200 karısı olduğunu söyler. Doğal olarak bunun ne kadar doğru olduğunu bilemiyoruz. 'Sonraki eşlerinden çoğu belirgin şekilde ikinci sınıf olarak düşünülebilir. Moshoeshoe her kiminle beraber olmak istiyorsa onu çağırır ve geceyi birlikte geçirir ve O, şüphesiz çok geniş bir nesile babalık etmişti. O, aynı zamanda bu sonraki eşlerini misafirperverlik adına ziyaretçilere teklif ederdi, fakat geleneklere göre bunlardan olan çocuklar Moshoeshoe'nun çocukları sayılırdı.

Tekrar söyleyeyim, Batı'da yasak ilişkilerden kaçınmaya, tek eşliliğe ve babanın kim olduğuna önem verilir. Az nüfuslanmış toplumlarda, az nüfuslanmaya tepki veren toplumlarda istenen şey çocuktur ve biyolojik olarak bu çocuğun babasının kim olduğu daha az önemli bir konudur. Ben kendim bile bunu oldukça çarpıcı bir şekilde tecrübe ettim. Sanırım daha önce size Borneo'da kafatası avcılarıyla bir süre yaşadığımı söylemiştim ve gençlerle oldukça iyi anlaşıyordum. Bir bakıma erkekler bir arada takılır ve oraya gittikten bir süre sonra bana kız kardeşlerini teklif ettiler ve 'yalnız başına uyumamalısın' dediler. Sağduyulu olma adına size ne olduğunu söylemeyeceğim.

Bugün bile Afrika üzerinde çalışan araştırmacılar, Afrikalı toplumların meşru ve gayri meşru doğumlar arasında pek ayırım yapmadıklarını belirtmektedirler. Örneğin Kenya'da dâhil çeşitli batı ve doğu Afrika ülkelerinde kadınların % 15-25'i evlilik öncesi doğum yapar, onlar evlilik öncesi olan çocuğun babası ile evlenir ya da

evlenmez. Hıristiyanlaşma ve Müslümanlaşma nedeniyle şimdi bütün bu rakamlar sorgulanır olmuştur, eğer resmi rakamlar % 15–25 ise, gerçek durum bundan çok yüksektir.

Doğal olarak koca bütün bunlardan çok da hoşnut değildir ama onun için en önemli şey kendi statüsüdür. Biyolojik babalık daha az önemli bir şeydir. O bilir ki karısının doğuracağı her çocuk kendisinindir fakat o yetersiz biri olarak bilinmek istemez. Kendisi için önemli olan onun yeterliliğidir. Ve bu, çok sıklıkta olur çünkü erkek çoğu kere karısından çok daha yaşlıdır, özellikle yaşlandıkça ve daha çok eş aldıkça, daha genç eşler aldıkça, onun yeterliliği gerçekten epeyce azalmış olabilir, bu yüzden bu konu önemli bir endişe kaynağıdır.

Eşinin bu konuda ağzı sıkı olduğu müddetçe ve açıkça bu doğan çocuğun başkasından olduğunu açık açık söylemedikçe bu büyük bir sorun oluşturmaz. Yasal baba çocuğu kabul eder ve toplum da o çocuğu kabul eder. Antropologlar bunun çok ilginç olduğunu düşündüler ve University of Pennsyvania'dan bir sosyolog olan Susan Watkins Kenya'da Luo'larla çalışıyordu. Kenya'nın batısında Luolarla, Luo kabilesi. Orada kadınlarla bir odak grup görüşmesi yaparak bu konuyu tartıştı.

Bu uzun bir hikayedir, size ondan kısa bir bölüm anlatacağım. Susan Watkins, Batılı perspektif ile "yani kadınlar bazen aldatır mı" diye sordu. Ve kadın yanıt verdi "Evet, ihanet etmek çok eski zamanlarda başladı." Başka bir kadın: çok eskiden yaşlı kadınlar bize ancak kocamızın bizi hamile bırakamadığı durumlarda başka bir adamla yatmamızı söylerdi ama durum böyle değildir." Moderatör tekrar sordu: "diğer adamın çocuğunu doğurursanız o çocuk kocanızın mıdır yoksa diğer adamın mı? " Dikkat edin bu doğal olarak bir hediye olarak kabul edilir, ve bu hediye kimin içindir, kocanız için bir hediye midir yoksa diğer adam için bir hediye midir? Kadın biraz kuşku ile: "Tabii ki kocanız içindir. Diğer adam bir bakıma boğa gibidir. Örneğin, ineğiniz etrafta dolaşan başka bir boğa ile çiftleşmez mi? İnek doğurduğunda, danası sizin midir yoksa boğanın sahibinin midir? Tabii ki sizindir." Bütün kadınlar bunu onaylar. Bu bir tür küçük mükemmel bir hikâyedir.

Burada kadın Susan Watkins'in inekleri olmadığına şaşırmaktadır. Yanıtlarında onun da inekleri olduğunu varsaymaktadırlar. Söylenebileceği gibi, ayrıca kadınların erkeğin biyolojik rolünü gerçek olarak bildiği de açıktır. İlişkilerin romantikleştirilmesi söz konusu değildir, biyolojik baba ile ilgili batının takıntısı söz konusu değildir.

Batıda olduğu gibi, burada evlilik dışı doğumlara hoşgörüsüz bakmak söz konusu olmadığı gibi, evlilik öncesi seks de büyük ölçüde kabul edilebilirdir. Belki de şaşırtıcı değildir, kamyon sürücülerinin gezdikleri köylerde AİDS'i köyden köye yaydıklarını hepiniz biliyorsunuzdur, tahmin edin bakalım AİDS'i başka kim yayar? Öğretmenler, yani bir öğretmen olarak, eğitimli birisi belki başkentte ya da bir büyük şehirde, bir tür lise ya da üniversite eğitimi almıştır, bir gelir vardır, beyaz yakalı bir iş, devletten garanti bir geliri vardır—öğretmenlere talep çoktur. Bu kişi çok yüksek statülü birisidir, üniversiteyi bitirmiştir ve kırsalda bir köye atanmıştır. Muhtemelen oradaki en yüksek statülü kişidir. Bu durumda uygun olan bütün kız çocuklarının babası ne yapar? Kızlarını ona getirir ve ona teklif ederler; 'benim kızımı dene' ki bazen onlar dener bazen de denemez. Şimdi istatistikler açıkça göstermektedir ki bu öğretmenler şehirlerde AİDS'e yakalanmakta ve köylerde AİDS'in yayılmasının temel nedenlerinden birisi olmaktadır.

Babalığa karşı bu gevşek davranışın yanında, babanın tam olarak kim olduğuna karşı, çocuklar da daha çok toplumun ortak çocuğu olarak görülür. Çekirdek aile düşüncesi çok yaygın değildir. Bizim burada belirli olan anne baba, kimin olduklarından şüphe etmediğimiz çocuklardan oluşan çekirdek aile kavramı onlarda yaygınca bulunmaz. Anketler çocukların % 30-50'sinin biyolojik anne-babalarıyla yaşamadığını göstermektedir. Çekirdek aileyi çok çok küçük şeyler belirler. Bir koca ana yemeğini ne kadar sıklıkta karısıyla yemektedir? Bunun üzerinde çalışmalar yapıldı. Çocuklarıyla ne kadar sıklıkta yemek yemektedir? Bunlar bizim kesinlikle çok doğal karşıladığımız şeylerdir. Karısı, erkek arkadaşlarını ziyarete gittiğinde onunla ne kadar sık gitmektedir? Karısı, erkek akrabalarını ziyarete gittiğinde onunla ne kadar sık gitmektedir? Boş zamanlarından ne kadarını karısı ve çocuklarıyla geçirir?

Bunlar uzun yıllar boyunca çalışıldı, örneğin Kenya'dan bununla ilgili güzel bir çalışma vardır ve bütün bu sorulara yanıt 'nadiren'dir. Ailelerin çekirdekleşme derecesi çok düşüktür. Tekrar söyleyelim, bu da değişmektedir ve aileler gittikçe daha çok çekirdekleşmektedir ve bu konuda çalışılan şeylerden birisi çekirdek olarak kabul edilen evli insanların oranıdır. En son gördüğüm istatistik ailelerin % 21'inin bizim çekirdek aile dediğimiz türden olduğu yönündeydi. Sıkı ilişkilere sahip aile düşüncesi yaygın bir şey değildir.

Bu davranışın bir başka sonucu bizim yarı-fahişelik diyebileceğimiz bir şeydir. Bu geleneksel sistemin içerisinde baba ya da koca çocukların ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak zorunda değildir. O, belki çok arazisi olan zengin bir adamdır, bunu karısına verir, eğer çok sayıda karısı varsa bunları bölüştürür. Bu eşler bu arazilerde yiyecek yetiştirir, onlar aynı zamanda kocanın arazisinde bazı işleri de yapmak zorundadır, çünkü erkekler çalışmak istemez, böylece çocukların sorumluluğu annededir.

Eş, sağlık ve eğitim için para kazanmak için bu arazilerde çiftçilik yapar. Bu kadını darboğaza sokar ve onların her zaman yeni kaynaklara ihtiyacı vardır. Bu durumda başka bir adam gelir ve bu kaynakları sağlarsa o zaman iş tamamdır. Adamın bir hediyesine karşılık belli bir düzeyde seks işe karışır. O kültürde bu kesinlikle fahişelik olarak kabul edilmez fakat biz bunun için bu kelimeyi kullanabiliriz. Bu bütün sistemin gerekli bir parçasıdır ve az ya da çok bu yolla yasal baba dışından anneye/çocuğa, aileye değişik kaynaklar gelir.

Şimdi bu toplumun kuruluş ve işleyişi çok değişik şekillerde çok sayıda çocuk yapmayı özendirir. Örneğin arazi sahipliğini ele alalım. Özel mülkiyet, yani bir kişinin bir parça arazisi olması düşüncesi orada yenidir ve geleneksel olarak arazi toplumun arazisidir. Bu araziyi diğer köylülere karşı savunurlar, yani bir bakıma bu toplumun arazisidir. Bununla ilgili çatışmalar ve meydan okumalar vardır ama onlar bu araziyi savunmaya çalışacaklardır. Bu alan içerisindeki araziler belli bir kişiye ait değildir ve bu, tamamen mantıklı bir şeydi çünkü çok yüksek ölüm oranları vardı; insanları hayatta tutmak zordu; bu durumda bir aile tamamen ölebilirdi, çocukları olmayabilirdi ve diğer ailenin çok sayıda çocuğu olabilirdi. Bu durumda arazi her nesilde yeniden bölünürdü. Her bir çocuk başına az ya da çok eşit derecede arazi verilirdi ve eğer çok çocuğunuz varsa daha fazla arazi alırdınız.

Sonuç şudur ki eğer bir erkek güçlü olmak ve çok arazi almak istiyorsa ki bunun anlamı arazinin bir kısmının bir şekilde nadasa bırakılmasıdır, çok çocuk yapmalıdır.

Bütün bunlar garanti edilmiş arazilerdir ve ne kadar çok çocuğu varsa, erkek çocuğu, mali anlamda o kadar güvende olacaktır, açlık güvencesi ve bu durumda gücü artar. Toplum mevcut arazileri çocuklara vererek bunu destekler. Bu sistem gittikçe bozulmaktadır ve Kenya'daki çalışmalar ortalama arazi büyüklüğünün 5.1 acre (1 acre yaklaşık 4,000 metrekaredir) olduğunu söylemektedir. Tarım uzmanlarının söylediği ve yerel halkın farkında olduğu gibi o zamanki çiftçilik teknolojisi ile yoğun tarım yapılması durumunda babalarının zamanındaki bir aileyi bakabilmek için en azından 4 acre arazi olması gerekmektedir.

Üstelik o zamanki sistem araziyi erkek çocuklar arasında az ya da çok eşit olarak bölüyordu. Eğer 5.1 acre büyüklüğünde bir arazi alıyorsanız ve ortalama 4 çocuğunuz varsa kişi başına düşen arazi yaklaşık 1 acre demektir ki bu bir aileyi bakabilecekten çok daha küçük bir araziydi.

Kenya'da ekonomi iyi giderken bir kriz baş gösterdi ve çeşitli şeyler oldu. Şehirlerde işler vardı ve herkes kendi çocuğunun, en azından bir çocuğunun şehre gidip bir iş bulacağını ve eve para göndereceğini umuyordu. Fakat ekonomi çoğu zaman kötüdür ve erkek çocuklar o arazinin başını beklemek durumundadır ya da herhangi bir iş olmaksızın şehirlere giderek bir tür şehir işçi sınıfını oluşturmaktadırlar.

Bu baskının etkisiyle erkeklerin sahip olmak istedikleri çocuk sayısı beşten üçe düşmüştür. Fakat bu durumda bile eğer iki ya da üç acre toprağınız varsa ve bunu üçe bölerseniz bu imkânsız bir durumdur. Erkek çocuklar sizin verdiğiniz araziye bağımlı olarak yaşayamazlar. Herkes bu durumun farkındayken, bu konuda cahillik, ya da aptallık yoktur, herkes durumun farkındadır ancak kültürel yaptırımlar, tarih o kadar güçlüdür ki babalar erkek çocuk sahibi olma isteklerini azaltmak istememektedir. Bu süreçte istenen erkek çocuk sayısı 4.5'ten 3'e gerilemiştir ve bu durumda eğer arazileri her çocuğa eşit olarak bölerlerse, bir aileyi bakabilmek için gerekli olan arazi büyülüğü 4 acre iken onlara sadece 1 acre arazi düşmektedir.

Afrika'nın değişik yerlerinde çeşitlilik göstermekle birlikte erkek genellikle araziye bir bakıma sahiptir, hayattayken bu arazi onundur. Onun ölümüyle beraber arazi köye geri verilir. Modern çağ öncesi insanların kullandığı temizle-yak sisteminde tarımda bütün işler neredeyse kadınlar tarafından yapılır. Erkeklerin yaptığı tek iş, kadınların fiziki olarak yapamayacakları işlerdi. Bu durumda eğer ormanda yaşıyorsanız, araziyi ağaçlardan temizlemek, ağaçları kesmek, kütükleri taşımak vs. erkeklerin yaptığı işti. Yoğun bir işgücüdür ama bu bütün bir yılda yaklaşık iki hafta sürer ve yılın geri kalanındaki bütün işleri kadınlar yapar.

Erkekler bunu yapmayı sevmez, demek istiyorum ki her bir dönem gelenekseldir, bazı dönemler gelenekseldir, fakat hangi dönemden bahsediyorsanız bahsedin, o dönem daha sonraki döneme göre gelenekseldir, yani bu geleneksel kelimesi çok da oturan bir kelime değildir. Bir karşılaştırma yapmak için 1784'te A.B.D. yerleşmeye açılırken, New York eyaletine yayılmış 6,000 Iroquis vardı ve bunlar Avrupa kökeninden gelen 240,000 New York'lu ile arazi için rekabet ediyordu. 6, 000 kişiye karşılık 240,000 kişi. New York eyaletinin kuzey tarafında Oneida isimli bir kabilenin sadece 600 üyesi vardı, ben de aslında orada doğdum, fakat onların yaşadığı arazi 6,000,000 acre idi. Nüfus yoğunluğundan bahsettiğimizde bu düşük bir nüfus yoğunluğudur, 600 kişi ve 6,000,000 acre arazi.

Afrika'da olduğu gibi çiftçilik işlerinin çoğunu kadınlar yapıyordu, bunların da bir tür 'temizle ve yak' türü tarım sistemleri vardı. Kolonicilerden bazıları yerlilere dostça davranıyordu ve onlara yardım etmek istiyordu. Bu yüzden onlara sürekli olarak neden tarım yapmadıklarını soruyorlardı, avcı-toplayıcı kültürü ile Avrupalılara direnecek kadar nüfusa hiçbir zaman ulaşamayacaklardı. Eğer Avrupalılara direnmek istiyorsanız ve arazilerinizin birazını elinizde tutmak istiyorsanız nüfusunuzu artırmak zorundasınız ve bunu yapmanın tek yolu tarım yapmaktır. Yerliler bunu yapmayı reddettiler ve İroquis'lerin birinden alıntıyla şöyle dediler: "tarım kadın işidir. Erkek kirpi gibi çalışmak için değil, savaşa gitmek ve avcılık yapmak için yaratılmıştır."

Kadının birçok kültürde işleri yaptığını düşünürsek, çok değerli oldukları için, başlık parası düşüncesi de buradan gelir. Bir bakıma bir kadın satın alıyorsunuz ve bu kadın sizin için çalışacaktır. Kadınların işlerin çoğunu yaptığı, özellikle de tarımsal işlerin çoğunu yaptığı kültürlerde başlık parası erkeğin ailesinden kadının ailesine gidecektir. Hindistan gibi diğer yerlerde, Hindistan'ın kadınların çok iş yapmadığı, tecrit edilerek kapalı şekilde evlerde tutulduğu ve sadece ev işlerini yaptığı birçok yerinde iş tersine döner. Bu durumda erkek kadına bakıyordur ve kadının ailesi adama ödeme yapmak zorundadır, yani çeyiz durumu. Çeyiz ve başlık parası meselesi oldukça karmaşıktır ve bunlar farklı kültürlerde farklı şekillerde ele alınır, fakat bunlar kaba genellemelerdir.

Çok eşlilik bundan ortaya çıkar; geleneksel olarak sınırlandırıcı olan arazi değil, nüfus olduğu için-araziyi işleyecek kadınlara ihtiyacınız vardır. Doğal olarak erkek mümkün olduğunca çok sayıda eş ister, tabii ki cinsel nedenlerle de. Tekraren, Kuzey Afrika ile Sahra-altı Afrika'yı karşılaştırırsak, Kuzey Afrika ile Orta Doğuyu karşılaştırırsak, erkeklerin % 1-7'si çok eşlidir. Akdeniz kuşağında da bu olur, görmemezlikten gelinir ama yine de az görülen bir şeydir. On dokuzuncu yüzyılda bile A.B.D'deki çöl insanları olan Mormonlar'da erkeklerin % 10'dan azı çok eşlidir. Bunun maksimumu doğal olarak % 50'dir. Çok eşlilik erkeklerde % 50'nin üzerine hiçbir zaman çıkamaz çünkü eğer bir adamın iki karısı varsa diğer adamın karısı olmayacaktır, Yani % 50 maksimumdur. Eğer iki eşle sınırlandırılırlarsa erkeklerin maksimum % 50'si iki eşli olabilir. Eğer birisinin ikiden fazla eş almasına müsaade edilirse, bir şekilde ikiden fazla eş alırsa o zaman bu maksimum rakam aşağıya düşer.

1989 verilerine göre Sahra-altı Afrika'da farklı yerlerde Afrikalı erkeklerin % 12-38'i çok eşli evlilik yapmıştır. Eğer iki eşle sınırlandırılırlarsa, maksimum % 50'dir, çok eşliliğin % 38 olduğu yerlerde bu kadınların çoğunun çok eşli evlilikler yaptığı anlamına gelir. Tekrar söyleyelim, Yeni Gine'de gördüğümüz gibi bir dul çok değerlidir, tekrar kadın sizin işinizi yapıyordur. Örneğin Senegal'de dul kalan kadınların % 95'i beş yıl içerisinde tekrar evlenir ve bu kadınların % 75'inin evlendiği adamların başka karıları vardır, yani bunlar çok eşli adamlarla evlenirler. Bunu fakirliğin eşit derece vurduğu Bangladeş gibi bir kültür ile kıyaslayın, bu, orada asla olmaz, yani dul kalan kadınlar yeniden evlenmez.

Çok eşlilik oralarda bizim algıladığımız gibi kadına karşı kötü muamele olarak kabul edilmez ve kadınlar çoğunlukla çok eşliliği, tek eşliliğe tercih ederler. Onların istediği şey kaynaklara sahip olan erkektir ve bu tür bir adamın zaten halen karısı vardır. Diğer eşler güvenlik ağı ve destek grubu oluşturur. Eğer kadın hasta olursa, ya da ekinleri o yıl iyi olmazsa ya da her ne sebeple olursa olsun böyle bir karşılıklı yardım

toplumunda kendisine yardım edecek bir grup kadın vardır. Eğer bir kadın hasta olursa ki modern tıp öncesi toplumlarda hastalıklar zamanın önemli bir kısmını alırdı ve yaşamlarında çok önemli bir şeydi; dolayısı ile ona hazırlıklı olmalıydılar. Bakacak çocukları vardır ve eğer onlar hasta olurlarsa diğer kadın yardıma gelir.

Ayrıca eğer kadınlar sünnet edilmişlerse—şu aşırı durumlardan birisi ve cinsellikten hoşlanmıyorsa, bu kültürlerin bir çoğunda bu sorumluluk—kadının zevk alması-- bazı durumlarda bu bilinir, bazılarında bilinmez ve eğer sünnet operasyonu geçirmişse bu çok acı verici olabilir. Buralarda cinsellik kadının bir sorumluluğu olarak kabul edilir. Böyle bir durumda eğer daha çok eş varsa bu sorumluluk da onlara dağılmış olur. Çok eşlilik bir çok bakımdan bir kadın için avantajlı bir durumdur.

Şurada bir anekdot var: Kenya'da, bir beyaz antropolog kadın okur yazar olmayan bir Maasai savaşçısı ile evlendi. Bu kadın bir biyografi yazdı ve orada kültürel farklılıklarına rağmen, O ve onun Mesaili kocası ve diğer karıları mükemmel bir şekilde anlaşabildiklerini söyledi. Hatıralarını yazdığı bu kitabın adı *Kocamın Altı Karısı* idi ve sonraki baskısında adı *Kocamın Dokuz Karısı* olarak düzeltildi. Bu iki baskı arasında 3 yeni eş almıştı.

Sanırım arazinin değil de nüfusun az olduğu bir toplumda neler yaşandığına dair bir fikriniz oldu. Şimdi bütün bu sistemi tarımın çok daha verimli şekilde yapıldığı ılıman iklimlerle karşılaştıralım. Burada anahtar değişim, tek bir erkeğin tarımsal faaliyeti sonucu, bağımlı kadın ve çocuklarına ya da ailesi her ne kadarsa, onların tükettiğinden çok yiyecek ürettiğinde olur. Burada tarımsal bir fazlalık vardır. Avcı-toplayıcı toplumlarda esasen bir fazlalıktan bahsetmek mümkün değildir ve Afrika'daki ilk zaman avcı-toplayıcı topluluklarında herhangi bir fazlalık yoktu. Doğal olarak bu fazlalıkla daha çok çocuk yapabilirlerdi, çocukları hayatta tutabilirlerdi, çocuklar için yeterince yiyecek vardı, nüfus artmaya başlar ve sonunda araziyi doldurmaya başlarsınız.

Şu Lesoto hikâyesinde, şu tarih konusu—tarih konusunda çeşitli kitaplar vardır. Bantu insanları, daha önce bahsetmiştim, Batı Afrika'da başladı Sahel'in altına doğru doğuya ilerlediler ve sonra Afrika'nın doğu kıyısına geldiler. Bir şekilde 1700'lü yıllarda şartların çok daha uygun olduğu Afrika'nın güneyine gidiyorlardı. Orada kim vardı? Bushmen kabilesi. 1700'lerde bu Bushmen kabilesini bir şekilde Afrika'nın bu bölgesinden atmaya çalışıyorlardı. Onların algısına göre arazi çok genişti; çünkü Busmen'ler çok azdılar ve herhangi bir şekilde bir tehdit oluşturmuyorlardı. Ve Bantus'lar Bushmen'lerin karılarını alıyorlardı. Bushmen'leri öldürmekle uğraşmıyorlardı sadece karılarını alıyorlardı.

Daha sonra 1800'lerde arazi insanlarla dolmaya başlamıştı ve sadece Lesoto'daki Basotho'lar değil, komşu bir grup olan Zulu'lar da anlaşamamaya başladı. Bosotho'lar kendi aralarında anlaşamamaya başladı ve başka büyük Bantu gruplarından biri olan Zulular siyasi olarak organize olmaya başladılar. Bu gruplar arazileri kontrol etmek istediler ve o zaman Zulu arazisinde büyük savaşlar çıktı, Zulular Basuto'ların arazisine girdi ve çok büyük yıkımlar, çok büyük yer değiştirmeler oldu. Tekrar söyleyelim, eğer verimli tarım yapmaya uygun araziniz varsa araziniz insanla dolmaya başlar. Lesoto da Afrika'da, çöl bölgesinin yeterince güneyinde ılıman iklim kuşağındadır.

Arazi insanlarla dolunca her şey değişir. Anlaşmazlık çıkmaya başlar ve insanlar araziyi işlemesi için gereğinden daha fazla çocuk yaptığı için her bir birey gerekenden daha fazla yiyecek üretir. Araziye fazla gelen çocuklar dışarıya gidip, esasen topraksız çiftçileri oluşturur ve zaten pek de olmayan işlerden bulmaya çalışır ya da sonunda şehirlere dönüşen köylere giderek burada arazisiz işçileri ya da fakir şehirliler grubunu oluşturur. Aynı zamanda bu fazlalık olduğu için bazı insanlar için diğerlerini kontrol etmeye çalışmak bu çabaya değer hale gelir. Herkesin kendine, eşine ve çocuklarına yetecek kadar yiyecek ürettiği bir durumda ve erkeğin işleri yaptığı durumda erkeği esir almanın ya da onu köle haline getirmenin pek bir anlamı yoktur çünkü onun sana verecek herhangi bir fazlalığı yoktur. Ancak ne zaman ki tarım gerekenden fazla üretmeye başladı, işte o zaman çiftçilerin almaya değer bir şeyi olacaktır. Bu durumda liderler—liderler kral olmak isterler, sizin arazinizi almak isterler, sizi kontrol edip, o fazla yiyeceğinizi almak isterler.

Alında medeniyet bu şekilde başlamıştır çünkü bu tarımsal fazlalıkla insanlar lüks ziynetler almaya başlarlar, zanaatkârları vardır, ticaret yapmaya başlarlar ve düşünürleri ve papazları vs. vardır. Herkes tarım yapmak zorunda olmadığı için bu meslekler ortaya çıkar. Artan nüfus yoğunluğunun bir sonucu olarak hem medeniyet gelişmeye hem de onunla beraber büyük savaşlar ve fakirlik gibi onun korkunç tarafları da gelişmeye başlar.

Aşırı nüfuslanmanın tehlikeleri uzun zamandır ve şaşırtıcı bir şekilde tarihin ilk dönemlerinden beri bilinmektedir. Lokal yerleşme alanları dolunca oraları çevreleyen halen geniş topraklar vardı. İşte size M.Ö yaklaşık 700 yılında bir Yunan şiiri “Sayısız insan kabilelerinin. Derin topraklı yeryüzüne zulmettiği zamanlar vardı. Zeus bunu gördü ve yeryüzüne acıdı. Ve iyi kalbi insanı besleyen toprağı kurtarmak için plan yaptı, büyük çaba gerektiren Truva Savaşına sebep olarak, Ölümler yeryüzünü boşaltabilecekti." Tekrar söyleyeyim, bu şiiri her kim yazdıysa Truva savaşlarının açıklaması buydu. Bu bir Mathus düşüncesidir, dünya çok kalabalık olmuştu, insanlar artık kendi kendilerini bakacak durumda değillerdi ve bir kısmı temizlenmeliydi.

Yaklaşık 900 yıl sonra bir Roma (Hıristiyan) din adamı olan Tertullian bunu tekrar eder, M.S. 200:“son zamanlarda dünya eskiye göre daha fazla işlenmiş ve gelişmiştir. Şimdi bütün yerler erişilebilirdir ve insan faaliyetleriyle doludur…her yerde evler vardır, her yerde yığınlar vardır, her yerde bir hükümet vardır, her yerde hayat vardır. Biz dünyaya sıkıntı vermekteyiz, kaynaklar bize yeterli değildir ve doğanın bizi besleyemediği şikâyetlerini her yerde duyarız.” Tertullian devam eder:"Gerçekten öldürücü salgınlar, açlık, savaşlar ve sel, milletler için çare olarak düşünülmek zorundadır, sayı olarak çok fazlalaşan insan ırkını budamak gibi." Oldukça sevimli bir pasaj.

Tabii ki Avrupa nüfus hakkında endişe duyan tek kıta değildi. Çin’de M.Ö. 500’de Han Fei-Tzu şikâyet ediyordu: “Şimdiki insanlar 5 erkek çocuğun çok fazla olmadığını düşünüyorlar ve bu 5 erkek çocuğun her birinin de 5 erkek çocuğu vardır ve büyükbaba ölmeden hayatta olan 25 oğul ya da torunu vardır. "Kadınlar dikkate alınmıyordu. "Bu yüzden insanlar çoktur ama varlıklılar azdır; fazla çalışırlar ama az gelir elde ederler.” Bu artan nüfus yoğunluğunun sorunlara sebep olduğu iyi anlaşılmıştı.

Nüfusun yoğun olmasıyla ortaya çıkan sorunlardan birisi bulaşıcı hastalıklardır—diğer çok sayıda sorun vardır. Nüfus yoğunlaştıkça savaşlar daha da büyür, belki nüfusun yüzde oranı olarak değil ama çok büyük ölümlere sebep olan çok büyük savaşlar olmuştur. Bir başka şey hastalık yayılmaya başlar, çünkü nüfus yeterince yoğundur ve hastalık yok olmak yerine sürekli yayılır.

Tekrar edelim, bu yerel bir şeydir, Mora Savaşı sırasında Atina'da yaklaşık M.Ö. 420'de, o yazı 420'de yazıldı. O zaman oraları fazla kalabalık değildi. Fakat Atina—Atina civarı epeyce kalabalıktı ve Atina şehri kalabalıktı ve savaş sırasında herkes şehirde toplanmak zorundaydı ve şehir ablukaya alınmıştı; şehirde nüfus yoğunluğu bir bulaşıcı hastalığı, bir tür vebayı, tam olarak ne olduğunu bilmiyoruz, ortaya çıkaracak kadar artmıştı. İşte Thucydides bunu anlatır: "bu hastalığın genel durumunu anlatmaya çalıştığınızda kelimeler yetersiz kalır" O'nun kitabının adı *The Peloponnesian War*'dır. Kaçınız bu kitabı ya da bazı bölümlerini okudu? Sadece birkaç. Çok ilginç bir kitaptır.

"Bu hastalığın genel durumunu anlatmaya çalıştığınızda kelimeler yetersiz kalır ve bireylerin çektiği acılar, insan kapasitesinin kaldırabileceğinin çok ötesindedir. İnsanlar koyunlar gibi ölüyordu; böcekler gibi ölüyorlardı. Ölenlerin cesetleri bir biri üstüne kümeleniyordu ve yarı ölü yaratıklar caddelerde sendeliyordu ve su bulabilmek için çeşmelerin etrafında sürüler gibi toplanıyordu. Tapınaklar, bağışlanma ümidi ile oraya gidenlerden ölenlerin cesetleri ile doluydu." O, devam ederek bu salgının sonucunu, insanların umutsuzluğunu, sivil toplumun çöküşünü ve her türlü kanunsuzluğun ortaya çıkışını tarif eder.

Daha sonra Avrupa nüfusta çok büyük değişiklikler yaşamıştır. Klasik dönemden Roma dönemine kadar, bütün bir Roma dönemi boyunca Akdeniz dünyasında nüfus açık bir şekilde artıyordu, sahip olduğumuz bütün veriler bunu göstermektedir. Karanlık Dönemlerin başlamasıyla Avrupa Ramalıların deyimi ile 'barbar kavimler' tarafından işgal edildi. Önce Germanik kabileler geldi sonra Hunlar geldi, sonra Müslümanlar sonra da Vikingler. 1,000 yılına gelindiğinde Avrupa'nın nüfusu epeyce azalmıştı, Avrupa medeniyeti gerilemişti ve bütün bu işgallerin neden durduğuna dair iyi fikirlerimiz yoktur. Benim özellikle sevdiğim bir tarihçi bunların Avrupa'da almaya değecek bir şey kalmadığını için durduğunu söylemektedir.

Yaklaşık 1,000 yılında işgaller durmuştu ve medeniyet yeniden gelişmeye başladı ve Avrupa'nın kendini yeniden nüfuslandırması 200 yıl adı. Eğer araziniz varsa, yeterli alanınız varsa insanlar çok çocuk yapacaklardır ve bunları hayatta tutabileceklerdir. Bu iyi zamanlarda iklim de aynı zamanda iyiydi, 1200'lerde ortalama yaşam süresi 34–40 yaştı ki bu, o zamanlar için iyi bir rakamdı.

Sonra 1250 civarında nüfus artışı durdu ve yaklaşık 100 yıl boyunca az ya da çok aynı kaldı. Eğer nüfus aynı kalıyorsa bu, bazı sınırlandırıcı faktörlerin, bazı engellerin olduğu anlamına gelir ve nüfus bu engellerin ötesine geçemez. Tarihçiler bunu o zamanki kültürün durumuna bağlamaktadırlar, yani arazi çiftçilerin değildi. Eğer bir araziniz varsa onu geliştirmek ve maksimum şekilde kullanmak çok işinize yarar ama arazi başkasına aitse buraya çok ilgi göstermezsiniz. İçerisinde bulunduğunuz şartlar kötüleştikçe araziyi arazi sahibi için geliştirmeye daha az ilgi gösterirsiniz çünkü arazi sahibi sizden alabildiği kadar çok almaya çalışacaktır ve size, sadece size yetebilecek kadar bırakacaktır.

Katolik Kilisesi, açık ara en büyük toprak sahibiydi, Avrupa'daki verimli toprakların % 30-50'si bu kilisenin elindeydi. Buralardaki çiftçiler toprak kölesiydi ve aşırı fakirlik içerisinde yaşıyordu. Toprağı terk etmelerine izin verilmiyordu. Kilise bu kölelerin iş gücünden zengin oldu. Bu dönem kilisenin çok baskın olduğu bir dönemdi. Kilise arazilerinden elde edilen gelir, ki krallık arazilerinden—Avrupa'nın bütün krallarının arazilerinden elde edilenin yaklaşık 10 katıydı, kilise seçkinlerine ve Roma'ya gidiyordu. Kilise arazilerinden sivil otoritelerin elde ettiğinden 10 kat daha fazla gelir elde ediyordu.

Arazinin geri kalanının çoğu, sivil otoriteler tarafından kontrol ediliyordu, kralların aileleri falan. Bu toprakları işleyen köleler bir bakıma kilise arazilerini işleyenlere göre daha iyi şartlarda çalışıyorlar ve daha fazla haklara sahipti. Kilise arazilerinde çalışanlar gerçekten kötünün en kötüsüydü, diğer arazilerdekiler daha iyi durumdaydı, ancak bunlar da çok büyük fakirlik içerisindeydi. Bu köleler tamamen eğitimsiz, cahildiler; onlar küçük arazilerde yüzyıllardır yaptıkları şekilde çiftçilik yapmaya devam ettiler, böylece arazinin verimliliği artmıyordu ve bu şekilde nüfus da artamıyordu.

Avrupa tamamen dolmuştu böylece bir çiftçinin kaçıp kendi arazisini alıp, işleri farklı şekilde yapmayı deneyeceği bir yer yoktu çünkü bütün araziler halen bir başkasına aitti. Şehirler de, ki o zamanlar daha yeni başlıyorlardı, meslek örgütleri insanları buralardan uzak tutmaya çalışıyorlardı, bunlar kapalıydı ve sadece örgüt mensubu kişilerin çocuklarını alıyorlardı, herhangi birisinin yükselerek zanaatkâr sınıfına geçebilmesinin bir yolu yoktu.

Tarihçiler, 1300 Avrupa'sının, bir çeşit Malthus kilitlenmesi yaşanan yer olarak tanımlar. —Malthus hakkında daha sonra konuşacağız—ama bu bir demografi ve ekonomi meselesi olup, bu durumda daha fazla insanı bakamazsınız. Sisteminiz daha fazla insan besin sağlamaya yetmeyecektir ve bu durumda eğer nüfus artarsa bir şey olacaktır—onu aşağıya düşürecek bir şey.

Avrupa'da bu dönemde görülen şey vebaydı. Veba salgını önce 1347'de Sicilya'da görüldü. Orada en son salgın olalı 6-7 yüzyıllık bir süre geçmişti, Romalıların son döneminde Justinyan Salgını olarak bilinen bir salgın vardı. Veba Avrupa'ya yayılarak milyonlarca insanı öldürdü. Dalga üstüne dalga geldi ve 1347'de bir salgın dalgası vardı, dediğim gibi, ilk ve en büyük olan dalga. 1360, 1371, 1381, 1388, 1398, her birkaç yılda bir salgın geliyordu ve çok sayıda kişiyi öldürüyordu. Rakamlar vermek çok zordur ama tahminler bazı yerlerde bütün nüfusun üçte birinin öldüğünü söyler. Rakamlar 6'da 1'den 2'de 1'e kadar değişir. Çok büyük ölümler oldu ve bunlar, Avrupa'yı o zamanki teknoloji anlamında taşıma kapasitenin altına düşürdü.

Salgın—salgının neden bu zamanda Avrupa'ya geldiği bilinmiyor, rastgele bir şey olmuş olabilir—daha mantıklı gelen bir açıklama; salgın öldürür ve salgın Asya'da vardı fakat Asya'dan Avrupa'ya gelmeliydi ve o zaman eğer birisi Asya'dan Avrupa'ya geliyorsa, O, Avrupa'ya ulaşmadan salgından ölürdü. Fakat Orta Çağlarda seyahatler—gemiler gittikçe daha iyi ve hızlı hale geliyordu. Böylece salgının Avrupa'ya ulaştığı yollardan birisi, çünkü Kara Deniz'den ayrılan bir gemi—ki salgını oradan alıyorlardı-Sicilya'ya, gemideki herkes ölmeden gelebiliyordu. Hipotezlerden birisi budur.

1250'lerde bu iyi seviyeden sonra, bu durgun dönemden sonra nüfus azalmaya başladı. Avrupa nüfusunun yeniden 1300-1340'lardaki seviyelerine gelmesi için 200 yıl geçmesi gerekmişti. Bazı tarihçiler ise nüfusun aslında 1715'lere kadar kendini toparlayamadığını savunur. Yani bu salgın ve hastalıklardan kurtulmak 400 yıl aldı. Salgın yüzlerce yıl devam etti ve başladıktan 300 yıl sonra sadece Londra'da 70,000 kişiyi öldürdü, sadece bir şehirde. Bu bilgi Daniel Defoe'nun, *The Journal of the Plague Year*; isimli çalışmasındadır, bazılarınız belki de bunu okumuştur, gerçekten çok korkunç, yani bu 1664-1665 yıllarındaydı, salgının başlamasından 300'den fazla yıl geçmişti.

Salgının bu kadar hızlı sürmesinin nedenlerinden birisi insanların ona neyin sebep olduğu konusunda bir fikrinin olmamasıydı. Ondan korunmak için ne yapılması gerektiğine dair hiçbir düşünce yoktu. Hastalığın bir kişiden diğerine geçmesi ya da bulaşması konusunda hiçbir şey bilinmiyordu ve bu konuda herhangi bir bilimsel bilgi yoktu. Bu Aydınlanma çağından, bütün bunlara akılcı bakıldığı dönemden önceydi. O zamanlar hastalığı ve bulaşmayı anlamayan birisi bütün bunlarla ilgili ne düşünebilirdi? Oldukça açık, bu Tanrı'nın cezalandırmasıydı.

İnsanlar günahkârdı, bunu hepimiz biliyoruz ve bu yüzden Tanrı bizi cezalandırıyordu. Eğer günah işlemişseniz ye yapardınız? Cezalandırılmak zorundaydınız. Tövbe etmeliydiniz. İnsanlar kendilerini kamçılıyordu, kendi kendini kamçılayanlar. Hiç biriniz The *Seventh Seal* isimli filmi gördü mü? Ingmar Bergen. Bu çok önemli bir filmdir. Açılış sahnesi kasvetli bir sahnedir, çıplak bir Avrupa peyzajı uzun kuyruk oluşturmuş Hacılar, her birinin elinde bir kamçı var, her biri önündeki kişiyi kamçılıyor. Günahlarını telafi ediyorlardı ve bu onların hayatta kalmak için yaptıkları bir şeydi. Aslında bunun sonucu neydi? Kendi kendilerini zayıflatıyorlardı, derilerinde delikler açıyorlardı ve bunlar deriye nüfuz etmeyi kolaylaştırıyordu. Pire ısırıkları, pire ısırıkları hastalığı taşıyordu—bunlar hasta, çaresiz adamlardı, kasabadan kasabaya dolaşıyorlardı. Bunlar bir kasabadan hastalık alıp, bir sonrakine taşıyorlardı, oradan bir sonrakine taşıyorlardı, yani hastalıktan kurtulmak için uyguladıkları yöntem, aslında hastalığı her yere yayıyordu.

O zamanın tarihini okuduğunuzda insanların bizim çılgın şeyler diyebileceğim birçok şey denediklerini görebilirsiniz. Yaklaşık o zamanlar yenidünyadan Avrupa'ya frengi hastalığı gelmişti, yani 150 yıl sonrasından bahsediyoruz. Bu Avrupa'da yeni bir şeydi ve bazı doktorlar frenginin sizi vebaya karşı koruyacağı fikrine ulaştılar. Vebanın standart tedavi yöntemlerinden birisi frengiye yakalanmaktı. Bilebildiğimiz kadarıyla, doğru olup olmadığını bilmiyorum ama bu zenginler tarafından uygulanan bir yöntemdi.

Veba temel bir demografik olay olarak, Avrupa'nın nüfusunu epeyce aşağı indiren bir olay olarak, Avrupa medeniyetinin dönüm noktalarından biridir ve Avrupa medeniyetinin gelişme yönünü belirgin şekilde değiştirmiştir. Orta Çağ Avrupası'nın bir tür Maltus ikilemine düştüğünü anlatmıştım; hiçbir şey değişmiyordu çünkü hiç kimsenin bir şeyi değiştirmesine izin verilmiyordu ve sonra aniden Kara Ölüm geldi. Ve Kara Ölüm'den hemen sonra Rönesans ortaya çıktı.

Bu dönemde çokça istikrarsızlık vardı, insanlar kilise arazilerini terk edip, arazi sahiplerinin arazilerini terk edip, çok fazla miktarda olan boş arazilere gidip, kendi çiftçiliklerini yapabiliyorlardı. Meslek örgütlerinin üyesi yoktu ve oralara üye

olabilirlerdi, teknoloji geliştirmeye vakit harcayabilirlerdi, başka yerlere gidebilirlerdi, birçok şey değişmeye başladı. İlk ve en öldürücü veba salgını 1340–1400 arasında oldu ve bir sonraki nesil Rönesans'ın çekirdeğini oluşturdu.

Brunelleschi 1420'de Floransa'daki Katedrale büyük bir kubbe inşa etti, Aynı zamanlarda Ghiberti Floransa Vaftiz hanesinin kapısının meşhur bronz pervazlarını yapmıştı. Yine aynı zamanlarda Donatello Davut'un meşhur heykelini yapmıştı. Michelangelo'nun Davut'unu biliyor musunuz bilmiyorum. Fakat Danotello ondan daha önce çok daha narin bir tanesini yapmıştı, bir bakıma çok farklı ama onun kadar güzel bir tanesini. Leonardo Da Vinci, Michaelangelo hepsi 1400'lerde çalıştı. Yüzyılın sonunda, 1492'de Kolombus Amerika'yı keşfetti.

Bu çok sıkı, yüzyıllarca devam eden Ortaçağa sıkışmış, bir arazi sahibi ya da kilise adamı olmayan herkesin sefil olduğu bir dönemden sonra, boooom, nüfus baskısını azalttınız ve dünya yaratıcılıkla dolmuştur. Herkes bunun Rönesans'ı başlatan asıl olay olduğu konusunda hem fikir olmasına gerek yok, hiçbir şey o kadar basit değildir; fakat Rönesans'ın neden başladığını anlatmak isterseniz bunu temel şeylerden birisi olarak kabul etmek durumundasınız. Doğal olarak Rönesans'ın bundan önce bazı öncülleri vardı ve size demiştim, Avrupa medeniyeti 1,000'li yıllarda vebadan çok önce kendini toparlamaya başlamıştı. Bu açıklama tek başına basit kalır ama o zaman olup, bitenin önemli bir parçasıydı.

Şimdi zamanımız neredeyse bitti fakat Rönesans'tan sonra bile sürpriz bir şekilde modern zamanlara kadar insanlar oldukça kötü şarlarda yaşadı. Öncekinden daha iyi ama halen çok kötüydü. Yaklaşık olarak 1350 ile 1850 yılları arasında kalan zaman dilimi için konuşuyoruz, bunu isterseniz 1800'e kadar geri götürebiliriz. Nüfus baskısının olmadığı yaklaşık 500 yılımız var, medeniyet gelişiyor, sanatta, kültürde, dünyanın keşfinde önemli gelişmeler yaşanıyor, fakat sıradan insanlar, durumda pek de bir gelişme olduğunu henüz hissetmiyorlar.

Nüfus halen büyük ölçüde var olma mücadelesi veren çiftçilerden oluşmuştu ve bir tarif edecek olursak, Orta Çağlarda Avrupa'da tipik bir ev ahşaptan ya da çeşitli bitkisel kırıntıların toprak ya da çamur ile karışımından yapılıyordu. Çatı hasırdan ya da sazlardan yapılırdı. Taban topraktır ve ortada ateş yakmak için bir çukur vardır. Kışları aile yarı karanlıkta ateş etrafında toplanır, hayvanlar da ısılarından yararlanmak için etrafta, yakındadırlar, hayvanlarla yaşamanın sebeplerinden birisi hayvanların sağladığı ısıdan yararlanmaktır. Havalandırmadan anlamıyorlardı, havalandırmada soğuk havayı içeri alırsınız ve ısıtırsınız ve sonra onu dışarı atarsınız. Ama onlar soğuk havanın içeri gelmesini istemiyorlardı, kendilerini içeri kapatmışlardı ama donmamak için ateşe ihtiyaçları vardı, bu yüzden evin içi dumanla doluyordu, belki de dumanın gitmesi için sadece küçük bir delik vardı, bu yüzden temiz hava solumuyorlardı.

Bu, Orta Çağlardan bir görünümdür, 300 yıl sonra çok az bir gelişme söz konusuydu. Büyük Fransız tarihçilerinden biri olan George Huppert bir Fransız köyünün 1600'lerdeki halini çalıştı ve orada 500–700 kişi yaşamaktaydı. "Doğan bebeklerin 3'te 1'i bir yaşına gelmeden öldü. Diğer 3'te 1'i yetişkinliğe erişmeden öldü. Bu yüzden sadece geri kalan 3'te 1'i üreme çağına gelebildi" daha önce size Roma döneminden bir grafik göstermiştim, aynı hikâye, tam 1500 yıl geçti ama herhangi bir gelişme olmadı. "Yaşamayı başarabilen çocuklar güzel görünüşlüydü. Fakat onlar

daha 10 ya da 12 yaşına ulaştıklarında- yetişkinlerin nahoş görüntülerini alıyorlardı: cüce, kamburu çıkmış ve sarımsı bir cilt. Sağlıklı görünmüyorlardı, karınları şişmişti." Protein noksanlığı "Yavaş hareket ediyorlardı, dişleri çok zayıftı, büyümeleri durmuştu." O döneme ait köy kayıtları vardır. "350 doğumdan sadece 145'i yetişkinliğe kadar yaşar ve evlenirdi. Fakat yaşayan 75 kadının neredeyse tamamı evlenir. Tekrar edelim, eğer bir kadın hayatta kalmayı başarabildiyse evlenir ve çocuk yapmaya başlardı.

Sağlıksız oldukları için, iyi beslenemedikleri için kızlar 18 yaşına kadar regl olmazlardı. Sonunda ergen olup regl olmaya başlayıp doğurgan olurlardı, bu yüzden yaklaşık 23 yaş civarında evlenirlerdi, bundan önce evlilik yapacak kadar sağlıklı değillerdi. Çocuk yapma yaygındı—evlilik ve çocuk yapma çok yaygındı ve biz bunu tekrar Çin'de göreceğiz. Fakat anne ölümleri çocuk doğurma dönemini önemli ölçüde azaltıyordu. Çocuk doğurma tek başına çok tehlikeliydi ve evlilik çağına ulaşan üçte birlik kısımda çiftler erkek ya da kadın ölmeden önce ancak 2–3 çocuk yapabiliyorlardı. Tekrar söyleyelim, çocuk sayısını sınırlandıran şey kötü beslenme, ergenliğe geç ulaşma, sonuç olarak geç evlenme ve erken ölümler; bu durumda sadece 1 ya da 2 çocuk yapılabiliyordu.

O'nun istatistiklerinin sonucu şunu gösteriyordu: önceki nesilden 100 kız çocuğu öldüğünde ya da doğurgan yıllarını bitirdiklerinde, sadece 70 kız çocuğu doğurmuş oluyorlardı. Yani nüfus kendini yenileyemiyordu. Bu durum kimsenin dışarıdan gelmemesi durumunda o köyün zamanla yok olacağı bir durumdu. Tarımsal anlamda biraz daha iyi yerler vardı ve bu yüzden buralarda fazla çocuk yapılıyordu buralarda insanlar etrafta dolaşarak bu açığı evlerde ve köylerdeki bu fazla insanlarla evlenerek kapatıyorlardı. Belki de gezgin sanatçılar ve işçilerin kızlarıyla, Yeni Gine'nin az nüfuslanmış bölgelerinde gördüğümüz gibi, eğer bir adam karısını geride bırakarak ölürse hiç zaman geçirilmez. Dul kadın ve erkekler hemen evlendirilir.

Arazi çok az olduğu için evlenmek için, aynı zamanda geç evliliklerin sebebi de budur—evde babanın ölmesi beklenirdi. Bu, araziyi işleyebilmek için önemliydi, çok arazi vardı ve çok insanı bakabilirdi ve bu araziyi işlemek için çok büyük işgücüne ihtiyacınız vardır, baba ölmüştür, o zamanlar oldukça genç, daha çalışabilecek yaştayken ölürlerdi. Böylece bir kişinin iş gücünden olursunuz, ölmüş babanın işgücünün yerine yeni bir eş alarak onu telafi edersiniz; sonra çocuklar doğar ve nesil devam eder. Bu durum Fransa'da 400 yıl boyunca tipik bir durumdu ve o zaman boyunca nüfus 20 milyon civarında seyretti. Kara Ölüm'den çıkılmıştı ve nüfus 20 milyona çıktı ve kabaca sonraki 400 yıl boyunca bunun üzerine çıkamadı.

Sanıyorum, nüfus bu dönemin sonunda artmaya başladı ve 1560'a gelindiğinde Kara Ölüm'den önce 20 milyon seviyesini buldu. Bu Fransa'daydı fakat sonra dini şiddet ortaya çıktı. On altı ve on yedinci yüzyıllarda—bildiğiniz gibi Avrupa'da Katolikler ve Protestanlar arasındaki savaşlar ve daha öncesinden Hıristiyanlar Müslümanlara karşı her zaman dini savaşlar yapmışlardır. Asıl düşman Türklerdi, onlar çok güçlü ve Avrupalılardan çok daha fazla gelişmişlerdi ve Avrupa'nın kapılarını dövmekteydiler. Viyana'yı kuşattılar, yani bütün askeri aktiviteler dini temelli olarak Türklere karşı yapılıyordu.

Bu tehdit sona erdi ve şimdi reformlar vardı şimdi Avrupa'da iki Hıristiyan dini grup vardı ve bunlar birbirlerine düşman olmaya başladılar. Orta Avrupa'nın Almanca

konuşan insanlarının dörtte bir ile yarısı arasındaki bir kısmı bu dönemde öldürüldü. Şiddet, Avrupa'da gerçekten çok büyüktü. Bu dönemin başlarında Protestanların Fransa'da iyi durumda oldukları biliniyordu. Nüfus içerisindeki oranları oldukça fazlaydı. St. Bartholomew's Günü diye bir şey duydunuz mu? Bu günde- kraliyet kavgalarıyla da ilgili olarak—Katolik güçleri bir araya gelerek bulabildikleri bütün Protestanları katletti ve bu bir bakıma Fransa'daki reformları durdurdu. Avrupa tekrar 130 yıl devam eden bu Katolik-Protestan savaşına başladı ve sonunda bunun akıllıca bir şey olmadığını anladılar. Bu katliamlardan sonra Avrupa medeniyetine ne olduğu konusuna devam edeceğiz—dini katliamlar sona erer. Salı günü görüşmek üzere.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
7. Ders Dökümü
3 Şubat 2009

Profesör Robert Wyman: Size arkadaşlarımdan birinin satın alınmak istendiği hikayeyi anlattım mı? Mısır'ın yukarı kesimlerinde genç bir kadın arkadaşımla seyahat ediyordum ve biraz daha yaşlı bir kadın, kendi başına seyahat ediyordu ki burada çok da rahatça yapılan bir şey değildi. Bize katılıp katılamayacağını sordu ve ben 'tabii ki' dedim. Böylece üçümüz Aswan'da bir yerde oturuyorduk, salonun karşı tarafında iki adam oturuyordu. Bir tanesi tipik Arap kıyafetleri giyiyordu, diğeri daha modern bir takım elbise giyiyordu ve takım elbiseli adam geldi ve kendisini çok kibarca tanıttı, kendisi Filistinliydi ve diğeri Suudi Arabistanlı bir şeyhti. Benim iki eşim olduğunu düşünmüşlerdi ve şeyh daha yaşlı olanı, ikinci eşi benden satın almak istiyordu.

O, biraz daha yaşlı olduğu için şeyh, benim bunu umursamayacağımı düşünüyordu. Bu mükemmel bir sahneydi, çünkü bildiğiniz gibi, Filistinliler çok gelişmişlerdir, uzun zamandır esasen Avrupalı olan Yahudilerle yaşamaktadırlar, yani onlar da herkes gibidir. Suudi Arabistanlı şeyhin modern dünyada yaşamadığı belli oluyordu ve bu zavallı Filistinli araya girmek durumundaydı. Benim vereceğim tepki konusunda oldukça korktuğu anlaşılıyordu, bir rezalet mi çıkaracaktım, ona yumruk mu atacaktım, onu tutuklatmaya mı çalışacaktım, ya da bu tür bir şey mi yapacaktım?

Ne olup bittiğini ben ve iki arkadaşım doğal olarak hemen anladık ve sakin davrandık ve biz ona—lütfen oturun, bunu konuşalım, şeyh kaç yaşındaydı, halen kaç karısı vardı, şimdiye kadar kaçını boşamıştı, karılarına ek olarak metresi de var mıydı, ne kadar parası vardı vs. sorular sorduk. Çok güzel, nazikçe konuştuk ve aradaki adamın yüzünü görmeliydiniz, çok rahatlamıştı çünkü çok kötü bir şey bekliyordu.

Herkes oyunu iyi oynadı ve her şey iyi gitti. Konuşmanın ortasında şeyh aracıyı yanına çağırdı, bir şeyler konuştular ve şeyh bir kadife çanta çıkardı ve Filistinliye verdi ve o da iyi niyetin bir göstergesi olarak şeyh adına onu bana verdi. Neydi o? Müslüman dua tespihi, çok güzel bir şey kedigözü, sadece bir zincir değil, çok güzel el yapımı ve muhtemelen çok değerli bir şey. Sınıfa getirmek için onu aradım ama bulamadım, geçen yıl onu getirmiştim. Her şey yolunda gitti, kadınlar olan biteni dikkatle takip ettiler ve sonunda bunu düşünüp yarın kendilerine bir yanıt vereceğimizi söyledik.

Sonunda kadın, hatta en azından ben, bundan büyük bir para alacak olmamıza rağmen, satılmak istemedi.

İki şeyi ertelemek durumundayız çünkü Eliezeri burada değil ve Noah'un sunumuna bir şeyler eklememiz gerekmektedir. Bunu atlayalım.

En son dersimizde Avrupa'yı konuşuyorduk ve Orta Çağları konuşmaya başlamıştık ve Avrupa ile başlamıştık çünkü orası ile ilgili verilerimiz en iyisidir. Avrupa'daki birçok şeyle ilgili çok fazla miktarda iyi veriye sahibiz. Veriler, dünyanın geri kalanı için o kadar iyi değildir. 1200'lerden 1700'lere kadar yaklaşık 500 yıl süresince olan veriler iyi değildir, çünkü bu veriler nüfusta belirgin bir artışı göstermemektedir, nüfus bir şekilde durmuştu. Bunun nedenlerini biraz konuşmuştuk.

Veba hakkında konuşmuştuk, veba 500 yıl gibi bir zaman devam etti—hatırlayın veba Avrupa'yı 1347'de vurmuştu, bu tabloda iyi verilere sahip olduğumuz zaman bundan 200 yıl sonra başlar. Veba 200 yıldır devam ediyordu ve yine de birkaç durum vardı: tek bir yerde değil ama farklı şehir ve yerlerde salgın oluyordu ve bunlarda kaç kişinin öldüğüne dair elimizde sağlam veriler yoktur. Fakat 1550'de, 1600'de, 1650'de gördüğünüz gibi veba gittikçe, yavaş yavaş azalmaktadır ve buna insanların direnç geliştirmesi mi yoksa onu taşıyan farelerin ölmesi mi ya da bu farelerin başka bir tür tarafından yok edilmesinin mi sebep olduğu yönünde birçok teori vardır. Bunlar bilinmiyor ama veba sonunda ortadan kalktı. 1347'den 1849'a kadar geçen 500 yıl boyunca veba zaman zaman tekrarlandı. Nüfusun büyüyememesinin sebeplerinden birisinin bu olduğu açıktır.

Bir başka neden şiddettir. Sürekli devam eden küçük ölçekli şiddet olayları vardı ve sonra Protestan reformları olduğunda din savaşları başladı ve standart Avrupa tarihi ders kitaplarından birisine göre bu savaşlar 1531'den 1657'ye kadar devam etti; yani 130 yıl boyunca kıyımlar oldu ve Avrupa'nın değişik yerlerinde oldu. Savaşlar bittiğinde en fazla çekişme yaşanan güney Avrupa Katolik olarak kaldı ve Kuzey Avrupa Protestan oldu fakat Avrupa'nın ortasında çok şiddetli mücadeleler oldu ve bu din savaşları nedeniyle nüfusun üçte biri ile yarısı arasındaki bir kısmı öldü.

Bu dönem Malthus'un bahsettiği-hakkında bilgisi olduğu-- dönemdir ve Malthus'a daha sonra döneceğiz. O'nun anladığı tarih burasıydı ve biz O'nun teorilerinin ne olduğuna geleceğiz, ancak tarihçiler şimdilerde şunda hemfikirdirler ki arazinin üretkenliği, özellikle tarımsal verimlilik bu dönem boyunca çok yavaş artıyordu—o zaman ana uğraş alanı tarımdı. Böylece tarımsal üretimden elde edilen verim nüfus artışı tarafından dengeleniyordu ve ortalama yaşam standardı artmamıştı ve bununla ilgili epeyce konuşacağız.

Şimdi bu durumda sorulacak soru açıktır, tarımsal verimliliği neden pek fazla arttıramadılar? Neden herhangi bir şekilde diğer üretimlerini artıramadılar, bu hastalıklarla savaşmak için neden bir şeyler yapamadılar? Bu, sonuçta bizim bugünkü anladığımız manasıyla herhangi bir şekilde bilimselliğin olmamasına dayanır, gerçek dünya ile ilgili olarak herhangi bir entelektüel ilgi söz konusu değildi. Bu durumda soru açıktır, neden gelişemiyorlardı? Her şey din ve öbür dünya üzerine kuruluydu, bu yüzden dünyada ne olup bittiği ile ilgili herhangi bir entelektüel girişim söz konusu değildi.

Bizim doğal olarak karşıladığımız o kadar çok sorunları vardı ki; gerçek dünya işlerine ciddi anlamda hiçbir şekilde kafa yorulmamıştır. On sekizinci yüzyıla kadar, 1800'lü yıllara kadar sanitasyon çok kötüydü. İnsan dışkılarını bertaraf etmek için bir sistem yoktu. Kimse insan atıklarının ne yapılması gerektiği ile ilgili kafa bile yormadı.

Esasen her yer dışkıyla doluydu. Nereye giderseniz gidin, orada birinin dışkısı vardı. 18. yüzyılda, birçok şehir caddesinin merkezinde hendekler vardı. Bunlar genellikle tuvalet olarak kullanıldı. Dışkılar evlerden caddenin hemen ortasına atılırdı. Evlerde bir tür kovalar vardı ve bir hizmetçi ya da evin kadını bu kovaları alıp, bu hendeklere boşaltırdı. Bu kovalar aynı zamanda tuvalet olarak kullanılırdı ve eğer birinin kovası yoksa ya da evi yoksa doğrudan hendeğe gider ve dışkısını oraya yapardı.

Her bir durumda, ben Belize City'ye gitmiştim, bildiğiniz gibi Latin, Orta Amerika'dadır, çok da eski değil, caddenin ortasında büyük bir tuvalet vardı ve koku inanılmazdı. Şimdi kova dolusu dışkılarınızı bu hendeklere götürüp atmak zorunluluğunuz yoktu, bunları pencerenizden dışarı atabiliyordunuz. Ama sonuçta inanlar bununla ilgili düşünmeye başladılar, mesele bunları pencereden atmak değildi, mesele bunların birilerinin kafasına gelmesiydi. İskoçya'da Edinburg'da gece saat 10'da dışkıların pencereden atılması zamanını hatırlatmak için çan çalardı.

İçinizden yaşlı olan ve iyi yetişmiş olan bazılarınıza muhtemelen bir genç bayana eşlik ederken cadde tarafından yürümeniz size söylenmiştir. Bunun ne için olduğunu biliyor musunuz? Pencereden bir şeyler atıldığında, kadını arabanın sıçrattıklarından korumak için, bu tabii arabalardan çok daha önceydi, böylece birisi pencereden dışarı bir şeyler attığında bayan bir çeşit tente altında olurdu.

Böylesine bir pislik içerisinde yaşayan sadece fakirler ya da az eğitimliler değildi. Bu, Kraliyet ailesine kadar gidiyordu ve bunun kayıtları vardır. 1665'te Londra'da size gösterdiklerimden biri, büyük bir veba vardı. Bunlardan biri Daniel Dafoe tarafından yazılmış Robinson Crusoe hakkındaydı. Kral 2. Charles ve maiyeti Oxford Üniversitesi'nin yerleşim alanlarına sığınmıştı. Yale'deki yerleşim alanları büyük ölçüde Oxford'dakilerden esinlenmiştir; bu yüzden bunların neye benzediği hakkında iyi bir fikriniz vardır. Bir sonraki yıl veba geçti ve onlar Londra'ya geri gittiler ve Oxford'da bıraktıkları orada kaldı. Temizlikçiler geldi ve orada ne buldular? Her köşede dışkı buldular, bacalarda, yazıhanelerde, kömür çıkarılan yerlerde, kilerlerde, kısaca her yerde.

Şimdi bu bilgilerden bazıları Samuel Pepys'in günlüklerinden alınmıştır. Kaçınız onu tanır? Yine sadece bazılarınız, tarih ya da edebiyat dersleri alanlarınız bilir, O, o zamanların meşhur günlük yazarıydı. O, İngiltere'nin ilk Deniz Müsteşarlığı sekreteri ve Kraliyet Bilim Derneği'nin başkanıydı, yani sadece ortalama bir insan değildi. O eğitimli biriydi, yüksek sınıfa aitti ve parası vardı fakat yazdığına göre dışkısını yapacağı zaman geceleri özel bir alana gitmeye gerek görmeksizin, şömineye yapardı. Gördüğünüz gibi onun yaşadığı yer oldukça kokulu bir yerdi.

Dışkıların atıldığı yerler hakkındaki duyarsızlığa ek olarak, içme suyunu dışkı karışmayacak bir şekilde muhafaza etmeyi kimse düşünmüyordu bile. Sıklıkla tuvalet çukurları ya da insanların dışkı yapmak için gittikleri yerlerin yanında çeşmeler vardı. Caddelerdeki atıklar anlamında, sadece dışkı değil ama diğer ter türlü atık da caddelere bırakılıyordu. Özellikle İngiltere'de çok sayıda hayvan vardı, Çin'in aksine Avrupa'da hayvanlar vardı ve bunlar öldüğünde çürümesi için caddelere bırakılıyordu. Hayvanların iç organlarını, dalaklarını ve yenilmeyecek kısımlarını çıkaran kasaplar bunları caddelere atıyorlardı. Bu yüzden caddeler sadece insan atıklarıyla değil, aynı zamanda her türlü hayvan atıklarıyla da doluydu ve doğal olarak sinekler ve böcekler yumurtalarını bunların üzerine bırakıyordu ve bunlar buralarda çoğalıyordu. Yani insan sağlığı için çok kötü bir durum söz konusuydu.

Ölü insanlar da bundan daha iyi bir şekilde bertaraf edilmiyordu. Daha fazla insan öldükçe şehir mezarlıkları dolmaya başladı. Çok fazla alan yoktu ve fakirler artık gömülmemeye başlandı, mezarlıklarda uygun bir şekilde gömülmemeye başlandı. Bunlar 'fakir delikleri' adı verilen cesetlerin yan yana, sıra sıra, sıra üstüne sıra şeklinde bırakıldığı büyük çukurluklardı ve bu çukurlar doluncaya kadar

kapatılmıyordu. Gömecek kadar insan olan bütün şehirlerin ortasında çukurlar dolusu bozulan ve çürümekte olan cesetler vardı. Doğal olarak kötü koku dayanılmayacak gibiydi ve zengin insanlar bu çukurlara atılmıyordu, mezarlıklara gömülüyorlardı; ancak eğer gerçekten önemli insanlarsa kilise bodrumlarından yer satın alıyorlar ve oraya gömülüyorlardı. Şüphesiz birçoğunuz kiliseye gitmiştir ve bodrum katta bu ölü insan mahzenleri vardı, tahmin edin bakalım ne vardı? Cesetler çürüyor ve kokuyordu, kilise kokuyordu. Bir alıntı: Bu koku 'papaz ve cemaati kokudan kaçırırdı.' İnsanlar orada durmaya dayanamazdı.

1742'de bildiğiniz gibi Life of Boswell, pardon, Bpswell's Life kitabını yazan Dr. Johnson Londra'yı 'pislik yığınları ile çevrelenmiş hayret edecek kadar vahşi görünüşlü bir şehir' olarak tarif ediyordu. Şehirler bu pislikler yüzünden o kadar sağlıksızdı ki ölüm oranları çok yüksekti ve şehirler kendi kendilerini idare edemiyorlardı. Eğer kendi başına bırakılırsa bir şehrin nüfusu yok oluyordu ve tahminler öyle gösteriyor ki bir şehrin nüfusu her bir nesilde üçte bir azalıyordu.

Demek istiyorum ki herkes ölüyordu ve eğer şehirlere dışarıdan gelenler olmazsa her bir nesilde nüfusun üçte biri azalıyordu. Bu durumda şehirlerinin gelişmesinin tek yolu kırsal kesimden aldığı göçlerdi. Her şeyin daha sağlıklı olduğu kırsal kesimlerde arazi genişti ve nüfus fazla değildi, bu alanlardaki fazla doğumlardan ortaya çıkan fazla nüfus şehirlere göç etmeye başlıyordu. Örneğin İngiltere'de en büyük erkek çocuk kuralı vardı. Sadece en büyük erkek çocuk araziyi alabiliyordu ve genç kardeşler şehirlere göç etmek zorundaydı ya da askere gidiyorlardı ve işte şehirleri ayakta tutan şey buydu. Kırsal kesimlerden sürekli insanlar geliyordu.

Sadece Londra ve büyük şehirler değil, ayrıca Avrupa'nın sadece bu bölgesi değil diğer bölgelerden de şehirlerin durumunu anlatan yazılarımız var ve bunlardan birisi siyasi olarak çok da gündemde. Burası Kudüs'tür, şimdi bütün büyük Batı dinleri Küdüs'ün kendi dinlerinin merkezi olduğunu iddia etmektedir ve orası için şiddetli bir şekilde mücadele etmektedirler, Kudüs için şiddetli kavgalar olmaktadır. Burasıyla sonsuza kadar ilgilendiklerini iddia ermektedirler. Fakat aslında Kudüs, Napolyon'un Mısır seferine kadar fiziki anlamda tamamen ihmal edilmişti, taa Haçlı Seferlinden Napolyon dönemine kadar Kudüs tamamen göz ardı edilmişti.

Elimizdeki kayıtlara göre Kudüs 1840'da yaklaşık 15,000 nüfuslu küçük bir kasabaydı. 7,000 Yahudi, 5,000 Müslüman ve 3,000 Hıristiyan vardı. Sözde Batı dinlerinin merkezi olan bu tür bir yerde dışkılar Romalıların 2. Tapınağı yıkmasından beri toplanıyordu ve 1.5 metre derinliğe ulaşmıştı. Romalıların Kudüs'ü yıkmasından önce bir tür sanitasyon vardı fakat o zamandan 1840'a kadar dışkılar birikmeye devam etti.

Doğal olarak bu pislik içerisinde herkes hasta olmuştu. Herkes sıtma olmuştu ve sıtma orada lokal olarak vardı. Oraya Kolera geldiğinde ki aralıklarla geliyordu, insanların % 75'i koleradan ölürdü ve bunu anlatan bir alıntı: "Tanrı'nın şehrinin sanitasyon şartları, dünyadaki son günlerini burada geçirmek isteyen hacıların bu düşüncesini gerçekleştirmeyi sabırsızlıkla yerine getirmelerini garanti ediyordu"

Kişisel Temizlik: bu da bilinmiyordu. Çok iyi ders anlatan Orta Çağ tarihi profesörü vardır ve eğer o dersi halka açık bir şekilde verirse—ki zaman zaman verdiğini gördüm, eğer yine verirse kesinlikle dinlemeye gidin. Dersin adı "Banyo yapmaksızın 1,000 yıl"dır. Bu Avrupa'da oluyor. Romalılar kişisel temizlikle ilgili çok dikkatliydiler ve bu, büyük hamamları inşa ettiler. Roma'da Caracalla hamamını gördünüz mü? Bir kaçınız gördü. Bath şehrinden ne haber, İngiltere'de ismini, hamamından alan şehir. Bütün bunlar Roma yapımıydı, yani Romalılar bu konuda dikkatliydi, bu gibi yerlerde kişisel bakıma önem veriyorlardı.

Ancak Romalıların yıkılmasından sonra anlayış değişti, işlerin kontrolünü kilise aldı ve kilise insanların vücutları üzerine değil ruhları üzerine konsantre olmalarını istedi. Banyo yapmak vücuda çok fazla önem vermek olarak düşünülmeye başlandı, özellikle de kadın için. Kadınların vücutlarına çok fazla dikkat etmeleri iyi bir şey değildi.

O dönemlerde Avrupalılar hayatları boyunca üç kez banyo yapmakla övünürlerdi. Bunu kaçınız duydu? Doğduklarında, evlendiklerinde ve öldüklerinde yıkanıyorlardı. Geri kalan zamanlarda yıkanmadıkları gibi, yıkanılan suyun hastalık taşıdığı, kirli olduğu, çeşitli teoriler ve eğer suyla yıkanırsanız muhtemelen sudan hasta olacaktınız. Çözüm temizlik değildi, kötü koşullara çözüm parfümdü ve bu dönemde parfüm ortaya çıktı çünkü insanlar o kadar kötü kokuyorlardı ki eğer paraları varsa parfüm alırlardı. Bunun neden olduğunu bilen var mı? Evet.

Öğrenci: Su çok kirli olduğu için sizi hasta etme ihtimali gerçekten var mıydı?

Profesör Robert Wyman: İyi bir soru. Suyun onları hasta etme ihtimali var mıydı? Eğer suyu içerlerse evet, eğer suda yıkanırlarsa hayır. Ilıman kuşaklarda derinizden vücudunuza geçen su çok azdır. Tropikal bölgelerde orada parazitler olabilir ve bunlar tehlikelidir. Fakat Avrupa'da suda yıkanmanız durumunda hasta olacağınıza dair bir bilgiye sahip değilim.

Öğrenci: Eğer yıkanırsanız mikrop cildinizde kalır sonra yemek yerseniz hasta olur muydunuz?

Profesör Robert Wyman: Evet, eğer kendiniz yıkarsanız, cildinizde kalır sonra eğer yıkanmamış ellerinizle yemek yerseniz, muhtemelen yıkanmadan da oradadır ve o durumda daha kötü olur. Genellikle sanırım zorunlu olmadıkça kimse yıkanmazdı, yıkandığında ciltteki ler azalırdı. Bütün bunlar modern insanlar olarak bizim düşündüğümüz şeylerdir fakat o zamanlar bu çok basit sorular bile dikkate alınmazdı. O zamanlar insanlar, George Washington, Kral Georgei peruk takardı, neden biliyor musunuz? Muhtemelen bazılarınız neden peruk taktıklarını bilirsiniz, peruğun altında ne vardı?

Öğrenci: Baş biti

Profesör Robert Wyman: Çok sayıda bit, başlar tıraş edilmiş, bitlenmişti, Bitler onlara özgüydü, onlardan kurtulamıyorlardı bu yüzden başlarını tıraş ediyorlardı. Sanırım bunu daha yeni televizyonda John Adam'ın hikâyesinde gördük. O TV programını izleyeniniz oldu mu? HBO kanalında, her neyse orada o peruğunu çıkarır ve kel kalır, bu, biti önlemek içindi.

Avrupa da yüzyıllarca nüfus artışının olmamasının ana sebeplerinden birisi insanların sanitasyon, hijyen ve bu tür hiç bir şey hakkında bilgilerinin olmamasıydı. Bir başka şey hakkında bazı yazılar okuyacağınız bebek öldürmeleridir. Çocuk öldürmeleri Avrupa'da ve dünyanın geri kalanında önemli bir demografik faktördü. Her zaman bir şekilde bebek öldürmeleri vardı ama on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılda bu olay patlamıştı, öldürülen çocuk sayısı artmıştı.

Milano'da 1840'dan 1860'a kadar evli çiftlerin-evli olmayanların çocuklarından bahsetmiyoruz bile-- doğan bütün çocuklarından üçte biri yetim yurtlarına terk edildi ve buralarda ölüm oranı neredeyse % 100'dü. Çalışan anne-babaların doğan çocuklarının yarıdan çoğu yetimhanelere terk edilmişti ve nerdeyse gayri meşru çocukların tamamı terk edildi ve ölüm oranları, bu da bir tür çocuk öldürmeydi, onları yetimhanelere veririsiniz, oralarda onlara bakılmazdı ve oralarda ölürlerdi, bunlar gözden uzakta bir yerde olurdu.

Tekrar söyleyelim, bunu yapanlar sıradan insanlar değillerdi, hepiniz Jean-Jacques Rousseau'yu bilirsiniz? Amerikan devrimini de teşvik eden birçok şey yazan meşhur Fransız filozof. O, alıntı ondandır: "Bu yüzden daha önceki iki ve sonraki iki çocukta olduğu gibi 3. çocuğum da yetiştirme yurduna teslim edildi. Toplamda beş çocuğum vardı. Bu planlama bana o kadar güzel, mantıklı ve uygun görünüyordu ki eğer bununla açıkça övünmeseydim, annelerini göz ardı etmiş olurdum." Burada çocuklarını neredeyse kesin bir ölüme terk ediyorlardı. Bununla ilgili herhangi bir vicdan azabı falan söz konusu değildi.

Yetim yurtlarına terk etme dışında ya da onları caddelere terk etme dışında, çocuklarını çoğu kere caddelere bırakan Amerikalı ve İngilizler hakkındaki yazıları okudunuz. Bir diğer mekanizma çocukları sütanneye göndermekti ve sütannelere gönderilen çocuklar arasında ölüm oranları olağanüstü yüksekti. Yani eğer ebeveynler çocuklarını büyütmeye çalışırlarsa ölüm oranları altıda birdi. 18. yüzyıl Fransa'sında sütannelere gönderilen çocukların yarısı ile üçte ikisi arasındaki bir kısmı ölüyordu. On dokuzuncu yüzyıl Avrupa'sında daha fazla ölüm oranları 'bebek çiftlikleri' denen yerlerde görülüyordu şimdi söylediğimiz köpek çiftlikleri gibi bir şey, onlar bebek çiftlikleriydi sözde sütannelere vermek için çok sayıda çocukları bir araya topluyorlardı fakat neredeyse hiçbiri hayatta kalmıyordu.

Size gösterdiğim bu ve diğer sebeplerden dolayı çocukların üçte biri daha bebeklik çağında ölüyordu. Ebeveyn ve aile olma düşüncesi şimdi bizim anladığımızdan çok farklıdır. Bir çocuk doğduğunda standart uygulama onu hemen sütanneye, onu pek de umursamayan birine göndermekti. Bu sütannelerin sarhoş olup, çocuğu yatağa alıp, üzerine düşerek çocuğu ezdiğini anlatan çok yazılar vardır. Bunun, çocuğun ölümünün gerçek sebebi mi yoksa bir bahanesi mi olduğu bilinmiyor.

Sütannelere giden çocuklar birkaç yıl orada kalırdı ve halen hayatta kalanları belki de 2-3 yaşlarında eve geri gelirdi. Sonra yaklaşık 7 yaşlarında tekrar bir yerlerde çırak olarak çalıştırılmak üzere evden gönderilirlerdi. Kaçınız Charles Dickens'ın *David Copperfield*, ya da *Oliver Twist* romanlarını okudu? Orada çocuklar kaç yaşında çalışmak üzere gönderiliyorlardı. Yedi. Yedi yaş bu iş için standart yaştı. Dickens'ın karakterlerinden birinsin boya fabrikasına çalışmaya gittiği bir sahne vardır; her akşam eve kararmış olarak dönüyordu, boya ile kaplanmış bir şekilde. Bu oldukça standart bir şeydi.

1646'da Hollanda'da oldukça zengin ve gelişmiş bir kasaba olan Leyden, Avrupa'da en gelişmiş yerlerden birisiydi. Orada çocukların çalışma saatleri 14 saat ile sınırlandırılmıştı. Bu kurala uyulup uyulmadığı bilinmiyor fakat çocuklar 14 saatten fazla çalışamıyorlardı. Doğal olarak Charles Dickens birkaç yüzyıl sonra on dokuzuncu yüzyıldaydı. Sonuçta onun her romanında bir çocuk işçi sahnesi vardır.

Şimdi 1800'lere kadar olan zaman için konuşuyorum ve bu durum halen ortadan kalkmamıştır. Şimdi bazı gelişmekte olan ülkelerdeki duruma bakalım. Hindistan'da remi rakamlar 12 milyon çocuk işçi olduğunu söylemektedir. İşçi işlerinde muhalefet grupların tahminine göre çocuk işçilerin sayısı 60 milyona yakındır. Şimdi Hindistan'da Çocuk İşçilik Kanunları vardır ve 14 yaşın altındaki çocukların tehlikeli işlerde çalışması yasaklanmıştır. Bizim elbise üreten Gap şirketi ile ilgili skandal ortaya çıktığında soruşturulan fabrikalarda 10 yaş civarındaki çocukların bizim giydiğimiz kıyafetleri üretmek için günde 16 saate kadar çalıştırıldıkları anlaşılmıştır.

Bu tür bir sefalet, hem fiziki sefalete hem de hayata karşı tutumlarda değişime neden olur. Ölüm çok kolay geliyordu, çok yaygındı, hayat çok ucuzdu. Hayatın bizim şimdi değerlendirdiğimizden çok daha ucuz olduğu literatürden tartışmasız bir şekilde anlaşılabilmektedir. Çocukların diğer herkes gibi ölme ihtimali çok yüksek olduğundan diğer bir bireyle sıcakkanlı ya da duygusal bir ilişki kurmak düşüncesiz, akıllıca olmayan bir davranış olarak kabul edilirdi. Kocanız aniden ölebilirdi, çocuklarınız ölebilirdi, karınız ölebilirdi. Ve yazılı kaynaklardan bilebildiğimiz kadarıyla bu dönemde duygusal ilişkiler pek de yaygın değildi, şiddetli kızgınlık hariç, bu her zaman patlak verebilir.

Soruna geri gidersek, işte bütün sorunlar önünüzde ve insanlar bunların bazıları ile ilgili ne yaptılar? Hastalıklarla ilgili bir düşünce Yunanlılardan gelir, hatta Yunanlılardan da erken zamana gider. Buna göre vücut 4 salgı, yani vücudumuzda dolaşan sıvılar tarafından kontrol edilmektedir, doğu felsefesindeki Chi gibi. Bu 4 salgı bir denge içerisinde olmalıydı, eğer hasta olmuşsanız sorun oydu ki bu vücut salgılarının dengesi bozulmuştu.

Yapılan şeylerden birisi kan vermekti. Bu standart bir uygulamaydı. Kanın akmasına izin verilirdi çünkü bu kötü sıvıdan kurtulmak anlamına geliyordu. George Washington görünüşte fazla kan verme sonucu ölmüştür. O, yaşlanınca çok hastalanmıştı ve doktorlar—O hastayken ondan 5 torba kan almışlardı ve sonra O öldü. Biz kan vermeye gittiğimizde bir torba kan veririz ve bu genç sağlıklı insanlar için güvelik sınırı olarak kabul edilir. Ama O, yaşlı ve hastaydı ve 5 torba kan aldılar, O öldü.

George Washington'ın İngiltere'deki güçlü düşmanı Kral III. George, sanırım deyimi biliyorsunuzdur, Kızgın Kral George. O kızgındı, genetik bir hasatlık olan ve kandaki hemoglobini etkileyen porphyria diye bir hastalığa yakalanmıştı. Bu hastalık delilik nöbetlerine sebep olur. (Vücutta aşırı porfirin birikmesine bağlı olarak kanda, idrarda ve dışkıda fazla miktarda porfirin bulunmasıyla karakterize kalıtsal metabolik hastalık. Porfirin metabolizmasının bozulmasına bağlı olarak meydana gelen çok sayıda patolojik bozukluğa verilen ad) Normal haldeyken daha sonra kızgın oluyordu ve sonra tekrar normale dönüyordu. Ve kızgın olduğu zamanlar ne yapıyorlardı? Kanını akıtıyorlardı, çok büyük miktarda kan akıtıyorlardı. Onu bir sandalyeye bağlıyorlar ve her türlü şeyi yapıyorlardı. Bu hastalıklarla nasıl baş edebilecekleri konusunda ne bir fikirleri vardı ne de bunları tedavi etmenin insanca bir yolunu biliyorlardı. Herhangi bir

sorunu olanlarla ilgili, ne sorunun ne olduğu, ne de bunun nasıl çözülebileceği konusunda hiçbir fikirleri yoktu. Eğer bunu görmek isterseniz bu konuda çok güzel bir sinema filmi var, *The Madness of King George*, 1995'lerde yapıldı, onun hayatının bu yönünü ele almaktadır.

Sülükler kan vermenin başka bir şekli idi. Jilet ya da bir bıçakla damarın kesilmesi ki geri dikilmesi zordu, yerine sülükler mükemmeldi. Sülüğü vücudunuza yapıştırırsınız ve sülük kanınızı emer ve biliyoruz ki bu eski Rama dönemine kadar geriye gider ve bu yöntem 2000 yıldır denenmektedir, bu tür kan verme, salgılarla ilgili, bu eski salgı teorisi.

1860 için verilerimiz vardır, Londra'daki hastanelerin verileri, 1860 İngiliz Yönetimiydi. İngiltere dünyanın en zengin, en eğitimli ve bütün dünyayı yöneten ülkesiydi. Sadece Londra'daki hastanelerde 7 milyon sülük kullanılmıştı. Burada düşünce, ne yaptığınızı bilinceye kadar, ne yaptığınızı bilmeyinceye kadar ne bulursanız onu kullanın ve hepsi bu-bunun herhangi birine faydalı olduğuna dair bir kanıt da yoktur ve tabii ki biz şimdi bunların bir faydası olmadığı gibi insanları daha da hasta yaptıklarını biliyoruz.

Şimdilerde Amerika ve Avrupa'da bir tür doğal tıp modası vardır, bunun değişik şekilleri vardır. Bunun çok eski bir tarihi vardır. Kaçınız yazar Wilkie Collins'in, *Moonstone*, *Woman in White*,ını biliyor, bu her zaman PBS televizyonunda gösteriliyor, onu gördünüz.

Onun gut hastalığı vardı ve o zamanlar çok fazla et yerlerdi kanda çok miktarda protein vardı, proteini çözen de üre'dir. Eğer onu yeterince hızlı bir şekilde çıkarmazsanız çok çözülebilen bir şey değildir. Eklemlerinizde kristalleşir ve her hareket ettiğinizde kristallerin keskin kenarları eklemleri keser ve bu hareket etmeyi güçleştirir ve eklemleriniz şişer, çok rahatsız edici bir hastalıktır.

Gut hastalığı için ne yapıyorlardı? 1880'lerin sonunda gut hastalığını yağlı ipeğe sarılı lahana yaprakları ile tedavi ederlerdi. Bir yazar Wilkie Collins bununla ilgili bir yazı yazdı ve biz bazı ayrıntıları bu şekilde bilebiliyoruz, fakat bu tedavi yöntemi onu hiç de rahatlatmadı. Sürpriz, sürpriz, o ne yaptı peki? Ağrıyı azaltmak için afyon kullandı çünkü afyon gerçekten işe yarar. Afyon morfinin ana maddesidir ve O, muhtemelen kısmen afyon zehirlenmesinden öldü çünkü afyon vücut sisteminize bazı kötü şeyler de yapar.

Şimdi ne olduğu hikâyesine devam edersek, bu bilimsel öncesi dönemdeki ölüm oranlarıyla ilişkilidir. İçinizdeki Amerika tarihi tutkunları Başkan James Garfield'a ne oldu? Suikaste kurban gitti, vuruldu fakat bu tam bir—evet vuruldu ama bu tam bir suikast değildi çünkü vurulduktan sonra yaklaşık bir yıl yaşadı. Bunu ister suikast olarak isimlendirin isterseniz isimlendirmeyin; ben bilmiyorum. Kurşun arkadan girmiş ve vücut yağlarının içerisinde kalmıştı. Şimdi, yağ hiçbir şeyi geçiren bir şey değildir, kurşun bir yağ kümesine saplanmıştı, kurşundan olan zehirlenme dışarı atılamadı, hiçbir şey dışarı atılamadı ama bir yağ kümesine saplanan kurşun çok da tehlikeli bir şey değildir.

Onun doktorlarından bazıları Homeopat ki o zamanlar çok büyük bir şeydi (Hastanın ve tedavisinin bireyselleştirilmesi) bazıları da Allopat'dı (Bir hastalığın, o hastalıkla bağdaşmayan belirtilere yol açan ilaçlarla tedavi edilmesi)— bu kelimelerin

anlamlarının ne olduğunu dersten sonra bana sorabilirsiniz. Bu ikisinin tıp teorileri farklıydı ve her ikisi de mantıksızdı. Homeopat'lar sizin her neyin olursa olsun—Şimdi size teorileri söylüyorum. Her ne hastalığınız olursa olsun aynı şeyden biraz verince bu sizi tedavi edecekti. Burada 'biraz'dan kasıt onu sonsuza kadar sulandırmalıydınız; böylece size verilen şeyde aslında hiçbir şey yoktu, belki saf su fakat bu saf suyun sizi tedavi etmesi beklenirdi. Allopath'lar da hastalığın tam tersi bir şey veriyorlardı, ve bunu şimdilerde her eczanede görürsünüz, homeopathic ilaç ve yasal olarak bunun anlamı, bunun içerisinde bir şey yoktur ama, yine de okeydir.

Onların birbirine ters teorileri vardı ve hasta Başkanla ilgili ne yapacakları konusunda kavga etmeye devam ettiler ve sonunda yaptıkları şey; içerisindeki kurşunun hiç bir şey yapmamasına rağmen yarasına metal çubuklar sokarak kurşunu çıkarmaya çalıştılar, sterilizasyon biliniyordu--bakteriler kendi işlerini yaptılar—ama bu doktorlar ona inanmadılar ve sterilizasyon yapmaksızın metal çubukları yaraya soktular. Doğal olarak enfeksiyon kaptı ve bu kurşundan değildi çünkü bu şekilde 1 yıl yaşamıştı, enfeksiyon onun yarasına saplamaya devam ettikleri metal çubuklardandı.

Onların fizyoloji bilgisi ya da ona ilgileri o kadar azdı ki benim bulamadığım bazı sebeplerden dolayı O'nun rektal (makat) olarak beslenmesi konusunda ısrar ettiler-onu sığır eti suyu, yumurta sarısı, süt, viski ve afyon damlaları ile beslediler. Ancak sorun şudur ki rektum herhangi bir yiyeceği absorbe etmez. Rektum'un görevi suyu dışarı atmak ve saklamaktır. Onlar onu bu şekilde besliyorlardı, O'nun sadece bu şekilde beslenmesine izin veriyorlardı. Bu şekilde yiyecek vermek sağlıklı değildir ve bu durumda ne olur? Kilo kaybeder, ne kadar kilo kaybetti? Temmuzdan Eylüle kadar yaklaşık 45 kilo. Bu adam 3 ayda 45 kilo vermişti.

Bunu fark eden kimse var mı? Şuna dikkat eden kimse var mı? Herhangi birisinin 'peki, benim bir teorim ve o teoriyi uyguluyorum, ohhh aman Allah'ım, teori işe yaramıyor, belki de benim teorim yanlıştır' diyecek bir bilimsel anlayışı olan var mıdır? Hayır, bu eleştirel bilimsel bir anlayış değildir. Onlar bunu yapmanın doğru olduğunu biliyorlardı ve teorilerini bırakmayacaklardı ve öyle görünüyor ki onu açlıktan öldürdüler. Ona enfeksiyon kaptırdılar ve onu açlıktan öldürdüler.

Bilimsellik öncesi dönemde yeni düşünceler ortaya çıktığında ne oluyordu? Şimdilerde halk sağlığı tedbirlerinden birisi yemeklerinizi elle yememektir. Anneniz bunu size her zaman söyler çünkü siz önce ellerinizi yıkarsınız ama onlar öyle yapmıyordu. Fakat o zaman bile bıçak ve çatalla yersiniz ki anneniz ya da bulaşık makineniz güzelce temizlemiştir. Herhangi bir filmde görebileceğiniz gibi doğal olarak Avrupalılar yüzyıllar boyunca yemeklerini elleriyle yemişlerdir. Fakat o zamanlar Araplar bizden çok daha medeniydiler, biz, Avrupalılardan. Venedikliler Levant ile yani Akdeniz'in doğu kıyısındaki yerlerle çok ticaret yapıyorlardı ve orada o zamanlar bıçak ve çatallarla yemek yeniyordu.

Çatal-bıçakla yemek yeme adeti Avrupa'ya ilk kez Venedik Dükü Doge tarafından getirildi. Onun karısı Arap medeniyetinin bunu yaptığını fark etti ve bunu kendi akşam yemeği partilerinde yapmak istedi. Akşam yemeği partilerinde çatalla yemeğe başladılar. Olay kardinalin—o zamanki kardinallerden biri olan St. Peter Damian'di ve o buna tamamen karşı çıkıyordu. Düşünce şuydu ki aslında yediğiniz şeyler hayvanlar ve bitkilerdi, onlar Tanrı'nın yaratıklarıydı ve çatal kullanmakla Dük'ün karısı kendini Tanrı'nın üstünde görüyordu ve alıntı şöyle der: "ete çatal ile dokunmak

Tanrının yarattıklarının insan elinin dokunmasına değmeyeceğini saygısızca ilan etmektir." Bu tür söylemler on yedinci yüzyıla kadar devam etti ve çatal Avrupa'ya çok yavaş geldi.

Paratoner. Benjamin Franklin paratoneri icat ettiğinde yıldırımın nereye düşme ihtimali daha yüksektir? Kilise kubbelerine, değil mi, çünkü bunlar göğe doğru yükseliyorlardı ve burunları vardı. Bilebileceğiniz gibi, eğer fizik kurallarına bakarsanız, burunların, uçlarının yıldırımı çektiğini görürsünüz, yani burunlu şeyler, bu yüzden kiliseler her zaman yıldırım çekiyordu ve yanıyordu. Benjamin Farnklin paratoneri icat etti ve aman Allahım, ne büyük utançtı bu, çünkü yıldırım Tanrı'nın yarattıklarından biriydi ve insanları bununla cezalandırıyordu.

Aileye geri gidersek ki nüfusa yıldırımdan daha yakın bir terimdir. Hayatın hiç de güvenli olmadığı bu vahşi toplumda insanlar birbirlerine çok şiddet uyguluyorlardı, etraftakilerle ilgili dikkatli değillerdi. İnsanların yaşadığı bu ortam çocuk büyütmeyi de içeriyordu ve Batı'da reformlardan Kalvinist teori tarafından da desteklenen geleneksel Hıristiyan görüş, çocukların orijinal günahla doğdukları yönündeydi. Orijinal günah insanın doğası ile ilgili görüştü.

O zamanlar insanın doğasının ne olduğu düşünülürdü? Şimdi biz insanın doğası olarak genlerle çevrenin mücadelesini düşünürüz. Ancak o zamanlar bu orijinal günahtı ve çocuklar bu günahın içerisine doğuyorlardı. Günahı kontrol altında tutmanın yolunun çocuğun isteklerinin insafsızca baskılanması ve çocuğun ebeveynlerine, okul yöneticilerini ve hiyerarşide kendilerinden yukarıda olan herkese itaat etmesi olarak düşünülürdü. Teologlar ve ahlakçılar ebeveynlerin genç çocukların isteklerinin gerekirse fiziki güçle zalimce kırılması hususunda ısrar ettiler.

Bunun bazı siyası sonuçları vardı. Çocukken size en ahlaklı şeyin itaat etmek olduğu, kendi istekleriniz diye bir şeyin olamayacağı öğretilirse ve aileniz buna inanırsa, bu sizi otoriter siyasi sistemlerin normal olduğunu ve insanları yönetmenin doğru şekli olduğunu düşünmeye yöneltir. Amerikan Puritan'ları büyük ölçüde böyle düşünüyorlardı ve onların ana kaygısı çocukları öbür dünyayı hak edecek kadar günahlardan uzak hale getirmekti. Bu yüzden tamamen sağlıklı çocukları yakında öleceklerini söyleyerek tehdit ettiler.

Yale okullarından birisine adı verilen Jonathan Edwards Princeton'un başkanıydı, Yale'in başkanı değildi, sanırım bir keresinde olduğunu söylemiştim ama yanıldım. O, bir grup çocuğa ders anlatıyordu: "Kısa zaman sonra öleceğinizi biliyorum, bazılarınız diğerlerinden daha önce. Hepinizin yetişkin olma ihtimali yok." Çocuk hikâye kitapları bu temayı daha da güçlendirdi: Meşhur olan çocuk kitaplarından biri "Çocuklar İçin Bir Jeton"du:"Diğer çocuklar öldüğüne göre siz neden hastalanıp, ölmeyesiniz?"

Tekrar söyleyelim, biz şimdilerde çocuklarımızı korumak isteriz, bakarız, severiz, onları bu endişelerden korumaya çalışırız. Ancak o zamanlar (1) o bir gerçeklikti ve (2) o gerçeklik çocukların—o zamanlar dendiği gibi isteklerini baskılamak için kullanıldı ve ebeveynler bunları uyguladı. Tabii ki bu tür literatür, tarihin bu şekilde yorumlanması ancak yaklaşık 50 yıldır vardır ve bu bir şekilde fark edildiğinde buna oldukça büyük tepkiler vardı, ve onlara göre, hayır, Avrupa'nın bu uzun tarihi boyunca en azından bazı ebeveynler çocuklarını severdi, bütün ebeveynler çocuklarına kaba davranmazdı ama bazıları davranırdı.

O zamanlar yapılan şeylerden birisi çocukları belli bir kalıba koymaya çalışmaktı; istediğiniz davranış kalıbına ve aynı zamanda fiziki kalıba. Kızların dar vücut yapıları ve ince belleri olsun istenirdi. Kayıtlarda var olan, en azından bir durumda bir kız sıkıştırmak için demir kafese konulmuştu ve o büyüdükçe kafes de gittikçe daha fazla sıkıştırdı ve sonunda kız nefes alamadı ve boğularak öldü. Bu kız, vücudunun fiziki olarak anne-babasının istediği şekle gelmesi için bu demir kafese konmuştu.

Sonuç şudur ki modern öncesi, bilimsellik öncesi dönemde hayat sadece fiziki anlamda berbat değildi aynı zamanda içe dönük duygusal anlamda da berbat bir haldeydi. İnsanlar birbirlerine karşı sıcak ve sevecen değillerdi aksine çoğunlukla soğuk ve disipline eden ve kontrol eden türden insanlardı. Bu dönem uzun yüzyıllar devam etti ve belki de Roma İmparatorluğunun yıkılışına kadar geri gidebilirsiniz; Batı'da dünya gerçeklerini öğrenme girişimleri bir anlamda Roma'nın yıkılışı ile son bulmuştu. Yani yaklaşık 1,000 yıldan fazla bir zaman gerçeğe dönük olarak herhangi bir entelektüel gelişme yaşanmamıştı.

Sonra her şey birden bire değişmeye başladı ve şimdi bunlarla ilgili konuşacağız. 200 yıl içerisinde ölüm oranları çok büyük oranda düştü ve aynı zamanda doğum oranları da çok düştü. Bu değişiklikler bir bakıma demografyada, nüfus bilimi çalışanların isimlendirdiği Demografik Geçiş'in ana konularıdır: ölüm oranlarının düşmesi ve doğum oranlarının düşmesi. Bunu sıkça duyacaksınız çünkü bunlar çok temel şeylerdir ve o dönemlerde, eski dönemlerde doğum oranı ve ölüm oranlarının her ikisi de çok yüksektir. İkisi de yaklaşık eşittir dolayısı ile aslında nüfus büyümemektedir, çok çok yavaş büyümektedir.

Şimdi, öncelikle üzerinde konuşacağımız konu ölüm oranlarının düşmesidir, sonra ikinci olarak doğum oranlarının düşmesi ve sonra bu büyük değişiklikleri açıklamak için teorileri ve insan olmanın ne olduğunu göreceğiz. Ne oldu—sebepleri tam bilmiyoruz ya da çok sayıda teorimiz vardır. Belki de biz çok çok kere sebeplerin ne olduğunu biliriz.

Standart bir Avrupa Tarihi ders kitaplarından birisi bunun, geriye doğru Galileo'den önce bu değişikliklerin olmaya başladığı dönemden hemen önceki din savaşlarına doğru gittiğini söyler. Örneğin—Bir şey çok açıktı, 130 yıldır din adına yapılmakta olan anlamsız kan dökme işi, zeki insanların kafasında bir tepki oluşturmaya başladı. Din savaşları, sorgulama ve bilim adına hassas tohumları atmak için verimli bir toprak oluşturuyordu. İnsanlar bağnazlığın medeniyete düşman olduğunu anlamaya başladı. Avrupalılar hemen herkesin bu dönemdeki mutlak mantıksızlık nedeniyle ortaya çıkan kötü sonuçları açıkça gördüğünü söyler. Herkes, komşu kasabada diğer dinden olan birileri tarafından öldürülebileceği korkusunu yaşıyordu. Bütün bunları reddettiler ve olaylara karşı daha akılcı bir davranış geliştirmeye başladılar.

Bu değişimin sonuçlarının çok büyük olduğunu görebiliriz. İşte size kayıtların çok zayıf olduğu, fakat bundan çok daha iyi olduğu 8,000 yıl öncesine geri gidip doğumda yaşam beklentisi süresini yeniden yorumlayabiliriz. Ve dalgalanmalar vardı, belki de yaşam süresinde yavaş bir artış vardı. İşte şu size Roma zamanlarından Cisalpine Gaul'un grafiğinde gösterdiğim 20 yılın biraz üstünde bir yaşam süresi ve size söylediğim şey, Avrupa hakkında konuştuğum şey yüzlerce yıl boyunca doğruydu.

Bu rakam belki biraz artışla az ya da çok aynı kalır. Fransa'ya mı, kesik çizgi, yoksa Çin'e mi, koyu diz çizgi, baktığınızın bir önemi yoktur. Görebildiğimiz kadarıyla rakamlar 1700'lere kadar neredeyse aynıdır, sonra aniden bir şeyler değişir ve yaşam süresi olağanüstü artar. Biz tarihte değişen birçok şeyin sadece birisi için konuşmuyoruz, bütün tarih derslerini alabilirsiniz ama insan olma anlamında bu ne demektir, sonunda 20–25 yaşın ötesinde hayatta kalabilirsiniz. Bu, o kadar önemli bir değişiklikti ki hiçbir şey bu kadar önemli değildi.

Tabiî ki, bunun önemli bir kısmı, vurgu yaparak söylüyorum bebek ölümleriydi. Bakın ne olur, şurada grafik deli gibi yükselir ve alçalır ve çok yüksektir. Bu Avrupa verileridir ve şurası çocukların bir çeyreğidir, yani çocukların yaklaşık beste biri ile dörtte biri çocuk olarak ölür ve bu kontrol edilemez. Salgınların geldiğini, sonra zamanın iyileştiğini, sonra başka bir şeyin geldiğini görebilirsiniz, yani çok değişken ve çok yüksek.

Sonra aniden aşağıya düşmeye başlar ve sadece aşağıya düşmez aynı zamanda dengelenir, yani bir kontrol sağlanır, sadece toplam seviyede değil, fakat bu yüksek salınımlara sebep olan her şeyde. Tekrar söyleyelim, insan olma anlamında çok büyük bir değişim. Peki, bu değişikliklerin olmaya başladığı tarih nedir? 1770'ler, şimdi Aydınlanma Dönemindeyiz ve hepiniz en azından lise tarih derslerinde Aydınlanmayı duymuşsunuzdur. Bu, Avrupa'da bilimden politikaya hemen hemen her konuda akılcı söylemlerin ortaya çıktığı büyük bir dönemdir.

Örneğin hastalıkların insanların günahları için kendilerine verilen ilahi cezalar olduğu düşünülürdü, bu bir yerden alıntıdır. Tıbbı araştırmalar kutsal dine yapılan bir saygısızlıktı: Kadavraların parçalanmasına karşı gelindi çünkü: 'Eğer vücudu parçalara ayırırsanız kıyamet günü yeniden dirildiğinde ne olacaktı? İnsan vücudunun içerisinde ne olduğuna dair en basit bilgileri bile elde etmeye çalışmamanız için her türlü gerekçe vardı ve bu olmaksızın herhangi bir gelişme göstermeniz mümkün değildi.

Aydınlanmanın en önemli, en büyük olayı Newton'ın *Principia* isimli kitabıydı. Newton soyut görünen bir şeyi tartışıyordu. Onun kaygısı insanın cennete nasıl gittiğiyle ilgiliydi. O zamanlar herkes bunu anlamaya çalışıyordu. Hatırlayacağınız gibi Kopernik her şeyin dünyanın etrafında değil, daha eski olan günesin etrafında döndüğünü söylemiştir. Kepler işin matematiğini tespit etmişti, cisimlerin daireler şeklinde değil, elips şeklinde dolaştığını bulmuştu ama hiç kimse Newton'un bulduğu ile ilgili bir şey bulmamıştı. Bu basit bir teoriydi, müthiş bir düzenlilik vardı fakat hiç kimse bunun neden olduğunu bilmiyordu.

Newton'un çekim kanunu bunların basit bir çekim gücü olduğunu anlayarak akılcı bir açıklama getiriyordu ve insanlar bunu her zaman anlamazlar—elmanın kafaya düşme hikâyesini biliyorsunuz? Sonuçta (1) bu hikaye belki de tamamen uydurmadır; ama bunun önemi ilahi hareketlerin nasıl olduğunu açıklamasıydı. Ay dünyanın etrafında, dünya güneşin etrafında bütün bunların etrafında gezegenler vs gibi şeyler. O, gidip bir elma ağacının altında uyumuştu, başına bir elma düşmüştü sonra uyanıp 'Aman Allahım, elma başıma, ayın dünyanın etrafındaki görüngede durduğu sebebin aynısı yüzünden düştü.'

Bildiğiniz gibi eğer herhangi bir çekim gücü olmasaydı ay sadece—işte dünya şurada, Ay, etrafında dolanır, eğer çekim gücünü ortadan kaldırırsanız Ay düz bir çizgide sonsuza kadar gidecektir. Galileo bunu zaten bir şekilde anlamıştı. Yani eğer bir şekilde çekmezseniz hareket halindeki cisimler düz bir hat boyunca hareket eder. Onlar biliyorlardı ki Ay sürekli olarak dünya tarafından çekilir. Dünya sürekli olarak Güneş tarafından çekilir, bütün gezegenler sürekli olarak Güneşe doğru çekilir. Bunu biliyorlardı ve elmanın da çekim nedeniyle yeryüzüne düştüğünü biliyorlardı ama bu ikisini bir arada düşünmemişlerdi. Sonuçta Newton'un büyük katkısı yeryüzünde gözlemleyebildiğimiz ve ölçebildiğimiz bu şey, gökyüzünde de aynı şekilde işliyordu. Bu bir tür bomba etkisi yaptı ve gökyüzü mekanizmaları ve çekim gücü teorilerine zemin hazırladı ve bütün Batı bilimi aslında buradan başlar.

25 yıl içerisinde—Newton hayattayken ona ünlü muamelesi yapıldı. Bunun ne kadar büyük bir gelişme olduğu fark edilmişti ve bu, sadece gezegenlerin, elmanın düştüğü ile aynı sebepten dolayı yörüngede dolandığı değil, daha önce yeryüzündeki her şeyin bazı fizik kurallarına göre işlediğine inanılıyordu, Galileo bunun üzerinde çalışıyordu, ancak semanın doğaüstü kanunlarla yönetildiğine inanılıyordu. Ama şimdi Newton'un bu büyük sezgisine göre hayır, onlar da aynı kurallarla yönetiliyordu. Sema ile ilgili özel olan hiçbir şey yoktu. Yeryüzünde elmaları ve taşları düşüren sebeplerin aynısı onlar için de geçerliydi. Bu, akılcılığın gücünü fark etmek için olağanüstü bir etki yaptı. Bu şekilde yaklaşık 25 yıl içerisinde her şeye yaklaşımda çok büyük değişiklikler oldu.

Hıyarcıklı veba bilmediğimiz sebeplerden dolayı geriledikçe, onunla ilgili verileri size göstermiştim, çiçek hastalığı salgın hastalık ölümlerinin ana nedeni oldu; birisi diğerinin yerine geçti. Daha önce olanın aksine ki bunlar hastalıklarla ilgili doğaüstü düşüncelerdi, 1710'da, Newton'dan hemen sonra aynı zamanda Kraliyet Bilim Derneği tekrar bir araştırma programı başlattı ve çiçeğin nasıl kontrol edilebileceğine ve tedavi edilebileceğine dair dünyanın her yerinden bilgiler toplamaya başladı. Bu daha önce yapılmayan, hastalıklarla mücadele etmenin yeni bir yoluydu. Peki ne buldular?

Bunun cevabını Türkiye'de buldular. Orada insanları aşılıyorlardı, peki, aşılamak ne demek, ilk şekli, hastalığa yakalanmış birisinin çiçekli bölgesinden cerahat, cerahat nedir? Hatalığın veba mı çiçek mi olduğuna bağlı olarak hastalık virüsünü ya da bakterisini yiyen beyaz kan hücreleri alınarak, hasta olmayan birisine aktarılıyordu ve bu, hastalığa sebep olan (patojen) bakteri ya da virüsü öldürüyordu. Bir ölü patojen alıyorsunuz ama molekülleri halen orada cerahat enjekte ediyorsunuz, deriyi kesip, birisine bunu veriyorsunuz ve o kişi artık canlı virüse yakalanmıyor, ölüsüne yakalanıyor—görünüşte beyaz kan hücreleri virüsü öldürüyordu ve onların moleküllerini alıyorsunuz ve bu bir bağışıklık reaksiyonu oluşturuyor ve hastalığa bağışıklık kazanmış oluyorsunuz.

Yerel yönetimler bir takım düzenlemelere başladı. Size birazdan çiçekle ilgili daha fazla bilgi vereceğim. 1750'lerde yerel yönetimler kanalizasyonlar kurmaya başladılar. 1790'larda zenginler bir çeşit tuvalet olan kapalı alanları kullanmaya başladılar. Sadece aşıyı başlatmakla kalmadılar, 1796'da onu daha da iyi duruma getirmeye çalıştılar. Ohh, bu sihirli bir şekilde çalışıyor demediler, neyin aşıyı daha iyi yapacağını anlamaya çalıştılar ve Jenner çiçek aşısını buldu ve bunda çiçeğe yakalanan birisinin cerahatini kullanmak yerine—buna çok benzer bir sığır çiçek

hastalığı vardı. O zamanlar her şeyi gözlemlemeye başladıklarından kadınların da hasta olduğunu ama çoğunun iyileştiğini fark ettiler, demek ki sütle ilgili bir şey vardı. Bu ölümcül bir hastalık değildi, böylece aslında gerçek çiçek virüsü yerine –ki ilk zamanlar aşılar her zaman iyi çalışmıyordu, bazen aşıdan hastalığı kapıp ölenler vardı. Virüsü insan yerine sığırdan almak daha az tehlikeliydi. Fakat virüsler bir birlerine çok yakın olduğu için, moleküllerin birçoğu aynı olduğu için sığır çiçeğinden bağışıklık kazanabiliyordunuz; böylece bu hastalıklar azalmaya başladı.

Bu değişimler sadece sağlıkta olmuyordu, bunlar Endüstri Devrimini de başlatmıştı. James Newcomen 1711'de buharlı motoru icat etti. O çok verimsiz bir buhar motoruydu ve sadece maden alanlarındaki suyu boşaltmakta kullanılabiliyordu. Kömür, endüstri devriminin yakıtı olarak oldukça önemli bir hale geliyordu, yer altında maden alanları ve buraları suyla doluyordu. Suyu dışarı atmanız gerekiyordu ve onu nasıl dışarıya pompalayacaktınız, işte o zaman buharlı motoru icat etti. Sonra James Watt bu makineye daha bilimsel olarak, daha akılcı olarak baktı ve aynen aşı nasıl daha iyi duruma geliştirilmişse bunu da geliştirmeye başladılar. Bu artık, 'biz bir şeyi sadece atalarımız öyle yaptığı için yapmıyoruz ve onun nasıl çalıştığı ya da neden çalıştığını umursamıyoruz, onu atalarımızın yaptığı şekilde yapıyoruz' şeklinde bir yaklaşım değildi.

Hayır, baktıkları şeyler, üzerinde çalıştıkları şeylerle ilgili düşünmeye başladılar, ve onları geliştirdiler. Bu durumda James Watt buharın dışarı çıktığı yerde buharı yoğunlaştıracak bir yoğunlaştırıcıyla yukarı giden pistonun basıncını düşürdü. Yoğunlaştırıcıyı yapmak, yani sistemi soğutacak bir şey yapmak buhar motorunun verimliliğini gerçekten arttırmıştı. Şimdi çok verimli çalışan küçük bir buhar motoru yapabiliyordunuz, bunu tekerleklere uygulayarak demiryollarını geliştirebilirsiniz. Her türlü küçük fabrika buhar motorunu kullanmaya başlayabilirdi.

Bu düşünce politikada da çok çok önemliydi. Önceki düşünce Tanrı'nın hiyerarşik bir sistem içerisinde soylular arasından kralları, yönetenleri atadığı, ve herkesin bu zincire boyun eğmesi gerektiği şeklindeydi. Newton'un düşüncesi neydi? Her şey aynı kurala tabiiydi, çekim gücü. Yani Güneş Dünyayı çekiyordu, Dünya Güneşi çekiyordu, aynı şekilde ama ters yönde. Herhangi bir fark yoktur. Evreni güneş yönetmemektedir, o dünyadan daha iyi durumda değildi, dünyadaki sistem de aynı kurallara tabiydi. Güneş ve Dünya, Dünya ve Ay, her şey aynı kurallar çerçevesinde hareket eder, bunun için merkezi bir koordinatöre ihtiyaç yoktu. Her bir gezegen, her bir birey, herkes, elmalar, her şey kendi kurallarıyla işler, herkese geçerli olan kanunla evren de güzel bir şekilde işliyordu. Aslında işlediği gibi işliyordu.

Bu düşünce çok bilinçli olarak siyasetçiler tarafından alındı ve demokrasi düşüncesi doğdu; herkesin kendi istekleri doğrultusunda hareket ettiği yönündeki değişim, kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiği, kendi ahlaki değerleri, aynen gezegenlerde olduğu gibi etkileşim halinde olduğu fikri çalışan bir sistemi ortaya çıkarabilir. Demokrasinin orijinal teorisyenleri bu değişimin çok farkındaydı—onlar evrenin çalışma biçimine baktılar ve bilinçli olarak bunu adapte ettiler ve bunu Newton'a borçludurlar.

Ekonomide ise, burada kaçınız ekonomi alanındansınız? İflas gerçekten her tarafa yayılmış görünüyor, eskiden sınıfta çok ekonomi öğrencisi olurdu. Adam Smith'in düşünceleri nelerdi? Modern ekonominin temelleri Adam Smith'in düşünceleridir, hayır her şeyi kontrol eden Merkantilist bir hükümete ihtiyacınız yoktur. Eğer her bir birey kendi çıkarı doğrultusunda hareket ederse, kendi iç kuralları doğrultusunda, o zaman ekonomi mükemmel bir şekilde çalışacaktır ve daha verimli olacaktır. Dini özgürlükte de aynı şey, vicdan özgürlüğü, aynı tür düşünce eğer herkes işleri kendi bildiği ve istediği şekilde yaparsa bu evrenin uyumunu yok etmeyecektir.

Bu akılcılık yaklaşımının insan yaşamı ile ilgili her şeyi değiştirdiğini görmekteyiz. Bunun en önemli etkilerinden birisi demografyada olmuştur. Nüfus içerisinde ölümler durmaya başlar ve nüfus artmaya başlar ve işte olan şey de buydu. Ölüme ve hastalıklara karşı bu akılcı yaklaşımlar yaygınlaştıkça, ölüm oranları size gösterdiğim gibi olağanüstü şekilde düştü. Yaşam süresi uzadı, bebek ölümleri düştü ve nüfus olağanüstü artmaya başladı. O zamanlar çoğu insan fazla nüfusun mükemmel bir şey olduğunu düşünüyordu ve bununla ilgili oldukça iyimserlerdi. Bir hükümeti değerlendirmenin yollarından birisi, eğer bir ülkede nüfusun çok fazla olduğunu söylerseniz, bu demekti ki orada hükümet doğru bir şey yapıyordu. O zaman kral iyi bir şeyler yapıyor olmalıydı çünkü insanlar hayatta kalabiliyorlardı. Eğer bir ülkenin az nüfusu olduğunu söylerseniz, o zaman bir şeyler yolunda gitmiyordur ve bu çok da uygunsuz bir görüş değildi.

Malthus zamanına kadar bazı istisnalar ile nüfusun bir sınırı olduğu düşünülmüyordu. Ne kadar fazla nüfus varsa o kadar iyiyiydi. Sonra Malthus geldi ve dedi ki 'nüfusla ilgili bir sorun söz konusudur' ve O, gözlemler yapıyordu, çok iyi veriler toplamıştı. Bütün bunları okursunuz, bunlar okumak için mükemmeldir; çünkü oldukça moderndir; çünkü size topladığı verileri anlatır onları analiz eder, size verilerdeki hataları söyler, onun yazıları 1798'dendi ama yaklaşımları bakımından neredeyse modern bir doktora tezi gibidir.

Aslında söylediği şeyler çok basitti, şunları söylüyordu, aslında o dememişti ama bir çok kişi onu şöyle anladı. Korumacılığın babası sayılan Edmond Burke gibi önceki kişiler ekonomi pastasının belli bir büyüklüğü olduğunu, eğer daha çok nüfusunuz varsa bu pastayı gittikçe daha küçük dilimlere ayırmanız gerektiğini söylüyorlardı. Bu olaya bakmanın bir şekliydi. Bu durumda açık olduğu üzere nüfus kötü bir şeydi çünkü belli bir miktarda üretim vardı ve bu üretimi tüketmek üzere daha fazla insan olacaktır.

Malthus çok daha zeki bir adamdı. 1798'de yazdığı zaman Aydınlanma döneminin sonuçları görülmeye başlanmıştı. O, tarımsal üretimin her yıl arttığını görüyordu, o zamana göre modern metotlar kullanılmaya başlanmıştı ve O, üretimin arttığını biliyordu. Tahmin ettiği ve verilerden gördüğü şey tarımsal üretimin doğrusal arttığıydı, yani her yıl arazinizden biraz daha fazla ürün alabiliyordunuz. Şimdi, peki nüfustan ne haber? Diye sordu. Örneğin diyelim ki 100 kişiniz var ve bunlar % 50 hızla artıyor, bu 150 kişi yapar, 50 kişi fazlalık var. Ve eğer bir sonraki nesilde de % 50 büyürseniz bu sefer nüfusunuza 50 değil 75 kişi eklenir.

Grafiğe bakalım, şu zaman, şu da tarımsal üretim ve Malthus bunun şöyle büyüdüğünü ki onun zamanı için oldukça mantıklıdır. Nüfus ise büyümeye nereden başlarsa başlasın, bunu geometrik büyüme olarak ifade etmişti, biz onu üslü olarak

isimlendiririz. Eğer bu oradan başlarsa herkese yetecek kadar yiyecek vardır, sonra neredeyse hemen yiyecek üretiminin üzerine çıkar, hatta daha aşağısından başlamıştır, bunun bir önemi yoktur, sonuçta bu artar, yiyecek üretimini yakalar ve üzerine çıkar. O, nüfusun geometrik ya da bizim dediğimiz şekli ile üslü olarak büyüyeceği konusunda her hangi bir şüphe olmaması gerektiğine inanıyordu yani yılda belli bir oran. Yılda % 1, 2 hatta 3 artabilir ama hatırlayın bu sürekli olarak artan bir rakamın % 1'i olduğu için gittikçe daha çok artar. Diğer taraftan o tarımsal üretimin çizgisel olarak her yıl sadece belli bir miktarda arttığına inanıyordu. Eğer durum buysa açlıkla karşı karşıya kalacaksınız demektir.

Nüfus her zaman üretimden fazla artacağı için O, sonunda sorunla karşılaşılacağını söyledi. Yani insan sayısını ne zaman arttırırsanız—siz şimdi yiyeceklerin nüfus artışını karşıladığı durağan bir dönemdesiniz. Fakat sonra üretimde bir artış gerçekleşirse bunu eşitlemek için bu, nüfusun artmasına neden olur. Fakat üretimdeki o artışı daha fazla sayıda insan yer, yani başladığınız yere geri dönersiniz. Onun düşüncesi nüfus artışının iyi bir şey olmadığı yönündeydi. Bu eğer üretiminizden fazla olursa herhangi bir gelişmeye neden olmaz ve bu şimdi çok tutucu diye isimlendirdiğimiz hatta yozlaşan siyasi düşüncelere götürür. Fakir kanunları, o ilk önceleri fakir kanunlarına karşıydı. Fakirleri hayatta tutmanın mantıklı bir tarafı yoktu çünkü eğer onları hayatta tutarsanız onlar çoğalacak, daha çok çocuk yapacak ve siz, başladığınız yere geri dönecektiniz.

Bu anlamda o güçlü bir muhafazakârdı. Daha sonra olaylarla ilgili daha çok şey öğrenince bu konudaki düşüncesini değiştirdi. Nüfus böyle artmasına rağmen O, aynı zamanda insanların da bunu bir şekilde durduracak kadar zeki olduklarını biliyordu. Doğum kontrolünün değişik şekillerini biliyordu, geri çekme vs. ve bazı kötü seks uygulamalarını. Fakat o zaman, o dönemdeki herkes gibi o da bunlara o kadar karşı çıkıyordu ki üremenin kontrol edilemeyeceğini, bunun ahlaksızlık olduğunu düşünüyordu. Fakat O 'insanlar bunu hiçbir zaman yapmayacak' diyordu. Dengeyi insanların nüfusu kontrol etmesinin değil ki O, bunun imkânsız olduğunu düşünüyordu, fakat kıtlığın, hastalıkların kuracağını söylüyordu. Ya da nüfus ne zaman çok büyürse çok fakirleşeceğini, fakirleşince de hatalıklara karşı korumasız olacağını ve hastalıkların nüfusu yok edeceğini düşünüyordu. Eğer nüfus artışı üretim artışının çok üzerine çıkarsa ya hızlı bir şekilde açlık ya da zayıf olacağınız için hastalıklar gelip sizi yok edecektir. Okey, zamanımız doldu, gelecek sefer ileriye doğru devam edeceğiz.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
8. Ders Dökümü
5 Şubat 2009

Profesör Robert Wyman: Geçen sefer gelişmenizi sınırlandıran iki faktör üzerinde durmuştuk. Hatırlayın, Avrupa'nın oldukça kötü durumda olduğunu anlatıyordum. Bu iki faktörden biri, bir bakıma zihinsel—kültüreldi, doğaüstüne odaklanan bir düşünme biçimi vardı ve verilen aklı sorgulamayan, inandıklarını gördükleri ile test ermeyen bir anlayış vardı. İkincisi ise nüfus sayısı ile yiyecek üretimi arasındaki dengeydi ki bu çok sayıdaki insanı açlık sınırına getirmişti.

1750'lerde, 1700'lerde Avrupa, bu sınırlılıkları aşmaya başladı ve geçen sefer bununla ilgili konuşmaya başlamıştık. Newton'ın etkisiyle bilimsel devrim başlamıştı, yalnız Newton değildi ama onun evreni anlatan üç basit kuralının müthiş başarısı—ki bunları eğer ortaokulda değilse bile lisede öğrenmişsinizdir. O, bütün evrenin nasıl işlediğini tarif ediyordu ve bu insan aklının inanılmaz yaratıcı gücüydü ve bu yeni anlayış Aydınlanma denen yeni bir dönemi başlatmıştı.

Bu bir anlamda düşünme biçimini daha gelişmeci bir yapıya dönüştürdü ve sonra—umarım okuma paketinizde Amerikan yiyeceklerinin gelmesi, bu sınırlılıkları bir bakıma azalttı—Avrupa'nın nüfusu ve ekonomisinin iyi durumda olmasının önündeki fiziki sınırlılıklar ortadan kalktı, yiyecek üretimi çok arttı. Böylece bu—özellikle de yiyecekler Avrupa nüfusunu arttırdı. Bunu anlatan çok çeşitli rakamlar vardır ama Amerikan yiyecekleri Avrupa'nın nüfusunu % 50 ile % 100 arasında arttırmıştır.

O zamanlar nüfusla ilgili standart inanış nüfusun mükemmel bir şey olduğu yönündeydi. Daha önce hakkında konuştuğumuz Jean-Jacques Rousseau bir yandan ailesini kontrol edebilmek –baş etmek zorunda oldukları çocuk sayısı--için kendi çocuklarını sokağa atıyordu. Ama daha büyük ölçekteki görüşleri daha farklıydı. O'na göre 'nüfusta en fazla artışı yapan ve çoğalan siyasi sistemler tartışmasız en iyisidir. Aynı şekilde, insan sayısının azaldığı ve yok olduğu bir hükümet en kötüsüdür.' Ona göre fazla nüfus sadece iyi değil, tartışmasız şekilde iyiydi.

Benjamin Franklin de 1751 civarında bununla ilgili olarak: "Kuzey Amerika'da bir milyondan fazla İngiliz'in olduğunu" söyledi. Bu, Amerikan devriminden önceki durumdu. 'Bu bir milyon, her 25 yılda 2 katına çıkar' diyordu ve bu, göçmenleri de göz önüne alınca o zamanki Amerikan nüfusunun iki katına çıkma süresi ile ilgili hiç de fena bir tahmin değildi. Her 25 yılda iki katına çıktığında diğer bir yüzyılda İngiltere'den daha çok insan olacaktır. Bu ne muhteşem bir güç elde etmek demek olacaktır' O zamanın tarihinde Amerikalıların artan sayısını fark etmek ve bunun, gücün artması anlamına geleceğini düşünmek o zamanın tarihi anlamında çok önemlidir.

Fransız ve yerli savaşlarından sonra, bildiğiniz gibi Amerikan Devriminden daha önce İngilizlerin Kanada'da elde ettiği yerleşmeler ki o zamanlar pek bir değeri olmayan verimsiz bir araziydi ve Fransızlar Atlantik'teki adaları ellerinde tuttular ve bunlar çok zengindi, şeker ve plantasyonlar, tabii ki kölelik. Fransızlar bu adaları ellerinde tuttular ve İngilizler Kanada'yı aldılar, neden? Amerikalıları kontrol altında tutmak; çünkü Amerikalıların çok güçleneceğini biliyorlardı.

1800'de A.B.D sadece 10 yaşındayken, askeri dayanıklılık anlamında çok kırılganken vs. Thomas Jefferson sıklıkla şunu söylerdi: "Nüfus Güçtür", Louisiana o zamanlar A.B.D'yi oluşturan 13 koloninin batısındaki geniş topraklardan oluşuyordu ve İspanya'ya aitti. Napolyon savaşları sırasında, Napolyon buralara gözünü dikmişti. Oraya Fransız ordularını gönderip Louisiana'yı işgal edecekti çünkü buraları çok önemli topraklardı. Doğal olarak A.B.D buna karşı çıktı. O zamanlar A.B.D çok göç almaktaydı, nüfus artıyordu ve gelen bu nüfus batıya doğru Appalach dağlarını aşarak batıya, bu topraklara doğru yayılıyordu. Bir sonraki sınır Mississippi Irmağıydı ve A.B.D, herhangi Avrupa devletinin oraları kontrolü altına almasını istemiyordu.

Amerika'daki Fransız elçisi, Amerika'nın çok hızlı bir şekilde güçlendiğini ve Napolyon'un planının aptalca olduğunu ve Napolyon'un savaşı kaybedeceğini düşünüyordu. Bu elçi çok zeki bir adamdı, bir şey yaptı, O, Amerika'nın 1800 nüfus sayımının sadece bir özetini gönderdi. Hatırlayın, Anayasaya göre nüfus sayımı yapmamız gerekiyordu. 1800'de nüfus sayımı yapıldı ve bu sayım Amerikan nüfusunun büyük bir oranda artığını gösteriyordu ve onun gönderdiği bütün bilgi buydu. Bu özet Amerika'nın nüfusunun her 22 yılda bir iki katına çıkacağını gösteriyordu, Benjamin Franklin'in tahmin ettiği gibi 25 yılda bir değil. Napolyon mesajı hemen aldı, Amerikanın muhalefetine rağmen Fransa'nın Louisiana'yı elinde tutması mümkün değildi. Peki, Napolyon ne yaptı? Orayı çok az bir paraya bize sattı, çok çok az bir paraya, çünkü onu elinde tutamayacağını biliyordu. İşte nüfusun gücü.

Şimdi hükümetler neden çok nüfusu sever? Bu neden güç oluşturur? Burada iki şey vardır. Birincisi çok sayıda erkek nüfus ve bu erkeklerle ne yaparsınız? Onları askere alırsınız ve böylece büyük bir askeri gücünüz olur. Ayrıca daha çok insan daha çok tarım alanını işler, daha fazla yiyecek ve diğer ürünleri üretir. Sonra büyük nüfusla başka ne yapabilirsiniz? Vergi alırsınız, eğer çok insanınız varsa bu demektir ki hükümetler çok kişiden vergi alır. Çok ve artmakta olan nüfusun mükemmel bir şey olduğu konusunda hiç kimsenin bir tereddüdü yoktu.

Fark etmedikleri bir şey, benim de bu sınıfta vermeye çalıştığım şeylerden birisi odur ki bu sistem arazi ve kaynaklar bakımından herhangi bir sınırlama yoksa, iyidir. Size nüfusun az olduğu ama arazilerin geniş olduğu Afrika'yı anlatıyordum, bu durumda fazla nüfus faydalı bir şey olabilir. Gerçek ise çok farklıydı, özellikle Avrupa için. 1750'den sonra esasen Amerikan yiyecekleri dolayısı ile insanlar Avrupa'nın kırsal kesimini, taşacak kadar doldurmaya başladılar.

Şu söyleyeceklerim o zamandan çeşitli yerlerden alıntıdır. "Dağlar insanla dolup taşmıştı, şehirler büyümüştü ve ovalar tamamen doluydu. Fakat nüfustaki bu artış, doyuracak çok daha fazla ağız getirdi. Nüfus arttı ve kaynaklar nüfus artışını karşılamıyordu." Eğer piyasada müşterilerden mallardan fazla olursa, arz-talep kuralı doğrultusunda fiyatlar artar, insanlar daha önce alabildikleri bir şeyi alamaz hale gelirler ve fakirlik derinleşir.

O dönemlerde Avrupa'da insanlar çoğunlukla mevsimlik olarak başka yerlere göç ediyorlardı çünkü kendi arazilerinden yetecek kadar gelir elde edemiyorlardı. Nerede bir hasat varsa oraya ya da nerede bir inşaat işi varsa oraya gidiyorlardı. Ancak bu dönemde iş bulmak amacıyla ortalıkta dolaşan insanların sayısı o kadar artmıştı ki göç ile serserilik arasındaki çizgi, serseri oluyorlardı, yüz binlerce Avrupalı tarafından

aşıldı. İnsanlar ortalıkta dolaşıp, kendilerini biraz daha uzun süre hayatta tutabilecek işler arıyorlardı.

O zamanlar bu fark edilmişti ve hakkında çok da yazı yazılmıştı. İnsanlar o zamanlar yeni açılmakta olan yolları doldurmuştu. Fransa'nın, Almanya'nın ve alçak ülkelerin (Belçika-Hollanda-Lüksemburg) yollarını doldurmuşlardı, bütün bu yerlerde bu fark edilmişti. O zamanlar çocuklar—tekrar siz kalabalık yetimhaneler ve kimsesizler yurtları hakkında okumuştunuz—aynı zamanda çok sayıda dilenci ortaya çıktı. Kadın ve çocuklar kilise merdivenlerinde ve yol kenarlarında dilencilik yapıyordu. Dediğim gibi fakirlik sorunu üzerinde çok gözlem, endişe ve yorumlar vardı. Aslına bakarsanız adını bugün de bildiğimiz dönemin bütün entelektüelleri bu konuda yorumlar yapmışlardır.

Edward Gibbon'u herkes tanıyor mu? Gibbon *The Decline and Fall of the Roman Empire*, isimli kitabında şöyle yazdı: "medeni dünyada en kalabalık sınıf cahilliğe ve fakirliğe mahkum edildi." İnsanlar neden fakirdi? O zamanlar genel düşünce şuydu ki: bu insanlar kendi eksikliklerinden fakir oluyorlardı. Şöyle bir düşünce vardı ki Tanrı bazı insanlara –krallar ve aristokratlara—yönetme kabiliyet ve yeteneği vermişti ve diğer bütün insanlar alt sınıflara konulmuştur. Onlar soyaçekim olarak kötüydüler, tembeldiler, kısaca "yanlış tür insanlardı", onların doğası, o zamanlar genetik düşüncesi yoktu, onların doğası iyi bir yaşam sürmelerine yeterli değildi.

Bu güzel bir teoriydi ve eğitim alıp bu konuda yazabilecek kadar üst sınıfta yer alanlar bu teoriyi benimsemişlerdi. Sonra Amerika kolonileştirilmeye başlandı ve tahmin edin bakalım ne oldu? Amerika'ya kimler göç etti? En fakir insanlar, özellikle de İngiltere'den. Alt sınıflar daha sonraki bir zamanda Avustralya'ya göç ettiler, hapishaneleri boşaltarak Avustralya'ya gittiler, yani onlar gerçekten alt sınıf insanlardı. Peki, Amerika'ya ne oldu? Daha yeni size gösterdiğim gibi insanlar çok çalıştı, gayretlilerdi, çok para kazandılar, ilerlediler; Amerika'da her şey iyi görünüyordu, yani teori bu gözlemlere uymuyordu.

Dediğim gibi, artık insanlar etraflarında ne olup bittiği ile ilgileniyorlardı ve Amerikalıların İngiltere'de çok fakir oldukları düşüncesi, onların Amerika'ya göçmesi ile değişti. O zaman şöyle bir soru ortaya çıktı: İngiltere'deki fakirler neden çok fakirdi? Bir çeşit açık bir soru, ve dediğim gibi bu soru ilk kez sorulmuyordu. Yine dine geri gittiğim için üzgünüm ama Batı entelektüel tarihini dine vurgu yapmadan tartışamazsınız çünkü insanların düşünce biçimi o şekildeydi. İncil ne söylüyordu: Ecclesiastes "Ürünler arttığında, onları yiyecek insanlar da artar" Eğer çok şeyiniz varsa nüfus artar ve insanlar yiyecekleri yer. Bu daha sonra göreceğimiz Mathus'un düşüncelerine çok yakındır.

Şimdi muhafazakar siyasi düşüncenin babası kabul edilen Edmund Burke "İşçi sınıfı sadece fakirdir çünkü onların sayısı çoktur. Onların doğasındaki rakamlar fakirliği işaret eder. Geniş yığınlar içerisinde adil bir dağıtımla—liberaller adil dağıtım istiyorlardı, kimse fazla bir şey alamaz." O, varlığı herkese dağıtmaktan yana değildi çünkü eğer varlıkları dağıtırsanız o zaman herkes çok fakirleşirdi.

Bu gibi düşüncelerden dolayı insanlar nüfus ve kaynaklar arasındaki ilişkileri düşünmeye başladılar. Peki o neydi? O zamanlar her şeyle ilgili yeni düşünme biçimleri vardı. Bunlar kaynağını nereden alıyordu? Tekrar söyleyeyim,

Aydınlanmanın ruhu gereği yeni düşüncelerin kaynağı bilimdi, doğal tarih çalışmaları başlamıştı, yeni başlıyordu; doğal habitatlarından bitkileri ve hayvanları çalışmak gibi, aynen bu dersin asistanlarının yaptığı gibi.

Başka bazı kişilerle beraber Adam Smith doğa bilimcilerin dediklerini dikkatle takip ediyordu. *The Wealth of Nations*, 1776 tarihli kitabında: "Her hayvan türü, yiyecek kaynaklarının miktarının oranına bağlı olarak çoğalır ve hiçbir tür hiçbir şekilde bunun ötesinde çoğalamaz. " Yani O, hayvanların çalışılmasından ortaya çıkan bir ekolojik kuralı hemen insanlara uyguladı. Peki, insanlar ne kadar hızlı çoğalır? Bir diğer parlak düşünür olan David Hume 1742'de şöyle diyordu: "aile bakabileceğini düşünen herkesin bir ailesi olacak ve insan ırkı bu üreme oranıyla her nesilde iki katından fazla artacak."

Yine Adam Smith bazı sorunlar tespit etti; O, şunu fark etti ki eğer ücretler artarsa, eğer her şey daha iyi olmaya başlarsa ve ücretler artarsa bu, nüfusta da bir artışa neden olacaktı. O açıkça eğer insanların çok parası olursa onların çocuklarını daha iyi besleyeceklerini, daha fazla hayatta kalacaklarını, ölümlerde bir azalma olacağını ve sonunda nüfusun artacağını açıkça söylüyordu. Şaşırtıcı bir şekilde daireyi tamamlamadı yani olayın sonrasını getirmedi- öyle görünüyor ki O, nüfusta olacak bu artışın iş için rekabeti ortaya çıkaracağını bunun da ücretleri düşüreceğini fark edememişti.

Bu, Mathus'un çok büyük başarısıydı—ve fakirliğin sebebinin ne olduğu konusundaki, bütün bu ilgi ve başka çok şeyler vardı. İngiltere'de bir kapatma hareketi vardı, çiftçilerin yaşadığı araziler kapatılıyordu ve toprak ağaları tarafından kontrol ediliyordu vs. başka birçok şey vardı. İşte bunlar o zamanlar konuşulan şeylerdi.

Malthus, nüfus, ücretler ve ölüm oranlarının negatif, şimdi bizim söylediğimiz şekli ile kısır döngü içerisinde olduğunu fark etti. Daha önce dediğim gibi eğer ücretler artarsa o zaman nüfus artar, iş için, yiyecek için rekabet artar ve bunlar ücretleri geri getirir, fiyatları düşürür, yani eğer aynı parayı da kazansanız da daha az alıyor olursunuz. Kısaca O, diyordu ki nüfus büyüyor, genel anmada ekonomi büyüyor, ancak kişi başına gelir miktarı artmıyor.

Bunun en güçlü ifadesinde ki O, bunun birçok farklı cümlelerle bunun farklı versiyonlarını yazdı, fakat en güçlü ifadede kişi başına düşen gelir ve ortalama bir insanının yaşam standartları anlamında bakıldığında ekonomik gelişmenin imkânsız olduğunu söylüyordu. Malthus, çok zekiydi ve bunun üzerinde daha derin düşündü ve on sekizinci yüzyılda olmakta olan iki çelişkili değişimin farkındaydı, o 1798'de, on sekizinci yüzyılın sonunda yazıyordu.

Benim söylediğim sizin de okuduğunuz gibi tarımın geliştiğine dair bir kuşku yoktu, sadece Amerikan yiyecekleri değil, agronomi bir bilim olarak gelişiyordu ve insanlar öğreniyordu, hatta aynı bitkilerle, o bitkiyi geliştirmek için, hayvan sürülerini geliştirmek için, daha iyi gübrelemek için, arazileri dönüşümlü olarak daha iyi kullanmak için sürekli kendilerini geliştiriyorlardı. Daha çok yiyecek üretmeyi öğreniyorlardı. Ancak artık daha çok yiyecek olmasına rağmen fakirlik artmaktaydı ve bu o zaman da çok açıkça görülen bir şeydi.

Onun iddiaları birkaç basit cümleden oluşuyordu. Nüfus ve kaynaklar arsındaki ilişkileri düşünen daha önceki bazı düşünürlerin aksine o kaynakların belli bir miktarda sabit olduğunu düşünüyordu. Bunlar bir pastaydı. Şimdi biz pasta terimini kullanırız; bir pasta vardır ve onu yiyecek kaç kişi olduğuna bağlı olarak pastayı gittikçe daha küçük dilimlere bölersiniz. İnsanlar çoğaldıkça pastanın dilimleri küçülür. Bu tamamen yanlıştı ve aslında ondan önce de hiçbir zaman doğru olmamıştı. Herkes bir şekilde bir iş yapar ve pasta gittikçe büyür—pasta bir yere kadar büyür ve soru şuydu bu pasta nereye kadar büyür?

Örneğin, o zamanlar A.B.D'de batıda çok büyük arazilerimiz vardı, oralarda yaşayan yerlileri öldürüyorduk ya da öldürmüştük, zaten onların sayısı çok azdı, böylece nüfus arttıkça bu araziler, kaynak sınırlandırması olmazsa, her bir kişinin sınırda yerleşmesini sağladı, böylece sınır bölgeleri kalabalıklaşıyordu. Amerika'nın nüfusu çok hızlı büyümekteydi, çok çocuk yapıyorlardı, çok göçmen geliyordu, bu yeni insanlar nereye gidiyordu? En son yerleşmeden birkaç km batıya doğru gidip, güzel bir çiftlik kuruyorlardı, arazi geride bıraktıkları kadar güzeldi ve geride kalan çiftçiler kadar da üretim yapabiliyorlardı. Nüfus artıyordu; genel olarak ekonomi büyüyordu; kişi başına düşen gelir miktarı azalmıyordu çünkü o zaman bir kişinin bir önceki neslin sahip olduğu kadar kaynakları vardı.

Avrupa'da durum bu değildi, ya da İngiltere'de, ya da Avrasya'nın geri kalanında. Burada Azalan Verimler İlkesi etkili oluyordu çünkü arazi gittikçe sınırlanıyordu. Arazi sınırlandığında, insanlar doğuştan zekidir, peki, bu durumda ne yapıyorlardı? Eğer bir nehir boyunda çok güzel, verimli bir arazi varsa, doğal olarak önce o araziyi işliyorlardı, nüfus arttıkça bu araziler işgal ediliyordu, bütün iyi araziler işleniyordu ve bu iyi bir şeydi. Nüfus artmaya devam ediyordu; bir sonraki insanlar daha az verimli olan topraklara gitmek zorundaydı, belki daha kurak arazilere, daha tepelik arazilere ve onların verimliliği bir önceki gruptakiler kadar iyi değildi. Nüfus artmaya devam ediyordu ve insanlar dağlık alanlara, kurak alanlara, çöl alanlarına, bataklık alanlara ya da verimliliğin çok iyi olmadığı diğer alanlara doğru yayılmaya başladılar.

Daha az verimli arazileri kullandıkça diyelim ki tarımdan elde edilen ortalama gelir azalır ve böylece şartlar kötüleşmeye başlar ve sonunda mevcut bütün araziler kullanılır ve geriye herhangi bir arazi falan kalmaz. Bunun adı Azalan Verimler İlkesi'dir. Eğer etrafta biraz dolaşırsanız Azalan Verimler İlkesinin gerçekleştiğini görürsünüz—insanların bir işi nasıl yaptıklarının standart bir şekli, fakat kullanabilecek daha fazla kaynak yoksa o toplum çok az şey başarabilecektir.

Epeyce zaman önce Bolivya ve Peru'nun yüksek kesimlerinde seyahat ediyordum, oralarda çok sayıda yerli pazarları vardır—çok renkli, turistler buralara gitmeyi çok severler—fakat önünde battaniyeleriyle oturan kadınları bir süre izlersiniz sattıkları eşyalarını göstereriler. Tamamen tarımsal ve belki birkaç meyve, birazcık bundan ve birazcık şundan, yani neredeyse hiçbir şeyleri yok, battaniyenin üzerinde neredeyse bir şey yok. Bunları düşünün ki geçen birkaç ay içerisinde yetiştirdiler, yürüyerek uzaklardan, belki de günlerce yürüyerek pazara geldiler ama satacak çok az şeyleri vardır. Getirdikleri her şeyi belli bir karla satsalar bile, çok şeyleri yoktur— alıp eve götürebilecekleri toplam şey çok çok azdır. Bazı şeyler üretiyorlardı ama pek fazla değil.

Şehirlerde ise—size bir hikâye anlatmam lazım. Bu aynı seyahatte bir keresinde Peru'da Lima'daydım. Çok sayıda işportacı bir şeyler satıyor ve birisinin bir çift çorabına gözüm takıldı ve bir şekilde bir örgü iğnesi vardı. Çorabı yukarı kaldırıyordu ve bir yandan kalabalığa konuşurken bir yandan da örgü cağlarıyla çorabı örüyordu ve diyordu ki 'bu çorabı eskitemezsiniz, bu çorabı eskitemezsiniz, ömrünüzün sonunda kadar kullanabilirsiniz' Örüyor, örüyor, örüyordu, Bir süre bunu izledim, şüpheliydim ama çorap iyi görünüyordu, zavallı adam, bir çift çorap satın aldım. O çorapları gerçekten eskitemedim, 20 yıldır kullanıyorum. Dediği gerçekten doğruydu. O adam bir şekilde kıt bir gelir elde ediyordu, fakat bu yeterince iyi değildi. Eğer daha iyi bir işi olsaydı, eğer kullanabileceği daha fazla kaynakları olsaydı, onun düşük geliri ortalamayı düşürmüyor olacaktı.

Doğal olarak şunu fark etmeniz gerekir ki birisi bu tür bir ifade kullanıyorsa—kullanabileceği kaynakları varsa—bu büyük ölçüde güç ve başka her şeyi gündeme getirir. Başka hangi kaynaklar vardır ve onları kimler kullanır gibi sorular. Tabii ki ben bunlarla ilgili az şey söylüyorum ama aslında bütün bunlarla ilgili daha söyleyecek çok şey vardır.

Azalan Verimler İlkesi ortalama üretimi azaltır, fakat ters bir eğilim de vardır ve dediğim gibi Malthus bunun farkındaydı. Arazinin üretkenliği, yeni yiyecekler ve yeni teknolojiler nedeniyle artıyordu. Bu iki faktör zıt yönlerde çalışır ve Malthus'un bu iki faktörün birbirini nasıl dengelediği konusunda bir tahmin yapması gerekiyordu.

Hangisi daha baskın olacaktı? Yeni teknolojilerin kullanılmaya başlanması üretimi, Azalan Verimler İlkesinin azalttığından daha fazla mı arttıracaktı? Ve onun tahmini teknolojinin Azalan Verimler İlkesinin etkisinden biraz daha güçlü olacağı yönündeydi ve bu yüzden toplam üretim--kişi başı üretim ve toplam üretim artmaya devam edecekti. O, üretimin sabite yakın bir hızda artacağını düşünüyordu.

Grafik anlamında, bakalım şu grafiği gösterebilecek miyim? İşte şu Malthus'la ilgili standart bir grafiktir. İşte o kaynakların, bu durumda çoğunlukla yiyecekler söz konusuydu. O, yiyeceklerin az ya da çok belli bir düzen içerisinde sabit bir şekilde artacağını düşünüyordu. Her yıl yiyecekler yaklaşık olarak aynı oranda artacaktı. Bunu aritmetik büyüme olarak isimlendirmişti. Biz bunu çizgisel büyüme olarak isimlendiriyoruz.

O, ve diğer birçok kişi nüfusun bundan çok daha hızlı büyüyeceğini biliyordu. Sanırım üslü büyümenin ne demek olduğunu biraz biliyorsunuzdur. Eğer her bir çiftin hayatta kalan 4 çocuğu varsa ki yeterli miktarda yiyecek olması durumunda bu sayı mantıksız değildir, sonra bu çocukların ortalama 4 çocuğu olabilir ve böyle devam eder. Bu durumda nüfus 2, 4, 6, 8, 10, 12 gibi, çizgisel bir şekilde büyümez, 4, 8, 16, 32, 64 olarak büyür

Yılda % 10 büyümeyi esas alarak şu grafiği yaptım. Ve büyüme şu şekilde olur, şu üslü büyümeye ait bir eğridir, ve bütün üslü büyümeler böyledir; ölçeğinizi değiştirebilirsiniz, ancak hepsi tam da böyle görünür. Nerede başladığınızın bir önemi yoktur. Malthus'un yazdığı zamanlarda bu iki çizginin yaklaşık olarak denk olduğu İngiltere'de başlayabilirsiniz ya da başlangıçta kaynakların nüfusun çok çok üzerinde olduğu, fakat sonra bekleyin, nüfus arttıkça Amerika gittikçe artan hızda dolmaktadır. Büyük sayıdaki bir nüfusun % 10'u, az sayıdaki bir nüfusun % 10'undan daha fazla

sayıda artış demektir. Yani zaman geçtikçe yıllık artış gittikçe büyür ve sonunda kaynakların üstüne çıkar.

Bu Malthus'un düşüncelerinin matematiksel formülüydü ve O, bunun kaçınılmaz olduğuna, ve bunun ekonominin değişmez kuralı olduğuna, bundan kaçılamayacağına, insanlığın kişi başı gelir sefaleti yaşayacağına vs. inanıyordu. O, bunu şu matematiksel şekilde ifade etmişti fakat gördüğünüz gibi matematiksel şekli önemli de değildir. Nüfus, kaynaklardan daha hızlı büyüdükçe eninde sonunda bu duruma geleceksiniz. Nüfus çizgisel büyüse bile, eğer kaynaklardan daha hızlı büyüyorsa bu duruma geri gelirsiniz. Buradaki düşünce, basit düşünce şudur ki nüfus, kaynaklardan daha hızlı büyüyebilir ve sanıyorum bu kesinlikle doğrudur.

Mathus kesinlikle kısmen doğruydu. O haklıydı, aynı zamanda haksızdı da. Malthus'un çok tartışıldığını duymuşsunuzdur çünkü o tartışmalı olan çok büyük bir konuda yazmıştı ve sanıyorum son zamanların modası onu biraz fazlaca eleştirmektir. Kaçınız Malthus hakkındaki tartışmaları duydunuz? Bu tartışmaların kaçında O, haklı bulunur? Kaçında haksız bulunur? Yaklaşık olarak bölündük. Belli çevrelerde Malthus'un düşüncelerini savunmak demode olarak kabul edilir.

O, hem doğruydu hem de yanlıştı. Haklı olduğu konular neydi? Öncelikle, tarihçiler bununla ilgili olarak tartışıyor olsalar da-olayın doğru bir tanımlamasını yapmıştı. Malthus'un Avrupa'nın 1200'den 1700'e kadar, yani yaklaşık 500 yıl boyunca doğru bir durum tespitini yapmıştı. Var olan verilerle bu 500 yıl boyunca Avrupa'nın Malthus tuzağına düştüğü çok güçlü bir şekilde savunulabilir. Aynı zamanda az sonra size göstereceğim gibi, endüstri devrimi başlayınca O, neredeyse sonraki bir yüzyıl için de haklıydı, sonra işler değişti.

Onun kristal bir küresi vardı, oldukça da iyiyiydi, ancak modern bir kristal küresi yoktu. Onun öngöremediği iki şey vardı. O, endüstri devrimin ancak henüz başını görebilmişti ve onun gücünü öngöremedi. O, endüstri devrimini gördüğünde, sadece tarımsal üretimin değil, her türlü üretimin çizgisel bir şekilde büyüyeceğini, ancak yılda sadece belli bir oranda büyüyeceğini düşünüyordu; fakat çok geçmeden anlaşıldı ki sadece nüfus değil üretim de aynı sebeplerden dolayı üslü olarak büyüyebilirdi.

Üretim yaptığınızda, eğer bu bilimsel, Aydınlanma sonrası dönemde, bilimin hayatı daha iyi hale getirdiği dönemde yaşıyorsanız, ekonominiz büyüdükçe daha çok para kazanırsınız ve bu paranın belli bir kısmını araştırmaya ve teknolojiye ayırırsınız. Böylece ekonominiz büyüdükçe her yıl araştırmaya ayırdığınız para gittikçe artar. Yani eğer toplam gelirinizin, toplam ulusal gelirinizin belli bir oranını ayırırsanız ve eğer bundan iyi bir sonuç alırsanız, aynen nüfusta olduğu gibi her yıl daha fazla geliriniz olur, daha fazla üretiminiz olur ve eğer bunun belli bir oranını yatırıma ayırırsanız o zaman bilim ve teknolojide üslü bir şekilde büyür. Sonuçta teknoloji de nüfus kadar hızlı büyüdü ve aslında nüfustan da hızlı büyüdü.

Bunu bir şekilde ekonominizim % 2 gibi büyüdüğünü söylediğimizde anladık. Bazen ekonomin yılda 100 milyon dolar büyüdüğünü söyleriz, ama çoğunlukla çizgisel bir ifade olan 100 milyon dolar, 100 milyon dolar, 100 milyon—fakat eğer % 2 derseniz bir sonraki yıl % 102'nin % 2'si olacaktır, sonraki yık % 104'ün % 2'si olacaktır, yani gittikçe artan bir hızda büyüyecektir. Tekrar söyleyelim teknoloji ve üretimde bu

şekildeki bir yüzde artışı nüfusla aynı sınırlılıklara sahiptir. Yani dışsal sınırlılıklar söz konusu değildir, sınırlayan kaynaklar yoktur. Şimdi doğal olarak çevrenin sınırları olduğu konusunda endişelenmemiz gerektiğini fark ettik. İnsanlar çoğaldı, insanlar esasen yeryüzünü doldurdu—öyle görünüyor ki kullanabileceğimiz her şeyi kullandık ve geriye pek bir şey kalmadı. Bu durumda soru şudur: üretimimizi arttırmaya devam edebilir miyiz? Bu sorunun cevabını bilmiyoruz.

Malthus'un öngörmediği ikinci şey doğum oranlarındaki büyük düşüştü. Newtonvari bir yaklaşımla delinemez ve kaçınılmaz bilimsel kurallar tespit etmeye çalışan Malthus seks isteğinin içgüdüsel olduğunu—insanların bunu sevdiğini-- ve insanı terk etmeyeceğini böylece üremeye devam edeceklerini düşünüyordu. O; aynı zamanda doğum kontrolünün de farkındaydı, insanlar o zamanda bile bir şeyler yapıyorlardı, en azından bir duyarlılık vardı. Malthus bir papazdı ve ahlakı olarak buna çok karşıydı ve insanların bunu yapacaklarına ihtimal vermiyordu, o nedenle bu tür bir şeyi dikkate almadı. Sonra onun yanlış düşündüğünü gösteren bir şey oldu, O'nun yazılarından yaklaşık 100 yıl sonra üretim nüfusla baş edecek kadar fazla artmıştı ve doğum oranları düşmeye başladı ve bunların her ikisi hakkında da konuşacağız.

Malthusun bu tartışmalara katıldığını düşünürsek, onun düşüncelerinin katı bir formülü, yani ekonomik gelişme sağlayamayacağımız ve afetin kaçınılmaz olduğu görüşü açık bir şekilde gerçekleşmedi. Fakat onun sorularını biraz değiştirerek sorarsanız ekonomik gelişme için nüfus artışını aniden durdurup durduramayacağımızı sormak yerine çok yoğun nüfusa sahip olan ülkeler ve yerlerin ekonomik gelişme olmasına rağmen, acaba oralarda daha az nüfus olsaydı insanlar daha iyi durumda olmaz mı? aşırı durumlarda değil ama gerçek durumlarda—çok yoğun nüfuslu alanlarda bile—biraz ekonomik gelişme sağlarsınız fakat eğer daha az nüfus olmuş olsaydı insanlar daha iyi durumda olmazlar mıydı? Ayrıca yiyeceğin sınırlandırıcı bir faktör olup-olmadığını sormak yerine çevrenin sınırlandırıcı faktör olup-olmadığını sorarsınız. Bu küçük değişikliklerle Malthus'un söylediği şeyin her zaman olduğu gibi bugün de geçerli olduğunu görürüz.

Şimdi anlatmaya çalıştığım şeylerden bazılarına bakalım. Şu grafiği daha önce gördünüz; bunun Roma zamanlarını gösterdiğini bilirsiniz ancak bu taa gerilere 1700'lere kadar olan zamanı karakterize eder. 1,000 kadın doğar, erkeklerden çok farklı değil, bunların çoğu ölür-yaklaşık yarısı bebekken ölür, sonra çocuk doğumları sırasında bir kısmı ölür ve ölmeye devam ederler sonunda sadece bir kaçı hayatta kalır. Şuradaki doğanların sayısı ve şu da hayatta kalanların sayısıdır. Bunu tekrar göstermemin sebebi şudur ki burada size daha önce anlatmadığım bir rakam var, fakat bu $E_{0'}$ ı karakterize etmenin bir yoludur. E beklenen yaşam süresini gösterir, sıfır yaşındayken yani doğduğunuzda kaç sene yaşayacağınızı. Bir çocuk doğduğunda onun kaç yıl yaşamasını bekliyorsunuz? Tabii ki bu sayı bugünlerde 70 yaş gibi bir şeydir. Örneğin benim annem 97 yaşındadır ve onun beklenen yaşam süresi 102 gibi bir şeydir. Yani yaşam süresi beklentisi onu ne zaman ölçtüğünüze bağlıdır. İşte bu doğumda beklenen yaşam süresidir ve o zaman bu süre 21 yaşın biraz altındaydı.

Şurada görüyoruz ki ölüm oranları bu tür bir yaşam süresini ortaya çıkarır, kadınların yaklaşık üçte biri bütün doğumları yapmaktadır çünkü geri kalanlar ölmüştür. Ve sadece üçte bir üretim yapıyorsa nüfusun sabit kalması için bunların 6 çocuk yapması gerekmektedir, fakat bu üçte birin de bir kısmı kısır ya da hasta olduğu için, ya da evlenmedikleri için doğurgan kadınların çok daha fazla çocuk doğurması

gerekmektedir. Sonra anlaşıldı ki bu yaklaşık olarak sınır değerdi. Yaşam süresinin bundan çok daha az olduğu, 20'den az olduğu böyle bir durumda o nüfus azalarak yok olacaktır.

Biraz matematiksel düşünelim, Eğer yaşam beklentisi 20 yılsa, o zaman bu 20 yılın her birinde, her yıl eşit sayıda yani nüfusun 20'de 1'I ölecektir ve 20'de 1, % 5 eder. Bu % 5' i bir bakıma maksimum ölüm oranı olarak düşünebilirsiniz. Yani bu nüfus ancak % 5 ölüm oranını kaldırabilir. Bunun daha fazlası sizin yaşam süresi beklentinizi düşürecek ve sonunda sizi ortadan kaldıracaktır.

Zaman geçtikçe, size bu slaytı da göstermiştim, şartlar gittikçe daha iyi hale gelir, -- grafik stilize bir grafiktir—böyle bir grafik yapmak için iyi verilerimiz yoktur fakat bu beklenen yaşam süresinin 20–25 olduğunu gösterir ve bunun insanlar için tipik olduğunu düşünmekteyiz. Sonra binlerce yıl boyunca yavaşça gittikçe iyileşir ve şurada belki de 25 olur. 25 yaşında, yani 25 yaşında, eğer insanlar ortalama olarak 25 yıl yaşarsa bu demektir ki bunların 25'te 1'i her yıl ölür. 25'te 1, % 4 eder. % 4 bir ölüm oranı gördüğünüzde ki bu 100 kişide 4 kişi ya da 1,000 kişide 40 kişi, % 40'mı söyledim? % 4 demek istedim.

Bütün bu binlerce yıl boyunca her yıl nüfusumuzu % 1 kadar arttırmayı başarabildik. Şurada ölüm oranları % 5 civarında ve şuraya gelindiğinde belki de yılda % 4, bu rakamları aklınızda tutun, ilkel zamanlardaki 25, 1,000'de 40 ölüm oranıyla nüfus aşağı yukarı sabit kalacaktır, yani 1,000'de 40 ile. İşte insanlık tarihinin çoğu boyunca durum buydu.

Şimdi Avrupa için geçekleşen rakamlara baktığımızda Doğu Avrupa'nın, şu ölüm oranının 1,000'de 40 değil 1,000'de 38 olduğunu gösterir. Gerçekten nüfusunuzu artık hayatta tutamayacağınız seviyeden çok çok az daha iyi bir oran. Bu Doğu Avrupa'da 1860'lara kadar devam eder, yani iç savaşlara kadar. Şurası Amerikan İç Savaşıdır, Rusya kölelerini yaklaşık olarak şu zamanda serbest bıraktı; büyük Rus yazarları ve müzisyenlerinin bu zamanda ortaya çıktığını görüyoruz. Yani eğer Doğu Avrupa'da yaşam standardını ölüm oranları ile ölçmeye kalkarsanız, ölüm oranları çok az bir gelişme ile 40 ya da 50'dir; binlerce yıl önce 50 idi. Sonra 40'a düştü. Modern çağ başlamaktadır ve ölümler biraz düşmüştür.

Aydınlanmanın ilk önce başladığı Batı Avrupa'da ise durum o zaman biraz daha iyiydi ve Doğu Avrupa ile Batı Avrupa'nın ölüm çizgilerinin farkı Cengiz Han'ın Avrupa'yı işgali ettiği yerdir. Şurada 1800'de Batı Avrupa'nın ölüm oranı 28'e inmişti. Hatırlayın size 1700'lerde Amerikan yiyeceklerinin geldiğini ve durumun biraz iyileştiğini söylemiştim, ölüm oranları bütün 1700'ler boyunca düşmekteydi ve bazı tarihçilere göre bu 1700'lerden önce başlamıştı. 100 yıl sonra Doğu Avrupa, şu 1800 ve şu da 1890, Doğu Avrupa, Batı Avrupa'nın 100 yıl gerisindedir, 100'den fazla. Avrupa, daha doğrusu Batı Avrupa biraz gelişme göstermişti ve bu ölüm oranları ile nüfus oldukça hızlı artmaktaydı.

Bu dönem boyunca nüfus artmaktadır, kaynaklar ve üretim az bir miktar artmaktadır, fakat denge yaşam standardı tarafından değildir. Örneğin yiyeceği ele alalım. Bu dönemde fakirlerin aldığı kalorinin % 80'i tahıllardan geliyordu, hatta daha yüksek sınıfta et ve yumurta yeme şansı olanların aldığı kalorinin de % 50'si tahıllardan

geliyordu. Basitçe tahıl fiyatlarına ve ücretlere bakarsanız insanların nasıl yaşadığını anlayabilirsiniz.

Ren nehri üzerinde Almanya-Fransa sınırında oldukça iyi bir konumda olan Strasbourg'da, ki bazen Almanya'da bazen de Fransa'da kalmıştır, örneğin 1400 ile 1500 yılları arasında 1 aylık buğday satın almak için çalışılması gereken zaman 60 ile 80 saat arasındaydı. Bu reformlardan hemen önceydi 60–80 saat. 1540'a gelindiğinde nüfus artmaktaydı, bu rakam 100 saatin üzerine çıktı ve yükselmeye devam etti ve 1800'lere kadar 100'e geri gelmedi. Çok sonrası için konuşuyoruz ve insanlar daha iyi koşullarda yaşamıyordu.

Fiyatlar yukarı ve aşağı dalgalandığı için yine tahılla ölçüldüğünde Alman işçilerinin ücreti, fakat ne kadar tahıl satın alabildiğiniz çalışıp, çalışmadığınıza bağlıdır. Rakam kabaca 1500 ile 1650 yılları arasında % 50 azalmıştır. Almanya'da Frankfurt'ta yeterince araziye sahip vatandaşların oranı 1723'te % 75 iken, 1811'de % 33'e düşmüştür. Nüfusun fakirleştiğini görmekteyiz. Almanya'daki büyük işsizlik ücretlerin kendi kendini bakabilecek seviyenin altına düşmesine neden oldu, özellikle 1840'larda ve Almanya'da yaşam standartları en azından 1850'ye kadar herhangi bir iyileşme göstermemişti. Modern zamanlar hakkında, endüstri devriminin çoktan başladığı dönemler için konuşuyoruz ve eğer kişi başına düşen gelire bakacak olursak durum iyiye gitmiyordu.

Tekrar söyleyelim, nüfus artmaktadır, ulusal ekonomiler gelişmektedir, fakat kişi başı anlamında gelişemiyorsunuz. İngiltere'de satın alma gücü 1500'lerde azalmaya başladı ve o seviyeye 19. yüzyılın sonraki dönemlerine kadar tekrar çıkamadı. Paris'te kişi başına ekmek tüketimi artmadı, 1637 ve 1854 yılları arasında herhangi bir artış olmadı. Otlak alanları artmadı, Yani temelde sığır besiciliği nedeniyle çok küçük artışlarla et üretimi neredeyse aynı kalmıştır. Fakat bu küçük artış şimdi daha fazla insana bölündüğü için ve sadece bu da değil, patates geldiği için ve daha fazla insanı hayatta tuttuğu için otlakların bir kısmı, patates tarlalarında dönüştürüldü ve böylece et oldukça Avrupalıların beslenmesinde az bulunur bir hale geldi. Bu Orta Çağlardan 1800'lere kadar azaldı ve yeniden artmaya başlaması ancak bu zamanda gerçekleşti.

Ormanlar artmamıştı, aksine daha fazla tarım alanı kazanmak için kesilmişti, böylece ev yapacak kereste ve yakacak odun vs. azalmıştı. Bu dönemde yaşam standardı azalıyordu, sadece hayatta kalmayı başarabiliyorlardı, gittikçe daha çok çalışmaları gerekiyordu, kendi kendilerine yetebilecek kadar kazanmak için çalışmaları gereken saatler artmaya devam etti ancak herhangi bir gelişme kaydedemediler. Endüstri devriminin başlamasından kabaca 100 yıl sonrasından bahsediyoruz ve şimdi lisede öğrendiğiniz bir şey—endüstri devrimi çok mükemmel bir şeydi, modern dünyada gelirleri arttırmıştı. Fakat gerçek veriler bunun hiç de böyle olmadığını göstermektedir; endüstri devrimi olağanüstü gelişme sağlarken ve ulusal ekonomileri çok fazla büyütürken, çok yüksek sınıf dışında kişi başına düşen gelir artmıyordu.

O dönemde Malthus tabii ki ölmüştü ve mezarında gülmekte olduğunu biliyoruz çünkü o çok tartışmalıydı. O, hayattayken çok tartışılıyordu ve hakkında bir yazı okuduğunuz İrlanda patates kıtlığına kadar, çok büyük sayıda insanın kaynak yetersizliğinden ölmesine kadar, bir böcek patatesi öldürüyordu. İşte o zaman insanlar 'Evet, Malthus haklıydı' dediler ve sonra bu devam etti. Onun ekonomik

gelişme nüfus artışı tarafından yok edilir düşüncesinin Avrupa'nın ve dünyanın geri kalanının çok uzun yüzyıllar boyunca karakteristik bir özelli olduğu anlaşıldı.

Şimdi burada hikâyeyi değiştiren inanılmaz bir şey oldu ve bu şey Fransa'da oldu. Ne oldu? Fransızlar 1800, 1750'lerde herhangi bir Avrupa halkı gibiydi. Onların da çok fazla sayıda çocuğu oluyordu fakat sonra çok çocuk yapmayı bıraktılar. Bu aniden oldu, ne değişmişti? Evlilik yaşı çok değişmedi, yanı sebep bu değildi. İlk doğum yaşı çok değişmedi, daha geç evlenerek çocuk doğumlarını geciktirmiyorlardı, aynı durumdaydılar. Bebek doğumları arasındaki süre pek değişmemişti, görünüşte evliliklerde pek kontrol söz konusu değildi. Evlenince de çocuk doğurmaya başlıyorlardı.

Fakat genç yaşta çocuk yapmayı durdurmuşlardı. İlk doğum yaşı pek değişmedi ama son doğum yaşı 10 yıl değişmişti, yani aileler çocuk yapmayı eskiye göre 10 yıl erkenden bırakıyorlardı ve doğurgan oldukları dönemin önemli bir kısmında çocuk yapmıyorlardı. Bu davranış 'durma davranışı' olarak isimlendirilir ve bunu sonunda dünyanın her tarafında görmeye başlarız. Hiç kimse ne olduğunu anlamıştı fakat herkes dehşete düşmüştü, bunun olduğunu biliyorlardı, insanlar bunun farkındaydı ve dehşete düşmüşlerdi.

Televizyon izleyenleriniz bilir ki John Adams ve onun Karısı Abigail o zamanlar Avrupa'ya gitmişti. Sanıyorum 1782 yılıydı ve Abigail özellikle Fransızların yapmaları gereken 8–10 çocuk yerine sadece 3–4 çocuk yapmalarını 'aile hayatına bağlılığın zayıflığı' olarak düşünüp, üzüntü duydu. O dönemde Amerikalılar 8–9 çocuk yapıyorlardı. Onlar da aynı şekilde dehşete düşmüşlerdi. Adams'ın sözleriyle Fransız yüksek sınıfının 'aldatmayı kolayca kabul etmesi onları dehşete düşürmüştü. John Adams'ın sözleriyle bunu: "genel ahlakın ve toplumsal parçalanmanın " bir işareti olduğunu düşündüler. O, "Fransızlar ahlaklı insanlar değildir" dedi.

Herkes tarafından oldukça eleştirilen bu davranış, Fransızlardan sonra bir yüzyıl içerisinde bütün Avrupa tarafından benimsendi ve herkes bunu yapmaya başladı. Bu grafik o yılda başlar ve bununla ilgili daha sonra konuşacağız, Doğurganlık yaklaşık % 10 düştü ve işte Fransa şurada ve bu grafik gösteriyor ki doğurganlıktaki değişim 1820'lerde görülüyordu, aslında ondan daha önce başladığında sonra Avrupa'da her ülke doğurganlığını bu dönemde düşürmeye başlar. Zamanın bu diliminde % 30 azalır, çok büyük bir değişim. Fransa'nın bunu başlatması herkesi dehşete düşürmesine rağmen sonra herkes bunu kopya etmeye başladı.

Bu da Avrupa'dır ama başka bir yüzyıl, Asya, Latin Amerika, modayı takip eder. Ne anlama geldiği ve birisinin insan olarak yaşamını nasıl devam ettirdiği bağlamında bu çok büyük bir değişim demek oluyordu. Size üremenin biyolojisini anlattım, doğal olarak seks için bir isteğimiz vardır ve bu çocukların doğması demektir. Kültür ya da kültürel din insanların doğumlarını yüksek tutulmasını ister ve insanlık tarihi boyunca 1800'lere kadar binlerce yıldır bu devam etmektedir, ilk önce Fransa sonra aniden bütün Avrupa, daha sonra da bütün dünya insan olmanın bu çok temel biçimini değiştirmiştir.

Bu çok uzun zaman önce fark edildiğinden demografyada çok önemli bir soru bu değişime neyin neden olduğudur. Neden aniden böyle bir şey oldu? O zaman insanlar şaşkına dönmüştü ve özellikle de bunun Fransa'da olması nedeniyle şaşkına

dönmüşlerdir çünkü o zaman Fransa gücünün zirvesindeydi; neredeyse Avrupa'daki en zengin ülkeydi, en güçlü olanıydı; eğitimde en ileri düzeydeki ülkeydi; bütün düşünürler oradaydı; ansiklopedi oradaydı, yani orası dünyanın en tepesiydi. Peki neden dünyada, en zenginlerin olduğu yerde insanlar çocuk yapmayı bıraktılar. Şimdi o zaman önemli değildi, önemli sayılmazdı, fakat tabii ki Fransa tamamen Katolik bir ülkeydi ve acaba neden Katolik bir ülke ilk önce ve herkesten çok daha önce doğum oranlarını düşürmüştür?

Bunun yanıtını bilmiyoruz, bunu hemen söyleyeyim, fakat tarihçilerin buna verdiği çeşitli yanıtlar vardır. Bunlardan biri, Fransa'daki doğurganlığın düşmesini Fransız Devriminin patırtılı yıllarında ahlakı ve dini kanunların yeniden değerlendirilmesine bağlar. Ahlakı bir yeniden düzenlemenin olduğu kesindi. Kaçınız roman *Madame Bovary*, i bilir?

Roman'ın ana fikri nedir? Gayrı meşru ilişkiler, değil mi? Orada Bir kadın vardır, genç evli bir kadın, bir çocuğu vardır ve onu çok seven ve takdir eden ve oldukça müsamahakâr, mükemmel bir kocası vardır. Kadının şikâyet edecek hiçbir durumu yoktu, fakat kocasını sıkıcı bulur ve heyecanlı bir sevgili bulur, aslında birçok sevgili bulur.

Romanın konusunu tamamen vermeyeceğim ancak kitap gayrı meşru ilişkiler için mazeret olarak alınmaya başlandı. Şimdi bu erkek için normaldir ve her zaman normal kabul edildi ama buradaki kadındı ve Flaubert kadının gayrı meşru ilişkilerini haklı gösteriyordu, kocası onu dövüyor falan değildi, o kesenlikle çok makul bir adamdı. Bunun korkunç bir şey olduğu kabul edildi ve yazar derhal tutuklandı hükümet tarafında "dini ahlaka hakaret etmek" ten yargılandı. Doğal olarak bu satış için çok iyiydi ve Yale'deki bazılarımız da dâhil herkes bu kitabı okudu.

Avrupa'nın geri kalanı Fransızların bu konudaki liderliğini biliyordu ve İngilizce konuşulan ülkelerde Fransa bu sorundan sorumlu tutuldu. Özellikle de Fransız romanlar, onlar bizim insanlarımız ahlaksızlaştırıyordu, gayri meşru ilişkileri teşvik ediyordu, dolaylı olarak da doğum kontrolü yapılmasını sağlıyordu. Bu hızla yayıldı. İçinizden kim *Anna Karenina* romanının senaryosunu biliyor? Yine bir aldatma durumu ve yine onun eşi Bovary kadar iyi bir adam değildi. O bir tür sert bir adamdı, onu dövmüyordu, gerçekten çok kötü bir adam değildi, kadın gider ve gayrı meşru bir ilişki yaşar. Savaş ve Barış, Anne Karenina ve Karmazov Kardeşler'in her üçü de Rusların en önemli romanlarındandır ve bunların her üçü de Flaubert ile aynı tondan yazılmışlardır ve bunların hepsi aslında o zamanlar Avrupa'da yayılmakta olan doğurganlığa ve cinselliğe karşı olan bu davranış değişikliklerini ele alır

Çok sonra, hayır, bir süre sonra Avrupa'da doğurganlık geçişleri bittiğinde ki bu süre 1870'lerden 1930'lara kadar sürmüştü, bu tarihlerde doğurganlık düşmüştü. Sadece Fransa'da 1870'de başlayıp, 1930'da bitmişti. Toplum bilimciler doğurganlıktaki bu düşüşleri artık ahlakı anlamda değil, ahlakımızı nasıl değiştirdiği anlamında değil, fakat ölçülebilir açıklamalar anlamında düşünmeye başlamışlardı. Ana soru, muhtemelen bütün sosyal bilimlerdeki ana soru insan olmakla ilgili en önemli değişim gerçekleşmişti ve bunun sebebi neydi?

Bununla ilgili çok büyük bir proje yaptılar ve bu konudaki en önemli kişilerden birisi olan Michael Teitelbaum misafir öğretim üyesi olarak bunu bize anlatacak. Bu proje

kapsamında nüfus araştırmaları merkezi adında bir ofis kurdular ve her bir lisansüstü öğrencisi Avrupa'dan farklı bir ülke aldı ve o ülkeye gidip ilçe ve bölge düzeyindeki bütün kayıtları inceledi. Bulabildiği her bilgiyi topladı ve Avrupa'nın her bölgesi ile ilgili bulabildikleri her şeyin çok büyük istatistiklerini elde ettiler ve sadece Avrupa değil Rusya'ya kadar olan bütün bölgelerin verilerini topladılar ve bu proje muhtemelen şu ana kadar yapılmış en büyük toplumsal bilim projesidir.

O zaman ortaya çıkan şey şimdi Demografik Geçiş dediğimiz olayın bir çeşit şemasıydı. Size ölüm oranlarının nasıl düşmeye başladığını göstermiştim, belli bir tarih söz konusu değildir, bu çok genelleştirilmiş bir düşüncedir. Sonra, bir süre sonra doğum oranları düşer, daha önceki dersimizde ölüm oranlarının düşmesini anlatmıştım ve şimdi bir süre sonra doğum oranlarının düştüğünü görüyoruz. İkisinin arasında olan şey ise nüfus artışıdır.

Eski zamanlarda ölüm oranları ve doğum oranlarının her ikisi de yüksekti, fakat bunlar aşağı yukarı birbirini karşılıyordu. Çok küçük bir fark vardı, nüfus büyüyordu ama çok az büyüyordu. Demografik Geçiş bittiğinde doğum oranları düşüktür ve ölüm oranları yine düşüktür ve fark yine çok azdır. Nüfus yavaşça büyür ya da bu günlerde birçok Avrupa ülkesinde doğum oranları, ölüm oranlarının altına düşer ve nüfus yavaşça azalmaya başlar, fakat burada çok büyük değişim yoktur. Fakat ikisi arasında, yani ölüm oranları düşmüşken doğum oranları halen yüksek olduğu dönemde fazlaca nüfus artışı gerçekleşir.

Buna nüfus patlaması denir ve bu nüfus patlamalarının ilki Avrupa'da fakir ülkelerde değil, gelişmekte olan ülkelerde değil, fakat dünyanın en zengin bölgesinde ki bu o zamanlar Avrupa'ydı. Aynı şema diğer yerlere sonradan uyacaktı. Bu deneysel bir genellemedir..bazı ülkeler buna uyar. Hiç kimse bundan çok uzak değildir, doğum oranları ve ölüm oranları bir birbirleri ile ilişkili olarak her zaman düşer ve buradaki sorun, ölüm oranlarında meydana gelen bir düşüşün doğum oranlarındaki bir düşüşü de beraberinde getirip getirmeyeceğiydi ve teori bir bakıma göründüğü şekilde işler, yani ebeveynler kaç çocuk istediklerini bilirler. Onlar kabaca kaç çocuğu hayatta tutabileceklerini bilirler, onlara miras olarak ne kadar arazi vermeleri gerektiğini bilirler ve yaşlandıklarında kendilerine bakması için kaç çocukları olması gerektiğini bilirler.

Ölüm oranları çok yüksek olduğunda sadece yüksek değil aynı zamanda değişken olduğunda—geçen sefer size İsveç'te ölüm oranlarının aşağı inip yukarı çıktığını göstermiştim, ölüm oranları yüksek olduğunda—eğer çok çocuğunuz varsa bunların kaçının hayatta kalacağını bilemezsiniz. Ölüm oranının yüksekliğini ve değişkenliğini düşündüğünüzde istediğiniz kadar çocuk yapmaya ihtiyacınız vardır. Ya çocuklarınız küçükken bir salgın hastalık olursa? Yani yaşlandığınızda size bakacak çocuğunuzun olması için çok sayıda çocuk yapmalıydınız.

Doğum oranları düştükçe, teori insanların bunu zamanla fark edeceğini ve doğurganlıklarını düşüreceklerini söylemektedir çünkü çocukların hayatta kalacaklarından emin olunca belli bir sayıda çocuğun geri kalmasını garanti etmek için çok sayıda çocuk yapmalarına gerek yoktu. Bu çok sevimli bir teoridir ve ve kaçınız bunu duymuştur ya da bunun bir versiyonunu? Bunun, doğurganlığın neden düştüğünün 10 standart versiyonu olduğunu öğreneceksiniz, bu 1 numaralı olanıdır, yani ölüm oranlarının düşmesi doğum oranlarının da düşmesine neden olur. Şimdi, şuraya bakın ve bunun ne kadar doğru olduğunu görün.

Bu veriler Norveç'e aittir, şurada ölüm oranları var—şu siyah çizgi Norveç'i gösterir—ve ölüm oranları yaklaşık olarak 1700'lerin ortasında düşmeye başlar ve bütün bu zaman boyunca düşmeye devam eder. Burada da doğum oranları var, burada epeyce durgun ve sonunda sanıyorum şurada 1900'de düşmeye başlar. Yani burada ölüm oranlarının düşmeye başlaması ile doğun oranlarının düşmeye başlaması arasında uzun bir zaman var. Bu iki oran arasındaki fark şu çizgidir ki bütün bir nüfus artışını gösterir ve bütün şu zaman boyunca ölüm oranı epeyce düşmüştür fakat doğum oranları henüz buna paralel olarak düşmemektedir ve Norveç'in nüfusu şu kadar armış olur.

Standart durum budur, teorinin bu şekilde işlemesi gerekiyor. Şemamız da böyle olması gerektiğini göstermektedir. Şimdi İngiltere'ye bakalım, İngiltere ve Gallere bakalım ve orada durum bu değildir. Şurada doğurganlık var, gri olan çizgi, ve ölümler dediğim gibi yaklaşık 1870'de azalmaya başlar, aslında grafik az daha sonra 1875'de düşmeye başladığını gösterir ve ondan sonra sürekli düşer. Şu doğurganlıktır, bebek ölümleri ki toplam ölümlerin iyi bir ölçüsüdür, düşmeye başlamaz, oldukça sabittir, aşağı ve yukarı yaklaşık 1905'lere kadar ve ondan sonra azalmaya başlar.

Şurada ters bir durum var ki burada önce doğurganlık azalmaya başlar, be ölümler daha sonra düşmeye başlar ve buna şöyle rastgele bir açıklama getirebilirsiniz, insanlar çok fazla sayıda çocuk yaptıklarında onlara bakamazlar. Yeterince yiyecekleri yoktur, yeterince şuna sahip değillerdir, yeterince buna sahip değillerdir vs. böylece çocuklar arasında ölüm oranları çok yüksektir. Eğer doğurganlığınızı azaltırsanız her bir çocuk için elinizde daha çok kaynak olacaktır. Aslında bu veri yokluğunda tersi açıklamalarda olduğu gibi bu da zorlama bir açıklama olarak kabul edilebilir.

Princeton projesinin yaptığı gibi eğer birçok ülkeyi ele alırsanız, işte ölüm oranlarındaki düşüş şudur. Bu grafik ve doğurganlık oranlarındaki düşüştür. Bunlar yılardır, aynı yıllar 1825'den başlar, burası 1875, işte bu değişimim olmakta olduğu dönemdir ve doğumlar için şuradaki şu dönem doğum oranlarının halen % 10 aşağı düştüğü zaman ve göreceksiniz ki bir çeşit eşik ve burası aşıldığında % 30 gibi bir oran sanıyorum sona erer ve ölümlerin de bir sınırlaması vardır. Bu ölüm oranlarının Norveç, Danimarka, İsveç, İngiltere ve Galler gibi ülkelerde düşmekte olduğu dönemdir.

Yağmanız gereken şey bütün bu işlerin sırasına bakmaktır. Doğumlarda size gösterdiğim gibi Fransa açık ara önde giden ülkedir—1800'lerin başlarında ölümler orada azalmaya başladı, halen % 10 düşmüştü ve düşüş 1900 gibi bitmişti. Fransa herkesten çok daha önce süreci bitirdi. Şimdi şurada ölümlere bakarsınız ve sorarsınız, peki Fransa nerededir? Norveç değil, Danimarka değil, İsveç değil, Fransa nerede? Bir kere Fransa burada var mıdır? Grafiğin ortasındadır ve bu durum teoriye uymamaktadır, ya da diğer yoldan giderseniz, Norveç, ölümlerin düştüğü ilk ülkedir ve Norveç nerededir? Doğurganlığa baktığınızda az ya da çok ortalarda. Bu iki şey iyi bir şekilde ilişkili görünmemektedir. Tekrar edelim bu Princeton projesiydi ve teorinin bize söylediği şekilde ilişkiler kurulamamaktadır.

Bütün bu lisansüstü öğrencilerinin ölümlerle doğumların ilişkisini araştırdığı bu çalışmanın sonucu neydi? Ne olup bittiğini bilemiyoruz; var olan her şeye baktık ve bir korelasyon göremedik. Öğrenciler çok zekiydi ve bir sürü şey denediler. Buna bakmanın başka bir yolu sadece yıllara bakmak değil, ölümlerin oranının kaç olduğu durumlarda doğumlar düşmeye başlıyordu. Doğurganlığın düştüğü zamandaki bebek ölüm oranlarına baktılar. Fransa'da bebek ölümleri halen yüksekti, sadece bebekler, toplam ölüm oranı değil, şurada neredeyse 300, Fransa doğurganlığını düşürmeye başladığında diyelim ki 1700'lerin sonunda. Doğurganlık düşmeye başlamıştı ancak bebek ölümleri halen çok yüksekti.

Sonra dünyanın başka yerlerine gidersiniz, Japonya 160, Norveç 100 ve bu noktada herhangi bir ortak taraf görünmemektedir, işte doğurganlık düşerken bebek ölümlerinin ne olduğuna dair ortak bir rakam bulamasınız. Hatırlayın ilkel zamanlarda bu rakam 400'dü. Aslında Asya'ya gittiğinizde bunu Tayvan gibi yerlerde görebilirsiniz. Meksika-Asya'dan ayrıldık şimdi. Meksika ve Tayvan'da ölüm oranı 350, yani ilkel zamanlara çok yakın, nüfusu sadece devam ettirmeye yetecek kadar ancak doğurganlık düşer. Temelde her türlü sayıyı görmek mümkündür. Aslında her türlü sayı 350–400 dür ve eğer bundan daha yüksek olursa toplumunuzu ayakta tutmanız mümkün değildir ve modern Japonya'da şimdi 5 civarındadır, aslında gördüğümüz şey bütün bir aralıktır ve insanların sahip olduğu bu ölüm oranları yelpazesinin herhangi bir yerinde doğurganlık düşebiliyordu.

Gerçek bir sonuç çıkarmak mümkün değildi. Hepinizin duyduğu 2 numaralı açıklama nedir? Ekonomik gelişme, kaçınız bu açıklamayı duydunuz? Çok değil, çok standart bir durum, Reagan, Reagan'ın siyaseti, ve dünyanın bir çok yerindeki siyası düşünce, aile planlamasını ve bu konudaki çalışmaları unutun, doğurganlığı düşüren şey ekonomik gelişmeydi ve bu oldukça iyi bir teoriydi ve buna şimdi bakabiliriz, wooww, veri çok güzel görünüyor. Şurada kişi başına düşen gelir var bunun her biri bir ülke içindir, her bir ülke için kişi başı gelir arttıkça doğurganlık aşağıya gelmektedir. Oldukça düz bir çizgi halinde aşağıya gelir, ya da biraz dalgalanmayla aşağıya gelir fakat esasen kişi başı gelir arttıkça doğurganlık düşer.

Bu teoriyi sevdiniz mi? Bununla ilgili bazı sorunlar vardır. Temelde insanları yataktan uzak tutmak için ne kadar paraya ihtiyaç vardır? Fransızlar kişi başına gelirleri yılda yaklaşık 180 dolarken—gelirler dolara dönüştürülmüştür-- doğurganlıklarını düşürmeye başladılar, günde 50 sent, o zamanlar bu para şimdi olduğundan fazladır, bu para Fransızları yataktan uzak tutar. Şimdi İtalyan soyundan gelen birisi gururla fark edecektir ki İtalyanları yataktan uzak tutmak iki kat parayı, yaklaşık 360 doları gerektirmektedir. Şimdi spesifik ve kalitatif olarak İtalyan erkeklerin Fransızlardan daha seksi olduğunu ispatlamış olduk.

Sonra devam edersiniz, Almanlar biraz daha duygusuz bir şekilde şuradadır ve tabii ki İngilizlerin yatağa girmediği yönündeki önyargıların aksine İngilizleri yataktan çıkarmak için onlara çok fazla ödeme yapmanız gerekecektir. Kişi başına düşen gelirin 700-800 dolar civarında olması gerekiyor. İnsanların doğurganlığını düşürmeye başlaması için belli bir rakamla ifade edilen gelirlerinin olması gerektiği fikri doğru gibi görünmemektedir. Büyük bir değişkenlik söz konusudur. Meseleyi bu şekilde biraz daha düşününce rakamların ikna edici olmadığını fark edersiniz çünkü işte kişi başına düşen gelir, fakat biz endüstrileşme çağından ve doğumların

düşmeye başladığı dönemden sonrasından bahsediyoruz. Yani doğurganlık düşmeye başlayınca kişi başına gelir artmaya başlar.

Bir bakıma bugün buradan alacağınız en önemli mesaj budur, zaman dolmadan bunu söyleyeceğim, endüstri devrimi tek başına insanların yaşam standardını yükseltmemiştir. 1870'lere kadar üretimde çok büyük artışlar oldu, nüfusta da çok büyük artışlar oldu. Bunlar birbirlerini dengeledi ve sıradan işçi sınıfından birisinin yaşam standardı artmamış oldu. İnsanlar 1870'lerden başlayarak doğurganlıklarını düşürdüler ve işte o zaman yaşam standardı yükselmeye başlar, ve bütün şu zaman boyunca yaşam standardının arttığını görüyoruz.

Eğer 1870'den bugüne kadar ya da birkaç ay öncesine kadar, kişi başı gelire bakacak olursak, Avrupa'da her yerde farklı oranlarda arttığını görürüz, fakat Avrupa'nın her yerinde. Avrupa ile ilgili ölçebildiğiniz her şey değişmektedir. Bu değişiklikler monoton olarak tek bir yönde olmaktadır. Eğitim seviyesi artmaktadır, şehirleşme artmaktadır, yıllar artmaktadır, her şey, kadınların eğitimi artmaktadır, aklınıza gelen her şey artmaktadır ve fakat doğurganlık düşmektedir.

Yani şimdi böyle bir grafik yaparsanız, şu eksene koyduğunuz her şey artmaktadır. Şu, rast gele olarak kişi başı gelirdir, bu eğitim seviyesi olabilir, endüstrileşme olabilir, şehirleşme olabilir ve bu dönem boyunca doğurganlık azalmaktadır—yani iki farklı değişkenle yapacağınız her grafik buna benzer olacaktır. Ve bu grafik size bir şey dışında hiçbir şey söylemez ve o bir şey de insanların doğurganlığını azaltmaya başlaması için standart bir kişi başı gelirin mevcut olmadığıdır. Eğer gelişmekte olan ülkelere giderseniz seviye bundan çok çok daha aşağıdadır, onlar şu aşağıdadır ve doğurganlıkları azalmaya başlar.

Projeyi yapanlar bu çalışmaları çok farklı hipotezlerle denediler ancak her zaman aynı tür yanıtlar buldular hiçbir şey diğeriyle doğrudan ilişkilendirilemiyordu. Okur-yazar oranı bir faktör olarak düşünüldü çünkü insanlar artık okuyordu, ancak Fransa, Bulgaristan ve Macaristan'da ve doğurganlık düştüğünde okur-yazar oranı çok düşükken İngiltere ve Galler'de doğurganlık düşmeye başladığında okur-yazar oranı yüksekti.

Şehirleşme, 1870'de doğurganlık düşmeye başladığında İngilizlerin % 72'si şehirsel dediğimiz alanlarda yaşıyordu. Fakat Fransa'da onlar 100 yıl daha erken başladıklarında şehirleşme çok çok daha azdı. Buna daha fazla devam etmeyeceğim ama Princeton projesi çok çok büyük bir projeydi, aklınıza gelebilecek her türlü sosyo-ekonomik değişkeni ele aldılar, her türlü teoriye baktılar, ortalarda ya da arkadaşlarınızdan duyduğunuz ya da kendinizin düşündüğü 10 teorinin hepsine baktılar. Bu teorilerden hiç birisi doğurganlığın hangi durumda düşmeye başladığını açıklayamadı; bebek ölümleri azaldı, gelir arttı, eğitim seviyesi arttı bunların hiç biri işe yaramadı. Gelecek sefer devam edeceğiz ve size en azından Princeton projesini yapanların sebep olarak neyi gördüklerini söyleyeceğim.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
9. Ders Dökümü
12 Şubat 2009

Profesör Robert Wyman: Doğurganlık geçişlerini tartışıyorduk ve doğurganlık geçişlerinden önce doğurganlığın kontrol edildiğini fakat yine de yüksek olduğunu söylemiştik. Genel anlamda dünyanın değişik yerleri ile ilgili konuşmuştuk. Şimdi biraz Avrupa'da durumun ne olduğu üzerinde durmak istiyorum, doğurganlık tam olarak nasıl kontrol ediliyordu. Ana sebeplerden birisi, bundan daha önce bahsetmiştim ama anlatmamıştım, evliliklerin kontrolü. Yani bir bakıma evlenmesine izin verilen insan sayısı, ekonomik ve tarımsal şartları değiştirmiştir.

O dönem için her nereden veri elde edebilirseniz bu durumu görebilirsiniz. Bildiğiniz gibi Kara Ölüm'ün ilk yılı 1347-1348'di. Çok büyük sayıda insan ölmüştü ve ölen bu insanların arazileri bir başkası tarafından alınmıştı. Bu yeni arazi sahipleri hemen evlendi. Evliliklerde çok büyük patlama oldu. Küçük bir Fransız köyünde olduğu gibi bir önceki 10 yılda 10–12 evlilik olurken, 1349'da vebanın o ilk yılı geçtikten sonra evlilikler 10-12'den 86'ya fırladı, bu çok büyük bir artıştı.

Orada olan şey şuydu—Kara Ölüm'den önce Avrupa'nın nüfusu kalabalıkken çok büyük sayılarda bekarlar vardı ve bunlar evlenmek istiyordu, fakat bunların kendilerini ya da ailelerini bakacak arazisi yoktu, evlenmek, ancak yeni arazi ortaya çıkarsa mümkündü. Bu olunca da hem hemen evlendiler hem de kadınlar hemen hamile kaldılar. Bir yorumcu, "Nereye baksanız hamile kadın görürdünüz" der. Bu 1349 yılıydı. Doğurganlık oranı esnekti ve ekonomik ve demografik şarlara bağlı olarak alçalıp-yükseliyordu.

İngiltere'de 1550 ve sonrası için veriler mevcuttur, toplam üretkenlik oranı yani bir nesildeki belli bir sayıdaki kadınlar kaç tane kız çocuk doğurur? 1550'lerde bu sayı 2.8'di. Yani eğer birisi bir kız çocuğu doğurursa toplam üretkenlik oranı 1 olur. Fakat onlar 2.8 üretiyorlardı. Bir yüzyıl sonra 1650'lerde bu rakam 1.8'e düşmüştür ve 1880'lerde rakam 3'ün üstüne çıkmıştır. Böylece toplam üretkenlik oranı çok büyük dalgalanmalar gösterir, bazen 1 bazen 1'e yakın, ikiden az, yenilenme seviyesine kadar vs. ve yüksek ölüm oranları nedeniyle kendini yenileyemeyecek seviyeye düşme tehlikesi yaşanır ve bu durumda o toplum var olmaya devam edemez; bu durumda bu sayının 3 olması toplumu tehlikeden uzaklaştıracaktır.

Evlilik yaşında da aynı şeyi görebilirsiniz, doğal olarak sadece evlilik sayılarında değil ama evlilik yaşında da. 1800'lerin başlarında hatırlayın Amerikan yiyecekleri gelmişti, Avrupa nüfusu artmaktaydı, yüksek bir doğum oranı vardı ve arazi açlığı sorunu vardı, yeterince arazi yoktu bu yüzden evlilikler gittikçe ertelenmeye başlandı ve sonunda kadınlar için 23-28'i, erkekler içinse ondan da daha yüksek seviyeleri buldu. O zamanlar ortalama yaşam süresi muhtemelen 35 civarındaydı, biraz yükselmişti. Ancak diyelim ki 15 yaşında doğurgan oldunuz ve 28 yaşına kadar evlenmiyorsunuz, aradaki fark sizin üretken olduğunuz yılların büyük bir kısmıdır ve siz burada çocuk yapmıyorsunuz; bu, doğumları azaltır ve nüfusu kontrol eder.

Ancak evlilikler gerçekleşince çocuklar doğmaya başlar. Öyle görünüyor ki evliler arasında doğumların kontrol edilmesi diye bir şey söz konusu değildi. Sahip olduğumuz bütün veriler Avrupa'da 300 yıl boyunca evlilerin doğumları kontrol etmesi

söz konusu değildi. Bütün kontrol, toplumsal kontrol, kaç kişinin evlendiği ile ilgiliydi, evlenme oranı diye bir terim vardır; evlenen insanların toplam nüfusa oranı, işte doğumları kontrol etmenin tek şekli buydu. Tabii ki, hastalıklar, açlık, bitkilerden kaynaklanan hastalıklar gibi dış faktörler ve üzerinde konuştuğumuz çocuk öldürmeler yoluyla bireysel kontrol söz konusuydu. Toplumsal kontrol anlamında özellikle Kuzeybatı Avrupalılar, özellikle Kuzeybatı Avrupa modeli evlilikleri kontrol ediyordu ve bu da oldukça etkiliydi.

Bu evlilik kontrolleri otomatik olmuyordu, insanlar bir şekilde 'Ohh, Evlenemem' türünden bir şey söylemiyorlardı, onlar toplum tarafından bu kontrole zorlanıyorlardı. Arazilerin çoğu belli arazi sahiplerinin elindeydi ve erkeğe işlemesi için bir parça arazi veriliyordu. Bu arazinin büyüklüğü sadece 1 kişinin işleyebileceği büyüklükteydi. Sonra o kişi çocuk yapmaya başlar. Arazi sahibi bu araziyi işlemek için sadece bir erkek çocuğunun olması gerektiğini bilirdi ve baba bu toprağı sadece bir oğluna verebileceğini bilirdi. Bu yüzden eğer birden fazla oğlunuz varsa üzerinizde büyük bir baskı söz konusudur çünkü onlar sizinle kalamaz. Çin hakkında konuşurken göreceksiniz çok farklı bir model söz konusudur. Diğer erkek çocuklar evde kalamaz, bu insanlar şehirlere göçmeye zorlanmıştır, şehirler çok tehlikeli, hastalıkların kol gezdiği yerlerdir; bu yüzden göç edenler oralarda ölmektedir ve bu zamanda şehirler büyümektedir ama halen çok yüksek ölüm oranları söz konusudur. Daha önce söylediğim gibi her bir nesilde, insanların üçte birinin yerine kırsal kesimden birileri gelmeliydi.

Arazi sahibi doğal olarak bu fazla erkek çocuklarını istemiyordu, çünkü bu durumda aynı miktarda arazi ile ve aynı miktarda üretim ile besleyecek daha çok sayıda insan olacaktı. Evlenmek için o arazi sahibinin iznini almanız gerekiyordu ve eğer sizin için fazladan arazisi yoksa o durumda evlenemezdiniz. Tabii ki resmiyette izin o kişiden değil evlenmek zorunda olduğunuz yerel kiliseden alınıyordu. Fakat tahmin edin bakalım yerel kilisedeki papaz ve rahiplere kim iş veriyordu? Bu arazi sahipleri veriyordu. Ve neredeyse her yerde kilisenin yapısı gereği bunlar toplumun üst tabakasındaki zenginler ile dini otoriteden oluşan bir karışım tarafından kontrol ediliyordu. İnsanların evlenmesine ya arazi sahibi ya da kilise tarafından izin verilmiyordu. Evlenileceği zaman her tarafa bir evlilik ilanı yazısı asılırdı böylece herkes bir evliliğin olacağını bilirdi, böylece arazi sahibi fark ederdi dolayısı ile arazi sahibinin haberi olmaksızın böyle bir şey yapmak imkânsızdı.

Bir başka mekanizma evden ayrılarak gidip bir yerde hizmetçi olmaktı ki bu, o zamanlar çok standart bir şeydi. Çok erken yaşlarda evden ayrılarak hizmetçi oluyorlardı, kızlar ve erkekler her ikisi de evlerde hizmetçilik yapıyordu, Bütün bu Viktorya dönemi ve daha önceki dönem filmlerini görmüşsünüzdür, kaç tane hizmetçileri olur. Doğal olarak bunların evlenmesine asla izin verilmezdi, seks yapmasına izin verilmezdi, erkek ya da kız arkadaşları olmazdı, bunların hiç birine izin verilmezdi. Ev hizmetçilerinin çok katı kurallar vardı ve bunlar gençlerin önemli bir kısmını kapsıyordu, hatta diyelim ki İngiltere'de nüfusun önemli bir kısmını kapsıyordu.

Sonra evden ayrılıp hizmetçi olmayanlar gidip çırak oluyorlardı. Bir erkek çocuk evde kalırdı, diğerleri evden ayrılıp, gidip çırak olurlardı ve çıraklık, kabiliyet öğrenmeleri, gerekli ekipmanı alabilmek için bazı kaynaklar elde etmeleri, dükkân kiralamaları ve

kendi işlerini kurmalarını içeren çok uzun bir süreydi ya da ustalarının ölmesini bekleyerek onun iş yerini devralacaklardı.

Bütün bunların sonucu şuydu ki toplumun sizin evlenmenize izin vermesi için gerekli olan ekonomik yeterlilikleri sağlayabilmek çok uzun bir zaman alıyordu. Birçok kişi hiçbir zaman evlenemedi; bu dönem boyunca Avrupa'da evlenme oranlarının ne olduğunu az sonra size göstereceğim ve oranlar şaşırtıcı şekilde düşüktür. Kültür buna adapte olmuştur. Peki, bütün bu evlenmemiş kadın ve erkekler ne yapar? Evde kalmış kızlar vardı, müzmin bekarlar vardı, İngiliz komedilerinin ve filmlerinin çoğunda her zaman müzmin bekar karakterler vardır, hiçbir zaman evlenmeyen. Öyle görünüyor ki erkeklerin evlenmesini zorlaştıran bütün bu gelenek yüzünden özellikle İngiliz üst sınıfı arasında epeyce miktarda homoseksüellik söz konusuydu, evlenmeyince seks dürtüleri ile ilgili bir şeyler yapıyorlardı. Tabii ki bu ispatlanmış değildir, homoseksüelliğin temellerini tam olarak bilmiyoruz.

Kadınlar da erkekler gibiydi, araziden zorla uzaklaştırılıyorlardı. Eğer onlar araziyi alan erkek çocuğun karısı değillerse başka bir yere gitmeleri gerekiyordu, bu yüzden şehirlere gittiler ancak orada iş yoktu özellikle de kadınlar için, bu yüzden bir anlamda gezici bir nüfus ortaya çıkmıştı. Büyük oranda fahişelik söz konusuydu, o dönemde hem kırsaldaki fazla kadınların şehirlere göç ederek hayatta kalmaya çalışması hem de yine göç eden erkeklerin bir şekilde iş bularak, ödeme gücü elde etmesinden dolayı fahişelikte çok büyük patlama oldu. Doğal olarak bu durumlarda doğan bebeklerin terk edildiğini ve ölüme bırakıldığını biliyorsunuz.

Bu şekilde evliliklerin kontrol altında tutulması ve evliliklerde nüfusu kontrol altında tutması 1800'lerin sonuna kadar hatta bütün Viktorya zamanı boyunca devam etti. Bu mekanizmalar hep beraber Kuzey Avrupa'nın doğum oranlarını kontrol altında tuttu. Özellikle İngiltere'de doğum oranları bu tedbirler olmaması durumunda olacak oranın % 50'si kadar azaldı. Hatırlayın, bir kadının kaç çocuk yapabileceğini hesaplamıştık ve bu rakamın üst sınırına yakın kadınlar her zaman vardır. Fakat İngiltere'de akla yatkın bir rakamı esas alırsak bu tedbirler doğum oranlarını yarıya indirmişti.

Peki, bunu yapan insanlar için bu ne anlama geliyordu? Sanıyorum önemli bir kısmını şu alıntıyı duymuştur. Bu bir kadının amcasına yazdığı bir mektuptur. Susmayın ve eğer bunu duymuşsanız elinizi kaldırın: "sanıyorum, sevgili Amcam, geniş bir ailenin benim için ne kadar meşakkatli olacağını göreceğinden, sayısız çocuğun annesi olmamı gerçekten isteyemezsin; erkekler, sıkça hamile olmanın biz kadınlar için ne kadar zor bir iş olduğunu asla düşünmez."

Bunu duymuş muydunuz? Hiç kimse bu mektubu duymadı mı, çok meşhur bir mektuptur. Bu, bu durumdaki bir kadındır. Evlenmiştir, herhangi bir kontrol olmaksızın peş peşe çocuk yapmaktadır ve durumdan şikâyet etmektedir 'bu benim için çok zordur ve siz erkekler bunun benim için ne kadar zor olduğunu neden düşünmezsiniz?' Bu kadın hangi toplumsal sınıfa mensuptu, fakir bir kadın mıydı, orta sınıf mıydı yoksa yüksek sınıftan mıydı? Hiçbir fikriniz yok mu? Bu kadın Kraliçe Viktorya'ydı. İşte burada dünyada açık ara en zengin kadın, her türlü yardım alabilecek durumda, parası, yiyeceği her şeyi vardı, hamileliği sürdürmek ve doğumu yapmak dışında muhtemelen çok fazla bir sorumluluğu olmayacaktı ancak onun için bile bu ağır bir sorumluluktu. Peki, sıradan bir kadının bununla ilgili ne düşünebileceğini tasavvur edebilir misiniz? Bu arada bu mektup Kraliçe Viktorya

tarafından amcası, Belçika Kralı Leopold'e gönderilmişti, bunu daha önce duymuştunuz.

O zamanlar cinsellikle ilgili çok sorun vardı. Bunlarla ilgili bazı yazılar okuyorsunuz ve bunlardan birisi kadınların her zaman endişe ettiği çocuk doğurma yanında, eğer seks yaparlarsa hamile kalacakları endişesi taşıyorlardı ve doğal olarak hamile kalmak istemiyorlardı ve erkekler de bu konuda çok yetenekli değildi. Bir kadını nasıl memnun edeceklerini bilmedikleri gibi bunu yapmaya kalkmanın da çok uygunsuz bir davranış olacağını düşünüyorlardı. Şurada Bayan Alice Huntington'dan bir alıntı var, 1857, O, 1940'a kadar yaşamıştı, yani oldukça yeni zamanlara doğru geliyoruz ve öyle anlaşılıyor ki bu alıntı onun 1912 tarihli günlüğünden alındı.

O günlüğü kimse bulamadığı için bunun ne kadar doğru olduğunu tam olarak bilmiyoruz ancak bu, ya da en azından bir kısmı muhtemelen sizin daha önce duyduğunuz bir alıntıdır: "George'un yatak odama eskiden olduğundan daha az gelmesinden dolayı mutluyum. Şimdi haftada iki kez gelir ve kapımın önünde onun ayak seslerini duyduğumda yatağıma uzanırım, gözlerimi kapatırım, bacaklarımı açarım ve İngiltere'yi düşünürüm." Alıntı bazen "Viktorya'yı düşünürüm" şeklinde söylenmektedir ancak İngiltere'yi düşünmek daha uygun görünüyor—tekrar, biz burada kaba bir kocaya sahip fakir bir kadından bahsetmiyoruz, bazı Oliver Twist filmlerinde olduğu gibi yüksek sınıftan bir kadından bahsediyoruz.

Bu nasıl değişti ve kimler bu değişimi düzenledi? İnsanlar, özellikle kadınlar durumdan memnun değillerdi. Genç erkekler doğal olarak evlenmek istiyordu ancak geç yaşlara kadar evlenemiyorlardı. Afrika'da bununla ilgili konuşmuştuk, orada başlık parası çok yüksekti, yaşlı erkekler başlık paralarını kontrolde tutuyordu, genç erkeklerin evlenmesine neredeyse bir devrim oluncaya kadar izin vermezlerdi. Bu bir yana, başlık parası ile ilgili olarak biz sıklıkla yaşlı erkeklerin genç kadınlarla evlendiği ya da onlarla seks yaptığını duyarız. Batı'da bu durum bizim şikâyetçi olduğumuz bir durumdur ancak diğer bazı kültürlerde kadın erkek arasında çok büyük yaş farkı söz konusudur.

Biz evlenmekte olan erkeği kusurlu görürüz fakat buna o toplumun gözüyle bakarsak, erkekler de yaşlı erkeklerin kontrolü altındadır, gerçekten güçlü erkeklerin, bu yüzden genç erkekler de suiistimal edilerek geç yaşa kadar evlenmelerine izin verilmez. O yaştaki kadınlar zaten çok daha yaşlı erkeklerle evlenmiş durumdadır, o nedenle onun tek seçeneği budur. Tekrar söyleyeyim bir toplumda bütün bunlar iç içe geçmiş ve bir kalıp oluşturmuştur, çok iyi bir kalıp olmayabilir, insanların sevdiği bir kalıp olmayabilir ama sıkı bir ağ söz konusudur.

Avrupa'ya geri gelirsek, genç erkeklerin ve kadınların evlenmesine izin verilmeyen şanssız bir durum söz konusuydu. Bir kere evlendiğinizde cinsellikle ilgili değer yargıları o kadar sınırlandırılmıştı ki öyle görünüyor ki bu, kadınlar için hoşlanılacak bir durum değildi ve kim bilir erkekler ne yapıyordu. O dönemde Viktorya pornografyasında çokça metres, fahişe ve çokça da kırbaçlama vardı. Kendilerini cezalandırmayı seviyorlardı ki bu Viktorya dönemi edebiyatında da mazoşist cinselliğin şaşırtıcı bir şekilde üstünlüğünü gösterir. En azından bizim bakış açımızla cinsellik karmakarışık bir durumdaydı.

Bazıları bunu değiştirmeyi denediler. Doğal olarak her zaman öncüler vardı ve İngiltere'de öncülerden birisi bir adam ve bir kadındı. Charles Bradlaugh ve Annie Besant.

1877'de aile planlaması—doğum kontrolü İngiltere'de mümkün olmaya başlamıştı ve onlar şimdi bizim oldukça ılımlı diyebileceğimiz *The Fruits of Philosophy* isimli bir broşür bastırıp dağıttılar. Çok soyut ve felsefi bir şeydi. Doğal olarak onlara ne oldu? Tutuklandılar, sorguya çekildiler ve resmi iddianame onları 'Kraliçenin insanlarını edepsiz, müstehcen, yapay ve ahlaksızlığa teşvik ermek ve onları ahlaksızlık, namussuzluk ve uçarılık durumuna getirmek' le suçladı. Çünkü onlar, bu broşürde 'kondom denen bir şey var, onu neden kullanmıyorsunuz' diyorlardı.

Bir kültürde hakkında konuşamayacağınız şeyler olduğu için bu yargılama oldukça ilginçti. Eğer bir şey kültürel olarak yasaklanmışsa, evlilikte seks ile ilgili herhangi bir şey gibi, bununla ilgili konuşamazsınız. Şimdi Londra'da bu büyük dava vardı, çok meşhur, bütün gazeteler ondan bahsediyor ve tahmin edin bakalım herkes ne öğrendi? Doğum kontrolü, çok büyük bir şey ve bazı düşünürler, bazı tarihçiler—bu dönemden sonra İngiltere'de doğum kontrolü olağanüstü arttı ve bu dava doğum kontrolünü popüler hale getirdi.

Bizim de birkaç yıl önce Amerika başkanıyla ilgili benzer bir durumumuz var mıydı? Bill Clinton ve oral seks, sizler bunu hatırlamayacak kadar küçük müsünüz—bu bir tabu konudur, bunu tartışmamanız gerekir ve bu tür serbest seks aktivelerine karşı çıkan sağcılar, muhafazakârlar bunu siyasi malzeme olarak çok konuştular, konuştukça fikir Amerika'daki bütün gençler duyuncaya kadar yayıldı. Ve şimdi veriler gösteriyor ki oral seks liselere hatta orta okullara kadar çoğalarak indi. Size bununla ilgili hikâyeler anlatabilirim, ama anlatmayacağım.

Dini liderler, siyası liderler ve tıp doktorlarının doğum kontrolünün kötü bir şey olduğu yönündeki ahlaki demeçleri ile insanlar bir bakıma korkuya kapılmışlardı. İnsanlar entelektüel bir korku kampanyası içerisindeydiler ve dava açılmaktan korkuyorlardı. Doğum kontrol araçlarının çoğunu satın almak, kullanmak, hakkında yazı yazmak, yayınlamak yasaktı. Dediklerine göre fiziki anlamda bunlar zarar verirdi. Muhtemelen mastürbasyonun sizi kör edeceğini duymuşsunuzdur—bilmiyorum sizlerin ebeveynleri bunu söyledi mi ama bizim zamanımızda ben duymuştum. Zihinsel yaralanma, eğer sizi kör etmezse de deli ederdi. Eğer toplum bizim yapmakta olduğumuz bir şeyi onaylamazsa o zaman iğrenç ve tiksindirici olarak kabul edilen şeyler sorun olur ve doğum kontrolü de o zamanlar tiksindirici, doğal olmayan ve sadece fahişelere uygun bir şey olarak düşünüyordu.

Tabii ki o zamanlar birçok kişi bunları kullanmaya başlıyordu ancak bununla ilgili toplumda açıkça konuşulamadığı için hiç kimse diğerlerinin ne yaptığını bilmiyordu. Bu yüzden kültürlerinin kendilerine söylediği şeylere meydan okumak için büyük bir atılım yapmak zorunda olduklarını düşündüler. Bütün bunlar bireysel ölçekte düşünülmeye başlandığında ne olur? Bununla ilgili okumalarında anlatılan çok ilginç şeyler vardır. Okumalarınız arasındaki bazı belgeler değişik öncülere yazılan mektuplardır. Margaret Sanger, İngiltere'de, Kliniğin adını kapatıyorum [Marie Stopes]. Elimizde tekrar hamile kalmamanın yolları hakkında bilgi almak için bir şekilde yalvaran bir kadının mektubu var.

Bunların çoğu herhangi bir resmi organizasyonla olmaz, kadınların kadınlarla konuşması yoluyla olur ve bazıları da daha sonra biraz daha serbest oldu. 1920'lerden ve 1930'lardan, A.B.D'deki yaşlı İtalyan ve Yahudi kadınlarla yapılmış olan güzel röportajlar var. Kadınlar teknikler hakkında bir birleri ile konuşuyorlardı, çünkü teknik önemli olaylardan birisidir. Şu vereceğim örnek Amerika'da 1920'de yeni göç etmiş bir ailenin çocuğu olarak doğmuş olan İtalyan kökenli bir Amerikalıyla yapıldı ve röportaj 1930'ların sonunda yapıldı.

O, bir bayan kuaföründe çalışıyordu ve nişanlanmıştı ve doğal olarak bütün iş arkadaşları bu olayı biliyordu. Röportajı yapan bir antropolog—sosyologdu- oraya gitti ve ona konu ile ilgili sorular sormaya başladı. Öyle görünüyor ki bu alıntı cümleden önce onlar doğum kontrolü konusunu konuşuyorlardı ve raportör sorar:"kondomu ilk nasıl öğrendin? " Nina: "müşterilerimden biri 'gerçekten hamile kalmayacağını umuyorum, ona bir yağmurluk giydir" dedi. Düşünüyorum, aynı zamanda çalışıyorum ve aklım, yağmurluğun ne anlama geldiğini almıyor. Sonra benimle çalışan Mary White şöyle dedi: "bebeğim, aklında ne var? " ve ben "Bayan Jacobs bana komik bir şey söyledi, yüzüğümün çok sevimli olduğunu" onun nişan yüzüğü "ama çocuk doğurarak bir aile başlatmayacağımı umduğunu, onun bir yağmurluk giymesi gerektiğini söyledi, fakat John'dan yatakta bir yağmurluk giymesini isteyemem."O, gülmekten katıldı. "Kocamın bir kondom takması gerektiğini söylüyordu. O nedir" dedim.

Sonra ona anlattılar ve bu konuda aydınlandı ve işte bu şekilde çok yüksek sınıfta olmayan insanlar bu şekilde modayı takip ediyorlardı ve daha önce sahip olmadıkları temel bilgileri alıyorlardı. Her zaman bu şekilde olmaz tabii, bu tür konuşmalar yapıldığında konuşmaya katılanlar bazen bu yeni davranışı benimserler bazen de onu yapmak istemezler.

Dedikodu—inanların yaptığı konuşmaların çoğu dedikodudur ve bunu gösteren çok iyi çalışmalar vardır. Şempanze günlerimizden biliyoruz ki bizler çok toplumsal bir türüz, statü bizim için çok önemlidir ve statü toplumsal kabul edilebilirliğe dönüşmektedir. Dedikodunun amacı aslında toplumsal kabul edilebilirliğin sınırlarının ne olduğunu öğrenme amacını taşır. Dedikodu neredeyse tamamen normal kabul edilen sınırları aşıp ya bir şekilde bundan ceza almadan kurtulan ya da cezalandırılan kişiler hakkındadır, ya da şimdi sınırlar içerisinde kabul edilen bir şey hakkındadır. Benim çevremdeki dedikoduların büyük bir kısmı toplumsal olarak neyin kabul edilebilir olduğunu anlamaya yöneliktir. Ve bazen de burada gördüğümüz gibi bu tür konuşmalar sonunda kondom kullanımı kabul edilebilir olmaktadır—Bazen en azından bu zamanda bu kişi tarafından kabul edilmez.

Size vereceğim diğer alıntı nerededir? Bunlar başka iki kadın, raportör sorar: "Arkadaşlarınız kürtajı nasıl yaparlardı?" Kürtaj meselesi, okuma parçalarında okuduğunuz ya da okuyacağınız gibi çok çok yaygındı, tamamen yasadışıydı ama çok yaygındı. Peggy: "ne aldıklarını düşünmeye çalışıyorum, çünkü bana dediler ki …" Çoğunun arkadaşları oraya bir şey koyarlardı ve bu onları regl yapardı. Raportör: "Bir dikiş iğnesi mi? " Peggy:"Dikiş iğnesi değil, bir çeşit sıvı, sıcak kaynar su ya da tuzlu su gibi. Bunlar onların içini mahveder. Bana "Ooo Peggy, sen bunu yapmaz mısın? " derler. O, Hayır ben bunu asla yapmam, benim kocam yapar, bu işi erkek yapar." İlginç olan şudur ki bu, çoğu durumda kadının sorumluluğunda olan bir şeydir; ancak bu spesifik durumda evlilikte her ne oluyorsa kadın, bunun erkeğin işi

olduğunu söylüyordu. Daha derinlemesine konuşmalarda sürekli kondom takmanın kocasının sorumluluğunda olduğu anlaşıldı.

Kadının söylediği gerekçe ahlakı kaygılardan dolayı değildir—fakat tıbbı bir şeydi, o zamanlar bu yasadışı olduğu için eğer bir doktora gitseniz bile o zamanlar bunu yapmak çok çok tehlikeli bir şeydi. Kadınların kendi kendine kullandıkları şeyler inanılmaz derecede tehlikeliydi, bu yüzden burada kadının bunu yapmak istememesinin sebebi bir şekilde tıbbı olarak kendi kendine zarar vermek istemiyordu. Bu aynı kadını alın, onu kürtajın yasal ve muhtemelen güvenli olduğu 50 yıl sonrasına götürün; belki de bu aynı kadının davranışı çok daha farklı olacaktır. Ama doğal olarak bunu tam bilmiyoruz.

Bu hikâyeler serisinin bize gösterdiği şey kültürde bir değişme olduğudur, önceleri her toplum nüfusu bir şekilde kontrol ediyordu ve bunun fiziki sınırlayıcıları hakkında konuşmuştuk, hastalıklar kıtlıklar, evlenememe gibi toplumsal kontrol mekanizmalarını konuştuk ancak son zamanlara kadar Avrupa'da bireysel kontrol söz konusu değildi. Bireylerin bu tür kararları bireysel olarak vermek için kültürel özgürlükleri yoktu. Evlendikten sonra üreme devam eder taa ki eşlerden birisi ölünceye ya da kadın kısır oluncaya kadar devam eder.

Şimdi bireylerin kendi başlarına karar verdikleri bir döneme geçildiğini görüyoruz; bu, karar veren mercide çok büyük değişiklik anlamına geliyordu; bir kişi kendi hayatını kontrol edebiliyordu. İşte bir yaşlı Yahudi kadın O, annesi ile ilgili konuşuyordu ve şimdi komşuların bunu kontrol ettiklerini söylüyordu, yani anne hiçbir doğum kontrolü yapmıyordu, onun arkadaşları ve akrabaları ona ılımlı bir şekilde çıkışıyorlardı. O hamile olduğunda arkadaşları ona: "Ooo Esther, başka bir göbek olmasın" böyle durumlarda arkadaşlar, akrabalar, komşular sana yeni bir kültür dayatmaya çalışırlar. Şimdi bireylerin kullandığı bazı özgürlükler vardır ancak kültür devreye girer ve üzerinize yeni bir kültürel norm yerleştirmeye çalışır.

Çok yüksek doğurganlık oranları ile bilinen Sicilya bir yerde kendi geçiş sürecini yaşar ve bu 1980'lerde çok geç ve size vereceğim konuşma bir köyde kalan son çiftçilerden bir kadının sözleridir. Dünya'nın geri kalanı gibi Sicilya'da değişmekte ve büyümektedir. Bu kadın, bir biri ardına durmadan çocuk yapan o ailelere orada komşularının 'hayvan' dediğini söylemiştir. Bunu Sicilyalılar, Sicilyalılara söylüyor.

Şimdi A.B.D'ye göç eden Yahudi göçmen kadından başka bir örnek, kadın Polonya'daki annesine yazmaktadır. "Burada gelenek odur ki, eğer bir kadın çocuk yapmak isterse yapar, ama istemezse de yapmaz. David'in eşi her 4 yılda bir çocuk yapacağını söylüyor. Ben ise her üç yıl gibi bir zamanda bir çocuk yapmak gerektiğini düşünüyorum ve böylece üç yıl sonra bir tane daha yapmış olacağım. Bizim orada kadınların zorluklarla ve çocuk doğurma ile çile çekmesi çok kötü bir şeydir." Bizim orada dediği yer Polonya'dır.

Burada ilginç olan bir şey teknolojinin bu kadının ilgisini çekmemesidir. Bu durumda onların Amerika'da sahip olduğu ama Polonya'da olmayan mükemmel doğum kontrol araçlarından bahsetmemektedir. Ya da bunlara dair bilgiler erişilebilirliği hakkında, teknoloji hakkında ya da bu işin ekonomisi hakkında konuşmamaktadır. Şöyle bir şey demektedir: 'bunu ekonomik olarak yapabiliriz ya da yapamayız' gibi bir şey dememektedir. O, bu yeni endişe verici düşünce hakkında konuşur, kendisi ne

yapacağına karar verebileceğini, başkalarının da başka kararlar verebileceğini anlatmaktadır. Bunun kültürel olarak sınırlandırıldığına dair bir şey söylememektedir, şimdi, O, özgür bir birey olarak dünyada rahatça dilediği gibi dolaşabilecekti.

Ayrıca bütün bu konuşmalarda erkeklerden nadiren bahsedilir, bu bir tür kadınların kararıdır ve sorunu kadınlar çözer, tekrar söyleyelim bu tür şeylerin çoğunda karar veren erkektir ve kadın 'ben ne dersem diyeyim benden uzak durmayacaktır' diye düşünür. Fakat doğum kontrol araçları ortaya çıkınca erkekler seks ister ve eğer kadınlar doğum kontrolü kullanıyorsa birçok sorun ortaya çıkar, fakat doğum kontrolü ortaya çıktıktan sonra kadınları yönetmek daha kolaylaşmıştır. Bunların bazılarını okuma parçalarında okumuşsunuzdur.

Şimdi geriye giderek evliliklerle ilgili, konuşmak istiyorum. Demografik devrime kadar dediğim gibi evlilik oranları birey tarafından değil, toplum tarafından kontrol ediliyordu. Şimdi evlilik oranlarına bakalım. Şurada, eğer bulabilirsem, bu Belçika'dır ve Belçika'da değişik bölgeler ve bildiğiniz gibi Belçika tamamen Katolik bir ülkedir ve birkaç dakika sonra Belçika ile ilgili konuşacağız. Geçiş döneminden önce 1970'e kadar olan tarihler şurada, çok yeni. Bu evlilik indeksidir, nüfusun ne kadarının evli olduğunu gösterir ve şuraya bakın % 40, şu yılda insanların sadece % 40'ı evlidir, yani o zamana kadar evlenenler, yani insanların yarıdan çoğu evli değildir.

Eski zamanlara bakarız ve herkesin evlenmek zorunda olduğunu düşünürüz. Hayır, zaman geçtikçe doğurganlık geçişleri gerçekleştikçe, evli insanlar gittikçe daha az sayıda çocuk yaptıkça evlilik oranları çok hızlı bir şekilde yukarılara tırmanır, taa ki % 70'e, % 75'e kadar ki bu modern bir orandır. İşte şu başka bir bölge dizisi ve aynı şey, şurada Antwep, büyük şehirler, Lüksemburg—Belçika'da bir çok bölge.

Çok ilginç bir şey, tekrar edelim, toplumların kendi doğurganlıklarını kontrol etmeleri gerektiğini aklımızda tutalım. Eğer evlilikleri kontrol ediyorsanız, eğer hiçbir doğum kontrolü mekanizmanız yoksa, insanlar evlendikleri zaman bebek patlaması olacak demektir, buum, buuum, buum, bu yüzden evlilik sayılarını kontrol etmek zorundasınız, burada uç bir kontrol söz konusu, insanların % 40'ı evlenmektedir.

Çin'de—Çin'le ilgili olarak daha sonra konuşacağız-Çin'de evlenme oranlarının ne olduğunu biliyor musunuz? Amerikalılar ve bir anlamda Çinliler Tek Çocuk Politikasından şikayetçidirler, erkek fazlalığı vardır, evlenmek için yeterince kız yoktur ve bu, inanılmaz toplumsal karışıklıklara sebep olacaktır. Biliyorsunuz, ne kadar kız eksikliği vardır? En fazla olduğu zaman % 15–18 gibi, burada insanların % 60'ı evlenmemektedir. Çin'in durumu yukarıdadır. Eğer bütün kızlar evlenirse bu erkeklerin ancak % 85'i evlenebilir demektir. Eğer Çin'i Avrupa ile kıyaslarsanız, bu kadın erkek oranından dolayı gerçekçi bir şey olmaz.

Bu bir Avrupa haritasıdır, bütün Avrupa, Rusya dahil, bu 1870 Avrupa'sıdır, Bu harita Princeton projesinden alındı ve şu gördüğünüz küçük şeylerin her biri Avrupa'dan bir bölgedir ve bu bölgelerin her biri ile ilgili veriler topladılar, var olan her şeyler ilgili veriler, ve işte şu evlilik oranlarıdır. Şuraya bakın, kırmızı % 30'dan azdır ve tek tük bölgeler var, İskoçya—Sanıyorum Bulgaristan değil, Bulgaristan şu tarafta, haritadan göremiyorum güneyde bir bölge (Avusturya'da bir bölge).

Şurada kırmızıya bakın, nüfusun % 40'ı evlidir ve daha hafif bazı şeyler ve % 40-50 oranını bulursunuz. Aynı şey Orta Avrupa için de geçerli, Almanya, Avusturya, İsviçre, İskandinavya, Finlandiya. Hepsi şurada bunların hepsi % 50 ve daha aşağıdadır, insanların % 50'sinden azı evlenmektedir.1870,--İspanya'da biraz daha yukarı daha makul bir seviyeye gelirsiniz ve nüfusun % 80'inin evlendiği yerleri bulabilmek için Hazar Denizine, Hazar denizi kıyılarına gitmeniz gerekir. Bu bizim daha aklımıza yatan bir rakamdır, şimdi değil tabii çünkü evlilik oranları gittikçe düşmektedir ama bizim toplumumuzda büyürken bir şekilde herkesin evlendiği düşüncesi ile yetişiriz ama bu doğru değildir. Oldukça farklı bir yapıda olan Doğu Avrupa'da daha yüksek evlilik oranları görülür.

Şimdi şuna bakın, 1870 yılı doğurganlık geçişinden sonra ve bakın ne olur, herkes mavi tonlara gelmiştir. Bütün Avrupa'da evlilikler patlamıştır, geri kalan şudur; şunlar bir bakıma tersini yapmıştır fakat Batı Avrupa'yla ilgili çok çok iyi verilerimiz vardır ve gördüğünüz gibi orada hiçbir pembe renk kalmamıştır.

Şimdi tahmin edin bakalım kimin evlilik oranı en düşüktür? İrlanda. O zaman İrlanda ile ilgili özel bir şey mi vardı? Onlar Katolik'tirler ve doğum kontrolü yoktu, bu yüzden evlenmelerine izin verilmiyordu. Onların evlenme oranları % 30–40 ve bu İrlanda'nın karakteristik toplumsal özelliğidir. Orada erkeler annelerine çok yakındır ve ya çok geç evlenirler ya da hiç evlenmezler, Diğer taraftan birçok kültürel ortaklıkları sahip ve Protestan olan komşu İngiltere'de oran % 70–75 civarındadır. İşte bu evliliğin yaygınlaşması çok şaşırtıcı şeylerden biridir; dünyanın başka yerlerinde başka durumlar söz konusudur—eski zamanlarda nüfusu kontrol etme ihtiyacından dolayı insanların evlenmesine izin verilmiyordu çünkü eğer evlenirlerse, doğum kontrolü uygulamalarına müsaade edilmiyordu.

Bu eşitliği çevirip, bireysel kararlara izin verirseniz o zaman doğum kontrolü gerekliliği ortadan kalkar, aileler doğal olarak yapacaklarından daha az sayıda çocuk ister böylece ailelerin doğurganlığı azalır. Evliliklerin toplumsal olarak kontrol edilmesine ihtiyaç kalmamıştır ve bu yüzden evlilik oranları çok yükselir. Doğal olarak evlilikle beraber –buna demokratikleşme etkisi diyorum, evlilikler demokratikleşti ve doğal olarak seks demokratikleşti.

Bundan önce evlenemeyen bütün bu insanlar ya seks yapmıyordu ya da homoseksüel seks yapıyorlardı, fahişelere gidiyorlardı—yani ne kadar seks yapıldığını araştırmacılar bilemiyor ama bir tür seks yapıyorlardı ve bu (evlilik seksinin olmaması) toplumun onlardan talebiydi. Normal evliliklerdeki sekse de izin verilmiyordu çünkü çok az kişinin evlenmesine müsaade ediliyordu, yani evliliklerin demokratikleşmesi seksin demokratikleşmesini de beraberinde getirdi.

Bu oluşumların bazı detaylarına bakalım şimdi. Bu resimlerim var, bilgisayarların şu büyük haritaları okuması biraz zaman alıyor.

Bu resimde o zamanlardaki doğum kontrol araçlarından bazıları. Bunların bazıları—dünyada bunlara sahip çeşitli müzeler vardır, birisi taştır, taşı kanalı kapatarak meniyi absorbe etmesi için ve bunun gibi küçük bir çantaya pamuk gibi bir şey koyarsınız, bunu vajinaya yerleştirirsiniz ve bütün bunlar insanlara yardımcı oluyordu. Şuradaki, onun ne olduğunu tam bilmiyorum ama yine bir bloke etme aparatı ve bunlar sadece

bitkilerden değil, metalden de yapılıyordu. Rahim fitili denen farklı şeyler vardır, porselen gibi şeylerden yapılan bir başlık rahim boynuna yerleştirilir.

Şunlar çok çeşitli kondomlar, oldukça modern zamanlardan olanlar da var, fakat eski olanları, bu onların eskiden yapılış şeklidir, eski olanlar şuna benzer ve orijinal kondomlar nasıl yapılıyordu? Kondom teknolojisi başka bir şeyden ödünç alınmıştır. Çokça satın alınan bir madde—sucuk, aynen öyle. Önceleri plastik vardı, sucuk kalıpları neden yapılıyordu? İşkembelerden, havyan işkembeleri, onlar çok ince yapılıyordu çünkü onlar absorbe etmeyi az engellerler, çok ince, bu yüzden onlar deri olarak isimlendiriliyordu, bunlardan hangisinin hangisi olduğunu bilmiyorum ama onları deriden yapmak çok zor bir teknoloji gerektirmiyordu.

Şurada daha modern zamanlarda kullanılanlar var, rahim içi doğum kontrol araçlarının değişik şekilleri, dünyada mümkün olan her şey denendi, daha modern olanlar da dâhil. Farklı zamanlarda insanlar neredeyse her şeyin doğum kontrol aracı olarak kullanılabileceğine inanmıştır. Şu ipe bağlı bir kemiktir, yine bu da rahime yerleştirilir ve bunun neden işe yarayacağına dair teorinin ne olduğunu Allah bilir. Belki de erkeğin yeterince içeri girmesini falan engellemiştir, kim bilir. İp, bir modern rahim içi aracı gibidir ve ip dışarı kadar uzanır, onu çekebilirsiniz. Son zamanlara kadar modern rahim içi araçlarla ilgili bir sorun ve burada da aynısı söz konusu, bir ipiniz var ve ip ne yapar? Bu bakterilerin içeriye yüzmesi için bir rota oluşturur ve oldukça tehlikelidir.

Müsaade ederseniz biraz bunu başlangıcına gideceğim. Bireyler hakkında konuştuk, bunun bireylere yaptığı değişik etkiler ve kültürel konuları konuştuk. Şu göstereceğim grafik sizin okumalarınız arasında yoktur. Burada bir grafik var, yine Avrupa, Avrupa'nın farklı ülkeleri ve evliler arasında doğurganlık nedir, 1.0, Hutterite seviyesi ki insanların erişebildiği maksimum seviyedir.

Bundan ne anlarsınız? Bir çeşit karmakarışık değil mi? Ama bir şeyler görebilirsiniz, Fransa'nın 1860'da düşük olduğunu görüyorsunuz, Fransa'nın geçişini tamamladığını biliyoruz, başka da bir şey göremezsiniz. Okuduğunuz verilerden birisi, eğer bu grafiklerin aynısını alırsanız ve tarihini eskiye götürürsünüz, geleneksel doğurganlığın olduğu dönemlere, yani sekiz çocuk düzeyine ve her bir ülkede bu biraz değişir 8 ile 10 arası ve sonra bir noktada düşmeye başlar ve % 10 düştüğü aşama kritik bir aşamadır. Princeton projesini yapanlar bunu söylüyordu, şu % 90'a ulaştıktan sonraki yıllardır. Yani bu zamandan sonra bu ülkelerin tamamında doğurganlık düşmüştür. Bu eğriler ülkelerin geçişten önceki seviyeden % 10 düştükleri zamanı göstermek için bir araya getirilmiştir.

İşte o zaman bu daha anlamlı olur. Şurada nasıl deli gibi düştüğüne bakın, taa ki yeni bir platoya, yani sabit bir alana gelinceye kadar, eski platonun yarısı kadar, belki yarıdan biraz daha az. Burada geçmesi gereken zaman, şurası sıfır noktası ve bütün bu 50 yılda olur, ama eğer belli bir yeri ele alırsanız 50 yıldan çok daha kısa bir sürede bu gerçekleşir. Princeton projesini yapanlar birkaç şey söylediler. Birisi, bunu bilmek zordur ama değişik gruplar doğurganlıklarını düşürmeye başladılar ve bununla ilgili değişik teorilerden bahsedeceğiz, fakat başkaları onların söyledikleri ile dehşete düşse de, doğurganlığı düşürenler zenginlerdi, toplumun dışındaki kişilerdi. Yani yüksek sınıf, doğurganlığın düşmesi önce yüksek sınıfta görüldü, şehirli nüfus

arasında, Yahudiler arasında, yani toplumsal değişimleri başlatanlar her zaman bir şekilde hâkim toplumsal sınıf dışındaki birileridir.

Kondomların tartışılmasını meşrulaştıran olay neydi? Amerika'da ben sizin yaşınızdayken, kondomdan söz edilmezdi, televizyonda konuşulmazdı, haberlerde ondan asla bahsedilmezdi ve Amerika'da kondomlardan yaygınca bahsedilmesine sebep olan olay neydi? Sen biliyorsun, AİDS salgını ve AİDS hastalığı nerede başladı? Homoseksüellerde, yani bir marjinal grup bir şey başlattı. Kıyafetlerle ilgili moda çoğunlukla nereden gelir? Genellikle en fakir çocuklardan, ben gettoya gidip, çocukların ne giydiğine bakıyorum ve 6 yıl sonra sizler tam da onların giydiği şeyleri giyeceksiniz, değişik kesimleri gösteren uzun şalvarvari pantolonlar.

Buradaki düşünce şudur ki yukarıda bir şey olur, bununla ilgili çok tartışmalar vardır, sonra bu toplumsal olarak kabul edilir bir hale gelir ve bir kere % 10 seviyesine ulaştığında oradan aşağıya düşer, bir taş gibi aşağıya düşer. Bu dönemde, şurada yukarıda her türlü ekonomik seviye vardır, yani farklı ekonomik grupların farklı doğurganlıkları vardır, farklı eğitim grupları, şehirli ve kırsal arasındaki fark, endüstriyel ya da tarımsal bunlar arasında her türlü farklılıkları bulursunuz, fakat bir kere doğurganlık bu şekilde başlarsa sonra herkes bunu yapar. Projeyi yapanların söylediğine göre bu farklıklalar zamanla ortadan kalkar ve nasıl ki bir çiftçi kendi doğurganlığını kontrol eder aynı şekilde burjuva grubundan birisi de kontrol eder.

Eğer ekonomik durumun ne kadar hızlı değiştiğini düşünmeye çalışırsanız, ya da eğitim seviyesinin en kadar hızla yükseldiğini düşünürseniz, ve sonra farklı değişkenlere bakarsınız ve hiç birinin bu kadar hızla değişmediğini görürsünüz, bebek ölümleri, ölçebildiğiniz her şey, hiçbir şey bu hızda gitmez. Bu kadar hızla ne değişir? Geçici heves, moda. Eğer Avrupa'ya bakarsanız 10 yılın başlangıç tarihini görebilirsiniz ve okumalarınız arasında bu vardır. İşte % 10 düşüşün görüldüğü o 10 yıl şurasıdır ve bunlar hangi bölgelerdir? Şurası tamamen Fransa. Sonra uzun bir erteleme söz konusu, şaşılacak kadar uzun bir ara ve sonra buuuum, Avrupa'nın geri kalanı da bunu yapar—bunun çoğu 1870 ile 1930 arasında yapılmıştı ve neredeyse tamamlanmıştı.

Bu bütün Avrupa yayıldı ve yine size bunu harita üzerinde göstermiştim, bu ekonomik ve eğitim seviyesi olarak Rusya ve Doğu Avrupa gibi az gelişmiş yeleri de içerir, buralarda da doğurganlık düşmüştür; şu, Avrupa'nın tamamıdır hiçbir ülke dışarıda bırakılmamıştır. Yine söyleyelim, buraya ekonomik ya eğitim gibi diğer değişkenleri koymak işi zorlaştırır. Bunun yerine okuma paketinizde okuduğunuz hikâyeler vardır, hatırlayın Princeton projesinde her bir lisansüstü öğrenci ya da doktora sonrası çalışan, bir ülke almıştı. Birisinin İngiltere'yi yapması gerekiyordu, ve orayı yaptı, işte o kişi gelecek hafta, gelecek Perşembe günü bu sınıfta misafir konuşmacımız olacak. O, bu konu hakkında konuşmayacak çünkü o zamana kadar bu konu hakkında yeterince şey öğreneceksiniz.

O projede İspanya'ya atanan birisi vardı, William Leisure adında birisi, sanırım onunla ilgili az bir okuma parçası var. O bütün verileri topladı, 1830'dan beri İspanyanın her bil bölgesi için bütün İspanya arşivlerindeki verileri topladı, ve her ne kayıt varsa onlara baktı. Bunların hepsini bir araya topladı ancak bunlardan anlamlı bir şeyler çıkaramadı. Adam deli olmak üzereydi ve doğurganlık oranlarının bir haritasını yaptı,

bir çeşit size gösterdiğim haritalardan birisi gibi, İspanya'da farklı bölgelerden farklı zamanlarda haritalar.

Bu haritayı herkes gösterdi ve sonunda bir gün kampusta dolaşıyordu ve daha önce bir yerde tanıştığı bir İspanyol Edebiyatı profesörü gördü ve yakasına yapışıp, haritayı gösterdi ve 'bundan hiçbir şey anlamıyorum' diyerek profesöre bunun ne olduğunu sordu. Profesör dedi ki 'Bu İspanya'nın dil bölgeleri haritasıdır' Bildiğiniz gibi İspanya'da çeşitli krallıklar vardı, bunlar Müslümanlar tarafından kontrol ediliyorlardı, sonra Kuzey Hıristiyanları onları İspanya'dan attı, ancak Castille, Navarra, Aragon gibi bütün kültürel şeyler vardır. Halen Basklar kendilerini oldukça farklı görür, yani İspanya'nın bu güne kadar devam eden önemli bölgesel sorunları vardır.

Leisure sonunda farkında olmadan eski Orta Çağ İspanya'sının dil bölgeleri haritasını çıkarmıştı ve bu bölgeler halen varlığını sürdürmekteydi. Onun, bu durum için bulduğu açıklama aynı zamanda oldukça da açık olan bir şey aynı dili konuşabilen insanlar, aynı lehçeyi konuşanlar, aynı kültürdendi ve birbirleri ile konuşuyorlardı ve dil bölgesini doğurganlık uygulamalarında tek düze yapan şey toplumsal ve kültürel yayılmaydı. Bu sınırlar kültürel ve dil bölgelerini oluşturuyorlardı ve bir yerdeki uygulama sınırı aşıp diğer tarafa geçmiyordu.

Bunun daha sayısallaştırılmış bir örneği Belçika'dır ve işte Belçika şurada. Belçika'da insanlar iki dil konuşurlar: Fransızca ve Flemiş ve Flemiş neredeyse Hollandaca ile aynıdır ve Hollandaca da neredeyse Almanca ile aynıdır. Yani büyük bir ayrışma söz konusu, bu ayrışma Germanik/Roman dil ayrışmasıdır. Bu çok büyük bir dil ayrışım bölgesidir ve Belçika'da, işte Belçika'nın çeşitli bölgeleri, şunlar güneydekilerdir—şurada Fransa'ya yakın olanlar, şunların tamamı Fransızca konuşur ve Hollanda şurada yukarıda, Almanya'da şurada, şunlar da Flemişçe konuşan bölgelerdir.

Bunların doğurganlıklarına baktığımızda, görünen şey—Daha önce belki 100 kere söylediğimiz gibi Fransa doğurganlık geçişlerine başlar ve doğurganlık şurada düşer, oldukça uzun bir zaman alır ancak sonra Belçika'nın Fransızca konuşulan kısımlarına gider ve Fransız uygulamasına paralel hale gelir. Ve şurada dil sınırı var, ve sınırın her iki tarafını karşılaştırdığınızda sınırın kuzeyinde hiçbir şey değişmez ve size gösterdiğim gibi bu sınırın geçilmesi için 60 yılın geçmesi gerekmiştir. Bu dil engelinin aşılması 60 yılı almıştır.

O projede Belçika'yı çalışan kışı, Lesthaeghe, Belçikalı'ydı. O, buna dil sınırlarının sebep olabileceğini söyledi. Dil dışında kuzeyle güneyin farkı nedir? Bu çalışmayı yaparken bu açıklamayı yapmamışlardı, işin başında, bu çalışmaya başladıklarında bu kültürel farklılıkları anlamamışlardı ve sosyo-ekonomik değişkenlere bakıyorlardı. Bu sınır bölgesindeki köyleri ele aldı, sınır boyunca bir birinden 5 kilometreden daha yakın olan köyleri aldı ve bunları eşleştirdi, topraklar bir bakıma aynıydı, tarımsal üretim aynıydı ve sınırın iki tarafında bakabildiği bütün sosyo-ekonomik özellikler aynıydı, birisi hariç: doğurganlık

Yani kuzeydeki bölge, güneydekine göre çok daha fazla çocuk yapıyordu, Belçika'da doğudan batıya bu şekilde eşleştirilen kasabalarda, bu çizginin iki tarafındaki eşleştirilen kasabalarda Fransızca konuşulan bölgeler, Flemişçe konuşulan bölgelerden ayrılıyordu ve bu, bütün sosyo-ekonomik özellikleri bertaraf ediyordu, O, bunu neyin yaptığını söylüyordu? Sosyo-ekonomik sebepler durumu açıklamayınca, kültürel sebepleri düşünmeye başladılar ve o zamanlar Avrupa'da demokrasi oldukça gençti, fakat çoğunluğun oy hakkı vardı. Demokrasiyi kimin kontrol edeceğine dair birçok tartışma vardı, demokrasinin iyi bir şey olup-olmadığı, oy kullanma hakkı, oy kullanma hakkının genişletilmesi, halen kralları falan vardı fakat bunların gücü parlamentolar tarafından azaltıldı ve Avrupa'da şimdilerde de olduğu gibi iki grup siyasi parti vardı.

Bunlardan birisi Katolik partiydi, muhafazakâr parti olarak isimlendiriliyordu—diğeri ise sosyalist ya da komünist partiydi ve herkes onların nasıl isimlendirildiğini bilir mi? Sosyal Demokratlar ve partilerin kullandığı diğer isimler de vardı Hıristiyan Demokratlar, halen bu ismi kullanırlar ve Sosyal Demokratlar. Almanya'da olduğu gibi başbakanlığı kendi aralarında değiştirerek yapıyorlardı. Bu yapı o zaman oluşturulmuştu ve laikleşmenin yani iyi bir işareti olarak kabul edildi, eski değer yargılarına inananlar, eski moda şeyler dindardı ve bunlar genellikle Hıristiyan demokratlara oy verirlerdi.

Belli bir değişim yaşamış olan ve şimdi sosyalist teoriye, işçi dayanışmasına, sendikalara inanan insanlar da Demokratik Sosyalist Parti'ye oy verirdi. Lesthaeghe 'okey, şimdi her bir bölgeye yeniden bakalım, şunlar bölgelerden daha küçük gruplandırmadır, bakalım bunlar oylarını hangi partiye vermiştir.' İşte Katolik partisi ve şu da Katolik olmayanların oranıdır ve sonra bunları onların doğurganlığının ne kadar düştüğü ile karşılaştırdı, doğurganlıktan kasıt, evlilerin doğurganlığıdır.

Sonuç gösterdi ki, Katolik olmayanlar arsında doğurganlık daha fazla düşmüştü. Bu bir anlamda geriye dönüş oldu, oldukça güzel bir bölümlenme. Tam bölümlenme şudur ve karşılaştırılan yerleşmeler şu çizgiye çok yakındır, bu çizginin ne olduğunu görmek zor değildir. Açık bir sonuç şuydu: Katolik partiye oy verenler yani kültürün eski modundaki insanlar doğurganlıklarını çok fazla düşürmediler. sosyalistlere oy verenler, yani sol kanat, liberaller, adına her ne derseniz deyin, doğurganlıklarını % 60–80 düşürmüşlerdi. Doğurganlıkta çok büyük bir düşüş, peki, bu tür veriler gelmeye devam eder.

Sonuç olarak Princeton projesinde doğumların azalmasını standart sosyo-ekonomik değişkenlerle ilişkilendiremediler. Şimdi sosyo-ekonomik terimi, sanıyorum bu çok kötü bir terimdir, Sosyo-ekonomik olmayan bir şey var mıdır? Her zaman gidip insanlara bunun tanımını sorarım ve sanırım bunun anlamı sayısallaştırabileceğiniz her şeydir ve eğitim gibi bazı ilginç değişkenler alırsınız ve üçüncü dünya ülkelerine geldiğimizde durumu anlamada bunun çok feci bir değişken olduğunu görürüsünüz.

Eğitim sizin daha iyi bir işe girmenizi sağlar, özellikle de kadınların, bu yüzden insanlar eğitim aldıklarında bu bir ekonomik değişkendir çünkü daha iyi bir işe girmenizi sağlar, daha fazla maaş alırsınız, bu durumda evde oturmaktansa gidip çalışmaya ve çocuk sahibi olmaya değer. Fakat eğitim aynı zamanda sizin için

dünyaya bir pencere açar ve sizi yeni düşüncelere açık hale getirir; böylece eşinize kayınvalidenize geriye konuşabilme kabiliyeti sağlar vs. Yani bu değişkenlerin birçoğunda bunun bir ekonomik değişken mi yoksa toplumsal değişken mi olduğuna karar veremezsiniz. Ancak maalesef bütün bunlar için sosyo-ekonomik değişkenler adı kullanılmaktadır. Fakat sanıyorum o zamanlar sorunu anlamada henüz erken bir aşamadaydılar ve bu değişkenlerle ne yapacaklarını çok iyi bilemiyorlardı.

Ayrıca bir başka sorun, her ne zaman bu tür şeyler çalışsanız sosyal bilimlerde bu sorunlar olur, veriyi elde etmek çok zordur. Avrupa siyasi olarak verinin toplandığı bölgelere ayrıldığı için, bölge düzeyinde verilere sahiptiler, köy seviyesinde veriler yoktu. Tek bir aileye ait veri gibi bir şey yoktu. Toplam bir sonuca varmaya çalıştığınızda onların yaptığı gibi oldukça başarılı da olsa, Avrupa'da bütün bölgeler için bunu yapmak inanılmazdı. O zamanlar sosyal bilimlerde genelleme düşük seviyedeydi ve her bir bölgede çok farklı durumlardaki çok çeşitli insan grupları vardı ve bu genellemelerle belki de bazı önemli şeyleri kaçırıyordunuz; yani genelleme bir sorundur. Bu zamandan beri birçok sosyal bilimci konuya geri dönerek bu konu üzerinde epeyce tartışmıştır ve 'hayır, doğurganlığın düşmesinin ekonomik nedenleri vardır' demektedirler ve bunları ileride bir başka dersimizde konuşacağız.

Bir özet yapmak istiyorum—demografik geçişler ve onun teorisi üzerinde uzun zaman konuştuk çok şey okuduk, her yıl öğrenciler 'ohh, dersin o kısmından nefret ettim' derler. Fakat bu bir bakıma modern zamanlar için dersin en önemli konusudur, çünkü okuduğunuz diğer bütün şeyler, şimdi gelişmekte olan ülkelerde olan şeylerin her türlü anlaşılması bunun üzerine kuruludur, ya bununla hem fikir olur ya da tersi görüş belirtir ya da aynı metodolojiyi kullanır ya da bilinçli olarak farklı bir metodoloji denerler. Bu alanın temeli budur ve onun için sizler bunu bilmelisiniz.

Bir diğer sonuç, bu çok büyük bir değişimdir, bana göre, inanlık tarihi boyunca gerçekleşmiş en büyük devrimdir. Bu dönem boyunca neler olduğuna bir bakın. Yaşam süresi, insanlar 3 kat daha fazla yaşamaktadır, düşünün 20 yaşındasınız, kaçınız 20 yaşındadır? Okey, eğer bu geçiş dönemini yaşamasaydık yarınız ölmüş olacaktı, bu sınıfın yarısı ölmüş olacaktı. Bakın, o bundan dolayı mutlu oluyor.

Yaşayan insanların sayısı, hayatta tutabildiğimiz insanların sayısı şimdi 10 kat daha fazladır ve her gün bu sayı büyümektedir fakat geçen sefer baktığımda o zamanki nüfusun 10 katı falandı. İnsanların sayısını sınırlandırmaya çalışan doğum kontrol araçlarının yaygınlaşmasına rağmen dünyadaki insanların sayısı inanılmaz şekilde arttı, hem sayı olarak hem de her birinin yaşam süresi olarak.

Bir diğer sonuç varlık, kişi başına düşen varlık, endüstri devrimi Malthus'un tarif ettiği sorunları yaşamasından dolayı en azından doğurganlığın geçişlerine kadar insanların varlıklarını bireysel olarak arttırmadı. Bu, üretimi arttıran endüstri devriminin ve bu artan üretimden yararlanmaya çalışan insan sayısını sınırlandırmayı amaçlayan doğurganlığın kontrolünün kombinasyonu ile gerçekleşir.

Evliliklerde çok büyük demokratikleşme olduğunu gördük. Bir toplum düşünün ki insanların % 30-70'i hiç evlenmemiş, evlikle ilgili çok konuşuruz ve bir kurum olarak evliliğin nasıl yok olmakta olduğundan bahsederiz. Bunun çok çok ötesindeyiz. Çin bunun çok ötesindedir; düşünün ki sizin çok azınız evlenmeyle ilgili planlar yapabileceksiniz çünkü toplum sizin evlenmenize izin vermez ve seks için de aynısı

söz konusudur, seks de demokratikleşmiştir. Doğurganlığınız artık kendi kontrolünüze geçmektedir, bu ne kadar büyük bir değişikliktir ki şimdi verebileceğiniz büyük kararlardan birisi budur. Çok çocuk mu istiyorum, birkaç mı istiyorum, her neyse, bunları ne zaman istiyorum? Bütün bunlar bireysel kontrol altına alındı.

Evliliklerde çiftler sürekli olarak çocuk yapma baskısı altındaydı, yani kadın her zaman ya hamileydi ya da bebeğini emziriyordu. Daha sonra üçüncü dünya ülkelerinden size kadının neredeyse hiçbir zaman boş olmadığını gösteren istatistikler göstereceğim, onlar ya hamiledir ya da emziriyordur; taa ölünceye kadar. Erkek dışarıya gidip, çalışıp ailenin geçimini sağlamak zorundaydı. Zor ekonomik şartlar altında gittikçe artan sayıda çocuğa bakmak zorundaydılar. Böylece erkek ve kadın bu zorunluluklardan kurtulmuş oldu, önceden seçenekleri yoktu, bu büyük aileleri desteklemek ve bakmak zorundaydılar.

Bu süre zarfında değişen çok fazla şey vardı. Eğer içinizden dönem ödevi yapmayı düşünenler varsa bu dönemle ilgili hiç araştırılmayan sayısız konular vardır. Örneğin, çocukların terk edilmesinden çokça konuştuk, çocuk öldürmelerinden. Bunun ne zaman ortadan kalktığını düşünüyorsunuz? Şu zamanda bir yerde, 1800'leri okursunuz ve bu çokça yapılan bir şeydi, sonra yok olur. O dönemle ilgili bunun çok fazla olduğu zamanlarla ilgili çok yazı vardır ancak bunun neden ortadan kalktığı ile ilgili çok fazla bir şey yoktur. Bu nedendir? Cevabı bilmiyorum, bunun cevabının henüz bulunduğunu sanmıyorum; araştırın, bu, çok güzel bir dönem ödevi olur.

Evliliğin romantik algısından ne haber? Evlilikler bu şekilde değişince evlilik bir ekonomik olay, çocuk yapma olayı olmaktan çıktı, karınızın özellikle artık çiftlikte çalışmasına ihtiyaç yoktur. Şimdi sahip olduğumuz romantik algı ve aşk ile bütün bu demografik geçiş arasındaki bağ nedir? Modern kültürü nasıl düşünürseniz düşünün onun kökeninde bu vardır. Neye inanırsanız inanın, hayatınızı nasıl yaşarsanız yaşayın bu sizin sürekli olarak dikkate alacağınız bir şeydir. Bunun ne kadarı, daha önce konuştuğumuz gibi doğurganlığı bir toplumun kararı olarak değil de bireysel bir karar olarak ilk kez kontrol etmeye çalışan öncü kişiler yüzünden olmuştur?

Okey, bugün için herhangi bir okuma yoktur çünkü ders, okumaları da içerdi, gelecek hafta salı günü konuşacağız ve perşembe günü bir misafir konuşmacımız olacak. Program, sizin elinizde olandan biraz farklı olacak.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
10. Ders Dökümü
17 Şubat 2009

Profesör Robert Wyman: İzninizle başlayayım. Sizlere bir şey okuyacağım ve sizlerden ne tür bir sahne tarif ettiğimi tahmin etmenizi isteyeceğim.

"Hayalet gibi bir durgunluk ülkenin üzerinde çöküyordu. Bütün restoran, bar ve çay bahçeleri kapalıydı. Tüm mağazalar kepenklerini indirmişti. Polis, hiçbir vatandaşın dışarıya çıkmaya cesaret edemeyeceğine emin olmak için sokaklarda devriye geziyordu. Trafiğe kapatılmış yollar, doğal olarak bomboştu. Öyle ki bu yollarda piknik bile yapılabilirdi. Ancak hiç kimsenin bunu yapmasına izin verilmeyecekti. Aralıksız bir kalabalığın kâbusu olan yorgun ve kızgın şehir meydanı, başıboş gezen köpeklere, kedilere terk edilmişti. Balıklar için de güzel bir gündü. Çünkü pazarları kıyıyı dolduran yüzlerce balıkçı evlerindeydi. Dünyanın en yoğun su yollarından biri olan boğaz, tıpkı bir orman içi göleti gibi sessiz ve hareketsizdi. Hükümet gününü evde geçirmeyen herhangi bir vatandaşına altı ay hapis cezası vermeyi kararlaştırmıştı. Tüm bunlar göz önüne alındığında, ülke; nükleer bomba atılmış bir yer gibiydi, Sanki bomba nüfusu yok etmiş ancak binalara zarar vermemişti.". Sizce ne olmuştu burada? Bu kadar etkili olan şey neydi?

Öğrenci: Veba mı?

Profesör Robert Wyman: Hayır, iyi mantıklı bir tahmin, ama hayır. Hükümetler o zaman o kadar güçlü değillerdi. Türkiye'de ulusal nüfus sayımı yapılıyordu. Bazı yerler (ülkeler) nüfus sayımını çok ciddiye alırlar ve halklarının sayılabilmeleri ve doğru bilgiler elde edilebilmesi için onların ikamet ettikleri yerlerde kalmalarını zorunlu tutarlar. Avrupa ve Asya arasında akan, bahsedilen su yolu nedir?

Öğrenci: Boğaziçi?

Profesör Robert Wyman: Doğru, Boğaziçi. Şimdi bunu başka bir ülkeyle kıyaslayın. Eğitimli ve özgüveni yüksek bir genç, nüfus sayımı görevlisi olarak geçici bir işe girdi. Gözlemlerini Atlantik dergisinde yayınlayacak kadar üst sınıftan biriydi. Burası New Yok kentidir. Size söyleyeceğim, çünkü zaten tahmin edeceksiniz.

1.93 boyunda bir Kafkasyalıydı. Onu Çin mahallesine gönderdiler. İnsanlar ona bir kere bakıp kapıyı yüzüne çarptı. Bazıları gitmesi için para teklif etti. Hatta ona yardımcı olmaya çalışanların da uzun formu doldurmaya zamanı yoktu.

Başka bir bölgede görevlendirilme talebinde bulundu. Wall Street'e gitti. Aynı hikâye - Hiç kimse ona yardımcı olmayacaktı. Tek bir binaya bile giremedi ama o motivasyonu yüksek birisiydi, tıpkı bir Yale'li gibi. Bu yüzden bir binanın damından çıkıp yandaki kapıdan giremediği binanın çatısına tırmandı – yandaki binadaki ara duvara zıpladı, caddeye doğru değil, duvarın üzerinden; sayım yapması gereken binaya girebilmek için yaptı bunu. Orda, çatıda büyük, döküntü bir kulübe vardı. Belki orada birisi yaşıyordu. Kapıyı çaldı.

İçeriden birisi kapıyı açtı—içeride çok sayıda, hastane giysileri içerisinde neredeyse tamamen çıplak insanlar vardı. Kapıyı açan adam beyaz bir önlük giyiyordu. Ona 'git buradan, karıma kanser tedavisi uyguluyorum' diye bağırdı. New York!

Daha deneyimli bir nüfus sayımcısı ona bu işi doğru yapmadığını söyledi. “Yapman gereken şey ‘kabaca tahmin’ yapmaktır. Bunun anlamı şu: Bir kaldırıma oturacaksın ve binada kaç tane apartman dairesi olabileceğini tahmin edeceksin, sonra da her bir dairede kaç kişinin yaşıyor olabileceğine dair tahminler yürüterek o çok sayıdaki formları dolduracaksın.” İşte New York’ta nüfus sayımları böyle yapılır, Türkiye ile bir kıyaslar mısınız!

Bunlar 1990 sayımlarını anlatıyor. Birazdan 2000 sayımlarına değineceğim. O sayım şimdiye kadarki en maliyetli nüfus sayımıydı ama İki milyondan fazla çocuğu saymamıştır; elbette çoğunlukla azınlık çocukları. Bunun okul planlaması ve benzeri birçok şeye verdiği zararı bir düşünün. Sadece çocukların sayımı değil, toplamda 10 milyondan fazla insan sayılamamıştır. Ayrıca diğer bir 6 milyon kişi ya iki kere sayılmıştır ya da başka yerde sayılmıştı. Nüfus Bürosu iki nüfus sayımı arasında nüfusun nasıl büyüyeceğine dair öngörüler yapar. Nüfus Bürosu nüfusun her yıl artmakta olduğunu bilir. Ama nüfusumuz şimdi ne kadardır, şimdi, şimdi?

1990’dan 2000 sayımına gelindiğinde Amerika’da Nüfus Bürosu’nun tahmin ettiğinden 7 milyon daha fazla insan vardı. Bu hatanın bir önemi var mıdır? A.B.D. sayımının düşük kalitesi! Aslında bugünlerde bu sayılar size küçük gelebilir ama her yıl 185 milyar dolardan fazla federal yardım, nüfus sayımlarında kaydedilen nüfusa göre eyaletlere bölüştürülür, bu yüzden her eyalet, nüfusunun (doğru) sayılmasını gerçekten ister. Bunun da üstünde, nüfus sayımına bağlı olarak başka ne bölüştürülür? Her bir sayımdan sonra Temsilciler Meclisi üyeleri de nüfus sayımına bağlı olarak yeniden belirlenir. O yüzden, her bir eyaletin halkı Kongre’de mümkün olduğunca daha fazla sayıda temsilci bulundurmak ister.
.
Bu önemine rağmen, neden bu iş bu kadar kötü yapılmaktadır? Amerikan nüfus sayımları neden bu kadar kötüdür? Yanıt, temel olarak siyasetten dolayıdır.

New York’ta nüfus sayım görevlisinin yaşadığı sorunlar iyi bilinir. Uçta kabul edilen insanların – azınlıklar, göçmenler, yoksullar – büyük ölçüde yetersiz sayıldıkları gerçeği iyi bilinir. Evet, bu iyi bilinir. Sorun şu ki, bu kişiler genellikle Cumhuriyetçilere oy vermezler. Size anlattığım hikâye gerçekleştiğinde Cumhuriyetçiler, Temsilciler Meclisini kontrol ediyorlardı ki, bu meclis de bütçeyi kontrol ediyordu.

1990 Nüfus sayımının, çoğunlukla azınlık grupları, azınlıklar, kiracılar, kentsel varoş sakinleri ve dolayısıyla çoğunlukla Demokratlara oy veren 8–10 milyon insanı saymadığının anlaşılmasından beri, Demokratlar çoğu kere göz ardı edilen bu insanların sayılması için baskı yapmaya başladılar. Fakat Cumhuriyetçi bir bölgeleme uzmanı 1997’de, bunları saymanın Cumhuriyetçilere mecliste 24 sandalye kaybettirebileceğini öngören bir bildiri yayınladı. O zamandan beri, Cumhuriyetçiler Nüfus sayımlarını modernize etme girişimlerini hep engellediler.

Başkan Clinton 2000 yılında Nüfus Bürosuna yeni bir müdire atadı: Martha Riche ki kendisini burada Yale’de ağırlamıştık.

Bu müdire bir bilimsel ve araştırma ortamından geliyordu, çok ehil, bilge birisiydi ve işlerin nasıl doğru yapılacağını biliyordu. Bu büroya atanır atanmaz şunu ilan etti:

"Bütün endüstriyel demokrasilerde 2000 yılında nüfus sayımı yapılacaktır. A.B.D.'nin doğrulukta altın madalya kazanmasını istiyoruz!" Kendisinin çok zeki olduğunu düşünüyordu. Elbette, aslında treni kaçırmıştı çünkü işinin doğru bir sayım yapmaktan ibaret olduğunu düşünüyordu ama hayır, o bunun için işe alınmamıştı.

Önerdiği şey, bu sorunla istatistiksel bir yolla başa çıkmaktı. Saymadığınız grupları biliyorsunuz, bunların nerelerde yaşadıklarını biliyorsunuz, öyleyse bütün ülkede herkesi saydıktan sonra kentlerin iç mahallelerine, yani sayamadığınız insanların bulunduğunu bildiğiniz çeşitli yerlere geri gidebilirsiniz ve ülke çapında bu alanlar için çok dikkatli bir örneklem çıkarabilirsiniz. Daha sonra büyük örneklemde hatalarınızın neler olduğunu bulabilir ve her yerde aynı hataları yaptığınızı varsayarak tüm nüfusu düzeltebilirsiniz

Martha Riche çok açıkça bunu yapmayı planlamıştı. Ancak, o zaman, Cumhuriyetçilerin meclisteki sözcüsü olan ve aynı zamanda bütçeyi kontrol eden Newt Gingrich şunu söyledi: "evet, bunu yapabilecek yetkiniz var, siz Nüfus Sayımı Müdiresisiniz, fakat eğer bunu yaparsanız, bütçenizi sıfırlarım."

Temel olarak Martha Riche'nin bunu yapmasına izin verilmedi. Bu yüzden istifa etmek zorunda kaldı. Yani O, yapabileceğimizden daha kötü bir nüfus sayımı yapılmasına razı olmadı.

Böylece, nüfus sayımı eski metotla yapıldı. Örneklem yöntemi ile yapılacak olandan 1,7 milyar dolar daha fazlaya mal oldu ve doğru da değildi. Bu aynı (siyasal) kaygılar hemen hemen her yerde geçerlidir. Örneğin Çin'deki tek çocuk politikasını ve hükümetin doğum oranlarını güçlü bir şekilde azaltmaya çalıştığını bilirsiniz. Bunun üzerinde daha sonra ayrıntılı bir şekilde duracağız.

Farklı bölgelerdeki görevlilerin işlerini iyi yapmadıklarını, bölgelerindeki doğum oranlarının hedeflenenden daha yüksek olduğunu kabul edeceklerini mi düşünüyorsunuz? Kesinlikle hayır.

Bu verileri kim toplamaktadır? Aslında birçok kuruluş, ama temel olarak bu verileri Birleşmiş Milletler toplar. Fakat Birleşmiş Milletler kimindir? Üye ülkeler. Muhafazakâr, dinci bir ülke düşünün. Eğer bir BM demografı, resmi görevlilerin dediğinin aksine o ülkede fazlaca gayri meşruluk olduğunu ya da kürtaj olduğunu söylerse ne olur? Bu verilerin yayınlanmasına o ülke asla izin vermeyecektir. Bu yüzden Birleşmiş Milletler veri toplamak için, bağımlı olduğu ülkelerden veri toplamaya devam edebilmek için kendisine gelen bu veriler üzerinde bazı değişiklikler yapma ihtiyacı duyar.

Ek olarak, herhangi bir ülke elinden geleni yapmaya çalışsa bile, dünyanın her yerinde doğum kaydı yapılmamış yaklaşık 50 milyon bebek vardır. Bunlar, hiçbir zaman kayıt altında değildirler ve resmi olarak yok hükmündedirler. Dolayısıyla, demografların yaptıkları şeyi yapmaya çalıştığınızda doğumlar ve ölümler arasında bir yıl başka bir sayıya, öbür yıl başka bir sayıya ulaşırsınız. Bu, kabul edilebilir bir durum mudur? Aradaki fark doğumları mı, ölümleri mi, göçleri mi (belli bir göç miktarına sahipseniz) gösterir? Eğer milyonlarca bebek kayıt edilmemişse, bu şekilde birçok şeyi kontrol edemezsiniz, bu yüzden birçok problem ortaya çıkar.

Diğer bir husus da şu ki birçok ülkede farklı gruplar arasında çatışmalar bulunmaktadır. A.B.D'deki Cumhuriyetçiler ve Demokratlardan bahsetmiştik. Nijerya ve Sudan'da kuzeydeki Müslüman topluluklarla, güneydeki Hıristiyan veya animist topluluklar arasında çok büyük anlaşmazlıklar vardır. Belki Nijerya'daki büyük Biafra Savaşını hatırlarsınız; temel olarak Müslüman Kuzey ve Hıristiyan Güney arasındaki – petrol üzerine – büyük bir savaştı. Benzer bir sebeple şu anda da Sudan'da milyonlarca ölüm vakası olmaktadır.

Dini ve etnik gruplar bakımından farklılaşan ülkelerde nüfus sayımı yapıldığında anahtar mesele oranlardır. Herkesin bilmek istediği anahtar çıktı, ne kadar Müslüman ne kadar Hıristiyan, ne kadar bundan ne kadar şundan, arasındaki oranlardır. Böylece, nüfus sayımları kendi sayılarını yükseltmek, başkalarının sayılarını düşük göstermek isteyen insanlar tarafından tamamen tahrif edilirler. Biafra Savaşından önce 1952-1953'de makul derecede doğru bir nüfus sayımı vardı, sonra Biafra Savaşı araya girdi ve bundan sonraki birkaç nüfus sayımı çok tartışmalıydı.

Nijerya'da kabul edilen resmi rakam 88.5 milyondu. Fakat Dünya Bankası 'hayır, bu yanlış' dedi, doğru rakam '102 milyon olmalı'. BM ise 120 milyon olarak tahmin etmiştir. Böylece, Nijerya kadar büyük ve önemli bir ülkenin son nüfus sayımı için 88.5 ile 120 milyon arasında değişen verilere sahibiz. Nijerya için % 50'lik bir belirsizlik ki bu çok büyük bir rakam. Bu kısmın birinci önemli noktası şu ki kafa sayıları gibi basit sayılarla bile ilgili olarak – fantezi yapmıyoruz, sadece 1, 2, 3, 4, 5 gibi kaç insanın olduğunu sayıyoruz – sistematik hatalar var ve çoğunlukla bu hatalar maksatlı hatalar.

Şimdi bütün bu sayılarla ilgili olarak-- bu rakamları anlatırken ki muhtemelen yeterince anlatamam, şurada bir demografik veriyi gösterdiğimde bu verinin yanında her zaman 've büyük ve bilinmeyen hata kaynakları vardır' yazısı olmalıdır, fakat burada hata kaynakları belirtilmemiş.

Çeşitli kuruluşlar bu verileri toplarlar ve bu, Nüfus Referans Bürosu (the Population Reference Bureau) diye adlandırılır ki bu bir istatistik ve haber kaynağıdır, nüfus hakkında her şeyi içerir ve çok büyük bir tablodur. Aşağıda onu size göstereceğim, Dünyanın bütün bölgelerini ve ülkelerini ve bu ülkelerin her biri için çok geniş demografik istatistik sayılarını içerir.

Bunlardan bir tanesine bakalım, işte bu tablodan bir sayfa – iyi görebiliyor musunuz? Işıkları söndürmeme gerek yok. Burada, nüfus, doğum oranı, ölüm oranı, artış oranı, göç oranı (girenler için veya çıkanlar için), ile ilgili olarak elde ettikleri çeşitli sayıları ve 2025 veya 2050 için öngördükleri nüfus tahminlerini vb. görmektesiniz. Ayrıca aşağıda daha sonra tanımlamaya çalışacağımız 'toplam doğurganlık oranı' diye adlandırılan bir sayı var ki bu, yaşamları boyunca kadınların aşağı yukarı sahip olmayı bekledikleri çocuk sayısıdır. Sonra bu tarafta Dünya önce gelişmişlik seviyesine göre, sonra coğrafi bölgelere göre ayrılmakta; yani burada çok sayıda gerçekten çok iyi, net olarak gösterilmiş veriler var; burada önce Dünya nüfusuna bakabilirsiniz, bütün grafikteki ilk sayı budur.

Burası, 2008'in ortasıdır, Dünya üzerinde 6,7 milyar insan vardı ve hala yükselmekte. 2025 ortası için beklenti 8 milyar ve 2050 için 9.3 veya 9.4 milyar. Bunlar geleceğe ilişkin tahminlerdir, bu tahminlerin nasıl yapıldığından biraz bahsedeceğim. Şimdi

buradaki doğum oranına bakın, bu 1000 kişilik nüfus başına düşen doğumlardır ve Dünyanın doğum oranı 21'dir. Burada ileriye geriye gitmek beni yoracak. Bu ne kadar doğru bir sayıdır? Bilmiyoruz, geniş ve belirsiz bir hata seti var, Dünyadaki her üç çocuktan birisi uygun bir doğum belgesine sahip değil ve onların da sayılıp sayılmadığını bilemezsiniz.

Bunun nasıl düzenlendiği hakkında fark etmeniz gereken bir başka husus, Dünyanın gelişmişlik kategorilerine bölünme şeklidir. Örneğin hem Çini kapsayan az gelişmiş ülkeler kategorisi hem de onu dışlayan az gelişmiş ülkeler kategorisi mevcuttur. Çin istisnai bir ülke kabul edildiği için şu iki şeyi birbirinden ayırmak önemlidir: 1) Tek-çocuk politikasından dolayı doğum oranının anormal şekilde bastırıldığı düşünülür, 2) Çin'in çok yüksek ekonomik gelişme oranı. Eğer az gelişmiş ülkelere ilişkin gerçekçi bir nitelendirme istiyorsanız – Çin'in ortalama geliri çok düşük olsa bile hızla artmaktadır – bunu Çin'i dâhil etmeden yapmalısınız, bu şekilde çok farklı rakamlara ulaşırsınız.

Şimdi doğum oranına bir kez daha bakalım. Tüm Dünya'nın doğum oranı yıl başına ve her 1000 kişi için 21'dir. Bu oran az gelişmiş ülkeler için 23'tür. Büyük bir fark yok. Bu, niçin böyle? Bunlar nasıl birbirine bu kadar yakın olabiliyor? Oysa gelişmiş ülkeler için bu oran 12'dir. Dünyanın doğum oranı neden az gelişmiş ülkelerin doğum oranlarına bu kadar yakındır?

Öğrenci: Çünkü Dünya'nın çoğunluğu bu yerlerde yaşamaktadır.

Profesör Robert Wyman: Doğru, Dünya'nın büyük çoğunluğu az gelişmiş ülkelerdedir, dolayısıyla az gelişmiş ülkeler hakkındaki anlayışımız aynı zamanda Dünyanın da ortalama rakamını göstermektedir. Doğum oranlarındaki – gelişmiş ülkelerde 12 ve az gelişmiş ülkelerde 23, 26, hatta 36 – bu fark çok büyük bir farktır. Bu, en çok gelişmişlerle en az gelişmişler arasında üçlü bir faktördür, 2.5'lik gibi bir faktördür, ikisi arasında 2'den fazla, bu da demektir ki, Dünya nüfusunun çoğu az gelişmiş ülkelerdedir ve bu böyle olmaya devam edecek ve daha da aşırı bir noktaya ulaşacak.

Şimdi başka bir örnek. A.B.D gibi daha gelişmiş bölgeler hala çok hafif derecede büyüyorlar ama öngörülebileceği üzere zamanla bu büyüme donacakken, az gelişmiş ülkeler nüfus patlaması yaşayacaktır. Az gelişmiş ülkelerle gelişmiş bölgeler arasındaki oran bu ise, 2050'den sonra burada artacaktır. Dünyanın demografik olarak yoksul ülkelerce karakterize edildiği artık bir olgudur ve dahası, zaman ilerledikçe bu, daha da açık bir olgu olacaktır.

Şimdiye kadar anlattıklarım istatistiklerin hataları hakkında birinci noktaydı. İkinci nokta, Dünyada neler olduğunu düşündüğünüzde gelişmiş ülkeleri göz önünde bulundurmamamız gerektiğidir. Gelişmiş ülkeleri düşünmeyin, aksine Dünyada olup bitenler için az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeleri göz önünde bulundurun.

Şimdi bakışımızı değiştirelim ve ölüm oranlarına bakalım. Doğum oranlarına biraz baktık ve çok ilginç bir şey fark ettiniz: Biraz önce bahsettiğimiz doğum oranları her 1000 kişi için yıllık 21'dir. Ölüm oranlarına bakın, 8. Bu demektir ki Dünyada iki buçuktan fazla kez doğum var, yani ölümlerden iki buçuk kat fazla doğum var, çok büyük bir fark ve karşılaştırabilirsiniz, az gelişmiş bölgelerde ölümlerden yaklaşık 3

kat doğumlar var, 9 ölüm olayına karşılık 26 doğum olayı. Dolayısıyla doğumlarla ölümler arasında büyük bir dengesizlik var.

Bildiğiniz gibi nüfus istikrarı ki birçok kimse bunun Dünya için iyi bir şey olacağını düşünür, doğumlar ve ölümlerin eşit olmasına bağlıdır. Bu da demektir ki Dünya dengesiz bir durumdadır; doğumlarla ölümler arasındaki oran 2,5 ile 3 gibi bir faktörle dengesiz görünmektedir, Dünya için 2,5, gelişmekte olan ülkeler için 3. Bunun anlamı şu ki ya ölüm oranı yükselmeli ya da doğum oranı düşmeli veya bunun bir kombinasyonu olmalı. Göreceğimiz gibi, bunun ana noktası Dünyanın nüfus istikrarından çok uzak oluşudur.

Avrupa'da, Japonya'da vb. yerlerde nüfus azalışıyla ilgili birçok haberi belki de duymuşsunuzdur, bir sonraki dersimiz bunun, sadece bunun hakkında olacaktır. Bu (nüfus azalışı) Dünyayı karakterize etmez. Dünya, bu anlamda dengeden çok uzaktır, hala nüfus artışı yaşayan birkaç gelişmekte olan ülkeden birisi olarak A.B.D'de bile her sekiz ölüme karşılık 14 doğuma sahibiz, yani A.B.D'de de ölümlere karşılık doğumlarda uyumsuzluk içinde. Buna göçler dâhil değildir. Bu sayılar, bu ülkede doğan göçmen çocuklarını kapsar ama göçmenlerin kendilerini kapsamaz. Dolayısıyla doğumlarla birlikte göçmenler doğum oranımızı en azından ikiye katlayacaktır. Bu yüzden bizim nüfusumuz da dengeden çok uzaktadır.

Dünyanın farklı yerlerinde çok farklı olan doğum oranlarının aksine, Dünyadaki ölüm oranları birbirlerinden olağanüstü bir farklılık göstermez. Buradan biraz zorlandığınızı görüyorum, yeterince iyi görebiliyor musunuz? Gelişmiş ülkelerde ölüm oranı 1000 kişi başına 10'dur, Çin hariç, az gelişmiş ülkelerde bu oran 1000 kişi başına 9'dur, çok küçük bir farklılık. Bunun nedeni ölümlerin azalmasıdır. Aşılama programları, özellikle aşılama programları ve ishal için rehidrasyon ilaçları ve birçok basit halk sağlığı meseleleri açık kalp ameliyatı vb. gibi daha ağır şeyler değil, basit halk sağlığı tedbirleri, Dünyada ölüm oranlarını çok büyük ölçüde düşürdü, özellikle de bebek ölüm oranlarını.

Sahra-altı Afrika buna bir çeşit istisna oluşturur. Hatırlayanınız var mı, belki araştırmışsınızdır, söylediğim şey modernizm öncesi ölüm oranıydı, birisi bunu söylemişti, bu doğru bir sözdü, 1000 kişiye yaklaşık 40, şimdi bu ¼'e indi ki bu modern bir orandır ve çok büyük bir azalma da göstermeyecektir. Doğurganlık, yani ölümdeki değişiklikler, nüfusun geleceğine baktığınızda, ölüm oranlarında daha fazla değişiklikler etkili olacak ama çok büyük etkiler değil. Esasen doğurganlık oranındaki değişim, toplam Dünya nüfusunun geleceği, esas olarak doğurganlık oranına bağlıdır.

Dünya nüfusunun geleceğinde neler olacağını izlemek için, biraz ölüm oranındaki değişimi, biraz insanların yaşlanmasını ama temel olarak doğurganlık oranını takip etmeniz gerekir. Tabii ki insanların ölmesini sağlayan atom bombaları devreye girmediği ya da benzer bir şey olmadığı sürece. Şimdi bu ölüme, yani ölüm oranının durağanlaşmasına bir örnek olarak, Mısır'dan bir örnek vereceğim. İşte sevimli bir grafik, kundak kıyafetleriyle küçük bebeğe dikkat edin. Bu gördüğünüz Mısır İstatistik Özetleri'nden, Mısırlıların kendileri tarafından yayınlandı, en son baskı da değil. Bu 1990'a kadar gidiyor, belki şimdi daha fazla bilgisayar ortamına geçmişlerdir ve belirli şeyleri artık gizleyemiyorlardır. Bunu çok seviyorum, buradaki renk orijinal istatistik raporundaki orijinal renktir.

Doğum sayılarının burada hafif bir düşüşle birlikte artmaya devam ettiğine dikkat edin. Gördüğünüz gibi 1000'den 2000'e doğru yükselmektedir. Bu dönemde doğum oranı neredeyse iki katına çıkmaktadır ve bu mutlak insan sayısıdır, yüzdelik oran değildir, şimdi ölüm oranına bakın, çok küçük bir değişme var. Ölüm oranı, 1952'ye kadar geri gidiyor, birçok modern tıbbi gelişmelerden öncesi, yani temel tıbbi gelişmeler, temel halk sağlığı hizmetleri; ölüm sayıları az, çok değişmeden kalıyor ve elbette doğal artış, yani nüfustaki artış doğumlarla ölümler arasındaki farktır. Bu artış her sene daha da artmaktadır, yani nüfus her yıl daha da artmaktadır. İşte bu nüfus patlamasıdır ve bu yüzden bu tür sayılar görmektesiniz.

Peki, ölüm oranı sabit mi kalmaktadır? Hayır, ölüm oranı sabit kalmamaktadır. Nüfus artmaktadır ama aynı ölüm sayılarına sahibiz, böylece, her sene ölen nüfusun yüzdesi yavaşça azalıyor, bu yavaş bir azalmadır. Bu zaman diliminde ve devamında ölüm oranı azalmaktadır ama toplam nüfus büyümesi istatistiklerinde çok büyük bir fark yaratacak kadar anlamlı bir azalma değil bu.

Dünyada temel mesele şu ki doğurganlık oranı çok değişebilir, nüfusu büyüyen bir Dünya ile veya sabitleşen veya azalmaya başlayan bir Dünya arasında fark yaratabilir. Şimdiye kadar komik bir durum fark edeniniz oldu mu? Bir çift sayı… ne? Haydi buna geri dönelim, bu sayılar hakkında komik bir durum fark ettiniz mi?

Öğrenci: Az gelişmiş ülkeler daha azına sahip.

Profesör Robert Wyman: Evet, az gelişmiş ülkeler daha gelişmiş ülkelerden daha düşük bir ölüm oranına sahip. Onların sağlık sistemlerinin veya sağlıklarının bizimkinden daha iyi olması şaşırtıcı. Şimdi bu sayıyı kontrol edelim ve örneğin A.B.D'yi komşumuz olan Meksika ile karşılaştıralım. Meksika'nın çok daha yoksul olduğunu ve muhtemelen bizden daha iyi bir sağlık sistemine sahip olmadığını biliyoruz. Birleşik Devletlerde her 1000 kişiye düşen ölüm 8 iken, bu rakam Meksika'da 5'tir. Bu bizimkinden düşük bir rakam. Öte yandan, Orta Amerika'da bizimki kadar yüksek ölüm sayılarına sahip hiçbir ülke yoktur. Her bir Orta Amerika ülkesi, oldukça yoksul ülkeler de dâhil, örneğin El Salvador, A.B.D'den daha düşük ölüm oranlarına sahiptir. Meksika bir bakıma 4 ile 6'nın arasında bulunmaktadır. Daha ilginci, biraz daha aşağıya inelim, Karayiplere bakalım. Birleşik Devletler, Haiti hariç, bunların hiçbirisinden daha iyi değil. Haiti, bizden daha kötü ölüm oranına sahip tek yerdir.

Öğrenci: Bu ölüm oranları bebek ölüm oranlarını da kapsıyor mu?

Profesör Robert Wyman: Efendim?

Öğrenci: Bu ölüm oranları bebek ölüm oranlarını da kapsıyor mu?

Profesör Robert Wyman: Evet, bunlar toplam ölüm oranlarıdır. Doğduktan sonra, eğer doğduktan sonra ölürseniz, sayılmaktasınız. Bu sayılar, ani veya istemli kürtajları kapsamaz. Burada bir problem var, bunun sebebi sizce nedir?

Öğrenci: Çünkü A.B.D diğer ülkelerden daha fazla yaşlı nüfusa sahip.

Profesör Robert Wyman: Tamamen doğru, A.B.D. diğer ülkelerden daha fazla yaşlı nüfusa sahip. Komik olan da şu ki yaşlı insanlar ölmeye eğilimli olan insanlardır. Bebek ölümleri sorununu halettikten sonra insanlar oldukça ileri yaşlarda ölme eğilimi gösterirler. Bu tamamen doğru ve bu, gelişmiş ülkelerde aşırı bir fark yaratır. İşte bu A.B.D, Şu 1000 kişi başına ölümlerdir, insanların yaşı, ve bu da bebek ölümlerinden geriye kalan. İleriki yaşlara göre bebek olmak hala çok tehlikeli ama orta yaşlarda ölüm oranı göremiyorsunuz bile ama sonra ileri yaşlara geldiğinizde birden ölüm oranları yükselmekte.

Gerçekten ölüm oranı tamamen yaş dağılımına karşı çok duyarlıdır; daha fazla genç nüfusa sahip bir ülke daha az ölüm oranına sahip olacaktır. Daha yüksek bir doğum oranına sahip bir ülke daha fazla genç nüfusa sahip olacaktır. Dolayısıyla burada bir anormallik olarak gördüğünüz şey, burada anormallik gibi görünen şey şu ki Meksika'nın daha yüksek bir doğum oranına sahip olmasıdır. İlginç olan şey şu ki genç doğuyorsunuz, yaşlı ölüyorsunuz; işte bunun açıklaması bu.

Her zaman, yorumlamak istediğiniz hemen hemen her demografik rakam, mesela evlilik oranı, doğum oranı, ölüm oranı, doğurganlık oranı, ilgilendiğiniz hemen her şey, yaş dağılımınca etkilenmektedir. Demografik istatistiği anlamada en önemli şey daima yaş dağılımıdır. Her zaman buna dikkat kesilmelisiniz, daha sonra buna dikkat etmenin, yaş dağılımını düzenlemenin mekanizmalarından birini size göstereceğim.

Şimdi şuna sadece bir bakalım. Yaş dağılımına bakmanın en kolay yolu şöyle: şurası Almanya ve pembe olan eski olandır, yani Almanya'nın Doğu ve Batı diye ikiye bölünmüş olduğu 1989 yılı. Şurası (pembe olan) Doğu Almanya ve koyu renkli olan Federal Almanya yani Batı Almanya. Solda erkekler ve sağda kadınlar. Bu grafiğin söylediği şey şu ki her yıl –şurası sıfır yaş, doğduğunuz yaş, 100 yaşına kadar–her yıl ne kadar insan olduğu soruluyor. Sıfır ile bir yaş arasında ne kadar çocuk vardır? Çok miktarda erkek ve kadın vardır, tekrar söyleyelim şu sayı Doğu Almanya, şu sayı da Batı Almanya için.

Her bir yaşa tek tek bakabilirsiniz ve nüfus sayımından o yaştaki insanları sayabilir ve şu şekilde çekebilirsiniz. Bu tek bir grafikte yer alan büyük miktarda muhteşem bir bilgidir; her çeşit şeyi görebilirsiniz. Şu, Birinci Dünya Savaşıdır, yani Birinci Dünya Savaşı süresince doğan insanlardır, onların hemen hepsi gitmiş durumda ama şurası İkinci Dünya Savaşı sürecinde doğanlar. Aradaki büyük farka bir bakın. Şurada erkekler ve şurada kadınlar. Fark nedir? Savaş ölümleri; erkekler ordudadır ve onlar Rusya cephesinde vuruldular; bu yüzden erkeklerden çok daha fazla kadın görmektesiniz. Bunun nedeni kısmen kadınların daha uzun yaşamalarıdır ama bu durumda Almanya'da bu doğrudan etkili değil, daha çok ağırlıklı olarak Birinci Dünya Savaşındaki ölümlerden dolayıdır bu. Şurada hala bazı kadınlar var, erkekler yok, bu da İkinci Dünya Savaşındaki ölümlerden dolayıdır.

Doğum açığını görebilirsiniz, yani Birinci Dünya Savaşı süresince doğmuş olabilecek insanlar, bunlar yetişkinlerdi, Birinci Dünya Savaşı süresince savaşma yaşı yetişkinleri. Bunlar, erkekler uzaktayken doğmuş olabileceklerdir, yani bu erkekler bebek sahibi olamadılar. Birinci Dünya Savaşı süresince bu yetişkinler çok az bebek sahibi oldular ve aynı şeyi İkinci Dünya Savaşında da görüyorsunuz, yine doğum açığını görüyorsunuz, bundan daha önce bahsettik.

Şimdi savaş sonrasındaki bebek patlamasını görebilirsiniz, İkinci Dünya Savaşındaki açıktan sonra insanlar açığı kapatmaya çalıştılar. Hatta bundan daha fazlasını yaptılar, bu yüzden şu büyük nüfus şişkinliğini görüyorsunuz, hem erkek hem kadın, ama şimdi dengeli, az çok eşit sayıda erkek ve kadın sayıları görülüyor ve sonra bebek baskınına uğruyorsunuz ve biraz yankı etkisi, farklılaşmalar var – nüfus çalkantıları – hemen her ülkede var bu. Her Batı ülkesi bu çeşit verilere sahiptir. Ek olarak İkinci Dünya Savaşına dâhil olan Asya ülkeleri de aynı şekilde. Gördüğünüz gibi bu, bir ülkeyi anlamanın harika bir yolu.

Şimdi burası Hindistan, Hindistan'ın nüfus sayımı, garip bir sayım. Burada olup biten garip şey nedir? Bu garip şey şu ki; insanlar yaşlarını bilmiyorlar, hesapsızlar, bu yüzden her beş veya on yaşta sayılıyorlar. Bu sebepten burada bir beş yaş veya bir on yaş periyodu var. Bunlar yaşlarını yaklaşık olarak biliyorlar, tam olarak bilmiyorlar. Bu çok önemli değil, bir endüstri-öncesi ülkede, insanların tam yaşları o kadar önemli sayılmıyor. Buna yaş öbeklemesi denir. Bu durumda beş veya on yaş gruplarında fazlaca kişi bulunur.

Benim kendi babam da, ki bir göçmendi, yaşını bilmezdi. O, ya 1904'de ya da 1907'de doğmuştu, aslında bir doğum sertifikası da vardı ama bu belge Rusça Kiril alfabesiyle hazırlanmıştı ve bu alfabede 4 rakamı 7 gibi görünür. Bu yüzden babam ve annem daima onun gerçekte kaç yaşında olduğu hakkında tartışırlardı. Uzun bir Avrupa arka planına sahip ülkeler bile aynı probleme sahip olabilirler. Mesela burada 1937 nüfus sayımından Sovyetler Birliği var ve aynı yaş öbekleme etkisini görüyorsunuz. Hindistan kadar aşırı olmasa da ve erkeklere kıyasla kadınlarda daha kötü derecede (çünkü kadınlar daha az eğitimlidirler) olsa da burada büyük setler, şurada küçük setler görüyorsunuz. Bu, prensipte gençlerde daha az görülmeli, daha net olmalı ve kesinlikle bunların bazılarında bu aşırılıklardan kurtulursunuz ama gerçekte öyle değil, "beş-on yıllık aralıkta olmakla beraber tam olarak kaç yaşında olduğumu bilmiyorum" tavrı 1930'lara kadar ısrarla devam etmektedir.

İşte başka bir tuhaflık, nedir bu? Alıştıktan sonra, hemen yaş piramidinden bir ülke hakkında çok şey anlatabileceğinizi göstermek için bunu gösteriyorum. Arizonalı kimse var mı aranızda? Kimse yok mu? Efendim?

Öğrenci: [Duyulmuyor]

Profesör Robert Wyman: Bu Arizona'da Sun City'dir ki burası bir emekliler topluluğudur ve bunlar kimseye izin vermezler. Sanıyorum onların çoğu 50 yaş sınırına sahipler, buraya girebilmek için en azından 55 yaşında olmalısınız. Bu emeklilik yaşıdır. Benim annemin yaşadığı West Palm Beach'deki Century Village böyle görünür, Florida da öyle görünür, California'daki birçok emekli köyleri de böyle görünür.

Bu nüfus piramitleri çok miktarda bilgi içeren muhteşem şeylerdir ve bu piramitleri görerek ülkelerin sosyo-ekonomik karakterleri hakkında çok şey anlatabilirsiniz. Yoksul ülkelerin daha az okur-yazarlık vb. gösterdiklerini ve daha yüksek doğum oranlarına sahip olduklarını bildiğimiz için şimdi bunun nasıl göründüğüne bakacağız.

Şurada bu nüfus piramitlerinden iki tanesi var, ve şurada Dünyanın daha gelişmiş bölgeler ve daha az gelişmiş bölgeler diye ikiye ayrıldığını daha önce görmüştünüz.

İlk fark ettiğiniz şey nedir? Bunun altındaki toplam alan, tek bir yıl olmaktansa şu beş-yıllık yaş öbeği, sıfır ile dört arasında şu miktar var veya şu miktar var. Dolayısıyla şunun altındaki alan toplam kaç insan bulunduğunu gösteren alandır. Gördüğünüz gibi burada çok daha az alan bulunmaktadır, yani çok daha az insan, az gelişmiş bölgeler Dünyanın ana çoğunluğudur ama aynı zamanda çok farklı bir şekil var.

Şurada gelişmiş bölgelerde ise tüm yaşlarda, az çok benzer sayıda insanlar görüyorsunuz. Aslında tam da öyle değil. Elbette ileri yaşlarda insanlar ölüyorlar ve bu yaklaşık şurada 50'li yaşlarda başlıyor. Ve sonra hızlanıyor ve geriye çok az kalıyor. Dolayısıyla şurada daralma var ve aynı zamanda şurada da daralmaya gidiliyor çünkü gelişmiş ülkelerde doğum oranı şimdilerde yenilenme seviyesinin altındadır ve bu sayede piramitlerde yaşlılardan daha az gençler görünmektedir. Bunu Dünyanın az gelişmiş yerleriyle karşılaştırın, çok daha fazla genç insanın bulunduğunu ve her bir yaş grubunun çok daha fazla insana sahip olduğunu göreceksiniz.

Tek tek ülkelere bakabilirsiniz; bu daha net bir örnek olacaktır. Şu Nijerya. Nüfus sayımına bakarak söyleyebiliriz ki yaş dağılımının ne olduğunu anlamak için mutlak olarak herkesi saymanız gerekmez – yaş dağılımını ayırt edebilirsiniz, şu toplam alt-örneklem değil, yüzdelik. Burada bir 50 yıllık bir değişim var, bir tane değil, çok fazla değişmiyor. 1975'te böyleydi, Nijeryalılar nüfusun az-çok şimdi ne olduğunu biliyorlar ve 2005 yılı için öngörü yapıyorlar – özür dilerim. Bu oldukça yeni ve neredeyse aynı görünüyor. Bu durumda gençlere doğru ilerledikçe, alan genişliyor ve yaşlılardan çok daha fazla çocukların olduğunu görüyorsunuz.

Peki, burada ne oluyor? Buradaki yaşların neler olduğuna bir bakın, özellikle Nijerya'da, 15–45; bunlar kadınların doğum yaptıkları yaşlardır ve şu kadın sayısı ikiden fazla çocuk doğuran kadınların sayısıdır; onlar kendilerini yenilemekten fazlasını yapmaktadırlar, dolayısıyla her bir set sonuncudan daha büyüktür. Bunun bir kısmı en faal döneminde, özellikle Sahra-altı Afrika'sında, bu düşüşün bir kısmı bebek ve çocuk ölümleridir. Farklılıkların bir kısmı, özellikle bu set ile şu set arasında, orada, ama bu küçük bir etkidir. Ana etki, her bir kuşağın daha büyük olması ve onların gittikçe daha çok sayıda çocuk yapmasıdır.

Şimdi, gelecekteki gelişmenin ne ve nasıl olacağına baktığınızda, şurada 40-45 yaş arasındaki kadınları görüyorsunuz. Yani şu kadın kümesi ve şu taraftaki kadınlar, bunlar kadın sayıları. Bu çocukların bir kısmını onlar üretiyorlar. Başka bir beş yılda, şuradaki sonraki beş yıla bakarsanız, 40–45 yaş arasındaki kadınların şimdi 45–50 yaş arasında olduklarını fark edersiniz; artık burada fazla bir doğurganlık yok. Nijerya'da pek fazla IVF (tüp bebek) ve benzeri yöntemler kullanmıyorlar. Bu yüzden kendilerini yenilemeyi durdurmuş durumdalar ama o büyüklükteki tablo doğurganlık yaşına gelen şu büyüklüktekilerle yer değiştiriyor, yani 10–15 yaş arasındaki kadınlar 15–20 yaşa girmekteler ve çocuk doğurmaya başlamaktalar. 40–45 yaş arasındaki kadınlar ki bunların artık pek fazla çocuk doğurma yetenekleri kalmamıştır, sahneden çekiliyor ve mutlak olarak çocuk doğurmayı bırakacaklardır.

Kadınların sayısı, yani çocuk doğuranların sayısı hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu durumda, üreme yaşına giren kadınların sayılarının üreme yaşından çıkan kadınların sayılarının iki katına çıktığı bir beysbol sahası gibi bir durum otaya çıkar, her yıl, her bir beş yıl, her nasıl saymak isterseniz. Çocuk doğuran kadınların sayısı olağanüstü

şekilde artmaktadır. Bunun sonucu, burada başka bir kıyaslama var, Batı'da, gelişmiş ülkelerde 40–45 yaş arasındakilerin sayısı 15–19 yaş arasındakilerin sayısından çok büyük oranda farklı değildir. Dolayısıyla, (bu ülkelerde) üreme yaşını terk eden kadınların yeri, üreme yaşına giren kadınlar tarafından aşağı-yukarı aynı oranda doldurulmaktadır.

Elbette, nüfus azalmasıyla birlikte, gelişmiş ülkelerde, üreme yaşını terk eden kadınlardan daha az sayıda üreme yaşına giren kadına rastlanır. Yani daha az çocuk doğuran kadın sayısı…, bu fenomen…, eğer nüfusunuz artıyorsa sorun çok daha ağır bir hal almaya başlar, eğer nüfusunuz azalıyorsa da sorun gittikçe ağır bir hal almaya başlar. Büyüyen ya da azalan çocuk doğuranlar sayınızla birlikte, pozitif geri bildirim söz konusu olur.

Burada milyarlar var – Dünya'da çocuk doğurma yaşındaki kadınların sayısı ki bu sürekli büyümeye devam ediyor, doğru mu? Farkında olabileceğiniz gibi, bunun üzerinde pek fazla bahsetmedim henüz, çünkü bir sonraki dersimizin konusu bu, burada Dünya'daki doğum oranı, kadın başına çocuk sayısı. Doğum oranı azalmaktadır. Dünya'da iki zıt şey gerçekleşmektedir. Çocuk doğuran kadınların sayısı yükselmekte fakat onların her birinin sahip olduğu çocuk sayısı azalmaktadır. İyimser olarak tahmin edilmektedir ki 2050'de kadın başına yaklaşık iki çocuk seviyesine ulaşılacaktır, ama henüz o noktada bulunulmuyor, henüz o noktada değiliz, şu anda biz bunun neredeyse iki katındayız- o noktadan şu anda çok uzaktayız.

Bunun sonucunda doğum yapan kadın sayısı yükselmektedir, çocuk doğurma oranları azalmaktadır; doğumların sayısı, bunu iki ile çarpabilirsiniz, doğumların sayısının öngörülebilir gelecek için artmaya devam etmesi beklenmektedir. Yani, mutlak doğumlar sayısı bu iki çatışan faktörün sonucu olarak artmaya devam edecektir.

Şimdi, doğum oranı düşmektedir; bunun eninde sonunda, gelecekte, iki çocuk olacağını kabul edelim. Sonra ne olur? Hala bunun gibi bir piramidiniz olur ama artık o düzleşmeye başlar. Bunu elimle yapmamalıyım. Aslında bu grafiği ele almak istiyorum. (Bu grafik) şunu gösteriyor – bu gerçekten de olması öngörülen bir şeydir. Tekrar belirtmek gerekirse şu gelişmekte olan ülkeler ve şu da görmüş olduğumuz piramit türüdür. Şu gösterdiğim şu geniş olarak artan şeyle birlikte 1985'e kadar gider. Temel olarak bir üçgendir bu. Onu bir üçgen gibi düşünebilirsiniz.

Eğer hemen derhal, Tanrı Cennetten çıkıp işin içine parmağını sokarsa ve iki çocuk derse ve hatta daha şaşırtıcı olarak, insanlar da ona itaat ederlerse ne olur? Şu çocukların sayısı, orada olan insanların sayısı, yani nüfus piramidi büyüyecek ama temel olarak bununla, piramit kareye dönüşecek fakat bu kadar çok sayıda insan olacak. Aynı temelle bir üçgenden bir dikdörtgene ulaşacaksınız. Bunu anlayabiliyor musunuz? İnsanların sayısı şunun içindeki alandır ve aynı temele sahipsiniz, bir üçgenden bir dikdörtgene ulaşıyorsunuz – lise geometri dersinden alanın ne olduğunu hatırlıyorsunuz, değil mi?

İkiye katlanıyor. Çünkü eğer bir üçgeniniz varsa ve karesini alırsanız, onu katlamış olursunuz – üçgenin yarısı yukarıda– ve tekrar o kadar çok sayıda insan elde edersiniz. Eğer bir mucize olur da şimdi doğurganlık durursa ve hemen kadın başına

derhal iki çocuğa sahip olursak, nüfus dengelenmeden önce iki katına ulaşmış olur. Bu neyi gösterir – elbette bu mucize olmayacak. Bu oldukça iyimser bir düşüncedir ve şu andaki durum da böyle değil zaten. Yani temelimiz de artacak. Nüfus hala artmakta olduğundan dolayı temel artacak ve evet daha fazla dikdörtgenleşecek. Fakat 2025'te bile henüz dikdörtgenleşmiş olmayacak, dolayısıyla, bu tür bir öngörüyle, 1985'teki nüfusun iki katından daha fazla nüfusunuz olacak, çünkü sizin sayınız yükselirken temel de büyümektedir.

Geriye oldukça çok miktarda nüfus artışı kaldığına dair bir beklenti vardır. Tüm bu fenomenler … artan bir nüfusa sahip olmaya bir kez başladığınızda – çok şiddetli bir şey doğurganlık oranına etki etmediği sürece – gittikçe daha çok sayıda çocuk doğuran insan olacağından dolayı nüfusunuz mütemadiyen artmaya devam edecektir. Buna nüfus momentumu denir çünkü artık siz, bir anlamda artan nüfusun belirli bir yönünde artmaya devam etmektesinizdir.

Aynı şey, bir sonraki derste göreceğiniz gibi, nüfus azalmasında da meydana gelir. Nüfus azaldığında her bir kuşakta giderek daha az sayıda çocuk doğuran insana sahip olursunuz, şu anda Japonya'da veya Singapur'da olduğu gibi. Dolayısıyla, doğum oranı şiddetle artmadığı sürece, giderek daha az sayıda çocuk sayınız olur. Bu size göstermektedir ki, eğer derhal bir yenilenme varsa, bu tür bir mucize, eğer herkes derhal sadece iki çocuk yaparsa, o zaman nüfus şöyle olur, bu etki tamamen nüfus momentumudur. Bu artışın tümü, şu anda bulunduğumuz yerden şuraya kadar, tamamen bir momentum etkisidir, yani giderek daha çok sayıda üreme yaşına giren çocuklar olacağı olgusu ki bunun ortaya çıkması çok uzun bir zaman gerektirir, hemen yenilenme olmaz. Bu, Birleşmiş Milletlerin ne olacağına dair tahminidir. Gerçek nüfusun şu şekilde olacağı öngörülür.

Eğer herkes iki çocuk yaparsa, şu nüfus artışını elde edersiniz. Aslında umulan şey daha fazlasıdır. Nüfus geleceğinde neler olacağına dair çok şey şimdiden belirlenmiş durumdadır. Mevcut momentum zaten bilinmektedir. Hatta doğum oranları hızlı bir şekilde düşse bile Dünyanın nüfusu artmaya devam edecektir. Bu hatırda tutulması gereken önemli bir husustur. Dünyada doğurganlık azalmaktadır, nüfus artmaktadır ve bu ikisi birbirini dengelememektedir.

1985 verilerinden hareketle Dünya nüfusunun bir şekilde ikiye katlanacağı öngörüsü yapılmıştı, orada bir miktar ilerleme kat ettik ama hala 6.7 milyar insan var ve beklenti 2050'de yeryüzünde insan sayısının % 50 artacağı yönündedir ve belki de bunun da ötesinde bir hızla artmaya devam etmektedir. Büyük miktarda momentum etkisi, burada biraz geriye gideyim, şu Morityus'dur, Hint Okyanusunda bir ada. Bu ülke şaşırtıcı derecede doğurganlık azalmasına sahip küçük bir az-gelişmiş ülke olarak iyi bir örnektir.

Bu muhtemelen burada grip salgınıdır, fakat 1940'larda yaklaşık İkinci Dünya Savaşından hemen sonra başlayarak bu ülkenin ölüm oranı düştü. Modern halk sağlığı Morityus'a gelince ölüm oranı hızla düştü. Bu demografik geçisin standart karakteristiğine uyar. Yaklaşık 20 yıl sonra, yaklaşık bir kuşak sonra, insanlar çok sayıda çocuklarının olmasının zorunlu olmadığını öğrenirler, çünkü artık çocuklar ölmemektedir ve böylece doğum oranı düşer ve nüfus büyümesi işte burada olduğu gibidir.

Bu başarılı bir ülkedir, gelişmekte olan bir ülke için örneğin 1951 gibi oldukça erken bir tarihte başlayarak doğum oranı düşmeye başlamıştır. Bu ülke gerçekten bir anlamda nüfus büyümesini kontrol altına almıştır ve – fakat şuna bir bakın. Bu doğumlardır – toplam doğurganlık oranı ki şuradaki doğum oranıdır, ve dengeli durmaktadır ve sonra oldukça anlamlı derecede düşmeye başlıyor, fakat şuradaki toplam nüfus büyüklüğüne bakın. Bir değişim bile görmüyorsunuz; tüm momentum. Şurada doğum oranı 1965'te düşmeye başladı ve şimdi 25 yıl sonra nüfus büyüme oranında hala en küçük bir değişiklik bile göremiyorsunuz.

Bu anlattıklarım momentum etkisiydi, çünkü şu zamanda, doğurganlıklarını düşürmeden önce, o zaman yetişkinlerden çok daha fazla çocuk vardı, kadınların sayısı mütemadiyen yükselmeye devam ediyordu, bu yüzden doğurganlık düşse de çocukların sayısı yüksek kalıyor ve hatta daha fazla yükseliyor ve nüfus artmaya devam ediyor. Bu çok, ama çok güçlü bir etkidir ve … ve o (nüfus artışı) aradan 25 yıl geçmiş olmasına rağmen hala düzleşmiş değildir.

Şu, düzleşmeden önce ne kadar zaman geçeceğine dair bir öngörüdür. Bu ilkidir, ilk kutu, yıldır – bu, her ne yıl idiyse bizim şu anki büyüklüğümüzdür. 2030'a gelindiğinde, şu A.B.D'dir. Şu insanların sayısıdır, bu grafik .. tarihinde yapılmıştı, tarihini göstermiyor ama nüfusumuz 2030'da bir şekilde artacak ve bu gerçekten göç ile birlikte meydana gelen değişimi göz ardı ediyor. Bunun gibi, iki çocuğa erişeceğiz, eğer doğurganlığımız düşerse 2030'da iki çocuğa erişeceğiz ve dengeleneceğiz çünkü hızla büyüyen bir nüfusumuz olmadı, bu yüzden bu tarihte hemen dengelenmiş olacağız.

Nijerya ki görmüştünüz, şu anki nüfusu, bazı iyimser varsayımlara (göre) 2035'de kadın başına iki çocuğa ulaşacak fakat o zaman dengelenmiş olmayacak, ta ki 115 yıl sonra tekrar çok daha fazla bir nüfusa ulaşıncaya kadar. Nijerya örneğinde, kadın başına iki çocuğa ulaştığında, yani yenilenme seviyesine ulaştığında, nüfusun tekrar dengelenmesi için 115 yıl daha geçmesi gerekecek. Şu (gördüğünüz) Bangladeş'tir, 125 yıl. Şu İran, 110 yıl, İran büyük bir kaza geçirdi, bunun hakkında ve nüfusu hakkında daha sonra konuşacağız. Brezilya 145 yıl, doğurganlık oranının düşmesinden sonra momentum kendini göstermesi için çok uzun zaman geçmesi gerekir. Bu oldukça çarpıcıdır ve niçin çok fazla nüfus büyümesinin ortaya çıkacağını beklediğimizin temel nedenidir.

Tekrarlayalım, tek tek belirli bir ülkeye bakabilirsiniz ve şu Cezayir'dir ve Cezayir'in 20 yıl içinde ne yaptığına bir bakın, çok büyük bir oran bu. Şurada (gördüğünüz) onun ham doğum oranı – ham demek yaş veya herhangi bir şey için düzeltme yapılmamış demektir, sadece 1000 insan alın, bu 1000 kişi için kaç bebek vardı. 1965'de 50 bebek vardı ve 38'e düştü, çok büyük bir düşüş, % 24'lük bir düşüş bu. Cezayirliler doğum oranlarının bir çeyreğini kestiler, bu 20 yılda % 25'dir, yılda % 1'den daha fazla bir oran, bu çok ama çok hızlı bir değişim.

Momentumdan dolayı, 1965'de nüfus büyüme oranı % 2.4'tü, doğum oranı düşse de nüfus büyüme oranı yükselmektedir, hep momentum, ve büyüme oranının arttığı değişim yüzdesi % 19'dur, tekrar bunun hepsi, çünkü bu yaşta, bir nüfus patlaması yaşıyorlardı, yetişkinlerden çok daha fazla genç çocuklar. Nüfus 12 milyondan 22 milyona neredeyse iki kat arttı, nüfus % 83 yükseldi ve yıllık nüfus büyüme oranı çeyrek milyondan 600,000'e yükseldi; 0.6 milyon, yani % 217 değişti.

Gelişmekte olan ülkelerin ikilemi şudur: esas olarak tüm gelişmekte olan ülkeler, eğer nüfus büyüme oranları artarsa, kendilerinin ekonomik olarak yok olacaklarını anlıyorlar ve neredeyse tüm gelişmekte olan ülkeler doğum oranlarını düşürmeye yönelik şimdi resmi bir ulusal politikaya sahipler. Daha sonra halkların bunu benimsediklerini göreceğiz, halklar genellikle buna uyum sağlıyorlar ve onlar bir mucize yaratabilirler.

Bu ülkeler, bir sonraki seferde düşüşlerin bazılarını göreceksiniz, bir sonraki dersimde bundan bahsedeceğim, bazı harika düşüşlerden söz edeceğim. Demek istiyorum ki bu bir istisna değil, bu çok anlamlı bir düşüş; ama Dünya'da istisnai değil. Bununla beraber, buna rağmen, nüfus büyük miktarlara ulaşıyor, % 83'e kadar, % 100'e kadar, daha da fazlası. Devlet modernizasyonu ve doğum oranını indirmeyi zorlarken, taban örgütleri doğum oranını düşürme çalışmalarını teşvik ederken, nüfus yine de artmaya devam etmektedir.

Endüstriyel gelişme, eğer aşırı derecede hızlı değilse, doğum oranına ayak uyduramaz. Dolayısıyla bu ülkeler modernleşirlerken kötüleşen koşullar da görebilirler, yoksulluk büyüyebilir, dışlama artabilir, evsizlik çoğalabilir, tekrarlarsak nüfustan dolayı, doğum oranınızı düşürseniz bile, nüfusunuz aşırı derecede artmaya devam eder.

Bir teori – gelişmekte olan ülkeler için bir çeşit fırsat penceresi olduğuna inanır, örneğin Mısır'ı ele alın, eminim ki bu ülke de bu düşüşlerden birini yaşamıştır, şundan farklı olarak. Mısırlılar, Firavunlar zamanında, Dünyanın kralıydılar, Dünyanın zirvesindeydiler, hepiniz bu tarihi biliyorsunuz. Sonra demir icat edildi, ama Mısır'da değil, Mısır firavunlar zamanında bronz çağındaydı. Demir belki de Türkiye'de icat edildi, tam olarak nerede olduğunu bilmiyorum ve Dünyanın diğer kısımlarındaki halklar demiri aldılar ve demir kılıçlar yaptılar.

Nedendir bilinmez Mısırlılar asla demir çağını yakalayamadılar, belki ülkede hiçbir yerde demir olmadığından dolayı ve İ.Ö. 1000 yılından beri 1950'ye kadar neredeyse daima başkalarına tabiydiler. Nasır 1950'de İngilizlerden ülkeyi kurtarana kadar neredeyse hep başkaları tarafından yönetildiler, İngilizlerce yönetiliyorlardı, daha önce de Türkler tarafından, ondan önce de çeşitli halklar tarafından, Yunanlılar tarafından, Büyük İskender zamanında v.b, ve Romalılar tarafından, hep başkaları tarafından yönetildiler. Şimdi burada, 1952'de, sanıyorum Nasır devriminin olduğu tarih, İngilizlerden kurtuldular ve bağımsız bir cumhuriyet kurdular.

Mısır halkı çok hevesli ve heyecanlıydı, onlar şimdi emperyalizmin ve sömürgeciliğin prangalarını kırmışlardı, şimdi kendi ülkeleri olabilirdi. Fakat doğum oranı hala çok yüksektir, nüfus büyüme oranı çok yüksektir, hızla endüstrileşmek zorundaydılar. Ama o kadar hızlı endüstrileşememektedirler ve aslında bunu yapamazlar da. Neden? Birçok nedenden dolayı. Bunlardan birisi şu ki Mısırlılar İsrail ile olan anlaşmazlıkları üzerinde çok fazla parayı boşa harcamaktadırlar. Savaş üstüne savaş yaşamaktadırlar ve askeri ihtiyaçlar için çok büyük miktarlarda paralar harcamaktadırlar ki bu paralar ekonomik gelişme için harcansaydı daha iyi olurdu.

Zaman geçti ve insanlar modernleşmeye çalıştılar, bu ana ideolojiydi, önce sosyalist modernleşmeyi denediler, sonra kapitalist modernleşmeyi. Bunlara rağmen gördükleri şey her geçen gün daha fazla yoksulluk, dışlanma; bunlar ortadan kaybolmuyor.

Koşullar daha iyiye gitmiyor. Demek istiyorum ki birazcık iyileşiyorlar ama öncekinden çok da farklı derecede daha iyiye gitmiyorlar; bu yüzden modernleşmeden vazgeçtiler. Modernleşmeden vazgeçince geçmişi yücelttiler, geçmişte her şeyin daha iyi olduğunu söylüyorlar. Geçmişte her şeyin nasıl olduğuna dair romantik bir tutum geliştirdiler – doğum oranında daha fazla düşüşe direnerek, örneğin dine dönerek, modernleşmeye tepki göstermeye çalışıyorlar.

Bir süre önce ben Mısır'dayken, bir lokantaya gittim, bazen sizi uzun bir masaya oturtuyorlar, böylece tanışmadığınız insanlar yanınıza oturabiliyor, ve eğer İngilizce konuşabilen birisi yanıma oturursa onunla konuşurdum, Arapça konuşamıyorum, benim konuşabildiğim kişiler üst-sınıftan, eğitimli kimselerdi. Dolayısıyla orada üst-sınıf insanlar iyi İngilizce konuşurlar.

Ve iyi ve genç bir bayanla tanıştım, Kahire Üniversitesinde öğrenciydi, bu üniversite seçkin bir üniversitedir, mühendislik öğrencisiydi, çok zekiydi, bu anlamda çok çağdaştı, başörtüsü giymekteydi, onun annesi başörtüsü giymiyordu, önceki kuşakta bu yoktu. Bu (genç bayan) modernizasyona inanmıyordu. Onun kendi-öz çıkarı için bir mühendis olacak çünkü saygın bir iş arzuluyor, kendisi için çöle gitmek ve çölün kirliliğinde biraz yemek için kazı yapmak istemiyor. O, iyi bir işle modern bir kişi olmak istiyor, en azından iyi bir iş istiyor ama modernleşmeye inanmıyor.

Onun kişisel arzuları dışında kalan ideolojisi eskiyi yüceltme yönündeydi, yani her şey geçmişte daha iyiydi, modernleşme işe yaramadı gibi şeyler. Ülkeler ilk modernleşmeye çalıştıklarında işte bu fırsat penceresi vardır. Modernleşmeyle birlikte at-başı giden şeylerden birisi azaltılmış doğurganlık oranıdır. Eğer bu sağlanmazsa, insanlar onu (modernleşmeyi) reddedeceklerdir. Gelişmiş ve az-gelişmiş ülkeler ve Arap ülkeleri ve tabii Batı ülkeleri hakkında bugün Dünyada olup-biten şeylerin çoğu işte bu modernleşmenin reddiyle alakalıdır, çünkü modernleşme bazı ülkelerde işe yaramamıştır.

Eğer doğum oranı olduğu gibi yüksek kalırsa, Müslüman ülkelerde değil, birçok Müslüman ülkeler harika ilerleme gösterdiler, ama çok sayıda Arap ülkesinde doğum oranı çok yüksek kaldı ve buralarda çok büyük sayılarda işsiz erkekler mevcuttur. Ekonomi onları özümseyemez, onlar etrafta işsiz-güçsüz dolanırlar, tüm genç erkeklerde olduğu gibi onlar da idealisttirler; onların seçip benimsedikleri idealler geçmişte yüceltilmiş kurgusal bir geçmiştir.

Dünya, bu fırsat penceresine dayalı olabilir. Kaç ülke bunun avantajını kullanabilir? Çin açıkça bunun avantajını kullandı, Japonya da aynı şekilde. Çok sayıda Uzak Doğu ülkesi fırsat pencerelerinin avantajını kullandı ama (öte yandan) başka çok sayıda ülkeler de fırsat pencerelerinin avantajını kullanmadılar.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
11. Ders Dökümü
19 Şubat 2009

Profesör Robert Wyman: Bu gün ilk kez bir misafir hocamız olacak. Size Dr. Michael Teitelbaum'u tanıştırma mutluluğunu yaşıyorum. Lisans eğitimini ilginç bir kombinasyon olan biyoloji ve sosyolojide çift ana dal yaptığı Reed College'dan aldı. O bir Phi Beta Kappa'ydı ve bunun sonunda Rhodes bilgini oldu. Bu sınıfta Rhodes bilgini olmasını beklediğimiz kaç kişi var? Sonra O, Oxford'a biyoloji çalışmak için gitti ve danışmanı öldü.

Dr. Michael Teitelbaum: Önce felç oldu – sonra korkunç bir şekilde yavaş yavaş öldü.

Profesör Robert Wyman: Kötü bir şey oldu.

Dr. Michael Teitelbaum: Çok kötü bir şey oldu.

Profesör Robert Wyman: Sonra konunun istatistiksel ve nicel boyutunu çalıştı ve sonunda demografya alanında doktora yaptı ve ondan sonra Amerika'ya geri geldi, Oxford'da ve Princeton'da ve burada, Yale'de dersler okuttu. Akademisyenlerin çoğunun aksine, Amerikan hükümeti gibi, ben de aslında bazılarının gerçek dünya sorunları olup olmadığından emin değilim, ama gerçek dünya sorunları ile uğraştı.

Dr. Michael Teitelbaum: Evet, bir çeşit gerçekdışı.

Profesör Robert Wyman: Amerika Temsilciler Meclisi Nüfus Seçim Komisyonunun personel müdürüydü ve sonra Uluslar arası Göç ve Kooperatif Ekonomik Gelişme Çalışmalarında A.B.D. temsilcisi oldu. Ford Foundation, Uluslar arası Barış İçin Carnegie Vakfı'nda çalıştı, yani bu çok önemli bir görevdir. Şimdi de bilim ve teknoloji programlarından sorumlu başkan yardımcılığını yaptığı The Alfred Sloan Vakfı'nda çalışmaktadır.

National Academy of Sciences, National Institutes of Health, American Association for the Advancement of Science kuruluşlarının danışma kurulunda yer aldı. Yedi kitap yazmıştır ancak ben dört tanesini bulabildim: bir, iki, üç, dört. Böylece okuma paketinize ek olarak, umuyorum hepiniz almışsınızdır – bu akşam için okumanız gereken parça budur.

Buna ek olarak – bunlar onun kitaplarının sadece yarısıdır—beş tane önemli hükümet raporu, 75 makale, vs. yazmıştır. Onun yaptığı en önemli katkılardan birisi bizim daha yeni üzerinde durduğumuz konudur, sanırım Princeton Projesinin İngiltere ile ilgili olan kısmını anlatırken ondan bahsettim, İngiliz doğumlarının düşüşü üzerine olan kitap, işte yazarı burada. Ve *The Times Higher Education Supplement*, bu kitapta şöyle yazar: " Emsalsiz ölçüde çok veri bu tür çalışmalarda çoğu kere bulamayacağımız açıklıkta sunulur ve analiz edilir. Kitap paha biçilmezdir; Doğum oranlarında son zamanlarda meydana gelen düşüşlerin çok karmaşık olan nedenlerini sıralar ve açıklığa kavuşturur."

O, ayrıca küresel çevre sorunları, nüfus ve kaynaklar üzerinde çalışmıştır. O, şu kitabı, bir çevre kitabı yazdı, kendisinin en iyi araştırmalarından birisidir. Böylece bugün sadece ders değil bize onur da verdi, ayrıca bu akşam yemeğe gelmeye razı oldu ve tüm öğrencilerimiz davetlidir. Yemek, Timothy Dwight'da 5.30'da başlayacaktır ve yapacak başka işleriniz olduğunu biliyorum, gayrı resmi bir akşam yemeği olacağından eğer 5.30 da orada olamazsınız, daha sonra da gelebilirsiniz; ya da daha sonra yapacak işiniz varsa uğrayıp, ayrılabilirsiniz. TD'de bir çeşit küçük bir yemek odası var, orada olacağız.

Geçen dersimizde Avrupa'da doğum oranlarının düşmesi üzerinde durmuştuk ve salı günü doğum oranlarındaki bu düşüşün –konuşmaya başlamıştık – Avrupa'da nasıl devam ettiğini ve oradan dünyaya yayıldığını görmüştük. Size küresel ölçekte doğum oranlarının düşüşünü gösteren bir grafik göstermiştim. Gelişmiş ülkelerde – size söylendiği gibi dünyada genel olarak, doğumlardaki düşüş, nüfus artışının hızla devam etmesini önlemeye yetecek kadar düşük olmadığını söylemiştim. Fakat Avrupa'da, Japonya'da, gelişmiş ülkelerde, doğumlardaki düşüş, nüfusun yeterince azalmasına sebep olmuş ve bu ülkelerde şimdi önemli bir azalma sorunu vardır; nüfuslarında muhtemel bir azalma, davranış kalıplarında kesin bir değişiklik ve Michael'ın uzman olduğu alan da bu ve ben ağzımı kapatır kapatmaz bu konu hakkında konuşacak.

Dr. Michael Teitelbaum: Teşekkür ediyorum Dr. Wyman, ve burada olmaktan onur duyuyorum. Size şunu söylemek istiyorum ki Robert Wyman profesörünüz oluğu için çok şanslı lisans öğrencilerisiniz. Onun dersinin ününü duydum ve onu tanıyorum, mükemmel bir akademisyen ve bilim adamıdır. Yayınlar listesi…

Profesör Robert Wyman: Birbirimize 100'er dolar bahşiş verdik.

Dr. Michael Teitelbaum: Şu yayınlar listesine bakmam, evli olduğum 40 yıl boyunca karımın benden neden çok sıkıldığını anlamamı sağlıyor, çünkü bu çalışmaların çoğu ben akademisyen değilken yapıldı ve bunun anlamı boş zamanlarınızda, yaz tatillerinizde, hatta hafta sonlarınızda, ya da akşamları yapıldı. Fakat bu çalışmaları yapmak ilginç ve heyecan vericidir ve bunları zevkle yaptım.

Bu mükemmel dersin programını gördüğüm için, yüksek doğum oranlarını, demografik geçişi gördünüz bu yüzden doğumların en azından 200 yıldır ilgi çektiğini ve fakirlikle, fakirlik endişeleri ile, az gelişmişlik, gelişmekte olan ülkeler vs. ile ilgili olduğunu biliyorsunuz, ya da Malthus'un yazdığı 1800'lere kadar gittiğini, ayrıca çevre sorunları vs. ile de ilgili olduğunu biliyorsunuz.

Fakat daha az bilinen bir şey, bu 200 yılın en az 100 yılında doğum oranlarının düşüklüğünün sorun olarak görüldüğüdür. Bunun uzun ve diyebilirim ki oldukça patırtılı bir tarihi vardır. Bundan endişe duyan çok sayıda kişi, çoğunlukla önde gelen bilim adamları ve politikacılardır. Diyebilirim ki bu konudaki tartışmalar, yüksek doğum oranlarında olduğu gibi yanlış anlamalar ve karışıklıklarla karışmıştır, yani nüfusla ilgili yanlış anlamalara ve karışıklıklara sebep olan bir şeyler vardır. Şimdi genel olarak düşük doğumlar güç azalması ile ilişkilendirilmektedir.

Bunu siyasal ve ekonomik anlamda düşünmelisiniz. Ulusal güç, imparatorluklar, imparatorlukların gerilemesi vs., bağlantılar kurulmuştur fakat bu bağlar çoğunlukla

neyin neye sebep olduğu konusunda muğlaktır. Düşük doğumlar imparatorlukların gerilemesine ya da ulusal gücün azalmasına sebep olur mu, ya da bu bir semptom mudur? Yorumcular çoğu kere ne hakkında konuştuklarını açıkça söylemezler. Fransız'ların bu konulardaki tartışmalarını bilenleriniz bunun, örneğin 1870'lerde Fransız entelektüel söyleminde çok önemli bir konu olduğunu bileceklerdir.

Fransızlar bunda hiç de yalnız değillerdir. Aynı endişelerin 1930'larda Almanya, İngiltere, İsveç, A.B.D, Rusya vs. de de dile getirildiğini görürsünüz. Daha yakın zamanda, geçen 30-40 yıl içerisinde Doğu Avrupa'da, Japonya'da, kesinlikle A.B.D.'de, ve son olarak Asya Kaplanlarında: Singapur, Tayvan ve Kore'de, bu görüş dillendirilmiştir. Güçle ilgili, ulusal güçle ya da ulus içerisindeki güçle ilgili olduğu için düşük doğumlar uzun zamandır siyasal ideolojilerle ve kültürel değerlerle ilişkilendirilmiştir. Bazı durumlarda, düşük doğumlar istenen toplumsal politikalara ulaşmak için bir araç olarak bile kullanılmıştır.

Bir noktaya dikkat çekmek istiyorum ve umuyorum ki bugünkü dersten öğrenerek gidersiniz, o da şudur: düşük doğumlar hiçbir zaman asla yaşayan insan sayısıyla ilgili olmamıştır, fakat buna her zaman sosyo-kültürel değerler gözlüğünden bakılmıştır. Bunun, yaşayan insan sayısı ile ilgili olmadığını söylememin sebebi şurada gösterilir, çünkü eğer söylediğim şey doğru olmasaydı doğumlarla ilgili en azından 1950'den beri herhangi bir kaygı duyulmaması gerekiyordu.

Gördüğünüz gibi dünya nüfusu geçen yarım yüzyılda olağanüstü arttı ve gelecek demografik eğilimler konusunda herhangi bir kaygı olmaması gerekir, çünkü Birleşmiş Milletlerin yaptığı nüfus öngörülerinden hangisini alırsanız alın önemli bir artış gerçekleşeceğini göreceksiniz. Gerçekte, düşük doğumlarla ilgili korku, kültürel olarak tanımlanan bölgesel ya da ulusal, ya da dini, ya da etnik bağlamda şekillendirilmiştir. Bunu, eğer yapabilirsem kabaca şöyle söyleyebilirim ki daha önce öğrendiğiniz ölümlerin azalmaya başlamasından beri, en azından 2 yüzyıl öncesinden beri hiçbir zaman insan kıtlığı çekilmemiştir. Sadece algılanan ya da belli bir tip insan grubunun göreceli kıtlığı görülmüştür.

Bu tartışmalarda en kritik kategori ulusal gruplardır ve sonra dile ya da dine, ya da diğer alt gruplara gelirsiniz. Size bunun bir örneğini vermek için şunu belirtmek istiyorum ki, Fransa'nın önceki başkanı Jacque Chirac Paris belediye başkanıyken Fransa'nın nüfusunun azalması konusunda uyarılar yapmıştı. Bu görüş sağdan sola kadar bütün Fransız halkının paylaştığı bir görüştür ve onlar çok az sayıda Fransız'ın olduğunu düşünür, ancak Jacque Chirac aynı zamanda Arap göçmenlerin ülkelerine gönderilmelerini ve gelecek göçmenlerin de sınırlandırılmasını teşvik etmiştir. Şunu demek istiyorum ki bize klasik olarak bu endişe, yaşayan insan sayısı ile ilgili değil, Fransa'da yaşayan Fransız insan sayısı ile ilgilidir.

Bu gibi şeylerde ideolojik birliktelik yoktur. Biraz önce Fransa'daki kaygının siyasi yelpazede sağdan sola kadar bütün kesimlerce paylaşıldığını söylemiştim. A.B.D'de liberal, Avrupa'da ise sol kanat olarak isimlendirebileceğimiz kesimler, muhafazakarlarla beraber o, ya da bu şekilde bu konudaki endişelerini ifade etmişlerdir.

Demokratik düşünürler, savaş arası dönem Almanya ve İtalya'sında milliyetçi sağcılar gibi demokrat olmayanlar, diğer Avrupa ülkelerindeki ve Fransa'daki Front Nacionalé

gibi milliyetçi partilerin hepsi, Stalin'in ve Romanya'da Nikolay Çavuşesku'nun otoriter solcuları bu gibi endişeleri dile getirmişlerdir. Romanya ile ilgili benim yazdığım tamamen ayrı bir hikaye vardır. Eğer tuhaf bir durum görmek istiyorsanız Romanya hükümetinin 1960'larda ne yaptığını okuyun.

Düşük doğumlar siyasi sağcılar tarafından ulusal gücü, imparatorluk gücünü tehdit eden bir unsur olarak görülmüştür; ya da daha ekonomik motivasyonla olaya bakanlar tarafından sendikaların gücünü ve ücretleri azaltan bir tehdit olarak görülmüştür. Sağ kanattaki bir çok kişi, toplumsal sınıflar, ırklar, vs. arasındaki doğum oranı farklılıklarının alarm verici olduğunu ifade etmiştir. Fakat, samimi olarak söylersek bu endişeler sağcıların bilinç altına yerleşmiştir ama sağcılarınkinden başka diğer siyasi argümanlar da vardır. Söylediğim gibi siyasi sol da çoğunlukla bu milliyetçi ve stratejik kaygıları paylaşmıştır.

1930'larda Hitler'in Almanya'sı çok katı milliyetçi bir politika izleyerek Almanya'da doğumları arttırmaya çalışmıştır. Stalin'in Sovyetleri de aynı şeyi yapmıştır, aynı zamanda, aynı yerde ya da aynı zamanda farklı yerde, bir çok bakımdan aynı politika. Sonra sosyalist devletler var, biraz önce Çavuşesku'dan bahsetmiştim, güçlü bir doğum yanlısı politikaları vardı. Fakat aynı zamanda Çin Halk Cumhuriyeti doğum yanlısı politikalardan çok güçlü bir şekilde doğum karşıtı politikalara geçmiştir ve bu, belki de dünya tarihindeki en enerjik doğum karşıtı politikadır; aynı ülke, aynı parti kontrolünde – nüfusu büyük oranda etkiler.

Şimdi, Batıda demokratik solcular genellikle düşük doğumların, kurmak ve geliştirmek istedikleri refah devletine yönelttiği tehditlere odaklanmıştır. Ve aslında eğer 1930'lara bakarsanız Myrdal'ın (önde gelen ekonomist, İsveç solcularının Nobel Ödülü adayı) öncülüğünde ilginç bir tartışma vardı ve bu tartışmada İsveç'teki muhafazakar partilere refah devleti olarak isimlendirilen bir fikri tanıtmaya çalışıyordu ve bunu yapmanın yolu doğumları artırmaktı. Eğer doğumları arttırmazlarsa, yaklaşık 50 yıl sonra hiçbir İsveçli kalmayacaktı ve sağ partileri, başarılı bir şekilde anlatmaya çalıştıkları refah devletini desteklemeye ikna ettiler.

Demograflardan ne haber? Onlar da bu tartışmalara katılmış mıdır? Evet, bazı en önde gelenleri de dahil, onlar da bu konuyu tartışmıştır. Bunun sebeplerinden birisi onların 1930'larda çok güçlü kavramlar ve teknikler keşfetmiş ve geliştirmiş olmalarıydı. Artışın gerçek oranı, net nüfus oranı, toplam doğum oranı ve demografik öngörü modeli kavramlarını henüz işleyip işlemediğinizi bilmiyorum. Bütün bunlar o zaman geliştiriliyordu – bu teknikler 1930'larda gelişti ve demografların İngiltere'nin nüfusunun, örneğin 1930'dan 1960'a kadar çok hızlı azalacağı tahminine götürdü ve *Twilight of Parenthood*, *Race Suicide*, ve benzer diğerleri gibi çok dokunaklı bazı roman ve akademik kitapların yazılmasına yol açmıştır. Bunlar demografik öngörü modellerini kullanarak ilgili gruplardan çok az sayıda insan kalacağını söylüyorlardı.

Şimdi bazı bakımlardan bunlar açıkça eksik tahminlerdi. Tahminler gerçekleşmedi, ve bu, yanlış anlamalardan kaynaklandı çünkü bunlar yeni teknolojilerdi ve daha yeni geliştirilmiş ve anlaşılmıştı; üstelik tipik şekilde fazla bir heyecan, akademik heyecan vardı, gerçekten uzak geleceği gösteren bir pencere açtıklarını düşünüyorlardı. Artışın gerçek oranını ve öngörü modellerini kullanarak gelecek 50 yılı tahmin edebiliyorlardı. Böyle düşünüyorlardı. Ama yanıldılar. Bütün bu öngörülerin yanlış olduğu deneysel olarak ispatlanmıştır.

Şimdi bunu daha iyi biliyoruz çünkü bunların yanlış olduğunu gördük. Aslında işlerin çok kötü gittiğini görmek işe yarar, fakat demografik öngörülerin nüfusun geleceğini tahmin edeceğine inanma yanlışı şu anda, biz konuşurken de çoğunlukla demograf olmayanlar tarafından yapılmaktadır. Demograflar gelecek nüfusu tahmin etmede öngörülere inanamayacaklarını iyi öğrendiler. Demograf olmayanlar bunu öğrenmediler ya da öğrenmek istemediler, ve nüfusun Batı'da, Sovyetler Birliği'nde, Rusya'da, İtalya'da azalmasında ya da diğer kategorileri tahmin etmek için bunu kullandılar.

Şeyden ne haber—Çok tanınmış birkaç demografın da bu tahminleri yaptığını belirmiştim. Evet bunların en tanınmışı Fransız demograf Alfred Sauvy'ydi, gerçekten çok tanınmış bir adamdı, belki de Fransız demograflarının en kıdemlisiydi. O, kariyerinin çoğunda, esas olarak 40 yıl boyunca bu tür düşük doğumların ilişkilerini ve azalmasını çalışmıştı.

Şimdi size O'nun doğum oranlarının çok düşük olmasına bağladığı bazı tarihi olayları sıralayacağım. İlk sırada Antik Atina'nın ve Roma'nın çöküşü var. Fransa'nın sanayileşememesi, 19. yüzyılda Fransız donanmasının gerilemesi, Fransız ordusunun 1940'ta Almanlar karşısında yok olması. O, değişik olayları çağrıştıran bir dil kullanmıştır. Örneğin O, "1940'ın maddi olmaktan çok korkunç moral başarısızlığı kısmen düşük doğum oranlarının sebep olduğu tehlikeli hastalıktandır" demiştir. Alman işgali, "eski adamlar canından bezmiş bir şekilde aşağılık bir çözüme dayanmaya çalışıyor. "O zaman geç olan, yani direniş "bağımsızlık ve özgürlüğe giden ulusal güç içerisinde yer alıyordu" Bizim bunaklığımızın hayati etkisi, bu ölümcül bir uyarı değil midir? Bununla beraber gelen Fransa'nın nüfusunun azalması, ölümcül bir durum, çöküşün genel bir mirasıdır." Bu alandaki yazıların ne kadar güçlü bir anlatıma sahip olduğunu görüyorsunuz.

Sizin, demografların, doğumların çok düşük olması kaygılarını yaşam boyu taşıdığı izlenimine kapılmanızı istemem, tam aksine, bu bütün demograflarca kabul edilen bir endişe değildi. Sonuçta 1930'ların bütün bu sıkıcı tahminlerinin yanlış olduğu ispatlanmıştır. Geçmiş, kafa karışıklıklarının ve endişelerin birisidir. Gelecekten ne haber? Şunu söyleyebilirim ki gelecek de büyük bir tahmin edilemezlik söz konusudur. Doğru olan şudur ki daha önce bir örneğini yaşamadığımız bir düşük doğumlar dönemi yaşıyoruz ve çok düşük olmaları ve daha önceden yaşanmamış olmaları nedeniyle Dünyada ne kadar yaygın hale geleceğini bilemiyoruz.

Daha önce benzeri görülmediği için bu oranların bu düşük düzeyde devam edip, etmeyeceğini bilmenin bir yolu yoktur. Eğer oranlar biraz yükselirse, hatta eğer sihirli 2.11 yenileme seviyesinin üstüne çıkarsa, ya da daha fazla azalır da (ülke sıralamalarının) lig tablosu seviyesine inerse, liderler şaşırtıcı bir şekilde İtalya, İspanya, Hong Kong olacaktır. Birisi size bunu bilebileceğini söylerse inanmayın, bunu bilebilecek bir yol yoktur.

Şunu biliyoruz ki 1930'ların düşük doğum oranları kısa süreliydi ve bunu 1930'larda düşük doğum oranına sahip bazı ülkelerde görülen ama diğer bazılarında olmayan belirgin bir bebek patlaması dönemi izlemiştir. Size söyleyebileceğim şudur ki Yale'den mezun olmanızın 50. yılı toplantısında neden bir araya gelmiyorsunuz ki size o zaman sizinle doğum oranları düşük olan bu ülkelerin yeni doğum oranlarının çok düşük mü kaldığını, daha da azaldığını mı yoksa biraz arttığını mı konuşalım.

Bunu bilmenin tek yolu budur. Şu grafik bir tahmin olarak kesinlikle yanlış olacaktır, ama benim tahminim budur.

Burada garip bir durum var, % 90'ı kendi doğumlarını kontrol edemeyen kadınların toplumundan, % 90'ı doğumlarını kontrol eden, hesaplı bir şekilde kontrol eden bir topluma geçmiş bulunuyoruz. Bunun sonucu şudur ki analizciler, demograflar, ve sizler, kadınların kolektif olarak ne yapacağını mantıklı bir şekilde tahmin etme ihtimaliniz azdır, şimdi biliyoruz ki onlar bireysel olarak, hesaplayarak kendi doğumlarını kontrol ederler. Akla yatkın çok çeşitli nüfus öngörüleri vardır, sizin yapabileceklerinize –eğer yapmak isterseniz- kıyasla şunlar sadece bunlardan bazılarıdır, bunlar hem yüksek tarafta hem de düşük tarafta oldukça muhafazakar sayılabilecek tahminlerdir.

Gerçekten çok önemli belirsizliklerin olduğu bu şartlar altında gelecekle ilgili öngörü yapmamızı sağlayacak tarihi tecrübelerin ihtiyatlı yorumunu yapabilir miyiz? Ben size bunlardan bir kaçını göstereceğim ve eğer yapmak isterseniz bunlarla beni vurabilirsiniz. İlk olarak, neredeyse kaçınılmaz bir şekilde nüfusu daha yaşlı bir yapıda göreceğiz, geçmişe göre daha yaşlı kompozisyonda göreceğiz. Düşük doğumların sonucu budur. Tabii ki eğer bir nükleer felaket olursa ya da başka türlü bir felaket olursa bütün tahminler geçersizdir. Bu öngörülerin ya da gelecek tahminlerinin hiç biri felaketleri içermez.

Geçmişte olduğu gibi daha genç bir nüfus yapısına dönmenin yolu doğumlarda belirgin bir artışın gerçekleşmesi ve bu yüksek doğum oranlarının devam etmesidir. Bunun anlamı da hızlı bir nüfus artışı *ad infinitum* demektir. Sanırım birçoğunuz bunun olma ihtimalinin olmadığını biliyorsunuz. Şimdi söylemek istediğim diğer şey şudur ki kadın başına 1.1 çocuğun düştüğü toplumlardaki gibi çok düşük doğum oranları ki bunları İtalya'da, Japonya'da, Japonya'nınki biraz daha yüksek fakat sadece 1.3.

Sanırım şu istenen bir durumdur – benim kendi sübjektif görüşümü söylüyorum, doğum oranlarının daha yukarılara çıkması istenen bir durumdur, fakat sanıyorum oranlar hiçbir zaman geçiş dönemi öncesindekiler kadar yüksek olmayacaktır. Zorluk, gençten yaşlı nüfus yapısına geçişi kolaylaştıracak yaratıcı mekanizmalar bulmak ve yeni şartlar altında uzun dönemde gelişecek bu toplumlarda uyum mekanizmalarını yerleştirmektir.

Söylemek istediğim ikinci şey; bizler toplu olarak demografik tahminleri yapmada her ikisi de çok önemli olan iki önemli yanlışa düşeriz. Birincisi, dönem oranlarına aşırı vurgu yapma yanlışına düşeriz. Dönem oranı kavramını derste tartıştınız mı?

Profesör Robert Wyman: Geçen dersle ilgili bir okuma parçası vardı.

Dr. Michael Teitelbaum: Tamam, dönem oranlarına odaklanmak gibi bir tehlikenin içerisindeyiz. Ben de bu hatayı yaptım; çarpıtılmış oranlar olduğunu bilmemize rağmen İtalya'da kadın başına 1.1 çocuk. Bu rakam ortalama bir kadının çocuk yapma dönemini bitirdiğinde kaç çocuk sahibi olacağını belirleyen oranların epeyce altındadır, toplam bir orandır. İkinci tehlike—her gün yaptığımız bir şeydir, yaşlanma kategorilerini yanlış belirlemek, dolayısı ile demografik yaşlanmanın anlamını yanlış yapılandırırız. Bunların her ikisi ile ilgili bir kaç söz söylememe müsaade ediniz.

Avrupa'daki İtalya, İspanya, Portekiz, İrlanda gibi ülkelerde ortalama evlilik yaşı dolayısı ile ilk çocuk yapma ortalama yaşı önemli ölçüde yükselmiştir. Demografya standartlarında bunlar büyük artışlardır ve bu artışlar, çocuk doğurma ortalama yaşının hesap edildiği dönem için dönem oranlarını çarpıtacak kadar büyüktür. Bu durum demografların iyi bildiği bir durumdur; ancak siyasi liderler tarafından iyi anlaşılmamış bir durumdur.

Ben Kongrede bir komiteyle çalışırken, 'cohort-bir insan topluluğu' kelimesini kullanmamayı öğrenmiştim çünkü ne zaman bu kelimeyi kullansam bir parlamenter 'arkadaşlarını, çevrendeki insanları mı kastediyorsun?' diye sorardı. Ben de 'hayır, bu bir nesil kavramı' derdim, sonra O, 'ooo, bunu anlamıyorum, gerçekleri bana söyleme zahmetinde bulunma' derdi, fakat bu terim bile yanlış anlaşılmıştır. Çarpıtmanın çok kolay olduğu gerçeğinden hareketle, o tür bir dinleyici grubu için dönem oranlarını çarpıtmak için bir el sepetinde hepimiz cehenneme gideceğiz gibi bir şey iddia ederseniz, bunun gelecekte sonsuza kadar devam edeceğini söyleyebilirsiniz.

Profesör Robert Wyman: Bize dönemin ne olduğunu söyleyebilir misin?

Dr. Michael Teitelbaum: Dönem oranı..?

Profesör Robert Wyman: Herkes dönem oranı ile ilgili parçayı okumadı.

Dr. Michael Teitelbaum: Tamam, dönem oranı şudur –şöyle ifade edilir –diyelim ki— bir dönem oranı olan toplam doğurganlık oranını ele alalım, bir anlamda bu şu anlamda yapay bir şeydir; diyelim ki kadınların 2009'daki doğurganlık davranışlarını özetleme girişimidir, bu arada demograflar sadece kadınları, her yaştan kadınları dikkate alır. Bu 15-19, 20-24 yaş arası kadınların doğurganlık oranıdır; bunlar, 2009'da gördüğünüz gibi farklı gruplardır. Bunlar farklı yıllarda doğmuşlardır; her birinin yaşına göre karakteristik doğum oranı vardır. Eğer herhangi bir yılda bütün bu yaş gruplarının hepsinin doğum oranlarını toplarsanız bir dönem oranı elde edersiniz. Bu her yaştaki toplam nüfusun genel doğum davranışlarını özetleme girişimidir. Sonra biz bunu rakamla ifade ederiz, muhtemelen kafa karıştırıcı bir şekilde, kadın başına 1.1 çocuk ya da kadın başına 2.1 çocuk gibi. Bu herhangi bir gerçek kadın değil, yapay bir kadındır.

Profesör Robert Wyman: En iyi tür.

Dr. Michael Teitelbaum: Kadının en iyi türü, evet. Eğer siz – bunu anlamanın diğer bir yolu – düşünün ki 1000 tane kadın demografınız var. Bunu gerçekten düşündüğünüz zaman, bu korkutucu bir durumdur ve onların işbirliği yaptığını düşünün, hepsi 15 yaşındadır, yani 15 yaşında demograflar ve bir birliktelik yaparak beraberce o yıl her bir yaş grubunun oranında çocuk doğuracaklar, ta ki doğurganlık dönemlerinin sonuna kadar. Doğruganlık dönemlerinin sonunda diyelim ki 40 ya da 45 yıl içerisinde ortak olarak o yıl için olan toplam doğurganlık oranı kadar çocuk sahibi olurlar, fakat tabii ki bu hiçbir zaman olacak bir durum değil. Sadece oranların ne anlama geldiğini anlamanıza yardımcı olmaya çalışıyorum.

Oranlarla ilgili sorun—dönem oranları ile ilgili iyi şeyin ne olduğunu söyleyeyim. Bunlar size herhangi bir yılda, ya da birkaç yıllık dönemde neler olduğunu söyler; bu yüzden buna dönem oranı adı verilir. Oranların özetinin son şekli budur. Grup

oranları bunu yapmaz, onlar size bugün 45 yaşında olan bir kadının bütün yaşamı boyunca kaç çocuğu olduğunu söyler. Dönem oranları ile ilgili sorun şudur ki eğer kadınlar çocuk doğurmayı geciktirir ya da hızlandırırsa bu, oranları çarpıtır. Her yıl eğer bir gecikme varsa çocuk yapma dönemleri bittiğinde sonuçta aynı çocuk sayısı ile bitirebilirler, fakat onu daha fazla yıllara yayarlar, böylece yıllık oranlar, dönem oranları bastırılır.

Bunun güney Avrupa'da olduğunu biliyoruz, orta Avrupa'da olmadığını da biliyoruz. Orta Avrupa'daki düşük oranla bu şekilde bastırılmaz, Güney Avrupa'daki oranlar bu şekilde bastırılır. Sanırım dönem oranları ile ilgili bu kadar yeter.

Şimdi, ikinci muhtemel hatanın demografların ve diğerlerinin bağımlı yaş kategorisi sınırlarını yanlış belirlemesi olduğunu söylemiştim. Ne zaman yaşlı bağımlı durumuna gelirsiniz? Yanıt 65'tir. Bu rakam nereden gelir? Keyfi midir? Bunu kim ortaya atmıştır? 1935'in Sosyal Güvenlik Kanunu'nu yapan kişiler bir kişinin kaç yaşında Sosyal Güvenlik Kurumundan emekli maaşı alması gerektiğine karar vermek zorundaydı. Neden 65 dediler? Aslında ilk önce 70 diyeceklerdi çünkü 19. yüzyıldan Bismarck'ın sosyal sigorta şemasını kopya ediyorlardı ve bu sistemde emeklilik maaşını 70 yaşında almaya başlarsınız.

O zaman işsizliğin çok yüksek olduğu bir dönemdi ve yaşlı çalışanları emekliliğe ayırma konusunda bir istek vardı çünkü böylece işsiz gençlere yer açılmış olacaktı; bu nedenle sınırı 5 yaş daha aşağı, 65'e çektiler. O zamandan beri istatistikî verilerde durum budur. Demograflar 1935 yılındaki 65 yaşın anlamının, 2005 ya da 2009'daki 65 yaşın anlamından çok farklı olduğu gerçeğine uyum sağlamış değillerdir. Bu bir sorundur çünkü biz üçüncü ondalık sayıyla, yaşlı bağımlılık oranını hesap etmek için çok fazla zaman harcayacağız, aynı zamanda bileceğiz ki çalışan sınıf ile yaşlı bağımlı nüfus arasındaki sınır arasındaki mesafe gerçekten gittikçe artmaktadır.

Bu arada, aynısı çocuk bağımlı nüfus için de geçerlidir, insanların sizin gibi daha sonraki dönemde üretken işgücüne katıldıkları 15 ya da 19 yaşlar arası olarak tanımlanan genç bağımlı nüfus oranı da buna dahildir. Bütün bunlar da değişmiştir ama biz halen bu sınırlara bağlı kalarak kendi kendimizi ve diğerlerini kandırırız. Bunun bir çok alternatifi vardır. Bunlara girmeyeceğim fakat açık bir ihtimal yaş sınırlarını, hem genç hem de yaşlı sınırlarını yukarı doğru çekmektir, diyelim ki 15 ve 65 yerine 20 ve 70 yaş mantıklı bir iştir.

Önceki serileri de tutmak istersiniz çünkü zaman içerisinde karşılaştırma yapabilmeyi istersiniz, fakat alternatif bir oran bulmak işe yarayan bir stratejidir. Başka bir ihtimal yaş, yani çalışan grubun yaşı ile yaşlı bağımlı nüfus arasındaki gerçek yaş yerine geri kalan yaşam süresi beklentisini sabitlemektir.

Şimdi düşük doğumlara karşı verilen siyasi tepkiler üzerinde biraz konuşmama müsaade ediniz. Temelde iki tür siyasi tepki güçlü bir şekilde ortaya konur. Birincisi doğumları arttırıcı tedbirler almak, bu çok açık ve direk bir tepkidir, ve ikincisi uzun dönemde düşük doğumlara uyum sağlamaktır. Bu önerilerden birisini kabul ediyor değilim fakat size ortaya atılan analitik ihtimalleri vermek istiyorum.

Birincisi, birçoğunuzu da gücendirecek olan, bazı ülkelerdeki doğum kontrol yöntemlerine erişimi sınırlandırmaktır. Eğer doğum kontrol araçlarını kullanmanız

yasaklanırsa, kürtaj, sterilizasyon vs, doğum oranları artacaktır. Bu basitçe 1966'da Çavuşesku'nun Romanya'da yaptığı şeydir. Bu, muhtemelen liberal demokrasinin olduğu bir sistemde uygulanamaz bir yöntemdir. Romanya en hafif ifade ile liberal demokrasinin olduğu bir yer değildi ve bu başka bir çok bakımdan da kabul edilemez bir durumdu. Bu muhtemelen Amerika'da bir devrimle sonuçlanacak bir durumdur, fakat bu sadece analitik bir ihtimaldir.

İkincisi yüksek doğumları artırmak için alınacak ekonomik önlemlerdir ve bu geçmişte farklı şekillerde uygulanmıştır. Çocuk doğurmaya nakit paraya ne dersiniz? Ya da hükümet tarafından nafaka, ailedeki çocuk başına yıllık ödeme, ya da çocuklu ailelere vergi indirimi, bunlar A.B.D'de vergi kanununun birer parçasıdır. Bunlar düz miktarlar olabilir, düzden kasıt her çocuk ödenen nafaka ya da vergi indirimi bakımından eşittir. Ya da bunlar "artan oranlı" olabilir, sanırım bunu paranteze almalısınız, ki anlamı daha sonraki, çocuk için, doğumlar için artan bir miktar demektir. Örneğin birinci çocuğa hiçbir teşvik vermeyip, üçüncüsüne çok büyük teşvik verebilirsiniz.

'Ayni' yardımlar da yapabilirsiniz. Örneğin, Doğu Avrupa'nın çoğunda iki ya da daha çok çocuklu aileler daha geniş ve tercihli dairelerde oturabilirler, tercih edilen, devletin yaptığı daireler. Bu şekilde öncelik elde ederler ya da sübvanse evlerde yaşarlar, veya insanlara erken emeklilik hakkı verebilirsiniz. Diyebilirsiniz ki örneğin üç yada daha fazla çocuğu olan kadınlar 65 yaş yerine 55 yaşında emekli olabileceklerdir, bu bir teşviktir. 1930'ların hem Sovyetler Rusya'sında hem de Nazi Almanya'sında kadınlara ödül verilirdi, altın madalyalar, kahramanlık ödülleri, örneğin Sovyet Rusya'da 8 ya da daha fazla çocuk yapan kadınlara altın madalya verilirdi.

Bu teşvikleri örneğin çocuğu olan kadınların değişik şekillerde iş gücüne katılımını kolaylaştıran geniş ailelerinki ile karşılaştırabilirsiniz; bunu yapmanın bir yolu örneğin okula başlamamış çocuklar için çocuk bakımını yapan hükümet destekli Fransızların Kreş sistemidir. İsveç hükümetinin çeşitli bu tür politikaları vardır. Bunlar masum örnekledir ama daha katı örnekler de vardır. Annelik görevleri ile çeliştiği için kadınların iş gücüne katılmasını caydırıcı önlemler de alabilirsiniz.

Şimdi batı ülkeleri arasında gerçekte sadece birkaçı tamamen bu tür doğum yanlısı politikalar takip etmişlerdir. Fransa, Lüksemburg, Yunanistan ve Quebec akla ilk gelenlerdir. Bu tür politikaları olan diğer ülkeler de vardır ancak bunların doğum yanlısı değil, toplumsal politikalar olduğunu söylerler. Fakat bunlar örtülü şekilde doğum yanlısıdır ama onlar bunları genellikle kabul etmez. Fransa'da hiçbir zaman kabul edilmemiş olan annelik maaşı verilmesi önerisi vardır, buna annelik maaşı adı verilir, bu öneriye göre evde küçük çocukları ile kalan annelere hükümet tarafından ödeme yapılacaktı. Öneriye göre kadınlara anne olmaları için çalışan kadınların aldığının % 25'i kadar maaş ödenecekti.

Sosyalist ülkelerde, Doğu Avrupa'nın eski sosyalist ülkelerinde bu çeşit çok program vardı. Bunların tamamı komünizmin yıkılması ile ortadan kalkmıştır, fakat bu ülkelerde çocuk teşvikleri, doğum ikramiyesi, 5 aya kadar ödemeli annelik izni, çocuk 3 yaşına gelinceye kadar ücretli izin ve bağış gibi büyük sübvansiyonlar sağlamışlardır. Düşük doğumlara sahip ve batılı olmayan ülkelerden bu tür kanunlar uygulayan tek ülke şimdiye kadar bildiğime göre Singapur'dur ve eminim ki gelecekte başkaları da olacaktır.

Singapur çok güçlü doğum yanlısı politikalar adapte etmiştir ve Kore, Tayland ve Malezya'da bunların daha yumuşak şekilleri uygulanmaktadır. Singapur'da da yüksek eğitimli genç erkek ve kızların tanışıp, evlenmesini teşvik edecek kanunlar vardır; bir çeşit evlilik hizmeti sunulur, devlet onların tanışması, evlenmesi ve çocuk yapmasını ister. Singapur dışındakilere bu eğlenceli gelir, onlar bunun komik olduğunu düşünmez, tamamen mantıklı bir iş olduğunu düşünürler.

Bu kanunların doğumlara etkisinin olduğunu söylemek yerinde olacaktır, fakat bunların etkisi küçüktür. Bazı ülkelerde bunlar aynı zamanda çok da maliyetli kanunlardır ama yine de çok fazla etki yapmamışlardır. Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerin 1980'lerde yaptığını Batı ülkelerinde yapmak isterseniz, maliyet çok çok büyük olabilir, İki ya da üç çocuklu her aileye ortalama gelirin 1/3 ya da ½'sini ödemeye kalkarsanız; bunun maliyeti çok yüksek olacaktır.

Şimdi, peki uzun dönemde düşük doğumlara adapte olma tedbirlerinden ne haber? Eğer değişim yavaşsa adapte olmak kolay olur, böylece çok düşük doğumlu ülkelerde yaş yapısında meydana gelen büyük ölçekli değişimlere ayak uydurmak zordur. Sonra, bağımlılık sınırları arasındaki sorunlara vs. değinmiştim zaten, bunu tekrar etmeyeceğim, ama şu kadarını söylemekle yetineceğim ki yaşlı bağımlı nüfus, tanımlandığında, sağlık harcamalarından dolayı genç bağımlı nüfustan daha pahalıya mal olur.

Genç bağımlı nüfusa yapılacak temel yatırım eğitimdir, bu çocukların diğer masrafları aileleri tarafından karşılanır. İş, yaşlı bağımlı nüfusa geldiğinde, bunların masrafları aileler tarafından ödenmez ve sağlık masrafları hem pahalıdır hem de gittikçe artmaktadır. Burada şunu söylemem gerekir ki bu anlamda Batılı endüstrileşmiş ülkeler içerisinde en fazla sorunu A.B.D. yaşamaktadır. Bu, sadece en yaşlı nüfus yapısına sahip olması ve hızla büyüyen bir yaşlı nüfusu olmasından değil, fakat siyasi anlamda sağlık harcamalarını kontrol etme kabiliyeti olmamasından kaynaklanır ve bu, toplumsal bir sorundur, yaşlıların yaş yapısına da özel bir etkisi vardır.

Hükümet bu konuda ne yapabilir? Emeklilere sağlanan hizmetlerin şartlarını yeniden düzenleyebilirler, gerçek emeklilik yaşını değiştirebilirler, emeklilik sisteminin bir kısmını özelleştirebilirler, yüksek maaşlı emeklilerin gelirlerinden alınan vergileri arttırabilirler. Fakat, aslında emeklilik kanunu ile ilgili siyasi kararlar bu ülkelerin çoğunda tam tersi yönde, aksi istikamette gitmektedir. Çoğu ülke son zamanlara kadar emeklilik yaşını düşürmek için tedbirler almışlardır ancak şimdi 1960'larda ve 1970'lerde uyguladıkları emeklilik yaşına doğru yeniden bir artış planlamaktadırlar.

Genç bağımlı nüfus söz konusu olunca, bu düşük doğum oranlarıyla bu grup zaten küçük olacaktır. Yaşa bağımlı olarak yapılan tesisler kolaylıkla diğer amaçlarla kullanmak için dönüştürülebilir, okullar gibi. Daha ileri giderek diyebiliriz ki yeni okulları kolayca diğer tesislere dönüştürülebilecek esneklikte inşa etmek çok mantıklı olacaktır. Ve bu beni göç konusuna götürür.

Göç, çoğunlukla yaşlı nüfusla başa çıkmanın bir yolu olarak görülmüştür. Gerçek şudur ki göçmenlerin potansiyel olarak düşük doğumlu ülkelere çekilmesi ihtimali çok yüksektir ve bu kolaylıkla yapılabilir. Aslında bu ülkelerden çoğu istemedikleri boyutlara ulaşan göçmen akışını sınırlandırmakta zorluk çeker. Düşük doğumlara sahip bir ülke için, yukarıda saydıklarımdan herhangi biri için, göçmenler yolu ile

nüfusunu arttırmaya çalışmak oldukça basittir. Bu, emeklilik sistemini ve diğer sistemleri değiştirmekten çok daha kolay gibi görünmektedir.

Şimdi sizi biraz önce söylediğim düşük doğumlarla ilgili endişelerin, yaşayan kişi sayısı ile ilgili değil, belli bir milliyetteki, etnik ya da kültürel gruptaki insan sayısı ile ilgili olduğu konusuna geri götürmeme müsaade edin, bu bir ikilemdir. Çok düşük doğumların olması durumunda, büyük göç dalgaları sosyo-kültürel olarak tanımlanacak bir nüfusun yapısında, çok büyük dönüşümlere neden olacaktır ve halk bu tür hızlı değişimlere güçlü bir tepki gösterir.

Buradaki garip durum şudur ki siz analizci olarak, burada Yale'in bir dersliğinde oturup, neden daha çok göçmen alarak bu sorunun halledilmediğini düşünebilirsiniz. Halkın artan ya da büyük ölçekli göçlere şiddetli karşı çıkması tam da düşük doğumların olduğu durumlarda yaşanır. Bazı örnekler vardır ki göçmenler, yerlilerle aynı ya da benzer kökten olabilir. İşte bu durumlarda göçmen karşıtlığı daha az olabilir ve size bunun birkaç örneğini verebilirim.

Örneğin, savaş sonrası dönemde Doğu Almanların Batı Almanya'ya göç etmesi gibi. Ya da Almanların, Alman olarak isimlendirilen—Volga Almanlarının—Rusya'dan Almanya'ya oldukça tartışmalı göçü, fakat ataları 300 yıl önce Almanya'dan ayrılmış olmasına rağmen onlar Alman olarak isimlendirilir. Fransız İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra çoğunlukla Afrika'daki Pied Noir'lerin (Cezayir'de yerleşmiş Avrupalı) Fransa'ya göçü, ve "dönüş"—bunun biraz düşünün, Kuzey Afrika'daki Yahudilerin yeni İsrail devletine "dönüşü", İtalyanların, daha doğrusu Arjantinli İtalyanların İtalya'ya dönüşü, Japon kökenlilerin, Brezilya ve Peru'daki Nisei'lerin Japonya'ya dönüşü, Angola'daki koloni yerleşmecilerin Portekiz'e dönüşü, işte bütün bu geriye gelen göçler daha az tartışmalı olanlardır.

Sanırım belli bir düzeydeki göçün çok da tartışmalı olmadığını söyleyebiliriz. Bu durum insanların şiddetle göçmenlere karşı olması durumu değildir; bu sayılarla ilgili bir durumdur. Bu beni, eğer şunu biraz ileri itebilirsem-- Jacque Chirac'ın size göstermek istediğim bir sözüne götürür. Şuradan okumanızı isteyeceğim, gördüğünüz gibi Chirac bunu 2004'te söyledi—nüfusun sayısının 2004'te kaç olduğunu biliyoruz—fakat Avrupa 2004'te boş olacaktı. O bunu 1984'te söylemişti ve demografların öğrendiği bir şey vardır ki hayatta olacağınız bir zaman dilimi için asla tahminde bulunmayınız çünkü neredeyse kesinlikle yanılacaksınız. Chirac kesinlikle yanılmıştı.

Şimdi size bir çalışmadan bahsetmek istiyorum ve bu, bugün benim son bahsedeceğim konu olacak. Bu çalışma düşük doğumlu toplumlarda, bu düşük doğumları göçlerle telafi etme sorununu ele almaktadır. Çalışma Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü tarafından 2000 yılında yapılmıştır. Avrupa'da düşük doğumları telafi etmek için kaç göçmene ihtiyaç olduğunu soruyordu. Yanıt: Çok fazla. Bu Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü'nü şaşırtmadı, *The New York Times* gazetesini şaşırttı ve 2001'de bu çalışmayı yayınladı—ya da 2000'de, sanıyorum Ocak 2000'di, *The Herald Tribune'*de buna yer verdi, vs.

Bu çalışmanın neden 2 Ocak 2000'de yayınlandığının hikâyesi hakkında biraz bilgim var ve bunu size anlatabilirim; çünkü bu, basının nasıl çalıştığını gösteren bir hikayedir. Bu çalışma bilfiil gazeteci Barbara Croset tarafından yapılmış ve aylar önce

dosyalanmıştı, yayınlanmamıştı; sonra yılbaşı gününün ertesinde ortalıkta pek haberin olmadığı bir günde, 2 Ocak'ta nöbetçi editör 'oh, altı ay öncesinden şu hikaye vardı, hadi gazeteye onu basalım' dedi. Böylece bu hikayeyi bastılar, zaten haber yazılmış ve edit edilmişti. Buradaki başlığa dikkat edin, alt başlığa, 'Aynen Amerikanın Yaptığı Gibi' bunun değişik Avrupa ülkelerindeki milliyetçiler tarafından nasıl görüldüğünü tahmin edebilirsiniz. Avrupa, göçmenler tarafından inşa edilen bir geleceğe bakmaktadır, Aynen Amerikanın Yaptığı Gibi.

Buna olan reaksiyonu BM Nüfus Bölümü başkanı bana tek kelime ile tarif etti: "kargaşa." Gazete yöneticileri haberin yayınlanmasından hemen sonra neredeyse Avrupa'nın her köşesindeki gazetelerden telefon almaya başladılar. Bileşmiş Milletler Genel Sekreteri, Avrupa ülkelerinin çoğu tarafından arandı, hükümetler tarafından, ve doğal olarak Genel Sekreter, Nüfus Bölümünü aradı ve 'lütfen çalışmayı bize gönderin' dedi.

Gerçek şuydu ki ortada herhangi bir çalışma yoktu. Orada Genel Kurulda gündeme gelir düşüncesi ile bir zarf arkası hesaplama yapılmıştı ve bir sayfalık bir konuşma notu hazırlanmıştı. Yaptıkları şey bir basın bülteni hazırlamaktı, sanırım 2 sayfa bir şeydi, zarf arkası hesaplamayı özetliyordu. Sonra birkaç gün sonra işte *Le Monde'*un yazısı, işte basın bülteni de şurada. Sanırım *Le Monde* şurada ve *Le Monde* basın bülteninin başlığının sonundaki soru işaretini kaldırdı. Şurada gördüğünüz gibi basın bülteni "Yer Değiştiren Göçmenler Azalan ve Yaşlanan Nüfusa Çözüm müdür? " ve *Le Monde bunu şöyle çevirdi* " Yer Değiştiren Göçmenler Azalan ve Yaşlanan Nüfusa Çözümdür."

Avrupa'da aniden önemli bir konu gündeme gelmişti, şurada *Le Figaro* var, Avrupa'yı alarma geçiren rapor, bülten tercüme edilmişti—Sanıyorum şurada da bir *Economist* makalesi var. Şurada da *Figaro*'dan bir karikatür var, şunu söylüyor Avrupa ile Birleşmiş Milletler arasındaki mesafe ne kadardır, vs. bir kadın ve erkek bunun üzerine konuşuyorlar. Şurada da *Economist* var, daha az ve buruşmuş Avrupalı var—Almanya'nın önde gelen bütün gazeteleri hikayeye yer verdi, Belçika, İspanya, İtalya, ve Fransızların ana televizyon kanalı çalışmanın yazarı ile röportaj yapmak üzere Birleşmiş Milletlere ekip gönderdi.

Halen ortada bir çalışma yoktu. Ortada olan şey, sadece o sizin de gördüğünüz basın bülteniydi. Bazı sebeplerden dolayı Genel Sekreter şimdi bu çalışmanın yapılması gerektiğini düşündü ve çalışma işte o zaman yapıldı. Sonuçta Avrupa basını BM'nin çalışmasını ya da basın açıklamasını Avrupa ülkelerine daha fazla göçmen kabul etmeleri yönünde bir öneri olarak yorumladı. "Birleşmiş Milletler Avrupa'nın gelecek 50 yılda nüfusunu ve işgücü sayısını korumak için çok daha fazla göçmen kabul etmesi gerektiğini önerecek yeni bir rapor hazırlamaktadır". Çalışmayı çok hızlıca yaptılar. Çalışma böyle söylemiyordu. İşte o basın bülteninden sonra yayınlanan makalelerin envanteri budur.

Aslında ne bulmuşlardı? Yaptıkları şey şuydu; tahmii 2050 senaryoları geliştirdiler ve diğerleri arasında şu soruları sordular, anahtar ülkeler toplam nüfuslarında azalmayı önlemek için kaç tane göçmene ihtiyaç duyacak, doğumlarla ilgili öngörülerinin doğru olduğunu kabul edersek, 15-65 yaş arasındaki nüfusu sabit tutmak için, bakın burada yine 15-65 yaş sınırları söz konusu, ve çalışan yaştaki insanların 65 yaş

üzerindekilere oranını ifade eden destek oranını sabit tutmak için ne kadar göçmen almaları gerekecektir?

Son olarak ki bir bakıma en önemlisi buydu, buldukları rakamlar şunlardı: Almanya'nın 2050'ye kadar 118 milyon göçmene ihtiyacı olacak ve o zaman Alman sınırlarında yaşayan insanların % 80 i bu göçmenler ve onların torunları tarafından temsil edilecektir. İtalya'nın 120 milyona ihtiyacı olacak ve oranını şurada görüyorsunuz, Nüfusun % 80'i göçmenler ve onların soyundan gelenlerden olacaktır. Ve A.B.D., A.B.D bile 593 milyon göçmen alması gerekiyor ve daha yüksek doğum oranlarına rağmen % 73'ü göçmenler oluşturacaktır.

Buradaki ikilem şudur ki, ekonomik bakış açısı ile ya da Yale'in lisans öğrencileri olarak sizin bakış açınızla eğer düşük doğum oranını yüksek göçmenlerle bir arada düşünürsek, göçmenler alternatif ya da tamamlayıcıdır, işçidir, belli kabiliyetleri vardır, bu kabiliyetleri bu ülkelere getiriler, vergi öderler, yaşlıların emekliliklerini sübvanse ederler. Fakat halk göçmenleri insan olarak görür, onların da kültürleri, dinleri, siyasetleri, dilleri vardır. Böylece eğer doğumlar düşükse, göçmenlerin kabul görme ihtimali doğumların yüksek ya da daha yüksek olması durumuna göre daha azdır. Ancak bizim gibi elit grupta olanlar olaya daha ekonomik bir açıdan bakarlar. Sanırım bu gruba bir anket yapsak, artan göçmenlerle ilgili bizim düşüncemiz normal halka göre daha pozitif olurdu.

Bunun sonucu gerçekten bilinemez. Uluslar arası ilişkilerle ilgili çok fazla sıcak tartışma vardır ama ufukta konuyu aydınlatacak bir ışık yoktur. Bununla ilgili veriler zayıftır, doğumlarla ilgili veriler daha çok daha iyidir, ölümlerle ilgili veriler ise demografik verilerin en sağlam olanıdır. Doğum verileri ikinci en iyi verilerdir, göçlerle ilgili veriler açık ara en kötü verilerdir. Veriler oldukça zayıftır ama yine de 200 milyon uluslar arası göçmen olduğunu düşünmekteyiz ve son 15 yılda sayı yaklaşık olarak 2/3 oranında artmıştır, yıllık 2.3 milyon artmaktadır. Bütün bunları üst üste koyarsanız, bunlar nereye sığar? 200 milyon dünyadaki en kalabalık beşinci nüfus olurdu, bu önemsiz bir rakam değildir, ama yine de dünya nüfusuna oranla küçük bir kısımdır, % 3 gibi ya da daha az. Dünyada on milyonlarca göç eden insan vardır fakat çoğu, insanların büyük çoğunluğu göç etmez, ancak siz yine de uluslararası göçlerle ilgili bütün bu ikilemleri aklınızda tutun.

Gerçek anlamıyla, A.B.D 2 000 yılında 35 milyonla en fazla yabancı doğumlu nüfusa sahip ülkedir ve onu Rusya Federasyonu izlemektedir. Şurada, eğer okuyabilirseniz, sanırım okuyabiliyorsunuz, yabancı doğumlu nüfus bakımından A.B.D'yi görüyorsunuz en yukarıda, sonra Rusya Federasyonu ve sonra çok daha küçük oranlarla diğer ülkeler geliyor. Eğer nüfusun yüzdesi olarak ele alırsanız size az önce gösterdiğimden başka bir tabloyla karşılaşırsınız [ülke sıralamaları olarak].

Basra Körfezi ülkeleri en fazla uluslar arası göçmen ya da yabancı oranına sahip ülkelerdir. Bu büyük ölçüde, çok büyük sayıda, A.B.D ile kıyaslayınca küçük ama yine de büyük sayıda uluslar arası göçmene karşı küçük bir yerli nüfusa sahiptir. Onların göçmenlerinin çoğu geçici işçilerdir, o ülkede kalmalarına müsaade edilmediğinden göçmen sayılmazlar. Birleşik Arap Emirliklerini ve Katar'ın nüfusunun % 75'i ve Kuveyt'in yarısı yabancı doğumludur. Burada Ürdün'deki Filistinlileri nasıl sayacağınıza bağlı olarak, eğer onları da uluslar arası göçmen sayarsanız İsrail ve Ürdün'ün % 40'ı yabancı doğumludur.

Sonra yabancı doğumlu nüfusun yüksek oranda olduğu bir kaç Avrupa ülkesi gelir ama bunlar çok küçüktür, Lihtenştayn gibi. Fakat genel alamda konuşursak, yüksek oranlar küçük ülkelerde görülür ve ülke sıralamalarını gösteren tablo şuradadır. Okuyup, okuyamayacağınızı bilemiyorum, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Ürdün, İsrail, Singapur, Umman, Estonya, Suudi Arabistan, Lituanya, İsviçre, Avusturya, Yeni Zelanda, Gabon ve Kanada. Gördüğünüz gibi büyük ülkeler genellikle bu ülke sıralamalarında yer almazlar.

Eğer nüfusu 50 milyon ve daha fazla olan ülkelere bakarsanız, yani şimdi çok nüfuslu ülkelerden konuşmaya başladık, yabancı doğumlu nüfusun oranı bunlardan sadece üçünde % 10'u aşar: Ukrayna, A.B.D, ve Fransa. Rusya Federasyonu ve Almanya'da bu sınıra yakın, onun için bu ülkeleri de alalım, fakat % 5'i aşan pek başka ülke de yoktur.

Düşük doğumların göçlerin armasına neden olacağını söylemiştim ve bunu destekleyen işverenlerin ihtiyaç duyduğu işgücünü karşılamak akla yatkın argümanlar vardır; daha fazla ekonomik entegrasyon gerçekleştikçe daha fazla uluslar arası göç kaçınılmaz olacaktır, ve göçmenler muhtemelen sürdürülebilir olmayan emeklilik sistemini finanse edeceklerdir; emeklilik sisteminin masraflarını ödeyeceklerdir. Aynı şekilde mantıklı karşı argümanlar da vardır ve bunlara siz kendiniz karar vereceksiniz. Sanırım burada neyin doğru olduğu ve hangi yönde düşünmek gerektiği konusunda kimse sizi ikna edemez.

Buradaki argümanlardan birisi şu olabilir: düşük doğumlar muhtemelen geçici olacaktır, kamuoyu karşıtlığı, uluslar arası göçlerin çok yüksek boyutlara ulaşmasını engelleyecektir ve bütün bunlar emeklilik sisteminin yeniden yapılandırılmasına sebep olacaktır ve ben bunda sıkıca kenarda dururum. Kenarda durmak acı vericidir ancak böyle durumlarda kesin doğru olan bir pozisyon olduğunu düşünmüyorum.

İşte size özet ve sonuçlar: çok düşük doğumlar şimdi oldukça yaygındır ve daha da yayılmaktadır. Sanıyorum, en son baktığımda, lütfen burada bana atıf yapmayın, en son baktığımda eğer Çin'i saymazsanız, çünkü Çin her şeyi altüst eder, dünya nüfusunun % 20'si oradadır, dolayısı ile biraz tutucu düşünelim ve yenilenme oranının altında olan Çin'i dışarıda tutalım. Çin'i saymazsak, dünya nüfusunun % 40'ı yenilenme seviyesinin altında doğumlara sahip ülkelerde yaşar ve bu gittikçe artmaktadır. Eğer Çin'i dahil edersek dünya nüfusunun % 60'ı bu tür ülkelerde yaşar.

Şunu biliyoruz ki bu düşük doğum oranları, aslında şimdiki kadar da düşük olmayan oranlar abartılı bir alarma ve milliyetçi tepkilere neden olmuştur. Doğum oranları gelecekte artabilir, onu durduracak herhangi bir şey yok. Sosyolog, antropolog ve demografların çoğu doğumların artacağını düşünmez, fakat bunu bilmenin kesin bir yolu da yoktur. Bunu bilebileceklerini sanmıyorum, ama ben de pekala yanılıyor olabilirim.

Liberal demokrasilerde doğum oranlarını kanunlarla arttırmak çok zordur. Düşük doğumlardan ortaya çıkan sorunların çözümü çoğu kere göçmenlerle çözülmeye çalışılmıştır, ancak bunlar da çok etkili değildir. Ayrıca bu da kendi ısrarlı bir muhalefeti ortaya çıkaracaktır. Son nokta şudur, ve bununla bitireceğim, adapte olabilen toplumlar; yukarı, aşağıya ve yatay olarak değişen yaş yapısına adapte olma

kabiliyeti olan, yeterince esnek toplumlar gelecekte daha müreffeh olacaktır. Teşekkür ederim.

Profesör Robert Wyman: Sanırım soru almak için, vaktimiz var – sorusu olan var mı?

Dr. Michael Tietelbaum: Bazı sorular olmak zorunda çünkü değindiğim şeylerden bazılarını açıklamadım.

Profesör Robert Wyman: Benim başlamama izin verin ve işte size önemli bir soru.

Dr. Michael Teitelbaum: Tamam.

Profesör Robert Wyman: Sanırım bununla ilgili bütün bir ders var, çok sayıda teoriler var, soruyu daha özenerek soracaktım ama işi basit tutalım. Japonya ve Singapur'daki çok düşük doğumların sebebi sizce nedir?

Dr. Michael Teitelbaum: Ne kadar süremiz var? Bununla ilgili çok çeşitli teoriler vardır. İkinci Demografik Geçiş Teorisi adını verdiğimiz bir teorik yapı vardır ve düşük doğumları toplumların sekülerleşmesi, evlilik ve çocuk doğurma ile ilgili davranışlarını kontrol eden dini toplumsal kontrolün ortadan kalkması, kadınların gittikçe artan şekilde iş gücüne katılımı, kadınların iş gücüne katılımının doğumları, çocuk doğurmayı ve çocuk bakımını etkilemesi ve kısaca modernizasyon diyebileceğiniz bir sürü diğer faktörler.

Bu teorik bakış açısı ile gelişmiş toplumlarda düşük doğumlar sürekli ve kaçınılmaz bir durumdur. Bu tür toplumlardan hiç biri yenileme oranına yaklaşıp, onu aşamayacaktır—belki aşarlar, aşabileceklerini sanmıyorum ve bu toplumlarda hayatı boyunca çocuk sahibi olmayan çok kadın olacaktır, düşük evlilik oranları, eğer evlenmeksizin insanlar sorunsuz bir şekilde beraber yaşıyorlarsa neden evlensinler ki, toplumsal, kültürel ve yasal açıdan evliliğin bütün faydalarından yararlanabiliyorsa neden evlenmek zahmetine katlansın ki?

Bunu özellikle Kuzey ülkelerinde görürsünüz, orada nüfusun çok yüksek bir oranı, özelikle kadınların, erkeklere de bakabiliriz ama kadınlar bir bakıma doğumları yapanlar olduğu için onlara bakacağız. 30 yaşındaki kadınların yüksek bir yüzdesi hiç evlenmemiştir ve hiç de evlenecek gibi görünmemektedirler. Çok yüksek birlikte yaşama oranı vardır, ve İsveç'i ele alırsak bu şartlarda doğumlar düşük sevilerden yükselmeye başlamıştır ve bu durum İkinci Demografik Geçiş Teorisini savunanlara bazı teorik sorunlar yaratmaktadır.

Bunu bu şekilde açıklayamayız. Hayat çok fazla karmaşıktır ve kolektif olarak doğumlarla ilgili davranışlar bu gibi şeyleri açıklayamayacak kadar karmaşıktır. Eğer örneğin Japonya'yı ele alırsak, 20'li yaşlardaki kadınlar arasında evlilik oranları çok düşüktür. Evlilik davranışları bakımından İsveç'e benzer fakat evlilik dışı doğumları karşılaştırdığımızda Japonya ile İsveç arasında çok büyük farklar vardır. Eğer doğru hatırlıyorsam Japonya'da evlilik dışı doğumların oranı % 2, İsveç'te ise neredeyse % 50'dir. Yani kabaca benzer evlilik durumları vardır fakat kolektif olarak İsveç'te Japonya'ya göre çok daha yüksek doğumlar söz konusudur. İtalya, bir Avrupa ülkesi,

bu bakımdan diğer Avrupa ülkeleri olan İsveç ya da Almanya'ya değil Japonya'ya benzer.

Öğrenci: Medyada bu durum sizin bahsettiğiniz ölçüde bir kriz olarak ele alınmaz, en azından Amerika'da terörizm, savaş ya da sağlık hakkında daha fazla haber vardır. Hükümet içerisinde bu ne kadar önemsenen bir durumdur ve ne zaman öncelikli bir konu haline gelmiştir?

Dr. Michael Teitelbaum: A.B.D, benzer ülkelere göre daha yüksek doğum oranlarına sahiptir. Doğum oranı yenilenme oranına çok yakındır, en son baktığımda 2.0 idi, yenileme oranı 2.1. Bu oran İtalya'da 1.1, Japonya'da 1.3 tür. Böylece konu siyasal elit kesim arasında burada oralarda olduğundan daha az endişe kaynağıdır. Ancak Amerika'da olan ve diğerlerinde olmayan şey şudur ki Amerika'da geniş bir 'bebek patlaması' kuşağı vardır. Amerika'da büyük bir bebek patlaması vardır ve sanırım daha önceki derslerinizde bunu konuştunuz ya da konuşacaksınız. A.B.D, Kanada, Avustralya, ve Yeni Zelanda 2. Dünya Savaşı sonrasında gerçekten bebek patlaması yaşayan 4 ülkedir. A.B.D'nin durumunda doğumlar yenilenme oranının aşağısından 3.7'ye ulaşmıştır, yani neredeyse iki katına çıkmıştır.

Doğumlar 1957'de tavan yaptı ve 1965'ten sonra hızla azalmaya başladı, fakat bu zaman diliminde eğer öyle demek isterseniz bir bebek patlaması dönemi vardı, 1947'den 1965'e kadar olan sürede doğanlar şimdi yasal emeklilik çağına gelmiştir ve bu şişkinlik 65 üstü yaş grubunda olanların sayısını yaklaşıl 20 yıl boyunca hızla arttıracaktır çünkü bunlar yaş yapısı içerisinde en yaşlı kısma doğru yavaş yavaş hareket etmektedir. Bunu söylemişken, Amerikan hükümeti Sağlık Siteminde temel bir kriz oluşturacak artan sağlık harcamalarını kontrol edemeyeceğini ispat etmiştir. Bunu tereddütsüz bir şekilde tahmin edebilirim. Ne olacağını, bununla nasıl başa çıkılacağını bilmiyorum ama bunun büyük bir kriz olacağını biliyorum. Evet, hanımefendi?

Öğrenci: Kısaca, nüfustaki yaygın azalma hatta hızlı azalmanın toplumsal ve çevresel endişeleri ele almadığını savunan teorisyenlere ne yanıt verebilirsiniz, bu tür şeylere ne dersiniz?

Dr. Michael Teitelbaum: Evet, ben bu konularda tam olarak kenarda durmayı tercih ederim. Sanıyorum ki hızlı nüfus artışı ve hızlı nüfus azalmasının her ikisi de toplumlar için sorunlar yaratır. Bu toplumlarda yaşla ilişkili çok fazla şey vardır, devlet okullarının sübvansiyonu, sağlık harcamaları ve diğer şeyler, hızlı değişim bunların hepsinde sorunlar meydana getirecektir. Sanırım şunu demek istiyorum: Toplumlar için genellikle yavaş olan değişimlere ayak uydurmak daha kolaydır.

Çevrecilerin düşündüğü gibi dünya nüfusunun şu an bulunduğu altı küsür milyardan, çevrecilerin düşündüğü taşıma kapasitesi sınırına kadar ki bu da oldukça spekülatif bir hesaplamadır, düşmesinin istenen bir durum olup olmadığı gibi tartışmaları hiç kimsenin çözebileceğin sanmıyorum. Bu tür tartışmalarda her iki yönde de güçlü argümanlar geliştirilebilir.

Benim kendi düşüncem şudur ki doğum oranları yenilenme seviyesinden % 10- 15 yukarı ya da aşağı olursa, % 50 aşağı ya da yukarı değil, fazla azalıp, çoğalmazsa, çünkü fazla azalıp, çoğalmalar 75-100 yaş arasındaki yaş yapısında her türlü

salınıma sebep olur ve toplumlar için sorundur. Fakat her şeyde muhtemel bu tür uzun soluklu, yavaş değişen ama güçlü şeyler için ılımlılık düstur olmalıdır.

Demograflar --demografi—Sanırım demografi yeryüzündeki tektonik levhalar gibidir, seçimler, ekonomik çöküşler, ya da ekonomik patlamalara göre çok yavaş hareket eder, yavaş hareket eder ama arkasında çok büyük kararlı bir güç vardır. Yani eğer kaçabilme şansınız varsa tektonik levhaların arasında kalmayı istemezsiniz. Başka bir el gördüm, evet beyefendi?

Öğrenci: Kanun açısından bakarsak, özellikle de A.B.D için, bütün yaşayan Amerikalılar eşit midir, ya da ekonomik ya da diğer şartları dikkate alır mısınız?

Dr. Michael Teitelbaum: Kimin perspektifinden?

Öğrenci: Hükümet, ya da son zamanlarda bununla ilgili her kim çalışıyorsa.

Dr. Michael Teitelbaum: Yani, hükümetin beyni yoktur, hükümetin demek istiyorum--

Öğrenci: Sizin açınızdan, bütün yaşayan bireyler eşit midir, ya da--

Dr. Michael Teitelbaum: Bunun ekonomiye bağımlı olduğunu söyleyebilirim.. Eğer seçmek zorundaysanız, bu kişsel bir yorumdur, eğer seçmek zorundaysanız, diyelim ki çok kabiliyetli bir grup göçmen ve kabiliyeti olmayan bir göçmen, diyelim ki okur-yazar olmayan göçmenler, ve bunlar bir topluma katılıyorsa ve bu toplum da da insanlar okur-yazar değilse bu çok fazla sorun oluşturmayacaktır. Fakat bunları ekonomik sürdürülebilirlik ve kararlılık içerisinde olabilecekleri bir topluma getirirseniz bunların okur-yazar olması gerekmektedir. Bu toplumda doğru-dürüst yaşayamayacak büyük göçmen gruplarını böyle bir topluma getirmek iyi bir fikir olmayacaktır.

Bu, göçmenlerin doğası ve özellikleri ile onların arasına katıldıkları toplumun ekonomisinin doğası ve özelliklerine bağlıdır. Hükümetler—eğer bana A.B.D ve İngiltere hükümetlerinin bu konudaki pozisyonunu sorarasanız, gerçekten bir pozisyonları yoktur. Bu sadece bazı ilgi gruplarının itmesi ve çekmesi ile ve her ne zaman bu itme çekmenin sonlanması gerçekleşirse, işte hükümet politikası o olur, fakat bu politika üzerinde doğru dürüst düşünülmüş bir politika değildir.

Sanırım başka bir el gördüm, ama zamanımız doluyor,

Profesör Robert Wyman: Zaman doldu.

Dr. Michael Teitelbaum: Tamam, iyi.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
12. Ders Dökümü
24 Şubat 2009

Profesör Robert Wyman: Şimdi derste epey modern zamanlara geliyoruz, şempanzelerin altı milyon yıllık evriminden, birkaç milyon yıllık insan evrimine doğru ilerlemek oldukça nefes kesici olmakta. Şimdi yeryüzünde insan nüfusunun en büyük yüzdelik artışının olduğu dönem olan yaklaşık 1960'lara geliyoruz. Bu dönem nüfus patlaması denen zirvedir ve neredeyse sömestrin sonuna kadar bundan bahsedeceğiz.

Bu dersi öğretme işiyle ilgili bir gerçekten biraz bahsetmek istiyorum. Yani bu konuyla nasıl ilgilenmeye başladığım hakkında. Ben sizin şimdi olduğunuzdan biraz daha yaşlıyken, epey istisnai olan bir şey yaptım; şortlarımı giydim ve Dünyayı gezmeye çıktım, Asya'ya gittim. Cebimde neredeyse hiç para da yoktu üstelik. Eğer siz böyle bir şeyi hiç yapmadıysanız kesinlikle yapmanızı öneririm. Okuldan mezun olduğunuz dönem bu iş için en uygun zamandır. Gittiğim yerlerden birisi Hong Kong'du. O zaman Hong Kong'da Çin'den gelen çok insan vardı. O zaman da Çin, hala olağanüstü yoksuldu; herkes her an ülkeyi terk edebilirdi ve ettiler de zaten. Bu yüzden Hong Kong çok yoksul insanlarla inanılmaz derecede dolmuştu ve elbette orası hala inanılmaz derecede kalabalıktır; göçmenler de imkân bulabildikleri takdirde hala gelmektedirler.

Bu insanlar nerede yaşayacaklardı? Gecekondularla dolu yamaçlar vardı, sayısız gecekondu semtleri vardı. Ama aynı zamanda – Okyanusun üzerinde, bir adada, su bedavaydı bu yüzden çok sayıda insan küçük teknelerde yaşıyorlardı, 'sampan' diye adlandırılan küçük teknelerde. Limanda, hemen her yerde takılı teknelerde. Bunun ilginç olduğunu düşündüm ve bir arkadaşım – birçok Çin'li arkadaşım vardı – beni bu tekneleri görmeye götürdü. İlginçti, henüz demografi ile tam olarak ilgilenmiyordum fakat her bir teknede 11, 12, 13 ve hatta belki daha küçük yaşlarda kız çocukları olduğunu fark etmemem mümkün değildi.

Sonra bir tekneye davet edildik, teknelerden birisine. İnsanlar çok naziktiler, hatta en yoksulları dahi çok naziktiler ve çok sayıda tokalaşma ve selamlaşma yapmam gerekmişti. Bana bir şeyler sunmak istediler, biraz çay, biraz pirinç keki vb. çok harikaydılar. Bir şey fark ettim: çay getirme gibi, şunun bunun gibi işler yapılacağı zaman hep bu küçük kızlardan birisi tüm bu işleri yapıyordu. Eee, ne olmuş yani? Çocukların biraz günlük işler yapması iyidir.

O zamanlar insanlar televizyona veya pek fazla eğlenceye sahip değildiler ve şimdi orada bir Batılı vardı, teknelerinde bir Batılı görmeye çok alışık değillerdi. Bir anlamda tekneden tekneye geçtim. Dünya'da böyle gezindiğinizde, bu çok güzel. Yerlilerin Batılıları göremedikleri yerlere gittiğinizde –bir tekneden öbürüne– kolayca geçebilirsiniz ve bu olay hep kendini tekrar edip durdu. Her bir teknede böyle küçük bir kız bulunuyordu ve öyle görünüyordu ki bu kız tüm işi yapıyordu. Sonunda dayanamayıp, arkadaşıma sordum: Burada neler oluyor?

Onlardan bilgi almak biraz zordu ama gerçekte bu, bir çeşit aile nüfus kontrol şekliydi diyebiliriz. Bu toplum gebelikten korunma yöntemi uygulamayan bir toplumdu, bu yüzden sürekli doğumlar söz konusuydu ve sahip oldukları çocuklara bakamıyorlardı

ve kızlara pek değer vermiyorlardı. Yaptıkları şey, kızları bir tekneden öbürüne satmaktı. Bu küçük kızlar esasen köleydiler. Evet, köle terimini kullanabilirsiniz ama hangi tekneye satıldılarsa oranın kölesiydiler. Bu şekilde biraz para el değiştiriyordu, elbette yasa dışı şekilde çünkü o dönemde Hong Kong İngiliz yönetimi altındaydı. Zaten hemen her yerde de bu, yasa dışıdır.

Bu kızlar sadece çalışıyorlardı, onlardan elde edilebilecek ne kadar iş varsa yapıyorlardı. Bu çok üzücüydü ama bu çok berbat da değildi çünkü herkes yoksulluk içinde yaşıyordu. Daha sonra, tıbbi bağlantılarımla biraz daha yolculuk yaptım; Büyük İngiliz Hastanesi'ni ziyaret ettim; Kraliçe Elizabeth Hastanesi; bu, büyük şehir hastanelerinden birisiydi, çok sayıda koğuşu vardı. Görmem için götürüldüğüm şeylerden birisi veremdi. Verem o zaman büyük bir sorundu; cüzzam bir sorundu, verem diğer bir sorun.

Ziyaret ettiğim cüzzamlı yerle ilgili aptalca bir şey yaptım. Hong Kong'un bir adasında bir cüzzam kolonisi vardı. Onlar bir şeyler inşa ediyorlardı ve insanlar çalışırlarken ben orada bir şey yapmadan duramazdım. Hemen bir kazma aldım ve onlarla birlikte çalışmaya başladım; elbette kazma zordur, iyi parlatılmış odundan yapılır. İşte onu ben orada sallayıp duruyordum. Kazma her şeye sürünür– Cüzzam derinizin içine giren bir bakteridir ve onun size bulaşmasının tek yolu derinizin içine girmesidir. Cüzzamlılar onunla çalışmaktaydılar ve onu derilerine sürüyorlardı ve tabii ki cüzamlılar bakterilerini kazmanın sapına da sürtüyorlardı ve dolayısıyla bana da bulaşıyordu.

Neyse ki bana bulaşmadı – geriye baktığımda bu gerçekten aptalca bir şeydi, ama insan, hayatında o kadar çok aptalca şeyler yapıyor ki! Neyse cüzzam bana bulaşmadı ve nitekim o dönemde cüzzama karşı bir ilaçları, antibiyotikleri vardı. Bu insanlardaki cüzzam basillerinin çoğu ölüydüler, bu yüzden buradaki cüzzam belki de olabileceği kadar tehlikeli değildi. Her neyse, cüzzam bana bulaşmadı, isterseniz ellerimi falan kontrol edebilirsiniz. Oradaki insanlar eski…, bu bir yana, bu yoksullukla ilgili, o yüzden size anlatacağım. Cüzzam sinir hücrelerini etkiler, doğrudan parmaklarınızın veya burnunuzun kopmasını sağlamaz, fakat yaraları hissetmezsiniz çünkü sinir hücreleriniz artık yoktur. Bu yüzden yaraların bakımını yapmazsınız ve eninde sonunda parmaklar etkilenir ve zarar görürler. Zarar bir çeşit kalıcıdır ve vücudunuzun parçaları gerçekten düşüp kopmaya başlar. Ama bunu sağlayan cüzzam bakterisinin kendisi değildir, bu bakteri sadece sinirlere hücum eder. Bunu sağlayan asıl şey farkında olmadığınız, fark edemediğiniz tahribattır. Bu anlattıklarım kısa bir gezintiydi.

O dönemde cüzam Hong Kong'da büyük bir şeydi tıpkı verem gibi. Gittiğim büyük İngiliz hastanesinde gördüğüm şeylerden birisi kocaman koğuşlardı. Bunlar şeyli, veremli büyük yerlerdi. Tekrarlayayım, tamamen bu ergen veya ergenlik-öncesi kızlardan oluşan bir koğuş gördüm. Hepsi veremliydiler. İki veya üç tane böyle koğuş vardı, yani oradaki kızların sayısı çok fazlaydı. Kendi kendime neler oluyor dedim. Sonra tüm hikâye ortaya çıktı. Evet, gerçekten, tekneler arasında çok sayıda çocuk satışları vardı ve evet onlar çalıştırılıyorlardı ve yeterince beslenmedikleri ve fazlaca çalıştırıldıkları için verem alıp başını gitmişti ve bu kızlar verem oluyorlardı.

Sonra o kızlar sağlık merkezine alınıyorlar ve doktorlar 'bu kızın güçlendirilmesi gerekir' diyorlar ve onlara süt tozu veriyorlar. Süt tozu alınıyor. Peki, onunla ne

yapılıyordur sizce? Onu erkek çocuğa veriyorlar, bu yüzden kızlar daha da hastalanıyorlar ve sonra iyice kötüleşince sağlık merkezine geri getiriliyorlar. Bu sefer ona ilaç veriliyor, bir antibiyotik, sonra bu ilaca ne olduğunu bir tahmin edin bakalım. Pazara götürülüyor, satılıyor, kazanılan para yine erkek çocuklara pirinç veya süt almak için kullanılıyor.

Sonunda, belki de bildiğiniz gibi, verem ciğerlere ulaşıyor, aynı zamanda bedenin uzun kemiklerine de ulaşabilir ve sonunda uzun kemikleri etkiler ve bu kemikler… — çok miktarda iltihap oluşur ve deri yoluyla dışarı çıkar, çocuğu böyle uzun kemik veremi olan birisi çocuğunda hep iltihap görür, deri bunu dışarı atar ve iltihap dökülmeye başlar ve ebeveynler korkunç derecede endişelenirler; onlar biyolojik çocukları için korkarlar, özellikle de biyolojik oğulları için. Bu kızlarının başına gelir gelmez hemen onu İngiliz Hastanesine veya hangi kamu hastanesi varsa oraya götürürler ve onu oraya terk ederler. Doktorlar bana kızların 13–14 yaşlarında olduğunu ve veremin çok ilerlemiş olduğunu, ellerinden bir şey gelmediğini söylediler. Nihayet kızlar ölür.

Bu benim aşırı yoksulluk bağıyla ilk tanışmamdı, aşırı derecede kötü koşullar, aşırı nüfus. Bu ikisi arasında nedensel bir ilişki olduğunu söylemiyorum, bu daha sonra bahsedeceğimiz karmaşık bir hikâye, ancak bu bağı her zaman görürsünüz; her ne zaman inanılmaz derecede yoğun bir nüfus gördüğünüzde daima bu çeşit bir yoksulluğu ve insanların yaptıkları kötü şeyleri de görürsünüz. Kendimi bir ebeveynin zihninin yerine koymaya çalışıyordum, nasıl bir durumun içinde olduklarını anlamaya çalışıyordum, kızlarını neredeyse kesin bir ölümün beklediği, size anlattığım duruma girecek şekilde, satıyorlardı.

Bunun çok büyük bir olay oluğunu görmeme rağmen, buna hiçbir literatürde rastlamadım. Bununla ilgili ne bir akademik makale, ne de bir gazete haberi gördüm; demografi çevrelerinde tartışılmıyordu bu; bilebildiğim kamu sağlık çevreleri de bunu gündeme getirmiyordu. Şimdi kendi kendime düşünüyorum, o zaman ben bu konunun uzmanı değildim, “bunu yanlış mı hatırlıyorum” dedim kendime. Sıklıkla şeyleri yanlış hatırlarsınız, ben abartıyor muyum, ben gördüğüm bir iki vakayı abartıyor muyum? Bu dersin ilk zamanlarında bu hikâyeyi bir süre hep anlattıktan sonra kuşku duymaya başladım. Bu neden bu kadar büyük bir meseleydi, niçin gösterilmiyordu?

Bir yıl, bunu son kez anlatmaya karar verdim. Bunu bir daha anlatmayacaktım çünkü buna ilişkin herhangi bir referansım yoktu. Söylediğim her şeye bir referans vermeye çalışırım; eğer bir öğrenci bana gelirse, size bir referans verebilirim ve notlarda çok şeyin küçük referansları olduğunu görebilirsiniz, muhtemelen bunların bazılarını okuyamazsınız ama eğer beni ararsanız veya e-posta gönderirseniz o küçük karalamaların ne manaya geldiğini size söyleyebilirim. Her neyse, o dersin sonunda, aslında iki ders sonrasıydı, ondan sonra gelecek bir sınav vardı. Bu derste, önceki yıllarda, öğrenciler bana gelirlerdi ve yarım saat veya bir saat tartışmak istedikleri hususları görüşmeyle geçirirdik.

O gün bir kız kenarda duruyordu ve herkes gittikten sonra yanıma geldi, biraz utangaçtı ve şöyle dedi: “Bu hikayeyi anlattığınız için teşekkür ederim. Benim annem bu kızlardan birisiydi”. Anlattığım şeyleri bu kız annesinden biliyordu ama aradaki fark şuydu ki annesinin annesi, onun biyolojik annesiydi ve O, terk edilmiş bir kız değildi.

Tüm diğer kızlarla birlikte hastanede kalışını hatırladığını söyledi. “Aman tanrım” dedim “anneniz sınıfa gelip o durumun nasıl bir şey olduğunu anlatır mı?”. Evet, annesi nitekim New Jersey’de, Princeton değil, bir okulda profesörmüş ve gerçekten sınıfa geldi ve durumu betimledi, hem de ayrıntılı bir şekilde betimledi. Aşağı yukarı benim betimlediğim gibi.

O anne hastanede olduğu sürece diğer tüm küçük kızları gördüğünü, bunların aşağı yukarı aynı yaşlarda olduklarını ve aynı sağlık sorunlarını yaşadıklarını, küçük bir kız olarak ebeveynlerinin neden onları ziyarete gelmediğini merak ettiğini söyledi. O ebeveyni –sanıyorum babası, o ayrıntıyı hatırlamıyorum – ziyarete gelen birkaç kişiden birisiymiş. Doktorlar bu kızın biyolojik bir ebeveyni olduğunu fark etmişler ve onu büyük koğuştan almışlar ve onu iyileştirmek için inanılmaz bir çaba göstermişler ve nitekim sonunda o kız bakteriden kurtulmuş ve hayatta kalmayı başarmış.

O, şöyle yürüyormuş, kaba eti yokmuş ve veremli kemikten epey sayıda sekelleri varmış fakat iyileşmiş, büyümüş, eğitim almayı başarmış, Amerika’ya göç etmiş ve bir profesör olmuş, söylediğim gibi New Jersey’de bir kolejde ve Yale’de bu dersi almakta olan bir kızı var. Bu mucize hikâyelerden birisi fakat şimdi eminim ki ben bunları hayal etmedim. Bu benim kişisel motivasyonumdur, yani bu dersi başlatmış olmamın itici gücü.

Bu 1960’lar dönemini tarif eden kelime nedir? Nüfus patlaması. Niçin ‘patlama’ kelimesini kullanıyoruz? Bu oldukça duygusal türden bir kelime, işte bu yüzden, bir çeşit fantastik bir yeniden tarih oluşumu vardır fakat onun bundan çok farklı olabileceğini biliyoruz çünkü biliyoruz ki… burada nüfusların neler olduğunu bilmeye başladık, böylece siz bir tür makul büyüme oranı ve nüfus koyarsınız şöyle görüneceklerdir. Gerçekten görebileceğiniz tek şey Kara Ölüm’dür, bu derste konuşmuş olduğumuz gibi yaklaşık 1700’lerde başlayarak nüfus uçmaya başlar.

Üstsel nüfus büyümesini duymuşsunuzdur ve bunun ne demek olduğunu belki biliyor belki de bilmiyorsunuzdur. Bunun tam olarak anlamı şudur: belirli bir büyüme oranı vardır, yıl başına düşen belli bir yüzde ve her yıl nüfus aynı yüzdeyle büyür, yılda % 1, yılda % 2, yılda % 3, ancak büyüme yüzdesi sabittir. Her yıl eklenen insanların sayısı büyür çünkü taban büyür fakat her yıl eklenen yüzdelik sabittir; işte bu üstsel büyümedir. Nitekim bu dönem boyunca, aslında bu dönemin büyük süresince, büyümenin yüzdelik oranı artmaktadır. Şurada % 001’den % 0.01’e, % 0.1’e ve şu dönemde % 2’ye ve hatta küresel olarak % 3’e kadar artmıştır, yani bu inanılmaz patlamadaki tüm dünya nüfus büyümesine ulaşmıştır.

Yine şu şemalaştırılmış grafikte görebileceğiniz gibi, inanılmaz büyüme oranı biraz yavaşladı ve bunun ne anlama geldiğinden bahsedeceğiz; ama nüfus hala ölçüsüz şekilde büyüyor veya bu büyümenin yavaşlaması gerektiği öngörülüyor. Şimdi yaklaşık 6.7 milyar civarındayız, bu yüzden bu grafiğin bir kısmı öngörüdür. Bu nüfus büyümesini bir çeşit hiper-üstsel diye nitelendirebilirsiniz; çünkü sadece büyüme üstsel bir yolla hızlanmamaktadır, ama büyüme oranının kendisi de büyümektedir, bu yüzden bu hiper-üstsel büyümedir.

Tüm nüfus büyümesi meselesi siyasallaşmıştır, bazıları buna dikkat etmemiz gerektiğini düşünmezler, bunda sorun görmezler, bazıları bununla ilgili bir şeyler yapmamızın gerektiğini düşünmezler; bazı insanlar bunun hakkında bir şey

söylemenin çok siyasal duyarlılığa haiz olduğunu düşünürler. Ve bu tartışmada en çok duyduğunuz şeylerden birisi şudur: dünyanın nüfusu uzun zamandır büyümektedir, bununla başa çıkabilmekteyiz, ekonomimizin harika, endüstrileşmekteyiz, nüfusun büyümesine rağmen insanlar daha fazla zenginleşmektedir. Malthus'un uyarısından beri kesinlikle doğrudur ki nüfus birçok kez katlandı ve kitlesel açlıklar ortaya çıkmadı.

Gerçekten de sadece nüfus büyümedi insanlar da daha fazla zenginleştiler. Bu görüşü savunanlar diyorlar ki geçmişte bununla başa çıkabildik ve gelecekte de çıkabiliriz. Oysa asıl sorun şu ki bu, örneği yaşanmamış bir durumdur. Yani, buna benzer bir duruma dair yeterince uzun bir tarihe gerçekte sahip değiliz. Bu nedenle, gelecekte ne olacağını bildiğini söyleyen herkes sadece cahildir; bu konu, mutlak şekilde ve açıkça bilinmeyen bir alandır. Bu demek değildir ki--kesinlikle bir felaket olacağını veya kesinlikle işlerin yolunda gideceğini söylemiyorum. Söylediğim şey şu ki bu şekilde büyüyen bir nüfusla ilgili herhangi bir tahmin yapmanın doğru hiçbir yoluna sahip değiliz.

Birkaç yıl öncesine kadar, örneğin, damdan düşer gibi şimdi şahit olduğumuz çevresel sorunları herkes tahmin edememişti. Şimdi bu şemalaşmış bir şey, burada daha çok karikatürleştirilmiş bir şey ama çok gerilere gitmez, şimdi aynı şeyi gösteren daha iyi verilere var. Şu gördüğünüz 2004'de çizilmişti, şimdi şurada 2008'deyiz (2009 Baharı), yaklaşık 6.7 milyarız. Yani bunun yapılmasından sadece 4 yıl sonra hala şu yörünge üzerindeyiz; çok da beklenmedik bir şey gerçekleşmedi.

Şurası A.B.D Nüfus Sayım Bürosu'nun öngörüleri, Aralık 2008'de güncellenmiş, dolayısıyla bulabileceğiniz en güncel öngörü. Neler olduğunu görmek için – 100 yıllık öngörüler yapıyorlar, 3 milyar, dört milyar, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz milyar fark edebilirsiniz, bu böyle devam eder durur ve sonunda biraz düşüş tahmin ediyorlar ama kimse emin değil. 2040'da dokuz milyar umuyorlar ama hala büyüyor. Daha önce Avrupa hakkında çok şey dinlediniz, Michael Teitelbaum Avrupa'da, Japonya'da ve Dünyadaki birçok ülkedeki düşük nüfus büyüme oranları hakkında size bir ders anlatmıştı. Şu bir gerçek ki Dünyadaki nüfus büyümesi aşırı derecede dengesiz bulunmaktadır.

Gelişmiş ülkeler artışın sıfırdan en fazla % 5'e kadarını alıyorlar, onlar % 1 büyüyorlar oysa bazı yoksul ülkeler hala % 2'den % 3'e kadar büyüyorlar, birazdan size göstereceğim esasında tüm bu büyüme yoksul ülkelerde oluyor ki bu ülkeler bu tür bir büyümeyle başa çıkmaya yetmeyecek kadar az kaynaklara sahip ülkelerdir.

Şu gördüğünüz milyonlarca nüfus değişimi ve daha sonra göreceğimiz gibi bu esasen büyümeye devam ediyor. Şu, şu anda nerede olduğumuzu gösteriyor; temel olarak 1990'a kadar büyüdü, şurada birazcık düşüşe geçti ve sonraki birkaç yıl boyunca büyümeye devam edeceği tahmin edilmektedir, daha sonra ise şuraya düşmesi beklenmektedir.

Vurguluyorum, bu sadece tahmin, bu orijinal değildir. Bu veridir, epey makul nedenimiz var fakat tekrarlamak gerekirse şu hata seti burada duruyor, nasıl bir hata seti olduğunu bilmiyoruz – ne kadar büyük olduğunu bilmiyoruz, bu yüzden tahmine dayalı rakamlar bunlar.

Tahmin işi yakın gelecek için çok da kötü değildir çünkü bu çocukları doğuracak olan kadınlar şu ada zaten doğmuş bulunmaktalar ve yetişkinliğe yakın bir durumdadırlar; ders boyunca bunun birçok istisnasını gösterecek olmama rağmen doğurganlık oranlarının genellikle o kadar hızlı değişmediğini biliyoruz. Buradaki bir sonraki on iki yılın güvenirliliğine az çok inanabilirsiniz ve çeşitli tahminlerde bulunabilirsiniz. Bu tahminlerin hemen hemen herhangi bir şey olabileceğini size göstereceğim çünkü bunun için iyi bir temelimiz yok. Her yıl eklenen insanların sayısına dair yakın dönem tahmininin yükseleceği muhtemelen oldukça doğrudur çünkü o çok yakın bir dönemdir.

Şimdi, tekrar, iyimserler bu verileri alırlar, yani buradaki eklenen insan sayısını alırlar, artmakta olduklarını görüyorsunuz, bu bir çeşit hokkabazlıktır. Gelecekte düşebilir de düşmeyebilir de ancak taban büyümekte olduğundan dolayı, nüfus büyümeye devam ettiğinden dolayı, eğer her sene aynı sayıda insan eklenirse o zaman yüzdelik artış azalır. Nüfus durumu hakkında çok miktarda iyimser şeyler duyduğunuzda, bilin ki onların bahsettikleri şey şudur: tabanın bir yüzdeliği olarak, şuradaki 1960'lardaki büyümenin zirve ORANI, düşmüştür. Biraz önce gördüğünüz gibi, taban büyüdüğü için, - eklenen insanların gerçek sayısı o kadar çok değişmemiştir.

Tekrarlayalım, büyüyoruz, Dünya % 1.25 gibi büyümektedir – şu anda yıllık % 1 ile 1.5 büyümektedir ve tahminlere göre--umulmaktadır ki aşağıya doğru gidecektir. Nitekim bu süregelen düşüş oldukça iyimser varsayımlara dayanmaktadır. Bunun hakkında konuşmak için daha sonra belki zamanımız olur ancak doğurganlık düşmektedir. Eğer doğurganlığın düştüğünü ve düşmeye devam edeceğini ve onun sabit kalacağını farz ederseniz, en geleneksel öngörü, sabit doğurganlık olur. Şu anda her ne olursak olalım; olacak olan budur; bunun gibi bir şey elde edemezsiniz, çok büyük bir büyüme ede edersiniz. Bu, insanların iki çocuk sahibi oluncaya kadar doğurganlığın düşmeye devam edeceğini, epey hızlı düşeceğini farz eder. Bu iyi bir tahmindir, iyi bir öngörüdür fakat esas olarak bunu farz etmek için gerçekte makul kuramsal bir temele sahip değiliz.

Şimdi şurada gerçekten aklınızda tutmanız gereken bir rakam var, şurada günümüze yakın bir yerde, bu Nüfus Sayımı Bürosu 2009'dur. Bu size Dünya olaylarını verir ve sadece – sevimli bir şekilde artışın her yıl, ay, gün ne kadar olduğunu gösterir, bunu ikinciye kadar yapabilirsiniz ve fark edin ki – bu rakamları 1000 kişi başına oranlar olarak size son derste vermiştim, şu yıl başına doğum sayılarıdır, 135 milyon ve ölümlerin sayısı 55 milyon, dolayısıyla fark şudur, nüfus büyüme oranı 80 milyondur. Kanaatimce bu akılda tutulması gereken anahtar rakamlardan birisidir, yuvarlak olarak 80 milyon, yani yeryüzünde artış her yıl 80 milyondur ve belli bir süreden beri yaklaşık öyle olmaktadır.

Maksimum şurada 90 milyon gibi bir rakamdır, tam olarak 90 milyon değil, ve şimdi yaklaşık 80 milyondayız. İnsanlar, doğumların, her şeyin düşüşe geçtiğini, her şeyin iyiye doğru gittiğini, yumuşak bir iniş yapacağımızı söylediğinde, şunu bilin ki aslında bildiğimiz tek şey, büyük ve tam olarak bilinmeyen bir hata setiyle birlikte 87 milyon ile 80 milyon arasındaki farktır ki bu gerçekte hiç de bir azalma olmayabilir. Demek istiyorum ki gerçeği tam olarak bilmiyoruz. Bu yönde sürekli olarak çok şey duyacak olmanıza rağmen, insan nüfusunun geleceği hakkında böyle bir iyimserliğe sebebiyet verecek güçlü hiçbir şey meydana gelmedi.

Şimdi size göstermiş olduğum gibi, şuradaki grafik – gerçekte şurada 6.7 milyar ve tüm öngörüler onun artmaya devam edeceğini gösteriyor. Tekrar edelim, artış oranı zamanda ilerledikçe gittikçe belirsizleşmekte, ama artmaya devam edecek ve öngörülere göre 2040 yılında 9 milyar olacak ve hala büyüyecek. Yılda bir milyara 80 milyon ekliyoruz, yani her 12,5 yılda bir milyar ekliyoruz. Eğer bu biraz düşerse her 13 yılda veya her 14 yılda bir milyar ekliyor olacağız. Bu rakamları düşündüğünüzde her yıl her 12, 13, 14 yılda bir milyar insanın eklendiğini hatırlamalısınız, istediğiniz sayıyı seçin ve düşünün.

Yeşilci olan kimse var mı bu sınıfta? Herhangi bir yeşilci? Çevreci misiniz? Evet, peki kim çevrecilik-karşıtı? Oleey! Bir, iki. Peki, bu temaya geri döneceğim ama bu yeterince kez tekrarlanamaz, her on-on iki yılda bir eklenen bir milyar ekstra insanın çevresel etkilerini bir düşünün, fazladan bir milyar insan.

Şimdi bunun tümünü çevrecilikle, bu harika çevreci hareketin başarılarıyla üst üste koyun. Bu çok harika bir şey ama karşılaştırma yapıldığında soluklaşıyor, yani çevreyle kaybedeceğimiz bir oyunu oynuyoruz. Bu kadar yılda bir milyar insanlık bir büyüme kaydettiğimiz sürece çevresel sorunları çözemeyeceğiz demektir, ne yaparsak yapalım bu çok büyük bir nüfus artışı.

Bununla birlikte, çevreciler genellikle insan nüfusu hakkında asla konuşmazlar; çünkü bunun hakkında konuşmak siyasal olarak çok tehlikelidir. Bu yüzden, bu ders, ülkedeki hatta dünyanın herhangi bir yerinde konuya doğrudan yönelen birkaç dersten birisidir. Niçin biz, neden herkes orada nüfusun artmaya devam edeceğini öngörmektedir? Basit şekilde, yaş yapısına baktığınızda Dünya nüfusunun neredeyse yarısı 15 yaşın altında, pardon dünya nüfusunun üçte birinin 15 yaş altında olduğunu ve bunların üreme yaşına yaklaştıklarını fark edersiniz ve biliyoruz ki onlar üreme yaşlarına giriyorlar. Ve takip eden 30 yıl boyunca potansiyel olarak doğurgan olacaklardır ve biliyoruz ki bu 10–15 yaş arasındakilerin artan sayısı üreme yaşlarına girip nüfusun artmasını sağlayacaklardır.

Her ne kadar artış oranı ve nasıl değiştiği kesinlikle belirsiz olsa da, nüfusun artacağı kesindir. Dünya nüfusunun birkaç milyar insan daha büyüyeceği neredeyse herhangi türden bir makul varsayımın altındadır. Tekrarlayalım, biz eşi benzeri görülmemiş bir alandayız, çoğu insan yeryüzünün şimdi inanılmaz derecede gerilmiş olduğunu ve bunun çevresel bir durum olduğunu düşünüyor. Buna yakın gelecekte birkaç milyar insan daha ekleyin, bakın ne oluyor. Sihirli kürelerimiz olmadığı için –öğrenciler bana genellikle soruyorlar “neler olacak?” diye. Daima şunu söylemek zorunda kalıyorum: “Sihirli küremi evdeki dolabımda bıraktım, onu bugün getirmedim. Geleceğe uzanan bir yolum yok ama herhangi birisi size gelecekte neler olacağını bildiğini söylerse ve özellikle bu kimse gelecek hakkında iyimserse, o kimse çok kör birisidir.

Hepiniz nüfus sorunu tartışmalarını işittiniz ki bu gerçekten iki farklı sorundur. Birincisi ki biz Batı’da bunun çok farkındayız, zenginlerin yaptığı aşırı tüketim sorunudur. Dünyanın bir bölümü, kesinlikle zengin diye adlandırmanız gereken çılgınlar gibi tüketen bir bölümdür. Tükettiklerimizin çoğu anlamsızdır – kocaman büyük bir Jip süren bazı küçük insanlar aslında hiçbir zaman ağır bir şey taşımazlar ve kesinlikle kütük ve benzeri şeyler taşımazlar, oysa Jipler aslında bu işler içindir. Aşırı tüketim Dünyanın kaynaklarını bitirmektedir, kirlenmeyi artırmaktadır, doğal ortamı yok

etmektedir ve bunun gibi daha birçok şey. Dolayısıyla, çevresel sefaletlere hovardaca ve gereksizce tüketim yapan zenginler neden olmaktadır.

Madalyonun öbür yüzü yoksulluktur. Dünya kesinlikle bölünmüştür ve yoksulluk ile zenginlik, aşırı tüketim arasındaki bölünme gittikçe genişlemektedir. Yoksulların sorunu elbette yeterince tüketememektir ve Hong Kong ile ilgili anlattığım her şey yoksulluk sorunlarıdır. Bu yüzden yoksul insanların sorunlarının neler olduğunu size tekrar anlatmam gerekmiyor. Bu iki zıt sorunumuz var ki ben bunları çevresel sefalet ve insani sefalet diye adlandırıyorum. Bunların her ikisi de geniş ölçüde hızlı nüfus büyümesinin sonuçlarıdır ki ütopik bir senaryo ile bununla, yani şu anda sahip olduğumuz nüfus seviyesiyle başa çıkabileceğimizi düşünebiliriz. Ancak, büyüme oranında, sadece çevrenize bakarak teknolojimizin, ekonomimizin, devletimizin şimdiye kadar bununla başa çıkamadığını görebilirsiniz.

Siyasal bir not olarak nüfus sorununun bu iki yüzü bulunduğu gerçeği çok ilginçtir. Yani çevresel sefalet ve insani sefalet. İnsanların bunlardan birine veya ötekine odaklanması da hayret verici bir şey. Aile planlaması ve çeşitli feministler ve kadın kuruluşları gibi alanlarda çalışan insanlar insani sefaletle ilgilenmektedirler. Bunlar daima yoksulluk ve onunla ilgili sorunlardan bahsederler. Öte yanda ise çevreciler var ve bunlar ağaçlar ve hayvanların hayatta kalmaları, ormanlar, doğa hakkında endişelidirler. Elbette bunların her ikisi de önemlidir ve hakkında mücadele etmeye değerler. Ancak bunların her ikisi hakkında da endişelenen veya nüfusun bu her iki sorun türünün de en önemli parçası olduğunu fark eden insanları çok nadiren görmek akla durgunluk veren bir şeydir.

Aşırı tüketimden ve aşırı tüketimde kimin bir numaralı kötü adam olduğundan biraz bahsedeyim. O kötü adam biziz. A.B.D için hikaye şudur. Şu gördüğünüz, 1900'den 2000'e kadar A.B.D nüfusudur. 1900'da 75 milyonduk ve 2006'da 300 milyonu geçtik. Yani, nüfusumuz bu bir ülkede dört katına çıktı. Nüfus büyüme oranında biz tıpkı bir az gelişmiş ülke gibiydik.

Bu rakamlar neredeyse şu anki rakamlardır, burada en son Nüfus Bürosu şeyi…, dün gece bilgisayardan indirdim, en son rakamlar, şu standarttır – standart şeylerden birisi 100 yıllık bir çerçeve verir size, şu anda 1950'den 2050'ye rakamları kullanıyorlar, ve bildiğiniz gibi, biz yaklaşık şuradayız ve şu da A.B.D. nüfus büyüme oranı ki neredeye düz bir çizgi gibidir. A.B.D.'nin nüfus büyüme oranında yavaşlayacağına dair bir tahmin bulunmamaktadır; yılda yaklaşık üç milyon büyüyoruz, bu, şu anda yılda % 1 demektir. Amerika'daki doğumların ölümler üzerindeki doğal artışından dolayı ve artı göçten dolayı, şuraya doğru gidiyoruz.

Bizim nüfus büyüme oranımızda, vatandaşların ölümlerine göre doğumları yaklaşık 2/3'tür ve 1/3 de göç var. Göçler içinde tahmin ediliyor ki 2/3'ü yasal ve 1/3'ü de yasa dışıdır. Açıktır ki yasadışı olanlar kaba bir tahmindir, mutlak rakam, eğer bu rakamlara nasıl ulaştıklarına bir bakarsanız bu gerçekten cesaret verici yasa dışı göçün boyutunu çok da bilmiyoruz ama bu büyük bir politik sorundur.

Şimdi tüketim boyutunda, elbette biz çok fazla tüketiyoruz ve tekrarlayalım, rakamlar geniş şekilde değişmektedir ama rakamların gösterdiği aralık şu ki bir Amerikalının tüketimi, gelişmekte olan bir ülkedeki bir kişinin tüketiminden 20 ile 40 kat daha fazladır. Bizim yıllık üç milyonluk nüfus büyümemizi 20'lik bir tüketim faktörüyle

çarparsanız, bu 60 milyon yoksul insanın nüfus büyümesine denktir. Dolayısıyla bu şekilde düşünürseniz öyle görünüyor ki, dünyanın tüm geri kalanını birlikte düşündüğünüzde, bizim nüfus büyümemiz, dünyanın kaynaklarına ve çevresel duruma zarar vermektedir. Kaldı ki bu hesaplama bizim sadece nüfus büyümemizi dikkate alıyor; bu kadar geniş oranda tüketim yapan nüfus tabanımızı dikkate almıyor.

Biz--gerçekten de biz yeryüzünün kaynakları ve çevre üzerinde çok büyük bir yük oluşturmaktayız ve size göstermiş olduğum gibi, daha iyiye gidiyor da değiliz, nüfusumuz artmaya devam ediyor. Buna karşı denge sağlamalısınız, nüfus büyümemizin önemli bir kısmı elbette diğer ülkelerden gelen insanlardır. Dolayısıyla, bir anlamda zenginleşenler Amerikalılar değil, ülkeye giren ve zenginleşenler yoksullardır. Bu rakamlarla çok farklı şekillerde oynayabilirsiniz; biraz sonra siyaset hakkında konuşacağız.

A.B.D. Nüfus Bürosu, A.B.D. nüfusunun 2050'de 300 milyona erişeceğini söylerdi, oysa bu rakama Nüfus Bürosunun düşündüğünden 44 yıl önce eriştik bile ve hala büyüyoruz ve şimdi Nüfus Bürosu hiçbir sabitlenme işareti olmadığını söylüyor. Onlar size A.B.D. nüfusunun sabitleneceğini düşündükleri bir rakam veremezler çünkü herkesin tahmin edebileceği gibi, istikrarlaşmanın görünürde olduğuna inanmak için hiçbir neden yoktur.

Şimdi tartışmanın bir tarafı şu ki insanlar – bu çok politik bir mesele ve insanların yarısı diyor ki "aşırı çoğalanlar hep bu yoksul insanlar, bunlar birazcık otokontrol öğrenemezler mi?" Öte yandan "şu çılgınlar gibi tüketen Amerikalılar ve Japonlar, bunlar birazcık otokontrol uygulayamazlar mı?" Bu, bu şekilde devam eden aşırı derecede kısır bir tartışmadır ve insanlar bu tartışmada iki-üç cümleden ötesini düşünmüyorlar.

Size söyleyeceğim gibi, sayısal olarak bunu hesapladığınızda artan zarar az çok eşittir ve Amerikalıların genellikle bizim sorun olduğumuza dair kendimizi ayıplamaları gibi daha çok eleştiriye dayanır. Bir çeşit- ırkçı kelimesini kullanmak istemiyorum ama çok Avro-Amerikan merkezli bir tartışma çünkü dile getirildiğinde varsayım şu ki 'biz tüketicileriz ve – tüm yoksul insanlar, onlar hakkında endişe etmemiz gerekmez, onlar yoksul kalacaklardır. Bu yoksulların yoksul kalacakları ve onların şu anda tüketici olmamaları bir yana hiç tüketici olamayacakları da Batılı bir varsayımdır. Bu tamamen saçmalıktır.

Çin'in ne kadar çok geliştiğini görmüştük, Hindistanlılar da geliştiler, Endonezyalılar da geliştiler; Dünyanın her yerinde bu büyük sayılardaki yoksul insanlar şimdi ciddi tüketiciler olmaya başladılar. Sanıyorum Çin'deki CO_2 üretimi A.B.D'yi geçti, ama son zamanlarda buna bakmadım. Bu nedenle denk sorunlar var, birisi yoksul insanların sonsuza kadar yoksul kalacakları fikrini kafasından atarsa ki bu küreselleşme-öncesi bir fikirdir, şimdi Çin'deki bir işçi Amerika'daki bir işçiyle rekabet edebilir ve eninde sonunda bir tür benzeşme olacaktır.

Bence uygun olan şey, yeryüzünde çok fazla insan olduğunu düşünürseniz, insan sefaleti meselesi veya çevre sefaleti meselesi olsun her ikisini de aşağı yukarı eşit düşünmelisiniz. Amerika'da Japonya'da ve Endonezya'da bir doğumu önlemek, gelecekte çok uzak olmayan herhangi bir yerde bu insanlar aşağı yukarı eşit

olacaklar ve bir sonraki dersimizde insanların bununla ilgili olarak ne istediklerini göreceğiz. Umarım ki bu dersten sonra sizin hiçbiriniz 'onlara karşı biz' kısır argümanına dâhil olmazsınız.

Günümüzde olduğu gibi Dünya'da nüfus büyümesinin büyük hızı yoksul ülkelerdedir. Tekrarlayalım istatistikler oldukça kötüdür; Dünya'da nüfus büyümesinin yaklaşık % 95'i en yoksul ülkelerdedir. Bildiğiniz gibi, yeni insanlar demek yeni okullar demek, yeni sağlık ihtiyaçları demek, yaşayacak yerler demek, yeni işler demek, ve bunların hepsi para gerektirir, sermaye gerektirir ki bu da yoksul ülkelerde mevcut değil. Bu ülkeler sermayeye sahip değiller, genellikle teknolojik uzmanlığa sahip değiller, çoğu zaman bu büyük sorunlarla başa çıkacak kaliteli bir devletleri de yoktur; o nedenle bu ülkeler bir nüfus artışıyla başa çıkma kabiliyetinin en az olduğu yerlerdir.

Bu büyümenin boyutu inanılmazdır. Yoksul ülkelerin bir milyona denk bir şehir inşa etmek zorunda kalacaklarını tahmin edebildiğimiz sürece – tahmin ettiğimiz kadarıyla takip eden 45 yıl boyunca her hafta bir milyon insanla başa çıkacak bir şehir. Bakarsanız--Şangay, Pekin, gibi büyük şehirleri biliyorsunuz, istediğiniz ismi seçin ve bir almanak'a bakın, Çin'de çok sayıda mega-milyonluk şehirler olduğunu göreceksiniz – benim bile hiç duymadığım şehirler, onların nüfuslarına baktığınızda milyonlarca insanları olduğunu görürsünüz, yedi milyonluk nüfusu olan New York gibi bir yer bile (onların yanında) bir şey değildir. İsveç, İsveç'te bir süre yaşamıştım, yedi veya sekiz milyon insana sahip. New York kenti yedi-sekiz milyon insana sahip; bu, Çin'de neredeyse küçük bir şehir gibi kalır, Hindistan da ondan geri değil.

A.B.D'de insanlar genellikle yoksulluğun gerçekte neye benzediği hakkında bir fikre sahip değildirler. Buna ilişkin en iyi tanımlamalardan birisi daha sonra misafir okutmanımız olacak olan Bill Ryerson'a aittir. O Bombay'a uçuşunu tasvir ediyor, bu birkaç yıl önce olmuş, ama bahsettiğimiz aşırı nüfus patlaması döneminde olmuş. Havaalanına gidiyor, havaalanı tüm havaalanlarında olduğu gibi şehrin dışında, uluslar arası uçuş planlarında sabahleyin erkenden geliyorlar.

O aracını sürmeye başlıyor ve neredeyse hemen o anda, havaalanında, dilenmekte olan yoksul insanları görmeye başlıyor, caddelerde insanların yaşadıklar gecekonduları görürsünüz. Daha yoğun yerlere geldiğinde insanlar dilenmeye başlıyorlar, kucağında bir bebek tutan anneleri görmeniz çok yaygındır. Bebeğe baktığınızda onun neredeyse ölü olduğunu fark edersiniz, anne 'lütfen bana bir şeyler verin, herhangi bir şeyler verin ki bu çocuğu yarına kadar canlı tutabileyim' der, birinin ardından öbürü gelir, sonra bir başkası ve bu böyle yoğunlaşır.

Ve sonra güneş doğar ve hava ısınır. Hindistan genellikle oldukça sıcak bir ülkedir. Orada dolmuşlar ve motosikletler, kamyonlar, çevreyi kirleten kamyonlar vardır, iyi katalitik konvektörleri yoktur bunların. İçinde platin olduğu için bunlar pahalıdırlar, bu yüzden çok fazla kirliliğe neden olurlar, hava erkenden siyah bir dumanla ağırlaşır, buna siyah kurum da diyebilirsiniz, bu yüzden temiz hava soluyamazsınız. Ve elbette çevrede tuvaletleri de yoktur, bunun ne demek olduğuna dair makaleler okuyacaksınız. Bu yüzden, çok geçmeden insan dışkısının kötü kokusunu hissedersiniz, bu iğrenç kokar ve gittikçe daha çok sayıda dilenci görürsünüz. İşte bu neler olduğunun yürek burkan tasviridir.

Ve sonra şunu düşünürsünüz: milyonlarca ama milyonlarca insan var ki onlar asla gerçek bir eve sahip olmayacaklar, bir şekilde yapay kulübelerde yaşayacaklar. Onlar asla gerçek bir işe sahip olmayacaklar, muhtemelen asla tuvaletli bir banyoya gidemeyecekler, hatta temiz havayı bile soluyamayacaklar. Dolayısıyla yoksulluk gerçekten çok ama çok ciddi bir durumdur; Dünyada birçok şehire gidebilirsiniz ve hep benzer manzaralar görürsünüz.

Şimdi bu yoksulluğun rakamlarını anlamak için onları A.B.D ile, son zamanlardaki çöküşünden önceki *General Motors* ile karşılaştıracağız. Bu rakamlar üç veya dört yıllık geçmişe sahip. *General Motors* işçilere ücretlerini ödüyordu, okumuş olduğunuz gibi çok yüksek olan sağlık hizmetleri sunuyorlardı, yaşamlarının geri kalan kısmı süresince emeklilik ödemesi yapıyorlardı. Tüm bunları yaşam süresince bir işçiye yapacakları ödemeye eklediğinizde ve işçinin çalıştığı saat sayısına böldüğünüzde General Motors (GM) için bunun saatte 80 Dolar olduğunu görürsünüz ki bu, sendika ücretlerinin yaklaşık en üst miktarına yakındır, bundan çok daha korkunç ücretler alan havayolu pilotlarını saymıyoruz bile. Üst-orta sınıf – GM'daki mavi yakalı işçilerdir – üst-orta sınıf insanlar, bu odadakilerin çoğunluğu, çok daha yüksek miktarda para kazanacaklardır.

Diğer yandan, bir anne, baba ve üç çocuklu bir aile için yoksulluk sınırı yılda 24000 dolar olarak tanımlanır, bu 2006 yılı rakamıdır, A.B.D. resmi rakamlarına göre bu kişi başına günlük 13.35 Dolar'dır, bu A.B:D'de resmi olarak kabul edilen yoksulluk sınırıdır. Wal-Mart'ta bir işçi, bir satış görevlisi saatte 6.10 Dolar ya da yılda 12,000 Dolar kazanır, saatte 6.10 Dolar yılda 12,000 Dolar yapar, bu ücreti alanlar yoksulluk sınırının altındadırlar, yani bir Wal-Mart işçisi için bir sonraki adım resmi yoksulluk sınırıdır.

Gelişmekte olan ülkelere gittiğinizde ise, oran hakkında bir fikre sahip olabilmek için Wal-Mart ücretlerini en azından dört kat azaltmanız gerekir. Wal-Mart pantolonlarını El Salvador'da üretir; üretilen pantolonlar A.B.D. mağazalarında 16.95 Dolara satılırlar. El Salvador'daki bir kadının pantolonları yapmak için kaç para ücret aldığını düşünüyorsunuz? Aldıkları ücret 14 senttir.

Birleşmiş Milletler raporuna göre Dünya işçilerinin yarısı ki bu yaklaşık 1.4 milyardır, günlük 2 Dolardan az para kazanırlar. Dünyada ortalama, medyan, ücret günlük 2 Dolar civarındadır. Bu ücret kazanan başına olan rakamdır, aile başına olan rakam değil, ancak ücret kazanan işçinin bu ücreti, bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısına bölünmesi gerekir.

A.B.D. yoksulluk sınırı için resmi bir rakam belirlediğini söylediğim gibi her ülke kendisi için yoksulluğun ne olduğuna karar verir. En yoksul 10- A.B.D. 20 ülkede resmi yoksulluk sınırı 1.25 Dolardır. Eğer sadece kişi başına günlük 1.25 Dolardan az kazanıyorsanız yoksulsunuzdur. Hem Çin'de hem de Hindistan'da resmi yoksulluk sınırı günlük 1 Dolara yakındır, bu 2005 fiyatlarına göredir, tabii ki istatistikler daima gerçek rakamların birkaç yıl gerisindedir. Latin Amerika ve Doğu Avrupa gibi nispeten daha zengin yerlerde ise uygun yoksulluk sınırı günlük 2 Dolardır ki bu rakam aslında tüm gelişmekte olan ülkelerdeki rakamdır, kendileri için kendilerinin belirlediği yoksulluk sınırı ortalama günlük 2 Dolardır.

Her bir ülkede ve her bir bölgede elbette büyük gelir eşitsizlikleri mevcuttur, mesela Latin Amerika'nın 1/3'ü günlük 2 Doların altında yaşamaktadır, Pakistan halkının 2/3'ü bundan daha az bir parayla yaşamaktadır ama Kenya nüfusunun % 58'den fazlası günlük 1 Dolardan az parayla yaşamaktadır. Brezilya nüfusunun % 25'i günde 1 Dolardan az kazanır. Sahra-altı Afrika nüfusunun % 44'ü günde 1 Dolardan az alır. Bu durum sadece bu geleneksel yoksul ülkeler için geçerli değildir, mesela Sovyet Bloğu çöktükten sonraki Romanya'da nüfusun % 40'ı günde 1 Dolardan az parayla geçinir. Endonezya 'da hükümetin bir tür iş bulma programı vardır ve bu programda işçiler günde 5 saatlik çalışma için 0.75 Dolar kazanırlar—bu, saatte 0.15 Dolara denktir.

Wal-Mart'a pantolon dikmenin ne kadar zaman aldığını bilmiyorum ama belki bir saat, muhtemelen daha az zaman ama –saatte 0.15 Dolar Endonezya gibi bir ülkede ki çokça petrolü vardır; genel olarak yoksul bir yer olduğu söylenemez, birçok insan için saatte 0,15 Dolar günde 0,75 demektir. Bu rakam yaşadıkları yerlerin yakınlarında tarımsal bir işte çalışmayla kazanacaklarından çok daha iyi bir ücrettir.

Şimdi Zambiya'dan bir manzara anlatacağım. 9 yaşındaki bir erkek çocuk olan Alone Banda, taş parçalarını öğüterek toz haline getiren bir işe sahiptir. Bunu yapacak bir çekiçi yoktur. Bir inşaattan geniş bir çelik çubuk bulmuştur. Çıplak eline aldığı çelik bir çubukla taşı döverek toz haline getirir. İyi çalıştığı bir haftada, yarım torbalık taş tozu elde eder ve bunu yaklaşık 1.50 Dolara satar. Taş tozu Kenya'da mesela beton yapmak için kullanılır.

Çocuklar beş-altı yaşlarında çalışmaya başlarlar, gördük bunu – çoğunlukla, yedi yaşında çalışmak zorunda olan çocuklar hakkında yazılar yazan Charles Dickens hakkında konuşmuştuk, hatta yedi yaş, yaşlı bile sayılabilir, beş-altı yaşlarında bu yaşlarda bile fahişe olarak çalışıyorlardı; madenciler, inşaat işçileri, böcek zehiri püskürtücüleri, her çeşit tehlikeli ve sefalet dolu işler. Sahra-altı Afrika'da 14 veya daha genç yaşta çalışmakta olan 48 milyon çocuk var; dört yıl sonra 2004'te bunun 1.3 milyon arttığı söyleniyor. Yani bu yoksulluk sınırı işlerde çalışan çocukların sayıları artmaktadır çünkü tüm nüfus artmaktadır, vb.

Şu gördüğünüz Dünyadaki yoksulluk oranlarıdır, bir karşılaştırın – bu size gösterdiğim rakamları teyit ediyor, bunlar milyonlarca kafa sayılarıdır, yoksulluk çizgisinin altındaki yüzdelik günde 1.25 Dolar, günde 2 Dolardan az, ve eğer Çini çıkarırsanız, Çin hala en yoksul yerlerden birisidir, tüm çiftçileri eklediğinizde, birazcık --Elde edersiniz-- aslında Çin durumu kötüleştiriyor, eğer Çini dâhil ederseniz bu yoksulluk sınırlarında biraz daha yüksek bir yüzdelik elde edersiniz, hangi yoksulluk sınırını ele alırsanız alın aynıdır. Şunlar gelişmekte olan ülkeler için uygun yoksulluk sınırlarıdır.

Şimdi, tekrarlayayım, bunu anlatmanın iki aynı yolu vardır. Bu çeşit yoksulluktaki insanların mutlak sayısı büyümektedir, yani tüm nüfus büyürken bu yoksulluk sınırlarındaki insanların sayısı da büyümektedir; bununla birlikte ekonomik bir gelişme de yaşanmaktadır, şu anlamda ki insanların yüzdeliği olarak yoksulluk sayıları azalmaktadır, yani yoksulluk içinde olan daha çok insan vardır ama yoksulluktaki toplam nüfusun yüzdeliği daha azdır. Yine, siyasal pozisyonunuza bağlı olarak bunu her geçen gün daha çok insanın bu tür bir yoksulluk içine girdiği gittikçe

kötüleşen bir durum olarak tasvir edebilirsiniz veya yoksulluktaki insanların yüzdeliği azaldığı için gittikçe iyileşen bir durum olarak da tasvir edebilirsiniz.

Şimdi mucize – hepiniz özellikle Doğu Asya'daki ekonomik mucizeyi duymuşsunuzdur. İçinizden son zamanlarda Çin'i ziyaret edeniniz oldu mu? Hiçbir öğrenci Çin'e gitmemiş. Peki, ortalama gelir, tekrarlayayım, geliri nasıl tanımlarsınız – elbette Çinliler dolarla para kazanmazlar, bu yüzden dolarla ifade ettiğinizde ortada bir tercüme vardır ve bunu yapmanın en iyi yolu satın alma paritesi diye adlandırılan şeydir. Bunu hesaplamanın bir yolu resmi döviz kuru oranlarıdır, ne kadar –çok miktarda Yuan kazanırlar ve bu kadar Yuan ile ne kadar dolar satın alabilirler? Bu döviz değişim oranı, bildiğiniz gibi özellikle Çin'de, hükümet tarafından yönlendirilir ve gerçek bir rakam değildir.

Çinlilerin gelirini makul ve gerçek rakama yakın gösteren bir sayı, satın alma paritesi denilen şeydir. Bir çuval pirincin Çin'de kaç para ettiğini söylersiniz, bunun A.B.D'de kaç para ettiğini bulursunuz ve sonra o ülkede insanların kullandıkları makul ihtiyaçlar sepeti hazırlarsınız ve bunun dolar cinsinden ne kadar paraya mal olduğunu bulursunuz ve böylece bir pariteye ulaşırsınız. Bu çeşit bir seviyede, Çinli bir köylü ortalama günlük 1 Dolar kazanır. Bu, köylü Çin ailesinde ortalama bir gelirdir.

Modern sektördeki işler ki bu, bildiğimiz fabrika üretim işlerinden birisidir, insanlar bir şehre göç ederler, kalasların stoklanmasına benzer şekilde yurt odalarında yaşarlar, ve esas olarak hiç serbest zamanları yoktur; bu, mucize bir yaşamdır ama gelirlerini ikiye katlarlar. Asya'daki ekonomik mucize günlük 1 Dolardan 2 Dolara çıkmalarıdır. Böyle yüzlerce milyon insan vardır, Çini ve Hindistan'ı ekleyin, günde 2 $ kazanmaya gözü dönmüş yüzlerce milyon insan; bu gelirlerinin ikiye katlanmasıdır. Özellikle kadınların Guangdong, Canton gibi büyük şehirlere veya herhangi bir büyük şehre göç ettiklerinde buralarda nasıl yaşadıklarına ve hangi koşullarda çalıştıklarına dair böyle korkunç hikâyeler dinlediğinizde, bizim kulağımıza korkunç gelen hikâyeler, bunun gelirlerini ikiye katlamayı sembolize ettiğini hatırlayın. Bu gelirlerinin büyük bir kısmını köylerine gönderebilirler, kendi köyleri hep bu tür bir gelirle yaşamlarını sürdürürler.

Yoksulluktan bahsettiğimizde – daha sonra Çin'deki kirlilikten de söz edeceğiz – şimdi orta düzeyde uygun eğitim olanaklarına sahip olan tüm bu işçilerin temelde bizimle rekabet edebileceklerini fark etmelisiniz. Onların yapmayacağı bizim yapabileceğimiz çok az iş var, dolayısıyla bir mavi-yaka işçisi olarak saatte 80 Dolara kadar kazandığı halde yakınıp duranlarımız başka birileriyle mutlu, birileriyle temelde rekabettedirler. – Onlar yakınırlar, GM için çalışan insanlar yakınıp dururlar ve onların bazı koşulları için bu yakınmalar haklı olabilir –ama onlar günde 2 Dolar kazanan, günde 2 Dolar kazanabilmeyi umut eden insanlarla rekabet içindedirler.

Bazı yerlerde – bu sadece bizim rekabetimiz değildir ama mücevherat yapımında, çok emek yoğunluklu bir iş – elbette düşük ücret oranlı ülkeler emek-yoğunluklu işleri çekerler, el-yapımı mücevherat işi böyle emek-yoğunluklu bir iştir. Bangkok kesinlikle mücevherat yapım merkezlerinden birisidir ve merkez olduğu için oldukça çok yeteneğe ihtiyaç duyar, bu mücevherat ustaları için ücretler aslında Bangkok'ta arttı, Bangkok'ta çalışan bir mücevherat işçisi için ücret günde 8 Dolara kadar çıkmış durumdadır. Bilin bakalım ne oldu? Tüm fabrikalar Çin'e kaydılar, orada ücret günde 2 Dolar, bu emek giderlerinde % 75'lik bir tasarruftur; elbette bunu yapacaklardır.

Sadece Çin'de değil, Meksika'da da tüm Makiladoralar (A.B.D-Meksika sınırında, Meksika topraklarında, Amerikalı şirketlerin, ucuz Meksika iş gücü ve vergilerden yararlanmak için kurdukları fabrikalar) Teksas, Kaliforniya ve Meksika arasındaki sınır çok sayıda fabrikaya sahiptir. Çeşitli ticaret kanunlarından dolayı onlar birçok şeyleri montajla üretebilirler ve düşük ticari vergilerle sınırın diğer tarafına gönderirler ve Çin'e kayan işler bunları silip götürdüler. Şimdi elbette, bir süreden beri, Çin'de koşullar biraz daha iyileşiyor, peki işler nereye kaydı? Gazeteleri okuyanınız var mı? Şimdi Çin ile kim rekabet ediyor? Hindistan, yüksek seviyede, ama aynı zamanda Vietnam, Kamboçya, Çin'den bile daha yoksul olan yerler şimdi işleri Çin'den bile çalıyorlar.

Avrupa'nın en yoksul ülkelerinden birisi olan Romanya'da ücretler ortalama haftalık 83 Dolardır, yani günlük 10 Dolar ile 12 Dolar arası. Romanya'nın Avrupa Birliğine girmesine izin verdiklerinde Romanyalı işçiler ne yaptılar? Daha yüksek ücretli işler elde etmek için Fransa'ya, Almanya'ya, İngiltere'ye göç ettiler ki bu da, biraz önce söylediğim gibi günde 12 Dolarlık ücretleri olan birçok işin Romanya'da boş kalmasını sağladı. Romanyalılar ne yaptılar? Çinlileri ithal ettiler ki bunlar bu işleri doldurdular ve daha ucuz fiyatlarla çalıştılar, Çin'de hemen her koşul altında Romanya'da çalışmak isteyecek sınırsız sayıda köylüler vardır, bunlar kocalarını, çocuklarını, herkesi, kendileri çalışamayacak kadar yaşlı olan nine ve dedelerin bakımına bırakıp giderler.

Aklınızda tutun, sefil yoksulluk günde 1 Dolar, ekonomik mucize günde 2 Dolardır. Peki, bu yerlerde yaşam neye benzer? Bombay'dan ve Şangay'dan bahsede geldik, bunlar herkesin bildiği büyük yerler. Bunun nerede olduğunu asla tahmin edemeyeceksiniz ve bunu muhtemelen asla duymadınız. Bu Moritanya'nın başkentidir. Kaç kişi Moritanya'nın yerini biliyor? Güzel, o Afrika'nın Atlantik kıyısındadır. Hep bir slayt yapmayı hatırlamam lazım –coğrafya haritası slaytları ama yapmadım. Atlantik kıyısındadır – başkenti Nouakchott diye adlandırılan bir yerdir. Nouakchott orada bir yerdedir ve şu Nouakchott'nın varoşlarıdır ve bu çölün ta kendisidir - Nouakchott'nın tamamı temelde çöldür, okyanusa uzandığı yere kadar.

Çölde tüm insanlar bulabildikleri herhangi bir inşaat malzemesinden yapılmış olan gecekondularda yaşarlar. Ulusal hükümet, kent yönetimi bu insanlarla uğraşacak kaynaklara sahip değildir, onların hiçbir sağlık korumaları yoktur, güvenlik hizmeti almazlar, suları yoktur, sadece… — bunlar plansız topluluklar diye adlandırılırlar ve bir anlamda yok sayılırlar. Hükümet için bunlar nelerdir? Onlar sorun kaynağıdırlar çünkü çok yoksul olduklarından ve kaybedecek bir şeyleri olmadığından sıklıkla isyan ederler. Onlar, 'sizin bir şeyleriniz var, bizim yok, biz de istiyoruz, niçin hükümet bizim için hiçbir şey yapmıyor' diyorlar, o yüzden bu bir toplumsal huzursuzluk kaynağıdır, gecekondular dünyadaki büyük şehirlerin hepsinde mevcut ve büyük bir toplumsal huzursuzluk kaynağıdırlar.

Burada gördüğünüz bir yoldur ve biraz önce söylediğim gibi onların yolları yoktur. Bu ülkelerin her birinde ordu insanları kontrol ettiğinden emin olmak ister, bu yüzden sıklıkla bir buldozer gönderir. Şurada sağda bir çeşit yol daha görüyorsunuz. Bunların biraz daha iyisini bulayım – onlar bir sabah gelirler ve insanlar işleri olmadığı için gecekondularında uykudadırlar. Sabahleyin erkenden bir gürültü duyarlar ve bunun ne olduğunu anlamak için dışarı çıkarlar ve görürler ki buldozer evlerinden sadece iki dakika uzaklıktadır böylece aşağı inerler ve yollarının üzerindeki her şeyi yıkıp

dökerler. Askeri buldozerin yıkım yaptığı yol üzerinde bulunursanız, pardon, pardon, o zaman askerler bu durumlara girebilirler.

Buradaki asıl nokta şudur ki Kalküta, Bombay, Şhanghai, Canton gibi yerlerle ilişkilendirdiğimiz bu çok yoğun nüfus aslında şimdi dünyanın her yerinde görülür; bu da dâhil olmak üzere—burası Nouakchott'un Atlantik Okyanusu'na kavuştuğu yerdir. İşte Atlas Okyanusu şurada ve nasıl geçinirler? Balıkçılıkla geçinirler ve şuradaki küçük şeylerin her biri, eğer görebiliyorsanız avlanmaya gittikleri balıkçı tekneleridir. Bakın bakalım zaten az bulunur balıkları yakalamaya çalışan kaç tane tekne var ve burası dünyadaki çok zengin balıkçılık alanlarından birisi değildir. Burası ekvatora çok yakındır ve besinlerin yüzeye çıktığı bir yer değildir, burası büyük bir balıkçılık alanı değildir. İşte bulunabilen az sayıdaki balık için insanlar bir birleri ile bu şekilde mücadele etmektedirler.

Şimdi—orası çöldü ve burası da orman. Burası Brezilya'da belki de adını duyduğunuz Serra Pelada'dır, soyulmuş dağ ya da çıplak dağ diyebilirsiniz, bunu daha önce duymuş ya da resmini görmüş olan kimse var mı? Bir—birkaç kişi, burası çok bilinen bir yerdir, eğer Brezilya'ya giderseniz, büyük şehirlerde insanların çaresizce iş aradığı gecekondu bölgelerini görürsünüz. Sıklıkla bir kamyonet gelir ve benim biraz işim var der ve insanlar kamyonete doluşur, bunu bir keresinde görmüştüm, kimse ne kadar ödeneceğini, nereye gittiğini, ne tür bir iş yapılacağını sormaz. İş bir çeşit sihirli kelimedir; cennetten gelen ilahi bir kudrettir ve hemen kamyonete atlarlar.

Götürüldüğünüz yerlerden birisi burasıdır ve burası ormanın ortasında bir yerdir, Rio'dan ya da Sao Paolo'dan yaklaşık 1600 kilometre uzakta altın madeni bulunan bir dağdır. Eğer A.B.D'nin batısındaki madencilik alanlarını gördüyseniz, oralarda her birinin belki de şuradaki alan kadar küreği olan buharlı kepçeler kullanılır ve bir kürek yüzlerce ton kaldırabilir, gerçek rakamları bilmiyorum. Serra Pelada'da iş gücü buharlı kepçe satın almaktan daha ucuzdur, bakın şu küçük noktalardan her biri insanları gösterir.

Bunlar nedir? Burası bir çukurluk ve işçiler orada çamuru kazıyorlar, çamuru yukarıya taşırlar—lavaj yukarıda, tepededir, çamuru oraya taşırlar—altın, topraktan ağırdır, o nedenle buradaki çamuru alırlar, yukarıda bir yere götürürler, üzerinden su geçirilir. Su, çamuru taşır ve geriye her ne kalırsa pullar, ya da küçük külçeler şeklinde altın kalır; bu altın madenciliği yapmanın ilkel şeklidir. Suyu bu çamurun üzerinden geçirin ve çok düşük konsantrasyonlarda altın pulları geriye kalır.

Bu insanlar ne yapar?, nasıl çalışırlar? İşte-şurada aşağıya inerler, şunlar ahşap merdivenlerdir ve bu merdivenlerden aşağıya inerler, arkalarından çuvallar vardır, en ucuz çuvallardan, aşağıya giderler ve çok ilkel aletlerle, belki de elleriyle çukurun dibindeki toprağı çuvallara doldururlar, çuvalları arkalarına alırlar ve merdivenlerden yukarı tırmanırlar ve bunu suluk düzeneğine boşaltır ve geriye dönerler. İşte bunların bütün hayatı budur. Ücretler sefalet derecesinde düşüktür, yaşayamazlar çünkü ormanın ortasındadırlar, herhangi bir medeniyete ulaşma imkânları yoktur. Şirketler bunlara fahişe getirirler. Bütün bir köy tamamen aynı şekilde gelen fahişelerden oluşur. Bir kamyon gönderin ve kadınlara iş olduğunu söyleyin, neredeyse hiç soru sormadan kadınlar kamyona biner.

Bütün bunlar nasıl kontrol altında tutulmaktadır? Silahlı askerler ve güvenlik güçleriyle, şu resim tipik bir durumdur, işçilerden birisi, sırtında elbiseleri bile yoktur, çok büyük sayıda işçi vardır ve burada kontrol altında tutulmaktadırlar. Burada öyle görünüyor ki onlar kontrolden çıkacaklar. Tekrar söyleyelim, bütün dünyada bu tür şeyler görmek mümkündür.

Bazen—dünyanın her tarafı ile ilgili konuşurum. Eğer Everest Dağı'na giderseniz, şeye geldik—dünyanın sonu nereleriydi? Çölleri gördük, ormanları gördük ve işte Everest Dağı ve bu dağla ilgili bazı istatistikleri yazdım, dünyada ne kadar insan vardır. Çok vardır, ben eskiden dağ tırmanışları yapardım, bir adım 8 nefes almayı gerektirir, bir adım atarsınız ve sekiz kere soluk alırsınız ve benim gibi insanlara sekizden de çok fazlası gerekir. Belli bir günde ve standart olarak tırmanılacak birkaç ay boyunca Everest'e tırmanmak için 500 kişi beklemektedir.

Burası ölü cesetlerle, oksijen tüpleriyle vs. kirletilmiştir. Yani Everest Dağı bir şekilde bir izdiham bölgesidir, birkaç gün insandan arındırılmış Büyük Merkezi İstasyon gibidir. Dağın tepesinde orayı kirleten 1200 ölü beden bulunmaktadır. Nüfus o kadar artmıştır ki sadece büyük şehirler değil, nereye bakarsanız bakın, insanlarla doludur.

İsterseniz gelecekle ilgili biraz tahminle bitirelim. Biliyoruz ki doğurganlık—dünyanın çoğunda şimdi yüksek doğurganlık oranları vardır, nüfus çok kalabalıktır. Şimdi bunun daha iyi olabileceği bir senaryo düşünebilir miyiz? Daha iyi olabilir, ya da olmayabilir, inanılmaz bir kriz oluncaya kadar işler daha da kötüye gidebilir ya da her şey yolunda da gidebilir, bilmiyoruz. İsterseniz kendimize her şeyin yolunda gittiği bir senaryo çizelim. Bildiğimiz bir şey var ki dünya da çok çok fakir insan vardır, bunlar günde 1 Dolar kazanan insanlardır ve bunlar doğumlarını sınırlandırmak istememektedirler; bunlarla ilgili daha sonra konuşcağız. Bunun çoğu eğitimle ilgilidir, bilmezler—vücutları nasıl çalıştığına dair bilgileri yoktur, bunu anlamazlar, bu yüzden modern doğum kontrol araçlarından korkarlar, birçok neden vardır ve bunları konuşacağız.

Dünyanın değişik yerlerindeki gözlemlerimiz, insanların doğumlarını sınırlandırması ve bunu istemesi için yaşam standartlarında bir iyileşmenin olması gerektiğini söylemektedir. İsterseniz en az durumu ele alalım, düşünün ki birisi günde 2 Dolar ödeyen işlerden birisine girdi, bu durumda kendileri ile ilgili farklı düşünmeye başlayacaklardır, belki eğitim alabilecekleri bir şehide yaşarlar, dünyada olup bitenler hakkında biraz daha duyarlı olurlar, nüfuslarını sınırlandırmak isteyeceklerdir. Diyelim ki günde 1 Dolar kazanılan durumdan günde 2 Dolar kazanılan duruma geldiler, günde 2 Doların yeterli olacağını düşünmek inanılmaz bir iyimserlik olur, fakat nereye gelmek istediğimiz sanırım anlıyorsunuz, bu, fakir insanların gelirini iki katına çıkarmak demektir.

Tekrar edelim, dünyada yaşayan inanların üçte biri günde 1 Dolarla 2 Dolar aralığındadır, yani bunların gelirini 2 katına çıkarırınsanız aniden mucizeler gerçekleşir ve nüfus artışı durur, tam da değil, bu çok fazla iyimserlik olur. Bildiğimiz başka bir şey şudur ki eğer dünyada ortalama gelir arttığında bu artış fakirlerde çok az, ama zenginlerde fazla olur. Eğer küçük grup gelirini ikiye katlıyorsa bütün dünya için olan ortalama ne durumda olur? İki katından çok fazla olacaktır. Tekrar edelim,--eminim ekonomistler bu rakamları hesaplamıştır, bende bu rakamlar yoktur, her neyi isterseniz onu alın. Eğer dünyanın çoğunu günde 1 Dolar gelirden 2 Dolara çıkarmak

istiyorsak, onların gelirini iki katına çıkarmak istiyorsak, bütün dünyanın geliri 2 mi 3 kat mı artar, istediğiniz rakamı alabilirsiniz.

Size iki gerçekten bahsetmiştim, birisi dünya nüfusunun sabitlenmeden- eğer böyle bir şey olacaksa yaklaşık olarak % 50 artacağını söylemiştim. Kabaca diyebiliriz ki % 50'ik bir artış olacaktır. Fakat ortalama yaşam standardı da en azından iki katına çıkmak zorundadır, ya da üç hatta dört katına ya da istediğiniz rakamı alın. Bu, en azından dünyadaki kişi başı gelirin iki katına çıkması demektir, % 50 daha fazla insanın gelirini iki katına çıkarması demek ve dünya ekonomisi- üç katına çıkmak zorundadır çünkü şu an olandan 1.5 kat daha fazla insanın her biri şimdikinden iki kat kazanacaktır, yani bu dünya ekonomisinin üç kat büyümesi demektir, yani bu üç kat daha fazladır ya da 4.5 kat daha fazladır.

Temelde işlerin yolunda gittiği iyimser bir senaryoya bakıyoruz ve işlerin yolunda gitmesi için dünya ekonomisinin üç kat, dört kat, dört buçuk kat, beş, altı kat vs. büyümesi gerekmektedir. Şimdi teknoloji—teknolojideki gelişmeler bize gelirimizi kaynaklara oranla daha yavaş arttırma imkânı vermektedir ve yine kabaca dünyanın kaynaklarını iki kat tüketmeden, dünyaya verdiğimiz kirliliği arttırmadan ya da atmosfere verdiğimiz karbon dioksiti arttırmadan, gelirimizi iki katına çıkarmak için teknolojinin ne kadar gelişeceğini tahmin edebiliriz.

İşlerin yolunda gitmesi için bu çok büyük artışlara ihtiyacımız var, dünya ekonomisinin en az üç katı büyüyeceğini, ya da dünyadaki kirliliğin, karbon dioksitin, kaynak kullanımlarının üç katına çıkacağını tahmin ediyoruz. Birçok insan dünyanın kaldırabileceği en üst sınırlara geldiğimizi düşünmektedir. Şimdi sınıra geldik ancak nüfusla ilgili olarak gelirimizi en az üç kar arttırmadan işlerin yolunda gitmeyeceği açıktır. İşte nüfus konusunun önemi burada yatmaktadır, acaba dünya, üzerindeki ekonomik faaliyetlerin üç kat artmasını kaldırabilir mi? Ben kristal küremi evde unuttum, bu yüzden bu sorunun cevabını kesinlikle sizler bulacaksınız. Peki, gelecek sefer devam edeceğiz.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
13. Ders Dökümü
26 Şubat, 2009

Profesör Robert Wyman: Bu veriler Bolivya'dandır. Geçen yılın sonunda yayınlandılar ve 2003 yılına aittirler. Demografik veriler her zaman geç yayınlanır çünkü onu toplamak, analiz etmek vs. için çok zaman gerekir. Bu olan şey oldukça standart bir şeydir. Şunlar değişik 5 yıllık dilimlerdir, bu anketleri her 5 yılda bir yaparlar bu veriler Demografic and Health Survey isimli çalışmadan alınmadır ve bunlar, dünyanın her gelişmekte olan ülkesinde, kendi istatistik birimleri tarafından yapılır. Her ülkenin nispeten tutarlı nüfus sayımları ve istatistik birimleri vardır ve eğer sayım yılı ise ya bütün kadınlara gidip ya da sayım yılı değilse onların emrindeki birilerine gidip her türlü soru sorabilirler ve bunlardan bazılarını göreceksiniz.

İlk soru doğal olarak kaç çocuğunuz vardır? Bu tür anketleri, ilk başlattıklarında bu soruyu erkeklere soruyorlardı ve bir sayı alıyorlardı, sonra aynı soruyu eşine soruyorlardı ve farklı bir yanıt alıyorlardı. Sonra rakamları kontrol ettiklerinde kadınların haklı olduğunu ve erkeğin bu konuda hiçbir fikrinin olmadığını anladılar. Veena, bunun aslında sadece basit bir soru olmadığı hakkında size bazı hikâyeler anlatacak, hatta kadınlara bile sorulduğunda.

Erkeklerin verdiği bilgiler birçok bakımdan güvenilmezdi ve ilk zamanlar hakikaten gerçek rakamları elde etmek istiyorlardı çünkü dünyada kaç kişi yaşadığını, doğum oranının ne olduğunu, nüfusun ne kadar hızla büyüdüğünü vs. bilmek istiyorlardı; bu yüzden kadınlara soruyorlardı. Bu tarihten sonra erkekler bir şekilde veri toplamadan soyutlandı; böylece bizim bildiklerimizin çoğu, hatta neredeyse tamamı kadınların bilgileridir ancak şimdilerde bu değişmektedir. Geçen birkaç yılda insanlar bundan her ikisinin de sorumlu olduğunu fark ettiler ve erkekler resmin içerisine daha fazla girmeye başladı.

Her neyse, bu 5 yıllık yaş gruplarıdır ve şu da toplam doğurganlık oranıdır. 1965 ve 1970'te ve diğer yıllarda kabaca 6.6 çocuk yapıyorlardı, sonra yavaşça her bir 5 yıllık dilimde rakam aşağılara doğru geldi ve son rakam 3.8 çocuktur. Şimdi bu 3.8 rakamını aklınızda tutun çünkü onu daha sonra başka şeylerle karşılaştırmak istiyoruz. Belki de Bolivya hakkında bilgileriniz vardır. Tamamen Katolik bir ülkedir; oldukça fakirdir. Çoğunlukla tarımsal bir ülkedir. Şehirleşme fazla değildir. Eğitim düzeyi düşüktür. Kadının statüsü pek de iyi değildir vs.

Bütün bu toplumsal göstergeleri göz önüne alırsanız Bolivyalı kadınların doğurganlık isteklerinin ne olduğunu düşünürsünüz? Yüksek? Düşük? Yüksek. Bütün bunlar size onların çok çocuk istediğini çağrıştıracak bir çeşit klasik faktörlerdir. Ancak gerçek verilere baktığınızda aslında rakamların daha düşük olduğunu görüyorsunuz. Aslında bizim standartlarımızda—bir ya da iki çocuk kadar—halen yüksektir ama dünya için oldukça önemlidir çünkü 3.8 doğurganlık oranı ile dünya neredeyse her nesilde tam da olmasa bile neredeyse nüfusunu iki katına çıkarır, yani aslında bu epeyce yüksektir, ama 6.7 gibi bir rakam değil, özellikle de geleneksel olan kadın başına 7, 8 hatta 9 gibi rakamlar gibi hiç değildir.

Şimdi bir sonraki soru seti, şu sahip olduğunuz çocuk sayısıdır, kaç tane istersiniz? Bu soruldu, bu çok hileli bir sorudur ve muhtemelen duyduğunuz gibi bu soruyu

sormanın birçok yolu vardır. Birincisi size ‘en son çocuğunuzu istediniz mi?’ diye sorarlar. Bu, soruya verilen yanıtlar oldukça karmaşıktır ve şuraya ‘çocuğu doğurduğunuz zaman, onu istediniz mi’ sorusuna verilen yanıtlarda kadınların % 38’i evet çocuğu yaptığımda onu istemiştim dedi. Ancak ‘hayır istemedim’ diyenlerin sayısı biraz daha fazla, % 40’tır. Bu şaşırtıcı bir ayrımdır ve bunların arasında kadınların başka bir % 20’lik kısmı da anlaşılması zor yanıt vermişlerdir, ‘aslında çocuğu istemiyordum ama belki de gelecekte isteyecektim’ ve yanıtlayıcıların gelecekteki istekleri ile ilgili epeyce tahmin işi söz konusudur. Bildiğiniz gibi, insanlar önemli konularda her beş dakikada bir fikirlerini değiştirirler fakat bu çok ilginç bir istatistiktir, çünkü istenmeyen çocuklar istenenlerden fazladır ve bu, ortada bir yerdedir.

Şimdi bu verilerde muhtemelen çok yanlılık vardır. Bunlar mükemmel veri olarak isimlendirilemez çünkü daha yeni doğum yapmış ya da son zamanlarda doğum yapmış bir kadına o çocuğu isteyip istemediğini soruyorsunuz. Burada yanlılık nerededir? Evet dersiniz. Yani demek istiyorum ki-‘evet, onu yaptım ama onu istemiyordum’ demek için o çocuğu gerçekten sevmemeniz gerekir. İşte bu olur ve kadınlarının % 40’ının bunu dediğini görüyorsunuz, anacak bu veri büyük ihtimalle yanlıdır çünkü bu kategoride muhtemelen kadınların dediği sayıdan çok çocuk vardır. İçgüdüler ve diğer insanlara, kocalara, çocuklara karşı burada niyet çok değişkendir; bir dakika da onları seversiniz ve sonraki dakikada onlardan nefret edersiniz vs. yani bu durum sorunludur ve buradaki veriler sorunludur.

Bu sorunu aşmanın bir yolu onlara ‘gelecekte başka bir çocuk istiyor musunuz’ diye sormaktır çünkü bu daha iradeyi ölçen bir sorudur. Bu ben yanlış bir şeyler yaptım ya da istemediğim bir şey yaptım demek değildir ve işte burada bu veri seti var. Tekrar söyleyeyim, bunların hepsi Demographic and Health Survey’dendir. Tekrar, bu bir çeşit beklediğimiz bir veridir, bunlar çocuk doğurmayı bırakmak isteyen, artık çocuk yapmak istemeyen kadınların sayısıdır. Daha önce hiç çocuğu olmayanların sadece az bir oranı çocuk istemiyor, sadece % 6.5. Halen bir çocuğu olanların % 30’u bir çocuğun yeterli olduğunu söylüyor. İki çocuğu olanların üçte ikisi, bunun kendileri için yeterli olduğunu söyler, onlar artık çocuk istemiyor ve 3 çocuğa geldiğinizde neredeyse maksimuma gelmiş olursunuz ve sonra 4 ve daha fazla çocuğu olanların % 91-92’sinin daha fazla çocuk istemediğini görüyorsunuz.

Çizginin önce yükseldiğini sonra düz olarak kaldığını fark ediyorsunuz. Kadınların % 8’i kaç çocukları olduğundan bağımsız bir şekilde her zaman ‘hayır, ben daha çok istiyorum, durmak istemiyorum’ der. Bunlar, bizim çok geleneksel olarak isimlendirdiğimiz kadınlardır. Yani bunlar ‘Tanrı bana ne kadar verirse’ demektedirler. Bunlar o, ya da bu şekilde bu gruba girer ama % 8 aslında çok düşük bir orandır. Bunlar kaç çocukta durmak istedikleri konusunda kararsız olanlardır ve bunların bazılarının çocukları vardır ve durup durmama konusunda kararsızdırlar.

Şimdi başka türlü bir soru sorarsınız, bunun ideal çocuk sayısı olarak isimlendirdiğini söyleyebilirsiniz şöyle bir soru sorabilirsiniz: eğer daha hiçbir çocuk yapmadan önceki döneme gitseniz, ideal sayı olarak kaç çocuk yapmak isterdiniz? Hiç çocuğu olmayan kadınların, 2.1 gibi bir rakam istediklerini görüyoruz. Bir çocuğu olanlar 2.1 istiyor, iki çocuğu olanlar 2.4 istiyor, sonra rakam altı çocuk sahibi olanlar da dahil, yükselir. Bu tür şeyler beklenmelidir çünkü bunun basit, en açık sebebi çok çocuğu olan kadınların çok çocuk istemesidir. Çok çocuğunuz oldukça bu daha çok çocuk

istediğinizin işareti olarak kabul edilir. Bu, belki de en büyük faktördür, çok basit bir şey.

Diğer bir faktör de şudur ki daha çok çocuğu olan kadınlar daha yaşlı kadınlardır. Hatırlayın biz tarihteki bir dönemden bahsediyoruz. Yani bu son zamanlardan, düşüncelerin değiştiği, davranışların değiştiği, standartların, normların ve kişisel isteklerin değiştiği bir veridir. Bu yüzden yaşlı kadınlar yaş faktörü nedeniyle yaşlı nesil olacaktır. Buna daha fazla girmeyeceğim ama bu veri bu konuyu ele alır. İşte kadınların yaşı ve tekrar eğer başlangıca gitsek kaç çocuk yapmak isterdiniz ve burada yaş faktörü karşınıza çıkar fakat şundan çok çok farklı değil. Sadece burada nesiller arası farklılık beklentinizden biraz daha fazladır.

Ayrıca bu artışta az önce konuştuğumuz gibi kadınların zaten bir sürü çocuğu vardı. Bunlar geriye gittiklerinde bunların eskiden kaç çocuk yapmak istedikleri konusunda ne düşündükleri, aynı konuda şimdi ne düşündükleri önemlidir. Benim üç tane var ve mutluyum ya da her ne düşünürlerse, onlar için belli bir sayıda çocuğu olup da hayır bu kadar istemiyorum demek zordur.

Şimdi komik bir şey fark ettiniz mi? Size aklınızda tutmanızı söylediğim rakam ya da rakamlarla ilgili? Hiç bir grup kadın 3.3'ten fazla çocuk istemiyor. Kadınların çoğu iki aralıktadır ve sadece halen altı ve üzeri çocuğu olanlar 3.3 istemektedir ve yaşa bakarsanız da durum aynıdır; hiçbir grup 3'ten çok istememektedir. Kaç çocuk istediklerine dair ne demiştim? 3.8. İşte bu kadınların sahip olduklarından daha az çocuk istedikleri görüşü ile uyumludur. İşte bu Bolivya, belki de Bolivya ile ilgili özel bir şeyler vardır ve bunu her zaman kontrol edip, veriyi zorlayan bir dış etmenin olup olmadığını ve bunun genel bir durum mu olduğunu kontrol etmek zorundasınız.

Henüz buna çok yakından bakmanıza gerek yoktur. Dünya Bankasından bir ekonomist olan Lant Pritchett bir yazı yazdı ve yaptığı ilk şey bütün ülkelerden bu verileri almaktı. Bu Demographic and Heath Survey'leri her bir ülke kendi demografik sayımlarını yaptığında yayınlanır, yani bütün bu veriler erişilebilirdir ve şimdi bunlar bilgisayar ortamına falan konulmuştur ve bir birliktelik söz konusudur. Micro Iternational isimli bir kuruluş vardır ve bunlar değişik ülkelere ait bu verileri düzenlemede yardım eder; böylece bu veriler uluslar arası düzeyde karşılaştırılabilir olur ve nispeten karşılaştırılabilir veriler elde edilebilir.

O ekonomistin yaptığı şeylerden birisi değişik istatistikî yollarla kadınların kaç çocuk istediğini bulmaya çalışmaktı ve farklı sayılara ulaştı. Bu, istenen toplam doğurganlık oranının ortalama rakamıydı ve işte üçüncü birisi, istenen toplam doğurganlık oranı bunlar farklı faktörlerle farklı şekillerde doğrulanır. Fakat sanırım fark etmeniz gereken tek şey bunların neredeyse aynı olduğudur. Bunu her ne şekilde ifade ederseniz edin, şöyle bir tablo ile karşılaşırdınız. Nedir bu? İstenen Toplam Doğurganlık Oranı, bu durumda kadının toplamda kaç çocuk yapmak istediği. Bunu kendileri rapor etmiştir, yani istedikleri çocuk sayısını kendileri söylemiştir, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 çocuk istiyor musunuz ve işte bu istenen toplam doğum oranıdır. Aslında kadın kaç çocuk sahibi oluyordur?

Şanslıyız ki ülkelerin hepsi burada yer almaktadır ve örneğin Suriye'yi görüyorsunuz; kadınlar 5 çocuk istiyor ama 7 kadar çocuk yapıyorlar. İşte size bir başkası, Pakistan, oradaki kadınlar 4 çocuk istiyor ama 6 çocuk yapıyorlar. Buna bakabilirsiniz ve bütün

ülkeler buradadır. Önemli olan şeylerden birisi isteklerin ne kadar önemli olduğudur. İstenen çocuk sayısı ile yapılan çocuk sayısı arasında çok güçlü bir korelasyon vardır, ülke toplamları şurada. Yani çok fazla sayıda insanla konuşuyoruz ve bunları iki rakama topluyoruz, şu rakam ve şu rakam ve her ülkede aslında doğal olarak çok değişkenlik söz konusu, ancak bu kesinlikle önemli bir faktördür.

Pritchett bu veriyi toplarken bizim bugün üzerinde durmayacağımız bir noktaya dikkat çekmek istemiştir. O, burada gerçekten önemli bir çizgiyi, benim şurada çizdiğim çizgiyi dışarıda bırakmıştır. Peki bu ne çizgisidir? Bu şunun çizgisidir, eğer iki çocuk istiyorsan iki çocuğun vardır, üç çocuk istiyorsan üç çocuğun vardır, dokuz çocuk istiyorsan dokuz çocuğun vardır, yani bu çizgideki her ülkede kadınlar istedikleri kadar çocuk sahibi oluyorlar. Bu ülkelerle ilgili dikkatinizi çeken şey nedir? Bu ülkelerden her biri çizginin altındadır yani bu ülkelerin her birinde kadınlar istediklerinden daha çok çocuk yaparlar. İstedikleri kadar çocukları vardır: onların tamamı eşitlik çizgisinin üzerindedir.

Bu benim şu ana kadar gördüğüm en temiz sosyal bilim verisidir. Bütün hepsi çizginin bir tarafındadır ve regresyon çizgisini iyi bir şekilde takip ederler. Bu regresyon çizgisidir ki bütün noktalara en yakın durumdadır, istatistiksel yol, çizgiyi bütün noktalara olabildiğince yakın çizebilmektir. İnsanların kaç çocuk istediği ile gerçekte kaç çocuğu olduğu arasında olan şu boşluğa 'karşılanmayan ihtiyaç' adı verilir. Bu, hakkında çok tartışılan oldukça karmaşık bir düşüncedir ve Veena bunu tartışır ya da tartışmaz fakat bunun size söylediği şey şudur ki insanların istedikleri çocuk sayısı ile yaptıkları çocuk sayısı arasında dikkate değer bir fark vardır. Kabaca aile başına bir çocuk. Prensipte bu rakam 1.5 olmalıdır fakat belli bağlantılar vardır ve aslında aile başına istedikleri sayı ile aslında yaptıkları sayısı arasındaki fark 1 çocuk olmaktadır.

Şimdi gelişmekte olan ülkelerde bu veri biraz eskidir, fakat bugün gelişmekte olan ülkelerde ortalama doğum oranı 3.5'tir. Gelişmekte olan ülkelerde nüfusun denge durumuna gelmesi için doğum oranlarının 2.1 seviyesine inmesi gerekmektedir. Fakat ne istediğini rapor eden bu ülkelerde kadınların tamamında istedikleri çocuk sayısını 3.5 rakamından çıkardığımız zaman (1 çocuk) 2.5 sayısını elde ederiz ve bu durumda yenilenme seviyesi denen doğum oranına çok yaklaşmış olursunuz ki o da kadın başına 2.1 çocuktur.

Bu kadınların kaç çocuk istediği ve gerçekte kaç çocuk yaptığı meselesi oldukça önemlidir. Planned Parenthood isimli uluslar arası kuruluşlar ve yerli organizasyonların yapmaya çalıştığı şeylerden birisi kadınlara istedikleri doğurganlık seviyesine gelmede yardım etmektir. Onları bir yerlere doğru itmek değildir; amaç onları kendi istedikleri hedefe yaklaştırmaktır. Bütün verilerde olduğu gibi bu veriler de çok sayıda soruyu ortaya çıkarır. Bunlardan birisi: bu veriler gerçekten insanlara mı aittir? Bu tür sorular ve bu tür istatistiksel analizler gerçekten insanların gerçek duygu ve düşüncelerine mi dayanır? Bu tür anketlerle elde edilen verileri her zaman sorgulamalısınız.

Afrika hakkında okuduğunuz bazı şeyleri hatırlayın, hani kadınlara kaç çocuk sahibi olmak istersiniz diye soruluyordu da bu onlara çok anlamsız geliyordu. Onlar diyorlardı ki Allah ne verirse, bu onların deyimi ile 'mantıklı bir seçim hesabı' değildir. İşte bu tür kadınlar vardır ve bunların rakamlarını ankete kaç olarak yazacaksınız? Bu veriler dediğim gibi kadınlardan elde edilmiştir. Erkeklerden ne haber? Erkekler

daha fazla çocuk ister mi? Onlar da aynısını mı ister? Yoksa kadınların isteğinin bir önemi yok mudur? Şurada Kenya'da ve Mali'de kadınlar neden çok çocuk ister ve çok çocuk yaparlar? Diğer taraftan çok farklı olduğunu düşünmediğiniz Trinidad; Dominik Cumhuriyeti, Fiji ve diğer pek çok yer çok aşağılardadır. Neden bazı ülkeler şuradadır da bazıları şuradadır?

Bir başka şey, dünyanın çoğu yerinde insanlar artık doğum kontrolünü bilmektedir. İşte şurada 2003 yılına ait Bolivya verileri ve acaba onlar herhangi bir doğum kontrolü metodu biliyorlar mı? Tabii ki kadınların % 95'i herhangi bir metot bilmektedir, hatta şurada listelenen modern metotları da kadınların % 92'si bilmektedir ve kadınların çoğu birden fazla metodu bilmektedirler; % 80'i doğum kontrol haplarını bilmektedir, diğer bir % 80'i rahim içine yerleştirilen araçları bilmektedir. Bunun anlamı gruplarda çok çakışma olduğudur. Sadece bir metot değil, iki, üç metot hatta erkek kondomunu da bilmektedirler, kadınların kısırlaştırılmasını bilmektedirler vs.

Şu geleneksel yöntem olan emzirme dönemi regl olmama durumudur; doğumlar arasına mesafe koymayı konuştuk ve kadınların yarısı eğer çocuklarını emzirirlerse doğumlar arasına mesafe koyacaklarını bilmektedirler.

Bu metotları sadece bilmezler aynı zamanda onları kullanırlar da. Kadınların % 77'si bir şey denemiştir, kadınların oldukça yüksek bir oran kabul edilebilecek % 20'si sadece ritim tipi metotlar uygulamaktadır, fakat % 57'si modern bir metot kullanmaktadır. Son zamanlarda ertesi gün hapı kullanırlar; bunu denediler ama bir sebepten dolayı bıraktılar.

Kadınların doğum kontrolü kullanmasının sebeplerinden birisi tıbbı sorunlardır. Veriyi gördünüz, çoğunlukla çocuk yapmayı sonlandırmak istiyorlar. Bolivya'yı gördünüz, en son rakam neydi? Bilmiyorum sanırım % 70 demiştim, kadınların bu kadarı 'bir daha çocuk istemiyorum, tamamen çocuk yapmayı sonlandırmak istiyorum' demektedir. Ancak gelecek hakkından şüpheli olanları da eklerseniz, yani en azından gelecek 2 yılda istemiyorum diyenler, ya da çok daha sonra istiyorum diyenleri, bilmiyorum ama bir % 10 gibi de bunları sayarsak kadınların yaklaşık % 80'i bir tür korunma istemektedir. Bunlar ya tamamen bitirmek istiyorlar ya da en azından gelecek 2 yılda çocuk istemiyorlar.

Daha aşağıya da gidip, bu yine Bolivya'dan daha eski bir veridir, Bolivya benim favori yerlerimden biridir. Orada geçirdiğim iyi zamanlarım oldu. Eğer 15–19 yaş arasındaki gençleri alırsanız, onların % 40'ı 'bütün hayatım boyunca istediğim kadar çocuk yaptım' ve bu örneklemin ortalama yaşı 17 idi. Yani bu çok büyük sayıda kadın çocuk yapmayı sonlandırmak istemektedir. Ancak Demographic and Health Surveys verilerine göre doğum kontrolü kullanımına bakarsanız, Tekera Bolivya gibi, dün gece okuduğunuz ya da okuyacağınız Robey makalesi zamanında korunmak isteyen kadınların ki oranları % 80'di, bunların ne kadarının korunduğunu sorarsınız ve aldığınız yanıt % 12'dir. Bunun neden olduğunu sorarsınız onlara yanıt genel olarak özellikle son zamanlarda yanıt tıbbi nedenlerdir. Öncelikle muhafazakârlar tarafından başlatılan bir kampanya vardır, özellikle Kayna gibi dini yerlerde, bunlar doğum kontrolü kullanımına karşıdırlar ve tıbbi sorun balonunu ortaya atarlar, yani insanlar bunlarla ilgili çok az bilgiye sahiptir.

Şimdi size bir örnek, bu dersi birkaç yıl önce alan lisans öğrencilerimden biri, oldukça enerjik genç bir kadın bütün bu konularla ilgilenmeye başladı ve onun Kenya'ya gitmek için bağlantılar ayarladım. O şu soruya yanıt arayacaktı: Nairobi'de yaşayan, daha fazla çocuk istemediğini söyleyen, doğum kontrol araçlarının oldukça bol olduğu ve onlara erişimin oldukça ucuz olduğu bir yerde kadınlar neden bunları kullanmaz da hamile kalırlar. Bebeği doğuramazlar, onu istemiyorlar ve sonra Afrika'nın çoğunda yasak olan uyduruk bazı doktorlara giderler, kürtaj yapmak yasaktır ama hamile kalmışlardır ve korkunç kliniklere giderler, ölüm oranları çok çok yüksektir.

İşte burada çocuk istemeyen kadınlar, imkanları olmasına rağmen doğum kontrolü yapmazlar, hamile olduklarında uygun bir eğitimi olmayan bir doktor tarafından yapılan ameliyata girmeye isteklidirler ve bu ameliyatlarda ölüm oranı çok yüksektir ve onlar bu kaderin iyice farkındadırlar. Herkes bu tür berbat kürtajlardan ölen birisini tanımaktadır ve bunları yaygın oldukları zaman eskiden Avrupa ve Amerika'da da görebilirdiniz.

Sonra bizim öğrenci oraya gitti ve öğrendi ki gerekli eğitimi olmadığı için kadınlar söylentilerden çok etkilenmişti. Bu öğrenci, bu Yale lisans öğrencisi bu söylentileri derledi ve bu söylentilerden Afrika'da en yaygın olanı, sanırım bunu okudunuz siz, üniversite eğitimi almamış insanlar mide ile rahimi birbirinden ayıramamaktadır. Bunların hepsi büyük bir boşluktur; bu sizin okumalarınızdan birinde var mıdır? Sanırım vardı, ama her neyse, önemli değil, hepsi bir organdır.

Şimdi doğum kontrol hapı alırsınız, bu haplar hakkında bazı şeyler bilirler, penisilin ve her şeyi, ancak hayatımın geri kalanında bu hapları neden almak zorundayım? Neden tek bir hap alıp da bu sorunu çözemiyorum? Düşünürler ki ben hamile kaldım ve rahmimde çocuk büyümeye başlar. Hap buna ne yapacaktır? Hap vücuduma gider ve erir fetüsün üzerine tutunur ve onu sarmaya başlar. Fakat herkes fetüsün büyüdüğünü bilir, böylece üzerindeki örtüyü genişletmek için bir hap daha almalısınız, sonunda da büyütüp, doğuracağınız şey bir mumya olacaktır. Tam olarak bir fetüsünüz var ve bir yumurta gibi beyaz bir şeyle kaplanmıştır ve işte doğuracağınız şey de budur.

Eğer bunun gibi bir şeye inanıyorsanız, hapları kullanmaya yanaşmanız mümkün değildir, değil mi? Bunun gibi hikâyeler başka her şeyle anlatılır. Bu genç kadın kendi koluna da doğum kontrolü iğneleri için 5 tane iğne yeri açtırdı, bunu Kenya'da yaptı, öncelikle bunu istiyordu, ikinci olarak da bunu kadınlara göstererek tehlikeli olmadığını anlatmaya çalışıyordu. Fakat bu da hiçbir işe yaramıyordu.

Bir kere kadınların çok büyük bir kısmı tıbbı konulardan, psikolojiden, vücut anatomisinden hiçbir şey anlamıyordu. Bu öğrenci çok zekice bir şey yaptı, o bir Yale'liydi ve kadınlara sordu, Kenyalı kadınlar zeki kadınlardır ve hiç kimseden daha aptal değillerdir ve onlara bu tür söylentilere inanıp-inanmadıklarını sordu. Onlar bunların söylenti olduğunu dolayısı ile bunlarla ilgili şüpheci olduklarını söylüyorlardı. İşte bunu duydum ve şu doğrudur ya da değildir ve onlar bütün bunlardan şüphe ediyorlardı.

Öğrenci bütün bu söylentileri derlerdi ve şunu buldu ki-hangisine diğerlerinden daha fazla inandıklarını sordu ve bunların bir tür sıralamasını yaptı. Sonra her türlü soruyu

sordu ve sonunda anlaşıldı ki olay çok basitti; bir şeye, onu ne kadar sıklıkta duyduklarına göre inanıyorlardı. Bu belli bir söylenti de eşit derecede doğru değildi ama eğer birini çok kere duyarsanız ona inanırsınız çünkü bunları değerlendirebilecek tıbbı uzmanlıkları, yeterlilikleri ya da o tür şeyleri yoktu.

Pensilvanya'dan bir sosyolog olan ve size daha önce bahsettiğim ve kesinlikle bundan sonrada bahsedeceğim Kenya'da Luo bölgesinde, Nairobi'de değil farklı bir bölgede çalışan Susan Watkins bir derse gitti ve yerel kadınlardan biri, yerel lehçelerden birini konuşuyordu ve Nairobi'ye giderek eğitim almıştı—hemşire gibi. Ama resmi bir hemşire gibi eğitim almamıştı fakat bu tür kuruluşlardan birinde çalışıyordu ve Nairobi'ye giderek eğitim aldı ve üreme sağlığı eğitmeni olmuştu.

Sonra geriye geldi, üzerinde bir tür bir beyaz üniforma ve ceket ya da öyle bir şey vardı ve kadınlara ders anlatıyordu—onların hamilelik modelleri diye modelleri vardı, vücut anatomisi modelleri vardı, çok güzel slâytlar ve O, bu işi çok iyi yapıyordu ve kadınlar kesinlikle kendinden geçmişti. Söylenen her şeyi dinliyorlardı, ancak orayı terk ettiklerinde bir şekilde birbirlerine bakmaya başladılar ve bütün bu bilgileri ne yapacağız diye düşündüler. Dışarıda yerleri temizleyen bir kadın vardı, temizlikçi kadın ve bu kadınlar ona gidip, 'söyledikleri doğru mudur, bunlar bizim için iyi şeyler midir, o bizim tarafımızda bir kadın mıdır?—ve temizlikçi kadına bu bilgilerle ilgili her türlü soruyu sordular ama temizlikçi kadının teknik bir uzmanlığı söz konusu değildi.

Buradaki düşünce şudur ki onların dışarıdan, bir uzamandan gelen bilgileri kabullenmeleri daha zordur. Sen Nairobi'ye gittin belli bir eğitim aldın, ancak temizlikçi kadının kendilerine bu konuda eğitim almış birisinden—bu kadın da yerel toplumdan olmasına rağmen-daha yakın olduğunu düşünürler.

Bu çok karmaşık bir durumdur ve asıl savaş insanların bunu düşünmesini sağlamaktır. Bunu yapmaya çalışmak --bir çeşit ne kadar farklılık vardır –insanlar daha çok çocuk sahibi oluyor, bunun ne kadarı doğrudur, gerçekten çok çocuk mu istiyorlar, birçok ülkede bir çok kişi, yukarıda ülkeleri gördünüz, 5, 6,7, 8, çocuk ister, bunun ne kadar, erişimleri yoktur, erişim kondom dağıtmak değildir.

Son bir hikâye anlatıp çenemi kapatacağım. Aile planlaması çevrelerinde çok anlatılan bir hikâye vardır. Birisi Afrika köylerinden birisine gitmiş ve her kulübenin önünde bir değnek görmüş ve değneğe geçirilmiş bir kondom vardı. Bu çok garip bir durumdu ve sonra gidip bunun ne olduğunu sordular. Onlar da dedi ki bizim bir aile planlaması memurumuz var; bize hamileliği nasıl önleyeceğimizi gösterdi ve bize kondomu nasıl açacağımızı ve kullanacağımızı gösterdi.

Bu tür hikayeleri defalarca duydum ve sarsıldım-bu şey gibi bir şeydir—Bazı şüphelerim vardı, çabucak geçiştirdim. Sonra, Kline Tower'da bir akşam geç vakte kadar çalıştım sonra çıktım, ormancılık bölümünün bir partisi vardı ve bazı lisansüstü öğrencileri dışarıda sigara içiyor konuşuyorlardı, ben de onlarla konuşmaya başladım. Ve onlardan biri Güney Afrika'da Transkei denen bir bölgede bulunmuştu ve bana bir köye gittiğini söyledi ve ne görmüştü? Salatalıklar, bütün salatalıklar oradaydı ve üzerlerine kondom geçirilmişti. Yani bu, burada şu anda Yale'de bir öğrenci ve bunu kendi gözleriyle görmüştü. İşte inanılmaz gerçek hikayelerden birisi de budur ve size hiç olmazsa anekdot olarak oralarda ne olduğuna dair bir ipucu verir. Bu verilerin arka planına dalarsak bunlar çıkar.

Peki, gelecek hafta görüşürüz.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
14. Ders Dökümü
5 Mart 2009

Profesör Robert Wyman: Bugün size biraz daha rakam vereceğim. Kaçınız rakamları seversiniz? Rakamlar olmaksızın yaşayamazsınız. Size modern-çağ öncesi, geleneksel ölüm oranının kaç olduğunu söylemiştim? Aklınızda tutmanız gereken bir rakam, ya da doğum oranları, aynı şey—1,000 kişi başına? Doğum ve ölüm oranı; beklenen yaşam süresinin 20 yıl olduğu ortamda 1,000 kişi başına yaklaşık 40–50 idi. Bunun anlamı nüfusun 20'de 1'i her yıl ölmektedir; bu yüzden 1,000 kişi başına 50 doğum olması gerekiyor bu rakam 1,000'in 20'de 1'idir. İlkel zaman olarak isimlendirdiğimiz zamanlarda ki bu zaman Napolyon Devrimine kadar devam eder; bir yılda 40–50 doğum ve bir o kadar da ölüm söz konusuydu.

İşte modern zamanlar. Bütün bu grafiklerde 1950'den başlıyoruz, nüfus patlamasının başlangıç doğumları ile ve 1990'a geliyoruz. İşte şurada dünyanın değişik yerleri şu doğum oranlarıdır, 50'dir, doğum oranı, 43 gibi bir şey 42, 43, 45, 45. 1950'deki doğum oranı yüzyıllar öncesindekiyle aynıdır. Nüfus bu zamandan kısa süre öncesine kadar artmadığı için ölüm oranları da aynı olmak zorundaydı, bu nedenle ölüm oranları da 40–50 civarındaydı.

Bakın ne oldu. 1950'ye gelindiğinde ölüm oranı geleneksel seviyenin yaklaşık yarısına düştü, Sahra-altı Afrika'da bile neredeyse yarıya düştü, Orta Amerika'da, Karayipler'de, yarıdan aza düştü, Güney Amerika'da yarıdan az; Çin yaklaşık yarıya, Güney Asya yarıya yakın, Güneydoğu Asya yarıya düştü. Dünyanın çoğunda 1950'de doğum oranları halen çok yüksekti ancak ölüm oranları her zaman olduğu seviyenin yaklaşık yarısına inmişti.

Güney Amerika hariç, bu ülkelerin büyük bir kısmı halen koloni yönetimleri altındaydı ve buralardaki oranların daha da iyi olmasının sebebi bu olmuş olabilir. Bütün hatalarıyla beraber, koloniciler buralara temel sanitasyon, halk sağlığı, ve toplumsal düzen konularında önemli katkı yaptılar ve buralardaki yerel toplumlar arasındaki savaşlardan çoğunu durdurdular. Bu toplumlara çok şiddet uyguladılar ama sonuçta öyle görünüyor ki bu, o toplumların koloniler öncesi dönemde birbirlerine uyguladıkları şiddetten çok daha azdı. Yani 1950'ye gelindiğinde ölüm oranları düşmüştü.

1950'lerde bir yerde doğum oranları bütün bu ülkelerde düşmeye başladı, doğum oranları şu çok çok yüksek seviyelerden başlamış olmalarına rağmen tabii ki Sahra-altı Afrika istisnası ile her yerde aşağıya düşmüştü. Bunun neden olduğunu okudunuz, ve her ne orandan bahsediyorsak bahsedelim Sahra-altı Afrika'yı bir istisna olarak söylerim, burada dölüm oranlarının düşmüş olmasına rağmen, doğum oranı pek değişmemişti, fakat Dünyanın gelişmekte olan bölgelerinin diğer hepsinde doğum oranları ve ölüm oranları birbirlerine paralel olarak aşağıya düşmüştür.

Doğal olarak doğum oranları ve ölüm oranları arasındaki fark nüfus artışıdır—ve bu nüfus patlamasının en belirgin yıllarıydı. Hatırlayın bu her 1,000 kişideki orandır, bir bakıma yüzde gibi bir orandır, nüfus arttıkça bu oranın temsil ettiği insan sayısı da arttıkça artar, böylece bu size geçen sefer ya da daha önceki sefer gösterdiğim grafiği açıklar. Yine 1950'den 1990'a kadar her yıl eklenen insan sayısı artmaya

devam eder, bir sorunla, ilerleyen derslerde göreceksiniz; bu sorunu daha önce size göstermiştim, fakat bunun ne olduğunu daha sonra konuşacağız. Bunlar Dünyanın belli bölgeleri için verilerdir ve bu veriler birbirini anlamlı bir şekilde tamamlar.

Avrupa'nın nüfus hikâyesini anlatmıştık ve yine her zaman değil ama çoğunlukla ölüm oranlarının daha önce düştüğünü daha sonra doğum oranlarının düştüğünü ve Avrupa'nın bir nüfus patlaması yaşadığını görmüştük. Şimdi size anlattığım gibi, Avrupa nasıl bu aşamalardan geçtiyse, üçüncü dünya da bu aşamalardan geçmektedir dersem bu doğru olmaz. Doğurganlık geçişlerinden iki tanesini karşılaştıralım, şu İsveç, şu da Meksika, gördüğünüz gibi İsveç'te doğum ve ölüm oranları bir şekilde 1860'lara kadar şuralardadır ve Princeton Projesi ciddi bir düşüşün bu bölgelerde 1870'lerde görüldüğünü bulmuştur ve sonra ölüm oranları zamanla sürekli olarak düşer ve doğum oranları düşer. Bu 1870 civarında başlar.

Meksika'daki düşüşler ise 1970'lerde başlar. Yani bizim gelişmekte olan ya da üçüncü dünya ülkeleri dediğimiz ülkeler ile Avrupa'nın demografik geçişi ile bu ülkelerin demografik geçişlerinin başlangıcı arasında yaklaşık 100 yıllık bir süre vardır. Şimdi 100 yıl size çok uzun bir süreymiş gibi gelebilir ama bu rakamlar çok eskiden beri devam ettiği için insanlık tarihi anlamında 100 yıl aslında çok kısa bir süredir. Dikkat etmeniz gereken diğer bir farklılık ise—bir dakika bekleyin, karıştırdım. Umarım bütün gereken budur. Hayır, Herhangi birinizde mucizevî bir şekilde bir lazer işaretleyici var mı? Peki, yok, bu demektir ki bugün biraz sorun yaşayacağız ama sanırım bunu anlayabilirsiniz.

Dikkat edin, İsveç'te her şeyin seviyesi daha düşüktür, yani İsveç ve Avrupa ülkeleri daha düşük doğum oranlarıyla ve daha düşük ölüm oranlarıyla başlarlar, yani o zaman bunlar zaten demografik geçiş başladığında Meksika'ya göre doğum ve ölüm oranları epeyce düşmüştü. Ölüm ve doğum oranlarının Meksika'da Avrupa'da olduğundan çok daha yüksek olduğuna dikkat edin.

Şimdi bütün bunlar önemli ama şuradaki düşüşün aşamalı bir düşüş olduğuna dikkat edin. Yani İsveç'in bu değişikliklere uyum sağlaması için uzun bir zaman geçmesi gerekti, diğer taraftan Meksika'nın ölüm oranlarındaki düşüşe bakın. Buuum! Esasen aniden düşüyor ve sonra buna bir nesil verir, doğum oranlarındaki düşüşe bakın. Gelişmekte olan ülkelerde bu tür şeylerin nasıl hızlı değiştiği en inanılmaz şeydir; bunu Avrupa'daki değişim şekli ile karşılaştırın. Bu düşüşün çok hızlı olmasından dolayı ve şuradaki doğal gecikmeden dolayı, diğer taraftan İsveç'te gecikme olabilir, gecikmenin anlamı şudur ki, düşüş çok hızlı olduğu için şimdi doğumlarla ölümler arasında büyük bir fark olmuştur, şuradaki geniş alanı şuradaki daha küçük farkla karşılaştırın. Avrupa hiçbir zaman artışla, yani her yıl eklenen insan sayısıyla, nüfusun oranı olarak başa çıkmak zorunda kalmamıştır, bu hiçbir zaman gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi olmamıştır ve bu hızlı düşüşün sonucudur.

Dikkat edeceğimiz bir başka şey, doğal olarak o zamanlarda İsveç'te doğum oranları ve ölüm oranları esasen eşitti ve İsveç'in nüfusu artık artmıyordu ve Dr. Teitelbaum'un dersinde dinlediğiniz gibi bu, Avrupa'nın, Japonya'nın ve Doğu Asya ülkelerinin çoğunun bir bütün olarak karakteriydi.

Bunun biz karikatürü ve birçok doğru şeyin yanında bir büyük yanlış gösterir, şurada zengin ülkeler, onlar şurada başlar—şu nüfustur—nüfus büyümesinin artış hızı, onlar

daha erken başlar, Fransa'da oldukça erken başlar ve bu grafikte 'fakir ülkeler' olarak gösterilen ülkelerde 100 yıl sonra başlar. Tepe noktası, yükseliş yavaş, düşüş yavaş, yükseliş hızlı, düşüş hızlı, tepe noktası şurada oldukça düşük. Tepe noktasında yaklaşık % 1. Yani Avrupa'nın yaşadığı maksimum büyüme oranı % 1'dir. Fakir ülkelerde ise bu oran % 2.5 ve bazılarında % 3'tür. Yani bu demektir ki demografik geçiş sürecinden çok hızlı geçen ülkelerde bunun yarattığı stres çok daha büyüktür.

Bu neden oldu? Neden süreç gelişmekte olan ülkelerde çok daha hızlıdır? Biz deriz ki her bir ülke kendi geçişine ne kadar geç başlarsa, geçişin hızı da o kadar fazla olur. Bu gayet açık bir olaydır. Her birkaç yılda bir dersiniz ki Çin ya da başka bazı ülkeler, Kore, Tayvan şu ana kadarki en hızlı düşüş oranını gösterir ve birkaç yıl sonra yeni bir ülke gelir ve onların düşüşü, bundan da hızlı olur. Bunun ana nedenlerinden birisi doğum kontrolü şuralarda bir yerde keşfedildi. Doğum kontrol hapı, diyafram, bütün bunlar, bazıları en geriye kadar şuraya gider fakat modern metotlar, hap gibi gerçek modern metotlar 1960'larda bulunmuştu.

Bu gelişmekte olan ülkelerin doğum kontrolü yaptığını gösteren bir grafiktir, şurada doğum kontrolü kullanımı yaygınlığı var, çocuk doğuracak yaştaki kadınların doğum kontrolü yapanlarının yüzde oranı, Oldukça çeşitlilik gösterir, % 10'dan % 70'e kadar, A.B.D, ise % 60–70 aralığındadır. Dikkat edin doğurganlık, toplam doğurganlık oranı, eğer o ülke doğum kontrolü kullanmıyorsa, doğurganlık oranı çok yüksektir, daha fazla doğum kontrolü kullandıkça doğurganlıkları aşağıya düşer.

Gelişmekte olan ülkelerdeki mekanizma doğum kontrolü yöntemlerinin kullanılmasıdır ve çoğunlukla modern yöntemler kullanılır. Diğer taraftan Avrupa geçiş sürecini yaşarken neredeyse hiçbir doğum kontrolü aracı yoktu. Bazı tür kondomlar yeni yeni ortaya çıkıyordu fakat modern kimyasal metotların hiç biri ya da daha iyi engel oluşturan araçlardan hiç biri yoktu. Yani, gelişmekte olan ülkelerde bu değişim neden çok hızlıdır sorusunun cevabı, bilimin orada artık hazır kullanılabilir olması, tıbbi personelin varlığındandır. Ölüm oranlarının hızla düşmesi de yine Avrupa'nın geliştirmiş olduğu tıbbı uzmanlığın hızla diğer bölgelere yayılmasındandır: aşılar, vitaminler, virüsler, bunların hepsi Avrupa'daki geçişlerden önce keşfedilmişti.

Bu konudaki bilgi kadar önemli olan bir şey de sivil hükümetlere karşı olan davranış biçimiydi, yani devlet vatandaşlarının sağlığından sorumluydu. Bu, bir hediye değildi. Birçok ülkede, tarih boyunca devlet aç gözlü davranırdı ve tek düşünce çiftçilerden olabildiğince yüksek miktarda vergi almaktı. Çiftçiler bir bakıma insan değildi ve bu vergileri kullanarak ordu kurarlardı ve topraklarını genişletmeye çalışırlardı. Devletin halk için var olduğu sivil devlet düşüncesi oldukça yeni bir düşüncedir ve devletin yapmaya çalıştığı temel şeylerden birisi halk sağlığıdır.

Daha sonra doğal olarak, teknoloji, bahsettiğim doğum kontrol araçları, iletişim yoluyla yayılır. Daha sonra size bir slayt göstereceğim, davranış değişikliği büyük ölçüde televizyonda gördükleriniz, radyodan duyduklarınız, gazeteden okuduklarınız tarafından tetiklenir. Şempanzelerde olduğu gibi, biz çok toplumsal bir türüz; her zaman kabul edilebilir olan şeyin ne olduğunu öğrenmeye çalışırız; ne tür bir davranışın kabul edilebilir olduğunu öğrenmeye çalışırız. Dedikodu, muhtemelen bundan söz ettim, insanların birbirlerine söyledikleri şeylerin çoğu dedikodudur ve dedikodunun fonksiyonu kabul edilebilir davranışın ne olduğunu öğrenmeye çalışmaktır. Bu yüzden kitle iletişim araçları, mesela bu durumda insanlara ideal aile

iki çocuklu olur mesajı vermekte oldukça önemlidir. İnsanlar Amerikan televizyonlarını izler, Amerikan ya da Japon filmlerini izler ve ne görürler? İki çocuklu zengin insanlar, diğer taraftan eskiden zengin olabilmek için 8 çocuk yapmanız gerektiğini söylerlerdi. Bu yüzden düşünceleri ve algıları değiştirmede medya oldukça önemlidir.

Ayrıca belki şimdi değil ama uzun bir zaman Batı –saygınlık—gelecek olarak görülüyordu, modernizm, Batıya çok saygı duyuluyordu ve bütün Dünyada seviliyordu, bu küçük aile yapısı Batı'nın özelliğiydi; çok sayıda insan Batılı gibi olmaya çalıştı, bir saygınlık vardı. Doğal olarak aile planlama programları, Batının aile planlaması programlarıyla ilgili uzun bir tecrübesi vardı, Amerikan Margaret Sanger'ın yazdıklarını İngiltere'den Marie Stopes'un yazdıklarını okudunuz, bunlarda insanlar uzun süre bunlarla mücadele etmiştir ve sonunda diğer tarafa geçip kendi doğurganlıklarını kontrol etmek istediler. Bir bakıma tıbbi olarak ve kültürel olarak Batılılar bu doğurganlık geçişlerinin deneme tahtasıydılar ve bu batıda bitince ve mükemmelleştirilince bir şekilde toplu olarak gelişmekte olan ülkelere transfer edildi.

Doğurganlık geçişleri ile ilgili bir diğer şey şudur ki, elde edebildiğimiz istatistiklerde gördüğümüz gibi şimdilerde geçiş hem demografik anlamda daha yoğundur hem de duygusal anlamda daha yoğundur. Bu derste şu an itibariyle kesinlikle emin olduğunuz gibi seks ve üreme ile ilgili çok güçlü toplumsal normlar vardır ve eğer bu normlar değişmeye başlarsa bu bir kültürün en önemli temellerinden birine saldırır—ve bu, kültür içerinde çok fazla çatışma olmaksızın gerçekleşmez.

Batıda bunun üzerinde çok tartışmalar yapılmış olmasına rağmen, bireysellik düşüncesi, yani insanların kendi başlarına hareket edip, kendi isteklerine göre karar vermesi düşüncesi gelişti. Bunun bir anlamda uzun bir tarihi vardır ve bu bir şekilde Adam Smith tarafından ekonomi için formüle edilmiştir; yani eğer herkes piyasaya çıkar ve olabildiğince zengin olmaya çalışırsa, bu herkes için mükemmel bir şey olur. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda insanların bireysel değil toplumsal davranışları vardır. Oralarda çoğunlukla mesela yaşlı bir Çinliyle ya da Hindistanlıyla konuşursanız, isteklerin en küçük ünitesi ailedir; onları KENDİLERİNİN ne istediğini düşündürmek oldukça zordur. İstekler ailenin, köyün ya da daha geniş bir topluluğun istekleridir, bireysellik yoktur.

Kuralları değiştirmeye çalıştığınızda, Batılı olmayan toplumlardaki normları ya da modern dönem öncesindeki Batı toplumlarındaki normları, bu toplumlar insanları kontrol etmede çok güçlüdürler. İnsanların gidip kendi işlerini yapma eğilimi pek yoktur, onlar çok güçlü bir toplumsal kontrol altındadır. Doğal olarak eğer seks hakkında konuşuyorsanız bu kontrolü iki, katına, üç katına hatta dört katına çıkarabilirsiniz.

Okumalarından birisi, onu bu akşam mı okuyacaksınız yoksa halen okudunuz mu bilmiyorum, öldürülen bir Filistinli kadınla ilgilidir. Okudunuz mu, halen okumadınız mı, nedir o, bir Filistinli kadının sadakatsiz davrandığından şüphe edilmişti, herhangi bir kanıt yoktu ve onun küçük kardeşi uzun yıllar onu arayıp bulduktan sonra öldürdü. Bu makalede anlatılan çok kederli bir hikâyedir, fakat eski toplumsal normların ne kadar güçlü ve duygusal olduğuna, bu normları çok hafifinden olsa bile delmeye çalışanların nasıl öldürülebileceğine dair size bir fikir vermektir.

Ürdünlü bir kadın 2003 yılında bir kitap yazdı, adı *Honor Lost* tur. Kitapta en iyi arkadaşından bahsediyordu ve kitabı yazması için onu tetikleyen şey şuydu. Arkadaşı, akrabası olmayan bir adamla halk arasında yürürken görülmüş. Orada halk arasında kötü bir şey yapmadan, biliyorsunuz ki caddede hiçbir şey olmuyordu; bu, sadece görülmüştü ve caddede akrabası olmayan bir adamla yürümesi ailenin onurunda o kadar büyük bir lekeydi ki kadının babası onu göğsünden 12 kez bıçakladı ve ambulans çağırmadan başında ölmesini bekledi.

Bir erkek kardeşe bir kız kardeşi, ya da bir babaya kendi kızını öldürten kültürel normların gücünü düşünün. Bu en son durumda, babanın kızını öldürdüğü durumda aile fakir değildi ve Müslüman değildi. Olay Ürdün'de geçmesine rağmen onlar orta sınıf bir Katolik ailesiydi. Yani bunun anlamı bu kültürlerde hiç kimse, Katolikler Ürdün'de orta sınıf azınlık bir topluluk olmasına rağmen kültürel normların yaptırımlarından kaçamaz. Onlar da diğerleri gibi kültürel kurallara uyarlar. O kitabın yazarı bunun binlerce kadının başına geldiğini iddia etmektedir, yani binlerce kadın namus cinayetlerinden ölmektedir.

Şimdi bunlar tabii ki Orta Doğuyla sınırlı değildir, derste birkaç hafta sonra bir yazı okuyacaksınız, o yazıda Hindistan'da bir kadının kendisini öldürmekte ısrar eden kayın babası ve kendi öz babasının tecavüzüne uğradığını yazar. Bütün kültürler böyle değildir; kadınlara kuralların ötesine geçme konusunda hiçbir şans tanımayan bu çok katı kuralı mesela her şeyin tamamen serbest olduğu Çin'in Na kabilesi ile, sanıyorum bunu okudunuz ya da Japonya'da Suye Mura kadınları ile karşılatırın, onu henüz okudunuz mu? Yine orada da çok fazla cinsel özgürlük vardır. Yani bütün kültürler aynı tür kurallara sahip değildir, fakat hepsinde kültürel kurallar vardır ve bu kuralları delenler cezalandırılacaklardır.

Batı ile Doğu'nun geçişlerinde farklı olan bir başka şey ekonomik zorluklardır; geçiş zamanında üçüncü dünya ülkelerinin yaşadığı fakirlik Avrupa'nın geçiş döneminde yaşadığı fakirlikten çok daha kötüdür. Eğer fakirseniz, ve fakir ülkede, iyi yönetmeyen bir hükümetin olduğu yerde yaşıyorsanız her şey sizin için daha zor olacaktır. Okuma parçalarınızın arasında Tanzanya'dan 1 sayfalık bir haber başlıklarının toplandığı bir yazı var ve orada Tanzanya'nın doğurganlığın yüksek olduğu ama düşmeye başlamak üzere olduğu bir zamanda yaşamakta olduğu bütün sorunları görürsünüz

Büyüklük hariç, istatistik olarak geçişlerine 1960'larda başlayan ülkelerin, geçişlerine 1860 yılında başlayan ülkelerden çok çeşitli şekillerde çok farklı göründüğünü biliyoruz. Sayısal olarak da eğer bir nüfus artışı döneminden geçiyorsanız soru şudur: nüfusunuz geçişin başlangıcından sonuna kadar devam eden süreçte ne kadar artmış olacaktır. Avrupa'da bunun 1870'de başladığını ve 1930'da bittiğini okuma parçalarınız söylemektedir ve bu süre içerisinde Avrupa'nın nüfusu 4 kat artmıştır, nüfus 4 katına çıkmıştır. O zamanlar gelişmekte olan ülkelerin nüfusları sabitti

Fakat gelişmekte olan ülkeler, aslında Hindistan, tahmin edebildiğimiz kadarıyla en az artışlardan birine sahip ve nüfus 4–5 kat artmıştır, yani bir anlamda Avrupa'nın en fazla artışı kadar. Avrupa'da hiçbir ülke 4 kattan fazla artmamıştı ve, gelişmekte olan ülkelerin en az artışı olanlardan birisi olan Hindistan'ın nüfusunun 4-5 artmasını bekliyoruz. Meksika bu süreçte 7–10 kat büyüyecek; Kenya 15 kattan daha fazla büyüyecek ve yine burada geçişlerine başlayan ülkeler orta derecede fakirdir. Meksika daha iyi durumdadır fakat Kenya kesinlikle değil, Hindistan biraz daha iyi

durumda. Şimdi bu ülkeler 5, 6, 7, 8, 9, 10 kat daha fazla nüfusla baş etmek durumundadırlar.

Bu çoğaltıcı etkilerden dolayı Dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan insanların oranı önce bir yöne sonra diğer yöne kayar. Ölüm geçişlerinden önce Avrupalılar Dünya nüfusunun % 18'ini temsil ediyordu. Bu oranın en fazla olduğu zamanda, Avrupa ve Amerika'daki, Avustralya'daki, Yeni Zelanda'daki vs. Avrupalı insanların Dünya nüfusu içerisindeki payı iki katına çıkmıştır, aslında iki katını da geçmişti, % 18'den % 35'e çıkmıştır, yani Avrupalılar büyük bir nüfus değişimi sürecinden geçiyordu. Şimdi, 1995 itibari ile Avrupa'da nüfus artışı olmadığı için ve gelişmekte olan ülkeler hızla arttığı için Avrupa'nın oransal değeri tekrar % 18'e gerilemiştir.

Şimdi bu rakam 1995 oranıydı ve o zamandan beri gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışı hızla devam etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki bu göreceli nüfus oranı Avrupa'ya göre tarihte görülmemiş bir şekilde belki de insanlar Afrika'dan Orta Doğuya ve Avrupa'ya göç etmeye başladıkları dönem dışında artmıştır. Şimdiye kadar Avrupa nüfusunun artacağına dair bir işaret yoktur, neredeyse bütün Avrupa ülkelerinde doğurganlık oranı 2.1'in altına düşmüştür ve eğer bu şekilde devam ederse bunlar doğal olarak tamamen yok olacaklardır. Düşünce odur ki zengin ve fakir ülkeler arasında bir denge söz konusu olacaksa gelişmiş ülkelerdeki doğurganlık oranlarının yükselmesi gerekmektedir, ancak bunu beklemek için herhangi bir gerekçemiz yoktur.

Bu önemli bir faktördür çünkü eğer gelişmekte olan ülkeler fakirlikten kurtuluyorsa Batı'nın yardımları, yine aynı şey, bu derste söylenen her şey tartışmalıdır, bu yardımlar bu ülkelere ne kadar yardımcı olmaktadır. Bazı durumlarda bunun çok önemli bir yardım olduğuyla ilgili herhangi bir kuşku yoktur. Yani eğer gelişmiş ülkelerde bu yardımları yapacak kimse kalmazsa gelişmekte olan ülkeler kendilerine yardımcı olan bir destekten yoksun kalacaktır.

Demografik geçişin sayısal yönü üzerinde durduk, ancak gelişmekte olan ülkelerin geçişini Avrupa ülkelerinkiyle karşılaştırdık, ama başka bir şeyle karşılaştırmadık. Dediğim gibi Dünya nüfusu yılda yaklaşık 70–80 milyon artmaktadır. Soru şudur, eğer bu artışın bir şekilde duracağını düşünürsek bu nüfus patlamasını neler durdurabilir? İyi şeyler de vardır kötü şeyler de vardır; iyi ihtimaller ve kötü ihtimaller. Üzerinde uzun süredir düşünülen kötü ihtimaller 1) açlık, yani insanlar açlıktan ölmeye başlayacak; AİDS, insanlar AİDS'in ya da savaşın nüfus patlamasını durduracağını hep söylemişlerdir. Bu faktörlerin büyüklükleri ile ilgili olarak size bazı fikirler vermeye çalışacağım.

Açlık, açlığın ortaya çıkma şekillerinden birisi şöyledir: bir ülke çok büyük bir kuraklık yaşar ve kısa süreli, şiddetli bir kıtlık olur, ancak asıl mesele bu değildir. Bütün Dünya'da insanlar ve özellikle çocuklar yetersiz beslenir ve bu yetersiz beslenme de hastalıklara sebep olur. Bu istatistikleri elde etmek ve toplamak çok zordur ve sonunda elde ettiğiniz rakamlar kimlerle konuştuğunuza bağlıdır. Ben bir sağlık dersi okutuyordum, bir dizi ders yaptık ve uluslar arası bulaşıcı hastalıklar profesörü olan Michelle Barry dersini benden önce anlattı ve ortamı görmek için onun dersine gittim. O değişik hastalıklardan milyonlarca ölüm olduğunu anlatıyordu.

Ders tıp öğrencilerine veriliyordu ve tıp öğrencilerinin bu konuda hiçbir bilgisi yoktu ve olup bitenin büyüklüğü karşısında tamamen şok olmuşlardı, özellikle de gelişmekte olan ülkelerde. O değişik hastalıkları sıralıyordu, bildiğiniz gibi AİDS, o zaman belki yılda 2 milyondu, belki 3 milyon olup da aşağıya düşüyor olabilir. Sıtma ve verem her biri 1–2 milyon ölüme sebep oluyordu vs. Bunlar Dünyadaki ana öldürücü hastalıklardır. Bir sonraki hafta ben gittim ve dedim ki biliyor musunuz yetersiz beslenmeden her yıl X milyon sayıda ölüm vardır ve onlar şok oldular çünkü verdiğim rakamlar Dr. Barry'nin verdiklerinden daha büyüktü.

Dedim ki bildiğiniz gibi bunlar geçen hafta duyduğunuz ölümlerin aynısıdır. Asıl olan aşağı yukarı--sayıyı hatırlamıyorum, aşağı yukarı eğer verem için bir cilt testi yaptırırsanız, üçte birden, yarımıza kadar bir kısmımız verem mikrobuna yakalanmışızdır, yani ona karşı antikorumuz vardır. Yani bir şekilde verem olmuşuzdur, eğer Hindistan'a giderseniz daha fazla insan bu hastalığa yakalanmıştır ama hasta olanların oranı çok çok daha yüksektir.

Neden? Yetersiz beslenmeden. Yani bütün hastalıklar eğer yetersiz beslenirseniz, bağışıklık sisteminiz ve diğer sistemleriniz mikroplarla savaşamaz ve hasta olur, çoğunlukla da ölürsünüz. Bir ölüm gördüğünüzde diyelim ki veremden, bu ölümün sebebi verem bakterisi midir yoksa yetersiz beslenme midir? Dünya Sağlık Örgütü ve başka birçok grup bütün bunlardan olan ölümlerin yaklaşık yarısının esas sebebi yetersiz beslenmedir, insanlar hastalığa yakalandıklarında ölümler olur ancak insanlar aç olduğu için aslında ölüm iki kat fazla gerçekleşir.

Bileşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatının verilerine göre her gün 25,000 insan açlıktan ölür, bugün 25,000 insan açlıktan ya da yetersiz beslenmeden ölecek. Bu, çok büyük bir rakamdır. Yani yılda 9 milyon ölüm eder, bir hesap yaptım, bu ders boyunca Dünya'da 1,300 insan açlık ya da yetersiz beslenmeden ölmüş olacak. Gerçekten çok ciddi bir sorun. Ölümlerin çoğu—evet?

Öğrenci: Bu ders boyunca kaç kişi doğmuştur?

Profesör Robert Wyman: Ne?

Öğrenci: Bu ders boyunca kaç kişi doğmuş olacak?

Profesör Robert Wyman: bu da çok büyük bir sayı, ölümlerden daha çok. Bunu gördük, sen bunu kendi başına hesaplayabilirsin, doğum oranları ölüm oranlarında yaklaşık 3 kat 2.5 kat daha fazladır. Fakat bu sadece o değildir, toplam ölümlerin iki katını alırsın bu yani açlık ya da yiyecek azlığında ölümlerin iki katını alırsın. Nüfus halen artmaktadır, bahse girerim, gördüğünüz gibi çünkü doğumlar ölümlerden çok fazladır ve bununla ilgili veriyi size daha önce göstermiştim. [Bu sorunun yanıtı: 75 dakikada yaklaşık 20,000 bebek doğar.]

Gelişmekte olan ülkelerde besin yetersizliği çocuk ölümlerinin en önemli sebebidir, ve okuduğunuz rakamlar her yerde görülür, benim aldığım bir rakam yılda 13 milyon ölümdür ve bundan daha düşük rakamlar da gördüm. Dünya Bankası'nın Milenyum hedefleri, bu büyük milenyum hedefleri hikâyesini bilirsiniz, bütün dünya nereye gidecekti, tekrar söyle, 5 yaşın altındaki çocuk ölümlerinin yarısı yetersiz beslenmedendir—toplamda, bütün sebeplerden dolayı yılda 13 milyon çocuk

ölmektedir ve farklı çalışmalar bunun yarısı ile üçte biri arasındaki bir kısmının yetersiz beslenmeden öldüğünü söylemektedir.

Yetersiz beslenme nasıl bir şeydir? Bunu görmüş olabilirsiniz—bu kwashiorkor (çocuklarda görülen protein eksikliğine ya da kötü beslenmeye bağlı ileri derecede kaşeksi), kaçınız daha önce bunu duydu? Bu çok yaygın bir şeydir. Bu her yerde görülür ve çok çok yaygındır ancak biz bunun sebebini bilmeyiz. Eski bir hikâye bunu şöyle anlatır: bu bir protein eksikliğinden kaynaklanan hastalıktır, protein albümin üretir ve albümin kandaki ve dokulardaki suyu tutar ve siz su tutamadığınız zaman bu dokularınıza gider ve yayılır. Fakat şimdilerde başka birçok teori daha vardır ve biz gerçekten kwashiorkor hatalığının gerçek nedenini bilmiyoruz. Yetersiz beslenmeden olduğunu biliyoruz, bununla ilgili herhangi bir şüphemiz yok ancak yiyeceklerde neyin olmamasından bunun ortaya çıktığını tam olarak bilemiyoruz.

Başka şok edici bir şey, şimdi size bazı şok edici resimler ve kederli bazı şeyler göstereceğim, ancak bunları görmek önemlidir. Şunu görmüştünüz. Bu bir Amerikan misyoneri ya da yardım çalışanı, hangisi olduğunu bilmiyorum, işte bu onun bebeği ve bu da şu çocuk, ikisi de Afrika'da altı aylık bebekler.

Olan başka bir şey şudur ki nüfus büyüdüğünde en güçlü insanlar en iyi araziyi alır ve daha güçsüzleri daha kötü arazilere doğru iterler, ya da az nüfus ya da az şiddet ya da her ne sebeple olursa olsun ya da teknolojik olarak daha az gelişmiş kişileri çöl gibi daha marjinal alanlara doğru iterler. Şurası Mali'de eskiden Afrika'nın en büyük gölünün olduğu yerdi, sonra periyodik olarak klimatik koşullardan geçti; her seferinde biraz daha kurur—her seferinde kuraklık yaşar. Fakat onların burada yaşamaktan başka seçeneği yoktur çünkü eskiden daha güçlü olan insanlar, onları bu çöl gibi alanlara doğru itmiştir, işte bu nüfus patlamasının sonuçlarından biridir.

Avrupa'da yeni çiftçilerin tepelik alanlara doğru, daha az verimli alanlara doğru gitmek zorunda kaldığını size söylemiştim. İşte onlar, bu kurak bölgede normal yıllarda ayakta kalabilirler, fakat sonra bir kuraklık gelir ve bu tür şeyler olur ve doğal olarak sonuç—bu, sanıyorum 9 yaşında bir erkek çocuğudur, sadece 6 kilo ve bu çocuğu hayatta tutmak neredeyse imkânsızdır. Şurada gerçekten çok üzücü resimlerden birisi—Amerika'da nüfus ve doğurganlık ve aile planlamasıyla ilgili politik söylemde annelikle ilgili çok şey söylenir, anneliğin ne kadar mükemmel bir şey olduğu—her şey fakat görmeniz gerekir—Onu koymamışım, Yanlış resim koymuşum ki belki de bu, sizin için daha iyidir.

Şimdiye kadar çok sayıda resim gördünüz. Değişik kuruluşlar sizden bu insanlara yardım etmenizi isterler, bu resimlerden çokça gösterirler, bu resimlerle ilgili olan tartışmalardan birisi bu resimlerin fakir ülkelerdeki insanları çaresiz olarak göstermeleridir ki bu doğru değildir. Bu ülkelerde insanların kendi kendilerine yardım etmek için yaptıkları çok şey vardır, bunlar çok güçlü olabilirler; çok zeki insanlardır ancak ellerindeki kaynaklar çok sınırlıdır.

Sonuç olarak denebilir ki yetersiz beslenmeden olduğunu düşündüğümüz ölüm sayılarını ve nüfus artış sayılarını göz önüne aldığımızda, nüfus artışını açlıkla dengelemek istersek, yani doğumları ve ölümleri açlık dengeleyecekse o zaman açlıktan ölenlerin sayısı yaklaşık olarak 8 kat artmalıdır.

Bir sonraki şey hastalıklardır; korkunç üçlü çözümümüzün ikincisi hastalıklardır. Hastalıklar 2008 yılında yaklaşık olarak 2 milyondan yükselerek 3 milyon insanı öldürdü ve bu tepe noktasıdır. Öyle görünüyor ki anti-virüsler ve çeşitli halk sağlığı tedbirleri nedeniyle bu rakam aşağıya düşmüştür. Rakamlar halen değişmektedir. 2007'nin sonunda Birleşmiş Milletler belli ülkelerden daha iyi veriler elde etti ve bunlar AİDS virüsüne yakalanan inanların sayısını 6.3 milyon düşürmüştür. Yaklaşık 33 milyon insan AİDS'e yakalanmıştır ve bunlar, ilaçlar biraz daha uzun yaşamalarına yardımcı olsa da tahminen belli bir süre sonra ölecektir.

Dikkat ederseniz 33 milyon, Dünya'daki 1 yılda olan nüfus artışının yarısından daha azdır. Demografik olarak bunun çalışma şekli, nispeten eski veriler—AİDS'in en yaygın olduğu dönemde Sahra-altı Afrika'daki etkisi budur, AİDS'li ve AİDS'siz durum. Mor renkte olan nüfusun AİDS olmaksızın büyümesinin modelidir, yani AİDS yokmuş gibi. Sonra AİDS, esasen AİDS bu kadar insanı öldürür, şu doğumları engeller. Ancak AİDS'in en çok etkilediği bölge olmasına rağmen Sahra-altı Afrika'da halen önemli bir nüfus artışı söz konusudur. Şu en kötü senaryolardan birisidir—en kötü senaryo grafiği yaptılar ve işlerin olabilecek en kötü durumunda olması halinde ne olacağını hesapladılar.

Bu grafiği bütün dünya için yaptığınızda kıtalarda birçok gizli farklılık vardır; Burası Uganda'dır ki AİDS'e çok aklı başında tepkiler vermiştir ve AİDS ile nüfus bu kadar olacak ve AİDS olmaksızın bu kadar olacaktı; fakat nüfus artmaya devam etmektedir. Herhangi bir durumda Güney Afrika'da ki AİDS'in gerçekten çok kötü etkilediği bir alandır nüfus, AİDS olmaksızın şu kadar olacaktı ve nüfus artışının AİDS'in sonucu olarak şuraya inmesi beklenmektedir. Bazı ülkelerde AİDS'in önemli demografik etkileri vardır fakat Sahra-altı Afrika'da çok büyük bir etki söz konusu değildir.

Dünyanın geri kalanında rakamlar en azından şimdiye kadar çok daha küçüktür, az bir etki söz konusudur. Bu istatistikler arasında kaybolabilir ve biz dünyada kaç insan olduğunu, nüfusun ne kadar hızla büyüdüğünü ve AİDS'in bu rakamlar arasında kaybolduğunu görürüz.

Demografik bakış açısı ile bir öldürücü olarak AİDS önemlidir. Şimdi size AİDS'in öldürdüğünün iki katı kadar yani 1.6 milyon insanı öldüren bir şey göstereceğim. Bunun ne olduğunu asla tahmin edemezsiniz. O, şudur: pişirme ocaklarından çıkan duman. Gelişmekte olan ülkelerde, fakir ülkelerde insanlar şu şekilde pişirir, burada duman odayı doldurur, insanların ciğerlerine dolar ve her türlü hatalığa sebep olur ve tahminler o ki bu 1.6 milyon insanı öldürür, bu rakam da verem ve sıtmayla karşılaştırılabilir bir rakamdır ve AİDS'in yaklaşık yarısı kadardır.

Bu dumana bir çözüm geliştirdiler ve çözüm bir sobadır—dumanı alır ve bu tür bir dumandan kurtulursunuz. Şu gördüğüz sobaların biri 10 dolara mal olur ve bunlar AİDS'den ölenlerin yarısı kadar ölümü engeller. Dünya sorunlarının büyüklüğünü anlamak istiyorsanız, sorunun büyüklüğüne ve çözümün büyüklüğüne dikkat etmeniz gerekir. Sorunu çözeceği kesin olan 10 dolarlık bir şey var, diğer tarafta virüs ilaçları çok daha pahalıya mal olur, siz bu iki grup insandan hangisini korumaya çalışırsınız? Eğer sınırlı bir paranız varsa 10 dolara kurtarılabilecek birisini mi kurtarırsınız yoksa 1,000 dolara kurtarılacak birisini mi?

Demografik bakış açısı ile sorun neredeyse toplam ölümlerden daha kötüdür çünkü sıtma uzun zamandır insanları öldürmektedir, verem ve bütün bunlar çok kötü durumlardır; tabii ki her ölüm kötü ölümdür. Ama AİDS insanları hayatlarının bir bakıma baharında öldürür ve yaş yapısında bir oyuntu meydana getirir, bunlara bağımlı yaşayan çocuklar vardır, yetişkinler çalışır ve yaşlı bağımlılar vardır. Eğer çalışan nüfusunuz ölürse geriye bakacak kimsesi olmayan çocuklar kalır, ekonomik olarak destekleyecek kimsesi olmayan çocuklar ve bakacak kimsesi olmayan yaşlı insanlar geriye kalır.

AİDS'den olan doğrudan ölümler korkunç bir şeydir, fakat toplumu bakanların ölmüş olması etkiyi çok fazla katlamaktadır. Bulabildiğim en son rakamlar olan 2001 berilerine göre Afrika'da AİDS yüzünden 12 milyon çocuk yetim kalmıştır. Siyasi sığınmacılarla ilgili çok çeşitli şeyler yaparız ama bu rakam siyasi sığınmacıların yaklaşık üç kartı kadardır.

Şimdiye kadar açlığı ve hastalıkları gördük ve son göreceğimiz rakamlar savaşlarla ilgili olacak. Sizler kokteyllerdeki konuşmalarda bazı savaşların, en son savaş hangisiyse onun ölüm ve doğumları dengeleyeceğini duyarsınız. Duyduğumuz en kötü şey atom bombasıdır ve atam bombasının öldürdüğü insan sayısını bilip bilmediğinizi, bilmiyorum, fakat Hiroşima bombası 75,000 kişiyi ve Nagazaki bombası da 25,000 kişiyi öldürmüştür. Toplamda iki hızlı patlamada 100,000 kişi öldü. Dünya'da nüfus yaklaşık olarak günde 200,000 kişi artmaktadır.

Bunun anlamı şudur ki eğer tahmin edersek, bunların hepsi tahminden ibarettir; eğer doğumlar ve ölümleri savaşların dengeleyeceğini düşünürsek bu demektir ki her gün doğan insanları öldürerek nüfusu dengelemek için iki Hiroşima ve iki Nagazaki bombası atmanız gerekir. Yani bu da nüfusu azaltmaz, sadece sabit tutar. Size bu korkunç rakamları vermemdeki amaç olayın büyüklüğünü size gösterebilmektir. Bu durumun bu kötü afetlerden birisi gerçekleşinceye kadar şahlanmış bir şekilde artması düşünülemez bir şeydir. Bir çözüm olmak zorundadır. Bir şekilde bu çözümü bulmak zorundayız.

Şimdiye kadar, geçen derse kadar falan ben ilahi bir tonda konuştum. Nüfus patlaması yüzünden dünyanın sonu gelmektedir, fakat tam aksi yönde meşhur bir deyim vardır, 'bir şey sonsuza kadar gidemezse, gitmeyecektir', sanıyorum bunun olma ihtimali yüksektir ve bunların bazılarını geçen dersimizde size anlatmıştım ve şimdi bunlarla ilgili biraz daha konuşacağım.

Şimdi şu iki mülakatı düşünün, bunlardan birisi sizin okumalarınızda vardır, Mali'den 1983 yılından Sitan. Sitan doğum kontrol haplarını duymuş olan bir kadındır fakat onları kullanmamıştır. Raportör: Sitan, kaç çocuk daha yapmak istiyorsun?
Sitan: Ahh, ona ancak Allah karar verir.
Raportör: Sen kendin, sen bütün hayatın boyunca kaç çocuk sahibi olmak istersin?
Sitan: Rakamı bilmiyorum… Allah doğumlarımı bitirdiğinde.
Raportör: Kaç erkek ve kaç kız çocuğu yapmak istiyorsun?
Sitan: Çocukları bana veren Allah'tır, çocuğu verip-vermeme kararı O'nun olduğuna göre, sen çocuklarla ilgili bir karar veremezsin.

Bunlardan bazılarını okudunuz, bu farklı bir ülkedir, farklı bir zamanda, fakat bu yaygın olmayan bir davranış biçimi değildir, özellikle doğumların kontrolü kadınların 'bilinçli seçim yapma hesabı' içerisinde değildir.

Şimdi Bangladeş'te ki, yine bu ülkelerin her ikisi de Müslüman'dır ama Bangladeş daha muhafazakâr Müslüman ülkedir. Fakirlik biraz daha iyi duruma gelmektedir ama neredeyse aynıydı. Yani bazı sosyo-ekonomik göstergeler her iki ülkenin de yaklaşık aynı olduğunu göstermektedir. Ancak Bangladeş'teki hükümet çok farklıdır, orada hükümet çok erkenden aile planlamasını yaygınlaştırmayı kararlaştırdı ve uluslararası kuruluşlar da yardımcı oldu ve biz de size yardım edeceğiz dediler.

Şimdi 18 yaşında Shamiran adlı bir kızla yapılan başka bir mülakat var ve O, daha yeni doğum kontrolü diye bir şey olduğunu öğrenmiştir. Onun bunu bilme sebebi, bunu okuyacaksınız, Bangladeş'teki aile planlaması programı ve sonuçları ile ilgili okuma parçanız var, dediğim gibi Bangladeş çok tutucu bir ülkedir ve kadınların genellikle evden dışarı çıkarak tıbbı hizmet almalarına izin verilmez. Sadece gidip bu tür şeylerin konuşulduğu kadın toplantılarına katılmak isterler: Hayır, bunu yapamazlar.

Bangladeş'teki hükümetin aile planlaması programı ve özel aile planlaması programı, toplum içerisinde kendileri de doğum kontrolü yapan yüksek sınıf kadınları çalıştırdı. Bunların çalıştırılmasının iyi olacağı düşünüldü ve bunları kendileri evlerinden çıkamayan fakir kadınların evelerine gönderdiler. Bu bir çeşit, eğer dağ Muhammed'e gelmezse, Muhammed dağa gider gibi bir şeydi, Muhammed dağa gidecekti. Köydeki herkes Mukti Ma isimli kadını tanıyordu ve O, bir sağlık çalışanı olarak düşünüyordu ve doğum kontrolünü kabul eden halasına, düzenli olarak gelip doğum kontrol hapı veriyordu ve kızlar onu böylece tanımıştı.

Fakat onlar bunu gerçekten anlamıyorlardı ve Shamiran gidip halasına sordu ve halası ona bir şeyler söylemeyi reddetti çünkü yine toplumsal muhafazakârlık, yani bu tür şeyler ona sadece evlendiğinde anlatılacaktı ve O, bunları bilmemeliydi. Çocuk ne yaptı? Dünyanın geri kalan her yerindeki çocuklar gibi okula gider ve orada arkadaşlarıyla konuşur ve onların hepsi doğru yanlış bazı bilgiler alırlar ve bu bilgileri bir araya getirirler.

Bunlardan bazıları Mukti Ma'yı tanıyordu, bazıları tanımıyordu. Pardon, köyde herkes onu tanır demiştim ama herkes tanımaz, ama kızın halası ondan doğum kontrol hapı aldığı için onu tanıyordu ve bütün okul arkadaşları konuyla ilgilendiler. Kızlardan biri: "Ben de onun gibi çalışmak istiyorum. Ona bakın. Sari'sini giyer (Hintli kadın elbisesi) ve bütün mahallelere gider. Kız kardeşim bana iyi para kazandığını da söyledi."

Bazıları da şunu dedi: "Fakat benim babam ve büyük annem onun iyi bir kadın olmadığını söylediler." Shamiran şöyle yanıt verdi: "Büyük anneler ve babalar her zaman, zamanın gerisindedir, Onlar çocukların okula gönderilmesini istemez, Ben onların fikrini dikkate almak istemem. Ben Mukti Ma'nın işini seviyorum ve doğumlarımı kontrol etmek için hap alacağım."

Bazı kızlar şunu dedi: "Evet, bu hapı almalıyız ki çok çocukla çok sorun yaşamayalım. Az sayıda çocukla Sari'larımızı güzel ve temiz tutabiliriz." Sonra hep beraber gülüştüler ve bu, mülakatı bitirdi.

İşte bu bir eski ve yeni nesil çatışmasıdır, kızların kendi çıkarları söz konusudur ve eski nesilin de kendi çıkarları söz konusudur ve bunları genç nesle empoze etmeye çalışmaktadırlar. Bu çok açık bir çatışma durumudur. Kızlar çok çocuk yapmanın birçok soruna sebep olduğunu görmektedir ve büyükanneleri ve anneleri gibi çok çocuk yapmak onların ilgisini çekmemektedir

Kızların ilgisini çeken temiz Sari'lar içerisinde güzel görünmektir. Para kazanabilmek ve değişik mahallelere gidebilmeyi istemektedirler. Yaşlı nesil onları okuldan uzak tutmak istemektedir, bu bilginin onlara ulaşmasını istememektedirler ve onları eski gelenekler içerisinde tutmak istemektedir. Bu toplumdaki kızlar güçsüzdür çünkü evlilik yaşı yükselmiş olsa da, Shamiran 18'indeydi ve geleneksel olarak evlenmemiş bir kız için bu, çok fazla bir yaştı. Sonunda evlenecekti, kocasının evine gidecekti, kocası da belki de onun kadar genç birisi olacaktı ve onun da söz hakkı olmayacaktı—kocanın annesi üreme konularında, tıbbı konularda söz sahibi olacaktı ve hem anne hem de gelin büyük ölçüde kayınvalidenin kontrolünde olacaktır. Dolayısı ile asıl olan görüş kayınvalidenin görüşüdür, üreme konusunda dikkate alınacak görüş, onunkidir.

Batıda biz çoğunlukla sorunun erkekle ilgili olduğunu söyleriz, maço erkek kadınları doğurmaya zorlar ve bunun bir kısmı kesinlikle doğrudur. Fakat Asya'da çoğu kere sorun kayınvalidedir. Her nerede o genç kızları görürseniz, genç yaşta evlenirler, kız ve kocası, her ikisi de çok gençtir, kocanın evine taşınırlar ki bu onun ebeveynlerinin evidir aslında, sonra erkek annesinin kontrolünde olacaktır ve yeni gelin de muhtemelen annenin bir kölesi gibi olacaktır. Birçok durumda hem koca hem de karısı çocuk yapmak istemeyeceklerdir fakat hiçbir seçenekleri yoktur. Dünyada üremeyle ilgili işlerde kültürü genç nesillere taşıyan kişi kayınvalidedir.

Geçen dersin başında size çok çocuk yapmak istemeyen dünyanın Shamiran'larının, olabildiğince çok çocuk yapan Dünya'nın Sitan'larının yerine geçtiğini gösteren veriler göstermiştim. Veriler gelişmekte olan ülkelerdeki kadınların şu an yaptıkları kadar çocuk yapmak istemediklerini çok güçlü bir şekilde göstermektedir.

Bununla ilgili yeni veriler gördük, eski veriler gördük. Size Bolivya'yı gösterdim—benim ofisime gelip Demographic & Health Surveys (Demografik ve Sağlık İstatistikleri) dokümanında bir ülke seçin, neredeyse bunlarla aynıdır. Sahra-altı Afrika bir istisna oluşturur ve bazı Arap ülkeleri, Müslüman ülkeler değil, birçok Müslüman ülke doğurganlık oranlarını gerçekten çok düşürmüştür ancak Arap ülkeleri standart olmayan bir süreç içerisindedirler.

Bu istatistiklere 1960'dan beri sahibiz. Yaklaşık yarım yüzyıldır bu veriler toplanıyor ve veriler gelişmekte olan ülkelerdeki kadınların aslında doğurdukları kadar çocuk istemedikleri açıkça göstermektedir. 1960'larda KAP diye bir istatistik tutmaya başladılar: Bilgi, Davranış, Uygulama. Bilgi: Doğum kontrolünü biliyor musun? Davranış: Bunu ister misin? Bununla ilgili ne düşünüyorsun? Uygulama: Bunu kullanır mısın? Sonra 1972'den 1982'ye kadar başka bir istatistik vardı Dünya Doğurganlık İstatistiği diye isimlendiriliyordu ve KAP'ın geliştirilmesi ile oluşturulmuştu ve bu kapsamda 62 ülkede 350,000 kadınla konuşuldu, sonra 1985'den beri de bütün Dünya'da standart olarak uygulanan ve benim de size gösterdiğim verilerin alındığı Demographic & Health Surveys istatistiği tutulmaktadır.

Eğer bu kadınların sözel raporlarını dinlerseniz, onlar bu çocukları istemediklerini söylemektedirler. Soru şudur—her zaman sorgulamanız gerekmektedir—bilim adamları her zaman her şeyi sorgularlar, okey, kadınlar istemediklerini söylerler, ancak buna ne kadar inanarak söylemektedirler? Belki de modern bir kişi mülakat yapmaya gelmiştir, bildiğiniz gibi modern insanlar modern şeklin sadece birkaç çocuk yapmak olduğunu düşünür ve bu yüzden de onların isteğine göre yanıtlar vermiş olabilir, dolayısı ile verilen yanıtlardan asla emin olamazsınız. Her zaman aslında insanların ne yaptığına bakmak lazımdır ve bu söylenin doğru olup olmadığını anlamanın değişik yolları vardır—davranışla desteklenen istekler.

Önemli şeylerden birisi süreklilik—herhangi bir tür doğum kontrolü uygulayan kadınlar arasında bu ne kadar süreklidir? Ne kadar iyidir? Öyle anlaşıldı ki esasen Dünya'nın her yerinde aile planlamasının hakim şekli kısırlaştırmadır. Örneğin Brezilya'da, doğurganlığın düştüğü 1980'lerde, doğum kontrolü yapan evli kadınların % 40'ı kısırlaştırmayı diğer metotlara tercih etmişlerdir. Şimdi düşünebilirsiniz ki en fakir kadınlar zorunlu olduğu için bunu yapar: Belki de bunlar işi bir an önce tamamlamak isteyen aile planlaması çalışanlarınca etkilenmişlerdir ve bunla ilgili 'bu kısırlaştırma şeylerini kullanırlar çünkü aile planlaması çalışanları onları buna zorlamıştır' türü polemikler duymaktayız.

Aslında veriler göstermektedir ki kadınların gelir seviyesi arttıkça doğum kontrol metodu olarak kısırlaştırmayı seçme ihtimalleri artmaktadır. Bunlardan biri— içinizde Porto Riko'da doğum kontrol hapının test edilmesini konu alan *La Operacion* adlı filmi göreniniz var mı? Biraz fazlaca feminist bir şey fakat sıkça gösterilir. Doğum kontrol hapları Amerika'da icat edildi ve bunların test edildiği yerlerden birisi Porto Riko'ydu. İspanyolca konuşan birçok insan gösterir fakat anlatan kişi herkesin anlayacağı şekilde bir İngilizce konuşur ve anlatan kişi bunun ne kadar kötü olduğunu çünkü kadınların ne olup bittiğini bilmediğini söyler.

Anlatan kışı konuşurken bu teste katılamayan bir yaşlı kadın konuşmaktadır ve kadın hastanenin bodrumunda doğum kontrol hapını almak için pencereye tırmanmaktadır, ancak anlatan kişi bununla ilgili hiçbir şey dememektedir, ama bunu size gösterirler, bunu gördünüz mü? Bir el gördüm gibi.

A.B.D'de görünüşte hiç kimsenin zorlamadığı varlıklı, eğitimli kadınlardan 13.8 milyon-kadın tüplerin bağlanmasını ki kadın kısırlığının bir şeklidir doğum kontrolü olarak kullanmaktadır ve 12.3 milyondan az bir kısmı doğum kontrol haplarını kullanır. Diğer ülkelerde olduğu gibi A.B.D'de de seçilen metot kısırlaştırmadır. Sanırım insanlar düşük doğurganlık istediklerinde bunu gerçekten istediklerini gösteren işaretlerden birisi budur.

Bazen aile planlaması—doğum kontrol araçları erişilebilir olmadığından insanlar gerçekten çok zor durumlarda kalabilirler. Amerikalı bir ebe Zimbabve'de Lusaka'ya Üniversite Eğitim Hastanesine gitti. Gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda bir başkent vardır ve orada bir üniversiteye bağlı bir üst sınıf hastane vardır ve bu, o ülkenin yüksek sınıfının talebidir, siyasi seçkinler, ekonomik seçkinler modern tıbbi hizmet talep etmektedir, işte orada böyle bir hastane olacaktır. Bu ülkelerde halk sağlığı bütçelerine bakarsınız ve bu bütçenin çok orantısız bir kısmı bu tek bir hastaneye gidecektir.

Lusaka'daki Üniversite Araştırma Hastanesi Zambiya'daki bu üst düzey hastanedir. Bu hemşire doğumhaneye gitti, bir doğum hemşiresi olduğu için burada çok sayıda kadının doğum yaptığını görmek istiyordu. Onun yerine manzara farklıydı—işte onun raporundan bir alıntı: "Çok kötü şekilde kürtaj yapılan 10 kadın, 9 yatağa uzanmış durumda. Diğer beşi koridorun beton zeminine uzanmış durumda. Diğer bir kaçı ise koridorun dışında yere uzanmış durumda. Battaniye ya da üzerlerini örtecek bir şey yoktu. Çoğu 12 saattir bir doktorun kendilerine bakmasını bekliyordu… 'Ortalama' bir kadın geceyi yerde yatarak geçirir. Su ve yiyecek alamazlar. Kadınlar çocukları zemin üzerinde ya da koridorun sonunda bulunan tek tuvalette düşürüyorlardı. Hastaların % 30'u çocuklarını beton zeminde herhangi bir tıbbi yardım almaksızın düşürüyordu. Başhemşire 'Bütün yapabileceğimiz zemini temizlemektir' diyordu."

Bu durum sadece bu hastaneye özgü bir durum değildi. Az gelişmiş ülkelerde nereye giderseniz gidin doğumhanelerdeki yatakların en azından yarısı bu kötü kürtaj yapılan kadınlar tarafından doldurulmuştur. Afrika ve Dünya'nın birçok yerinde kürtaj yasaktır, yani doktorlar bunu yapamaz, bu yüzden kadınlar kasap doktor dedikleri birilerine, ya da çok az eğitim almış ebelere ya da tamam ben yaparım diyen birilerine giderler. Bir operasyon yaparlar ve genellikle içeriye, rahime çubuk ya da elbise askısı gibi bir şey sokularak fetus kazınmaya çalışılır. Fakat aslında bu çoğunlukla rahimi deldiği için enfeksiyon buradan vücut boşluğuna yayılır ve birkaç gün sonra bu enfeksiyondan çok hasta olurlar ve bu şimdi bütün sisteme tesir eder, çünkü vücudun içerisindedir, üstelik yara iyileşmez çünkü enfeksiyon vardır, bu yüzden sürekli kanama olur ve kan gelir.

Daha sonra kürtajlarla ilgili konuşacağız ve size bu rakamlardan bazılarını vereceğim ama çok büyük ölüm oranları söz konusudur. Bu ders için önemli olan nokta bu kadınların nerdeyse hepsi bu tür bir kürtajdan ölen birilerini tanımaktadırlar—bunları profesyonel olmayan kürtajlar olarak isimlendireceğiz. Ancak hamile kaldıklarında o bir fazladan çocuğu yapmama isteği o kadar fazladır ki kendileri yüksek ölüm tehdidine sahip bu çok ciddi operasyonu yapmayı tercih ederler.

İşte bu, Planned Parenthood Federation of America'nın (Amerika Planlı Ebeveynlik Federasyonu) tedavi etmeye çalıştığı bir durumdur. Bu kuruluş Kenya'ya giderek bir proje yaptı ve bir şekilde aile planlaması ve kürtaj yapmaktan kaçan özel yerel doktorları eğitmek istediler. Yerli doktorlar kürtaj hastalarını geri çeviriyorlardı çünkü onları nereye yönlendireceklerini bilemiyorlardı ve bu demektir ki bunlar bu yeteneği olmayan bazılarına gidiyorlardı. Doktorlardan biri, proje koordinatörüne, genç bir kızı geri çevirdiğini ve birkaç gün sonra onu bir hastanede gördüğünü; yasadışı kürtaj yapmanın bir yolunu bulmuştu. Kız öldü. Doktor o günden beri büyük bir suçluluk hissettiğini söyledi. Şimdi çok güvenli bir süreç sonunda tedavi sağladığı için kendini mutlu hissettiğini söyledi. Bu arada kürtaj Kenya'da bir ölçüye kadar yasallaşmıştı.

Bu tür şeyler sadece üçüncü dünya ülkelerinde olmaz. Bulgaristan, Sovyet sistemi altındayken hamileliklerin % 57'si kürtajla sonlanıyordu. Kürtaj konusundaki derste öğreneceksiniz, A.B.D'de her üç canlı doğuma karşı bir kürtaj söz konusudur. Dünyada yılda 40–50 milyon arasında kürtaj yapılmaktadır ve bunların yarısı yasadışı kürtajlardır ve bunların güvenli olmadıkları bilinmektedir. Bu kötü yapılan yasadışı kürtajlar nedeniyle ortalama her üç dakikada bir kadın ölmektedir. Demek istiyorum ki bu durumda kürtaj olan herhangi bir kadın o çocuğu istemez ve bunlardan yılda 50

milyon olduğunu söylediğinizde bunun anlamı doğurganlığı düşürme konusunda çok çok yüksek bir talebin olduğudur.

Brezilya'lıların kasıtlı çocuk öldürmenin bir şekli olan çözümünü okumuşsunuzdur. Henüz okuyup okumadığınızı bilmiyorum, *Death Without Weeping*, (Ağlamaksızın Ölüm), okuma parçalarınız arasındadır ve burada çocuğa bakamayacaklarını bilen anneler çocuğu ölüme terk ederler ve derler ki : 'Tanrı ona benim baktığımdan daha iyi bakacaktır' ve çocuğu ölüme bırakırlar.

Dünyada doğurganlık önemli ölçüde azaldı ve önceki grafiklerde size bunun verilerini göstermiştim ve Bolivya'da modern bir metot kullanan insanların oranı en yüksek olduğu zamanlarda %12'den % 25'e ulaşarak iki katına çıktı. Ekvator'da kadınların % 50'si, Tunus'ta % 60'ı modern bir metot kullanır. İran ise oldukça ilginç durumlardan birisidir.

İran'da çok muhafazakâr bir hükümet vardır ve onlar aile planlamasına karşıydılar ve Irak'la savaşıyorlardı. Irak, A.B.D yardımıyla bazı yerleri işgal etti ve çocuklar da dahil çok sayıda insan öldü. Sonra onların genç nüfusu azaldı ve bu çocuklar savaş baskısından kurtulunca hükümet ne olup bittiğini fark etti ve bir aile planlaması programı başlattı. Bu, kondom paketleyen İranlı bir kadındır. İran gibi yerlerin geri kaldığı, çok muhafazakâr olduğu vb gibi düşüncelerimiz vardır ancak aslında İran Dünya'daki en başarılı aile planlaması programlarından birisini uygulamaktadır. Birkaç yıl önce Birleşmiş Milletler onların programını en iyi program seçerek ödüllendirdi ve İran'da doğurganlık şimdi yenilenme seviyesindedir.

Doğurganlık her yerde azalmaktadır, yine Sahra-altı Afrika ve bazı Arap ülkeleri buna istisna oluşturur. Doğum oranları düşmüştür; Tayland 12 yılda % 50; Kolombiya14 yılda % 40; Endonezya 20 yılda % 46; Cezayir 12 yılda % 31; Türkiye 10 yılda % 21; Brezilya 25 yılda % 60; Meksika 6 yılda % 30; Botsvana % 26; Zimbabwe % 18; Kenya % 35. Yani baktığınız her yerde doğurganlık oranları düşmektedir. İnsanlar artık doğum kontrolü yöntemlerini uyguluyor ve bunları etkili kullanıyor ve dünyanın doğum oranları önemli ölçüde azalmıştır.

Bunların hiç biri gelişmekte olan ülkelerin bir çıkmazda olduğu gerçeğini değiştirmez; oralarda insanların neden çok çocuk yapmak isteyebileceklerine dair çok şeyler duymuşsunuzdur, bunlardan birisi tarlada çalışacak iş gücü içindir. Diğeri yaşlılıkta çocukların kendilerine bakması içindir ki bu çok büyük bir sorundur. Bir diğeri dinleri bunu gerektirdiği içindir. İki tane kültürel sebep vardır, atalara tapınma sebeplerinden dolayı. Hindistan'da cenaze ateşini yakmak için bir erkek çocuğunuzun olması gerekir, eğer erkek çocuğunuz yoksa öbür dünyaya uygun bir şekilde yolcu edilemeyeceksiniz demektir. Afrika'da bunların bazılarını konuşmuştuk. Statü gereği, ne kadar çocuğunuz varsa kadının ve erkeğin o kadar prestiji vardır, maço sebeplerden dolayı üretkenliğinizi ispat etmek zorundasınızdır ve liste uzayıp gider.

Doğum kontrolü yapmamak için sebepler de çoktur, bunlardan birincisi aile planlama programları çok ilkel olabilir. Çok iyi bir slayt değil ama Hindistan'da üzerinde haç işareti olan eski bir otobüs ve işte bu, o zamanlar aile planlaması kliniğiydi. İnsanların bu otobüse gidip, kendilerine anlamadıkları bir operasyon yaptırmaları gerekiyordu, kısırlaştırma, rahim fitili vb. şeyler ve bu otobüse gitmek için çok istekli olmayacağınızı bilirsiniz.

Geçen sefer de bahsettiğim bir başka şey Veena'nın dersi ile ilgili, kadınların doğum kontrolü yöntemi uygulaması ya da uygulamaya başladıktan sonra bırakmasının en büyük nedenlerinden birisi tıbbı komplikasyonlardır. Modern tıp düşüncesinin olmadığı tıp-öncesi dönemde yaşamakta olan bir ülkede bunun anlamı nedir? Hapı alırsınız ama ondan korkarsınız. Size herhangi bir şey olduğumda, bir karın ağrısı, düşüp bacağınızı kırdığınızda, herhangi bir şey olduğunda hatayı nerede ararsınız? Hapta arasınız. İşte burada pek de ilaç kullanmayan bir kültür, düşük yaşam standardı, insanlar sıklıkla hastalanır. Gelişmekte olan ülkelerde inanlar genellikle çok sağlıklı değillerdir, hasta olurlar ve buna neyin sebep olduğunu bilemezler.

Muhtemelen Nazar hakkındaki yazıyı okumuşsunuzdur. Mısırdaki Kul Kaal' ı henüz okudunuz mu? Sebep nazardır. Eğer doğum kontrol hapı alıyorsanız bilirsiniz ki bu sizin vücudunuzu bir şekilde değiştirir ve ondan korkarsınız, herhangi bir şeyden hasta olduğunuzda, sebep o haptır. Ve sonra bütün arkadaşlarınıza söylersiniz ve o toplumdaki herkes, şu kişi ya da bu kişinin hap kullanımından dolayı sorun yaşadığını duyarsınız ve bu yüzden bu hapları kullanmaktan çok korkarlar.

Medyada sürekli bir anlaşmazlık ve çekişme söz konusudur. Sanıyorum bu Fas'tandır, bu bir mağara, etrafında çöl var ve bir TV programı izliyorlar. Ben Fas'ta uzak bir çöldeydim ve birkaç kerpiç evden oluşan şu küçük köylerde herkesin güneş enerjisi sistemleri ve televizyonları vardır yani medya çok etkilidir. Eşitliğin öbür tarafında doğum kontrolünü kullanmamak için her türlü sebep vardır ve onu kullanırlar ya da kullanmazlar. Bu çok tartışılan bir konudur.

Batıda özellikle eylemciler, liberaller, Ormancılık Fakültesindekiler bizim aile planlaması programlarını desteklememizi istememektedirler çünkü bu siyasi olarak ihtilaflı bir konudur. Neden siyası olarak ihtilaflıdır? Çünkü sağcılar ona dini ve ahlakı nedenlerden dolayı karşıdır, az ya da çok solda olanlar da bunlar sağın ve solun karakterize edilmiş şekilleridir. Biz 'büyük beyaz Batılılar' olarak kendi değerlerimizi bizim 'fakir sarı ve kahverengi kuzenlerimize empoze edemeyiz' Bu son derece anlamsız ve himayeci bir yaklaşımdır çünkü bu gelişmekte olan ülkelerdeki insanlar eksileri ve artıları topladıklarında çok açıkça konuşurlar. Bu onların seçimidir, ve verilerle gösterdiğim gibi—size gelişmekte olan ülkelerde insanların verileri toplayıp değerlendirdiğinde doğum kontrolü yöntemleriyle korunmak istediklerini gösteren veriler göstermiştim.

Sanıyorum biz Batı'da bunu daha iyi bilmesi gereken entelektüellerle başlayarak olayı çok ciddiye almamız gerekiyor. Fakat bu ders gibi derler olmadığı için ve insanlar—çevreciler ve diğerleri bile nüfusa gereken özeni göstermemektedir çünkü siyası olarak nüfus dokunulmaz bir konudur. Büyük kuruluşlar, çevreci kuruluşlar konuya değinmemektedir çünkü onlar yardım toplama kampanyaları düzenlemektedirler ve genel kanı aile planlamasını gelişmekte olan ülkelerde uygulamaya çalışmak korkunç bir şeydir. Sanıyorum bugün burada bitireceğiz. Görüşürüz—Evet, tatile çıkmadan önce bu hafta bir ders daha yapacağız.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
15. Ders Dökümü
5 Mart, 2009

Profesör Robert Wyman: Koreli kimse var mı burada? Orada doğanınız?

Öğrenci: Evet.

Profesör Robert Wyman: Seul'den misin?

Öğrenci: Evet.

Profesör Robert Wyman: O halde bunu bilirsin. Seul'daki en eski ağacı bilir misin?

Öğrenci: Hayır.

Profesör Robert Wyman: Seul'daki en eski ağaç budur. Bir Gingko ağacı, 840 yaşında, bu gerçekten yaşlı bir ağaç ve buranın sakinleri buna saygı gösterir. Bir çeşit kutsal ağaç sayılır ve yılda bir kez buraya meyveler, sunulan başka şeyler getirilir ve bunların yanı sıra huzur bulmak için dua edilir. Asıl faydası ise hamile kadınlara erkek çocuk sahibi olmalarında yardımcı olması ve bu yüzden çok önemli bir ağaçtır. Bu ağacı biliyor musun?

Öğrenci: Hayır.

Profesör Robert Wyman: Hayır mı?

Öğrenci: Ama Gingko ağaçları ve doğurganlık ile alakaları hakkında bir şeyler duydum.

Profesör Robert Wyman: Evet, Gingko ağacı erkek ve dişi cinsiyeti olan nadir ağaçlardan biridir. Ağaçların çoğu çift cinsiyetlidir. Her neyse, görünen o ki bu ağaçla ilgili bir sorun yaşadılar çünkü ağacın kökleri yayıldıkça iki tane bina ile temas etmişler. Ve bölge hükümeti binaları yıkmak için 4.3 milyon Dolar harcadı. Bu da erkek çocuk tercihinin önemini, politik ve kültürel olarak kabul edilebilirliğini gösterir. Dünyadaki çok büyük etkenlerden biri budur.

Cinsiyet oranı da çok önemli bir biyolojik faktördür; dersin sonunda zamanımız olursa size bahsedeceğim. Biyolojik olarak ne kadar iyi kontrol edildiğini göstermek istiyorum size, insanlardaki cinsiyet oranlarının nasıl böyle olduğu hakkındaki teorilerden biridir bu. Spermler yarı yarıya ayrılmıştır. 100 dişi sperme karşılık 100 erkek sperm vardır çünkü cinsiyet baba tarafından belirlenir ve babanın bir X ve bir Y si vardır, spermlere ayrıldıklarında ise birisi X, diğeri de Y taşır, eşittirler. Döllenmenin ikinci ayında anne rahmindeki erkek ceninlerin üçte biri ölmüş olur, pardon, dişi ceninler ölmüş olur çünkü şimdi çoğunluğu erkektir.

Vakit geçtikçe erkek ceninler de ölmeye başlar ve bu süreç bittiğinde doğumdaki oran 106 olur ki eğer insanlar bir şeyleri karıştırmıyorlarsa bütün dünyada cinsiyet oranı böyledir. 100 dişi doğumuna karşılık 106 erkek doğar. Bu çok sabit bir rakamdır, mesela 1969'da Amerika da 100 kadına karşılık 105.3 erkek dünyaya geldi;

1995'te 0.4 fark ile 104.9'du. Bu rakam gerçekten 105 ve 106 arasından temelde şaşmaz. Çok sabit bir rakamdır.

Bunu söylemişken, dünyanın diğer bölgelerine bakabilir ve benzer bir şey görebilirsiniz. Bu, yine cinsiyet oranları ve zamanla baktığınızda, 1972'den 1992'ye kadar olan 20 yıllık bir dönemde, Japonya'nın birazcık X ile başladığını görürsünüz. Çok az bir farkla erkek çocuklarında bir artış olduğunu görebilirsiniz ve bu zamanlarda ise Japonya'daki bu oran hemen hemen 106 ya gerilemiştir. Çin'deki duruma bir bakın 113 gibi bir oran; bu demek oluyor ki her 100 kızdan 7'sini öldürüyorlar. Bu en kötüsü değil. Bunun sebebi sizce nedir?

Öğrenci: Mitokondri DNA.

Profesör Robert Wyman: Mitokondri DNA?

Öğrenci:[duyulmuyor] Mitokondri DNA'sı erkek ceninleri öldürmeyi tercih edebilir.

Profesör Robert Wyman: Öyleyse sence bu uzun dönemli evrimsel bir şey, bahsettiği şey Y kromozomunun çok az ve X kromozomunun çok fazla geni olduğudur. Görünüyor ki uzun bir evrim süreci var ve genler Y de yok ediliyorlar, nihayetinde Y, üzerinde hiçbir şey taşımıyor ve yok oluyor. Bu çok kısa bir zaman, on yıldan bahsediyoruz, evrim sadece on yılda olmaz ama iyi bir düşünce.

Öğrenci: Tek çocuk politikası ile bir bağlantısı var mı; insanlar kız yerine erkek istiyorlar.

Profesör Robert Wyman: Çok iyi. En basit yanıt bu: Çin'deki tek çocuk politikası. Burasının Çin olduğunu ve tek çocuk politikasını hatırlayın, öyleyse insanlar bunu duymuştur ve bizim derslerimizden birisi de bu konuda olacak. Bu size iyi bir hipotez gibi geliyor mu? Fakat bunu söylemek durumu doğrulamaz, başka bir şey var mı?

Öğrenci: Doğumda oluyor.

Profesör Robert Wyman: Doğumda oluyor.

Öğrenci: Bu kadar çok erkek çocuk isteseniz bunu bebeği öldürme yöntemi ile gerçekleştirirsiniz ama bunun için doğumu beklemelisiniz.

Profesör Robert Wyman: Çok iyi bir fikir. Ne söylediğine bir bakın, "doğumda oluyor"

Öğrenci: [duyulmuyor]

Profesör Robert Wyman: İyi, bu tartışmadan memnunum. Bir şeyi daha fark edelim. Tek çocuk politikası ne zaman başlar? Bu açıklamalara tekrar döneceğiz; hepsi çok iyi. Kimse biliyor mu? Tahmin edin, 1979, 1980. Ne zaman başlar? En azından ikinci bir kanıtımız var gibi görünüyor—bu zamanlar tek çocuk politikası ile örtüşüyor. Bunu nasıl kontrol edebiliriz? Başkalarının söyledikleri hakkında çok şüpheci olmalısınız; bilimsel davranış böyledir. Kim size politikadan, bilimden, dinden, ekonomiden bahsederse, size bir şey satmaya kalkarsa, ateşli yanıtınız şu olmalı "kanıtlayın o zaman." İkna olmadım henüz, peki daha ne yapabilirsiniz?

Öğrenci: Kürtajlar hakkında veri bulabilirsiniz.

Profesör Robert Wyman: Kürtajlar hakkında veri bulabilirsiniz, güzel. Çin'den bahsederken buna bakacağız. Tek çocuk politikası olmayan ülkelere bakabiliriz. İşte başka bir ülke, Hindistan, Çinlileri hatırlıyor musunuz—ve bu biraz daha farklı bir veri. Bu doğumda değil fakat bütün nüfusa göre, fakat Çin için kıyaslanabilir bir rakam, onun için Hindistan'ın Çin'den daha aşırı olduğunu söyleyebiliriz.

Öğrenci: Hindistan kötü bir örnek çünkü başlık parası çok fazla [duyulmuyor]

Profesör Robert Wyman: Hindistan'da başka sebepler var, her yerde var ve farklı yerlerde değişebilirler fakat üzerinde çalıştığımız ana hipotez çok önemli. Üzerinde çalıştığımız hipotez Çin'deki tek çocuk politikasıdır. Şimdi Çin'in Hindistan'a kıyasla aşırı olmadığını söyleyebiliriz. Bu, hangi yıla baktığınıza ve hangi istatistiğe baktığınıza bağlı. Hindistan'daki durumun aynısı. Şunu belirtmeliyiz ki tek çocuk politikası değil. Sıradaki hipotezimiz nedir? Çin'inkinden farklı bir tane geldi. Hindistan'da başlık parası yüksek fakat Hindistan'dan başlarsak ve Çin'de başlık parası olmadığını söylesek; Onlarda çeyiz var, gerçekte tam tersi gibi.

Öğrenci: Cinsiyet tercihli kürtaj mı?

Profesör Robert Wyman: Bu da bir şey, fakat neden bayanlar bunu yapıyor? Fakirlik, Hindistan ve Çin'den bahsettiğimizde bu sıradan bir şeydir. Bu yıllarda oldukça fakirdiler. Bu hipoteze ne dersiniz? Ya da bunun bir parçası olarak çok sebepli diyebilirsiniz.

Öğrenci: Çin'in ekonomisi kalkınıyor fakat oranlar yine de artıyor.

Profesör Robert Wyman: Size bu veriyi de göstereceğim fakat sadece 1990, 1992 verilerini gösterdim. Bunun kökeninde fakirlik mi var diye bakmak istersek, uluslar arası bir kıyaslamaya gidebiliriz ve biz burada neye bakıyoruz? Kore, Güney Kore. Kore fakir bir ülke değildir, fakat bu zamanda Çin'den daha da aşırıdırlar. Her bir yer için verebileceğimiz açıklamalarla dolu bir belirsizlikler var fakat belki de farklılaşır.

Öğrenci: Genelde sadece nüfus büyümesi mi?

Profesör Robert Wyman: Genelde nüfus büyümesi olabilir, bu tüm üç ülke için geçerlidir. Nüfus yoğunluğu ile ilgili bir durum fakat Çin ve Hindistan'ın uzun zamandır çok kalabalık olmasından kanıtlaması zor ve Kore de çok kalabalık; fakat Çin ve Hindistan kadar değil. En yükse cinsiyet oranı Güney Kore'de ve duyduğunuz gibi fakir değil ve 2010'la birlikte evlilik yaşında % 20'lik bir azalma olacak, % 20'lik bir kadın azalması olacak. Fakirlik ise, bu ekonomik durum ülkeler arasında uyuşmuyor ve baksanız bile her ülkede bölgesel büyük farklılıklar var fakat bu ekonomi ile örtüşmeyen bir durumdur.

Çin'de, Guandong'da, giydiğiniz ve oynadığınız her şey bu bölgede yapılıyor. Çin'deki daha zengin yerlerden biri ve buradaki cinsiyet oranı 130'a 100; size gösterdiğim bir yerde 12'ye 14, bu bölgede 130'a çıkıyor ve bu bölgenin kimi yerlerinde 144'e 100 olabiliyor, demek ki kızların üçte biri öldürülüyor.

Öğrenci: Böyle çarpık oranlı bölgelerde çeyiz ya da başlık parası var mı, çünkü kadınlar çok az.

Profesör Robert Wyman: Hindistan'da veya Çin'de başlık parası yok, hatırlarsanız başlık parasında erkeğin ailesi kıza veya kızın ailesine bir şey veriyordu; çeyiz bunun tersi ve daha çok Hindistan'da yaygın—yaygındı ve komünistler bundan, Çin'deki her zerresinden kurtuldular, o yüzden mesele bu değil. Hindistan'da da aynı şey var, zengin olan Yeni Delhi ve Haryana eyaletlerinde fakir yerlerden daha aşırı cinsiyet oranı var. Delhi'de her 1000 erkeğe 861 kadın var ve zaman geçtikçe bu oran kötüleşiyor. Buna neden olan şeyin cevabı burada birinin söylediği bir şey. Birisi ne demişti, o zaman tek çocuk politikası vardı, ancak Hindistan, Çin ve Kore'de başka bir şey daha oldu.

Öğrenci: Teknolojiyle bir ilgisi var mı?

Profesör Robert Wyman: Teknolojiyle ilgisi var.

Öğrenci: Doğum öncesi cinsiyetin seçimi için

Profesör Robert Wyman: Doğum öncesi cinsiyeti bilmek ve ne---

Öğrenci: [duyulmuyor]

Profesör Robert Wyman: Yaygın olarak kullanılan teknoloji nedir?

Öğrenci: Ultrason.

Profesör Robert Wyman: Ultrason, bu zamanlarda ultrason geldi ve oldukça ulaşılabilir ve ucuz oldu. Bunu yapmanın iki yolu var; ilki aminosentez ki bu tıbbi olarak zor ve de oldukça pahalı, fakat ultrasonda çok fazla bir şeye gerek yok, ekipman çok pahalı değil. Sanırım Hindistan'da ceninin ne olduğuna ultrason testiyle bakmanız 14 Dolara mal oluyor.

Mesela Çin'deki bölgelerin birinde ultrasona başladılar ve ilk çocuğun kız olması normaldi. Fakat ikinci çocukta eğer kız ise % 92 oranında kürtaj yapılıyordu, verileri size göstereceğim. Sanırım sizdeki okumalarda Hindistan'dan bahsediyor—belirli bir hastanede 8,000 peş peşe kürtaj var ve 7999'u kız. Bir tanesi erkekti ve bu, belki de ultrasonun doğru tespit edilememesinden doğan bir hataydı.

Olan şey şudur, Hindistan ve Çin'de bu yasadışı fakat adım başı, gidip ultrason yapabileceğiniz klinikler vardır. Ultrason tarzı bir şey yaptıranınız var mı? Şu kadarcık bir sonda alın ve üzerinizde gezdirin, monitördeki ekranda resmi çıksın, bilirsiniz işte, kalbiniz, ciğerleriniz, bebeğiniz, her neyse. Bu ucuz ultrasondur. Birçok yerdeki doktorlar için bunu yapmak çok seri, çok ucuz, çok yetenek gerektirmiyor; bazı doktorlar kendi işlerini bırakıp sadece ultrason yapıyorlar. Liposakşın benzeri bir şey haline geldi. Kolay ve ucuz, hem de birçok kadın yaptırıyor ve o doktorlar bundan çok para kazanıyorlar.

Hindistan Kadın Birlikleri başkanı şöyle diyor: "Kimse kız istemiyor; eğer test kız çıkarsa hamile kadın kürtaj yaptırıyor." Sanırım başka birisi de şundan bahsetti; doğumda diye tabir ettiğimiz şey aslında bebeğin doğumdan sonra öldürülmesi değil. Doğum öncesi yapılan bir şey, doğum öncesi yapabileceğiniz bir şey de cinsiyet tercihli kürtajdır, ve bu zamanlama bariz şekilde ultrasonun icadını işaret ediyor.

Ülkelerin cinsiyet oranı bu kadar çok değişmedi. Çin'de çok iyi verilerimiz var ve geleneksel olarak her nerede bir veri olsa % 10 ila % 25 oranında kız eksikliği var—1700'lerin verileri. O zamanlarda bebekleri öldürüyorlardı ve şimdi gördüğümüz şey bir yöntem değişikliğidir; toplum cinsiyet oranının kontrolünde bebek öldürmekten ultrasona ve cinsiyet tercihli kürtaja geçmiştir. Açık şekilde, erkek çocuğa olan kültürel rağbet çok fazla değişmemiştir, fakat teknoloji, yöntemi ve insanların zihnini değiştirmiştir—onlara göre kürtaj, bebek öldürmekten daha iyi bir şeydir fakat sizler kendi aklınızı kullanabilirsiniz.

Sorduğunuz sorulara yönelik biraz daha veri göstereyim. Bir tanesi zamanda güncellenmedir; bu belirgin veriler 1992'de durdular ve bir zaman sonra tekrar arttılar. Tekrar Hindistan'da, oradaki beş eyalette, en yüksek olan eyaletlerde ama yine de zenginlerin olduğu yerlerde, fakirlerin değil. Bunlar tabii ki güneydeki zengin eyaletler, bunlarda bahsettiğimiz bütün farklı sebepler var ve biraz sonra buna geleceğiz. Burada 114'lük bir oran görmüştük ve şimdi 129'a çıktı fakat yavaşça iyileşiyor, son yapılan 2006 nüfus sayımında biraz daha iyi çıktı.

Hindistan'ın iki tane iyi bölgesi var ve bunlar güney Hindistan'ın ucundalar—Kuzey Hindistan'da Hindi dilinde konuşuyorlar—genelde Hindi tarzı, güney Dravidian diller. Müslüman saldırıları Hindistan'ın güneyine tam olarak ulaşmadı, kuzey ve güney Hindistan arasında çok fark vardır. Nüfus istatistiği ve kültür bakımından, neredeyse her şey farklıdır, Hindistan'dan bahsetmek çılgınca. Hindistan'dan bahsedemezsiniz; o kadar çeşitli ki. Çin'de, insanları tek kültür olduklarına ikna ettiler, fakat Hindistan'da böyle değil. Bu yüzden bu iki yeri birer ülke olarak değerlendirmeli ve 106 seviyesinde olduklarını bilmeliyiz.

Bu neredeyse her yerde erkeklerin kızlara olan oranıdır, fakat Hindistan'da cinsiyet oranını tanımladıkları yol benim bu yaptıklarımdan farklıdır—bunlar duymakta olduğunuz rakamlara kıyaslanabilir rakamlardır. Burası Hindistan. Burası Çin ve bir kez daha aşırı gitmiş; bu yüzden 1992'deki 112 seviyelerinde durduk. Bu, sıfır yaşında, doğumdaki oranlardır ve 118 veya 119'a yükseliyor, çocuk büyüdükçe, saydığınız çocuk topluluğu genişledikçe bu oran zaman geçtikçe daha da çarpıklaşıyor ve buna biraz göz atacağız.

Bu konuda çok çeşitlilik söz konusudur. Buranın bölgesel olarak çok çeşitli olduğundan bahsettim ve işte yine Hindistan; size bahsettiğim Kerala, çok fakirler, Kerala Hindistan'daki çok fakir bir eyalet, en fakirlerinden biri, fakat uzun zamandır komünist ve de çok anaerkil bir yönetimleri vardı; geleneksel sistemleri ise anaerkil değildi; anaerkil, kadınların daha fazla güç sahibi olması demektir. Bir çok sebepten ötürü Kerala toplumsal gelişimde çok iyi gidiyor ve şuradaki 0-5 yaş çocuk ölümlerine bakın. 1000 erkekten 6'sı ölürken kızlarda bu oran 4,5, ölümler çok düşük; bunu 50 veya 60, hatta 70 ölümün olduğu, fakir Bihar [Madhya Pradesh] eyaletiyle kıyaslayın. Kadınlar için 10 veya 15'lik oranında bir etmen, işte Hindistan'daki eyaletler arasındaki farklılık ve aynısı Çin'de de var.

Bu slayt hakkında size göstermek istediğim şey işte bu. Burası Çin ve tekrar 1982, 1990 ve sonrasında çok farklı cinsiyet oranları var—yeşil yerler normal oran olan yerler, hatta kadınlara doğru meyil bile var, neredeyse normal çizgide bir durum. Bu, kadınlara ve Tibet'e doğru bir meyil olurdu, uzak batı bölgeleri daha normal veya kadınlara yönelik bir eğilim var ve bu da kültürel bir farklılık çünkü bunlar Müslüman ülkeleri ve Kur'an kızların öldürülmesini yasaklar, bu yüzden Müslüman ülkeler

genellikle bu çarpık cinsiyet oranına sahip değildirler. Tibet tabiî ki de Budist bir yer ve onlar da bunu yapmazlar, fakat Han bölgelerinde, Çin'in göbeğinde, özellikle 2000, 2005 yıllarında 120 den 138'e çok yüksek bir oran vardı ve bu yavaşça değişiyor. Zaman geçtikçe 112'ye doğru gidiyor, baktığımız gibi mavi bölgeler yok oluyor ve Çin'de daha aşırı bir durum meydana geliyor. Tekrar bir yer seçebilirsiniz; kültürel olarak daha homojen bölgelere, düşük rakamlara veya çok yüksek rakamlara bakabilirsiniz.

Şimdi bahsettiğim diğer bir şey var, benzerlik ile çok ilgili bir şey, bunlar kaç çocuk yaptılar? Çin'de İlk doğum için 2000 yılına baktığımızda oran 107 ve bu, gayet normal fakat 2005 yılındaki son nüfus sayımına baktığımızda ikinci doğumları görüyoruz ve burada oran çok fazla artıyor, 140'a yükseliyor veya bir önceki sayıma bakalım;150, demek ki kız ve erkeklerde % 50'lik bir fark var, ve bu aşırılığı tek çocuk politikası tetikliyor çünkü buna izin verilmiyor—bundan daha sonra bahsedeceğiz.

Bu artık doğru değil fakat prensipte sadece bir çocuğa izinleri var, bu yüzden bu yüksek oranlar var ve 3, 4 veya 5 çocukta bu oran kocaman oluyor. Aklınızda bir şey belirmiştir, bir dakika, tek çocuk politikası var ama bir çocuk yapıyorlar, iki çocuk yapıyorlar, üç çocuk, dört çocuk, beş çocuk yapıyorlar, neler oluyor, bundan bahsedeceğiz.

Bunu çok fazla tek çocuk politikasına bağlamak istemiyorsunuz, çünkü burada Güney Kore var ve bunların hepsi geçmişe ait; fakat bakın yine yükseliyor, işte aynı şey. Bu grafikte en son zamanlardaki rakamlara bakıyorsunuz ve ilk doğumda oran oldukça normal, ikincide büyüyor, üçüncüde Çin'de gördüğümüz her şeyden daha çok büyüyor, ve dördüncüde 237'nin üzerine çıkıyor. Bir önceki slaytta Çin'de 160 gibi bir rakam görmüştük. Tekrar, Kore'de, tek çocuk politikası yok, yönetimin doğurganlık kontrolü de yok fakat yine de Çin'den daha aşırı oranları var.

Doğumda, genetik etmen şöyledir—erkeklerde bir X ve bir Y kromozomu vardır, kızlarda da iki tane X vardır. İnsanlar, diğer hayvanlar gibi, çok sayıda zararlı veya ölümcül mutasyonları taşırlar fakat bu sadece bir kromozomdadır. Diğer kromozom genelde genin normal bir kopyasını taşır ve neredeyse her gen için bir normal kromozom yeteri miktarda düzgün protein yapar ve hayatta kalırsınız, bu zararlı mutasyonu sahip olduğunuzu fark etmezsiniz bile. Fakat iki ebeveynden de birer mutasyon gelirse—homozigot, o zaman kişi hasta olur.

Bu, cinsiyet kromozomu hariç hepsi için geçerlidir. Bir kadının iki X'i halen vardır. Anne ve babadan kötü gen kopyaları alması içinse gerçekten talihsiz olması gerekir. Bir erkeğin bir X ve bir Y'si vardır ve üzerinde hiç bir şey yoktur, o yüzden eğer kötü bir X alırsa hastalanır; erkekler daha zayıftır. Her 100 kadına karşılık 106 erkek doğması, zaman geçtikçe erkeklerin ölmesindendir çünkü genetik olarak daha zayıftırlar ve sonuçta 100'e kadar düşmüş olur. Neden cinsiyet oluşumunda 100 erkek ve 100 kadın olarak sonuçlanıyor, bunun için iyi evrimsel sebepler var ama buna daha sonra geçebiliriz.

Burası Hindistan ve genetik sebepler etrafındaki doğumları görüyorsunuz. Görüyorsunuz ki erkek ölümleri dişilerden daha fazla. Bu, erkeklerin genetik zayıflığının bir işaretidir. Bunu eyaletlere ayırdığınızda, her bir eyalette 54/50 olduğunu görürsünüz, daha fazla erkek ölümü var =71/68, Pencap'ların birinde

yüksek oranda erkek vardı fakat doğumlarda dişilerden daha çok erkekler ölüyor, öyleyse bu biyolojik bir olgu; bu devam ediyor.

Eğer çocuk ölümlerine bakarsanız, şimdi doğumdaki ölümleri, cinsiyet tercihli kürtajı bitirdik, cinsiyet tercihli kürtaj kendiliğinden cinsiyet oranlarını değiştiriyor, fakat bundan sonra bile cinsiyet oranı değişmeye devam eder. Tekrar doğumdan sonraki beş yılda ve cinsiyet tercihine sahip olmayan Kerela'da size gösterdim; erkekler dişilerden daha çok ölüyor. Bu yine normal biyolojik bir durum, fakat diğer eyaletlerde kadınların durumu şöyle: iki buçuk katı kadar, dört katı kadar, bir buçuk katı kadar, iki kereden fazla, yarısı kadar fazlalar. Öyleyse, Kerela hariç Hindistan'ın bütün eyaletlerinde doğum sonrası kadın ölümlerinde bir aşırılık var.

Bu biyolojiye aykırı bir durum, peki nedir bu, aslında bebek öldürmektir fakat çoğunlukla dişilerin ihmal edilmesidir. Daha az yiyecek alırlar, daha az iyi yiyecek alırlar, hasta olurlar, doktora daha az götürülürler, eğer ilaca ihtiyaçları varsa onu alamazlar. Bu yüzden doğum sonrası dişilerin sayısında bir azalma var. Bu sorun halen devam ediyor.

Nüfustaki dişilerin kaybedilmesi durumu çok yaygın bir olgudur. Bu verilerle, toplandıkları bölgelerdeki son istatistiklere bakarak durumu algılayabilirsiniz, Hindistan'da tek başına 23 milyon civarında kayıp kadın var. Dünyada ise bu rakam tahmini olarak 100 milyon. Konuyu daha derinden incelersek, insanların cinsiyet tercihli kürtaj yaptığını söyleyebilirdiniz fakat insanların neden bunu yapmak istediği konusuna henüz geçmedik bile.

Sadece geleneksel olduğunu söyleyebilirsiniz. Onun doğru, bunun doğru olduğunu söyleyen birçok tartışma duyuyorum. Hindistan'ın ilk ulusal nüfus sayımında 1871'de 98 milyon erkek vardı fakat kadınlar sadece 91.5 milyondu, kadınların zaten % 6'sı kayıptı. Hâlbuki kadınlara karşı ayrımcılık yapmayan bir nüfusta, erkeklerin aşamalarda daha zayıf olduğu göz önüne alınarak daha fazla kadın olması gerektiği ve yaşlılıkta aşırı kadın nüfusu olması beklenir, fakat 1871'de Hindistan'da oldukça farklı bir durum vardı.

Bu, Çin'den Hindistan'a ve İngiltere'ye giden birinden 19. yüzyıla ait bir seyahatname, bir şeyler gözlemlemiş ve geri geldiğinde Çinliler için bunu yazmış, işte size bundan bir alıntı; "İngiltere insan kıtlığı çekiyor ve doğan her çocuğu büyütüyorlar. Çocuk doğuran fahişeler bile çocuklarını yok etmiyor." İngiltere dünyada çok baskın bir güçtü ve afyon savaşları ile Çin'e saldırıyorlardı, imparator dahil herkesin ilgisi İngiltere'nin nasıl bir yer olduğuna, nasıl bu kadar güçlü olduklarına, neyin farklı olduğuna dairdi ve bu yüzden imparator bunu okuduğunda tepkisi; İngilizlerin bu kadar aptal olduğuna inanamamasıydı. Yine de bütün çocukları büyütme kültürü, özellikle de kızların büyütülmesi olayı burada olmuyordu.

Okuma paketinizde neredeyse hiç kız olmayan 1830'ların Hindistan köyleri tartışılıyor. Bütün kızları öldürüyorlardı. 1921, Somerset Maugham, bu isim bir şey çağrıştırıyor mu? Ünlü bir yazardı, çok sayıda roman yazdı, film yıldızlarıyla çok sayıda film, çok ünlü bir yazardı. 1921'de Çin'de geziniyordu ve bir tepede küçük bir kuleye rast geldi; kulenin duvarında küçük bir delik vardı. Delikten rezalet bir koku geliyordu ve yanındaki Çinli rehbere bunun ne olduğunu sordu, kendisi fosseptik falan zannediyordu.

Hayır, bu bir bebek kulesiydi ve içinde bir kuyu yer alıyordu, insanlar fazlalık kızlarını getirip buraya atıyorlardı fakat arada erkekler de vardı. Bir küçük çocuk çıkageldi ve sabah buraya 4 bebeğin atıldığını söyledi. Bu satırlar bebeğin cinsiyetini tartışmıyordu çünkü zaten orada olduğunu bilmiyordu; "Kız çocuğu burada bir mesuliyet olarak görülür. Kırsal kesimlerde kadınlar insan olarak bile görülmezler."

Burayı biraz okuyacaksınız, biraz ön yargılı fakat buraya yaklaşımı doğru; geleneksel olarak kızlara pek isim verilmez, birinci kız, ikinci kız, üçüncü kız tarzında isimler verilir. Kadınların yok edilmesinin sadece gençlere özgü olmadığından bahsettiğim gibi okumalarınızın bir tanesinde sanırım bunu size anlattım; Yeni Gine'deki bir kabilede eğer erkek ölürse ardından karısı hemen boğazlanarak öldürülüyordu. Bunu hatırlıyor musunuz? İşte bu, cinsiyet oranını değiştirir. Bunu hepiniz duydunuz, Hindistan'da bunun farklı bir türü olan sati vardı. Sati ya da suti, duydunuz mu? Bazen kadınlar kendilerini kocalarının mezarına atar ve kocasıyla beraber kendini öldürürlerdi.

Kemp adında İngiliz bir kaptan 1813'te bir olaya tanıklık ediyor. Visvanatha denen bir adam kısa bir süre hasta olmuştu. Bir astrolog onun ölümün eşiğinde olduğunu söyledi ve bu yüzden O, son nefesini vermesi için kutsal Ganj Nehri'nin kenarına getirildi. Bir süre beline kadar suya batırıldı fakat ölmedi. Onu sahile geri getirdiler ve güneşte kavrulmaya bıraktılar. Sonradan yine nehre soktular. Ölmedi. Tekrar sahile çıkarıldı.

Bu aynı şekilde donarak ve pişerek 36 saat devam etti. Sonunda bu hasta adam öldü. Ölecekti veya ölmeyecekti, her neyse öldü işte. Astrologlar öyle demişlerdi. Eşi 16 yaşlarında sağlıklı genç bir kadındı. Kocasının ölümünü öğrenmesi üzerine eşinin cesedi ile beraber canlı olarak gömülmeye karar verdi. İngiliz subay, kızı ve daha sonra annesini böyle bir çözümün çılgınlık olduğuna dair ikna etmeye çalıştı ama boşunaydı. Ne çekingenliğin, ne de pişmanlığın zerresine rastlayamadı.

Genç dul, arkadaşlarının eşliğinde cesedin yattığı sahile doğru ilerledi. Kocası 1.5 metre derinliğinde bir mezara konuldu. Kadın, mezarı Tanrıya selam olsun diye haykırarak, 7 kez tavaf etti. Etraftaki kalabalık ilahisine eşlik etti. Kadın mezara indi. Şef, mezara bir adım mesafe kadar yaklaştı ve son anda kadının herhangi bir isteksizlik veya akrabalarının herhangi bir üzüntü ibaresi gösterip göstermediğine baktı. Eğer gösterseydi inip onu dışarı çekecekti. Kocası yerleştirildiğinde, kadın kendine oturur bir pozisyon aldı. Her ikisi de kuzeye dönük ve kadın kocasının arkasında oturuyordu. Cesede sol kolu ile sarıldı ve başını eşinin omzuna yasladı.

İngiliz subay kadında hiç pişmanlık sezmedi. Kadın, dairesel bir yönde çevirdiği işaret parmağını havada tutarak diğer elini kendi başının üstüne koydu. O anda, etraflarına toprak atılmaya başlandı, atılan toprağı sıkıştırmak için iki kişi mezara inmişti. Kafası tamamen kapanıncaya kadar ve bundan sonra bir süre daha parmağı ile daireler çizmeye devam etti. Üzerleri 50–60 cm kapanıncaya kadar toprak atılarak sıkıştırılmaya devam etti. Yakınların hiç biri tarafından gözyaşı dökülmedi. Sonunda kalabalık dağıldı ve dini ağıtlarla uğultular başladı; fakat üzüntü yoktu.

Bu, çok önceleriydi ancak şimdilerde varsa bile nadiren görülür. On yıl önce köylerin birinde bunu yapan bir kadın hakkında bir rapor geldi ve bu Hindistan'da yasa dışı, bu yüzden istatistik elde etmek çok zor fakat çok nadiren oluyor ve kendisini kocasının mezarında öldüren bu kadının bir erdem abidesi ya da azize gibi bir şey

olduğu düşünülüyor çünkü eski dini gelenekleri izliyordu ve köylüler bundan memnundu; çünkü çok sayıda turist geliyordu ve bu azizeye bir bayan gibi hürmet ediyorlardı, ve turistlerden para kazanıyorlardı fakat bu çok nadir bir durum.

Tabii ki de bu cinsiyet tercihli işler sadece Asya ile sınırlı değil. Los Angeles'teki Hispanik kadınları araştırdılar; 2.8 oranında erkek çocuk, 0,1 oranında kız istiyorlar, arada 28 kat fark var. 1991'de Körfez savaşından önce Kuveyt'de, hepinizin bildiği Barbara Walters Kuveyt'deki cinsiyet rolleri üzerine bir hikaye yaptı. Evet, Körfez Savaşında O, oradaydı ve kadınların geleneksel olarak kocalarından on adım geride yürüdüğünü not etti, bu birçok yerde oluyor ki kadınların saygı ve bağlılıklarının güçlü bir işareti olarak değerlendiriliyor. Koca, eşsiz yürüyor ve karısı onu on adım arkadan takip ediyor, bu geleneği duymuşsunuzdur.

Savaş olur ve Irak yenilir, savaştan sonra başka bir hikâye daha yapmak için Kuveyt'e geri gelir; şimdi çok memnundur çünkü artık erkekler kadınların arkasından yürüyordur, kadınlar öndedir ve Barbara bunun mükemmel bir gelişme olduğunu söyler. Bu Amerikan modelidir ve orada tutulmaya başlamıştır, bir kadına yaklaşır ve kameralar çekerken ona "bu mükemmel, özgür dünyaya kadınların bu rol değişimini nasıl başardığını söyleyebilir misin?" der. Kuveytli kadın da; "toprak mayınları" der.

Öyleyse bu pek de o kadar bir rol değişimi değildi. Sanırım tüm bunları anlıyorsunuz. Daha derin sebepler var, bir yönüyle Asya geleneğine bağlayabilirsiniz fakat bu hiçbir açıklama getirmez. İnsanların dünyada oranlı bir biçimde olduklarını düşünmeyi severiz ve bunda bazı daha temel sebepler var. Söylediğiniz bütün sebepler ve benim bir anlığına kenara attığım fazladan sebepler nelerdir? Bir tanesi çeyiz meselesiydi ve kimileriniz de başka şeyler söyledi, fakat çok şey var, ve ana hikaye şudur—Hindistan ve geleneksel Çin'de kızlar aileleri tarafından büyütülür ve genç yaşta evlendirilir, kocasının ailesinin evine gönderilir ve orada çalışır, genelde çok fazla çalışır ve ailenin hizmetçisi gibidir.

Bu kızı büyüten ailenin ona yatırım yapma sorunu vardır, kızı yetiştirmeye o kadar masraf yaparlar ve kız tam çalışabilecek ve eve bir şeyler kazandırabilecek durumdayken gider ve diğer aile için çalışmaya başlar. Bu, ekonomik olarak çok kötü bir şeydir ve insanlar kız yetiştirmeye başkasının bahçesini sulamak derler. Bunun üzerine, çeyiz sistemi Hindistan'da oldukça güçlüyken evlilikte çok para sağlamaları gerekirdi ve bu bir yıllık gelire eşdeğer olabilirdi; kızı evlendirmek çok zordu ve bu bir onur meselesiydi. Eğer bir kızınız varsa onu evlendirmelisiniz, bu yüzden çeyizini ödemek zorundasınız yoksa ailenizin onuru yok olur. Kızların tam sizin işinize yarayacakken evden ayrılmaları fikri, neden kızlara karşı bir ayrımcılık olduğunun mantıksal oyuncu teorisi gibidir. Bu açıklananlar sizde bir şey uyandırdı mı? Neden böyle—

Öğrenci: Kız olduğundan

Profesör Robert Wyman: Ayrılan hep kızlar olur. Neden erkekler gitmezler? Bu insan topluluklarının özelliğidir. Bundan size bahsetmiş olabilirim, genetik çalışmaları şunu gösterir ki bir köydeki erkekler birbirleri ile akrabadır, yüzlerce veya binlerce yıldır orada kalmışlardır ve kadınlar hep giderler, yani dışarıdan evlilik. Daha önce hiçbir yerde dışarıdan evlilik gördünüz mü? Bu, şempanzeler arasında böyledir; böylelikle bunun bizim kökenlerimizden bir iz olduğunu söyleyebilir, fakat bizim üreme

sistemlerimiz erkeklerin birbirleriyle kavga etmelerini gerektirmez, yine de askeri bir durum halinde erkekler birlikte kalır ve dişiler dışarı giderler.

Buna yol açan şeye en basit haliyle şempanze toplumsal organizasyonu diyebilirsiniz. Kadınlar dışarı gider ve bu yüzden kızların, onları yetiştiren aileleri için bir değeri yoktur ve onlara karşı ayrımcılık vardır. Erkekler birlikte kalır ve şiddete karşı korumaları gereken bir köyleri vardır.

Bazı yerlerde bir kabile ya da toplumsal bir sınıf vardır, Hindistan'daki adıyla onlara Nayar derler; çok savaşçıdırlar. Çok genç evlenirler fakat kadınlarıyla bir gece ya geçirir ya da geçirmezler, ondan sonra askere giderler. Bu sırada kadın her türlü cinsel ilişkiye girer ve bu çok normal ve yasaldır, kadınlar büyük bir evde yaşarlar; okuduğunuz Na kabilesinde olduğu gibidirler. Anaerkil bir toplumdurlar, üst sınıf erkekler bu kadınlarla uyumaya davet edilirler ve onlar için bebek doğururlar ve erkekler 15 ya da 20 yıl askerlikten sonra eve dönerler ve ancak o zaman evlilikleri başlamış olur.

Ve şu da çok bariz—bu belirgin kültürel beyannamede kadınların nesil devam ettirici, erkeklerin de asker oldukları çok barizdir ve şempanzelerdeki gibi biyolojik babanın kim olduğunun çok da bir önemi yoktur.

Şimdi kaldığımız yere geri vites değiştirelim, bütün bu ders Güney Asya ile ilgili ve Güney Asya ile Doğu Asya kadın dezavantajının merkezleridir fakat bu Güney Asya'nın tamamı için geçerli değildir. Bahsettiğim gibi Müslüman ülkelerde bunlar pek olmaz. Sırada iki yer hakkında konuşacağız; biri Iowa ve diğerini birazdan söyleyeceğim. Iowa zengin bir yerdir, değil mi? Neyi ile zengin? Tarım, mısır, burası çok verimli bir yer.

İzin verin biraz geri çekileyim, böylece bulabilirsem size hakkında konuşacağım ülkeyi söyleyeyim. Tekrar çok endişeleniyoruz ve Asyalıları cinsiyet oranları hakkında endişelendiriyoruz; bu adamlar evlenmeyecek, fakat hatırlayın cinsiyet oranı bozukluklarının % 12'den % 20'ye kadar olduğunu görüyoruz ve Avrupa'yı hatırlayın; bir çok yerde sadece insanların % 30'u, % 40'ı, % 50'sinin evlendiğini size slayttan gösterdim, demek ki evlilikteki dengesizlik Avrupa'da yüzlerce yıl Asya'da olduğundan daha şiddetliydi. Avrupa'daki evlilik meselesi ve toplumsal sistem Asya'daki kadın dezavantajından daha aşırı bir durumdaydı.

Bu harika bir slayt değil fakat burası Bangladeş ve Bangladeş'te ne var, Himalaya dağları ve işte Çin, Nepal, Bangladeş de orada, Hindistan burada ve burada gördüğünüz ise Bengal Körfezi. Burası da Himalayalardan gelen Ganj Nehri. Himalayalar tüm buralara yayılır ve Ganj, batı Himalayalar'dan gelir, Brahmaputra ise doğu Himalayalardan gelir, Bangladeş'te çok akarsu var ve burası komple bir delta. Burayı görüyor musunuz, jeolojik zamanlardan beri nehir akmakta ve burası bir delta.

Bu, bir deltanın tam olarak neye benzediğidir. Sizdeki okumalarda bu yerin ne kadar kötü olduğundan, insanların buraya taşınıp üzerinde çiftçilik yaptığından ve elbette sonrasında gelgitlerle beraber suların yükselmesi ve oradan çıkarıldıklarından bahsediyor. Böyle bir okumanız olacak, bu yüzden okurken bu resmi aklınızda tutun.

Şimdi de tarım üzerine olan hikâyeye geçelim. Bangladeşli insanlara Bengali denir ve bunlar Bangladeş ve kuzeydoğu Hindistan arasında dağılmış geniş bir gruptur,

Kalküta başkentleridir, Bangladeş'in de başkenti Daka'dır, Kalküta da Hindistan'ın bir parçası olan Batı Bengal'in başkentidir. Bangladeş çok homojen bir ülkedir, Pakistan, Hindistan ve Bangladeş, bunlar eski İngiliz Otoritesini oluşturuyordu. % 98'i Bengali'dir, bu yüzden aynı dili konuşur, aynı kültürel geleneği yaşarlar ve % 88'i Müslüman'dır.

Bir bütün olarak bahsedemeyeceğiniz Hindistan'ın aksine Bangladeş'ten bir bütün olarak bahsedebilirsiniz. Bengal dünyanın çok zengin bir bölgesidir, Afganistan'dan Müslüman işgalci Moğollar buraya 13. yüzyıldan beri hükmettiler, kuzey Hindistan'ı fethettiler. Bengal'e ulusların cenneti diyorlar. 16. Yüzyılda Avrupalı tüccarlar buraya geldiklerinde Bengal'in bolluğu ve zenginliğiyle sarhoş oldular. Neden bu kadar zengindi?

Iowa ile kıyaslamak istiyorum. Bangladeş 56,000 mil kare. Iowa ne kadar tahmin edin? O da 56,000 mil kare, hemen hemen aynı ölçüdeler ve her ikisi de temelde tarıma dayalı. Maytag Iowa'da çamaşır makineleri yapar, veya yapardı fakat çok ağır şekilde tarıma dayalılar fakat Bangladeş'in Iowa'dan daha iyi bir iklimi var. Bangladeş'te yılda üç kez ürün alırlar. Hava her zaman hoş ve sıcak, fakat Iowa verimsiz, zavallı Iowa, Iowa'lı var mı burada? Yılda sadece bir kez ürün alabiliyorlar ve kış için biraz buğday yapıyorlar, fakat temelde yılda bir ürün alıyorlar. Bengal'de ise yılda üç ürün.

Gösterdiğim gibi Bangladeş'te çok fazla su var, hiçbir şeyleri yok fakat suları var, bu yüzden asla kuraklık olmuyor, Iowa da o kadar kötü değil. Bir tarafında Mississippi nehri diğer tarafında Nebraska Nehri var, fakat Iowa'nın ortasındaki nehirler çok küçük; bu yüzden eğer kıyılara giderseniz nehirler var fakat içeride çok fazla nehir yok ve bazen kuraklık olabiliyor.

Her iki yer de verimli; Bangladeş'te alçak alüvyon düzlükleri var, bu yüzden toprak, suyun akması, buzların eriyip aşağı akması ve nehirlere karışması sebebiyle çok verimlidir, sel döneminde ise bütün uzantıları çiftliklerin üzerine yayılır ve buralardan, kayaların içindeki mineraller de besleyici olarak gelir. Bangladeşte bu var—Himalayalardan gelen seller tüm ülkeyi kaplar ve bedava gübre olur, bu yüzden tarım çok iyi durumdadır. Iowa, Mississippi ve bazen de Nebraska sel oluşturduğunda, kıyı bölgeleri hariç bu gübrelemeyi alamaz, bu yüzden ülkenin iç kısımlarındakiler gidip gübreyi kendileri satın alır.

Tüm bu coğrafi ve iklim etkileri göz önüne alındığında, Bangladeş Iowa'dan daha zengin olmalıdır. Yılda üç ürün almayı, tek ürün almaya kıyaslarsak üç kat daha zengin olur. Iowa'nın kişi başı geliri ise Bangladeş'ten 17 kat daha fazladır ve bu fark tamamen nüfustan. Iowa'nın nüfusu 2,9 milyon; Bangladeş'in 140 milyon, 40 kat fazlası gibi. Bangladeş'in nüfusu Iowa'nın 40 katı.

Dünyadaki diğer yerleri kıyaslayın, işte birkaç yer, Bangladeş açık ara herkesin önünde. Hollanda ikinci en kalabalık yer olarak görülür ve orası da tarıma dayalıdır fakat bunların ikisinde de büyük dağlar veya çöller yoktur, onun için Hollanda temelde verimlidir ve Bangladeş'in zaten tamamı öyledir; fakat nüfus yoğunluklarındaki farka bakın ve her yerin bu iki yerden daha az kalabalık olduğunu görün.

Bahsettiğim üzere bildiğiniz gibi Bangladeş'in geliri aşırı şekilde az, burası dünyanın en fakir ülkelerinden biri ve tahminlere göre nüfusu ikiye katlanabilir. Bangladeş'teki

durumu iyileştirmek çok zor olacak. Eskiden Bangladeş'in çok durağan bir nüfusu vardı, geleneksel olarak çok yüksek doğum ve ölüm oranları vardı bu yüzden nüfus çok yavaşça büyüyordu fakat 1880'lerde kolonileşmenin gelmesiyle ölüm oranı düştü ve her on yılda üç milyon insanın daha katılımıyla nüfus artmaya başladı.

Iowa büyüklüğünde bir ülkede fazladan üç milyon insan ne yapar? Çok küçük değil büyük bir rakam, Bangladeş'te biraz yağmur ormanı vardı, bunu yok ettiler ve çiftçilik yapmaya başladılar; 1930'ların sonlarında bu orman tamamen yok olmuştu. 1938'de Bengalili Biren Ganguli şöyle yazdı, "Bu toprağın tarım için uygun olan her karesi zaten kullanılmış. Her patikanın ya da hayvan yolunun her iki tarafı da ancak iki insan geçecek kadar daraltılmış."

Nüfus artmaya devam ettikçe insanlar ne yaptılar? Size gösterdiğim bu geçici çamur düzlüklerine taşınmaya başladılar. Sonra kasırgalar geldi, sadece normal sel değil, kasırgalar da gelince Bangladeş'te bu zamanlarda iklim kaynaklı kocaman ölüm rakamları olmaya başladı, fakat bu yine de size bahsettiğim çöllerdeki gibi bir nüfus sorunuydu. İnsanlar belirli zaman aralıklarında silinecekleri bu düzlüklerde yaşamamalıydı. Bir zamanlar iklim kaynaklı fırtınalardan, erozyondan ve selden hemen hemen yılda 100 bin kişi hayatını kaybediyordu.

Bengal'deki nüfusun artması, endüstri değil de tarım üretiminde dünyadaki zengin yerlerden biriyken işe yaramaz hale gelmesi, 60 yıl kadar bir zaman diliminde gerçekleşti. Şimdi bütün odaklar Afrika üzerine, fakat bir süre önce Bangladeş Afrika'nın şimdiki şekli kadar kötü olarak değerlendiriliyordu. Bangladeş'teki felaket sahneleri sürekli haberlerdeydi ve sizin buna ağlayıp para vermeniz gerekirdi.

Bangladeş bariz bir şekilde Malthus tuzaklarına yakalanmış yerlerden biriydi. İşlenebilir toprağı aşırı artan nüfusa oranla kişi başı 0,1 hektardı, bu kişi başı bir acre ın çeyreği demek. Sadece kıyaslamak için soruyorum, çiftliklerden gelen var mı aranızda? Kaçınız çiftliklerden geliyor? Yaşadığınız yerlerdeki çiftliklerin büyüklüğü nedir? Nerede yaşıyorsunuz?

Öğrenci: Cleveland'ın dışarısında yaşıyorum.

Profesör Robert Wyman: Cleveland'ın dışında?

Öğrenci: Evet.

Profesör Robert Wyman: Burası büyük çiftlik bölgelerinden biri değil fakat kabaca çiftliklerin boyutunu biliyor musun?

Öğrenci: 30 acre.

Profesör Robert Wyman: 30 akre.

Öğrenci: Küçükleri böyle.

Profesör Robert Wyman: Peki, bunlar küçükleri, daha batıda bunlar binlerle ölçülebilir, tıpkı gerçek ticari çiftlikler gibi, 1000 acre. Burada ise kişi başı 0,1 acre. Eskiden New Heaven'ın dışında kuzeybatıda, Benthany'de yaşardım ve evimiz 3 acre alan içinde yer alırdı, geçimimi oradan sağlamak zorunda değildim, sadece

üzerinde bir ev vardı. Eğer bir eviniz varsa 3 akre de toprağınız olmalı ki bu durum Bangladeş'te olsa 3 acre üzerinde 30 aile yaşayacaktı

1950'ler veya 60'lardan başlayan bu işaretlerin hepsi Bangladeş'in ileride doğurganlığı kısıtlayıcı önlemlere hayranlık duyulabilecek bir ülke olmayacağını gösteriyordu. Söylediğim gibi hepsi Müslüman'dı ve muhafazakâr İslam modeline sahipti. Bebek ve çocuk ölümü oranları yüksekti; çocukların % 25'i beş yaşından önce ölüyordu fakat bu ölümler size gösterdiğim gibi 20 yıldır yavaşça azalmaktaydı.

Oradaki kadınların çok düşük toplumsal statüleri vardı, birçoğu evin dışındayken görünmemek için peçe takmak zorundaydı fakat genelde aileden bir erkek eşliğinde olmadan evden dışarı çıkamazlardı. Erkekler kadınlara eziyet etmekte özgürdü, sanırım ilk derste sizlere son zamanlarda kadınlara atılan akü asiti gibi bir durum göstermiştim ve bu halen devam ediyor.

İnsanların çocuk istemesinin nedenlerinden birinin, onlara yaşlılıklarında bakacak olmaları olduğundan en son size bahsetmiştim. Ve elbette Bangladeş de çok fakirdi, toplumsal güvenlikleri yoktu, bu yüzden aileler yaşlılıklarında çocuklarına muhtaçtı; bu da demek ki bunun kesinleşmesi için çok sayıda çocuğunuzun olması gerek. Bir kızınız olamaz, size bakabilecek birinin olması için bir oğlunuzun olması şart.

Şimdi bahsedeceğim şeyler Bangladeş'te zamanla yaşanan felaketler, bir tanesi oldukça çok meşhur; 1943, Bengalde açlık. Zaten sınırda yaşıyorlardı ve ardından II. Dünya Savaşı olur, çeşitli şeylerden sonra 2.5 milyon insan açlıktan ölür. İşte size bir tufan, çeşitli tufanlar. Batı Pakistan'dan bağımsız olmak için savaşıyorlardı, savaştılar ve bunlar oldu; başka bir kasırga, seller, hepsi birden, öyle ki tüm bu felaketler ülkeye rahat vermedi.

Bu süreç esnasında, nüfus meselelerinde kritik bir önemi olan kişi başı yıllık üretim aslında pek değişmedi, çok az yükseldi, çok değil. Kişi başı ekonomi olarak baktığınızda düz bir çizgi vardı, toplam ekonomi büyüyordu fakat daha ve daha fazla insan bunu tüketiyordu, bu yüzden bu dönemde kişi başı üretim miktarı pek değişmedi.

Gerçekleşen şey; Hindistan, Pakistan ve Bangladeş'in nüfus meseleleri ve Malthus'un fikirleri hakkında farkındalık yaşamış olmalarıydı, Malthus Hindistan'daydı ve bütün Hindistan yarımadası Malthusun düşüncelerine dikkat ederdi; İngilizler onların memurlarını eğitmişlerdi ve bağımsızlık kazandıklarında bunlar aynı insanlardı, yani bu durum memurların akıllarındaydı.

Aslında Güney Asya'da, temelde Hindistan ve Pakistan aile planlama programlarını kuran ilk ülkelerden bazılarıydı. Pakistan'da yapılan pek başarılı değildi fakat Hindistan'daki şimdilerde daha iyi bir durumda, ama başlangıçta böyle değildi, bağımsızlık savaşından sonra Bangladeş'in Batı Pakistan'dan ayrılmasıyla hükümet bu sorunların cidden farkına vardı, Malthus gibi davrandı ve nüfusu kontrol etmek için bir şeyler yapmaları gerektiğine karar verdiler. Hükümet tüm ülke için bir aile planlama programı kurdu ve destekledi, uluslar arası kuruluşlar şöyle dedi, "TAMAM, bunu yapmak istiyorsanız size yardım edeceğiz". Özellikle, Uluslararası Amel-Araştırma Kuruluşu adında bir grup var ve bunlar ağızdan alınan su açığını giderici ambalajları keşfettiler.

Fakir ülkelerdeki çok sayıda bebek amel olur—böcek sizi öldürmez fakat amel yüzünden aşırı su kaybedersiniz ve su kaybından ölürsünüz, tek yapmanız gerekense bir paket su, tuz ve şeker almanızdır, eğer su aşırı derecede kirli değilse çocuk hayatta kalacaktır ve virüsü, bakteriyi yenip vücuttan atacaktır. Uluslararası Amel Araştırma Kuruluşu'na çok saygı duyulur, onlar ayrıca şunu söylediler; "tamam, size ayrıca aile planlama programında da yardımcı olacağız." Sonuçlanan şey ülke çapında bir programdı.

1970'lerden bahsederken, aynı zamanda gelişmiş dünyanın çoğu şu fikri edindiler—zengin ülkelerin çocuk sayısının az, fakir ülkelerin çocuk sayısının ise çok olduğunu gördüler, sebebi neydi? Elbette ki paraydı. Zengin olduğunuzda az çocuk yaparsınız, bu çok ilginç olgu hakkında bir ders yapacağız.

Birçok gelişmekte olan ülke ve Doğu Avrupa ülkeleri, ekonomilerini geliştirme yolu olarak aile planlama fikrini reddettiler ve şöyle dediler, "gelişmemişlik, en iyi doğum kontrolüdür." Kural buydu, Bangladeş gibi fakir bir yerde tüm bahsettiğimiz bu nedenlerden dolayı doğurganlık oranı düşecek miydi? Fakat ülkeyi ekonomik olarak geliştirseydiniz doğal olarak düşecekti ve yönetimin buna karışmasına, aile planlama programı yapmasına gerek yok.

Herkes, gayretli bir şekilde Bangladeş'in, istediği şeyi ekonomik olarak gelişene kadar aile planlama programlarıyla yapabileceğini tahmin etti yoksa bir ilerleme olmazdı. Bu programın öncesinde bir çeşit şeyler denemişlerdi. Pakistan'daki programlardan biri kültürle ilgilenmeye yönelikti, insanlar kültürel olarak çok çocuk yapmaktaydı, bu yüzden kültürleri üzerinde çalışmak gerekiyordu. O zamanlar Bangladeş'i de içine alan Pakistan'da "Daiy"ler denen yerel sağlıkçı kadınlar vardı, bitkilerle, doğumlar ve benzeri işlerle uğraşan kadınlar, fakat temelde hiç modern eğitimleri yoktu. Pakistan'daki programın başladığı ilk safhalarda Daiy'lere çeşitli doğum kontrol ürünü verdiler ve dağıtmalarını istediler.

İşe yaramadı. Neden? Daiy'lerin kendileri genelde doğum kontrolü kullanmayan yaşlı kadınlardı ve ahlaki olmadığını, işe yaramayacağını, her türlü aksi fikri düşünüyorlardı. Yani birisi size kendisi dahi inanmadığı bir şeyi satmaya çalışıyorsa, bunu genelde kabul etmezsiniz. Ayrıca ekonomik olarak devletten bu doğum kontrolü araçlarını satmaları karşılığında çok kazanmıyorlardı; yaptırdıkları doğumlardan daha çok alıyorlardı fakat devlet de doğum kontrolünün ücretsiz olmasını istediği için Daiy'lere çok fazla ücret vermiyordu. Daiyler tüm kondomları alıp onları bir yere gömer ve yönetime hepsini dağıttığını iddia ederler, bundan biraz para kazanırlardı—fakat bu yöntemle engellenmeyen doğumlarla biraz daha fazla kazanabilirlerdi, bu yüzden işe yaramadı. Aile planlama programını dünyada ilk uygulayan ülkeler bunu nasıl yapacaklarını bilmiyordu. Bunu yapacağınız yol belirtilmemiştir.

Sonunda size anlattığım programı başlattılar; kadın evden dışarı çıkamaz, bu yüzden köyden, kendisi doğum kontrolü kullanan, bunun harika bir şey olduğunu düşünen, yüksek statülü bir kadın kiralarsınız ve bunlara kadınların yanı sıra kocasıyla da nasıl ilgileneceği konusunda onu eğitirsiniz; özellikle kaynana ile nasıl baş edeceğini bilir ve bu yüzden de eve gidip bir şeyler tartışmaya başlayabilecek yüksek statüde bir kadına ihtiyacınız vardır. Çünkü cinsiyetle ya da üreme ile ilgili bir şeyler hakkında konuşmak toplumsal olarak kabul görmüyordur.

Bu programı başlattılar ve öncelikle böyle bir şey yaptılar. Veena Siddharth bundan bahsetti; bir aile planlama programı başlattığınızda—bu, tasvir ettiğim değil de daha eski bir aile planlama programı—ne görürsünüz. Bangladeş'te Matlab diye bir bölge vardı ve burada bazı köyleri seçtiler, yaptıklarının başarılı olup olmadığını bilmek istiyorlardı, bölge kontrolü yapmak için bazı köylere programı verdiler ve bazılarına da vermediler. İşte burada 1977'e kadar olan zamanda hiç bir şey yapılmayan yerlerin karşılaştırması var. Yönetimin küçük bir programı vardı fakat pek bir şey olmuyordu.

Ve burada Uluslararası Amel Araştırma Kuruluşu, daha yeni bir programla devreye girer, size gösterdiğim değil, ve ne olur? Harika başarı gösterir ve hoplayıp zıplarlar, evet bu doğru, fakat sonradan zirve yapar ve zamanla düşer. Buradaki küçük boşluk, kadınların % 20'sinin program başlamadan önce doğumlarını kısıtlamak istemesiyle olur. Onlara bir şey verirseniz onu hemen kabul ederler. Bu ilk artıştır ve aile planlama programları için standarttır. İlk başta bir artış olur ve sonradan düşer, uzun süreçte programı değerlendiğinizde ise harika olduğunu görürsünüz, fakat buradaki programı değerlendirirseniz, işe yaramaz denilebilir.

Veena bundan, bunun ekonomik Dünya Bankası perspektifinden geldiğinden bahsediyordu, zamanla çok fazla etkilenirler. Geçmişe bakıldığında bu programın, kadınların bir kısmına yardım etmesine rağmen çok da fazla işe yaramadığını söyleyebilirdik. Fakat size anlattığım iyi programı devreye soktuğunuzda ne olur. Önceki grafik doğum kontrolünün kabul edilebilirliği seviyesinde, 1977'de son buldu; yani işe yaramayan bir program vardı, sonra da bu köylü kadınları başka kadınların evine göndermeye başladılar ve yine bir yükseliş gördüler, bu da şimdi hemen başarılı olmuş gibi görünür fakat şimdi başarı süreklidir.

Bu sırada modernleşme olur ve bu kıyaslanan bölgelerin aslında tedavi bölgeleri ile birleştiği toplumsal bir yayılma olur, orada ne olup bitiyor diye çok fazla konuşulur ve bu sebepten, kıyaslanan bölgede bir yükselme olur—neden bir yükselme olduğuna dair gerçekten bir verimiz yok. Aile planlamasının olduğu, Tayvan hakkındaki okumalarınızın birinde buna benzer bir durum var. Mesele şu ki onlarda aile planlaması programının olduğu köylere ait bazı veriler vardı ve bu çevre köylerde duyulur duyulmaz insanlar tedavi bölgesine geldiler, böylece doğurganlık düştü. Bunun arkasındaki etmenlerden biri açık şekilde aile planlaması fikrinin yayılmasıdır.

Bangladeş'teki bu durumun, aile planlama programı ve insanlar tarafından kabulü hakkında neye inandığımız konusunda aşırı bir belirginliği var çünkü bu zamana dek şu doğumlar vardı; insanların doğurganlığı kısıtlamak istemeden önce ekonomik olarak geliştirmek zorundasınız, eğitim derecenizin yüksek olması gerek ve kadın statüsünün bir seviyesi olması gerek. Ama sonra iyi düşünülmüş ve yürütülmüş bir programla Bangladeş'e gidiyorsunuz ve işe yarıyor.

Şimdilerde Bangladeş'in doğurganlığı düşmeye devam ediyor ve içinde kendinden daha zengin ülkeler yer alıyor. Hindistan çok daha zengin, Mısır çok daha zengin ve hepsi de hemen hemen aynı doğurganlık seviyesine ulaştılar. Neredeyse bütün kadınlar doğurganlıklarını azaltmak istiyorlar ve onlara bu seçeneği verirseniz, kabul edeceklerdir fakat bu meseleyi kadının kocası ve de kaynanası kontrol ettiğinden, sorumlular onlardır.

Bu yolda başka yerler de başka dersler öğrendiler, kapı komşu Hindistan'ın Gandi ektisinden dolayı çok güçlü bir merkezi hükümeti vardı, Gandi, Hindistan'daki tüm etnik grupların ulusal kahramanıydı, bu yüzden yönetim güçlüydü, Nehru ve kızı bayan Gandi de çok güçlüydü, Malthus etkisi altında Batılılaşmışlardı ve bir aile planlama programına ihtiyaçları olduğuna da karar vermişlerdi. Hindistan'ın kararı bundan bile önceydi fakat nasıl yapacaklarını bilmedikleri için teşvik kullanmaya karar verdiler.

Ne zaman ekonomi ile ilgili bir ders alırsanız ekonomistlerin bize söylediği şudur; insanlar dürtülere tepki verirler ve bu yüzden insanların aile planlamasını alması için teşvik kullanmaya karar verdiler. Bu teşvik meselesi ile ilgili birçok tartışma var, Nepal'de Veena'nın bulunduğuna benzer bir köydeki insanlar hakkında bir makalede okumuştum. Bir doğum kontrolü alabilmek için işi tam bir gün bırakıp aşağı, şehire inmeleri ve sonra da geri gelmeleri gerekirdi, her ay yeni bir şey almaya gidemediklerinden pek bir şey elde edemezlerdi; günlük ev işlerini veya çalıştıkları işi bırakıp gidemezlerdi çünkü bu gerçek bir ekonomik zarar olurdu. Doğum kontrolünün kendisi değil fakat onu almak için gereken çaba, belki otobüse binmek, bu onların ekonomisi için çok pahalı olabilirdi.

Öyleyse, teşvik verme fikrinin bir yanı da kadının zaman ve emek kaybının geri ödenmesiydi. Hindistan böyle başlamıştı fakat program iyi yürütülmüyordu, Bangladeş'in aldığı uluslar arası yardımları yoktu ve program çok iyi yönetilmiyordu, bu yüzden elde edilen sonuçlar onları hayal kırıklığına uğrattı ve nüfusları artmaya devam etti. Hindistan'daki şimdiki nüfus patlamasından, belki de halen geçiyor olduğu süreçten önce bir zaman vardı ve yönetim hayal kırıklığına uğradı, nüfus arttı ve ümitlerinin bahsettiğimiz modernleşme penceresi olduğunu gördüler, eğer nüfus çok yoğunlaşırsa bu pencere kapanabilir.

Yönetim umutsuzluğa düştü ve kimi baskılar yapmaya başladı, erkeklere kısırlaşmaları için transistorlu radyo gibi teşvikler verdiler, bu harikaydı fakat kim kısırlaştı, çocuk yapamayacak durumda olan yaşlılar, ben ise bir transistorlu radyo alıp ondan biraz para yaptım. Bütün sistem çöktü ve Amerika'daki gibi karıştı, insanlar özellikle bunu sevmediler çünkü kültürlerini değiştiriyordu. Fakat muhalefet gücü ele geçirdi; bütün tacizleri duyurdu ve gazeteler bu suiistimalleri bangır bangır yaydılar, sonunda çok büyük bir politik mesele halini aldı ve Kongre Partisi hükümeti bu yüzden düştü.

O zamandan sonra Hindistan aile planlamasına yönelik hiçbir şey yapmadığı bir dönemden geçti çünkü bu kötüye gidiyordu, şimdi tekrar başlamışlardı ve işler daha iyi gidiyordu. Sanırım buranın hikâyesi şöyle; Bangladeş deneyinin şimdiye kadar süre gelen döneminde mevcut olan, sadece zengin ülkelerin doğurganlık oranlarını düşürebileceği fikri açıkçası yanlıştı ve doğurganlık geçişi Asya'da gerçekleşirken bu fakir ülkelerde olan biteni görmek çok şaşırtıcıydı.

Seylan, Asya'da yenilenme seviyesine inen ilk ülkelerdendi, çok fakirdi, Seylan zengin bir yer değildir, Hindistan'ın en fakir yerlerinden biri olan Kerela'da yenilenme seviyesindeydi; tüm bu ülkeler, Tayland, Endonezya, hepsi doğurganlık oranlarını, kişi başı gelirin şaşırtıcı derecede düşük olduğu dönemde indirdiler. Gelir açıkçası çok önemli, bunu göz ardı etmek istemesiniz, çok paranız varsa bir şeylerin daha kolay olduğu kusursuz bir şekilde açıktır ve zengin insanların neden daha az çocuğu olduğunun sebepleri vardır; buna daha sonra bakacağız fakat şimdiden çok gerekli

bir şey değil. Bunu göreceğiz, iyi tatiller, eğlenin ve tazelenmiş olarak geri gelin sonra görüşeceğiz.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
16. Ders Dökümü
24 Mart 2009

Profesör Robert Wyman: Bu anlatılanlar bir ailenin tecrübesidir ve Qing'in söylediği gibi bu konuda farklı insanların farklı tecrübeleri vardır. Şunu fark etmeniz gerekir ki bu hikâye bu tür 300 milyon hikâyeden sadece birisidir. Hikâyeler farklı olabilir ama bunlardan 300 milyon tane vardır. Çin Hükümeti şimdilerde diyor ki tek çocuk politikası 300 milyon doğumu engellemiştir. Çin'in nüfusu şimdiki 1.3 milyar yerine 1.6 milyar olacaktı. Aradaki fark olan 300 milyon A.B.D'nin nüfusuna eşittir. Çin, kendilerinin dediği gibi, iddia ettikleri gibi Amerika'nınki kadar nüfusun dünyaya gelmesini engellemiştir.

İşte tam 2 dersimizi Çin'e ayırmamızın sebebi de budur ve Çin üzerinde çok daha fazla zaman harcayabilirdik. Çin o kadar büyüktür ki orada olan her şeyin, olup bitenleri yaşayan hem bireyler ve aileler üzerinde hem de küresel ölçekte çok büyük önemi vardır. Dünyadaki her 5 insandan biri Çin'de yaşar, yani Çin çok büyüktür.

Daha sonraki derslerimizden birisinde tamamen tek çocuk politikası üzerinde duracağız, fakat bunun tam olarak ne olduğunu anlamanız için bugün size vereceğim bazı bilgiler var. Şimdilik şu kadarını söyleyeyim ki Çin Hükümeti tabii ki insan hakları ve bireylerin bu konuda yaptıkları fedakârlıkların tamamen farkındadır, ancak onlar bunun faydalarının çekilen çilelerden daha fazla olduğunu iddia etmektedirler. Çin'de hükümet ve başka birçok insan ekonomik gelişmenin—dünyanın çeşitli ülkelerindeki ekonomistler Çin'in ekonomik patlamasının doğumlardaki düşüşten kaynaklandığını, Çin'in çok sayıda çocuğa yatırım yapmaya gerek kalmamasının ekonomiyi patlattığını düşünmektedir. Onlar tek çocuk politikasının, Çin'in içerisinde bulunduğu sefalet derecesindeki fakirlikten kurtularak modern bir devlete—en azından modern bir devlet olmaya başladığına inanmaktadırlar.

Başka bir hikâye—son zamanlarda karşılaştığım bir veri seti- karbon emisyonları ile ilgilidir. Dünyanın ortalama karbon kullanımında ki belki de Çin'in kullandığının altında bir rakamdır—fazladan olacak 300 milyon kişi her yıl 1.5 milyar, yani milyar ton CO_2 üretecektir ve bu bir endüstri devi olan Almanya'nın üretiminden daha fazladır. Bu meseleye çevresel açıdan bakacak olursanız, insanların ve onların çevresel etkilerinin azalması çok büyük etkiye sahiptir. Örneğin Çinliler tek çocuk politikasından dolayı çevresel krizi yok etmek için diğer ülkelerin yaptığından daha fazla çaba gösterdiklerini düşünmektedirler. İşte bu çok zor olan konularla ilgili bir ipucudur—bir ailenin ve biraz önce bir örneğini dinlediğiniz 300 milyon diğer ailenin hikâyelerini bu tür makro olaylarla nasıl karşılaştırabilirsiniz. Bu, hiç de kolay bir iş değildir.

Bugün üzerinde durmak istediğim sorun, biraz geriye giderek bu tür politikaların sadece Çin'de mi olduğunu sormak olacak. Çinlilerin algısı ile bu tür dev bir nüfus, fazla nüfuslanma Çin'de ve Hindistan'da bu ölçülerde olur. Hindistan ve Güney Asya hakkında biraz konuşmuştuk. Soru şudur ki Çin'e özel olan şey nedir? Bu neden Çin'de olmaktadır? Neden, kendileri söyledikleri gibi nüfus neden bu kadar kontrolden çıkar ki hükümet böylesine bir Dragonvari çok sıkı bir program uygulasın. Madalyonun diğer yüzüne bakacak olursak Çin, Avrupa ve Amerika'nın 200 yıl önce kurtulduğu sefil bir fakirlikten neden ancak şimdi kurtulabilmektedir? Yani demek

istiyorum ki bunu İngiltere başlattı ve Avrupa ve Amerika bu aşamaları 200 yıl önce geçti, neden Çin geçmedi?

Doğal olarak bu, tarihçiler arasında hararetli bir tartışma konusudur. Hikâyenin temeli şudur ki Malthus'un teorisini yazdığı zamanlar olan 1800'lerde Çin çok güçlü, çok zengin bir ülkeydi ve Batı daha yeni yeni bu duruma geliyordu. Endüstri devrimi İngiltere'de başlamıştı ve 1800'lerde Çin ile Avrupa diyelim ki İngiltere arasında çok büyük fark vardı. Ancak bu modellerden hangisinin dünyaya hakim olacağı, gelecekte hangi ülkenin daha zengin ve güçlü olacağı konusunda bir tahmin yapamazdınız. 1800'lerde Çin etkileyici bir yerdi ve Avrupa daha yeni etkileyici bir yer durumuna gelmeye başlamıştı.

Şimdi tarihe biraz daha geriye gidebilirim. 1840'da İngilizler Afyon Savaşıyla (1839-1842 yılları arasında İngiltere ile Çin arasındaki savaş) işgal ettiklerinde, Çinlileri afyona alıştırmaya başlamışlardı ve Çin hükümeti buna hayır dedi. İngilizler serbest ticaret istiyorlardı ve Hindistan'dan aldıkları İngiliz afyonunu kabul etmesi için Çin'i işgal ettiler. Bu başka bir hikâyedir ve derste bunu işlemeye zaman bulamayabiliriz. Sonra çok kısa bir süre içerisinde Çin dünyadaki baskın ülkelerden biri olmaktan, oyuncak bir ülke durumuna geldi ve İngilizler onu kolonileştirmeye başladılar. Almanlar da kolonileştirmeye başladılar, Amerikalılar onlardan yararlanmaya başladı, herkes Çin'den faydalanmaya çalışıyordu. Kolonileştirme Çin'i bölmeye başladı. Bunun neden böyle olduğu dünya tarihindeki önemli konulardan birisidir.

Bu konuda çok çok fazla görüşler vardır, 10 tane ana teori falan vardır. Bu sınıfta, bir konu başlığı açmak için yeterince zamanım oldu—hikâyenin bir versiyonu ve o hikâyenin bir başlığı ve bu Çin'in nüfusu ile zenginliği ve fakirliği arasındaki ilişkidir. Nüfusun bu konusu Çin'i ziyaret eden Avrupalılarca, Avrupa'nın Orta Çağında bile biliniyordu. Marco Polo 1200'lerde Çin'i ziyaret etti ve Çin'in tarımını, her bir parça arazinin nasıl yoğun bir şekilde kullanıldığını, fazla nüfusunu yazdı, o zamanki Avrupalı gözüyle bakılınca nüfus inanılmaz derecede yoğundu. Ve endüstri, insanlar çok çalışıyorlardı ve yaptıkları iş ne olursa olsun o işte oldukça üretkendiler. Kubilay Han hikâyesi ve bütün bunlar Marco Polo'dandır ve O, Çin'i inanılmaz zengin ve çok kalabalık bir yer olarak tarif ediyordu.

Modern ekonominin babası sayılan Adam Smith 17. yy'da şöyle diyordu: 'Çin, uzun zamandır dünyanın en zengin, en verimli, en iyi tarım yapılan, en endüstrileşmiş ve en kalabalık ülkelerinden biridir.' Yani Adam Smith Çin'in farkındaydı. 1700'lerin bütün düşünürleri sonunda dünyanın geri kalanında neler olup-bittiğini takip etmeye başlamıştı. Yeterince deniz taşımacılığı vardı; onlar dünyayı dolaşarak değişik şeyleri karşılaştırıyor ve insanların yaşayabileceği en iyi sistemin ne olduğunu anlamaya çalışıyorlardı.

Adam Smith'ten birkaç yıl sonra Malthus kendi yazılarında Avrupalıların Çin'lilerin dinini değiştirmeye giden Jesuit papazlarından (Bir Roma Katolik mezhebine mensup misyoner papazlar) aldıkları bilgileri aktarıyordu. O, o zamanlar çok iyi tanınan papazlardan birinden alıntı yapıyordu. Papaza göre Çin 'dünyanın en zengin ve en gösterişli imparatorluğuydu', sonra papaz devamla fazla nüfuslanma nedeniyle insanların 'en fakir ve en sefil insanlardan' olduğunu söylüyordu. Yani çok eskilerden insanlar Çin'in çok zengin olduğunu ama çok büyük nüfus nedeniyle bireysel olarak

ailelerin sefil bir fakirlik içerirsinde olduğunun farkındaydı. Ama İmparator ve seçkin sınıfa bakarsanız, bunların doğal olarak çok büyük zenginlikleri vardı.

Bu ilk gözlemciler Çin'deki nüfus sorunu ile ilgili olarak doğru tespitler yapmıştı. Diyelim ki 1750'lerden verilerimiz vardır ve Çin, her bir kilometre kareye 500 nüfusa sahipti. Aynı zamanda Avrupa'da kilometre kareye 70 nüfus düşüyordu. Yani Çin Avrupa'ya göre aynı araziden, 7 kez daha fazla insanı beslemek durumundaydı. Tabii ki rakamlar 1750'lerdendir ve bunları kesin rakamlar olarak algılamamalısınız.

Bugüne kadar Çin dünya nüfusunun yaklaşık % 20'sine sahipti. Tek çocuk politikasından dolayı oran daha yüksekti, % 20'den daha fazlaydılar ama şimdi oran % 20'lere gerilemiştir çünkü Hindistan hızla artmaktadır. Dünyanın çoğunda nüfus artmaktadır ve Çin'de de nüfus halen artmaktadır ama artış çok daha yavaş bir hızla olmaktadır. Çin şimdi dünya nüfusunun % 20'sine ama dünyadaki tarım arazilerinin sadece % 6-7'sine sahiptir. Kişi başına düşen tarım arazisi 0.5 dekar ve bu Amerika'dakinden 10 kez daha küçüktür. Çin'in nüfusu ile ilgili temel bir sorun vardır ve soru şudur: Neden Çin'de nüfus, kaynaklara bu kadar baskı yapmaktadır ve arazinin üretimi diyelim ki Avrupa'ya göre neden daha fazladır?

Tarih boyunca Çin'in nüfusu hiçbir zaman çok farklı olmamıştır. Çin'in ilk birleştirici hanedanı olan Han Hanedanlığının Roma İmparatorluğu ile aynı zamanda olduğunu görüyoruz. O zaman Çin'in 50–60 milyon nüfusu vardı, daha sonra yeniden yazılan Çin tarihinde—bu yeniden yazmalar hep kuşkuludur—nüfusun sonraki 1000 yılda sabit kaldığını görürsünüz. Sonra Çin'in en önemli hanedanlıklarından biri, çok başarılı bir hanedanlık olan Song Hanedanlığı'nda nüfus önce artar ama sonra yeniden azalır. Yuan, ki Moğol işgalleridir, nüfus azalması belki de Moğol işgalleriyle karakterize edilir. Burada belirli tarihler sayımların olduğu tarihlerdir. Farklı hükümdarlar sayım yaptıklarında ve bunların ara dönemlerinde gerçekte ne olduğunu bilmemekteyiz ve ayrıca bu sayımların ne kadar hatasız olduğunu da bilmiyoruz.

Her neyse, Moğol istilası. Sonra nüfus sabit olarak kalır ve sonra bu dönemde, gerçek bir nüfus sayımı yoktu, 1400 ile 1750 yılları arası için herhangi bir verimiz yoktur, şuradaki şu eğri bir tahminden ibarettir, fakat Avrupa'da olduğu gibi 1700'lerde bir yerde nüfus artmaya başladı. Bunun gibi bir şey şekil anlamında çılgın görünmemektedir ama sayılara bakarsak durum farklıdır, ama grafiğin şekli itibari ile Avrupa'dan çok farklı görünmemektedir. Han Hanedanlığı zamanında 60 milyon Çin'li vardı – 1,400 yıl sonra 1393'te 60.5 milyon insan saydılar ve bu ikisi arasında bir ara nüfus 37 milyona kadar azaldı. Daha sonra söylediğim gibi Moğol istilaları nüfusu azalttı—bu aynen Kara Ölüm'ün Avrupa nüfusunu azaltması gibiydi ve sonra Çin'in nüfusunun tekrar artmaya başlaması uzunca zaman aldı. Ming Hanedanlığının başlangıcında ki Çin tarihinin en parlak zamanlarından birisidir, Çin'in nüfusu 60 milyondan 75 milyona çıkmıştı. Daha sonra ikiye katlanmaya başladı, sonraki 200 yılda ikiye katlandı ve bu şekilde devam etti.

Avrupa'da olduğu gibi çok büyük salgın hastalıklar vardı. 1640'larda vebaya benzetebileceğimiz çok büyük salgınlar vardı, ancak insanlar gerçekte bunun ne tür bir hastalık olduğunu bilemiyorlardı. Çinli bir düşünür 1642'de şöyle yazıyordu, "Salgın" ne olduğunu tam bilmiyoruz, "Salgın büyük bir alanda tekrar ortaya çıktı, her 10 aileden 8 ya da 9'unu etkiliyordu. 10 ya da 20 kişilik bir aileden hepsi hastalığa yakalanırdı ve çoğunlukla hepsi ölürdü. Cesetler önce kefenlendi ve sonraları çayırlık

alanlara gömüldü ancak sonraları ölenler öldükleri yerlerde bırakılırlardı." 1643'te büyük bir şehirde sadece birkaç—aslında insan yaşamının hiçbir işareti kalmamıştı. "Sessizliği sadece uçuşan sinekler bozuyordu" Bunlar Çinli gözlemcilerden alıntılardı.

İlginç bir şekilde 1640'larda bu çok büyük salgınları yaşayan Çinliler Chi üzerine kurulu hastalık ve salgınlarla ilgili yeni teoriler geliştirdiler. Hepiniz Chi'yi duymuşsunuzdur, akupunktur ve diğer şeylere dönüşen bir tür yaşam gücü. Onların görüşü şöyleydi ki bir tür maddi olmayan bir şey vardı, yani güç, Batıdaki iltihap gibi bir şey ve bu dengede olmalıydı ve dünya ve cennetteki Chi, hem dünyada hem de cennette Chi vardı, eğer rahatsız edilirse salgın- dünyada kargaşa ortaya çıkar ve insanlar değişik hastalıklardan ölmeye başlarlar.

Tabii ki son zamanlarda Amerikalıların Çin tıbbı ve akupunktur ve farklı şeylerin Chi teorisi ile çılgınca ilgilenmektedir ve eğer isterseniz bunlar hakkında özel olarak konuşabiliriz. Fakat asıl nokta şudur ki bütün bunlar Çinlilerin bir işine yaramıyordu. Doğum ve tıbbı istatistikleri, elimizde olduğu kadar görebilirsiniz ve akupunktur yapılmaya başlandığından son zamanlara kadar herhangi bir hastalığın herhangi bir şekilde azaldığına şahit olmazsınız. Çin ve Japonya'da dikkat çeken bir şey hepatit hastalığındaki dikkat çekici artıştı çünkü bu, kullanılan iğnelerle yayılıyordu ve onlar sterilizasyon hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı.

Sonra bu vebalar Avrupa'da olduğu gibi önemli siyasi değişmelere sebep oldu. Örneğin, Ming Hanedanlığı muhtemelen nüfusun azalması ve salgın kaosu yüzünden yıkıldı ve Moğolların gelip kendi hanedanlığını kurmasına sebep oldu. Pardon, özür dilerim, Mançurya'dan Manchu gelerek Qing Hanedanlığını kurdu. Avrupa'ya benzer şekilde nüfusun bu şekilde azalmasıyla iyi araziler boş kalır, insanlar gelip bu arazilere yerleşir ve buralarda çiftçiler için bile parlak bir zenginlik ve kültür gelişir. Bu Malthus'un söylediğinden çok da farklı olmayan bir döngüdür ve insan sayısı ile uygun arazi miktarını dengeler.

Bütün bu dönem boyunca, ortalama yaşam süresi çok düşüktü. Farklı yerlerden istatistiklerimiz vardır, 1790'larda bir köyde erkek çocukların üçte birinin hayatlarının ilk yılında öldükleri ve yarısının da 20 yaşından önce öldükleri kayıtlıdır. Ve kız çocuklarının durumu da benzerdi ancak muhtemelen kasıtlı öldürmeler nedeniyle daha da kötüydü. Yani istatistiklerde muhtemelen sadece öldürülmekten kurtulan çocuklar sayılmıştır.

Bu köyde yaşam süresi 32 idi ve nüfusun sadece % 4'ü 65 yaşını geçinceye kadar yaşadı. Tekrar, istatistiklerde gördüğümüzden çok farklı bir durum değil- Cis Alpine Gall grafiğinde olduğu gibi kadınların üçte biri doğurganlık çağına gelmeden ölüyordu.

Ming Hanedanlığı kurulduğunda halen uygun arazi, yerleşilmemiş araziler vardı. Malthus'un dediği gibi en iyi araziler tarım için kullanılıyordu fakat daha az iyi olan araziler de mevcuttu. Ming yönetiminde nüfus arttı, 1600 ve 1700'lerle ilgili olarak konuşuyoruz, Ming hanedanlığı, pardon 1650'lerde sona erer. Nüfus artı, insanlar ne yaptı? Daha marjinal arazilere taşınmaya başladılar, dağlık alanlar ve eğimli alanlar, ve eğimli alanlarda tarım yapmaya çalıştılar, Ormanları yok ettiler, kurak alanlara taşındılar, ve bütün bunların sonucu çok büyük toprak erozyonuydu, özellikle dağlık alanlarda ve kurak alanlarda.

Üretkenlik azaldı çünkü bu arazi yeterince verimli değildi ve erozyon-orman artık suyu tutamaz hale gelmişti. Çin'in bu dönemi, Çin her zaman sellere sahne olmuştur, seller Çin tarihinin önemli bir parçasıdır. Fakat bunlar o dönemden gerçekten çok büyük, kontrol edilemez sellerdi, o dönemde nüfus artmış ve insanlar ekolojik anlamda çok da kararlı olmayan arazilere yerleşmek durumda kalmıştı, ve buralardaki ormanlar kesilmişti, sonra yağmur yağdığında çok büyük ölçekli sellere maruz kalırsınız. Seller sadece alçak alanlardaki tarımsal alanları yok etmekle kalmadı, böylece yüksek alanlarda kışı başına düşen arazi miktarı azaldığı gibi, alçak alanlarda da kişi başına arazi azalmış oluyordu.

Tekrar söyleyelim, nüfus artışı herkes için zor bir şeydir. Tekrar, aynen Avrupa ve Afrika'da olduğu gibi Amerikan yiyecekleri Çin'e de gitti ve söylediğim gibi pirinç dışındaki yiyeceklerin kalori olarak iki katıydı. Eğer pirinç yetiştirebilirseniz, pirinç patates kadar iyidir, neredeyse patates kadar iyidir. Çin, özellikle tatlı patatesi, özellikle yer fıstığını, biraz beyaz patatesi alarak yiyecek üretimini iki katına çıkardı. Tahmin edin ne oldu? Nüfus iki katına çıktı, yani tekrar, bu yeni yiyeceklerin getirilmesi ve tarımdaki olağanüstü gelişmeler, kişi başına düşen yemek miktarını arttırmadı.

Aynı dönem boyunca insanların sayısı arttıkça, bir çiftçi daha fazla yiyecek üretiyordu, fakat bu yiyecekleri tüketen insanların da kendileri için araziye ihtiyacı vardı, bu yüzden onlar dış alanlara doğru genişlemeye başladılar ve böylece ekilir-dikilir alan 4,5 kat artmıştı. Fakat tekrar edelim, bu tür ikinci nüfus artışı döneminde, birisi, Ming hanedanlığı başladığında ve Amerikan yiyecekleri geldiğinde erozyon iyice uç noktalara varmıştı. O kadar uç noktalara varmıştı ki 1978, Çin'deki bütün ekilebilir alanların üçte biri erozyon nedeniyle terk edilmişti. Yani erozyon Çin'de çok büyük bir sorundur.

Çin, gerçekten Malthus'un dediğini yaşadı, buna ben şiddetli Malthus adını veririm. İşte ekilebilir araziler, gördüğünüz gibi şurada 1700'ler civarında Amerikan yiyecekleri geldi ve her yere bunlar ekilmeye başlandı ve ekilen alanlar inanılmaz bir şekilde arttı. Bu azalmanın bir kısmı son zamanlarda meydana gelmiştir, endüstrileşme, şehirler büyüyor ve birazı da erozyondan.

Tarım yapmak için uygun olan arazi miktarında çok büyük bir artış görünüyor, fakat şurada kişi başına düşen arazi miktarı, ekilir araziler kişi başına hektar olarak, şu basit hektardır ve artmaktadır, sonra azalır, tekrar Moğol istilaları nedeniyle daha az insan vardır. Pardon, tam da ters söyledim. Şurada kişi başına düşen arazi miktarı artar çünkü burada bazı insanlar yok olmuştur ve modern zamanlarda nüfus artışıyla birlikte kişi başına düşen arazi miktarı oldukça azalmıştır.

Şimdi, o rakam, kişi başına 0.2 hektar, şimdi 0.1 hektardır ve bir acre'ın dörtte biri kadardır, yani kişi başına oldukça küçük bir arazi parçası. Tabii ki Çinliler de başkaları gibi bunun farkındaydı ve Ming ve Qing hanedanlığı zamanında bu resmi bir kaygı konusuydu. Malthus'un yazmış olduğu zamandan hemen önce 1790'da bir Çin düşünürü ve yüksek dereceli bir görevli olan Hong Liang-ji, Çin hükümetini, kontrol edilmeyen nüfusun sebep olacağı zorluklar konusunda ve Çin'in üretim kapasitesini felç edeceği yönünde uyarıyordu, kendi ifadesi böyleydi. Çin'in bu durumunun çok önceden fark edilmesi, yani nüfus artışının kaynaklar üzerine çok fazla bir baskı yaptığı düşüncesi doğruydu fakat bu halen Çin'in neden bu kadar

yoğun bir nüfusa sahip olduğunu açıklamaz. Bu neden başka bir yerde, diyelim ki İngiltere'de gerçekleşmemiştir.

Aklınıza ne gelir? Muhtemelen çok yüksek doğumlar, onların şeyi yoktu—İngiltere'de bu geç evlenme sistemi üzerinde ve doğum oranlarını düşük tutan diğer durumlar üzerinde durmuştuk. Amerikalılar ve genelde Batılılar genellikle Çinlilerin çok doğurgan olduğunu, her zaman çok çocuk yaptıklarını düşünür; büyük babalarınız falan böyle düşünürdü. Bu Çin kültüründe çok anlamlı bir şeydir. Hayatın asıl amacı, defalarca duyduğunuz gibi erkek çocuk yapmaktır ve bu atalara tapınmanın kökeni, sanıyorum şimdi söylediğiniz gibi en azından M.Ö. ikinci ya da üçüncü bin yıla kadar gider, yani 5,000 yıl, Qing'in söylediğinin bilimsel ifadesi.

Bir erkek çocuk yapmak için her türlü şeyi yaptılar, evlat edinme çok yaygındı, eğer halen okumadıysanız bunu okuma parçalarında göreceksiniz. James Lee çok yüksek evlat edinme oranlarından bahseder, erkek çocuğu olmayanlar evlatlık edinirdi.

Ana-babaya gösterilen saygı, bir Konfüçyüs sistemi ki bunun hakkında birazdan konuşacağım. Bu sistemde genç erkek kardeş yaşlı erkek kardeşe kesinlikle itaat ederdi ve onların hepsi de babaya mutlaka itaat ederlerdi. Eğer küçük kardeşin erkek çocuğu varsa ve yaşlısının yoksa genç kardeş çocuğu yaşlı kardeşine vermek zorundaydı. Modern zamanlara gelindiğinde ki Qing'in ailesinde de aynıydı, doğal olarak bu Konfüçyüs geleneği, sıkı Konfüçyüs geleneği artık devam etmemektedir. Ancak eski zamanlarda biyolojik olarak hikâye ne olursa olsun erkek çocuğu olmayanlar genç erkek kardeşlerdi.

Çin'de herkesin evlenmesi beklenir ve Çinliler evlenecek bir kız bulabilmek için çok genç yaşta evlenir, size daha önce söylediğim gibi, cinsiyet bazlı kürtaj söz konusudur, geleneksel olarak Çinliler kızlarının % 10-25'ini yok etmişlerdir, bu yüzden her zaman—yok her zaman değil ama verilerimizin bize gösterdiği kadarıyla, her zaman bir erkek fazlalığı vardır ve bunların önemli bir kısmı evlenemez, bu yüzden erkek çocuklar için bir gelin bulmak çok önemliydi ve bu yüzden çocuklar çok genç yaşta nişanlanırdı ve ergen olur olmaz da çocuk yapmaya başlarlardı. Bu durum, erkeklerin ikinci eş, üçüncü eş, dördüncü eş hatta metres almalarının kabul edilebilir olmasından dolayı daha da kötüleşiyordu. Bir erkeğin birden fazla eş alması başka bir erkeğin evlenecek eş bulamaması anlamına geliyordu.

Şimdi bakalım,--ihtimallerden birisi en açık olan ihtimaldi. Çin'in çok yüksek doğum oranları olması gerekiyordu ve bunun doğru olup-olmadığına bakacağız. Şurada bir dizi veri var ve şu nedir, kadının yaşı ve bu örneklemde 40 yaşından sonra doğurganlıkları oldukça düşüktür. Oldukça modern zaman tahmini olmalı, kadının yaşı ve oran nedir, her bir –tahminen her 1,000 kadın. Gördüğünüz gibi –kadınlar 20 yaşında yüksek bir oranla başlarlar ve şu eğri yüksek doğurganlığı gösterir. 25 yaşa gelindiğinde oran biraz aşağıya düşer ya da bazı alanlarda biraz yukarıya çıkar. Ve sonra kadınlar yaşlandıkça doğum oranları düşer ve her yıl gittikçe daha az sayıda çocuk olur. 40 yaşındakilerin 20 ya da 25 yaşındakilere göre çok daha az çocuğu vardır ki bu oldukça açık bir şeydir.

Şimdi şurada iki farklı nüfus var ve şu veri dünyanın bir bölgesinden, şu da başka bir bölgesindendir. Alanlardan birisi Çin'dir, sadece bir çizgisi Japonya. Ve diğer veri seti

de Avrupa'ya ve çeşitli Avrupa ülkelerine aittir. Hangisinin hangisi olduğunu tahmin edebilir misiniz? Bazı eller kalktı; doğumlarda çok büyük bir fark.

Öğrenci: Çin, en sonda olan mıdır?

Profesör Robert Wyman: Çin'in en sondaki olduğunu mu düşünürsün?

Öğrenci: Makalenin birinde yazarlar nasıl—bu ailelerin bazıların evliliğe getirilen kısıtlamalar nedeniyle düşük doğumlara sahip olduğundan bahsediyorlardı.

Profesör Robert Wyman: Evet, doğrudur, işte o Lee'nin makalesi. Fark etmiş olabileceğiniz gibi bir ders geriden geliyoruz ve bu akşam okuyacağınız makale yanıtı vermiş oluyor. Evet, işte bu Çin'in nüfusu ve şu da Avrupa'nın nüfusu. Çinliler evlendikten sonra ve her iki yerde de evlilik dişi doğumlar önemli bir oran değildir—bunu genel üreme olarak alabilirsiniz ve fakat evlilik içerisinde Avrupalıların doğum oranı Çinlilere göre çok daha fazladır. Aslında, neredeyse iki katıdır, 200'den 300'e, ya da 400'den 500'e, yani çok fazla. Avrupalılar evlenip de seks yapmaya başlayınca çocuklar kontrol edilemez bir şekilde artmaktadır, diğer taraftan Çinliler doğumlarını kontrol etmek için bir şeyler yapmaktadırlar.

Bu veriler açıklandığında tam bir şoka neden oldu, bu, oldukça yeni bir veridir. En azından Malthus zamanlarında tahminler o yöndeydi ki Çinliler sinekler gibi çoğalacaktı ve Avrupalılar mükemmel şekilde çok üremekten geri duracaklardı. Gerçek bunun tam tersiydi. Çinlilerin çoğalmaya atfettikleri kültürel önem dikkate alındığında bu çok şaşırtıcıydı. Şimdi tartışılan en önemli konulardan biri bunun Çinlilerin doğumları kontrol etmek için bilinçli bir metot kullandıklarının işareti olup olmadığıydı. Bilinçli olarak ailelerini sınırlandırmaya çalışıyorlar mıydı, ya da bu, bir tür bir uygulamaya takılıp kalan bir kültürel şeydi de bu uygulama bu kültürü, insanları, amacın ne olduğunu bilmemelerine rağmen başarılı mı yapıyordu. Bu pekâlâ kültürün bir unsuru da olabilir ve insanlar Tanrı'nın kurallarına uymalarından ya da uygun davranmalarından dolayı az çocuk sahibi olduklarını düşünürler. Neden az çocuk sahibi olduklarını kültürel sebeplerle anlatmaya çalışırlar ve bunun aslında bütün toplumu ayakta tutan bir şey olduğunu tam olarak anlamayabilirler.

Çin'in dünyaca ünlü demografı olan James Lee, verilerin olması gerektiği kadar sağlıklı olmamasına rağmen, seyrek seks aktivitesinin doğumları kontrol etmenin bilinçli bir yolu değil, kültürel bir şey olarak düşük doğumlara sebep olduğundan emindir. O, genç bir çiftin evlendiği bir hikâye anlatır. Bu çift, bizim seks isteğinin en üst düzeyde olduğunu düşündüğümüz yaşlardadır. Ancak uyuma düzeni öyle ayarlanmıştır ki, evde bir ranza vardı ve yeni evli çift ranzanın üst katında yatıyordu ve babaanneleri alt katta yatıyordu. Babaanne bastonunu da yatağına götürüyordu ve her ne zaman üst katta bir şey başladığını duysa bastonuyla yatağa vuruyordu, bang, bang, bang, kesin şunu, ve yaşlı inanlar bu tür şeyleri duymak istemiyordu.

Çinlilerin dediği gibi bunun sebebi Konfüçyüs etiğidir, onların şeyi yoktur, bu hiç de dini bir şey değildir, ilahi ya da doğaüstü bir durum söz konusu değildir, fakat önemli olan kişisel ilişkilerdir. Bunlar eşit olmayan bir dizi kişisel ilişkilerdir; bir kişi krala ya da imparatora kesinlikle hürmet etmek zorundadır. Çocuklar anne-babaya ve büyüklere kesinlikle hürmet etmelidir. Kadın öncelikle erkek kardeşlerine sonra da kocasına saygı göstermektedir. Genç kardeşler yaşlı olanlara mutlaka saygı göstermelidir.

Bütün bu ilişkilerde eşit olan ilişki arkadaşlar arasındaki ilişkidir. Bu beşinci ilişkidir, böylece arkadaşınızla dost olabilirsiniz ama eşinizden üstün olmak zorundasınız ve eşiniz sizden aşağıda olmak zorundadır, bu yüzden onlarla arkadaş olamazsınız.

Evli çiftler arasında aşk ya da tutku diye bir şey olmadığı gibi, bu onaylanan bir şey de değildi, eğer karınıza âşıksanız bu kötü bir şeydi. Karınıza karşı ihtiras beslemeniz kötü bir şeydi. Karı kocanın bir biriyle aşk ya da arkadaşlık ilişkisi yoktu.

Ve uzun süredir evli olan genç bir adamın hayatını konu alan meşhur bir Çin hikâyesi vardır. O, bir arkadaşı ile, bir erkek arkadaşı ile yürüyüşe çıkmıştır, bu arkadaşı ile dosttu ve onunla her şeyi karşılıklı konuşabiliyordu ve kaderinden yakınıyordu, karısını çok seviyordu ama aşkını ona ifade etmemekten yakınıyordu, erkek arkadaşı ile yürüdüğü gibi ay ışığında karısı ile yürüyemiyordu, onunla bu tür konuları konuşamıyordu çünkü bu sistemin normlarına ve ahlakına aykırı bir durumdu.

Bunun açıklaması kültürel şeylerdir—sanırım o zamanın hiçbir Çinli 'işte biz nüfusumuzu bu şekilde kontrol ederiz' diyemezdi—bu bir bilinçli nüfus kontrolü değildi. Bunun bilinçli bir şey olmadığını gösteren bir başka şey Çinlilerin Avrupalılarda daha erken evlenmesidir. Yaşa ayarlaması çalışması yaptığınızda 20 yaşına geldiklerinde Çinliler birkaç yıllık evli oluyorlardı ve bıkkınlık faktörü devreye giriyordu, yani çiftler hangi yaşta evlenirse evlensin, başlangıçta çok seks yapıyorlardı ve eğer korunmuyorlardıysa yüksek doğum oranlarına sahiplerdi ve sonra bu oran düşüyordu. Bu farklılığın şuradaki bazı parçaları evlilik yaşı dolayısıyladır.

Öğrenci: Yani, Çin'in nüfusu neden çok daha fazla yoğundur?

Profesör Robert Wyman: Evet, buna geleceğiz, Aslında buna gelecek derse kadar gelemeyebiliriz, ancak biz halen nüfusun neden çok yoğun olduğunu açıklamaya çalışıyoruz—bunun sebebini halen söylemedik, bu biraz zaman alacak. Şimdi kız çocuklarının % 10-25'inin öldürülmesi ile ilgili birkaç şey söylememe müsaade edin. Bu da nüfusu azalttığından size yoğun bir nüfus olmadığını düşündürebilir.

On yedinci yüzyılda, yani Jesuit misyonerlerinin Çin'e gittiği zamanlardan, Avrupa'ya gönderdikleri raporlardan anlıyoruz ki, bu misyonerler Pekin'de neredeyse tamamen kız çocuklarından oluşan bebeklerin çöp gibi sokaklara atıldığını ve taşıyıcılar tarafından her sabah toplanarak şehir dışındaki çukurlara atıldığını görerek dehşete düşmüşlerdir. Bu, o zamanlar Avrupa'da olanlara çok benzemektedir. İlginç olan şudur ki şimdi de Çin'de cinsiyet tercihli çocuk öldürmeleri nedeniyle benzer kız çocuğu açığını görmekteyiz ve bu geleneksel durumla aynıdır. Fakat şimdi Çin'de evlenmemiş erkekler ile ilgili bütün bu yakınmalar ve sızlanmalar söz konusudur ve bunun Çin toplumunu bozacağı ve bunun korkunç bir şey olduğu söylenmektedir.

Aynı zamanda sanıyorum bunu daha önce de anlattım, Avrupa'da gördüğünüz gibi erkelerin % 10-25'inin, yeterince kadın olmadığı için evlenememeleri durumuna karşılık, Avrupa'da erkeklerin % 40–50-60'ı evlenmemiştir. Avrupa'yı konuştuğumuzda size bunun bir grafiğini göstermiştim.

Çin'in sistemi, nüfusu yönetilebilir ölçüde, küçük değil ama yönetilebilir düzeyde tutan doğum sistemi, hayatta kalan kadınların erken, çok çok erken değil ama erken yaşta

evlenmeleridir. Örneğin 1998'de 30 yaşındaki Çinli kadınların sadece % 1'i evlenmemişti ve batıda bu oran o yıl için % 15'ti, yani 15 kat daha fazlaydı, batıda 40 yaşında bile evlenmemiş kadınlar vardı. Avrupa sistemi şu şekildeydi ki inanların yarısı evleniyordu ve evlendikten sonra doğum oranları Çinlilerin iki katıydı ve Çin'de bütün kadınlar evleniyordu, fakat evliliklerde doğum oranları daha düşüktü.

Doğumlarınızı ya Avrupa'da olduğu gibi daha az evlilikle yarıya düşürürsünüz ya da Çinliler gibi doğumları kontrol ederek yaparsınız. Öyle görünüyor ki doğumlar, toplam doğurganlık oranı Avrupa ve Çin arasında az ya da çok aynı olmalıdır ama bunu yapan sistemler birbirlerinin tersidir. Şunu göreceğiz—Özür dilerim, bir sonraki derste devam edeceğiz ve Çin'in neden zora girdiğini anlatan teorilerden birini göreceğiz, bu sadece kontrolsüz üreme değildi.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
16. Ders Notları
Misafir Öğrenci Qing'in konuşma dökümü

Profesör Robert Wyman: *Bu metin, 16. dersin bir parçası olarak sınıfta verilen sunum notlarının kopyasıdır. Anlatanın isteği üzerine sesli ve görüntülü olarak hazırlanmamıştır.*

Qing: Ben de 1983'te doğdum ve size biraz kendi hikâyemden bahsedeceğim. Şimdi, bu çok kişisel bir durumdur, bu yüzden genelleme yapmamalısınız; muhtemelen diğer deneyimlerin çoğunu gerçekten temsil etmiyordur. Size, sadece tek çocuk politikasının ve bu politika ile büyümenin nasıl bir şey olduğunu anlatmaya çalışacağım.

Bir zaman çizgisi verelim, tek çocuk politikası 1970'lerin sonunda Çin'de uygulamaya konuldu. Önceleri şehirlerin birçoğunda uygulanıyordu ama sonra zamanla ülkenin kırsal kesimlerine de yayıldı. Kuzenlerimden, aslında biyolojik bir kardeşe sahip olan sonuncusu 1982'de doğdu. Üç kardeşin en genciydi ve bu kuralın çok sıkı olmadığı varoşlarda doğmuştu. Ailesi onu doğurmak için 200 yuan ödedi ve bu, şehirlerde bile mümkün değildi.

Ben 1983'te doğdum ve 1990'da annem tekrar hamile kaldı ve bir çocuk daha doğurması mümkün değildi, bu yüzden kardeşimi aldırdı. Duyduğum kadarıyla 2000'lerin başlarında Çin bu kuralı, yarattığı problemlerden dolayı birazcık gevşetti. Tek çocuk 6 yaşlı insana bakması gerekiyordu, bu yüzden eğer çiftlerin her ikisi de tek çocuksa, şimdi iki çocuk sahibi olmalarına izin veriliyordu.

İşte bu benim geldiğim yer. Liaonin Bölgesi ve buranın başkenti benim de şehrim olan Şhenyang'dır. Bunlar sadece benim şehrimden değişik görüntülerdir, birazı benim ailemden, büyükbabamdan, büyükannemden ve babamdan. Bunlar da babamın, büyükbabamın önceki evliliğinden olan üvey kız kardeşlerinin ikisi. Gördüğünüz gibi büyükannem gençliğinde güzel, hoş bir kadındı; bu yüzden büyükbabam onu içtenlikle ve söylediği her şeyi dinleyecek kadar sevdi. Büyükannem şehre kıyasla biraz daha kırsal bir yerden geliyor. Çok fazla eğitim almadı, sanırım altıncı sınıftan öteye devam etmedi. Düşünceleri ve fikirleri çok gelenekseldir ve bu benim yetişme tarzımda büyük bir rol oynadı.

Bu benim annem ve bu da babam; onlar, aynı koleje gitmemelerine rağmen ikisi de kolejdeyken tanıştılar. Evlendiler. Ve evlendikten bir yıl sonra ben doğdum, bu da benim, ve eğer Çince okuyorsanız tarihin 1 Ekim 1983 olduğunu görürsünüz- bu fotoğraf büyükbabamın çalıştığı yerde çekilmişti. O bir imamdı ve şehirdeki bu camiyi idare ediyordu. Şehrimde aslında cidden büyük bir İslam topluluğu vardı. Bu, babamın ailesi; büyükbabam, büyükannem, üçünün en büyüğü babam, amcam ve halam. En büyük çocuk ve erkek olarak babamın aileye bir varis üretme zorunluluğu vardı, ve geleneksel manada bu varisin bir erkek olması gerekiyordu; bu nedenle ben doğduğumda sorunlar çıktı çünkü ben bir erkek çocuk değildim.

Henüz oraya gelmemişken birazcık daha doğumum hakkında konuşacağım. Erken gelen bir doğumdum. 33 hafta civarında falan doğmuştum ve büyükannemin nereden duyduğunu bilmiyorum ama annem doğurmak üzere olduğunu hissettiğinde büyükannem gerçekten çok sevindi çünkü erken doğumların hep erkek olduğunu

duymuştu. O zaman ultrasyona gitmemişlerdi ve bu yüzden doğumdan önce bebeğin cinsiyetini bilmiyorlardı; bu yüzden annem 7 hafta erkenden doğurmak üzere olduğunda büyükannem çok heyecanlandı, arka bahçe komşumuz olan ebeyi uyandırdı ve ona şöyle dedi: “acele hastaneye git, erkek torunum doğmak üzere. Onu çıkarmak zorundasın. Bu 1983 köpek yılının yeni yıl arifesiydi; ertesi gün yeni bir yıl olduğu için aslında kimse hastanede o kadar vakit harcamak istemiyordu.

Ebe sadece içeri girdi ve annemi kesip açtı, doğum sancısının gerçekten başlamasını bile beklemediler; sadece bir sezaryen yaptılar, beni çıkardılar ve eve koştular. Ebe, yolda evine doğru giderken dedemlerin evinin orada durdu ve pencereden haykırdı: “tebrikler, güzel bir kız torununuz oldu”. Büyükannem bunu duyduğunda- çok heyecanlıydı, bebek için küçük elbiseler dikiyordu ve bunu duyduğunda durum tamamen değişti; bebeğin kız olduğunu duyar duymaz dikmeyi bir kenara bıraktı ve “bunu boş ver, yeni yıl için hazırlanmam gerek” dedi.

Annem sezaryenden sonra iyileşiyordu ve babam, eve gittiğinde erkek çocuk üretmediğinden, çok suçlu hissederek, aileye bu kız hakkında aslında hiçbir şeyden bahsetmedi. Sadece yeni yıl dekorasyonlarına, kutlamalarına odaklandı. Ve ben 8 gün kreşte yalnız bırakılmıştım. Kimse bana bakmaya gelmemişti; sadece annemin eve gitme zamanı, hastaneden çıkma günü geldiğinde hatırladılar: “aa, orada ne de olsa bir bebek vardı”, böylece beni görmeye geldiler. Sıska, esmer gibiydim, saçlarım ot gibiydi ve çok sağlıklı görünmüyordum. Büyükannem bana baktı ve babama, “belki de onu almamalıyız, hadi sadece eve gidelim ve başka bir çocuk yapmayı deneyelim” dedi. Babamın üvey kız kardeşi, ikinci halam o zaman bir anlamda hayatımı kurtardı. Beni eve götürmeleri için ısrar etti. İşte benim hayatım böyle başladı ve annemin hamile olduğu zamanlarda, caminin yöneticisi ve şehirde belli bir güç sahibi olan büyükbabam bizimkilere ayrı bir daire söz vermişti; ben doğar doğmaz, ailem ve ben dedemin evinden yeni dairemize taşınabilelim diye bize daireyi vereceğine söz vermişti. Ben kız olduğum için bu söz yok oldu ve bir daha da bundan bahsedilmedi.

Bunun yerine annem çalıştığı işyeri tarafından verilen bir daireye taşındı. Bir üniversitede kimya öğretmeni olarak çalışıyordu, bu yüzden oraya taşındık. Şuna dikkat etmemiz gerekiyor ki o zamanlar Çin’de insanların oturacakları ev, çalıştıkları iş yeri tarafından belirleniyordu. Asla bir daire sahibi olamazdınız, her şeye devlet ve işyeri sahipti, böylece orada yaşama hakkına sahip olurdunuz ve kira ödemek zorunda değildiniz fakat ev gerçekte sizin değildi. Sanırım bu, yönetimin halkın yaşamını kontrol etmesinin bir yoluydu.

Sonra biz taşındık fakat ben iki yaşındayken, annem Pekin’de yüksek lisansa başlama şansı yakaladı ve bu yüzden kendi başına Pekin’e taşındı ve ben babamla evde kaldım. Babamın gündüz işe gitmesi gerekiyordu, bu yüzden beni büyükbabamın evine gönderdi ve ben birkaç yılı orada büyüyerek geçirdim.

Ben üç yaşındayken, o sıralar, kuzenim doğmuştu ve bu ortanca amcamın oğluydu. O bir erkekti, sonunda ailenin bir mirasçısı olmuştu ve herkes çok heyecanlıydı. Dedemler ona Cennet adını verdileri. Ben ve Cennet tam orada, böylece dedemlerin evinde pek çok vakit geçirdik. Fakat ikimizin gördüğü muamele çok farklıydı, çünkü o oradaydı ve oraya aitti. O, ailenin varisiydi, büyük erkek çocuktu ve dedemler onun bütün bakımını, sonraları eğitimi de dahil, memnuniyetle üstlendiler. Ben oradaydım çünkü babam bana bakmalarını istemişti, bu yüzden maaşının hemen hemen yarısını bakım ücreti olarak dedemlere vermek zorundaydı.

Bize nasıl ayrımcılık yaptıklarının sadece bir örneğini vereyim; köşedeki dondurmacıya giderdik ve her birimiz birer dondurma alırdık, ben oldukça yavaş yerdim fakat Cennet çabucak yerdi. Benim dondurmamın üçte ikisi dururken Cennet'in dondurmasının sadece üçte biri kalırdı ve bize değiştirmemiz söylenirdi, böylece ben daha az dondurma yemiş olurdum. Çok şımarık, oyunbozandı. Bu durum beni, bir erkek olsaydım tek çocuk politikasından gerçekten hoşlanırdım düşüncesine sevk etti. Tabi ben de şımarık olabilirdim, ama maalesef durum bu değildi. Bu benim ve biraz daha büyümüş Cennetin dedemlerle olan resmi.

Şimdi de biraz yaşadığımız yerden bahsedelim. Şhenyang çok endüstriyel bir şehir ve çok fazla kirlilik, bir sürü yüksek bina vardı; bunun sonucu olarak insanların yaşamlarının birbirinden izole olduğunu hissettim. Aslında sadece bu beton kutular içinde yok olduk ve bir daha asla birbirimizi görmedik. Yaşadığımız yer burasıydı. Varoşların kenarında, yeni inşa edilmiş daire yığınları ile neredeyse şehrin bir ucundaydı. Bu, taşındığımız zamanlarda annem ve halen bu binaları yapıyordular, binalar inşa edildiğinden bir yıl kadar sonrası ve orada duran da benim.

Bu internette bulduğum bir fotoğraf, ancak iyi ki eski dairem halen orada duruyor. Bu pencerelerin birinin etrafı bir zamanlar benim evimdi. Bu yedi katlı bir binanın yedinci katı. Her bir daire gerçekten—şey, bunu nasıl söylerim?. Bu, şehirde çok fazla sanayinin, insanların olduğu ve birçok fabrikanın piyasa ekonomisi yüzünden kapandığı bir zamandaydı; şehirde gezinen tehlikeler vardı ve insanlar evlerinin dışında çok güvende hissetmiyorlardı. Aslında yapabildiklerinin tümüyle evlerini korudular.

Bu bir çeşit hırsızlık karşıtı, üzerinde beş altı kilidi olan bir kapıydı ve bu bütün daireler için standarttı. Bütün pencerelerde bu kafeslerden vardı, hatta 7. katta olan benim dairemde bile bu kafeslerden vardı. Çoğu zaman bu kafeslenmiş kapılar, pencereler ve beton kutular ardına kilitlenmiştik; bu yüzden hiç dışarıya çıkıp oynamadık. Okulda sınıf arkadaşlarımız vardı fakat sınıf dışında onlarla aslında etkileşim içinde olmadık. Bütün şehirde sadece bir yığın kirlilik vardı, hava çok kötü ve bir bakıma kasvetliydi.

Hiç kardeşimiz olmadığı için yalnız bir çocuk olarak evde kilitliydik ve dışarıda gerçekten hiç arkadaşımız yoktu, yani diyebilirim ki çocukluğumuz oldukça yalnızdı. Bu benim ilkokul sınıfım. Devreye giren başka bir şey de tek çocuk iken ailenin bütün ümidinin sizin üzerinizde olması; bu yüzden en iyi okula, en iyi koleje gitmenizi, mezun olmanızı ve olası en iyi işe sahip olmanızı bekliyorlar. Okulum şehrin diğer ucunda, öğrencilerin diğer yerlerden geldiği tıpkı bir mıknatıs okulu gibiydi, bu yüzden bu da sınıf dışında etkileşim kurmamızı daha da zorlaştırdı; böylece birbirimizi aslında tekrar görmedik. Bu bir okul gezisi fotoğrafı ve bütün sınıf arkadaşlarım, buradaki çocuk hariç, tek çocuklardı. Babası boşanmıştı, bu yüzden üvey bir kardeşi olmuştu ve bu yüzden onu gerçekten çok kıskanıyorduk.

Tek çocuk, tek kız çocuğu olarak böyle bir ortamda büyümek beni bir kardeşe hasret bıraktı ve zamanı geldiğinde, ailemin bana 1990'da anemin tekrar hamile olduğunu söylediğinde, çok heyecanlandım. Bu doğmamış kardeş hakkında bir sürü hayalim oldu. Onun küçük bir erkek kardeş olmasını umut ettim çünkü o zaman aile ağacım ve ailemin adı tekrar onurlanacaktı, dedemler bize bu kadar kötü davranmayacaktı ve beraber oynayabileceğim birisi olacaktı.

Bu hamileliği başarılı bir şekilde bitirmek annem için gerçekten imkânsızdı. Koruması gereken bir toplum imajı vardı, burada tam ortadaki işte benim annem. Üniversitenin en iyi öğretmeni gibiydi, birçok öğretmenlik ödülü aldı, örnek çalışandı ve kurallar dışında hiçbir şey yapmasına izin verilmezdi. Zaten kurallar dışında bir şey yapmak imkânsızdı çünkü etrafta kontrol eden o kadar çok göz vardı ki. Tüm bu insanlara birbiri üzerine gözetleme, ülke kanunlarının ihlal edilmediğinden emin olma, sınıfta koca bir göbek taşınmadığından emin olma emri verilmişti ve bunu saklamak oldukça zordu.

Bu yine annem, bu kez bir çeşit kadın sempozyumunda konuşma yaparken. Arka planı 3.8 olarak anlayabilirsiniz, bu Mart'ın 8 i; kadınlar günü, Dünya Kadınlar Günü. Koruması gereken bu imajı vardı, hamileliğin anlamı buydu; tüm bu gözetleyen gözler yüzünden işini, öğretmenliğini kaybetmekle cezalandırılacaktı; akademiyle olan ilişkisi beraberinde işi ile birlikte yaşadığımız yeri de kaybedecekti çünkü daireler işyerlerine ayrılmıştı. Maaşını, yiyecek alma aracını kaybedecekti ve aynısı babama da olacaktı. Bu da, şehirlerde, sanayi bürolarında mühendis olarak çalışan babam.

Aslında hamileliği muhtemelen tıbbi olarak da yürütemezdi. Bu dönemde doğum yapmak için,-sanırım halen bu bir sorun- doğum izni denilen bir şeye ihtiyacınız vardı. Evlendiğinizde alacağınız şey de budur ve bölgenizin aile planlama komitesine gidersiniz ve doğum izni alırsınız. Şunun gibi bir şeydir: "kanun çerçevesinde bir çocuk yapma hakkınız var, hamileliğinizin ilk üç ayı içerisinde bunu hizmet almak için yerel yönetiminize teslim edersiniz ve çocuk doğduğunda bu izin kağıdını verip çocuğun kaydını alabilirsiniz". Ben zaten doğmuş olduğum için annemin kardeşim için doğum izni alması mümkün değildi, doğum izni olmadığı için hiçbir hastaneye doğurması için kabul edilmeyecekti.

Bir sürü etkenin devreye girmesiyle en kısa sürede kimse öğrenmeden hamilelik durumunu sonlandırmalıydı. Bana gerçekten başka bir seçeneğin olmadığını söyledi; her şey sadece olması gerektiği gibiydi. Erkenden bir kürtaj yaptırdı, muhtemelen iki ay olmuştu ve bir daha asla bundan bahsetmedi.

Bu şeylerden bir tane var bende, Tek Çocuk Sertifikası deniliyor, harfi harfine dediği şey ise; "tek çocuğun gururlu ailesini tasdiklemek için", ama aslına Çin'deki her çocuğun böyle bir belgesi vardır. Bu sadece, hükümetin üremenizin kayıtlarını tutmak için verdiği diğer başka şeylerin bir başkası, demek ki doğurgan yaştaki her kadın bunlardan alırdı. Ne zaman doğum yaptığınızın kaydını tutan bir liste var, sanırım bu oldukça yeni bir tane; bu yüzden iki çocuk için iki boşluğu var. Ne tür bir doğum kontrol yöntemi izlediğinizin, IUD (Rahim içi doğum kontrol araçları) yerleştirip yerleştirmediğiniz ve aylık olarak doğum kontrolü yönteminizi kontrol eder. Eğer bunda başarısız olursanız aile planlama komitesi ile muhtemelen bir başka toplantınız olurdu.

Annemin de bunlardan bir tane vardı ve her ay ne tür bir doğum kontrolü yöntemi kullandığını ve kazara bir hamileliğin olmadığını garanti ettiğini yazıyordu. Bir çocuktan fazlasına sahip olamamaları sanırım ailemin zihninde çok fazla pişmanlık bıraktı. Bunu anlamamızın bir yolu Amerika'ya taşındıktan sonra çok çocuklu birçok aile görmemizdir. Ailem onlara bakardı ve iç geçirirdi, şimdi ikisi de yaşlı olduğu ve artık çocuk sahibi olamayacakları için ümitlerini bana bağladılar; onların rüyalarını gerçekleştirmek için yapabildiğim kadar çocuk yapacağımı umuyorlar. Bu, temel olarak benim hikâyemdir, teşekkürler.

Professor Robert Wyman: Soru sormak isteyen kimse var mı?

Qing: Elbette, sorusu olan?

Professor Robert Wyman: Bunun hakkında çok konuştuk; bize ailen ve senin bireysel olarak senin de söylediğin gibi bu ilke hakkında ulusal ya da uluslararası düzeyde politik bir şey olarak ne düşündüklerinizi biraz söyleyebilir misiniz?

Qing: Peki, biz bunların tek çocuk politikasının iddia edilen yararları olduğunu düşünüyoruz, Çin'in toplam doğurganlık oranını altıdan ikiye düşürdü fakat bizce bu peşinde birçok fedakarlıklasr getirdi, bu yüzden bunlardan biri kişisel tercihtir. Ailem, annem gerçekten en azından iki çocuk yapmayı isterdi, belki de üç tane, fakat bu mümkün değildi bu yüzden annem bunun daha çok gönülden olması gerektiğini düşünür. Halkı vatandaşlar, nüfus krizi hakkında eğitmek ve onları daha az çocuk yapmanın yararlarına teşvik etmeyi denemek iyi bir şey, fakat bunu sadece tek olarak kısıtlamak çok katıydı. Evet.

Öğrenci: Bazen ……olduğunu düşünür müsünüz? [duyulmuyor]

Qing: Popüler olup-olmama durumu sorun değildi, herkes buna uymak zorundaydı.

Öğrenci: Tek çocuk politikasına uymak ister misin?

Qing: Buna uymaktan hoşlanmıyorum ve ailem de kesinlikle hoşlanmadı, sınıf arkadaşlarım, ben büyürken ilkokul arkadaşlarım, sanırım hepimiz bu tip bir tek çocuk olma yalnızlığını paylaştık, bu yüzden büyük ölçekte bu istatistiklerin nasıl sonlandığından emin değilim. Sanırım Profesör Wyman'ın buna benzer olan makalelerinden birini okuyacaksın.

Öğrenci: Bu deneyiminizin dünyaya bakışınızı ve bugün nasıl hissettiğinizi değiştirdiğini düşünüyor musunuz?

Qing: Evet. Sanırım kişiliğim bir yönüyle birçok kızınkinden daha erkeksi çünkü tek erkek çocuk olması gereken bir kız olarak büyüdüm. Büyürken evin birçok sorumluluğunu üstlendim. Ailem yokken yapılması gereken bir şey olduğunda bunu yapabilecek tek kişi bendim, fakat bu tür şeylerle ilgilenecek bir erkek kardeşim olsaydı biraz daha kadınsı olabilirdim. Evet.

Öğrenci: Tek çocuk politikasının kadınları daha çok ya da daha az eşit yapmaya yardım ettiğini düşünüyor musunuz?

Professor Robert Wyman: Soruyu tekrar edebilir misin?

Qing: Soru, "tek çocuk ilkesinin kadınları ve erkekleri daha çok ya da az eşit yapıp yapmadığını düşünüyor muyum?". Sanırım bunun kadınların ailedeki erkeklerin sorumluluklarını üstlenmek zorunda kaldığı yönünde daha eşit olduğunu söyleyebilirsiniz. Eğer tek kız çocuğu iseniz ve aileniz hastalandıysa onlara bakmak zorunda olan sizsiniz, onlara her ay para vermek zorunda olan sizsiniz, hâlbuki bu geleneksek olarak erkekler tarafından yapılan bir şey.

Bu yönüyle daha az eşit yaptı, çünkü Çin'deki cinsiyet olgusu 5000 yılık bir tarih boyunda oluşturulmuştur ve bunu değiştirmek güçtür. Her ikiniz de tek çocuk olsanız

bile, eğer erkek çocuksanız insanlar daha mutlular, bu yüzen sanırım bunu görebileceğimiz bir yol da Çin'in cinsiyet oranının çok çarpık olması ve kızlardan çok daha fazla erkek çocuğun doğurulmasıdır. Bunun nasıl olduğu konusunda birçok teori var fakat ben böyle bir durumun insanların kız ve erkeklerin gerçekte nasıl eşit olmadığını düşündüğünü yansıttığını düşünüyorum. Böyle bir düşünce halen toplumda derince yerleşmiş durumdadır. Evet.

Öğrenci: Resimdeki sınıf arkadaşlarınızın çoğunun erkek olduğunu fark ettim, ve siz aranızda hiç evde nasıl muamele gördüğünüz konusunda konuştunuz mu ya da belki de aranızdaki farkı hiç gözlemlediniz mi; onlar daha mı mutlulardı?

Qing: Soru şu değil mi, "ben ve sınıf arkadaşlarım büyüme deneyimlerimiz; evde kız ve erkeklere farklı davranılıp davranılmadığı hakkında konuştuk mu?". Çok fazla konuştuğumuzu hatırlamıyorum, ayrıca belki de kişisel düzeyde gerçekten etkileşmediğimizden; birbirimizi aslında pek görmedik, sadece tek bir sınıf arkadaşımın evinde bir kez bulundum ve bu da okuldan çıktığımızda çok yağmur yağdığı ve benim ıslandığım içindi, böylece beni evine gelmeye ve kurulanmaya davet etti. Bunun dışında, tuhaf olduğunu düşünebilirsiniz ki birbirimizin evlerine hiç gitmedik. Bu sanırım ben şehirde büyürken standart gibi bir şeydi. Evet.

Öğrenci: İkinci çocukların aynı kamu hizmetlerine erişimi var mıydı yoksa yönetime gelince yok mu sayıldılar?

İkinci çocukların kamu hizmetlerine erişimi var mıydı yoksa sadece oldukça yok mu sayıldılar? Eğer ilk aşamada ikici bir çocuğu dünyaya getirebilirseniz o zaman ikinci bir çocuğunuz olur fakat bu çocuk kamu gözüyle oldukça yok sayılır. Çünkü doğum izni olmadan çocuğu devlete kayıt yaptıramazsınız.

Öğrenci: [duyulmuyor]

Qing: Bu çok zor olurdu.

Professor Robert Wyman: Biraz da şehir ve kırsaldaki farklardan bahsedebilir misin? Yoksa ben bahsedeceğim.

Qing: Kişisel deneyimlerime dayanarak kırsaldaki fark sanırım bu kuralın biraz daha gevşek olmasıydı. Kısmen kırsalda yaşayan insanları gözetmek için yapabileceğiniz pek fazla bir şey olmadığından, ve eğer bir çiftçi idiyseniz toprağınız vardı, kendi pirincinizi üretip yiyebilirdiniz fakat şehirde yaşıyor idiyseniz toprağınız yoktu; pirinç satın almak zorundaydınız ve pirinç alacak parayı nereden bulacaktınız? Çalışmak zorundaydınız ve işleri kim kontrol ediyordu? Devlet. Bu şekilde şehirdeki insanlar ev, para, eğitim gibi kendi kontrollerinde olmayan daha çok şeye sahiptiler, halbuki kırsaldakilerin ikinci bir çocukları olduğunda kaybetmek zorunda kalacakları çok fazla şey yoktu; zaten devletten ev almıyorlardı, muhtemelen çocuklarını hiçbir şekilde okula göndermeyi planlamıyorlardı, bu benim izlenimim.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
17. Ders Dökümü
31 Mart 2009

Profesör Robert Wyman: Son dersimizde Çin'in nasıl uzun süredir bu çok yoğun fakir köylü nüfusuna sahip olduğundan bahsetmiştik ve bunun ne sebeple olabileceği konusunda bazı ihtimalleri tartışmaya başlamıştık. Çin'in sadece daha yüksek bir doğurganlık oranı olduğu ihtimalinden bahsettik ve bu, kabaca doğru değildi. Avrupalıların ve Çinlilerin nüfuslarını kontrol etmek için ikisinin de yöntemleri olduğunu öğrenmiştik. Bu, yöntemlerin tamamen eşit olduğu anlamına gelmiyor, oldukça zıttılar. Bildiğiniz gibi Avrupalı yöntem geç evlilikti, yarım kalan evliliklerdi, insanların yarısına yakını % 40 veya % 50'si hiç evlenmiyordu ya da belirli bir zamanda ayrılıyorlardı, (büyük bir kısmı evlenmiyor ya da geç evleniyordu anlamında)---fakat evlendiklerinde doğurganlıklarında hiç sınırlama olmadığı görülüyordu ve bu yüzden insanların yarısının son sürat gitmesi doğurganlığı yüksek tutuyordu.

Çin'de ise, kız çocuklarının % 10'u ile % 25'i arası aslında doğumda öldürülüyordu, geri kalanların hepsi evleniyordu fakat evliliklerinde çok düşük doğum oranları oluyordu. Sonunda, zamanımız olacağını sanmıyorum fakat olursa sizlere bu düşük doğum oranının doğurganlığı kontrol etmek için bilinçli bir çaba değil de kültürün bir sonucu olduğunun bazı kanıtlarını göstereceğim. Sizlerle geçen sefer bunu tartıştık; bu sonucu size verdim fakat hiçbir veri göstermedim, bu konuda çok fazla veri var. Şimdi Çin ile Avrupa arasındaki farkın ne olduğuna dönelim, neden bu denli farklılar?

Öğrenci: Sadece bir sorum olacak; bu kültürel programlamanın daha önceki bazı aşamalarda tasarlandığına ne derece inanıyorsunuz, merak ediyorum.

Profesör Robert Wyman: Tasarlanmak derken bilinçli bir şekilde yapılmış mı demek istiyorsunuz? Hayır, insanların hiçbir fikri olmadığını düşünüyorum. İnsanlar çeşitli kültürel kurallara itaat ederler, kültürel kurallar rastgele oluşur. Antropologların kültürleri incelediğini ve kültürün çok esnek bir şey olduğunu, oldukça sık bir şekilde değiştiğini görebilirsiniz. Eğer bu değişim gerçekleşirse insanlar bunu sürdürür ve bütün bir kültür oluşur. Eğer böyle olmazsa, ya insanlar bunu tekrar değiştirir ya da kültür yok olur. Birçok kültür zamanla yok olmuştur.

Kültürel gelişimin de biyolojik evrim gibi oldukça benzer kuralları izlediği görülür. Biyolojide de genlerin rastgele değiştiği görülür, kozmik ışın size çarpar ya da sigara içersiniz, ya da buna benzer bir şey, ve kök eşler değişir ya da bir parça kromozom dışarı çıkıp tekrar içeri girer, kendisini ve bir çok değişikliği yerleştirir. Bunlar genelde olumsuz değişikliklerdir fakat nadiren de olsa iyi bir değişim var. Eğer değişim olumlu ise muhtemelen bu, bireyin daha fazla çocuğu olacak, bu yüzden gelecek nesilde ve devamında bu genin daha fazla kopyası olacaktır. Evrimin temel hikâyesini biliyorsunuzdur.

Kültürel evrim de aynısı gibi olabilir; insanlar kültürlerini moda ve kim bilir daha neler bazında değiştirirler. Tüm dünyada gördüğümüz doğum oranındaki büyük azalmanın bile çok fazla trend yönü olduğuna dair birçok kanıtımız var. Küçük bir grup onu bir kez benimsediğinde herkes etrafına bakar ve bu fikri severler; verimlilik bir taş gibi düşer; ve bu ekonomik, eğitimsel, şehirsel değişimlerden oldukça bağımsız ve önce olur, bir çok dersimiz bunu göstermiştir. Bir şey küçük bir grup tarafından, belki de

belirsiz nedenlerle benimsendiğinde insanlar bundan hoşlanır; bu, giydiğiniz elbiselere ya da bir şeylere benzer, mantıksallığı yoktur, fakat gerçekleşirse kültürün içine yerleşir.

Hayır, bu uygulamaların hiç birinin şimdi bizim onlara yüklediğimiz amaçlar için ortaya konulduğuna dair bir kanıt olduğunu sanmıyorum, fakat bunlar bu kültür için ekolojik ve kültürel içeriğin geri kalanında işlenmiştir ve böylece süregelmiştir. Bu çok önemli, iyi bir soru, kültürden bahsetmenin çok önemli bir yoludur. Öyle ki, biyolojik şeylerin geliştiği aynı yolla gelişir; bugün söylemek istediğim şeye uygun bir giriştir.

Kültürün en güçlü yanlarından biri ailedir. Çinli kültüründe, diğer birçoğunda olduğu gibi, aile Çinlilerin kültürünün tam ortasında yer alır; aile ve birbirlerine olan sorumlulukları. Avrupa'daki ailelerin ne kadar gevşek bağlı olduğundan bahsettik ve ben biraz geriye gideceğim. Buna daha sonra değineceğim. Çin'de aile bağları çok daha sıkıdır. Aile çok daha fonksiyonel bir birimdir. Bu bağlılık Çin'de uzun süreler Konfüçyüs ilkeleri tarafından emredildi. Bu ilkeler mesela kadınların erkeklere, çocukların ailelerine ve büyüklerine mutlak itaat etmesini gerektiriyordu.

Aileler ve çocukları arasındaki ilişki oldukça önemlidir ve Çin'de çocuklar evlerinden ayrılmadılar. Size anlattım hatırlarsanız; Avrupa'da Charles Dickens yedi yaşında iken evden ayrılır ve çalışır, insanlar da değişik yerlerde hizmet vermek üzere ya da çıraklık yapsınlar diye dışarı gönderilirlerdi. Elbette ki Çin'de her şey oldu ama en sıra dışı şey çocukların evde tutulması ve aile mülkünde çalışmalarıydı. Aileler çocuk için bir eş seçti, tekrar Avrupa'da insanlar evden ayrıldılar ve dengesiz dedikleri evlilikleri yaptılar, büyük ihtimalle aşk evlilikleri, fakat aileleri bu evliliğe karışmadılar. Çin'de çocuk, evlilik sonrası ailesiyle beraber yaşamaya devam etti ve gelin onlarla beraber yaşadı, bu çok çok sıradan bir durumdu.

Evli çocuklar için ekonomik olarak ayrı bir ünite yoktu. Baba yaşadığı sürece aile mallarını o kontrol etti, çocukların kendi sahip oldukları para ve malları yoktu, hepsi babanın kontrolündeydi ve yaşlılıklarında aileye destek olmaktan sorumlu olan toplum değil, çocuklardı. Bu, aynen karşılıklıydı ve kültür içerisinde adeta ayarlanmıştı. Ailenin çocuklara karşı sorumlulukları vardı ve çocukların da ailelerine karşı sorumlulukları vardı. Aileler çocuklarını gençken bakarlar, onlar için toprak temin ederler, toprak miras kaldığında ise çocuklar buna karşılık olarak ailelerini yaşlılıklarında bakarlar.

Ebeveynlerinizin ailesinde yaşamanın çok muhafazakar bir etkisi var çünkü önceki nesil genç nesle geleneklerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını dikte etmeye yönelir; ve önceki nesiller tanım olarak muhafazakardırlar çünkü birçok şeyin eski yöntemleri ile büyütüldüler, süregelen modernlikler olabilir fakat onlar genellikle bunu kabullenmezler. Doğurganlığa, erkek çocuk tercihine gelince, 17 yaşında olan bir erkek 13, 14, 15 yaşlarında bir kızla evlenir ve erkek, annesinin buyruğu altındadır, kız bu eve taşınır ve sadece 13 yaşındadır, herkesin buyruğu altındadır; kayınvalidesi hemen hamile kalıp erkek bir çocuk doğurması konusunda ısrar eder.

Kayınvalide bunu "Oğlumun yararı için" diyerek tanımlamaktadır. Kültürel olan şudur ki o bunu yapıyor, böylece oğlumun aile isminde adı geçecektir. Oğlum için iyi bir şeydir. Fakat zaman modernleştikçe oğul galiba bunu istemiyor. Kendi hayatını, kendi eşiyle ve daha da fazlasını yaşamak istiyor, fakat onların az gücü var, oğul ve gelinin

az gücü var. Ailede güçlü olan kişiler büyük anne ve babalar, bundan dolayı da kültürde özellikle de doğurganlık konusunda bu çok tutucu bir faktördür.

Bahsettiğim gibi, vazgeçtikleri otonomi ve böylesi mutlak bir itaatle yaşadıkları için, bunun karşılığında, çocuklar çoğunlukla ailelerinin kontrolü altındadırlar. Çin'in çoğu yerinde ve tarihin farklı zamanlarında babalar, eğer çocuk itaatsiz olursa onu öldürme hakkına sahipti. Bu, kanuna aykırı değildi. Bunun karşılığında, her yaştaki çocuklarına destek vermeliydiler, eş bulmalıydılar ve sonraki nesle kaynak sağlamalıydılar ve esasında bir anlamda sonraki nesle aktarılan tek kaynak anlamına gelen, genelde köylülerin sahip oldukları tek kaynak olan, biraz toprak verilirdi.

Özelikle İngiltere'de ve Avrupa'nın geri kalan çoğu yerinde, insanlar babanın ölümünden sonra toprağın sadece en büyük oğula verildiği "primogeniture" sistemini uyguladılar ve bundan dolayı da hisseler, (paylar) anne babanın sahip oldukları toprağın miktarı ne olursa olsun beraber tutulurdu. Çinliler "primogeniture"yi (en büyük çocuk olma önceliği) uygulamadılar. Uzun bir süreyi kaplayan birçok yerden bahsediyoruz, bu yüzden eminim ki bunun uygulandığı bazı yerler olmuştur, fakat genel olarak Çinliler "primogeniture"yi uygulamadılar. Babanın ölümüyle ailenin toprağı kaç tane oğul varsa onların arasında paylaşılırdı. Bunun şu faydası vardı ki kimse zorlanmıyordu ve bunun böyle olmasının kültürel sebeplerinden biri de çocukların toprakla bir aile kurabilmesi, çocuk sahibi olabilmesi ve erkek oğul sahibi olabilmesiydi, böylece kimse geleneksel Çin kültüründeki erkek çocuk sahibi olamamanın dayattığı dayanılmaz durumu yaşamak zorunda kalmayacaktı. Erkek çocuğun olmalıydı, bunun için de bir eşin olmalıydı. Eşinin olması için de onu biraz olsun bakabilecek imkânların olmalıydı ve bu yüzden aile sana toprak vermeliydi.

Çin'deki bu aile toprağının bölünmesi faktörü, Çin'in bütün ekonomik durumunu büyük ölçüde etkilemiştir; tabi ki nüfus arttıkça bu pay edilen toprak alanının daha da küçüleceği anlamına geliyordu ve bu da daha küçük toprak parçalarının ancak bir aileyi geçindirecek seviyeye inmesi demekti. Ve Çinliler de pekâlâ bunun farkındaydılar. Bu durumu özetleyen bir Çin sözü der ki, "servet (zenginlik) aynı ailede üç nesil boyunca nadiren devam eder." Siz bir Çinliyseniz ve bunu söylerseniz, aynı sözden bizim batı dünyasında da vardır fakat ikisi de çok farklı anlamdadırlar. Çin'dekinin anlamı, eğer bir servet sahibiyseniz, eğer zenginseniz, erkek çocuklarınızı da içeren çocuklarınıza bakabileceksinizdir. Eğer daha çok erkek çocuğa sahipseniz toprağınızı daha küçük parçalara bölmek zorundasınızdır ve bu yine fakirlik seviyesine döneceğiniz anlamına gelmektedir.

Batı'da böyle bir şeyden bahsettiğimizde ise ilk kuşak çok çalışmıştır, bir anlamda onurludur ve para kazanır. İkinci kuşak, anne babalarının çalışmalarını görmüştür ve bu iş ahlakını edinmiştir, fakat onların çocukları ve hatta torunları ise biraz olsun zengin büyümüştür. Onlar çürük elmadır ve çok çalışmazlar. Aynı kültürel etki ikisinde de aynı şekilde görülür ki bu da zenginliğin uzun sürmediğidir fakat birinde sebep toprağın paylaşımının eşitsizliğindeyken birinde sebep bireyin (kişinin) kendi karakterindendir. Malthus bu sözü biliyordu ki bu söz Çin'de çok meşhurdu, bundan dolayı Malthus bu sözü biliyordu ve bunun hakkında 200 yıl öncesinde yazmıştı ve bu söz hala o kadar yaygın ki birkaç yıl önce New York Times' da bunu bir Çin atasözü olarak okumuştum.

Yine bu, çocukların diğer ev giderlerini karşılayabilmek için evi erken yaşlarda terk ettiği Avrupa örneğiyle zıtlık göstermektedir. Çok ilginç bir şekilde ki onlar bu

durumun bir kanıtı olarak kendi eşlerini seçerler ve dünyanın birçok yerinde birisi evlendiğinde böyle sıkı sıkıya aileler görürüz ki bunun bir kaydı vardır, tescili vardır, aile hazinesi olarak tutulan kişisel bir aile kaydı ya da resmi ya da yaşadığı yere ait olan, veya dini bir kayıt mutlaka vardır ve sıkı aile bağlarının, evliliklerin olduğu bütün bu ülkelerde düğünlere tanıklık eden, "evet bu doğru, gerçek" diyen akrabaların uzun bir listesi vardır. İngiltere'de değil ama liste şöyle ki; iki kişi bir kiliseye gider ve bir rahip ya da papaz onları evlendirir ve hepsi budur. Aile de işin içinde olabilir fakat bununla ilgili yapabileceği hiç bir şey olmaması gerekir ve yasal olarak da yapabileceği bir şey yoktur.

Evlilikten sonra, eğer ki onlar babanın eve ait olan mirasını alan en büyük oğullar değilse, kendi evlerini kurmak için başka bir yere gider ve ayrı bir şekilde yaşarlar. Evlenir evlenmez ailelerinden ekonomik olarak bağımsızlıklarını kazanırlar. Verilen bir bilgiye göre, kuzeybatı Avrupa'nın % 75'lik bir kısmında çocuklar ailelerinin yaşadığı yerlerde bile yaşamıyorlar, bu yüzden artık çok yakın oldukları zamandaki gibi değiller, çünkü uzağa taşındılar.

Yine tekrarlayalım, bağımsızlık sistemi, yani Avrupa sistemi için birçok şeyin bir arada uygun hale getirildiği kültürlerde bütün bunlar ancak yaşlıların desteklenmesi şartının sağlandığı durumlarda gerçekleşebilir. Çin'de ise gençler, yani çocuklar, yaşlılarına bakma sorumluluğuna sahiptirler ve bu böyle olmalıdır; bütün yaşlılara bakılmalıdır ve eğer bazı Avrupalı yaşlılar biraz olsun destek görmeselerdi kültür de başarılı bir şekilde evrim geçirmezdi.

Tuhaf bir şekilde, Avrupa'da yaşlılara bakma sorumluluğu çocuklarda değil de toplumdadır. 1598'den beri--parlamentonun ve bu da 1589'dan uzunca bir zaman önceydi-- ülkenin her mahallesinde her yıl fakirler için bir sorumlu atanırdı ve bu kişi her mahallede genellikle yaşlılardan oluşan fakirlerden sorumluydu. Onlar sadece gerçekten fakir olanların kendilerine gelip yardım isteklerine karşılık verme görevine sahip değillerdi, bunun yanında ayrıca bir de kimin fakir olduğunu da belirlemeliydiler. Fakirler belki de çok çaresizdiler, ya da çok gururlu ya da bilmiyorlardı işte, yine de onlar çıkıp kimin fakir olduğunu belirleyecekti. Amerika'da özellikle de refah devleti olmamız konusunda oldukça çok tartışmaktayız ve yoksullara yardım eden kurumlarımızın hizmetlerini reklâm yapmak ve müşterilerini çekmek için ne kadar gayret sarf etmesi gerektiği üzerine çok tartışıyoruz.

1598 İngiltere'si de tabi ki aynı sorunla yüzleşti ve ardından parlamento, toplumun görevinin çıkıp yardıma ihtiyacı olan insanları bulmak ve belirlemek olduğuna karar verdi. Sorumlu olarak tespit edilen kişilere bunun için kaynak sağlayacak yeterlilikte vergi koyma yetkisi de verildi. Yasa oldukça açıktı ve huzuru sağlamadaki temel görev mahallenindi; olan şey işte buydu.

Çocuk ile anne baba arasında tanımlanan doğrudan bir zorlama yoktu. Bir ebeveyn çocuğuna destek vermeyebilirdi ve ondan destek talep etmeyebilirdi. Arka bir kapı vardı, bir kaçamak noktası ki mahalle fakirlere bakmadaki görevini yerine getirdiğinde, çocuğa bunun masraflarını ödemesi talebinde bulunabilirdi ki bundan dolayı da çocukların sorumluluktan tamamen kurtulduğu söylenemezdi. Bu sadece çocuklar farklı bir yerde yaşıyorsa oluyordu ve bu da oldukça yerelleştirilmişti, uygulanması çok zor olan bir şeydi ve en basitinden bunun sorumluluğu topluma ait olan bir şeydi.

Koloni Amerika'sı da aynı yöntemi uyguladı ve gerçekten de, ya evlilik dışı hamile olan, kocası ölen, savaşa giden ya da başka bir şey işte her neyse, hamile kadınlar doğurmak üzereyken bir nevi bir köyden bir diğerine takip edildiler. Çünkü orada yaşayan insanlar biliyordu ki eğer çocuk o köyde doğarsa, bundan sonrasında da çocuğa ve anneye, fakirlere yardım etmek toplumun görevi olduğu için, yardım etmek zorunda kalacaklardı ve gerçekten koloni Amerika'sında o zamanlar buna benzer birçok korkunç ve iyi olmayan hikâye vardı.

Böylece elinizde iki farklı model olmaktadır. Bunlardan biri, elbette sadece Çin ile sınırlı olmayan, çocukların özellikle de doğurganlık durumunda büyük annenin, genelde ise büyük baba ve büyük annenin elleri altında oldukları Çin modelidir. Bu yüzden hareket aslında çok da esnek değildir. Bu büyük neslin inandığı şeydir. Hâlbuki Avrupa'da çocuklar dışarıya açılırlar, kendi evlerini hayatlarını kurarlar ve kültürel alanlardaki değişikliklere daha kolay tepki verebilirler.

Oldukça tuhaftır ki, en büyük erkek çocuk olarak sen babanın ölümünden sonra toprağın sadece en büyük oğla verildiği sistemin sonuçlarından biri olarak toprağı bir arada tutarsın ki böylece, köylü sınıfında, son derece fakir olan büyük bir köylü sınıfına rastlamazsınız; köylülerin çok da fena olmayan miktarda toprağı vardır. Fakat küçük erkek çocukların tümü şehirlere giderler ve topraklarını terk etmeye zorlanırlar. Demografik olarak genellikle evlenmek için gerekli olan güce gerek duymazlar çünkü şehirlerde bu gücü elde etmek çok zordur. Asla evlenmezler, asla çocuk sahibi olmazlar ve daha önce de bahsettiğim gibi şehirlerdeki ölüm oranları inanılmaz bir şekilde o kadar yüksekti ki şehirdeki insanlardan nerdeyse her nesilden yaklaşık üçte biri ölüyordu ve nüfus döngüsünün devamı için kırsal kesimden yeni göçler olmalıydı.

Yine de şehirlerde, hala oldukça büyük miktarda tamamen işsiz ya da neredeyse işsiz bir nüfus vardı. Peki, ne yaptılar? Orduya katıldılar, büyük ordular insan gücü gerektirdiği için, özellikle de erkekler için ordu, en büyük işverenlerden biriydi. Bazı tarihçilere göre Avrupa'nın saldırganlığı, koloniler için yayılması ve bu dönem boyunca içinde olduğu sürekli savaşların hepsi, ordudaki bunca sayıda genç insandan kaynaklanmıştır; çünkü onlarla bir şeyler yapmalıydılar. Ya da tam tersine, bu kadar genç insan ordu için vardı ve onlar hükümdarların yapmaya inandıkları şeyi yapmak için orduya alınmışlardı. Onlar aynı zamanda şehirde yaşamlarını sürdürdüler ve birçok alanda çıraklık yaptılar. Ufak boyutlarda tüccarlık yaptılar ya da bazı el işi üretimi yaptılar ve yine bazı tarihçilere göre; şehirde kendi başlarına idare etmeye çalışan bu kadar çok sayıdaki erkek nüfus, sanayi devriminin temellerinden birini oluşturmuştur.

Bu iki sistem, Çin ve Avrupa sistemi, gerçekten de tamamen birbirinin zıttı idi ve Çin'deki sistem bir anlamda daha insaflıydı çünkü Avrupa'da çocuklar aslında bir nevi kurban edilirlerdi, uğurlanırlardı, onlara hayatta iyi vakit geçir ya da görüşürüz denilirdi; oysaki Çin'de bunu kimse yapmazdı. Çin'de çocuklar hem duygusal olarak hem de ekonomik olarak daha güvenli ancak çok fakir olan ailenin güvenli kollarında, toprağında, evde tutulurdu. Görünen o ki aileye sıkı sıkıya olan bağlılık, büyüklere saygı ve ergen gençlerin isyanının olmaması vs. gibi Çin kültürünün merkezinde olan bu uygulama da bununla beraber olan bütün iyi özellikler, Çin'in bu kadar uzun süre Malthus sefaletini çekmesinin bir sebebi olabilir. İnsanların hayatlarını sürdürdüğü bu toprak parçaları o kadar küçülmüştü ki, son sınırına kadar dayanmış durumdaydı.

Peki, şimdi insanları toprakta tutan bu durumun sonucunu, istatistiklerde görebiliriz. Esasında Çinliler ve başka herkes tarafından gözlendiği kadarıyla Çin büyük bir fakir köylü denizi olmuştu. 1900'lerin sonuna kadar, Çinlilerin % 94'ü köylerde yasıyordu ki bu da onların tarımsal oldukları anlamına geliyordu. Bunun aksine İngiltere'de ise yüzyıl kadar öncesi 1800'de tarımsal nüfus % 37'ye kadar düşmüştü. Bu yüzden İngiltere'nin yüz yıl kadar gerisindeydi, en azından şehirleşme ve sanayileşmede ve dahası. Bununla beraber, yetersiz toprak olduğu için dağıtılan toprak o kadar küçüldü ki insanlar topraktan geçinemez hale geldiler ve bunun sonucu olarak elbette ki toprağı bırakmak zorunda kaldılar ve böylece her yerde oldukları için topraksız işçi sınıfı elde etmiş oluyorsunuz. Fakat Avrupa'da bıraktıkları durum, Avrupa'dan bahsedersek yani köylerdeki fakirlik o kadar kotuydu ki, insanlar şehirlere taşındıklarında bu bir adım daha kötüye gidiş anlamına geliyordu.

Bu gerçekten korkunçtu. 1930'larda hem Amerikalılar hem de Mao, Mao ilk akademik çalışmasını Çin'deki kırsal kesim fakirlerinin koşullarını inceleyerek yaptı ve böylece 1930'larda bir işçiye ödenen ücretlerle ilgili oldukça fazla veri ortaya çıktı. Bir işçiye bir günlük iş için ödediğiniz ücret bir eşeğin yemi için ödenen parayla aynıydı. Bir eşek ve insanın günlük maliyeti aynıydı ki durum bu kadar berbattı. İnsanlar hangisini kiralamayı tercih ettiler peki? İnsan mı kiralarsanız, yoksa bir eşek mi satın alırsınız? Günlük maliyetleri aynı, peki hangisi?

Öğrenci: ne yapacağınıza göre değişir.

Profesör Robert Wyman: peki insanın ve eşeğin yapabildiği her şey diyelim, ama özellikle de eşekler, bir eşek ne yapabilir ki? Bir şeyler taşır. Görünen o ki insanı tercih ettiler. Peki ya neden? Çünkü eğer bir eşeğiniz olursa onu her gün beslemek zorundasınız, hatta çalışmadığı günlerde bile. Fakat eğer bir insanı işe alırsanız ona çalıştığı gün için ödeme yaparsınız, özellikle ve temel olarak da geçinmesini sağlayacak kadar az bir düzeyde, sadece az çok eşeğinkiyle aynı olan miktarda çalışmasını sağlayacak kadar yeterlilikte yiyecek verirsiniz. Ayrıca ihtiyacınızın olmadığı durumlarda da, hasat bittiği zaman ya da taşıyacağınız bir şey olmadığı zaman mesela, sadece güle güle dersiniz. Bütün zamanlar boyunca Çin şehirlerinde gördüğünüz şey çok az miktarda mekanize olmuş ulaşımı vardır, her şey çekçekler ile taşınırdı; çekçek bir koltuktur fakat insan taşıyıcılar bütün eşyayı şehir içinde ve şehirlerarasında taşıyorlardı.

Ayrıca tarlalarda da iş o kadar ucuz ve tarla başına düşen insan sayısı o kadar çoktu ki ağır iş yaptırmak için hayvan kiralamanızı sağlayacak hiçbir ekonomik teşvik yoktu. Bu yüzden, Çin'de çekim hayvanlarının yoksunluğu söz konusuydu ki, Avrupa ve Çin arasındaki şaşırtıcı bir fark da işte bu tür hayvanların yokluğudur. Çok tuhaftır ki bu tür yük çeken hayvanlar sadece çekme işini yapmıyorlar aynı zamanda gübre de sağlıyorlardı ve Avrupa sahip olduğu bütün hayvanlarından yeterince gübre elde ediyordu. Bundan dolayıdır ki Çinliler de insan gübresi kullanmak zorunda kaldılar. Onların adlandırdığı haliyle "gece toprağı" olan tarlalardaki insan gübresini yayma işi tamamen yük çekme hayvanlarının yokluğundan kaynaklanmaktadır. Bu durum 1970'lerin sonuna kadar devam etti, Çin'in bazı bölgeleri halen çiftlik hayvanı alamayacak kadar çok fakir durumdadır. Makineleşmiş bir çiftçiliğiniz yok, iş gücü o kadar ucuz ki ne şehirlerinizde motorize ulaşım araçları var ne de kırsal kesimlerinizde tarımsal makineleşme var.

Toprak çok kalabalıklaştığı için bu tür insanların içine düştüğü çok fakir durumda varlıklarını sürdürmeleri Çin'in gerçekten büyük bir zayıflığıdır. Tepede imparator ve yargıçlar görkemli bir zenginliğe sahipken bu zenginlik gerçekten ama gerçekten de çok fakir olan köylülerin oluşturduğu grubun desteğine dayanmaktadır. Avrupa iyi bir gemi ve nakliye sektörü ve modern silahları geliştirirken, modern silahlanmayı geliştirmeye başlamışken Avrupa'dan nerdeyse bütün dünyaya güçlerini yayabildiler. Avrupa'dan Çin'e gemiyle gitmek çok da kolay değildi fakat 1800'lerin ilk yıllarına kadar Avrupa Çin ordusunu yenmek için Çin'e yeterli askeri gücü gönderebiliyordu.

Geçen defa bahsettiğim gibi aynı zaman diliminde Britanya'nın Çin'le olan ticaretinden korkunç bir ticari açığı vardı. İngilizler çay bağımlısı olmuşlardı ve bütün paraları gidiyordu. Çay bağımlılıkları, tüccarlar her nasılsa çok zekiydiler çünkü paraya boğuluyorlardı. İngiltere en basitinden aslında tüm parasını kaybediyordu ve eğer ticari dengeyi sağlamasalardı Avrupa sanayi devrimini durdurabilecek olan bir iflasın eşiğine gelecekti. Sanayi devrimini beslemesi gereken para, aslında kafein bağımlılığını beslemesi için Çin'e gidiyordu. Bu gerçekten de çok hem de çok büyük etkiydi ve bu yüzden İngiltere ticari dengeyi tersine çevirme çabasıyla Çin'e Hindistan'dan afyon ithal etmeye başladı ki bu da işe yaradı. Bundan bahsetmiştim ki Çinliler seslerini yükselttiler ve " hayır, insanlarımızı bağımlı yapamazsın" dediler, İngiltere ise özgür ticaret diyerek karşılık verdi ve Birinci ve İkinci Afyon Savaşlarında Çin'i işgal etti.

Yaklaşık 1840 yılına kadar şu açıktı ki Çin askeri olarak kâğıttan kaplandı. Çok güçlü bir otokratik devlette çok büyük bir nüfusa sahip olmalarına rağmen, batının askeri gücüne yanıt veremediler. Kısa bir süreliğine Afyon Savaşından önce bir kere yendiklerinde Çinliler afyon kaçakçılarını ülkeden defettiler. Peki, onlar nereye gittiler? Şu anda Hong Kong olarak adlandırılan güney Çin'in kıyılarından içeride olan küçük bir dağlık adaya gittiler. Kaçakçıların sığınağı olarak başladı ve temelde büyük Jardine Metheson ve bütün büyük İngiliz zenginler aslında Çin'deki afyon ve uyuşturucu ticaretinden doğmuştur. İngilizler, Çin'in bazı bölgelerini kontrol etmeye başladılar, sonra Almanlar, sonra Fransızlar geldi ve Amerikalılar Çin hükümetinin biraz olsun gücü varken o dönemde İngilizler ve diğerlerine uyguladığı bazı yasaklamalardan muaf bir şekilde uyuşturucu ticaretine karışmaya başladı.

Daha sonra 1900'lerin başlarında Japonya modernleşti ve Çin'i işgal etti ve bunun nihai sonucu şuydu ki ilk Afyon Savaşı'ndan beri 115 yıl boyunca Çin aslında Avrupalı sömürgeci devletlerin ve yeni ortaya çıkan sömürgeci Japonya'nın insafına kalmıştı. Son bölüm ise tabi ki de Japonya'nın Çin'i işgal ettiği ve Çinlilere akıl almaz şekilde acımasız davrandığı 2. Dünya savaşı oldu. Ve size eskilerden bir şey okuyayım, Nanking'in tecavüzü ile ilgili bir hikâye ve bundan sonra da çok, hem de çok kısır döngü şeklinde bir iç savaş olan ve komünistler tarafından kazanılan komünistler ve milliyetçiler arasında bir savaş oldu. Aslında Çin bu 115 yıllık hükümet çözümsüzlüğünden ve dış kuvvetler tarafından sömürülmesinden dolayı perişan oldu.

Bu, tarihe atılan bir dipnot olarak, toprak kıtlığı da Çin için büyük bir sorun olmayı sürdürüyordu. Özellikle de kurak ve tepelik topraklar, size bir defasında şunu dediğimi hatırlayabilirsiniz ki Amerikan yiyecekleri Çin'e girdikçe ve çiftçilik arttıkça insanlar da kurak ve dağlık topraklarda da yiyecek yetiştirebileceklerini öğrendiler ve bu yüzden nüfus işte bu verimsiz topraklara yayıldı.

Şubatta, sadece bir ay önce bu yıl şubat ayının sonunda the Times ‘da bir haber vardı. Habere göre Çin şu anda aynı zamanda her yarım yüzyılda bir yaşadıkları anlamına gelen 50 yıldır en kötü kuraklık dönemini yaşıyormuş ki bundan dolayı da aslında çok da inanılması güç ve sıra dışı bir şey değil. Buğday ürününde mesela, bir çiftçinin toprağı yaklaşık yarım hektarın 3’te 1’i kadardır, size, kişi başına düşen ortalama tarım arazisi miktarının yarım hektarın 10’da 1’i kadar olduğunu söylediğimi hatırlarsanız. Yani bu adam böylece zengin olmalı çünkü olması gerekenden ortalama 3 kat kadar çok toprağı var, yani yarım hektarın 3’te 1’i. Peki, neden bu kadar çok toprağı var? Çünkü kurak bir bölgede dağlık bir yamaçta tarım yapmaktadır. Böyle bir yerde yarım hektarın 10’da 1’i büyüklüğünde bir toprakla geçinemezsiniz, yarım hektarın 3’te 1’i büyüklüğünde bir toprağa ihtiyacınız olacaktır.

Bazı tarım bölgelerinde su yatakları o kadar tüketilmiş durumda ki artezyen kuyularından su çıkarmak için neredeyse 1 km aşağıya inmeli çünkü daha yukarıda olan su çoktan tüketilmiş durumdadır. Bu kuraklığı yasayacaklardı zaten. Bu insanlar iyi zamanlarında yarım hektarın 3’te 1’i kadar olan toprakla geçiniyorlar. Dağlık, kayalık olan ve kurak yamaçlarda daha fazla yapamazsınız. Ve şimdi de dünyadaki ekonomik çöküşle birlikte kırsal kesimlere, tarlalara milyonlarca göçmen geri dönmektedir ve bunlar bir şekilde, her nasılsa çok kötü durumdaki tarımla desteklenmek zorundadır.

Son olarak Kore Savaşı’ndan sonra, Kore savasından bahsetmeyi unutmuş olabilirim bu arada, Amerika’daki bazı grupların dediğine göre Amerika Çin’i işgal edecekti. O zamanlar bunların Çin’i bombalayarak taş devrine geri götürmekle tehdit ettiği zamanlardı. Bu ifadeyi biliyor muydunuz? Bu ifade Çin’i taş devrine geri bombalamanın en büyük destekçilerinden olan Kaliforniya’dan senatör William Knoland’a ait idi. Birleşik devletler Çin’i işgal etmedi ve Çin Kuzey Kore’de onlarla savaştı. Oldukça iğrenç bir durumdu bu. En sonunda barış oldu. Verilerimiz Kore savasının sonuna denk gelen 1952’yi göstermektedir ki bu dönemde Çin 13. Yüzyıldaki Sung Hanedanlığının sonunda sahip olduğu kişi başı milli gelirden belirgin bir şekilde daha düşük bir orana sahipti. 700 yıl geçmiş ve bu 600 – 700 yıl boyunca insanlar için de olsa hiçbir gerçek ilerleme olmamıştır. Bu durum tam tamına nüfusun ve üretimin oldukça çok arttığı fakat ikisinin de birbirini götürdüğü ve açık bir ilerlemenin olmadığı Malthus’un tarif ettiği durumdur.

Çok güçlü olan ve gücünü kullanmaktan ve otokratik olmaktan çekinmeyen yeni bir komünist hükümet geldi. Hemen bir takım iyi işler yaptılar, yoğun bir şekilde halk sağlığına yatırım yaptılar ve hijyen, hastalık kontrolü ve böcek ve haşere kontrolü için en temel önlemleri aldılar. Bu büyük bir şeydi. Hoparlörler, evet o dönemde Çin’in her yerinde hoparlörler insanlara bir şeyler söylüyordu ve düşünmek için zamanınız yoktu çünkü her yerde size konuşan hoparlörler vardı. “Şerefli büyükler lütfen yerlere tükürmeyiniz.” Herhangi biriniz- Çinli- bunu ya da bununla ilgili hikâyeler duydunuz mu hiç? Duymuşsunuzdur. Sinekleri öldürmek için büyük bir kampanya vardı çünkü sinekler tuvalette olmayan ya da tuvaletten henüz gitmeyen dışkılardan hastalıkları yayıyorlardı bu yüzden önce dışkıya konuyorlardı ardından da size konuyorlardı. Bu yüzden aynı şey, bir sineği ilaçladılar ve böylece milyonlarca sineği öldürmüş oldular. Sebebi sineklere yönelik bu büyük operasyon mudur, değil midir bilmiyorum ama sinekler Çin’de eninde sonunda kontrol altına alındılar.

Bunlardan dolayı hatırlayınız ki hükümetin mahvolmuş bir ülkede kontrolü ele aldığı 1949 yılından 1957’ye kadar 8 yıl içinde ölüm oranı daha önceki orana göre yarı

yarıya azaldı. Bu muhteşem, muhteşem bir başarıydı. Peki, ölüm oranını yarı yarıya indirdiğinizde ne olur? Tabi ki nüfus patlaması; bu yüzden Çin komünistler başa geldikten sonra en aşırı nüfus patlamasını yaşadı. Artık cahil değillerdi. Nüfus patlamasından endişe ediyorlar mıydı? Yanıt, tabi ki de hayır. Marksist teori oldukça doğumdan yana bir düşünce taşıyordu. Marks, Malthus'tan nefret ederdi, komünistlerin uzunca bir Malthus karşıtı yazıları vardır, sosyalistler ise Malthus'a hakaretler yağdırır, çünkü gerçekten de iki zıt kutuptular. Şimdiyse bir tür sağ kanat ve aşırı sol grup Malthus'a karşı çıkar ve liberaller ile ılımlılar ona daha yakındır.

Her halükarda, Marksist teori aslında bunu söyler. Kapitalist ekonomiye bir bakın; kapitalist işçiyi alır, fabrikada çalıştırır ve ekonomide bir fazlalık yaratırlar, böylece kapitalist bu fazlalıkla oldukça iyi bir şekilde yaşayabilir. Sosyalist ekonomi de aynısını yapabilir. İşçiyi çalıştırabilir ve onun üzerinden bir fazlalık yaratabilir fakat büyük ve görkemli köşkler ve purolar almak yerine; sosyalist hükümet o parayla insanların yararına tekrar yatırım yapar ve böylece daha fazla insan daha mutlu olur. Orijinal Marks doktrininde, Marks şunu açıkça söylemektedir ki kapitalistin işçiyi sömürdüğü gibi devlet de insanların yararına harcaması koşuluyla insanları sömürebilir. Bunu Marks'tan Çin'e tercüme edildiği şekliyle söylersek, onlar Malthus teorisini her insanın bir ağızla doğduğunu yani insanın tüketici olduğunu ve bunun da keki böldüğü anlamına gelen insan-ağız teorisi, yani temelde Çince'de "ren kou lun" gibi bir şey olarak adlandırıyordu. Marksistler ise teorilerini bir insanın sadece tüketmek için bir ağızla dünyaya geldiğini değil de aynı zamanda iş yapmak için bir elle de doğduğu anlamına gelen insan – el teorisi olarak tercüme ediyorlardı. Esas soru ise sosyalist devletin ellerin, ağzın gerektirdiğinden daha çok üretmesini sağlayıp sağlayamayacağıdır ki bu yüzden bir şey almadılar ve fazla nüfustan yanaydılar.

1949'da oldukça perişan haldeki bir ülkenin başına geçen Mao "devrim, artı üretim Çin'in büyük ve artan nüfusuna iş vermesini ve onları beslemesini sağlayacaktır" dedi. Bazı gerçekleri öğrenene kadar endişelenmediler. 1953'te ilk ulusal nüfus sayımını yapabilecek kadar istikrarlıydılar. O zamanda ülkede 426 milyon kadar insanın olduğunu düşünüyorlardı ve bu sayı iç ve dış savaşlar ve Çin'deki doğal afetlerden dolayı yüzyıl içinde artmamıştı. O halde aslında bu şartlar altında nüfusun artmayacağını düşünüyorlardı. Ardından bir nüfus sayımı yaptılar ve tahmin ettikleri sayıdan yüzde elli daha fazla olan 600 milyon kişi saydılar.

Bulmayı bekledikleri ve buldukları miktar, yani hata o zamanki bütün Amerika'nın nüfusuna denkti; bu yüzden de bu onlar için büyük bir şok oldu. Sonunda ise Çin mantıklı davrandı ve acilen sterilizasyon ve kürtajı bir de gebeliği önleyici hapların ithalini ve satışını yasallaştıran gebelik önleyici hap ve kürtajı teşvik eden yasayı çıkardı. Ortada küçük bir sorun vardı; herhangi doğum kontrol araçları yoktu ve bunu üretecek imkân ve araçlar da yoktu bu yüzden bunların ithalini yasallaştırdılar ve ithal ettiler. Ancak, o zamanlarda Çinlilerde döviz yoktu çünkü herhangi bir ekonomik gelişmenin çok çok gerisindeydiler, bundan dolayı da yabancı paraları yoktu işte.

Şehirlerde ise her zaman biraz para vardı, bu yüzden şehirlerde bazı gebelik önleyici haplar ve aletler vardı fakat o zamanlar insanların büyük çoğunluğunun yasadıkları yer olan kırsal kesimlerde ise esasında bunlara erişim yoktu. Ya da diyelim ki erişimleri oldu o zaman da buna maddi güçleri yetmiyordu, bu yüzdendir ki devletin bu politikası aslında anlamsızdı.

Peki, hükümet ne yaptı? 1956'da bir şeyi açık açık söylemenin bir işe yaramadığını fark ettiler ve o zaman 'biz de geleneksel tıbbı kullanalım' dediler. Bütün eski, geleneksel doktorlara ne yapmak gerektiğini sordular. Gebeliği önlemenin geleneksel yollarını biliyor olmalısınız, geleneksel bir yolu olmalı bunun ve kadınların çocuk sahibi olmalarını engelleyen bir şeyler olmalı dediler. Bunlardan biri oldukça popüler oldu, özellikle de basında. Regl döneminin bitmesini takip eden üçüncü günde, kadın 14 tane canlı kurbağa yavrusu yemeli, ardından ertesi gün de 10 tane daha yemeli sonra da kadının 5 yıl boyunca çocuğunun olmayacağı garantiydi. Eğer ki kadın bunu iki kez yaparsa, bu durumda geleneksel tıp kadının kalıcı olarak kısırlaşacağını söylüyordu.

Hükümetin böylesi bir politikanın gerçekten arkasında olup olmadığını tam olarak net değildir. Bu hükümetin uyguladığı bir prosedürdü, fakat medya bunu aldı ve Çin'de bu büyük bir medya konusu oldu ve insanlar tarafından da çokça takip edildi. Çin'deki çok küçük bir çevreci grup insanların bütün bu kurbağaları yediği için kurbağaların soylarının tükeneceği konusunda gerçekten endişeliydi. Nihayetinde Çin Bilim Akademisi bunu araştırmaya başladı, istatistikler tuttu, bazı deneyler yaptı ve tam olarak ne bulduklarını bilmiyorum fakat sonunda; hayır, bu işe yaramıyor dediler.

Şimdi tahtamıza geri dönelim, şimdi ne yapacağız. Hımm, bir sonraki raunt olan 1957/1958 akupunkturun gebeliği önleyici tedavi olarak kullanıldığı yıllardı. Unutmayın ki akupunktur Çin'de asla burada kullanıldığı şekliyle ve amacıyla kullanılmamıştır ve kullanılan iğnelerin sterilize edilmemesinden dolayı hepatitin yayılmasından başka da bir işe yaradığına dair bir kanıt yoktur. Bunu bütün Asya boyunca görebilirsiniz. Bundan daha önceki derste de bahsetmiş olabilirim, işte bu yüzden haydi, şimdi bunu gebeliği önlemede kullanalım dediler ve tabi ki de herhangi bir faydası da olmadı.

Politik olarak hükümet, tekrardan, çok yeni bir şeydi ve geleneksel Marksistler hala daha diğer daha modern olan devletlerin desteklediği aile planlamasına karşıydılar bu yüzden hükümet kararsızdı ve bu konuda bölünmüştü. Fakat 1956'da, o zamanda çok güçlü biri olan başbakan Zhou En-lai çocuk doğumuna sınırlandırmalar getirmeye çalıştı ve nüfus üzerine batı düşüncesinden, ileriye doğru ise Malthus'tan oldukça etkilenen güçlü ve etkili ekonomistler tarafından da destekleniyordu. Hemen bir sonraki yılda, yani 1956 bütün bunlara, doğum kontrolünü uygulamaya çalışmaya başladıkları yıldı ve hemen bir sonraki yılda bir Çinli temizliği vardı.

1957 yılında sağcılık karşıtı bir kampanyaları vardı ve Batılı fikirlerden ve Batılı ekonomik fikirlerden çok etkilenmiş insanlar- - unutmayın Malthus Batı ekonomisinin babası olarak adlandırılırdı- -arındırıldı ve onlar aile planlama kampanyalarına katıldılar. Sonunda, aile planlaması üzerinde hiç etkisi olmadı, hiçbir metot, hiçbir eğitilmiş aile planlama personeli, kırsal kesimlerde hiçbir altyapı ve bununla alakalı hiçbir gelenek yoktu.

1958 yılında, parti komünleri organize etmeye başladı ve muhtemelen siz onlar hakkında epey bir şeyler biliyorsunuzdur. Bunlar tek bir halk içerisinde 5,000 aileli dev tarımsal teşebbüslerdi. 5,000 ailenin sahip olduğu topraklardan elde edilen tüm ürünler havuza toplandı ve birlikte üretip, birlikte tükettiler. Bazı yazlarda klimatik sebeplerden dolayı hasat çok harika oldu ve bilgiler geldikçe Komünist Çin liderleri cevabın halkta olduğuna karar verdiler. "Bu halk sistemi altında ne kadar iyi olduğumuza bakın." Ürettiklerine bağlı olarak ödüllendirilen ve ya da cezalandırılan

kadrolar kesinlikle çılgınca rakamları şişirdiler ve kırsal kesim üretiminin iki kat fazla olduğunu, on kata kadar arttığını ve hatta daha fazla arttığını iddia ettiler. Gerçekten hasat iyiydi fakat diyebiliriz ki zayıf politik süreçten dolayı son derece şişirildi.

Resmi olarak aile planlamaya zorlanan, işleyen gerçek bir politika olmayan, bunun lehinde olan sağcılardan kurtulmak istenen yıllardan sonra 1958 yılında onlar tekrardan geri adım attılar. Aile planlamasından uzaklaştılar ve 1958 yılında Komünist Partinin Merkez Komitesi, halkın çok başarılı olduğunu ve Çin'in aşırı nüfus konusunda daha endişelenmemesi gerektiğini söyledi.

Bunun tersine, sorun "nüfusun aşırı olması değil, iş gücünün yetersiz olmasıydı." Temel olarak taşıdıkları şey, Jonathan Spence' Çin Tarihi'nde diyor ki "ütopyanın bu görüntüsü zehirleyiciydi." Dünya görünüşünün ayarı kaçar kaçmaz, tehlike çok da arkada değil hemen arkanızdadır ve bu, Büyük Sıçramaydı.

"Büyük Sıçramanın" içeriği şudur; Amerika Çin'i tehdit etti ve nükleerle temelde de imha etmeyle tehdit etmeye devam ediyordu ve Mao buna yanıt verdi: "eğer sen yüz milyon insanı öldürürsen, ben çok daha fazla insana sahibim"; çok acımasız ve ters bir yanıt. Mao ve tüm Çin'in bildiği yanıt Amerika'yı askeri güçte yakalayabilecek kadar hızlı sanayileşmeydi. O, Çin'in yeterince hızlı sanayileşmediğini ve Batı seviyesini hemen yakalamak zorunda olduğunu biliyordu. O, aslında - -emretti- - emirler sanayileşmeye olan gücü ortaya koymak için merkezi bürokrasiden gönderildi.

Tarımı unutun, çok yiyeceğimiz var, halk çok yiyecek üretiyor, endişelenmemizi gerektirecek bir şey yok. Hatta arka bahçenize demir döküm aleti koyun, ufak ocaklar inşa edin, demir dökümü yapın. İnsanların demir cevheri yoktu ve böylece oldular, tencere ve tavalarını aldılar, onları döküm aletinin içine koydular sonra tarla araç gereçlerini aldılar ve onları da döküm aletinin içine koydular. Eğer Çinliyseniz, ailenin ya da başkalarının o günlerle ilgili konuştuğunu hatırlıyor musunuz? Ve yine sen; burada Çin'de doğan kimse yok fakat o çok çok büyük arka bahçe demiriydi ve iki şeyle sonuçlandı. Birincisi, tarım araç gereçlerini harap ettiğinde, tarım berbatlaşır ve arka bahçende dökümünü yapabileceğin demir iyi demir olmaz bu yüzden bu çok da faydalı değildi. Bunun yan etkisi şuydu ki tarım ürünleri düştü, kesinlikle düştü.

Aynı zamanda halkın bir parçası olan insanların hep beraber yemek yiyebildikleri yerler olan aşevleri kuruldu. Amacın iki basamağı vardı. Birincisi istedikleriydi- - Çinliler ülkeyi modernleştirmek için çok çalışıyorlar, ülkeyi geliştiriyorlar ve her ailenin eve öğlen ve ya akşam yemeğiyle gitmesi özellikle ilkel yemek yapma, toplama ve hazırlama teknolojisiyle yemek hazırlamayı içeren büyük bir iştir.

Kendini yemeğe adayan ekibiniz varsa, binlerce insan için yemek yapabilirsiniz, o zaman açısından etkili bir şekilde yapılabilir. O, ekonomik açıdan çok etkili bir şeydir. O, ayrıca evde çalışmak zorunda olan kadın için feminist taraflı bir tedbirdir. Kadınlar tarlalarda çalışıyordu, erkeklerse eve gelip dinlenebiliyordu fakat kadınlar aynı zamanda yemek ve çocuklarla da ilgilenmek zorundaydı. O, hem ekonomik rasyonelleştirme tedbiri hem de feminist taraflı bir tedbirdi. Sonuç ise tüketim artışıydı.

Geleneksel olarak Çinliler dünyadaki tüm fakirler gibi çok tutumlu oldular her pirinç tanesini sayarlardı. Fakir bir ailede yiyecek varsa sadece hayatta kalabilmek için

gerekli olanı yer ve geri kalanını daha sonra yemek için saklar, çünkü gelecek her zaman çok belirsizdir. Ortak kullanılan bir mutfak varsa yiyeceğinin hepsini yememek pek da yarar sağlamaz çünkü tamamını yemezsen başkaları onu senin yerine yiyecektir. Herkesin kendine göre bir alanı ve sorumluluğu yok bu yüzden herkes çok yedi ve tüketim hızla arttığında üretim en alt seviyede oldu. Bu ikisinin zıt olmasının sonucu ise tam bir felaketti.

Felaket gözler önüne serilmişken, Çin o zamanda yeterince otoriter bir yapıya sahipti ki kurmay heyetleri daha yüksek makamlara güzel haberler vermek zorundaydılar, böylece yerel halkın gözleri önüne serilmiş olan felaket haberleri üst makamlara ulaşmıyordu. Görünen o ki üst makamlar gerçekten de tarımsal üretimin tüketimle aynı hızda olduğuna inanıyorlardı. Üst makamlar, özellikle de Mao, sadece kırsal kesimlerdeki tarımsal üretim raporlarının parıltısını görüyorlardı.

Gerçekleşen şey büyük kıtlığa doğru atılan büyük bir adım oldu. Bu dönem boyunca birkaç milyon kişi yetersiz beslendi ve daha sonra da açlıktan öldüler, yetersiz beslenmenin kaynağı oldu bu ve sonra da insanlar açlıktan öldü. 1959'dan 1961'e kadar büyük kıtlıklar oldu, bu kıtlık dönemlerinde kaç kişinin öldüğünü bilmiyoruz. Tahmini rakamlar 20, 30, 40 ya da 50 milyon insanın açlıktan öldüğüdür ancak gerçek sayının ne olduğunu bilmiyoruz.

Şimdi de diğerini önce göstereyim, evet bu eski bir dünya nüfusu göstergesidir, siyah olanlar hariç daha eskilere gidebilirsiniz. Başka da yok, şuradaki görüntüyü görüyor musunuz? Bu dünya nüfusunun bir parçası olarak Çin'deki büyük sıçramayı göstermektedir. Eğer ki dünya nüfusunu daha geriye taşırsanız Kara Ölüm dışında böylesi bir görüntü göremezsiniz. Diğer bütün felaketler bununla katiyen kıyaslanamazlar. Bu, Batının tahmini rakamlarını göstermektedir ki bu da yaklaşık 30, 40 milyon civarı insanın ölümünü işaret etmektedir.

Resmi Çin istatistiklerine göre ölüm oranı 10 milyondan 25 milyona çıkmış ve bölgeye göre bakmamız lazım çünkü 1, 2, 3 yıl boyunca bu şekilde olmuş ki bundan dolayı da belki de daha fazla yani 25 milyon kadar ölüm olduğunu tahmin etmektedirler. Bu resmi Çin istatistiklerinde böyledir. Tabi ki bu aşırı fakirlikte doğum oranı da düşmüştür ancak sonrasında ise yiyecek yeniden var olduğunda artmıştır.

Bundan dolayı hikâyenin ana fikri şudur ki komün sistemin ilk safhalarında Çinliler görünen o ki, kıtlığı kökünden bitirmişlerdir. 115 yıllık perişan bir tarihe sahiptiler, komünistler geldi ve ardından da durum çok hızlı bir şekilde iyileşti ve çözümün onlarda olduğuna karar verdiler. Nüfus gibi temel gerçeklere dikkat etmek zorunda olmadıklarına karar verirler ve gerçeğin doğru olmayan bir görüntüsüne inanırlar. Aynı zamanda, ülke hala felaketin kıyısında yürüyor, kıyının altında kalmadan ve devrimden önceki felakete düşmeden önce de devrimden sonra da onlar kıyıdaydılar fakat farkına varmadılar. Bu yüzden o, aptallıktı. Politik hata onları kıyıya sürüklüyor ve büyük miktarlarda ölümleriniz var.

İnsanlar nüfus ve dünya ile alakalı çevresel kısıtlamalardan konuşurken, burada insan sayısındaki fiziksel kısıtlama çeşitlerinin de olduğunun farkında olmalısınız. İnsanların yaptığı en hassas şey, toplumsal ve politik düzenlemelerdir. Olan şeyler sıkılaştıkça, bunun altında yatan temel bir sorun yoktur, insanların buna karşı politik yanıtları, insanların buna karşı kişilerarası yanıtları uyum sağlayamaz ve bunun gibi büyük hatalar yapmaya başlarlar ve dünyaları yıkılır. İnsanların birbirleriyle yaptıkları

politik ve siyasal düzenlemeler çok hassastır ve nüfus stresi politik ve toplumsal düzenlemeler aracılığıyla felaket boyutta etkilere sahip olacaktır.

Bundan sonra Çin hiç dinlenmedi. Büyük Sıçramadan 1960'ların başlarından 60'ların ortalarına uzanan Kültürel Devrim'e kadar daha çok kargaşa vardı. Büyük açlıktan sonra devlet dersini aldı ve doğum kontrolü ile alakalı tavrını tesis etti ve tekrardan metot, çok büyük bir propaganda haline geldi.

O zamanlar propaganda erkek odaklıydı ve Çin basını 25 yaşına gelmemiş erkekleri müşteri olarak topluyordu. Bunun genç erkekleri seksten kısıtlama demek olduğunu tekrardan hatırlayın. Seks vücut sıvısının yoğun bir şekilde dağılması, cinsel sinir zayıflığı, düşük maneviyat, baş ağrısı, tüm vücutta halsizlik, aşırı zayıflama, sersemlik, tansiyon, hafıza kaybı, erken yaşlanma, zihinsel ve bedensel ağrı ve güçsüzlük olarak tanımlanırdı. Şimdi ben bunları öğrencilerin sorunları olarak duyuyorum, fakat onlar bunu seks eksikliğine bağlıyorlar, fakat aynı zamanda Çinliler bunu sekse bağlıyorlardı bu yüzden seks yaptıkları zaman bu riskleri aldıklarını düşünürlerdi.

Yine de, şehirlerdeki durum böyleydi; şartlar, konut sıkıntısı, şehirlerdeki fakirlik doğurganlığı azalttı. 1964 ve ya 1966'da şehir doğurganlığı kadın başına 3 çocuğa düştü. 1974'e kadar şehirli kadınların doğurganlığı yer seviyesine düştü böylece şehir doğurganlığı hızla aşağı düştü ve çökmeye devam etti, 1980 yılında 1.1 idi.

Kültürel Devrim boyunca seviye yüksek kaldı çünkü o, bir kaostu ve hiç kimse dükkânları izlemiyordu. 1970 yılında kırsal kesimdeki kadınlar arasında seviye 6.4 idi, bu çok eskiden beri geleneksel orandı, yani kırsal kesimdeki kadınlar arasında bilinçli doğum kontrolü yoktu. 1969'lara kadar nüfus 800 milyonu aştı ve 1971 yılında doğumların % 21'i, beş doğumdan biri ilk doğumdu, hemen hemen % 17'si ikinci doğumdu fakat % 62'si 1970 yılında üçüncü ve ya daha fazla doğumdu bu yüzden de herkesin üç ve ya daha fazla çocuğu vardı.

Büyük Sıçrama ve Kültürel Devrim'den sonra siyasi kararlılık sağlandığında, devlet gerçekten ciddi, güçlü bir aile planlama programını başlattı. 1971'den başlayarak onlar Wan, Xi, Shao; yani, 'daha sonra, daha uzun, daha az'ı tanıttılar. Amaçladıkları şey, daha geç evlilik, daha uzun doğum aralıkları ve toplamda daha az çocuğa öncülüktü.

Bunun propagandası yoğun bir şekilde yapıldı. Bu tartışmaya çok açıktır, fakat genel olarak içerisinde çok fazla baskı olmadığı düşünüldü. O, iyi kötü bir gönüllülük kampanyasıydı.

Eğer yapabilirsem, size bir grafik göstermek isterim- -tamam işte bu. Çin'deki toplam doğurganlık grafiği ve yıllarını çıkardım. Bir dakika içerisinde size yılları göstereceğim. Wan, Xi, Shao ve on yıl süren gönüllülük politikası ve daha sonra başta gönüllü olmayan bir çocuk politikasına sahiptiniz ve bunun hakkında ne zaman düşünürsünüz? Tek çocuk politikasının nerede başladığını düşünürsünüz? Bu grafikte nerede? Size politik programların etkisini göstermek için mi? Fikrim yok. Neyse bir çocuk politikasının etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

Öğrenci: Evet.

Profesör Robert Wyman: Evet, bu yüzden onu koyuyorsun - -

Öğrenci: Nereye koyduğumu bilmiyorum.

Profesör Robert Wyman: Tahmin et. Biliyorum ki senin belki de burada … belki de şurada. Bu Büyük Sıçramanın geriye düşüşü. Tek çocuk politikası burada başlar, az çok gönüllülük ve Wan Xi Shao dönemi boyunca yaklaşık 10 yıl alan bu batışı hedef alır. Çin doğurganlığındaki büyük düşüş burada olur ve daha sonra onlar hemen burada tek çocuk politikasına başlıyorlar, size gerçek tarihleri göstereceğim. İşte 1980, tek çocuk politikası burada başlar ve hemen doğurganlık düşer, daha sonra sabitlenir ve sonuç olarak size çeşitli sebeplerden dolayı onun yavaşladığını göstereceğim.

Geriye gidelim, bilmeniz gereken en önemli şey şudur ki 1970 ve 1980 arasındaki tek çocuk politikasından önceki Çin doğurganlığındaki ciddi düşüşün olduğu 10 yıllık düşüştür. Olan şey 1970'lere kadardı, tarif ettiğim gibi kırsal kesimlerde aile planlama servisi yoktu ve sadece birkaç büyük şehirde sınırlı servisler vardı. Bu politikanın bir parçası olarak 1970'lerden başlayarak gebelik önleyiciler bulunur hale getirildi; tabuları etkisiz hale getirmek için büyük propagandalar yapıldı. Köylüler birçok tabuya sahip ve geç evlilik yaptılar ve küçük aileleri cazip duruma getirdiler.

Bu düşüş- -o zamandan beri bunun gibi hızlı düşüşler gördük, fakat bu düşüş zamanında yabacı gözlemcilere göre inanılmazdı. 10 yıl içerisinde doğurganlığımız 6'dan 2.5'ağa düştü. O zamanlarda bu Çin gibi çok geniş ve çok geleneksel bir ülke için inanılmazdı. Demek istiyorum ki bu doğruydu; bu konudaki Çin istatistikleri çok iyiydi. Bu durum, hükümetin tam desteğini alan bir aile planlama programının neleri başarabileceğini gösterir. Bilim adamları bunun insanlık tarihinde bugüne kadar büyük bir nüfusun doğurganlılığında kaydedilmiş en olağanüstü azalma olduğunu söyledi.

1979'da ikinci ulusal nüfus sayımının sonuçları yayımlandı ve nüfusun bir milyara yaklaşıyor olduğu belliydi. Şimdiye kadar biz Çin'in bir milyardan fazla insana sahip olduğunu duymaya alışıktık, fakat daha sonra tek bir ülkenin bir milyar insana sahip olması fikri kesinlikle akıllara durgunluk vericiydi ve hatırlayın 1979, Çin ekonomik mucizesinden epeyce önceydi, bu yüzden bunlar dünyaya gelen bir milyardan fazla fakir insandı. Çin bunu açıkça gördüğünde, sahip olduğu nüfus- - onların çok iyi ekonomik kazançları vardı, gerçekten iyi bir ilerleme yapmışlardı, fakat onlar nüfus artışının bütün kazançlarını yiyip bitirmiş olduğunun farkına vardılar.

Mesela; nüfus sayımından önce 1957 ve 1978 yılları arasında tahıl üretimi yıllık % 2.3 arttı, fakat son derece azalmaya başlayan kişi başına tüketim bu yıllarda sadece % 0.2 arttı, bu yüzden o çok küçük- -on yıldan fazla bir sürede üretimdeki yıllık % 2.3 büyük artış- -20 yıllık dönem, 21 yıllık dönem çok çok iyi fakat, nüfusun yaklaşık aynı oranda arttığında, yaşam standartlarında çok küçük bir ilerleme olacaktır.

Yaşam alanları yarım milyar metrekare kadar arttı. Ev inşasında fakir, küçük bir ev inşaatında; fakat bir şey, yarım milyar metre kare, bir metre bir yard kare gibidir. Nüfus arttığı için, kişi başına düşen konut alanı 4.5 metre kareden 3.6 metre kareye düştü. 3 metre 9 X 9 gibidir ve bu gelişen bir ekonomi içerisinde kişi başına düşen konut alanıydı.

İşlenebilir toprak 1949 yılında 1 dönümden aşağı düştü, 1949'da 2 dönümden 1983'de 1 dönüme düştü ve o zamandan beri de düşmeye devam ediyor. Aynı zamanda Devlet de nüfus sayımından nüfusun ne kadar genç olduğunu, genç nüfusun ne anlama geldiğini ve ne olacağının farkına vardı.

Öğrenci: Hız.

Profesör Robert Wyman: İvme. Üretken yaşa gelen gençlerin sayısı bu yaşlardan çıkanlardan fazladır, bu da demektir ki, daha fazla çocuk taşıyıcısına sahip olacaksın ve onlar bunun farkındaydı. 1982 sayımlarından ve yaptıkları diğer sayımlardan görüldü ki nüfus periyodu üretkenlik dönemini bırakan 40'lı yaşlarda 45 milyon kadın, 30'larında 1/3 daha büyük olan 60 milyon kadın, 20'li yaşlarda 80 milyon ve 13-19 yaş arasında ise 125 milyondu. Eğer 13–19 yaş arasındakiler üretkenlik yaşına geliyorlarsa bu da çocuk taşıyıcılarının sayısının 3 katı demektir yani doğurganlık yaşına giren kadınlar, üretkenlik dönemini bırakanların 3 katı kadardır.

Bu oldukça inanılmaz doğurganlık düşüşünü başarmış olmalarına rağmen, farkına vardılar ki ivmeden dolayı on yıllardır nüfus artmaya devam ediyordu ve onlar bu durum için çok endişeliydiler. O zaman bu durumla nasıl başa çıkacaklarını hesap ettiklerinde Toplam Doğurganlık Oranı 2.5 gibi bir şeydi. Eğer kadın başına bu yaş dağılımında 2.5 çocuk düşüyorsa, ve eğer doğurganlık dönemine girecekler çıkacakların 3 katıysa, doğum oranını düşürmek için ne yapmak zorundasınız?

Şey yapmak zorundasın- - bu matematiksel bir şey.- -1/3'e sahip olmak zorundasın. Doğurganlığa giren kadınlar üç kat arttığına göre, doğumları 3'te 1 oranında düşürmeniz gerekecektir. Ve bebeklerin sayısını düşürmezsin, 1/3'e kadar doğurganlığı düşürmek zorundasın. 2.5 3'e bölünürse 0.8 çıkar. Şimdiki doğurganlık , düşük doğurganlık, 2.5 değerindeki oran, şimdiki düşük doğurganlık oranı demografisi gösteriyor ki üretkenlik yaşına gelen kadınların sayısı 3 kat fazladır., matematik söylüyor bunu, doğurganlık oranını nasıl olursa olsun 0.8 düşürmek zorundasınız.

Bunun çok zor olacağına karar verdiler ve aynı zamanda tek çocuk politikasını başlattılar. Çin tarihinde bugüne kadar sahip oldukları en düşük doğum seviyesi zamanında tek çocuk politikasını başlattılar. Uygulamadan yıllar sonra 1986 yılında önceki yıldan bir milyon fazla doğum var, doğumların sayısı da artmaya devam ediyor.

Bu politika Çin hükümetinin istediği gibi son derece başarılı değildi. 2000 yılında nüfusu 1.2 milyarın altında tutmak istediler. Buna yaklaşmaya başlarken 800 milyar civarındaydı ve onlar umutsuzca rakamı 1.2 milyarın altında tutmayı umuyorlardı ve bunu yapamadılar, rakam 1.3 milyardı.

Kağıt üzerinde politika çok acımasızdı.1982/1983 yıllarındaki düzenlemeler her köyün doğum sayısına kota getireceğini ve köyün önde gelenlerinin bekleme listelerinin esası üzerinde bunu kişi başına bağlamak zorunda olacağını içeriyordu. Tabi ki önceden çocuğu olmayanlar listeye girebildi. Bir çocuğu olan kadınlar için zorunlu rahim içi kontrol kaydı hakkına sahiptiler ve eğer ki kadın izinsiz hamile kalırsa, çocuk aldırma zorunlu hale gelirdi, bu hikâyeyi daha önce duymuştunuz.

Tekrar dikkat etmeniz gerekir ki, Qing'in bahsettiği kürtajın devletle herhangi bir alakası yoktu. Kimse bilmeden çocuğunu aldırdı, yardımcıları bilmiyordu, çalıştığı yer bilmiyordu, devlet çalışanları bilmiyordu, o bir ikna etmeydi, o diğer insanlardan gelen etkiydi, o bu köylere sizi ziyaret etmeyi sürdüren, sana "bu acılara katlanacağım ve çocuğumu aldıracağım" dedirtmek için başının etini yiyen komitelerdi. Devletin yapabileceği hiçbir şey yoktu. Çin'de çocuk aldırma ile ilgili olarak istatistikler çok ilginçtir.

Bundan hemen sonra bir aralar -- en azından resmiyette-- geleneksel olan Çin'de evlilik dışı cinsellik yaşanmaya başlandı. Bir ülke modernleştikçe alışmanız gereken şeylerden biri de evlilik dışı cinselliktir. Kızlar evlenmeden hamile kalıyorlardı ve bu akla hayale sığmaz bir şeydi. Bekar ve hamile olan bu kızlara ne oldu? Aileleri onları çocuklarını aldırmaya zorladı. Bazı istatistikler evlilik dışı hamile kalan kızların kürtaj sayısının tek çocuk politikası dönemindeki kürtaj sayısını aştığını gösteriyor. Çünkü, tek çocuk politikası gebelik önleyicileri kullanmaya teşvik etti ve gebelik önleyiciler erişilebilirdi bu yüzden de çocuk aldırmaların sayısı yüksekti ancak haritanın dışında değildi.

Tek çocuk politikası devam etti ve bu konuda kesinlikle şüphe yoktur ki bu temel insan hakları ihlalidir. Bunu duymuşsunuzdur; zorla sterilizasyon, zorla kürtaj. Bunlar kesinlikle oldu. Devlet işinde çalışan yahut da devlet sahipli fabrikalarda çalışan insanları duydunuz ve bu ekonominin küçük bir parçasıydı. Hatırlayın, bu bir sosyalist devletti ve iki veya daha çok çocuk sahibi olan çiftler için çocuk aldırma ve hatta sterilizasyon zorunlu sayılıyordu.

Öğrenci: Aynı zamanda onların yetimleri de var mıydı?

Profesör Robert Wyman: Var mıydı?

Öğrenci: Yetimler veya yetim olan çocukların sayısındaki artış

Profesör Robert Wyman: Evlat edinilmiş çocuklar.

Öğrenci: Doğru. Birçok insanın birden çok çocuk sahibi olması beklenmediğinden bahsediyorum ve kürtaj yaptırmayıp da ikinci bir çocuğa sahip olmayı başarabilenler, bu insanlar çocuklarını yetimhanelere terk ettiler mi?

Profesör Robert Wyman: Evet. Bununla ilgili iyi istatistikler görmedim ve Çin devletinin bu konu hakkında iyi istatistikleri yayınlayıp-yayınlamadığını bilmiyorum. Çok miktarda kız, hemen hemen bütün kızlar, yetimhanelerin fakirliğinden dolayı yetimhanelere gönderildi. Başlangıçta çok parası olmayan kırsal kesimlerdeki yetimhanelerden bahsediyorum, bebeklerin temel ihtiyaçlarını karşılayamadılar, yüksek ölüm ve kötü muameleler yaşandı.

İşte burası, Amerikalıların Çinli bebekleri topluca evlatlık edinmeye başladıkları zamandır ve birçok Amerikalı bebekleri almak için gittiler ve beşiklere bağlanmış, bir deri bir kemik kalmış, vücutlarının her yerinde ağrı olan, çok ama çok kötü durumda çocukların hikâyeleri akla geliyordu. Evet, aslında anlattığım kadarıyla iyi istatistiklere sahip değilim, evet kız çocuklarını yetimhanelere veren kızların sayısında büyük bir artış var. Sanırım bitirmenin zamanı. Gelecek derste de buna devam edeceğiz.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
18. Ders Dökümü
2 Nisan 2009

Profesör Robert Wyman: Avrupa'dan bahsettiğimde, evlilik sırasında Avrupalıların ister istemez çocuk sahibi olduklarını tartıştığımızı hatırlıyorsunuzdur. Ancak bunun insanın üretebileceği maksimum kapasiteden çok uzak olduğunu da söylemiştik. Yine bunun bir takım kültürel kısıtlamalar, geç yaşta evlilik ve benzeri sebeplerden kaynaklanabileceğini düşünmüştük.

Evlilik içi doğum oranının daha düşük olduğu Çin'e baktığımızda ise, bunun kişinin kendi seçimi mi olduğunu, yani birey ne yapması ve nasıl davranması gerektiği konusunda kendi kararını verip vermediğini, yoksa, bu düşük doğum oranın ranzanın alt katında babaannelerin yatmak zorunda olduğu kalabalık evlerdeki kültürel kısıtlamalar mı olduğunu sormuştum. Eğer kültürel kurallar size eşinizle arkadaş olamayacağınızı söylüyorsa üremek için hiç fırsatınız olmayacaktır. Tutkuda bir azalma olabilir ve sonuç olarak size bunun kişisel bir karar değil aksine kültürel bir durum olduğunu söylemiştim.

Konunun biraz dışına çıkacağız ama söylemeden geçemeyeceğim--bu veriyi çok seviyorum, bireyin çocuk sahibi olma konusunda kendi kararlarını veremediğini çarpıcı bir biçimde örnekliyor. Kendi kararını verebildiğini nasıl söylerdiniz?—Büyük bir nüfusa sahipsiniz, hepsiyle konuşma olanağınız yok, belki de yaşlı ve ölü bir nüfus, kendi bireysel kararlarını verebildiklerini nasıl söylerdiniz? Bunu yapmanın yollarından biri, insan olmanın ne olduğuna dair herhangi bir makul fikir altında, doğurganlıklarını etkileyebileceğini düşündüğünüz başlarından geçen bireysel olayları hesaba katmaktır. Bu olaylardan biri bir çocuğun ölümüdür. Bu sık karşılaşılan bir durum, demek istediğim hepiniz belli bir sayıda çocuk istiyorsanız, bilinçli bir şekilde bunu kontrol altında tutacağınızı söylerdiniz—eğer çocuklarınız ölürse, daha fazla çocuğunuz olması için daha çok ve daha uzun süre çaba göstereceksiniz.

Burada 1982 yılındaki Çin'in nüfusunu görüyorsunuz, yani tek çocuk politikasının başladığı dönemden bahsediyoruz. Burada 1982 yılına kadar çocuk doğurmayı bırakan kadınlar yer almakta; yani tam da tek çocuk politikasından önceki nesil. Bu size pek çok veri sağlar, fakat şuraya bir bakın, ilk dört çocuğa ne olduğundan bahsediyor ve size iki durum sunuyor: ya hepsi öldü, ya da hepsi yaşadı. Bu grafikte gösterilmeyen pek çok ara durum var ve bir takım yaş etkeni varsa bu da yaşla birlikte yayılıyor.

Burada annenin en son doğumundaki yaşı gösteriliyor, eğer bütün çocukları yaşasaydı ya da ölseydi, annenin gerçekten de daha fazla çocuk isteyebileceğini düşünebilirdiniz. 38,7 yaşında doğurmayı bırakıyor. Hepsi yaşasaydı bir yılın onda biri kadar zaman önce yani yaklaşık bir ay daha erkenden çocuk yapmayı bırakır. Aynı şekilde biraz daha yaşlı grup için bu rakam 0,4 yıl, yani yaklaşık dört ay sonra, bu da yine 20 yaşındaki kadınlar için 0,1 ay—ilk doğumlarındaki yaşları.

Pardon, doğurmayı bıraktıkları yaş büyük oranda doğurmaya başladıkları yaşa bağlıdır. Farklı yaşlarda doğurmaya başladıkları için bu konuda rakamlar farklıdır, fakat dört çocuk ölmesine ya da yaşamasına bağlı olan yaş gruplarında bir fark

yoktur. Bu sadece—bana göre bu mümkün olduğu kadar çocuk sahibi olmak için gösterilen devamlılığın ve çabanın sadece o olaya bağlı olmadığını gösteren hayret verici istatistiksel verilerdir.

Bu konuya başka bir örnek; bu çoğunlukla Asya üzerinde tartıştığımız bir konu, dünyanın pek çok yerinde, özellikle de Çin'de erkeklere ihtiyaç duyuluyor, erkek çocuklar kız çocuklara göre daha fazla tercih ediliyor. Burada kaç tane erkek ve kaç tane kız çocuğun olduğunu gösteren bir veri dizisi var. Burada da—ne erkek ne de kız çocuğu olanlar için soru şu: kaç tanesi hala çocuk sahibi olmaya devam ediyor? Bu rakamlar ilk doğumu yapmaya çalışanların oranını gösteriyor.

Evlenip, ne kız ne de erkek çocuğu olmayanlar 0.958—pardon, ilk önce bir erkek çocukları olanlar; bir erkek ya da bir kız çocukları olanlar. Bir erkek çocuğu olanların % 95,8'i ikinci bir çocuk yapmaya çalışıyor, bu çocuk bir erkek ya da bir kız olabilir. İlk çocukları kız olanların ise % 96,8'i devam ediyor, bu kısmı incelemek zorunda değilsiniz, detaylar önemli değil, fakat özellikle peş peşe yedi erkek çocuğu olanlara bakın, bu kişilerin % 72 ila % 72,5'i tekrar hamile kalmaya devam ediyor. Peş peşe yedi kız çocuğu olanlara baktığımızda, bu kişiler erkek çocuk sahibi olmayı istiyorlar ve kız çocuk istemeyebilirler, % 3,5'lik bir farkla bu kişilerin % 76'sının hayatlarında bir değişiklik yok.

Yedi erkek çocuktan sonra, yeteri kadar erkek çocukları olduğunu farz edebilirsiniz, oysa yedi kız çocuğu olanlar daha fazla çocuk sahibi olma konusunda istekli olabilirler, fakat her iki grup arasında % 3'lük gibi oldukça küçük bir fark var. Rakamların bir hayli yüksek olduğunu görebilirsiniz, zaten yedi erkek çocuğu olanların % 76'sı doğum yapmaya devam ediyor. Sadece doğum yapmaya devam ediyorlar ve hepsi peş peşe kız olsun ya da erkek olsun, çok az bir fark yaratıyor. Son olarak sekiz çocuğu olanlar –bu oran % 10—daha az, evet, % 10'luk bir fark, grafiğin kalan kısmına uymasa da, hala oldukça küçük bir fark.

Bu da konuyla ilgili son grafik. Yine kadının son doğumundaki yaşı gösteriliyor ve yine aynı türde bir grafik. Peş peşe sekiz kız çocuğu olanlarla peş peşe sekiz erkek çocuğu olanlar karşılaştırılıyor. Erkek çocuk istenen bir kültürde, doğurganlıklarını herhangi bir bireysel yolla kontrol edebilselerdi, pek çok erkek çocuğu olanlar, 'tamam bu kadar' yeter diyeceklerdi ve pek çok kız çocuğu olanlar ise son olarak bir erkek çocuğa sahip olmak için çaba sarf etmeye devam edecekti. Farka bakın eğer 41,4 yaşında peş peşe sekiz erkek çocukları varsa ve 41,7 yaşında, yine bir yılın 10'sa 3'ü kadar daha fazla bir süre halen çocuk yapmak isteyeceklerdir. Sadece biraz daha uzun süre çabalamışlar, üç ay daha uzun.

Temel olarak bence bu verilerin size söylediği şey insanların hayatlarındaki en önemli doğurganlık olayına, ya çocuklarının cinsiyetlerine ya da ölümlerine, tepki göstermedikleridir; insanlar sadece çocuk sahibi oluyorlar. İnsanlar kendi bireysel deneyimlerine ve isteklerine göre değil, kültürel durumlara göre davranıyorlar.

Bu tek çocuk politikasının yer aldığı bağlamdır—ilk önce 'Wan, Xi, Shao' (daha geç, daha uzun aralıklı, daha az) politikası düşüşe geçer ve on yıl sonra tek çocuk politikası ortaya çıkar, yani bu hayret verici bir—burada politika başladığında çocuk doğurmayı bırakan bir nüfus gösteriliyor. Açıkça görülüyor ki doğurganlığın bireysel bir biçimde kontrol edilmesi konusunda en ufak bir düşünce yok. Birden hükümet kalkıp size diyor ki, 'daha az çocuğunuz olmalı' ve size düşüş oranını gösterdim,

1970'lerdeki düşüş oranı inanılmazdı. Geçen sefer size bahsettiğim gibi, bu düşüşten sonra bozulan dengeyi kontrol altına almak için tek çocuk politikasını geliştirdiler ve doğumları dengelendi.

Neden doğumları dengeleniyor? Bu yine doğurganlık düşüşüdür, bu 1970'lerdki daha geç, daha uzun aralıklı, daha az politikasıdır ve büyük düşüşün yaşandığı zaman 1980'deki tek çocuk politikasıdır; daha fazla düşüş yoktur. Bu yetersiz bir hükümetin, eksik bir biçimde yürütülmüş doğurganlık politikasının bir göstergesiydi. Hükümetin bir kolu, diğer kolunun aksi yönünde eylemler yapıyordu. Burada Çinliler- kadın hakları konularında ve kontrol etmede-bir şekilde nüfusu kontrol etmede geç yaşta evliliği teşvik ediyorlardı, kızların 13, 14, 15 yaşlarında ve devamındaki 4 yıl boyunca evlenmelerini istemiyorlardı.

Bu konuda başarılı oldular ve evlilik yaşı 1965'e kadar çoktan 19.5'e kadar ulaşmıştı ve başarılı olmaya devam ediyorlar, evlilik yaşı oldukça iyi denebilecek bir seviyeye, 23'e gelene kadar artmaya devam ediyor. Bu hepinizin—hepinizin değil, pek çoğunuzun olduğundan daha büyük bir yaş. Burada zirveye ulaşır. Peki, hükümet ne yapar? "Evet, gayet iyi gittik, ama şu anda çok endişeliyiz, şurası tek çocuk politikasının kabul edildiği yıldır ve biz buna devam etmek istiyoruz."

İyi bir demografik istatistikleri yok ve bu verilerden haberleri yok, aslında insanların kaç yaşında evlendiklerini bilmiyorlar; yani bunun üstünde resmi bir yaşları var, bu yaşı daha fazla evliliğin gerçekleşmesini önlemek için arttırdılar fakat insanlar bu yaşın altında oldukları için, meydana gelen şey—bir bakalım, geriye doğru gidiyorum. Politikaları olumsuz bir sonuç doğurdu, evlilik yaşını arttırmak için uyguladıkları politika aksine evlilik yaşının düşmesine neden oldu. Sonra gördüğünüz gibi tek çocuk politikasını başlattıklarında, asıl evlilik yaşı ciddi bir biçimde düşüyor. Daha az çocuğunuz olmalı diyen tek çocuk politikası aslında evlilik yaşını azaltan ve (çocuk doğurma sürecini) arttıran yeni bir politikanın aksi yönünde işliyor.

Sonuç ise şöyle, bu, yapılan yeni evliliklerin sayısı, ilk evlilikler ve işte burada bir artış var, sonra da zikzak çizer gibi ilerliyor ve sonra tam da tek çocuk politikasının uyguladığı dönemde, yeni yapılan evlilikler çılgın bir biçimde artıyor. Evliliklerin sayısındaki bu büyük artışı ve Çinli kadınların % 98'inin evlenir evlenmez hamile kaldıklarını ve bir sonraki yıl doğurduklarını düşünürsek, bu tek çocuk politikasını büsbütün etkisiz hale getiriyor. Bu, verilerden yoksun ve hükümetin bir koluyla uyumlu bir şekilde çalışmayan, bir dizi kanun koyan hükümetin diğer bir koludur.

Aslında tek çocuk politikası—sizlere tek çocuk politikasının hiçbir işe yaramadığı izlenimini vermek istemiyorum, fakat farklı istatistikleri de görmelisiniz. Toplam doğurganlık oranının evli olsun ya da olmasın bir yaş grubundaki kadınları kapsadığını unutmayın ve kaç çocukları olduğunu sorun. Evli kadınların yüzdesinde büyük bir değişiklik varsa, o zaman farklı bir istatistik uygulamasınız. O zamanlarda Çin'de olduğu gibi evlilik yaşı değişirse, aralıklı dizilim oranı denilen, size gösterdiğim üçgen grafiklere çok benzeyen, yeni bir istatistik yöntemine başvurmalısınız.

Bu—bu siyah çizgi çocuk sahibi olmayan kaç kişinin bir çocuğu olana kadar devam ettiğini gösteriyor, yani kadınların yüzdesini—ve bu % 95 gibi bir orana sahip. Aslına bakarsanız bu zamanda bütün Çinli kadınlar evlendiklerinde ilk çocuklarını doğuruyor. Şimdi bir çocukları olanların yüzde kaçı ikinci bir çocuk için devam ediyor? Bu politikadan önce yanıt: birden daha fazla olduğunda bile, bir çocuğu olan

kadınların % 98'i ikinci bir çocuk için devam ediyor ve belki bu grupta kısır kadınlar ya da erkekler yer almaktadır, belki de buradaki fark bundandır, ancak bu konuda veriye sahip değiliz.

Bu yine çok yüksek bir oran ve diğer rakamlar, iki çocuğu olanların kaçı üçüncü için uğraşır? Üç çocuğu olanların kaçının dördüncü ya da daha fazla çocuk yapmak istediğini gösteren veriler, vs. daha fazlası için veriye sahip değiliz. Gördüğünüz gibi ilk çocuk sorunsuz bir şekilde meydana geliyor; Wan, Xi, Shao, daha geç, daha uzun aralıklı, daha az politikası ve tek çocuk politikası, ilk çocuğun doğumu için bir sorun teşkil etmiyor. Beklendiği gibi normal bir biçimde devam ediyor, fakat sıra ikinci çocuğa geldiğinde, tek çocuk politikasının başladığı bu dönemde, sonraki doğumlara yaptığı gibi ikinci doğumların sayısını da düşürüyor.

Çoktan evlenmiş olanlara bakarsanız tek çocuk politikasının bir etkisi olduğunu görürsünüz, ancak iki farklı politika, evlilik yaşını düşüren bir politika etkisini kaybediyor ve birkaç yıl boyunca doğurganlık oranı sabit kalıyor. Aramıza yeni katılanlar oldu, size neden bahsettiğimi göstereyim. Bu Çin'deki doğum oranı, toplam doğum oranı denilen şey ve bu da 1970 yılı, daha geç, daha uzun aralıklı, daha az politikasının başlatıldığı yıl ve Çin'de doğurganlık oranının düştüğü on yıl. 1979/1980 yılında tek çocuk politikası başladı ve yaklaşık on yıl boyunca doğum oranı bunun altına düşmez. Misafirlerimiz var sanırım.

Daha önce bahsettiğim gibi, 1960'larda doğum oranlarında ciddi bir düşüş yaşandı, hükümetin 1970'lerdeki Wan, Xi, Shao politikasından bile önce. Şehir nüfusları yenilenme seviyesinin altına düştü. 1970'lerde büyük bir düşüş yaşansa da, kırsal bölgelerde şehirlerdeki gibi bir düşüş yaşanmadı. Ailesinin yaşadıklarından bahseden Qing'in de dediği gibi, şehirlerde hükümet için çalışan ve böylelikle hükümetin sıkı denetimi altına giren daha fazla insan vardı.

Pek çoğu devlet tekelindeki fabrikalarda çalışıyordu, yani sıkı devlet denetimi altındaydılar ve genel olarak şehirlerde insanları kontrol etmek daha kolaydır. Fakat o zamanlar Çinlilerin % 80'i köylerde yaşamaktaydı. Hala oldukça kırsal bir ülkeydi ve işte buralarda durum değişiyor. Birçok köyde insanlar birbirleriyle akrabadır. Yan laboratuardaki profesörün adı Zhong ve onun köyünde herkesin adı Zhong ve hepsi birbirleriyle akrabadır.

Eğer insanlar bir politikaya inanmıyorlarsa, hükümetin dediklerine uymak istemezler ve herkesin akraba olduğu bir toplumda, amcanız akrabası olduğunuz için sizin üzerinizde bir politika uygulayamaz, özellikle akrabalığın ve akrabalar arasındaki ilişkilerin önemli olduğu bir kültürde. Tek çocuk politikası kırsal kesimlerde daha az başarılı olmuştur. Benzer olarak, şehirler daha fazla iş olanakları sunmaya başladığından insanlar kırsal kesimlerden şehirlere akın etmeye başlamıştı, ayrıca nüfus artışı nedeniyle yeterince alan kalmamış, bu yüzden insanlar kırsal kesimlerden şehirlere taşınmaya başlamıştı ve yasal ikamet izinleri yoktu.

Nerede yaşadığını belgeleyen bir sistem vardır ve orada kalmak zorundasınızdır. İnsanlar resmi olarak izinli olmadıkları halde şehirlere gelmiş ve hükümet de bundan dolayı nerede olduklarını bilemediğinden üzerlerinde denetim kuramamıştır, onları kontrol etmek çok zordur. Buna rağmen—daha sonra yine bu dönemde daha önce olan şey meydana gelir—köylüler komün halinde yaşıyorlardı ve geçen sefer onlar hakkında konuşmuştum, binlerce aile büyük bir tarlada, yine hükümetin sıkı denetimi

altındaydılar. Daha sonra Büyük İleri Atılım'la (the Great Leap Forward) komün sisteminin başarısız olduğu fark edildi ve insanlar komünleri terk ederek kendi arazilerini almaya başladılar.

Bu bizim bildiğimiz türden bir satın alma değildir, fakat o arazi üzerinde çalışma hakları vardır. Böylece kendi yiyeceklerini yetiştirmeye başladılar, yiyeceklerin satışı için özel pazarlar oluşturdular ve insanlar ihtiyaçları olan her şeyi hükümetten sağlamıyorlardı. Eğer hükümet politikasına gerçekten karşı çıkarlarsa, hükümete şöyle diyebilirler: "Hoşça kal, sana ihtiyacım yok, ben artık bağımsız bir çiftçiyim ve ne istersem onu yapacağım." Pazar ekonomisindeki değişiklik, bireyler için daha çok ekonomik özgürlük sağladı, her türlü kişisel özgürlük ve hükümete hayır diyebilme hakkını yarattı.

O tarihlerde, basında, neler olup bittiğini gösteren her türlü örnek mevcuttu, örneğin yine 1980 yılından—pardon 2000 yılından- bir örnek var. Tek çocuk politikası 20 yıldır yürürlükteydi, " Kimse Huo Sufia'yı ne istediğini bilmemekle suçlayamaz. 47 yaşındaki çiftçi hep bir erkek çocuk hayali kuruyordu. Yedi kız çocuktan sonra, nihayet 1989 yılında bir erkek çocuğu oldu. Ho ona Gaifeng adını verdi ya da "havadaki-değişim", ve sonra da çocuk yapmayı bıraktı." Yedi kız ve bir erkek evlat, yani bu kişi—çoğu zaman—nerdeyse bütün zamanını tek çocuk politikası altında geçirmiş olmalı; sekiz çocuk.

"Bütün bu çocuklara sahip olmak kolay değil, ama zor da değil" dedi çiftçi. "Eğer köyümüzde işler zorlaşsaydı, eğer onların köyünde kuralı uygulamak için bir kampanya olsaydı" ve Çin günümüzde insanların davranışlarını değiştirmek için bu politik kampanyalara kullanıyor. "Karım çocuk sahibi olmak için başka bir kasabaya gitti" Madalyonun diğer yüzü Huo'nun bakması gerektiği bir karısı ve sekiz çocuğu olmasıdır, ne kadar arazisi var ki? Sekiz, dokuz, on kişi için 4047 metrekarelik (1 acre) bir arazinin üçte biri. Bu iyi bir ekonomik sistem değildir, tam da tek çocuk politikasının uygulanmasının sebebidir.

Basınımız tarafından beslenen bir Amerikan kavram yanılgısı Çin hükümetinin çok monolitik olduğudur. Pekin'de bir genel başkan ya da bazı bürokratlar bunun bir kural, bir kanun olduğunu, herkesin de bu kanuna uyması gerektiğini üstüne basa basa söylerler. Durum hiç de böyle değildir; Çin'in aslında nasıl yönetildiğine dair yazılan bir sürü kitap var ve olay, hükümetin nerdeyse bir slogan vermesidir, tek çocuk politikası, ya da bazen söylendiği gibi yalnız çocuk politikası, bir kurallar dizisi değil, daha çok bir slogandır. Daha sonra bu eyaletlere ulaşır ve her bir eyalet bunu kendi yerel koşullarına uydurarak uygulamaktadır.

Daha sonra her bir eyalet bunu bir ile gönderir ve yine aynı şekilde yerel koşullar altında yorumlanır ve sonra tamamen değiştirildiği köylere ulaşır. Hiçbir köyde kesinlikle tam bir benzerlik yoktur. Sonuç olarak bu politika tam olarak uygulamaya konulamadı. İstatistikler size bunun cevabını vermektedir. Tek çocuk politikasının ilk uygulanmaya başlandığı bu dönemde toplam doğurganlık oranı hiç ikinin altına düşmedi, yani politika tek çocuğu öngörürken, çocuk sayısı hiç ikinin altına düşmedi. Kırsal alanlarda ise 2,5'in altına hiç düşmedi.

Birkaç ders önce gördüğünüz gibi, Qing sizlere çiftlerin tek çocuk yapacaklarına dair söz verdikleri bir belge göstermişti, bu sadece bir söz, öyle yaptığınızı göstermez ve bu sadece bir çocuğunuzun olacağına dair sözdür ve evli çiftlerin % 20'sinden daha

azı bu belgeleri imzalamıştır, bu şekilde hükümete bu politika ile uyuşmadıklarını söylemişlerdir.

Politikanın sıkı bir biçimde uygulandığı 1980'li yıllar boyunca, bütün doğumların neredeyse yarısı ikinci, üçüncü ya da daha fazla çocuğa yapılan doğumlardı. Çin'deki çocukların yüzde sekizinin erkek kardeş ya da kız kardeş, ya da her ikisine de sahipti, pek çok çocuk ikisine de sahipti, 14 yaşın altındaki 300 milyon çocuğun sadece beşte biri tek çocuklu ailelerdendi. 1986 yılında, yine ilk—Soru mu var?

Öğrenci: Bunun, tek çocuk politikasının yetersiz bir biçimde uygulanmasının bir sonucu olduğunu mu yoksa tek çocuk politikasının hiçbir zaman (duyulamadı) tek çocuk olmadığının ve kırsal kesimlerde bu şekilde olmadığının bir etkisi mi olduğunu düşünüyorsunuz?

Profesör Robet Wyman: İkisi de, ilk başta azınlıklar hariç ki nüfusun çok küçük bir bölümüydü, herkes için tek bir çocuk olması gerekiyordu. Size bir dakika içinde anlatacağım—büyük bir tepki aldığı için hemen gevşettiler, bahsettiğiniz şey muhtemelen çok geçmeden köylülere söylendiği—şehirlerin doğurganlığı zaten düşmüştü. Pek çoğu birden fazla çocuk sahibi olmaya hevesli değillerdi. Bu sizin için büyük bir mesele değildi, okuma metinlerinizden birinde bu konu tartışılıyor.

Kırsal kesimde köylüler hala, kesinlikle bir erkek olmak üzere, daha fazla çocuk istiyorlardı, bu yüzden politika hemen değiştirildi, eğer siz—ilk çocuğunuz bir kızsa bir çocuğunuz daha olabilir ve bir erkek çocuk yapmayı deneyebilirsiniz, ama sınır ikidir ve tabii ki bu sınıra her zaman uyulmazdı. Geçen sefer size dediğimi hatırlayın, Çin nüfusu bir milyarı geçtiğinde, ya da geçecek gibi olduğunda hükümet umutsuz bir biçimde nüfusu 2000 yılında 1,2 milyarın altında tutmak istedi, ama yapamadı, nüfus 1.3 milyardı. Hedefi 100 milyon kişiyle kaçırdılar, nüfus şu anda bu sayıyı geçti ve halen büyümeye devam ediyor.

Yine Çin'in yaş yapısı, nüfus momentumu yüzünden, Çin'in nüfusun 2025'e kadar 150 milyon kişi artması bekleniyor. Yani her ne kadar doğurganlığı kısıtlamak için sıkı çalışsalar da, bu farklı politikalar altında ne kadar sıkıntı çekseler de, nüfus günümüzden, 2008'den 2025'e kadar Amerika Birleşik Devletleri'nin toplam nüfusunun yarısı kadar artmaya devam edecek.

Daha önce verdiğim hesaplamayla karşılaştırıldığında, Çin Cumhurbaşkanı Hu Jintao o zamanlarda kişi başına ekonomik verimin dört katına çıkarılmasını planladıklarını söylüyordu. Bu, henüz meydana gelen ekonomik krizden önceydi. Kişi başına milli geliri dört katına çıkarmak istiyordu, bu da Çin'i sadece Avrupa'nın düşük seviyelerine getirebilirdi. 1.3 milyar nüfuslu bir ülke ve onu dört katına çıkarıyorsunuz, bu 5.2 milyar insana denk gelir ve dünya üzerindeki toplam nüfus sadece 6.3 milyar, Çin'in ekonomisinden bahsediyorsunuz ve nüfus büyümesi neredeyse dünyanın ekonomik faaliyetlerini ikiye katlayacak ve böylelikle ekonomik olarak da iki katı daha fazla çöküşe uğratacak bir ülke.

İstikrarın bu dönemi ve evlilik meselesinin yerleşmesinin ardından Çin'in şu anki toplam doğurganlık oranı hemen hemen tüm dünyada olduğu gibi yavaş bir düşüş göstermiştir. Şu anda bu oran 1,6'dır ve hala hiçbir yerde tek çocuk hedefine yaklaşılmış değildir, şu anda 1,6'dır, fakat bu şekilde devam ederse Çin'in nüfusu er ya da geç azalacaktır. Aklınızda bulundurmanız gereken şey, bunun nüfusu azaltmak

için Çin'in rotası olduğudur. Sizlere başladıkları nüfus sayısını, doğurganlık konusunda bireysel isteklere dikkat etmediklerini ve sıkı hükümet politikası, güçlü bir baskı gibi yöntemlerle doğurganlığı düşürdüklerini anlattım.

Doğu Asya'nın diğer bölgelerindeki Çin nüfusu doğum oranlarını daha da azaltmıştır, ya da şöyle söylemeliyim, azaltmaya başlamışlardır, daha düşük bir seviyeye ulaşmışlardır. Söylediğim gibi Çin'deki doğurganlık oranı 1.6 iken, Singapur'daki Çin nüfusu arasında bir kadın başına düşen çocuk 1.4'tür. Japonya'da, elbette Çinli olmayanlarda oran 1.3, Tayvan'da 1.1, Güney Kore'de, yine Çinli olmayanlarda, 1.3, Hong Kong'da 1.0 ve Makau'da 1.0. Bu yerlerin hiçbiri tek çocuk politikası altında değildi. Aslına bakarsınız Makau konusunda emin değilim ama bütün diğer saydığım yerler tek çocuk politikası altında değildir ve Çin politikasından daha az doğum oranlarına sahiptir, bunun neden böyle olduğunu daha sonraki bir dersimizde tartışacağız.

Özellikle Çin hakkındaki konuşmamı bitirip, hepinizin farkında olduğu ekonomik küreselleşme konusu üzerinde biraz duracağım. Küreselleşme nedeniyle Amerika ve Çin ayrılmaz ikili haline geldiler. Ekonomimizin başarılı olması için, pek çok Çin malı almak zorundayız, onlar da bizim tahvillerimizi almak zorundalar, bize mal sevkiyatı yaparak insanlarına istihdam sağlıyorlar ve biz de onlara yeşil dolarları gönderiyoruz. Böyle bir ekonomi büsbütün çılgınlık çünkü aslında hiç kullanamıyorlar—ilginç olan şey aslında onlara gönderdiğimiz parayı hiç kullanamamaları.

Amerika bonolarında bir trilyon dolar civarında paraları olsa ve satmaya çalışsalar, doların değeri sıfıra iner ve hiç pahasına satmak zorunda kalırlar. Bu ayrı bir hikaye, bu delilik. Küreselleşmenin birçok nedeni—sebebi var. Birinci sırada sevkiyat masrafları geliyor, Konteynırlar işin içine girdiğinde bütün bir sevkiyat fikri, Çin'den gelen malların Amerika'nın Batı Kıyısı'na sevk edilme masrafı ciddi bir biçimde düştü. Gemiler berbat parçalar taşır, suyu yarar ve onlar sadece—kullanılan tek enerji suyun bu sürtünmesini aşmak içindir.

Uzun yıllar önce Bolivya'da yardım ekibinden bir adamla konuşuyordum, Bolivya fakirdir, ne yapabilirler ki? Evet, dağları var fakat Amazon'a doğru uzanan sık bir ormanları var, burada pirinç yetiştirebilirler, tarıma oldukça uygun bir arazi, peki neden bunu Lima'ya, ya da Laz Paz'a, pirinç ithal ettikleri Lima ve Peru'ya veremiyorlar. Sorun Çinlilerin onu Yangzte vadisinde yetiştirebilmelerdir; Shanghai'ye doğru nehir boyunca götürülür, bir bota koyulur, sevk edilir ve Lima'da bir liman olan Callao'ya gönderilir. Bu tür bir ihracat Bolivyalılar için kapı komşusu Peru'ya götürmekten daha ucuza gelir. And Dağları inişli çıkışlıdır, maliyeti karşılamak için malları dağların iki zirvesi arasındaki berbat yollarda yüklemeleri gerekir ve kamyon taşımacılığı randımansızdır. Bir malı 15.000 mil uzaktaki Sichuan'dan almak Bolivya'nın Amazon yamaçlarındaki kapı komşusundan almaktan çok daha ucuza gelmektedir, buradan anlayacağımız gibi taşıma masrafları çok önemlidir.

Beyaz yakalar, yani memurların görev aldığı meslek genellikle telekomünikasyondur. En düşük ve en ucuz emek gerektiren işlerin Çin'de olduğunu söyleyebilirdik fakat günümüzde Çin ve Hindistan'ın doğrudan iletişimi telekomünikasyonla sağlanmaktadır bu nedenle memurluk işleri oralara doğru yönelmektedir. Mühendislik, muhasebe, çağrı merkezleri Hindistan'a kayarken, diğer meslekler Çin'e gitmektedir.

Uzun vadede değerlendirecek olursak, uzun vade derken 1000 yıllık bir süreçten bahsetmiyorum, 25 ya da 50 yıllık bir süreçten bahsediyorum, Amerika'nın ekonomisinin geleceğini belirleyecek olan en önemli etken muhtemelen Çin ve Hindistan nüfusunda yaşanan şeylerdir. Buna Endonezya ve Asya'nın geri kalan kısmını dahil edebilirsiniz. Düşük ücretlerle çalışmak isteyen, çalışmaya ihtiyaçları olan inanılmaz sayıda insana sahip oldukları sürece, onlarla rekabet etmemiz mümkün değildir.

Bir Amerikalının yan ödemelerle birlikte neden günde 40 dolar ya da o civarda kazanması gerektiğinin ekonomik bir sebebi yoktur ve günde 40 dolar bir Amerikalı için düşük bir ücrettir. Oysa Çin'in üçte birinde kişi başına düşen gelir günde yaklaşık 1 dolardır, bu da Çin'in üçte birindeki en düşük ücrettir. Bu demek oluyor ki bir işçi günde 2 ya da 3 dolar kazanmaktadır. Kaldı ki biz yan ödemeler dahil olmaksızın günde 40 ila 80 dolar arasında para kazanıyoruz, oysa dünyadaki diğer insanlar 3 dolar kazanıyorlar, bu yüzden işler Çin'e doğru kaymaya devam ediyor; ve sadece Amerika'dan da değil. Meksika'yı da terk ediyorlar. Size Tayland'daki mücevher işinin Çin'e doğru kaydığını anlatmıştım. Günde 2 dolara umutsuzca çalışan bir sürü insan var.

Başka bir şey, şu anda şehirlerde dolaşan 100 milyon insan var, iş bulmaya çalışan göçmen işçiler var ve mevcut ekonomik durumda insanlar işlerinden ediliyor, fakat Çin tarımından da randıman elde edilemiyor. Dediğim gibi, Çin'deki ortalama arazi 400 metre karedir ve bu ekonomik olarak sürdürülebilir değildir. Dünyadaki toplam arazi—Japonya'da sanırım 400 acre (1acre=yaklaşık 4,000 metrekare). Hayır, pardon, dünyada 400 acre. Amerika'da ekonomik bir arazi büyük arazilerin binlerce acresi gibidir.

Çin, eninde sonunda tarımsal rekabete girmek zorunda kalacak, hatta dünyanın geri kalan yerlerindeki alanlar için bile. Bu da demek oluyor ki arazilerinin birleşmesi gerekecek. Bu zaten şu anda oluyor. İnsanlar kendi istekleriyle topraklarını birleştiriyor, bir traktör alacak kadar değerli kılmaya çalışıyorlar, böylece ekonomik rasyonelleştirme gerçekleşiyor. Oradaki rakamları bir düşünün, her birine 0.1 acre arazi düşen 800 milyon köylü var. Bunları birleştirdiğinizde 100 acre arazi yapar, bu hala küçük bir arazidir ve 1000 tane araziyi birleştirmeniz anlamına gelir.

Modern dünyada 100 acre arazi muhtemelen bir ya da iki kişi tarafından ekilir, yani her biri 0.1 akre arazi üzerinde yaşayan 1000 aileden, belki de birleştirilmiş bir 100 acre arazi üzerinde yaşayan iki aileye doğru gidiyorsunuz. Bu da kırsal alanda yaşayan nüfusun % 99'unun başka bir yerde çalışması gerektiği anlamına gelmektedir. 800 milyon köylü varsa ve nerdeyse 800 milyon yeni insan modern çalışma piyasasına girebilmek için bu ekonomik değişiklikleri bekliyorsa, şu anda bizimle ve diğer endüstriyel olarak gelişmiş ülkelerle rekabet eden ve rekabet etmeye devam edecek olan çok fazla sayıda insan var demektir.

Çin hükümetini bütün bu olanların farkındadır. Geçtiğimiz yıl Ekim ayında önceden kendi topraklarına sahip değillerdi ve hala değiller, toprak reformu olarak adlandırdıkları şey ve plan çiftçilerin ilk defa topraklarını kiralamalarına ve topraklarını kullanma haklarını başka birine devretme fırsatı verdi. Aslında Çinlilerin arazilerini satmasına şimdi izin verilir, bu durumu iyileştirecektir, şimdi herkesin bir türlü yer aldığı oldukça karmaşık kolektif düzenlemeler yapmaları gerekiyor, yine de

toprağınızı bir şekilde satabilir veya devredebilirsiniz, böylece oradan tamamen ayrılıp şehirlere gidebilirsiniz. Hükümet bu tür gelişmeleri desteklemeye başlamıştır.

Bu ekonomik çöküşle nasıl başa çıkacaklarını bilmiyorum. Çin'de nüfus konusuna bir çözüm getirilmeden önce önümüzde uzun bir yol var ve kaderimiz ve gelişmiş dünya aslında Çin'de ne olduğuna bağlıdır.

Bitirmeden önce, Çinin başarısı akıllara durgunluk veren türdendir. Yarım yüzyıl içinde insanları yüzyıllık bir savaş tarafından yıkılmış oldukça fakir bir ülkeden aldılar ve şu an Çin dünyanın bir numaralı ülkeleri arasında yer almaya başlıyor. Tüm bunlar başlamadan önce, hiç kimse böyle bir şeyin mümkün olabileceğini düşünmezdi. Eğer o zamanın literatürünü okuyabilirseniz, Çinin durumu umutsuzdu.

Tüm bu ekonomik başarı hikâyesinin büyük bir kısmını oluşturan doğurganlık konusuna gelince, on yıl içinde doğurganlık oranının Çin'deki gibi düşüşü, çok hızlı düşüşü çok büyük bir başarı, gerçekten inanılmaz.

Şimdi de geçen ders bir öğrencinin sorduğu soruya geri dönelim. Ben Çinliler derken, Çinlilerin bu nüfus konusuna ekonomik nedenlerle başladığını hatırlayın. Ekonomimiz iyi gidiyor dediler, artış gösteriyoruz, dediğim gibi geçen yıl % 2,5 olan tarımsal üretim ki bu çok iyiydi- ancak nüfus yılda % 2,3 artmakta, böylece insanlara yardım etmiyoruz. Açık bir şekilde ifade edildiği gibi tek-çocuk politikası Çin ekonomisini geliştirmek içindi. İnsanların hayat standartlarını geliştirmek istediler.

O dönemde bu politikaya başladıklarında, Çin'de hayat standartları çok düşüktü ve size bunu söylememe gerek yok. Sağlık hizmeti-- tabii ki geçmişe kıyasla daha iyiydi ancak hala çok düşük bir seviyede. Eğitim ise Çin'de erken dönem eğitim fazla yaygın değildi. Aslında Çinlilerin kendilerinin de bildiği ve üzerinde çok az konuştukları gibi, çocukları sağlıksız ve eğitimsiz bir şekilde büyüyorlardı. Çinliler ekonomik gelişmeden bahsettiklerinde, sadece daha fazla mal üretmek değil ki zaten bu da pek ilgilendikleri bir durum değil, malları Amerika'ya sevk ediyorlardı. Öncelikli olarak insan niteliği dedikleri şeyle ilgiliydiler.

Nüfuslarının istedikleri kalitede olmadığını düşünüyorlardı ve kalite, sağlık ve eğitim anlamına geliyordu. İstedikleri—çocukları sağlıksız ve eğitimsiz bir şekilde büyüyordu, dünyadaki herkes gibi onlar da eğitimsiz, hasta çocukların ve hasta yetişkinlerin çok üretken olmadığının farkındalar. Batılı ekonomistler, uzun bir süre, kapitalist—sahip olduğunuz fabrikalarınızın ve makinelerinizin fiziksel sermayeleri olduğu düşünüyorlardı. İnsan sermayesi fikri oldukça yenidir ve batıda sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Bir ülkenin refahını belirleyen en önemli etkenlerden biri, neden bir ülke zengin ya da neden bir ülke fakir, parasal kaynaklar değildir, fiziksel sermaye temeliniz değildir, insan sermayesi temelinizdir. Kısmen Çin'den bunu öğrendik. Demek istediğim kendi başımıza öğrendik fakat Çin bu konuda iyi örnekler sundu.

İnsanlar eğitimsiz olduklarında neler yaşandığı hakkında size bir örnek vermek gerekirse, özellikle bu biyolojik eğitimle ilgili bir durumda, yine çok değil 2000 yılından bir hikâye anlatayım. Bu, küçük bir köyde yerel bir yetkili olan Du'nun hikâyesi. Kendisi şöyle dedi: "Bir gün yüzlerce insan köyümüzün girişinde bir kuyruk oluşturmuştu. Bunun bir manav ya da vizyona giren bir film olduğunu düşündüm.

Sonra kan satmak için kuyruğa girdiklerini anladım. Dehşete düştüm, çünkü hiç de steril aletler kullanmıyorlardı."

Yetkili biraz olsun eğitimliydi, sterilizasyondan anlıyordu ve bu steril olmayan kan kampanyalarını daha önce görmüştü. "Köylüler tacirlere kan gruplarını söylüyorlar, tabi biliyorlarsa ve uydurmuyorlarsa. Köylüler sadece kan gruplarını söylüyorlar sonra da kanlarını almaları için yere seriliyorlar." Peki nedir bunun sonucu? Böylesi bir şeyi yapan bu taşralarda meydana gelen büyük bir AIDS salgını, çünkü sırayla kanlarını aldıklarını insanlarda aynı iğneyi kullanıyorlar, yerde sıraya diziliyorlar ve tek bir iğneyle kanları alınıyor.

İğneler çok pahalıdır, onu toplamak için gerekli aletler pahalıdır, bu yüzden aynı iğneyi tekrar tekrar kullanıyorlar. Tabii ki aynı iğneyi bir insandan diğerine uygularsanız, bir kişide olan hastalığı diğeri de kapacaktır, fakat aslında bir hastalığın iğne ile kandan kana bulaşma oranı 200'de 1 civarındadır, çok da korkunç bir etkisi yok. Peki, kanla ne yapıyorlar? Kanı herkesten topluyorlar, sonra herkesin kanını bireysel bir şekilde ayrı ayrı muhafaza etmek yerine ki bu işlem pahalıdır, büyük bir kaba boşaltıyorlar, hepsini birleştiriyorlar, şehre götürüyorlar, bazı antikorları, pıhtılaşma faktörünü ve diğer bazı bileşenleri çıkarıyorlar, geriye bol miktarda kan kalıyor.

Ne yapıyorlar? Köye geri dönüyorlar ve kalan kanı insanlara geri enjekte ediyorlar. Burada sadece bir iğneye değil, başka birine ait yarım litre bir kana sahipsiniz, köydeki herkesten alınan kanın karışımı damarlarınıza giriyor ve işte şimdi köyde biri AIDS ise siz de kesinlikle bu hastalığa yakalanacaksınız.

Du konuşmasına devam etti, "Köylüler deli gibi kanlarını satıyorlar çünkü fakirler ve hayat çok zor. Pek çoğu kanlarını satarak kendilerine ev yaptı. Hatta bazıları günde birkaç kez kan satabilmek için tacirlere rüşvet verecek duruma geliyorlar. Tacirler onlara kanlarını geri vermeye hevesli çünkü bu daha fazla kan alacakları ve daha fazla kan satacakları anlamına geliyor, fakat insanlar günde yarım litreden daha fazla satmak istiyorlar, bu yüzden bir takım yalanlar uydurup kandırıyorlar çünkü çok fakirler. Yetkililer 600.000'e yakın HIV vakası olduğunu tahmin ediyor, muhtemelen bu, hiçbir yerde bu kadar doğruya yakın bir tahmin değildir.

1990'larda başlayan kan toplama işlemi, ahlaksız yetkililerce korunuyordu. Bu tabii ki kamu politikasına aykırıydı, fakat bir milyon insana hastalık bulaştırmış olabilirdi. Henan eyaletinde kanlarını satan insanların hemen hemen hepsi aslında bunu para kazanmak için yapan fakir köylülerdi. Bu size nüfusun eğitim durumu ve insan sermayesinin niçin bu denli önemli olduğu hakkında bir fikir vermektedir, çünkü hastanelere satmak için kan topluyorsunuz, bu, kanı alan bazı kişilerin sağlık durumunu muhtemelen iyileştirecektir, tabi eğer AIDS kapmadıysa. Kan nakliyle birkaç insana yardım ediyorken, milyonlarca insana AIDS virüsü bulaştırıyorsunuz, yani işleri tamamen berbat bir hale sokuyorsunuz.

Bu nüfusunuzu azaltıyor—böylelikle Çinin aklına bir fikir geldi, bunda yalnız değildi, eğer nüfus büyüme oranını azaltırlarsa, ekonomileri büyüyecektir. Bu doğru mu peki? Pek çok ekonomist o zamanlar buna kesinlikle hayır derdi. Ekonomik gelişmenin nüfus büyümesiyle kısıtlandığı görüşü bir Malthus düşüncesidir. İnsanlar sanayi devriminin Malthus'dan bir bakıma kurtulduğunu düşündü, bunun Malthus'la bir ilgilisi yok. Geçende söylediğim gibi, Marx, Malthus'tan nefret ederdi. Marks buna tamamen

karşıydı ve dünyadaki pek çok kişinin düşüncesi, nüfus büyümesinin ekonomide belirleyici olmadığı yönündeydi.

Aslında nüfus büyümesinin ekonomi için olumlu olduğunu düşünüyorlardı çünkü bu, piyasayı artırıyordu ve insanlar piyasayı arttırmak ister, her türlü sebeple ölçeğin etkilerini elde edebiliyorsunuz, büyüyen bir nüfus harika bir şey olarak görülüyordu. Özellikle kapitalist ekonomilerdeki iş adamları nüfus büyümesini severler çünkü örneğin Amerika nüfusu şu anda yılda % 1 oranında büyüme gösteriyor, bu eskiden olduğundan daha az bir orandır, önceden % 1.5 civarındaydı. Ekonomik büyüme oranı, bir yılda en iyi oranla % 3'tür.

Nüfus büyümesi % 1 ya da % 1.5 oranındaysa ve eğer toplam ekonomi % 2 ya da % 3 oranında büyüme gösteriyorsa, nüfus büyümesi gayri safi milli hasıladaki büyümenin yarısı kadardır ve bu da şirket karlarının yarısı anlamına gelir. General Motors'a baktığınızda, her yıl nüfus büyümesini bekliyorlardı ve daha fazla otomobil satabiliyorlardı. Bu aslında nüfus büyümesinin o kadar da kötü bir durum olmadığını öngören düşüncedir.

1958 yılında iki Amerikalı nüfus bilimci ekonomist başka bir fikir geliştirdiler. Büyük nüfusu ve oldukça yüksek büyüme oranlarına sahip gelişmekte olan ülkelere baktılar ve çok da iyiye gitmiyorlardı. Peki, bu teorideki durum nedir? Harika bir şekilde işlemeleri gerekir, büyük bir ilerleme göstermeleri gerekir, böylece nüfus ve ekonomi arasındaki ilişkiye farklı bir anlayışla yaklaştılar. O da ekonomik gelişmenin yatırım gerektirdiğidir. Bu bazı basit ekonomilere dayanır. Bir şey üretmek istiyorsanız, bir fabrika kurmanız gerekir, bu da para ister.

Peki bu para nereden gelir? Başka birinin biriktirmesiyle. Biri biraz para kazanır, emeğiyle ya da herhangi bir şekilde, para kazanır; ya onu hemen harcar ya da bankaya koyar ve sonra banka onun için yatırım yapar; ya da bu kişi parayı hisse senetlerine yatırır ya da bunun gibi bir şey. Bir tür ekonomi içinde bir ülkede yapılan yatırım birikinti gerektirir. Birileri biriktirmelidir ki diğeri onu bir yatırım olarak harcayabilsin, ödünç alabilsin. Bu, devam eden her şeyde kilit düşünceydi.

Coale ve Hoover şunun farkına vardırlar, eğer bir ailenin çok fazla çocuğu varsa, eğer bütün işçiler evliyse ve bir sürü çocukları varsa, bütün kazançlarını yiyecek, kıyafet ve çocuklarına kalacak bir yer sağlamak için harcarlar. Hiç para biriktiremezler. Eğer bir ülkenin birikintisi yoksa yatırım yapmak için de paraları olmaz, hiçbir ekonomik ilerleme gösteremezler. Bu teorinin büyük bir siyasi etkisi vardı. Oldukça basit ve anlaşılır görünüyor, fakat iyi bir deneysel destek aldılar, Meksika'yı ve diğer birkaç ülkeyi incelediler ve durumun gerçekten böyle olduğunu gösterdiler.

O zamanlarda üçüncü dünya ülkelerinde nüfus patlaması yaşanıyordu, umutsuz bir biçimde fakirdiler ve iki gruba ayrılıyorlardı. Bir tanesi, muhafazakârlar o zamanlar Soğuk Savaş konusunda endişeliydiler. Amerika Soğuk Savaş'ta komünistler ve Çin arasında sıkışıp kalmıştır, özellikle Rusya o zamanlar büyük bir düşmanımızdı. Görüyoruz ki bütün bunlar umutsuz fakir ülkelerin, hükümetlerin mevcut ekonomik ve siyasi sistemleri istedikleri şeyi vermiyordu. Fakirlerdi ve anlamış oldukları gibi gitgide daha da fakirleşiyorlardı, bütün farklı türdeki siyasi çözümleri deniyorlardı, bunlardan bazıları sol eğilimli çözümlerdi.

Amerika'da muhafazakârlar, antikomünistler üçüncü dünya ülkelerini komünizmden kurtarmak için bir şeyler yapmak konusunda büyük baskı uyguluyorlardı. Bu sırada, liberaller bu konunun daha az içinde yer alıyorlardı, bir tür uyuşmazlık içindeydiler, fakat dünyadaki bütün bu fakir insanları görüp onlara yardım etmek istediler, böylelikle bütün bu fakir insanlar için bir şeyler yapmaları gerektiğini düşündüler ve bunun cevabı da ekonomik gelişmeydi. Ekonomik gelişme Amerika'da herkes tarafından evrensel bir biçimde onaylandı, ya kendilerini liberal olarak gören birinin iyiliksever eylemiyle ya da kendini muhafazakâr olarak gören birinin antikomünizme yaptığı bir hizmetle.

Coale/Hoover araştırması ortaya çıktığında ve insanlar yaşanmakta olan şeyin oldukça aşikâr olduğunu fark etmeye başladıklarında, aile planlaması programlarının ekonomik gelişmenin bir bölümü olması gerektiği açıktı. Nüfus patlaması yaşayan bu ülkeler ve televizyonlar Hindistan hikâyeleriyle dolup taşıyordu ve oradaki insanların nasıl açlıktan kıvrandıklarıyla. Çin o zamanlar bize kapalıydı, ama Hindistan öyle değildi, Hindistan'da var olan umutsuz durum bize açıktı ve Hindistan'da sol yanlısı hükümetler vardı ve komünizme doğru gidiyorlardı. Bütün siyasi yelpazenin her iki tarafında gelişmekte olan ülkelere ekonomik ve aile planlaması yardımı yapılması gerektiğine inanılıyordu.

George Bush, kıdemli olan, yani Başkan olan ilk George Bush kongre üyesi olduğu sırada ilk aile planlaması yasa tasarısının destekleyicilerinden biriydi, sadece ülke içi aile planlaması değil, uluslar arası aile planlaması için yardımı savunuyordu. Bu üzerinde tartışılacak bir durum değildi, herkes bu konuda hemfikirdi ve bu gerçekten de Coale ve Hoover'ın ekonomik tezi sayesinde gerçekleşti. Ansley Coale'nin bazı materyallerini zaten okumuştunuz.

Fakat şimdi ekonomistler çalışmaya devam ediyor, bilim insanları çalışmaya devam ediyor—yaptıkları şey sınırların ötesine bakmak ve nüfus büyüme oranın gayri safi yurtiçi hasılayı, kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla büyümesini, temel olarak kişi başına düşen milli geliri gerçekten etkileyip etkilemediğini öğrenmeye çalışmaktı. Dünya üzerinde bulabildikleri bütün ülkeleri incelediklerinde ne buldular? Burada büyüme oranı ve işte burada da kişi başına ekonomik büyüme oranını görüyorsunuz. Örnek nedir? Sıfır, burada hiçbir örnek yok, anlamsız gibi görünüyor. Aslında Coale/Hoover hipotezinin yanlış olduğunu ve her ne kadar iyi bir teori gibi görünse de, bu konuda deneysel bir kanıt elde edilemediğini gösteriyor.

Bu son derece önemliydi, yine bir tersine dönme, şimdi Reagan yönetimi geliyor ve böyle bir bilginin temelinde şunları söylüyor: ekonomik nüfus kontrolü ekonomik büyümenin yararına değildir ve biz, muhafazakârlar olarak, hükümetin insanların özel yaşamına müdahale etmesine karşıyız. Yani biz, açık açık söylemeyeceğiz, nerede olursa olsun yaptığımız aile planlaması yardımına karşıyız. Amerika aile planlaması programlarına finansal destek sağlayan bir liderden dünyanın geri kalanını bu aile planlamasından vazgeçirmeye çalışan bir lidere doğru gitti. Sıfıra düşmedik, hala maddi destek sağladığımız programlar vardı ve onlar çok iyi gidiyorlardı, fakat biz dünyadaki esas cesaret kırıcılarız, biz bu fikri beğenmedik.

O zamanlar Romanya Bükreş'te nüfus ve gelişme konulu büyük bir Dünya Kongresi vardı. Bu sürede ortaya çıkan veri, birçok sebeple doğurganlık oranının düşürülmesinin iyi olacağı fakat bunun nasıl bir yolla yapılacağıydı. Coale/Hoveer nedenselliği nüfus büyümesindeki bir azalmanın ekonomik gelişmeye neden olacağı,

tersi yönde bir nedensellik fikrinin ise ekonomik gelişmedeki bir artışın doğurganlık oranında bir azalmaya neden olacağıdır.

Bütün dünya liderlerinin katılığı bu Bükreş kongresinden çıkan slogan, gelişmenin doğumu önleyici en önemli etken olduğu ve eğer doğum oranları düşürülmek isteniyorsa, yapılması gerekenin ekonomik gelişme konusuna ağırlık verilmesi gerektiği oldu. Böylece bu, bütün dünyanın sloganı haline geldi ve gelişmekte olan ülkeler de bunu bütün kalpleriyle benimsediler.

İlginçtir, bu kongreye ev sahipliği yapan Romanya'da gelmiş geçmiş en uç aile planlaması yapılıyordu, fakat aksi yönde. O zamanlar ekonomik olarak kötüye giden bir Sovyet bloğu ülkesiydi, doğum oranı çok düşüktü, doğum kontrol mekanizmaları kürtajdı. Romanya'da 5 hamilelikten 4'ü kürtajlarla sonlandırılıyordu. Her bir doğum için, dört kürtaj vardı.

Romanya ekonomik nedenlerden değil, ulusal nedenlerden ötürü, büyük güçlü bir Romanya istiyordu, böylece bu konuya son derece önem gösterdi. Kürtaj tamamen yasaklandı, doğum kontrol hapları yasaklandı ve bunun sonucunda doğum oranı geçici bir süre artış gösterdi. Fakat bu daha sonra kadınlar yasadışı kürtaj ağları kurdular ve doğum oranı gitgide arttı çünkü teçhizatları yoktu; fakat bir ya da iki yıl içinde yasadışı kürtaj ağları kurdular ve doğum oranı düşüş gösterdi.

Hiçbir zaman orijinal seviyesine düşmedi ve aslında politikalarının büyük etkileri vardı. Burada olan şey sadece politik bir hile, sıkı bir komünist diktatör olarak Romanya'yı yöneten Çavuşesku doğum yanlısı bir aile politikası uyguluyordu, fakat aksinin de işe yaramayacağını söylemiyordu; ekonomik gelişme sürecinden geçilmesi gerekmektedir.

Sonra insanlar bu teori üzerinde çalıştılar ve işte veri, bu süre zarfında, bunlar yavaş ekonomik büyüme gösteren ülkeler ve nüfus büyümesi yaklaşık % 2.7 oranında ve burada da hızlı ekonomik büyüme ve yine hızlı nüfus büyümesi gösteren ülkeler yer alıyor, nüfus büyümesi açısından aynılar. Bundan birkaç yıl sonraya baktığınızda yine aynı durumu göreceksiniz, yavaş ekonomik büyümeye sahip olanlar ve hızlı ekonomik büyümeye sahip olanlar aynı nüfus büyümesine sahipler. Gelişmenin doğum önleyici bir etken olduğu doğru değildir.

Şimdi buraya bakın ve veriyi çevirin, aynı veri fakat farklı bir biçimde, yavaş nüfus büyümesi olanlara ya da hızlı nüfus büyümesi olanlara bakın ve şu soruyu sorun: bu GSYH'i etkiliyor mu? Bu zaman diliminde büyük bir etki görmüyorsunuz. Fakat bu zaman diliminde büyük bir zaman etkisi görüyorsunuz. Şimdi farklı bir durum meydana geliyor, bunlar yavaş nüfus büyümesi gösteren ülkeler, ekonomik olarak artış gösteriyorlar, hızlı nüfus büyümesine sahip olanlar ise ekonomik olarak düşüş gösteriyor.

Bu grafikte komik olan şey, aynı veri olduğunu söyleyeceksiniz, aksi yönde sonuçlara nasıl ulaşıldığıdır. Bu farklı şekilde çevrilmiş aynı veri değil. Bu 1965 ve 1980 yılları arasındaki nüfus büyüme oranı ve 15 ila 25 yıl sonraki ekonomik durum. Bu kesin bir veri değil, fakat nüfus büyümesiyle ilgili bir şey, çok daha sonra, ekonomik büyümeye etki ediyor. İşte bu gerçekten nüfus büyümesi ve ekonomik gelişme arasındaki önemli ilişkiyi gerçekten de kesin bir şekilde ortaya koyan bir şeydir.

Bu grafiği pek çok kez gördünüz. Bu, ölüm oranının yer aldığı standart demografik geçiştir, ilk olarak ölüm oranı düşer, ardından biraz gecikmeden sonra doğum oranı düşer ve nüfus büyümesi doğum oranının ölüm oranının çok üstünde olduğu durumda meydana gelir. Yine aynı grafik üzerinde başka bir açıdan baktığımızda, çalışma payının nasıl olduğunu soracaksınız. Bu insanlardan kaçı çalışıyor? 'Bağımlılık oranı' olarak adlandırılan, çalışma çağındaki nüfusun çocuklar ve yaşlı nüfusa bölünmesi ile elde edilir.

Gelişmekte olan ülkelerde tıbbı bakım kötüdür, bu yüzden epey bir süre yaşlı halk neredeyse tamamen göz ardı edilebilir, yani temel olarak çalışanların sayısı çocukların sayısına bölünür. Bu sürede meydana gelen şey doğurganlık oranı düştükçe nüfusta oluşan değişikliklerdir—orta kısımda birkaç çalışanın yer aldığı nüfus piramidini gördük, daha sonra çalışanlardan daha fazla çocuk yer almaya başladı, yine çalışanların sayısı kadar çocuğun yarısı, yani çalışma çağındaki her bir işçi çocukluk yaşında olan çocukların 1.5 ya da 2 tanesine bakmak zorundadır.

Sonra on yıl içinde Çin gibi yerlerde gördüğümüz gibi doğurganlık oranı düşen doğurganlık oranı akıl almaz bir biçimde düşer, pek sonra ne oldu? Bu, o yaştaki insanların büyük nüfusudur ve onlardan sonra gelecek çocuklar yoktur. Çocukların doğmasıyla çok yüksek bir nüfus sayısına ulaşılır, yine çocukların doğmasıyla birden nüfus, daha fazla çocuk sahibi olmayı bırakır. Ciddi bir biçimde düşer, fakat hala bütün bu çocuklar doğmaktadır.

Çalışma çağına gelmeleri için 15, 20 yıl gerekir, doğurganlık oranı düştüğünde ilk etapta bir etki görülmez çünkü hala 15, 20 yıl daha bakılması gereken çocuklar vardır. Yalnızca 15 ila 20 yıl geçtikten sonra, yani çalışma çağında fazla sayıda insan bulunduğunda, geriye sadece birkaç çocuk kalır ve çalışanlara bağımlı olanların oranı oldukça iyi duruma gelir. Bu yılanın içindeki insanlardır. Bu size daha önce gösterdiğim nüfus büyümesinin 'buradasınız' grafiğinin bir benzeridir, her neyse onu unutun.

Bunu Çin örneğinde görmüştünüz fakat bu bütün Doğu Asya'yı içeriyor, bu ölüm oranını gösteriyor ve ölüm oranı 1970 yılına kadar gerçekten düşük seviyededir. Mısır ve bütün dünya için ölüm oranının hızlı bir biçimde düştüğünü ve o zamandan beri kötü bir ilerleme gerçekleşmediğini göstermiştim. Bu, insanların yaşlanmasını gösteriyor, bu da şimdi bulunduğumuz nokta, yaklaşık 2009, yani bu grafik gelecekten bahsetse de temel olarak 1970 yılından bu yana ölüm oranı sabit kalırken, doğum oranı azalma göstermektedir. 1970'teki bu büyük düşüş, yine bütün Doğu Asya'yı içeren fakat özellikle Çin'de gördüğümüz ölüm oranındaki büyük düşüştür, böylece nüfus büyümesi neredeyse sıfır seviyesine doğru azalır. Tahminen yakın gelecekte ölüm oranı doğum oranının üstüne tırmanacaktır.

Yaş yapısına bakalım, bu biraz karışık bir grafik, fakat çok sevimli. Bu bir karşılaştırma olarak gösterilen Sahra altı Afrika, bu aksi yönde bir durum. Burada piramidin bir parçası gibi bir şey var; bu sizin yaş grubunuz. Burada çok az sayıda yaşlı insanlar var, bu çizgi 1950 yılını gösteriyor, çok az sayıda yaşlı insan var, bu da çalışma çağındaki nüfus, 20 ila 60 arasında numaralandırabilirsiniz, ya da hangi rakamı istiyorsanız yerleştirin. Herhangi bir yaş grubundaki çocukların sayısı onlardan daha fazla. Nüfus piramidini bu şekilde gördünüz.

Zaman geçtikçe, doğurganlık geçişi yaşamayan Sahra altı Afrika gibi bir yerde çocukların yaşlılardan daha fazla olması durumu sadece 1975, 2000, 2025 yıllarında devam eder. Bu şimdi bulunduğumuz nokta, yine tamamıyla gelecekten bahsediyor. Sizin de gördüğünüz gibi bu zamana kadar çocukların daha fazla olması durumu bir değişiklik göstermedi, sadece toplam nüfus büyüme göstermektedir.

1950'de Sahra altı Afrika'ya benzer bir durumda olan Doğu Asya'ya karşılaştırdığımızda, çocukların, çalışma çağındaki insanlardan daha fazla sayıda olduklarını görüyoruz, yaşlı sayısı yine çok az. Zaman geçtikçe bazı komik durumların meydana geldiğini görüyorsunuz, 1975 ve 2000 yılları arasında çocukların sayısının düşmeye başladığını görüyorsunuz. Üstlere doğru daha fazla azalmaya başlıyor ve çocukların yükü çalışma çağındaki insanların yükü haline geliyor, yani çalışma çağındaki insan sayısı çok fazlayken, çok az sayıda çocuk var, henüz yaşlı yok, durum böyle olunca çalışma çağındaki insanların bakması gereken kimse kalmıyor.

Bağımlılık oranını hesapladığınızda çalışma çağındaki insanların çalışma çağında olmayan insanlara oranı karşınıza çıkmaktadır ve bakalım Doğu Asya' da ne olmuş. Bu doğurganlık oranındaki düşüşü gösteriyor, on yıl geçer geçmez oran müthiş bir seviyeye ulaşıyor. Bu seviyede zirveye yakın bir yerlerdeyiz, bu varsayımın geri kalanı bu çizginin sağına doğru ilerliyor. Bağımlılık oranı Doğu Asya için gitgide iyileşiyor ve bu da muazzam ekonomik sonuçlar doğuruyor.

Burada ekonomik büyümenin yıl başına gösterdiği değişiklik yer almaktadır—bu 25 yıllık bir süre, tek bir yıla bakmıyoruz. Doğurganlık oranını azaltmayan Afrika gibi yerlerden çok daha büyük bir seviyede. Bunun birikintilere bağlı olduğunu söyleyebiliriz ve bununla ilgili hoşunuza gitmeyecek bir yazı okuyacaksınız, çünkü bir takım karmaşık ekonomik bilgiler içeriyor. Doğu Asya'daki birikinti oranına bakın. 1955'ten başlayarak % 14 ila % 35'lere kadar ulaşıyor, % 2,5 ya da % 3 oranında faktör gibi artıyor; bu muazzam bir birikintidir. Para biriktirdiğiniz için ülkenizi ekonomik olarak kalkındıracak olan yatırımlarda inanılmaz bir artış elde edebilirsiniz.

Şimdi burada birikintilerin yatırıma eşit olduğu üzerinde duralım, yurtdışından da para ödünç alabilirsiniz ki buna cari işlemler dengesi denilir, gelişmek için yurtdışından alınan para miktarı. Biz, Batıda, Çin'e giden ve onların gelişmesini sağlayan şeyin Batı sermayesi olduğunu düşünüyoruz. Ama hayır, hiç o kadar büyük olmadı, bu 4.8--% 5'ten daha azdı. Şimdi bunun önünde eksi işareti var, bu ihraç ettikleri şey, fakat 1980'e kadar hızlı bir biçimde net sermaye ihracatçısı olmaya başladılar.

Bu fakir ülkelerin sermaye fazlası vardır ve şu anda bize ihraç ediyorlar, böylece özellikle Çin'in gelişmesi, genel olarak da Doğu Asya sizin düşündüğünüz gibi Batı sermayesinin akışının bir sonucu değildir. Hong Kong'daki önceki özel durumlar ve sonrakiler aslında bunun sonucuydu ama Çin'in esas bölümü kendi sermayesini üretti, bunun sebebi nedensellik ilişkisiyle doğurganlıktaki azalmadır. 15, 20 yıl boyunca bütün çocukların büyümesini bekliyorsunuz, o çocuklardan sonra gelecek başka çocuk da yok, hepsi birer çalışan haline geliyor, bakmanız gereken çocuk olmadığı için para biriktirmeye başlıyorsunuz, biriktirdiğiniz bu paralar yatırıma dönüşüyor ve siz ekonomik mucizelerden ya da dünyanın kaplanlarından biri oluyorsunuz.

Günümüze kadar, bu teori yaklaşık 10 ya da 15 yıllık bir teoridir, bu düşüncenin ekonomi hakkında olduğu anlamamıştık ve şimdi Asya ile ilgili özel bir durum görmeye başlıyoruz. Çin'in fakir olduğu zamanlar ve birikintilerinin de mükemmel olmadığı zamanlarda birikintiye olan eğilim önemliydi. Şu anda bu birikintiler muazzam, fakat o zamanlar değildi, işte bu zengin olmanın bir sonucu. Doğu Asya'nın ve Çin'in, özellikle de kültürel olarak özel bir durumları olduğu düşünülürdü. Ekonometrik işlemler uyguladığınızda, aynı miktarı kullanabilirsiniz, fakat nüfus durumunu göz önünde bulundurmazsanız Asya için, Afrika için ve Avrupa için farklı farklı parametre dizileri kullanmanız gerekir.

Nüfus durumuna uygulandığında, aynı modelin bütün dünyaya uygulanabileceğini biliyoruz ve bu bağımlılık yükü bir kilit noktaymış gibi görünüyor. Bizi bu kanıya getiren ilk ipuçlarından biri İrlanda'ydı. Çin'den tamamen farklı bir kültüre sahip olan İrlanda, --tamamen Katolik'ti ve İngiltere ile mücadele olarak Katolikliği kullandıklarına inanıyorlardı—böylece oldukça yüksek doğum oranına sahipti ve doğum kontrol hapları yasal değildi. Hükümet 1980 yılında bu hapları yasallaştırdı.

Burada doğum oranı gösteriliyor, sadece biraz hızlanıyor ve sonra hafif bir çarpmayla azalmaya devam ediyor. Bu yine hükümetin doğum kontrol haplarını yasallaştırma eylemidir ve İrlanda'da doğum oranı düşmeye başlar. Ölüm oranı yavaşça düşmeye başlar ve sonra bu zaman diliminde bir ilerleme göstermeyerek nüfus büyüme oranı azalır. Yine aynı durumla karşılaşıyoruz, İrlanda nüfusunun daha küçük bir ölçekte Çin'e benzediği izlenimine varabilirsiniz, hiçbir yerde Çin'de olduğu kadar fazla değildir, fakat yine gelişmemiş bir ülkeyi ele alıyoruz. Çocukların sayısı çalışan kişilerden ve yaşlılardan çok daha fazlaydı ve bu azalmaya başladığı noktaya kadar artmaya devam eder. Şimdi bu modern zaman diliminde çalışan kişilerin çocuklardan ve yaşlı insanlardan daha fazla sayıda olduğu görülüyor, yani bağımlılık yükü iyi bir seviyede gibi görünüyor.

Bu grafik bu durumu gösteriyor. Alttaki mor kıvrım, yine yukarıya doğru olan Sahra altı Afrika'sını gösteriyor, sadece çizginin yukarısına bir bakın, çünkü geri kalan her şey tahmine dayanan sonuçlar. Bakın, şurada siyah olan yer Doğu Asya ve yeşil ile gösterilen yer de İrlanda, bu ikisi büyük benzerlikler gösteriyor. Sonucun ne olduğunu tahmin etmek zor değil, burası doğum kontrolünün yasallaştığını, ekonomik gelişme oranının 10 yıl sonra hızla arttığını gösteriyor.

Şimdi de bu sonuçları Hindistan'la karşılaştıralım, burada da Çin'in kişi başına düşen ekonomik gelişimini görebiliyoruz. 1960 yılında, Çin kişi başına düşen gelir bakımından Hindistan'a nazaran oldukça fakirdi, kırmızı renkle gösterilmiş olan yer Çin, mavi ise Hindistan. 1960 yılında iki ülke de daha fakir, 1970'te daha fakir ve 1980'de daha da fakir. Wan, Xi ve Shao sloganının neden olduğu doğurganlık düşüşü bu dönemde gösteriliyor ve artmaya başlıyor, sonra Çin ayrılıyor ve Hindistan'ı geçiyor. Bunun sebebi, komünist hükümetin ya da iyi bir hükümetin varlığı değil, çünkü bu dönemde zaten komünist hükümet düşmüş, zaten Çin uzun bir süre Hindistan'dan daha iyi durumda değildi, fakat ondan sonra gerçekleşen en önemli olay doğurganlık oranında düşüş yaşanmasıydı.

Bu da bize, Çin ve Hindistan'ın doğurganlık oranlarındaki farkı gösteriyor, fakat burada Çin'de 1970'te başlayan bir düşüş dikkat çekiyor ve Hindistan yavaş yavaş ona yaklaşmaya başlıyor, fakat bu biraz uzun sürüyor. Bu da bağımlılık yükünün bir

göstergesi ve burada yine Çin'de işsizlerin işçilere oranında ciddi bir artış gözleniyor ama Hindistan'da pek bir değişim yok.

Şimdi bu sonuçları Sahra altı Afrika'yla karşılaştırırsak-size durumu daha iyi açıklamak için dünyanın farklı bölgelerini gösteriyoruz- sonuçların aynı olduğunu görebiliriz. Siyahla gösterilen yer doğum oranı ve ölüm oranı, ikisi de çok yüksek ve nüfus da artmaya devam ediyor, doğum oranı tekrar çizgiye yaklaşıyor, şu yukarıdaki tahmini sonuçlar –bunu yine daha önce görmüştünüz- burası Çin ve Doğu Asya'da bağımlı çalışan nüfusun çocuklara oranını gösteriyor. Burası Afrika ve süregelen büyük bir değişim göze çarpıyor.

Burası da Sahra altı Afrika'daki çalışma çağındaki nüfusun % 2.6 oranında arttığını gösteriyor. Tüm bu insanları istihdam etseniz bile, bağımlı nüfus % 2.7 oranında artıyor ve hiçbir ilerleme kaydedemiyorsunuz. Ancak Doğu Asya'ya hala büyük ölçüde bağımlı nüfus hâkim ve hala çocuk yapmaya devam ediyorlar, ancak çalışma çağındaki nüfus bağımlı nüfus kadar hızla yarı yarıya artmaya devam ediyor. Buradaki fark, birincisinde ülkenin zenginleşmesi, ikincisinde ise ülkenin birikim ve yatırım yapıp gelişimini sağlayacağı gerçeğidir.

Bu size anlatmak istediğim ana fikirdi. Bu arada elinizdeki çizelgeye göre bu dersin Harvard'ta profesör olan ve bu çalışmanın büyük bir bölümünü hazırlamış olan David Bloom tarafından yapılması gerekiyordu. O gelemediği için bunları ben kullandım. En son bu dersi verdiğim zaman gelmişti ve onun slaytlarının birçoğunu dersimde kullandım. Yani bu çalışmanın büyük bir çoğunluğu onun eseri.

Bu hikâyenin sonu, anlattığımız gibi, uzun bir süre önce, Cezayir'in doğurganlık oranında büyük düşüş yaşandığından, ancak hala nüfusundaki artışın devam ettiğinden, bu yüzden de doğurganlık oranı düşüşünden pek bir fayda sağlayamadıklarından bahsetmiştim. Aynı şey, bu bağımlılık yükü ile ilgili sorunlarda da karşımıza çıkıyor, çünkü ilk olarak ülkelerde çalışanların sayısından çok daha fazla çocuk ortaya çıkıyor, sonra çocuk yapma oranı düşüyor ve sonuç olarak, çalışanların oranı çocukların oranını geçiyor.

Daha sonra, nüfus azaldıkça çalışanlar yaşlanmaya başlıyor ve bunun sonucunda, az sayıda çalışanın ve çok sayıda yaşlı nüfusun olduğu tam tersi bir durum ortaya çıkıyor. Bağımlılık yükünde her zaman yaşlı nüfusun artması, doğurganlık oranının ve buna bağlı olarak çocuk sayısının azalması, yaşlı nüfusun da artması beklenir. Bu aşırı derecede büyük bir değişim değildir. Bu olay demografik türev ya da demografik bonus olarak adlandırılır.

Ülkelerin büyük bir ekonomik gelişim yaşadığı bir dönem vardır ve sonra insanlar yaşlanmaya başlar. Birçok insan şu an Japonya'nın bu durumda olduğunu düşünüyor. Çok düşük doğum oranına sahipler, yaşlı nüfus artıyor, fakat önceden yaşlı nüfus çok az yemek yiyordu ve pek fazla masraf yapmıyorlardı, ancak şimdilerde, tıbbi masraflardan dolayı yaşlı insanlara çok fazla para harcanıyor, geçmişte çocuklar pahalı, yaşlılar ucuzken, şimdi bu durum tam tersine döndü.

Çocukların kullandığı şeyler, mesela Çin'den gelen giysiler çok ucuz ve yine gıda dünyada nispeten ucuz. Yani geçen 6 ayı falan düşünmeyin. Çocuk nüfusu önceden pahalıydı, şimdi ucuzluyor ve yaşlı nüfus pahalılaşıyor. Şimdilerde dünyaya hâkim olan endişe, ülkelerin yavaş bir demografik değişim yaşamaları, ekonomilerini

düzenleyememeleri ve insanları istihdam edememeleridir. Çünkü bir ülkede çok fazla istihdam edilecek insana sahip olup onlara verecek işlerin olmaması bir ülke için hiç iyi bir durum değildir.

Örneğin, arada bir yerde olan Latin Amerika çok fazla korumacı, ulusalcıydı. Size bir hikâye anlatayım. Peru'nun kapı komşusu olan Bolivya, Peru'yla birçok sorun yaşadı, ortak bir Pazar kurmak istemedi ve kapı komşusuyla ticaret yapmak yerine, bu yüzden de plastik kovaları bile Brooklyn'den, pirinci de Çin'den almayı tercih etti.

Hikâye şu ki, demografik durum dünyada süregelen bu ekonomik mucizelerin temel öncülerinden biri gibi görünüyor, ancak sadece demografi tek başına yeterli değil. Bir ülkenin insanları istihdam etmesi için ekonomik ve politik altyapısı olması gerekiyor. Bu şekilde, ülke zenginleşir ve zenginleşti mi de sürdürebileceği bir sermayesi oluşur. Şimdi yaşlı insanlara çok fazla para harcamak zorunda kalsanız bile, fazla birikim elde edecek kadar varlıklı bir hale gelirsiniz.

Bir sonraki derste, ekonomi ve aileden, makro ekonomilerden, bütün bir bölgede ekonominin nasıl işlediğinden ve bunların aileleri nasıl etkilediğinden bahsedeceğiz.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
19. Ders Transkripti
7 Nisan 2009

Profesör Robert Wyman: Çocuklar, size kötü haberlerim var. Bunun sınavlarla alakası yok. Ekonomist arkadaşlarımla konuşuyordum ve bana sizin adi ürünler olduğunuzu söylediler. Hatta bana Yale öğrencilerinin en adiler arasında olduklarını söylüyorlar. Ben de elbette onlara neden bahsettiklerini sordum. Bakın ne öğrendim.

Bu, standart bir ekonomi diyagramı. Bir kişinin aldığı kıyafet miktarını gösteriyor. Eğer fakir iseler Salvation Army'den alışveriş yapıyorlar ve çok az harcıyor, az kıyafet alıyorlar. Zengin olduklarında ise Brooks Brothers mağazasına gidiyorlar ve 1000 Dolar civarında takımlar alıyorlar, belki de bu gerçekte harcadıklarından azdır. Gelirleri arttıkça, harcadıkları miktar, satın aldıkları şeyler de artıyor. Bu, çok sıradan bir durumdur.

Bu orana fazladan hafif bir darbe var, ama bu ders için o kadar da önemli değil. Bu satın alma oranın belirli bir değişiklikten ötürü ne kadar arttığına esneklik denir. Kıyafet konusunda, üzerinize bir sürü kıyafeti giyemezsiniz ama onlara çok para harcayabilirsiniz. Ben öğrenciyken kendi kıyafetlerimi Goodwill Mağazası'ndan aldığımı hatırlıyorum ve şimdi bir profesör oldum diye biraz daha fazla gelirim var ve o mağazadan artık çok fazla alışveriş yapmıyorum; fakat orası halen harika bir yer ve oraya giden başka öğrenciler de neden bahsettiğimi çok iyi biliyorlar.

Aslında, kıyafet konusunda büyük bir esneklik var, fakat yiyecekler konusunda öyle değildir, yiyebileceğinizden fazlasını yiyemezsiniz. Deneriz fakat yapamayız. Öyleyse, geliriniz ne olursa olsun yiyeceğiniz yemeği ağırlık olarak ölçerseniz çok da fazla bir şey yiyemezsiniz. Dolar olarak ölçerseniz ise gidip de havyar yiyebilirsiniz. Bu, temelde talebin ne olduğu ile alakalıdır ve ekonominin en basit, bariz örneklerindendir ki siz de buna yabancı değilsiniz. Buna zıt bir örnek nedir diye düşünebilir misiniz? İnsanların zenginleştikçe daha az satın aldığı şey nedir?

Öğrenci: Konserve Jambon.

Profesör Robert Wyman: Ne?

Öğrenci: Konserve Jambon.

Profesör Robert Wyman: Konserve Jambon. İyi. Ucuz yiyecek. Fakat bu bir nesil önceydi, hanginiz konserve jambon yemiş ki? Hazırlık falan mı okudunuz yoksa? Ben hiç konserve jambon yemedim fakat Mc Donald's hamburgerleri bahsettiğimiz türden şeyler. Aynen fakir ülkedeki insanların yediği pirinç gibi. Kahverengi pirinçten parlak pirince geçerler belki, ya da tahıllara. Bütün ülkelerde besin zincirinin yukarılarına doğru tüketebileceğiniz önemli şeylerden biri yiyecektir. Gelirinize bağlı olarak yediklerinizi değiştirirsiniz ve daha önceki yediklerinizi daha az tüketirsiniz.

Bunun bir diğer örneği toplu taşımadır. Zenginleştikçe taksiye falan binersiniz ya da kendinizin limuzini falan vardır, bir de şoförünüz oldu mu gerçekten zenginsiniz demektir. Bütün bunlar buna zıt gelir. Ekonomistlerin bu tür ürünler için verdiği tanım şudur.

Öğrenci: Bayağı ürün.

Profesör Robert Wyman: Bayağı. Evet. Çok güzel. Peki, bunun bir diğer örneği nedir? Dünyadaki bu olgunun en güçlü örneği şu gerçektir. Fakirlerin çok fazla çocuğu vardır, zenginlerin ise daha az. Ne tarafından bakarsanız bu böyledir. Fakir bir ülkeyi zengin bir ülkeyle kıyaslayabilirsiniz; Sahra-altı Afrika ülkelerinden birisini alın zengin bir Avrupa, Amerika, Japon ülkesi; eğer bu bahsettikleri gibi bir kesit, ülkeler arası bir gelirse bu çok doğrudur.

Herhangi bir ülkeyi seçmeyi deneseniz bile zenginlerin daha az çocuk yapma eğiliminde olduğunu görebilirsiniz. Zamana göre de kıyaslayabilirsiniz; bir zamanlar fakir olan bir ülkede insanların çok fazla çocuk yaptığını, ekonomi geliştikçe ise bu sayının azaldığını rahatlıkla görebilirsiniz. Bu aynen bu tarzda bir veridir. Evet--

Öğrenci: Her çocuğun değerini ona yapılan yatırımla ölçerseniz ne olur peki?

Profesör Robert Wyman: Buna daha sonra değineceğiz. Bu konunun sonunda bunu göreceğiz. İşte bunlar kaç çocuk sahibi olunduğunun rakamları, onlara ne kadar harcama yaptığımızın değil. Bu üç faklı yol var, yüksek bir çizgide olabilir, düşük bir çizgide olabilir, hatta çizgiyi daha da aşağı çekebilirsiniz.

Bu gerçek bir veri-- toplam doğurganlık oranı 1'den 8'e kadar yükselebiliyor ve her yetişkin bireyin ortalama üretim miktarı kimi yerlerde doğrusal ölçülerde verilmemiş çünkü bu sayı bazı yerlerde 60 kat artmıştır. Yani bazı yerler diğerlerinden inanılmaz miktarda çok kazanmaktadır bu yüzden ölçek çizgisel değil, logaritmik ölçektir. Bütün bu aralıklarda çok iyi ilişkiler görebilirsiniz. Fakir ülkelerde yapılan çocuk sayısı çok fazla, geliri yüksek olanların ise daha az çocuğu var.

İki farklı zaman aralığı var; üçüncü dünya doğurganlık geçişinden önceki 1960 yılı ve bu geçişin ortasında yer alan 2000 yılı. Yuvarlaklar 1960 yılı için ve artılar da 2000 yılı için. Görülen o ki grafikteki çizgilerde aşağı doğru bir kayış var. Her ikisinde de aynı ilişki var, fakat ülkeler gelişiyor ve gelirleri artıyor. Bu, 1960 için azalma çizgisi; bu da 2000 yılı için, arada çok az bir fark var. Çok fazla değişen bir şey yok ve bu yüzden bu çok güçlü denilebilecek bir şey.

Eğer ülkelere bakarsanız kişi başı gelirdeki % 10'luk bir artış doğurganlıktaki % 13'lük bir düşüşe denk gelir. Bu çok ilginç bir şeydir; ülkeler arasında büyük kültür farklılıkları vardır. Bulunduğunuz ülkede, az ya da çok homojen, hemen hemen aynı kültüre sahip bir ülkedeyseniz, insanların doğumlarını kontrol etme özgürlüğü bu kültüre bağlıdır ve bununla kısıtlıdır. Eğer bir ülkeye bakarsanız küçük bir değişiklik olur, gelirdeki % 10'luk bir artış doğumdaki % 1'lik bir değişikliğe denktir. Yani bu durum sizin yapacağınız istatistiklere göre değişir, ne kadar büyük bir etkisi vardır, her zaman edindiğimiz izlenim kesinlikle çok güçlü etkileri olduğu yönünde.

İşte size bir dönem ödevi, ya da yaz için bir araştırma falan. Bu Yale öğrencileri ile ilgili bir şeydir. Yale öğrencilerinin ailelerinin genelde iyi gelirleri olduğu kabul edilir. Fakat her sınıfımızın ve Yale'in gelir dağılımı iyi, bu yüzden yüksek gelir kesimindeniz. Genelde az çocuk sahibi olduğumuz da muhtemelen doğrudur, ailelerinizin de az çocukları vardır herhalde. Aile gelirini çocuk sayısı oranına kıyaslayabilirsiniz, bu oran da sizin diğer gruplar arasında ne kadar bayağı

olduğunuzu belirleyebilir. Gelirin çocuk sayısına kıyasla ne kadar büyük olduğu size ailelerin çocuk istemediğini gösterir çünkü çok fazla gelirleri var.

Bu veri kimde var bir tahmin edin? Bu bilgileri nerede doldurdunuz? Kayıt ofisinde; eğer bir bursa başvurduysanız-ki sanırım dörtte üçünüz öyle yapıyor- onlarda ailenizin gelir bilgileri, ne kadar kardeşiniz olduğunun bütün verileri var. Eğer bunları kayıt ofisinden çıkarabilseydiniz cidden Yale öğrencilerinin bu oranı hakkında çok ilginç bir çalışma yapabilirdiniz. Ve bunu Yale'de yayınladığınızda diğer bütün okullar bunu deneyecektir, çeşitli çalışmalar çıkarılacaktır. Böyle şeylerin çeşitli sosyo-ekonomik gruplar için yayınlandığını görmedim.

Zenginlerin az çocuk yapması şaşırtıcı denilebilecek bir olgu. Bir yıl, bu dersi verdim ve orada birisi vardı, biraz daha yaşlı, Kenya'da profesör olan birisi, eğitimi için Yale' e gelmişti ve bu dersi alıyordu. Dersten sonra bana kendisinin daha önce, fakirlerin zenginlerden daha çok çocuk yaptığını fark etmediğini söyledi. Aslında diğer türlü düşünmüştü, zengin olmanın özelliklerinden birinin de az çocuk sahibi olmak olduğu hakkında bir fikri yoktu, Kenya'da bir üniversitede profesördü.

Bu aslında oldukça şok edici bir durumdur. Duydunuz, demek istediğim bütün kültürel hikâyemizin, ailelerin çocukları sevdiği, çocuk istediğidir. Belki de onları istiyorlardır, seviyorlardır, sizin gibi gençler olduğunda değil elbet. Gelirin artmasının çocuk sahibi olmayı mümkün kılan bir etken olduğunu düşünebilirsiniz. Fakat durum böyle değil. Böyle ters orantılı anormal şeyler her zaman bilim adamlarının ilgisini çekmiştir ve buna önem vermişlerdir. Bilim adamlarının yaptıkları şey her şeyi genellemektir, çocukları genellerler, Newton kanunlarını her şeye uyarlamaya kalkarlar, hâlbuki bir sürü farklı şey vardır ve takım elbiseler ile yiyecekler veya çocuklar için aynı şeyler söylenemez.

Söyledikleri şey çocukların "zaman odaklı ürün" olduklarıdır; onları hem sevmek hem de yetiştirme için çok zaman harcanır. Kadınların zamanının değeri "çocukların değerinde", diğer bir ürün gibi fiyatı olmalarında anahtar bir rol oynar. "Zaman", bu bir sürü güncel makalede yer alır. "Çocukların ve diğer ev ürünlerinin zaman maliyeti", çocuklar evin ürettiği şeylerden biridir. Sonra da evlerin "çocukları üretme ve tüketme" deki fırsat maliyetlerinden bahsederler. Ailelerin yaptığı şeyin sizi tüketmek olduğu fikrini seviyorum.

Web'e Jonathan Swift'ten bir makale koyacağım, Gülliver'in Maceraları'nın yazarı, bu makaleyi biliyor musunuz? Onun "*Modest Proposal"*ı vardı, alaylı bir tabirdi fakat çok geçmeden İngilizler, İrlandalı sorunundan endişe etmeye başladılar. İrlandalılar çok fakirdi, tonlarca çocukları vardı ve İngiltere tarafından yönetilmekten haz etmiyorlardı, bu yüzden İrlanda sorununun çözülmesi gerekiyordu. Swift'in önerdiği şey İrlandalıların kendi çocuklarını yemesiydi. Bu onlara hem iyi bir yiyecek hem de iyi protein ve her şeyi sağlayacaktı. Böylece açlık sorunları çözülecekti ve oradaki nüfus sorunu de azalacaktı.

Bu elbette ki şaka yollu bir söylemdi fakat ilginç bir okuma parçasıdır ve zorunlu değil ama zahmet edip okursanız özellikle rakamları iyi kullanır, rakamlarla doludur ve ekonomi yazmaya başlayan insanlar gibi, çağdaş insanların yazdıkları şeylerde bir gerçek bir hareketti.

Ekonominin çocuklarla tıpkı diğer bir ürün ile ilgilenir gibi ilgilenmesi ekonominin özelliğidir, tıpkı bilimin genelleme yapmasına benzer. Fakat aynı zamanda insanların bu yaklaşımı reddetmesinin de sebeplerinden biridir. İnsanlar kendileri bir mal olarak görmek istemezler. Neden insanlar zenginleştikçe daha az çocuk istemeliler? Mevcut ekonomilerin hemen hemen hepsinin temeli mantıksal oyuncu teorisidir. İnsanlar mutluluklarını doruğa çıkarmak için hareket ederler, ya da mesleki dilde faydalarını, tercihlerini. Kendi çıkarlarının aksine hareket etmezler.

Şimdilerde bunun doğru olmadığını ortaya çıkaran yeni psikolojik ekonomi var, fakat bunun bir önemi yok. Birçok teorinin hemen hemen hepsinin temeli mantıksal oyuncu teorisidir. Ekonomistler, insanların yaptıklarını hesaplamalara dayalı yaptıklarına inanıyor. Bunun bilinçli bir hesap olmasına gerek yok, ama bu şekilde bir sorun var demektir; onlar için iyi olan nedir. Ekonomistlerin bir şekilde az çocuk yapmanın neden daha iyi bir seçim olduğunu bulması gerekir. Neden bu kendi yararlarınadır?

Aslında Gary Becker adında biri 1960'da bunun hakkında bir yazı yazdı ve bunun için; aileyi ekonominin merkezine getirdiği ve de çocuklara tıpkı diğer ürünler gibi davrandığı için Nobel Ödülü kazandı. Söyleyeceklerimin bazıları Becker'ın teorilerinden geliyor. Bahsettiğim gibi çocuk büyütmek maliyeti olan bir şeydir ve bu yüzden satın alınabilecek bir şey olarak görülebilirler, bu yüzden onlara ürün denilebilir çünkü satın alınabilen her şeye ürün denir.

Çeşitli ürün türleri vardır ve çocuklar da öyledir. Bir makine gibi üretim ürünüdürler. Bir üretim ürünü satın aldığınız bir şeydir, bir fabrikada çalışan makine gibi. Çocuklar da tabii ki fakir yerlerde çeşitli işler yaparlar. Bu şeylerin her birine geri döneceğiz. Ayrıca birer tüketim ürünüdürler; satın aldığınız ve belki de tükettiğiniz fakat eğlendiğiniz bir şeydir. Satın alırsınız çünkü bundan zevk alırsınız, işinize yaradığından değildir. Üçüncüsü ise, bir yatırım ürünü olabilirler. Çocukken onlara masraf yaparsınız ve büyüdüklerinde size dönüt verebilirler; tıpkı bonoya para yatırmak gibi, yatırırsınız ve bir süre beklersiniz, fazlasını geri alırsınız.

Çocukları öncelikle birer üretim ürünü olarak düşünün ki fakir ülkelerdeki durum da böyledir. Açık olan bir yönüyle çocuk yapmak çok masraflı bir iş değildir, hatta oldukça ucuzdur. Köylü çiftçi bir toplumda çocuklar aileleri için çok iş yaparlar. Ayak işlerine bakabilir, odun toplayabilir, su taşıyabilir, küçüklere bakabilir, tarlaların otlarını temizleyebilirler, küçüklere bakabilirler. Bugünkü makalelerde buna dair şeyler var.

Aslında çok küçük yaşlardan itibaren çocuklar gerçekten çok fazla iş yaparlar. İşte bir örnek: Küçük Baz hepsini halledebilir, inekleri veya boğaları otlaklarda gezdirebilir, ocağa odun taşıyabilir, tahıl ambarına çıkıp domuzları besleyebilir ve büyük annesinin ayak işleri ile ilgilenebilir. Bu tanımın nereden geldiğini bir tahmin edin: 1800'lerin sonlarında bir Kansaslıdan. Diğer yerlerde olduğu gibi Amerika'da da tarımsal ekonomide çocuklar çok fazla iş yaparlar.

Endonezya'da bir deyiş vardır: çocuk 7 yaşına geldiğinde ailesinin onun için yapması gerektiğinden daha çok iş yapar. Sosyologlar, antropologlar ve ekonomistler gerçekten gidip bunu köylü toplumlarda gözlemlemişlerdir. Profesör veya mezun bir öğrenci bir aile ile birlikte kalıyor ve yanında sürekli bir not defteri bulunduruyor.

Yaptıkları şey ise, ailenin çocuklar için ve çocukların da aile için yaptığı her şeyi not etmek. Aa, annem yemek yapıyor, Aa, kız kardeşim sebzeleri yıkıyor, Aa, küçük

kardeşim biraz yağ almak için komşuya gönderilmiş. Eyvah, bebek şimdi kakasını yaptı. Evet, anne bebeği temizlemek için yemeği bırakıyor. Vesaire, vesaire. Bütün bunları not defterinde görebilirsiniz.

Bu, çocuk küçükken ki durum; aile çocuğa bakıyor. Çocuk büyüdükçe, daha ve daha az bakılmaya ihtiyaç duyar ve aile için daha ve daha fazla iş yapabilirler. Öyleyse bu kesişim yaşını ekonomistler, antropologlar ya da siz hesaplayabilirsiniz. Çocukların, saat hesabıyla diyelim, aile için, ailenin onlar için yaptığından daha fazla iş yapabilir olduğu yaş kaçtır. Endonezyalıların dediği kadar küçük olan 7 yaş değil fakat modern hesaplamalar tarımsal bir toplumda bunun 13 yaş civarı olduğunu gösteriyor.

Okuma bölümünüzde Malezya Tanamani'den bir hikâye var ve her yıl öğrenciler bunu soruyor—harika bir hikâye bu, seveceksiniz, neden bunu söylüyorum? Tabii ki çocuk işçiliği hakkında olduğu için. Çocuklara nasıl bakıldığının biraz sıra dışı anını gösteriyor, aslında romantik değil, düz bir ekonomik hesaplama gibi; bir çocuktan elde ettiğiniz iş miktarını nasıl maksimize edersiniz.

Jonathan Swift, 6. yaştan, çocukların para kazanmak için yan kesicilik yapabileceği bir yaş olarak bahseder. David Copperfield 10 yaşında çalışmaya gönderilmişti. Charles Dickens 12 yaşında çalışmaya başladı. Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü Ajansının hesapları 5-14 yaş arası 250 milyon kişinin, çalıştığını be bunların yarısının tam zamanlı çalıştığını gösterir. Bu hesap 73 milyon çocuğun tam zamanlı çalıştığını gösteren eskilerinden oldukça yukarıda, 73'ten 250 milyona, çocuk işçiliği bariz bir şekilde dünyada artmaktadır.

Öyleyse, tarım toplumlarında, çocuklar birer ekonomik faydadır ve insanlar onları çalıştırmak için çok istiyorlar. Sanayileşmenin ilk safhalarında çocuklar sıklıklar maaşlı işlere gönderilir ve hatta onların küçük gelirleri ailenin hayatta kalmasında farklılık yaratabilirdi.

Öyleyse, modernleşme yerleştikçe, bir şeyler değişir. Öncelikle çocuklar okula giderler, eğer okula giderlerse evde çalışacakları zamanlar azalır. Yararları azalır. Eğitim, kitaplar, kıyafet ve üniformalar için kaynak sağlanması gerekir. Tarladaki çocukların ayakkabısı yoktur fakat şehre indiklerinde düzgün olmaları için ayakkabılarının olması gerekir ve bu yüzden maliyetleri artar. Yararları azalır.

Modernleşme ile birlikte gelen bir diğer şey de ilaçlardır. Eğer bir çocuk hastalanırsa aileleri doktora ve ilaçlara para harcamak zorunda kalırlar. Eğer aile şehirde ise ve öncesinde çocukların bazıları bir yerde çalışmaktaysa-aynı zamanda işsiz yetişkinler varsa çocuk kanunları devreye girer ve bunu önler. Böylece çocukların sağladığı yarar azalmış olur. Bütün bu şeyler çocukların birer üretici olarak değerini azaltır; Artık eskisi kadar iyi bir üretim ürünü değildirler.

Şimdi de bir tüketim ürünü olarak çocuğu ele alalım, çocuklar birer tüketim ürünüdürler çünkü aileler çocuk yapmaktan mutluluk ya da fayda umarlar. Bir makalede çocukların uzun ömürlü tüketici geliri olarak değerlendirildiğini okumuştum, buzdolapları gibi uzun ömürlüdürler, her ay bu ürünlerden ne kadar satın alındığının raporlarını görebilirsiniz.

Uzun ömürlü ürünlerin satın alınması genelde kredi kartı ile ya da daha sonra ödemek üzere taksitle olur ve çocuklar için de bu böyledir. Çocukları yapmak

masrafsızdır-masraflar daha sonradan gelir. Çocuk bir tür ev gibidir. Eğer fakirseniz peşin parasız ev satın alabilirsiniz, ama o zamanda ev taksiti, vergiler, bakım, sigorta ve benzeri şeyleri ödemek zorunda kalırsınız. Aynı zamanda eve bakmak zorundasınızdır, eve sigorta gerek, vergisi var, avlusu küçük geldi falan derken sonradan fiyatı yükseliyor.

Birçok insan alışveriş yapmayı sever ve bir şeyi seçtiklerinde bunun istedikleri şey olduğunu söylerler ve satın aldıkları şeyden haz duyarlar. Çocuk yapmak da buna benzer, prova hoşlarına gider ve sonra da bundan haz duyarlar. Neyse, tamam bu pek olmadı.

Çocukların bir diğer yönü de tüketim ürünleri olmalarıdır ve bu modernlikle alakalıdır. Ürünleri birbirinden ayrı düşünemezsiniz. İnsanların belirli miktarda paraları vardır ve satın alacakları şey sadece ürüne değil makul fiyatına da bağlıdır.

Bir ülkenin ekonomisi modernleştikçe, çocukların fiyatının arttığı gözlenir; eğitim, sağlık, kıyafet, bu fiyatlar da durmaz bir şekilde yükselir, fakat aynı zamanda üretilmiş ürünlerin fiyatı da düşer. Radyo, televizyon, çok fazla zaman harcadığınız bir sürü ürün. Zaman geçtikçe teknoloji ilerler ve bu ürünlerin fiyatı düşer.

Öyleyse- modernleşme, bir tüketim ürünü olarak çocukların ilişkin fiyatlarını ve buna bağlı olarak da başka ürünlerin fiyatlarını artırırlar, insanlar da ürünlerin fiyatının artmasını istemezler ve bu da zaman geçtikçe insanların daha az çocuk yapmalarının sebebi olarak gösterilebilir.

Bir diğer yön de çocukların zaman maliyetleridir. İnsanların sadece gelirlerinin değil zamanlarının da kısıtlı olduğu kanısı önemli bir fikirdir ve ekonomistler bunu ciddi bir durum olarak algılarlar ve zamanın mantıksal bir tutumla harcandığını sanırlar. Zaman boş vakit olarak, ebeveynlik yaparak değerlendirilebilir, eğer bir kişi çalışıyorsa vakit nakit de olabilir ve her insan ya da aile bunları ayarlamalıdır.

Size verilerini göstereceğim; çocuk büyütmek için gereken zamanın çoğu anne tarafından harcanır. Aslında birçok toplumda hepsini anne yapar. Köylü bir toplumda annenin evde harcadığı koca emeğe değer verilmez. Geleneksel olarak, onun zamanı az değerli olarak görülür. Çocuklar ve o tarlalara gidebilir ve bir sürü tarla işi yapabilirler fakat kültürel olarak bunlara da değer verilmez.

Geleneksel toplumlarda kadının zamanına değer verilmez. Bir işi olamaz, sahip olacağı iş yoktur-onun için mevcut bir iş yoktur. Fakat bölge modernleştikçe-sıcak ekonomide işler mevcut olur. Köylü toplumlarda nakit çok az bulunur ve çok değerlidir.

İşler kurulur ve birçok endüstrileşme durumunda, özellikle üçüncü dünya ülkelerinde ilk kurulan işler dokumacılıktır. Belki de modern dünyaya girip sanayi devrimine başlayan ülkelerin hepsi dokumacılık ile başladı; Bangladeş, Endonezya, dünyanın birçok yerinde ilk yapılmaya başlanan işlerden biri dokumacılıktır ve bu genellikle kadınlara yöneliktir. Çin'de de bu vardır, dünyanın her yerinde modern sektördeki en eski işler kadınlar içindir. Ve şimdi annenin zamanı değerli olur.

İş fırsatları bir kez oluştu mu bu kez çocuk büyütme ve çalışma arasında bir rekabet olur; çocuk bakarken evdedir, dışarıda şehirde çalışamaz ve zamanı çocuğa

bakmakla geçer ve bu yüzden gelir kazanamaz veya az sayıda çocuk yapar ya da hiç yapmaz ve çalışır, para kazanır. Modernleşme ile gelen şey, kadınların eskiden sıfır olduğu düşünülen fırsat bedelleri artmaya başlar ve iş sahibi olduklarında çocukların fırsat bedelini de artırırlar.

Modernleşmenin getirdiği bir şey de ailelerin daha az çocuk istemeleridir. Modernleşme oldukça insanlar daha zenginleşir fakat tüm bu etkilerin sebebi sadece gelirle ilgili değişiklik değil bahsetmekte olduğumuz, zamanla ilgili bir durum da olabilir.

Birer yatırım ürünü olarak çocuklar: Bu, şimdi ödeyip ilerde geri kazanmanız demektir. Elbette ki çocukların değeri onlar büyüdükçe durmaz, fakat büyüdüklerinde, eğer kültürde aile yapısı güçlüyse, sonunda çocuklar ailelerini yaşlılıklarında desteklemek için sorumluluğu üstleneceklerdir.

Eğer ülkede banka veya borsa yoksa ve sanayileşmenin ilk safhalarında fakir insanların da zaten böyle şeylere erişimi yoksa çocuktan başka yatırım yapacak başka bir şey de yoktur. Çocuklar mümkün olan tek yatırım olabilirler. Başka piyasalar yoktur, birikimleriniz için pazar yoktur ve farelerle böcekler her şeyi yiyebilecek olduğundan yiyecek saklayamazsınız; öyleyse modern öncesi toplumlarda tek yatırım yapılacak şey çocuklardır.

Bunu evden getirdim—demek istediğim gelişmekte olan ülkelerdeki bu deneyimler hakkında çok okuyorum fakat bunu duymak çok ilginç. Hindistanlı Anand, bölümümüzde bir öğrenci idi. Az çocuklu üst sınıf bir ailedendi ve ailesinin, akrabalarının az çocukları vardı; tanıdığı insanlar zaten doğurganlık geçişini tamamlamış, az çocuk sahibi insanlardı.

Çok iyi bir kalp gözü vardı ve fakir insanlara yardım etmek istiyordu, bu yüzden Yale'e gelmeden önce çalışıyordu; bir yetişkin eğitimi programındaydı, bu cidden yapabileceğiniz en iyi şeylerden biridir, bu program halen okuma yazması olmayan fakirlere yönelikti. Bu kursta her şeyi tartıştılar ve tartıştıklar bir şey de aile planlamasıydı; aslında sınıftaki rahibelerden biri aile planlamasını destekleyerek çok fazla çocuk yapılmaması konusunda sınıftakilerle konuşuyordu ve onları ikna etmeye çalışıyordu; bu şekilde daha iyi olacağını söylüyordu.

Bir gün bu yetişkinler biri Anand'ı bir kenara çekip ona aile planlaması hakkında yanlış düşündüğünü söylediler. Emeklilik için biriktirecek hiç param yok, sosyal güvenlik yok, devlet beni yaşlılığımda bakmayacak, yaşlılığımda bana bakması için erkek bir çocuğa ihtiyacım var. 10 çocuğum var, tek biri bile hayatta kalır ve başarılı olursa, o zaman şanslıyım ve yaşlılığımda rahat edeceğim. Bu, Anand'a çok güzel açıklanmış bir durumdu fakat Anand'ın tepkisi de çok ilginçti. Burada büyümesine rağmen, bunu daha önce hiç düşünmemişti ve bu açıdan hiç bakmamıştı, çok etkilenmişti.

Bana bu hikâyeyi anlattığında – bu tartışmanın ne kadar zorlu olduğuna şaşırdığını ve o adama söyleyecek hiç bir şeyinin olmadığını söyledi. Fakir insanlar için yaşlılıklarında işe yarayacak tek yöntem kendilerine ilerde bakacak oldukları için çocuk sahibi olmak ve birçok kültürde bu, bir erkek çocuğun onlara bakacağı anlamına gelir.

Sefaletin vurduğu kültürlerde çocuklar aşırı ucuz olurlar-ikinci el, oradan buradan kıyafet giyerler, oyuncakları yoktur, okul veya sağlık bakımları yoktur, fakir insanların yediği tarzda yiyecekler ucuzdur ve ilk çocuktan sonra, ikinci çocuk, üçüncü dördüncü derken 5, 6, 7 olurlar ve küçüklerine bakar hale gelirler ve böylece annenin üzerinden bir yük daha kalkmış oluyor. Büyük çocuklar demekle de yetişkinleri kastetmiyorum, beş yaşındayken falan bebeği sırtlarına alıp gezdirmeye başlıyorlar. Bu yüzden fazladan çocuklar aile için zaman yükü oluşturmaz, çok az paraya mal olurlar, zaten büyüklerinden kalan elbiseleri giyiyorlar, ihtiyaçları olan az bir yiyecek. Yaşlılık garantisi için çok yararlıdırlar.

Modernleşme ile beraber ne olur—fakir aileler temelde ellerinde olan çok az bir miktarı biriktirebilirler. Modernleşme bu yatırımı nasıl etkiler? Eğer şehirlerde iş imkanı olursa, ya da dışarıda çalışmak için imkanlar açılırsa, o zaman çocuklar bu işleri alabilir ve ailelerine para havale edebilirler. Bu paralar ailelerin birer köylü olarak gelirlerine kıyaslandığında çok fazla sayılabilir. Hindistan ve Pakistan'dan insanlar petrol ile alakalı işlerde çalışmak için Orta Doğu'ya gidiyorlar, daha zengin ekonomilere göç ediyorlar; iş bulmak için Amerika'ya geliyorlar.

Hepsi de geriye para gönderiyorlar; en azından ilk nesil geri para gönderme konusunda çok iyi, ki bu da fakir ailelerin ekonomisinde kocaman bir boşluğu dolduruyor. Amerika ve Suudi Arabistan'da kazandıklar gelirleri çok yüksek olmasa da ailelerinin geçindiği kadarından daha iyi bir gelir olduğundan bütçelerine bir kazanç sağlıyor.

Çocuklar gerçekten çok iyi bir yatırım olabilirler. Şehirde, dışarıda bir iş bulabilseler çok iyi bir yatırım olabilirler. Modernleşmenin bir yatırım olarak çocuklar üzerinde başka çok güçlü bir ektisi daha var, modernleşme çocukların bir yatırım olarak değerini artırır.

Modernleşe sürecinde başka şeyler de olur. Öncelikle çocukların geçiş döneminde ömürleri daha uzun olur ve bebeklerin ölüm oranı azalır. Böylece çocuklar artık büyüyebileceklerdir. Önceki çocuklar daha erken yaşta hayatını kaybediyordu. Bu tıpkı ileride kaybedeceğiniz ya da çaldıracağınız güzel bir arabayı hiç satın almamak gibi bir şeydi. Eğer çocuğunuzun ölme ihtimali yüksekse ve onu iyileştirecek modern tıp yoksa, ölecek bir çocuk için yatırım yapmamak iyi bir fikir. Modernleşmeyle beraber sağlık önlemleri, halk sağlığı devreye girer ve çocukların yaşayacakları umudu artar, yaşayacakları süre uzar ve ailelerine gelir bırakabilirler.

Madalyonun diğer yüzü de hemen hemen aynıdır; aileler de daha uzun yaşarlar. Eski doğumlarda, aileler 45 yaşında verimsiz hale gelinceye kadar çocuk yapmaya devam ettiler ve bu yaştan sonra da çalışıp nihayetinde vefat ediyorlardı. Hayatta kalan çocukları olsa bile çocuklarının onlara bakacak oldukları süre o kadar uzun değildir çünkü ortalama hayatları kısadır.

Son çocuğunuzu 40 veya 45'inizde yaptıysanız siz ancak 60 yaşındayken onlar olgunluğa ulaşacaklardır ve bu da fakir yerlerdeki ortalama insan hayatının üzerindedir. Hem ailelerin hem de çocukların ömrünün uzaması çocukların yatırım olarak dünyaya getirilme olasılığını artırır, çünkü artık siz daha uzun yaşayacaksınız ve size geri ödeme yapabilir.

Ekonomik olarak, birer yatırım ürünü olmaları görüşüne karşıt olarak çocukların değeri modernleşme ile beraber oldukça artar. Eğer modernleşme devam ettikçe insanların daha fazla parası oluyorsa, daha fazla çocuğa paraları yetecek diye düşünebilirsiniz, fakat tüketim ürünleri olarak daha az değerleri olur, üretim ürünü olarak da daha az iyi olurlar fakat yatırım olarak daha iyi bir ürün haline gelirler.

Elbette ki insanların biriktirebileceklerinden daha fazla parası oldukça bu geliri çocuklarına yatırım yaparak değerlendireceklerdir. Fakat bu yatırımı nasıl dorukta tutabilirsiniz?

Kırsal Toplumlarda çiftçilik dışında bir fırsat yoktur. Eğer tarım geleneksel ise siz de tıpkı dedelerinizin yaptığını yapacaksınız, çünkü hayatta kalma sınırında olduğunuz için en güvenilir yol tarımdır. Eğer ürünleriniz yetişmezse başınız derttedir, eğer yeni bir şey deneyecekseniz, denediğiniz şey işe yaramadığında tehlikede olacaksınız.

Eğer bir şeyi yüzyıllardır veya bin yıllardır yapılan yolla yaparsanız bunun işe yarayacağından oldukça eminsinizdir. Çok fazla bir kazancınız olmaz ama işe yarayacağından emin olursunuz. Köylüler çok tutucudur, sadece ürettikleri şeylerde değil, hayatlarındaki her şeyde böyledirler çünkü fazladan bir şeyleri yoktur, bu yüzden yeni şeylere kapalıdırlar. Eski yöntem ise babanın tıpkı kendisinde olduğu gibi işleri oğluna devretmektir. Geleneksel yöntemlerle çiftçilik yapacaksanız eğitime ihtiyacınız yoktur; babanızla beraber bunu öğrenirsiniz zaten.

Eğitim modernleştikçe, tarım modernleştikçe, gübreler kullanılır hale gelir, yeni tohumlar üretilir ve piyasa ekonomisine geçilir. Para hesaplarını yapabilmek, borç alabilmek, faizler bilebilmek, geri ödemeleri ayarlayabilmek için matematik hesabı gerekir ve eğitim, hatta tarım bile çok değerli bir hale gelir.

Daha önceleri eğitime ihtiyaç yoktu ve çocukların genç ölmesi durumu vardı ve kırsal bir toplumda eğitime yatırım yapmanın hiç karlı bir tarafı yoktu. O zaman ki en iyi strateji olabildiğince çok çocuk yapmak ve hepsine asgari yatırım yapıp birkaçının ölmemesini dilemekti; bu nüfus geçişi öncesi bilimsel gerçekti; insanların çocuklarına yaptıkları yatırım gerçekten çok azdı.

Şimdilerde nüfus artıyor çünkü ithal ürünler geliyor ve her tür şey mevcut, nüfuslar artmaya başlıyor ve toprak azalıyor. Küçük bir çiftliğiniz olduğunu ve çiftlikten geçindiğinizi düşünün; bir sürü çocuğunuz var ve toprağınızı çocuklara bölüştüreceksiniz. Kendinize bile zor yeten toprağınızı bölüştürdüğünüzde bu ne size ne de çocuklara hiçbir yarar sağlamayacaktır, bu durumda bir krizdesiniz demektir.

Çocuklar o kadar az toprağı miras aldıklarında sadece kendilerini tehlikeye atmayacak, size de fazladan bir şeyler veremeyeceklerdir; eğer çiftlik ekonomisinde kalacaksanız çocuk olarak miras almanın bir yararı yok, biraz yaşınız ilerleyip hayata devam etmeyi bırakın çünkü bir krizdesiniz ve ne yapmanız gerektiğini bulmanız gerek.

Fakat şimdi ülke modernleşiyor, yeni iş imkânları doğuyor, bir çeşit eğitim gerektiren işler, fabrikalar devreye giriyor, devlet memurlukları açılıyor. Büyük bürokrasiler doğuyor ve aileler tek seçeneğin çocukların şehre gidip iş bulmaları olduğunu fark ediyorlar. Fakat herkes bunu düşündüğü için şehirler insanlarla dolup taşıyor ve iş bulak da zor hale geliyor.

Bir işe nasıl girebilirsiniz? Bu işleri alabilmenin tek yolu eğitimin olması. Üretim işlerinde makinelerle ilgilenmeniz ve de onlar hakkında bilgili olmanız gerekir.

Çok önceleri Peru'daydım ve oradaki köylüleri suyun bulunmadığı, yüksek, kuru bir düzlüğe, Altiplano'ya götürdüler ve orada günlük 1 Dolara yaşıyorlardı. Madenlerde bir iş bulmak için uğraşıyorlardı ve bulacakları ilk iş küreklerle makinelere taş atmak, makineden düşen taşları tekrar geri toplamak ve kamyonlara yüklemekti. En az yetenek gerektiren iş buydu.

Herkesin yapamadığı iki şeyi yapmaları yeterliydi; 1) makinelerin tehlikeli olabileceklerini, elektriğin çarpabileceğini, bilmedikleri şeylere dokunmamaları gerektiğini bilemeleri gerekiyordu. 2) İşe zamanında gelmeyi, vardiya saatlerini bilmeyi ve saatinde orada olmayı bilmeleri gerekiyordu. Köylüler böyle şeyleri bilmiyorlardı ve bilenlerin gelirlerini günde 2 Dolara çıkarabilirlerdi. Herhangi bir bilgi ve eğitim gerektiren, normalde çiftlikte yapılmayan işlerin en basitiydi bu.

Eğitim çok değerli bir ürün olur. Fakat işe girebilmek ve hayatta kalabilmek için çocukların sağlıklı olması gerekir; bu yüzden eğitime ve sağlığa yatırım yapmak gerekir. Bir bononuz, yani bir çocuğunuz varsa onun için bir de kasanız olmalıdır, aynı sağlık sigortası gibi, başka türlü çocuk yok olabilir. Çocuklara yapılan bu sağlık ve eğitim yatırımları çok iyi bir antlaşma olurlar; eğer çocuğunuza yeterince yatırım yapabilirseniz şehre ya da yurt dışına gidebilir, bir iş bulabilir ve de size yeterli bir miktarda para gönderebilirler.

Çocuklara yapılan yatırıma sermaye denir, ya da bunun sonucuna insan sermayesi denir; bu da nüfusun sağlığı ve de eğitimi demektir. Neden bir ülke zengin de diğeri fakir? Kısmen fiziksel sermayeleri sebebiyle; fabrikalar, makineler, binalar vs. Fakat ekonomistler bunun en büyük fark olmadığını fark ettiler. En büyük fark insan sermayesi; nüfusun ne kadar sağlıklı ve de eğitimli olduğu. Bu çok büyük bir şeydir.

İlginç bir şey; şimdi devrede olan iki farklı etken var, neden bir çocuk iyi bir yatırım ürünü olur. İlki; eğitimle birlikte yüksek maaşlı bir iş bulabilir, daha iyi sağlıkla uzun yaşayabilir ve ailesi de uzun yaşar, böylelikle geri dönütlerde daha yüksek bir oran olur. Eğitimden açık bir yarar sağlarsınız, her yıl daha fazla kazanırsınız, sağlıkla da daha uzun yaşar ve hayatınıza kattıkça katarsınız.

Otuz yılı aşkın bir süredir her yıl fazladan bir geliriniz olduğunuzu hesaba katarsak bu iki etkenin çoğaldığını görürüz ve bu, Becker'ın teorilerindeki önemli şeylerden biridir; bu iki etmen çocuğun getireceği artışa nasıl dahil olur, eğitim ve sağlık birbirini çoğaltır, bu yüzden her birindeki küçük artışlar büyük dönütlere sebep olur, çoğalmanın çok büyük bir etkisi var.

Bir yatırım ürünü olarak çocukların sağlığı ve eğitimine yapılan yatırım hakkında son bahsedeceğimiz şey çok kazançlı olması, tartıştığımız ekonomik durumların içerisinde gerçekten geri kazançlık olan türden. İşte durum şöyle; eğer fakirseniz bu yatırımları bir sürü çocuğa yapamazsınız, öyleyse en iyi strateji, birçok çocuk yapmak ve mallarınızı onlara bölmek yerine az çocuk yapın ve onlara yapacağınız yatırımlara, sağlıklarına ve eğitimlerine odaklanın.

Bu iki faktöre sahip olan çocuklara kaliteli denir ve bu da bir ekonomik terimdir, çocuğun eğitimi ve sağlığı çocuğun kalitesidir. Nüfus istatistiklerindeki bu duruma,

nicelikten niteliğe geçiş denir. Geçiş öncesinde aileler çok sayıda çocuk yaparlar çünkü endişe ettikleri şey onların ölecekleridir ve ailenin buna yapacak bir şeyleri yoktur. Yerel ilaçlar tamamen etkisizdir, bu yüzden çocuklar öleceklerdir fakat zaman geçtikçe bu durumlar değişir, artık çocuklarını hayatta tutmak için bir şeyler yapabilir, ileride iyi bir gelir kazanmaları için onların eğitimini karşılayabilirler.

İşte bu ticarete, çocukların nicelikten niteliğe geçişine, aileler buna çok çabuk alışırlar ve kimi üçüncü dünya ülkelerinin doğurganlık oranı bu sebepten düşmeye başlar. Toprak insanlarla doldukça bir şeyler yapmanız gerekir ve mevcut olan tek şey şehirlerdeki iş imkânlarıdır, aileler de çocuklarının bu iş piyasasına girebilmeleri için eğitime ihtiyaçları olduklarını çok iyi bilir.

Harekete geçildiğinde ise gerçekten ilginç bir muamma oluşur. Bir tanesi; eğitim insanların son derece istedikleri bir şeydir fakat halen sekiz çocuk yapmaya devam ederlerse bu ülke umutsuz bir duruma düşecektir, bu yüzden politikacılar, eğitim alabilmek için insanların doğurganlıklarını azaltmaları gerektiği fikrine sıcak bakıyorlar fakat iyi niyetleriyle de eğitimi ücretsiz yapmak istiyorlar.

Gelişmekte olan bir ülkedeki sorun eğitime ne kadar ayıracağınızdır. Bu çok önemli bir konu çünkü fiyatı dengelemeli ve ne kadar çok çocuğa eğitim verebileceğinize nazaran fiyatı düşük tutmalısınız, yine de, sistemi ayakta tutmak için bir nebze de olsa fiyat belirlenebilir.

Bu fiyat nerede olursa olsun, insanlar bundan maksimum yararlanma stratejisi kullanacaklardır. İnsanların endişe ettiği stratejilerden biri ilk ve ikinci çocuğun büyüyünceye kadar evde kalmasıdır, büyüyünce evin etrafındaki işleri yapabilir, otları temizleyebilir, çiftlikte çalışabilirler.

Eğer ücretsiz eğitim olur ve çocuklarınızı eğitirseniz, onları şehre gönderirsiniz ve ücretsiz olduğu için üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı çocuğunuzu da okula gönderirsiniz çünkü sahip olabileceğiniz çocuk sayısında herhangi bir sınırlama yok; hepsini şehre gönderirsiniz ve size ilerde para gönderirler. Sağlık için de aynı şey geçerli, eğer soysal devlet varsa ve sağlık da ücretsizse fazladan bir çocuk yapmada ekstra bir ücret yok demektir, insanlar çocuk yapmaya devam ederler ve sistem çöker, başarısız bir deney yapmış olursunuz.

Ekonomik gelişmeler, yeni iş imkânları ve kaç çocuğunuz olduğu arasındaki ilişkide eğitim ve sağlım temel değişkenlerdendir. Bildiğiniz gibi gelişmekte olan ülkelerde bir sürü insan var ve iş gücü ucuz fakat anapara daha azdır, insanlar zengin değillerdir, fabrika ve başka bir şeye yatırım yapacak paraları yoktur, bu yüzden çelik fabrikası ya da petro-kimya ünitesi kurmaları çok zordur.

Peki ya bir öğretmen yetiştirmek? Bu öneri ucuz mu yoksa pahalı mıdır? Öğretmek emek yüklü bir iştir, sermaye ağırlıklı değildir, belki bir tebeşire ve tahtaya ihtiyaç duyarsınız, bazı yerlerde bu bile yok. Eğitim, emek ağırlıklı olduğu için ülkelerin yapabileceği ucuz şeylerdendir. Temelde en fakir ülkelerde bile, çoğunlukla kadınlarda, üretim fazlası emek olabilir. Yapmanız gereken tek şey onları okuryazar yapmaktır ve onlar köylere gidip çocuklara okuma yazma öğretebilirler ki bu harika bir gelişmedir ve böylece kendini idare eder duruma gelir.

Gelişmekte olan ülkelere bakarsanız bu, gerçekten yatırım yaptıkları şeylerdendir. Öncelikle ilköğretim olur ve bundan kazanç sağlanır; bunu yapacak finansları olur. Aslında, neredeyse bütün gelişmekte olan ülkelerde iyi bir üniversite yapısı vardır; sadece bir araştırma düzeyi değil, öğretim düzeyinde bir üniversite. Bu yerlere bakarsanız hekim yetiştirdiklerini görürsünüz, bunu biliyor musunuz; Amerika'daki doktorların yarısı civarı lisanslarını dışarıdan ediniyorlar.

Bazıları İngiltere, İsviçre, Almanya; onları aynı bizim gibi eğitiyorlar. Fakat daha fazlası Hindistan, Pakistan, Filipinler, bu tarz yerlerden geliyor ve insanlar da diğer yerlerdekiler kadar da zekiler, belki daha fazla çalışıyorlar, daha istekliler, belki bunu yapabilmek daha zor ama binlerce doktoru eğitebiliyorlar. Mexico City'deki tıp okullarından birinde 3000 civarı öğrenci var ve kanun dersi verilen sınıflar kocaman çünkü ucuz ve de ders verdiğiniz sınıfa 100 kişi daha katmanız para gerektirmiyor.

Yüksek seviyelerde eğitim, gelişmekte olan ülkelerin çoğunlukla gücünün yettiği bir şeydir çünkü emek odaklı bir iş alanıdır. Beyin göçünü düşündüğünüzde olan şey, Hindistan'ın, Meksika'nın ihtiyacından daha fazla doktor olması ve böylece A.B.D'ye gitmek istemeleridir. Tüm bu gelişmekte olan ülkelerdeki, devletin eğitim masraflarını karşıladığı, yüksek seviyede eğitimli insanlar İngiltere'ye, Amerika'ya, Fransa'ya, Japonya'ya gidiyorlar ve orada çalışıyorlar.

Bu, insanların fiziksel olarak taşındığı eski tarz beyin göçü, fakat şimdi modern hali de var, internet ve ucuz transfer sayesinde tüm bu işler Hindistan'da da kalabilir ve bu işler dışarı gitmiş olur. Muhasebe gündüz yapılır, bankalar bütün işlemleri yaparlar ve bir gecede veriler Hindistan'a gönderilebilir ve bizde gece iken Hindistan'da gündüz olur; Hindistanlı muhasebeciler üzerinde çalışır ve sabaha bütün hesaplarınız kurulmuştur.

Chicago'da gündüz mühendislikte çalışılır ve planlar ne kadar uzasa da genellikle Hindistan'a iletilir, buradaki mimarlar üzerinde çalışır ve Chicago'ya geri gönderirler. Önemli faktörlerden biri de eğitimin bu ucuzluğudur, eğitim emek yoğunluğu olan bir harekettir ve gelişmekte olan ülkeler bunu çok iyi yapıyorlar.

Gelişmekte olan ülkelerde bir sürü kolej eğitimli insanı oldukça çabuk üretebilirler ve bu insanlar iyi işler almayı beklerler. Büyük bir emekle yetişmişlerdir, köylerindeki fakir ortamdan çıkmış ve kolej eğitimi almışlardır ve bir işi için hazırdırlar. Ülkelerinde genellikle onlar için iş yoktur, ekonomileri gelişmiş değildir ve beyaz yaka işler için de birçok talep vardır. Bu beyaz yaka işlere girmezler, eğitimli gençler arasında büyük bir kargaşa vardır; çok hareketlidirler, birbirlerini tanırlar, nasıl iletişim kuracaklarını bilirler, bu durumda politik durum çok hareketlenir.

Bu yerlerdeki yönetimler her zaman devlet işleri ile talebe karşılık verirler, özel sektör henüz iş üretememektedir, devlet işi vardır. Şişirilmiş bu bürokrasilerle hemen hemen her gelişmemiş ülkede karşılaşırsınız; en küçük bir işinizi halletmek için 16 farklı yere mühür bastırırsınız, imzalatırsınız, onaylatırsınız ve buna karar vermek için üç gün geçer.

Böyle bir durumda işler çığırından çıkar çünkü ucuz olduğundan çok fazla eğitimli insan üretebilirsiniz fakat onlara iş sağlayamazsınız ve bu büyük bürokrasileri kurduğunuzda daha fazla ekonomik gelişme yapmak sizin için zorlaşır. Çünkü en

hafif bir şeyi yapmak için, bir fabrika kurmak veya daha önemli bir şey yapmak için bütün bu bürokrasi sürecinden geçmeniz gerekir. Devletin insanlara ödeyecek parası olmadığı için çok az maaş alırlar, bu yüzden yozlaşma oluşur; küçük rüşvetler almak bürokratlar için çok harika bir şeydir, böylece sizinle ilgilenir ve onaylatmak istediğiniz şeyi üç günde değil iki günde onaylayıverir.

Bu, tekrar, fakir ülkelerdeki nüfus istatistikleri ile uluslar arası ve ekonomik gelişmeler arasındaki ilişki sorunudur. Hepsi burada tıkanır; nüfus istatistikleri her daim ekonomik gelişmenizdeki diğer yönlerle çatışır.

Dünyadaki bütün değişmelere toptan baktığımızda muhtemel sonuç budur—insanları modernliğe getirirken olan birçok değişik faktörden bahsettik. Bunu özetlemek istiyorum. İlk olan şey Batı'daki ihtilalin başlaması ve devamında aydınlanmanın gelmesiydi, sonrasında ise sanayi devrimi. İlk olan şey insanların artık doğaüstü düşünmeyi bırakmaları ve gerçek dünyayı göze alarak mantıksal düşünmeye çalışmalarıdır.

Teknolojik gelişmeler devam eder ve gemicilik, seferler kolaylaşır, Amerika'ya giderler, Amerikan yiyeceklerini keşfederler, geri getirirler ve Avrupa'da nüfus artışı başlar. Hastalıkları önlemenin yolları bulunur, endüstri devrimi üretimi artırır, bir şeyler hakkında mantıksal düşünmeye başlarsınız ve her şey düzelir. Daha fazla yiyecek, daha az ölüm anlamına gelir ve böylece nüfus artar; Avrupa'da bu 1700'lerde başlar— şimdiki gelişmekte olan ülkelerde 1900'lerde başlar ve biz bundan biraz zaman önce ölüm ve doğurganlık oranlarındaki düşüşü gördük, hemen hemen her durumda paralel gittiler; ölüm oranı doğum oranından düşüktü.

Eski zamanlardan beri, kırsal toplumlarda bile nüfus artmaktadır, bu şu demektir; nüfus arttıkça toprağa bağlı baskı da artar ve bir kriz oluşana kadar küçük ve sonra da daha küçük topraklarınız olur. Endüstriyel olarak ilerlemiş İngiltere'de nasıl bir sürpriz ile karşılaştığımızı hatırlayın; şehir yapısı ilerlemişti, eğitimi ilerlemişti, her şey iyiydi fakat en geç doğurganlık geçişini yaşadı.

Neden? Belki de ilk doğan kuralı yüzünden, topraklarında böyle bir baskıları olmadı çünkü toprağı en yaşlı çocuk miras alırdı ve toprak gitgide küçülmezdi. Politik yapı ise şöyleydi; toprak sahibi eşraflar parlamentoyu kontrol ediyordu ve aşırı kalabalık şehirlerden fazla yoktu. Bu yüzden İngiltere diğer yerler gibi büyük ölçüde kırsal fakirlik ve toprak sıkıntısı çekmedi.

Her neyse, topraklar küçüldükçe insanlar kırsal fakirliğin rezalet durumuna düşerler. O zaman da, bugün konuştuğumuz iki şey gerçekleşir. Önce, bireysel ailelerin yeni bir strateji bulması gerekir; bu durumdan kurtulmanın yolunun çocukların eğitimi ile olacağını fark ederler ve böylece daha az çocuk yapmaları gerekir.

Aynı zamanda şimdilerde gelişmekte olan ülkelerle alakalı olarak, Batı ülkeleri ya iyi niyetlerinden ya da devrimden, komünizmden, anti-Amerikancılıktan korktuklarından üçüncü dünya ülkelerine yardım etmek zorunda kalırlar, orada aile programlarını desteklerler, yaptıkları iki şey vardır. Önce, reklam yaparlar ve klinik açarlar, böylece doğum kontrolünün toplumsal ve kültürel olarak kabul edilebildiği bir ortam oluşur. Tabu olmaktan çıkar ve kendilerine bu ürünleri sağlarlar.

Ekonomik ilgileri daha az çocuk yapmaktır fakat doğum kontrol hapları diyelim ki Çin'deki gibi mevcut değilse bu heveslerine ulaşamazlar. Devlet ya da yabancı destekli aile planlama programı devreye girer ve insanların az çocuk yapma isteklerine çözüm getirmeye çalışır.

O zaman doğurganlık düşer çünkü şimdi artık doğum kontrolü yapıyorlardır ve sanırım geçen derste gördüğümüz gibi doğurganlık düşünce ekonomi iyileşmeye başlar. Öyleyse bu bir çeşit parçaları birleştirme yöntemi.

Bu, size sunduğum çok hoş bir teori ve fark ettiğiniz gibi hazırladığım çok fazla veri slaytı yok. Kulağa hoş geliyor. Sanırım hepiniz ikna oldunuz; bu iyi bir yanıt. Buna daha detaylı bakmaya başlarsanız bir şeyler o kadar da ikna edici çıkmazlar.

Birer tüketim ürünü olarak çocukların fiyatı artar. Peki, çocukların gerçekte neye ihtiyacı var? Kıyafetlere, yiyeceğe hayatta kalmaları için gerekli şeylere ihtiyaçları var ve eski zamanlarda sahip olabileceklerinin hepsi buydu. Peki, son yıllarda kıyafet fiyatlarına neler oldu? Hayır, kıyafet fiyatları her yerde çok fazla düştü. Yeni dokulardaki kıyafetler bir yandan da kolayca eskimezler. Bu sorun bende de var, bir şeyleri atamıyorum bu yüzden kıyafetlerimin hepsi çok ucuz ve Çin, Bangladeş malı, dünyanın her yerinden. Kıyafet fiyatları gelir kesintisi gibi çok fazla düştü, bunu her defasında gelir kesintisi gibi yapmalısınız.

Dünyadaki yiyecek fiyatları da gelir kesintisi gibi düştü, demek ki çocukların temel ihtiyaçları da düştü ve grafikte gördüğünüz gibi çok fazla düştü. Geçiş dönemi öncesi insanların çocuklarına sağladığı aynı ürünleri sağlamanın maliyetini düşündüğünüzde aradaki fark çok fazladır. Söylediğim gibi eğitim ve sağlık bakımı genellikle devletler tarafından ücretsiz olarak sağlanır.

Bu, ekonomik bir durum gibi durmuyor; eskiden istediğiniz gibi yetiştireceğiniz çocuklar istiyorsanız bunun fiyatı artmadı, düştü. Değişen şey insanların fikri, şimdi çocuklarına olabildiğince fazla ürün sağlamak istiyorlar. Daha önce hiç almadıkları tarzda bir eğitim almalılar.

Gelişim aktivitelerine katılmaları gerekir. Çin'e bakarsanız sadece bir çocukları var ve bu çocuk o kadar donanımlı ki siz yanında tembel görünüyorsunuz. Demek istediğim okul sonrası dans dersleri, müzik dersleri, İngilizce dersleri alıyorlar, çılgınca çalışıyorlar.

Ders başladıktan sonra birkaç Çinlinin gelip oraya oturduğunu fark etmiş olabilirsiniz, kim olduklarını bilmiyordum fakat Çin'deki büyük üniversitelerin bazılarının Öğrenci Birliği Başkanları çıktılar. Oralarda üniversitelerde büyük yerlere gelmek meseledir. Ne ile ilgilendiler? Modernleşme ile, bana söyledikleri şey bozulduklarını fark etmeleriydi, kardeşleri olsun istemiyorlardı. Gülüyor çünkü hikâyeyi biliyorsunuz.

Madalyonun diğer yüzü ise tek çocuk olarak başarılı olmak zorunda olmaları. Eğitim sürecinde yüksek notlar almalılar, bu yüzden üzerlerindeki sürekli çılgınca çalışma baskısı oranı çok şiddetli. Daha çok üzerlerinde hissettikleri baskı ile ilgileniyorlar. Sanırım öğrenci birliği başkanları olarak muhtemelen aşırı çalışıyorlardı ve bu yüzden bu baskıyı çok fazla hissediyorlar. Çocukların bu oyunu oynamayı öğrendiği başka hikayeler de duyarsınız, eğer bir aile onların bir şey yapmalarını isterse—neden bu

akşam bulaşıkları sen yıkamıyor ya da evde biraz yardım etmiyorsun—diye söylerse şu cevabı alır; “ders çalışacağım zamanı harcarsam başarısız olurum.”

Çocuk büyütmenin maliyetini artıran şey bu zihin değişikliğidir—çocuk büyütmenin gerçek maliyeti değildir. Onları eski tarzda büyütürseniz maliyetleri düşer fakat kültürel bir değişiklik oldu ve bu, çocukların harcamalarında büyük bir artış gerektirir. Elbette ki bugünlerde aileleriniz bir yatırım kazancı olarak sizden pek bir şey beklemiyordur, Yale’in bir yıllık ödemesi muhtemelen bazı Çinlilerin hayatları boyunca kazanabileceğinden fazladır.

Fırsat maliyeti de diğer bir ilginç şey. Hatırladığınız gibi annelerinizin yaşadığı dönemlerden bahsettik, çocukların maliyeti onlara sadece nakit olarak harcadığınız değildir, ayrıca çocuk bakımında geçen zaman da vardır. Eğer çocuk bakıyorsanız çalışma imkanınız yoktur. Çalışmalar şunu gösterir ki zaman maliyeti, çocuklara bir şey almanıza kıyasla çok fazladır ve bir çocuğun toplam maliyetinin 70% i onlara harcanan zamanın değerindedir.

İnsanlar zenginleştikçe çocukları için daha fazla şey alırlar ve daha da pahalı şeyler alırlar fakat gelir edinme güçleri de artar, işte çocuklara ayırdıkları bu % 70’lik zaman maliyetini oluşturan şey iş yaparak harcamadıkları çocuk bakım zamanıdır. İnsanlar dışarı çıktıkları ve bu çalışma işlerini yaptıklarında, ne kadar iyi görebiliyorsunuz bilmiyorum ama bir annenin çocuğuna bakmak için harcadığı zaman miktarı bu kadardır.

Eğer bir çocuksa günlük 2.2 ve hatta 6 saate kadar vakit gidebilir—5, 6 çocukları olduğunda ise anneni işi yok ve evdeyse bu oran 1.9 saattir. Çocuklarınızın sayısına bağlı olan çok belirgin bir fark yok. Burası 1950lerin yukarı New York’u, oldukça güncel ve burası gelişmekte olan bir ülke değil. Harcanan zaman gerçekten çok az.

Şimdi de annenin bir işe girdiğini varsayarak kıyaslayın, 9’dan 5’e kadar haftada 40 saat çalışır diyelim, öğle yemeğini de nasıl yaptığına bağlı olarak 8,5 saat ya da 9 saat olur ve işe gidip gelmeleri de yarımşar saatten toplam bir saat sürsün. İş için doğru düzgün giyinmeleri ve gidip gelmelerini de katınca çalışan bir anne için bu, günde 9, 10 saat demektir. Bu durumda dışarıda olan bir baba olabilirdi, demek ki bir işi olması 10 saat gibi bir zaman alıyor ve hatırlayın ki kaç tane çocuk olursa olsun bakması günde sadece iki saat alıyor.

Çocuklara ayrılan zaman bu kadar büyük değil ve en fazla bakacağınız dönem çocuğun bir yaşın altında olduğu, günde 3, 4 saati alan dönemdir. Bu, ailenin bütün üyeleri için geçerlidir ve ortalama 2.7’dir. Bunu 2.2’yle kıyaslayın, fark yarım saat, ailenin tek çocuğu var ve ailenin diğer üyeleri de çocuğa birlikte yarım saat ayırsalar bu oran 2.3 olur, yani çok az artmış olur, fakat diğer bütün şeyler için çocuğa ayrılan fazladan zaman asla 1 saatin üzerine çıkmaz.

Çok çocuk olsa da bu çok değişmez; sonraki çocuklar daha ucuzdur çünkü temelde çok az artan bir maliyet vardır. İşte daha güncel bazı veriler—bu kırmızı çizgi annenin haftalık olarak çocuğa ayırdığı zaman; henüz gördüğünüz veriye kıyaslanabilen, 1960 ve 70’lerde başlayan bir şey. Haftada 9, 10 saat yapıyor ve bu günde bir saatten biraz fazla demek, bundan daha sonra size bahsedeceğim. Bu oran artabilir fakat çok azdır ve işte size babanın yaptığı ev işi, günde 2.5 saat gibi bir şey.

Efsanemizin çok zaman aldığına yönelik olmasına rağmen çocuklarla ilgilenmek aslında çok zaman almaz, bu verilere baktığınızda bu yönde olmadığı bellidir. Şimdi dikkatli olmalısınız, buradaki fazladan zaman gösteren rakamlar eve ayrılan zamana ait, yani çocuğunuz olmasa bile eve zaman ayırıyorsunuz, bu sabit bir şey. Bu rakamlar da eğer çocuğunuz olsaydı ne kadar zaman harcardınız diye soruyor, yani çocuklu insanları çocuksuz insanlara kıyaslıyor ve elbette ki istediğimiz rakam da budur.

İşte ilginç bir şey, bu veri karmaşıklaştıkça çocuklar ne anlama geliyor diyorsunuz. Eğer çocuklu insanları çocuksuzlara kıyaslarsanız, annenin aslında yaptığı şeye, bazen çocuğa bakmasına, TV izlemesine, bulaşık yıkamasına farklı bir şekilde bakarsanız bunlar öncelikli olabilir ve günde 1,5 saat yapar. Öncelikli veya ikincil olmasına göre biraz daha değişir; bulaşıkları yıkıyor, süpürüyor olabilir ve çocuk oralardadır, çocukla konuşuyordur, onunla oynuyordur, bu durumda zaman azcık daha yükselir. Fakat, önceki iki slaytta gördüğünüz rakamla hemen hemen aynıdır; günde iki saat, diğer slayt haftalıktı.

Eğer sadece zamana bakarsanız her zaman çocukladırlar, beraber televizyon izliyorlardır veya çocuğa bakım yapmadan sadece beraberdirler—böyle daha da belirginleşebilir fakat başka bir şeyden çalınan bir zaman yoktur, sadece çocuk da orada bulunmaktadır. Bu, 1965 ve 1998 arasında pek bir değişiklik yaratmıyor. Şimdi, slaytlarda kaçırmış olabileceğiniz ilginç bir şey var.

Bir dakika içerisinde durmam gerektiğini biliyorum, 1965 ile 1998 arasında ne olur? 1965 ve 2003 arasındaki slaytta mıyız? Kadınlar işe giderler, bu yaşlar arasındaki kadınların sayısında, büyük bir fark vardır. Ne görüyorsunuz? Bu dönemde annenin çocuğuna ayırdığı toplam zaman 9, 10 saatten 14 saate çıkıyor. İşe gittikleri için çocuklar ile daha fazla zaman harcıyorlar, cevabın bir kısmı şöyledir; bu, ev bakımının geri kalan zamanıdır, çocuksuz ev bakımı, modern araçlar ve kullan-at malzemeleri kadınlara çocukları ile daha fazla zaman geçirmek için fırsat vermiştir.

Yine de bütün bunlar, çocuk bakmanın iş ile rekabet yarattığı ekonomi teorisinin bir kısmını yalanlıyor ve bu hipotezin kanıtı çok zayıf. Aslında, annelerinize veya çocuğu olan her anneye işe gittiklerinde ne kaybettiklerini sorarsanız, yanıt çocuk bakımı değildir. Boş zaman ve uykudur; araştırmalar kadınların çalışırken daha az uyumaları ve boş zamanlarının fark ettiğini gösteriyor. Bugünlük hepsi bu kadar, perşembe günü görüşürüz. Bu başlığa devam etmeyebiliriz, sanırım meseleyi kaptınız.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
20. Ders Dökümü
9 Nisan 2009

Profesör Robert Wyman: Mutlaka fark etmişsinizdir ki, ben konuya dünya çapında odaklandığım için dersin çoğunda, hatırı sayılır bir kısmı Avrupa olmak kaydıyla, çoğunlukla yabancı ülkeler üzerinde durdum ve A.B.D'ye çok az değindim. Şimdi de dersin toplumsal sorunları tartışacağımız bölümüne geldik ve bunlar gerçekten A.B.D. ile ilgili sorunlardır. Toplumsal bir sorunun kültürel yapıyla nasıl ilgili olduğuna bakacağız ve bunu Amerikan sorunlarını araştırmak için kullanacağız. Üremeyle ilgili başlıca sorunlardan biri,--iki tane temel sorun var.

Bir tanesi, 10 yıl önceki kadar popülerliğini korumasa da, gençlik döneminde cinsel ilişki ve gebelik sorunu. Gençlerin çocuklarıyla ilgili olarak hem ahlaki hem de ekonomik bir sorun. Çocuklar nasıl desteklenecek, annenin para durumu ne olacak gibi ve bu konuda gerçekten iyi şeyler okuyacaksınız. Diğeri- bundan sonra gelecek konu kürtaj, bunla ilgili iki dersimiz olacak. Çok uzun zevkli bir tartışma olacak; çünkü sıcaklığını hala koruyan bir başlık.

Bugün genç cinselliği ve gebeliği üzerinde duracağız. Biraz bilgiyle başlamak ve konuyu yerel tutmak adına bu " *The Hardfort Courant*" tan, geçtiğimiz Kasım'ın 19'u, 2008. Tüm Amerika Birleşik Devletlerinde 9'uncu sınıftan 12'inci sınıfa dek bütün lise çağındaki çocuklar arasında sağlığı tehdit eden riskleri denetleyen ulusal bir geçlik anketi var. Connecticut'ta çocukların % 42.4'ü cinsel ilişki yaşamış ve yine ankete göre % 31.8'i cinsel olarak aktif. Aktif tam olarak ne anlamda bilmiyorum; fakat tahminimce bu ilişkiye girmeyi sürdürdükleri anlamına geliyor. Cinselliği sevmeyen-ya da işte onun gibi bir şey- az bir yüzdelik kesim var; ancak yine de çoğunlukla cinselliğe erken geçiş var ve yine onun devam eden uzantısı şeklinde gelişen bir dönem mevcut.

Sorunun bir parçası olarak, cinsel birliktelik yaşayanlar, ya da cinsel olarak aktif olanların % 37.3' ünün dediğine göre son cinsel birleşmelerinde herhangi bir şekilde korunmadılar ve dolayısıyla gebe kalma riskleri bir hayli yüksek. Bill Clinton'un tanımladığı üzere işte bu, gerçek bir cinsel birleşmedir. Oral sekse gelindiğinde yine belli rakamlar var, biliyorsunuz ya da bilmiyorsunuz belki ama Amerika'da oral seks büyük olay oldu. Şuna eminim ki- sebeplerini bilmiyoruz; bunun üzerinde gerçek bilimsel bir yayın da var mı yok mu bilmiyorum: fakat AIDS korkusu var. Oral sekste AIDS'i bulaştırma olasılığı hiç yok değil belki ama daha az var diye bir algı var ve bu algı doğru.

Ve yine çünkü- bilmiyorum belki siz bunun ne kadar farkındasınız ama- Bill Clinton davaları süresince, çok muhafazakâr bir savcı Kenneth Star, sürekli oral seks hakkında konuşuyordu, Amerika'daki herkes bu konuda bilgilendi ve bu adam bunu bir şekilde popüler yaptı. Ve genelde olduğu gibi, belli bir fikri bir yöne çekmek isteyen insanlar, bir bakarlar ki konu tam tersi bir noktaya gelmiş.

New Haven'da oral seks, yaşanılırlığını koruyor ve iyi durumda. Bazen öğretmenlere nüfus konularıyla ilgili sınıfta nasıl konuşmaları gerektiğini öğretiyorum, bizim bu sınıfta konuştuğumuz türden konular ve onlar da bana bayağı bir bilgi veriyorlar. Bir gün bu öğretmenlerle konuşuyordum, okulda ilginç bir şey oldu, dediler. Yerel

liselerin birinde, birinci sınıf öğrencisi bir kız merdiven boşluğunda sıraya girmiş, bir grup erkeğe oral seks yaparken yakalanmış. Bazılarının pantolonları aşağıda çocuklar orada bekliyorlarmış ve bu kız da onlara sırayla oral seks yapıyormuş. Bu, yerel lisede bir birinci sınıf öğrencisiydi.

New Haven Register şöyle bir başlık atmış: "Gençler oral sekse dönüyor." 10. sınıf öğrencilerinden, yani ikinci sınıfa gidenler, kızların ve erkeklerin % 40'ı, geçen yıl oral seks yaptıklarını söylemişler ve bunların yaklaşık % 25'inin geçen sene 3 ya da 4 farklı oral seks partnerleri varmış. Dolayısıyla aynen dedikleri gibi gençler arasında seks canlı ve iyi durumda. İşte bu da günün hikayesi. Bir genç, biliyorsunuz Hartford çok kötü, yani başka bir şekilde ifade edersek orada yaşayan pek çok yoksul insan var. Aile Planlaması Derneği Hardfort'un kuzeydoğu bölgesinde – Hardfort'un çok fakir bir muhiti- bir klinik açmış ve bu, oradaki danışmanlardan biri. Bir genç, bir genç kız, buradaki Aile Planlaması Derneğine geliyor ve diyor ki:"Ben hamileyim." Danışman da soruyor: " Nasıl anladın?"

Kız sadece hamile olduğumu bilmiyorum, üstelik ne zaman hamile kaldığımı da biliyorum diyor. " Erkek arkadaşınız bir kez boşalırsa hamile kalmazsınız." Fakat şu şu gün diye, aynı zaman da tarihi de belirtiyor. İki kez birlikte olduk ve ona ikinci kez boşalması için izin verdim ve işte bu hamile kaldığım zamandı, hamile kaldığımda anlıyorum." Bir defada hamile kalmanın mümkün olmayacağı ama iki kez birlikte olmanın bunu gerçekleştireceğine dair bir inancı vardı. Neyse, testi yaptılar ve gerçekten o… evet?

Öğrenci: [Duyulmuyor]

Profesör Robert Wyman: Testi yaptı ve cidden hamileydi; ama düşündüğünden yaklaşık 2 ay evvel hamile kalmıştı. Yani söylediği şey tamamen yanlıştı.

Öğrenci: Annem 1970'lerde Ulusal Sağlık Hizmetlerinde çalışmıştı.

Profesör Robert Wyman: Daha yüksek sesle..

Öğrenci: Annem 1970'lerde Colorado'da kırsal bir yerde, Ulusal Sağlık Hizmetlerinde çalışırken, 12 yaşında bir kız gelmiş, doğum sancısı çekiyormuş; fakat gebe olduğunu bile bilmiyormuş.

Profesör Robert Wyman: Bilmiyor muymuş? Evet,, bilmiyorum hepsini duydunuz mu ama, annesi Colorado'da çalışıyormuş ve 12 yaşında doğum sancısı çeken bir kız gelmiş, üstelik hamile olduğunu bile bilmiyormuş. Bu Colorado'nun, Hartford'un hikayesi, dört bir yanımızda. Genç gebeliğiyle ilgili endişenin tavan yaptığı 1999 yılında, 450 Hartford'lu genç doğum yaptı. Bunların kaçı liseyi bitirdi? Hartford okullarından aynı sene 332 kız mezun oldu. Yani, kızların üçte birinden fazlası liseden mezun olacağına anne oldu. Tahmin edersiniz ki bu çok ciddi bir sorun olarak görüldü.

Peki, bu soruna siyasi tepki, toplumsal tepki ve okul tepkisi nasıl oldu? Pekâlâ, yapılması gerekenler, ihtiyaç duyulanlar bir şekilde engellendi. Hartford'ta okul kliniğinde pratisyen bir hemşire, ona cinsel yolla bulaşan hastalıklar söz konusu olduğunda öğrencileri test ve tedavi etmek için izin verdiklerini; ancak hamilelik olasılığı varsa hiçbir şey yapamadığını ifade etti. Doğum kontrolüyle ilgili reçete

yazamıyor hatta okulda prezervatif bile dağıtamıyordu. Kent konseyinde, okullarda kondom dağıtılmasına izin veren bir önerge sunuldu; ancak bu önergeye şiddetle karşı çıkıldı. Buradaki siyasi kaygı ne, ve niçin?

Buradaki siyasi endişe, gördüğünüz üzere, gençlere doğum kontrol hizmeti vermeye karşı çıkan insanlar için, siyasetçiler de dâhil olmak üzere, bu bir tür savunucu reklam, bilimsel bir şey değil. Şu da gerçekten doğru ki, insanlar seks hakkında tartışmanın bile gençleri ona teşvik etmeye yardımcı olabileceği, ücretsiz doğum kontrol hizmeti sunmanın kesinlikle gençlerin seks yapmalarını kolaylaştıracağı kanaatindeler. İşte siyasi fikir, genel fikir bu, karşı çıkan duruş, Hartford okul sistemi ve diğer pek çok okulun doğum kontrol hizmeti vermemesinin nedeni.

Bu elbette çok tartışılan bir konu ve yalnızca ebeveynler için değil gençler için de bir tartışma konusu ve Hartford'ta bir devlet okulunda öğrenciyken şimdilerde anne olmuş olan Maritza Lopez'den hoş bir alıntı. O fikre şöyle söyleyerek karşı çıkıyor:"tanıdığım tüm kızlar cinsel olarak aktif. Çoğu 6. ve 7. sınıfta başladı ve ne olursa olsun yapmaya devam edecekler."

Şimdilerde ben de aynı tarz bir tutumla karşılaştım. Yine öğretmenlere ders veriyordum, bir çeşit öğretmen eğitim programı, üstelik daha yeniydim, biraz da tecrübesiz. Connecticut'tan gelen öğretmenlerdi. Başlamadan önce şöyle dedim: " Bakın seks ve bunla beraber her şey olmak üzere burada oldukça ağır şeyleri tartışacağız ve gerçekten bunun ne kadarını çocuklarınızla konuşabilirsiniz bilmiyorum." Kahkahalarla güldüler! Bana anlattıklarına göre- biraz abarttılar gerçi; ama eminim ki hepsi değil- çocuklarımızın çoğu zaten çoktan seksle tanışmışlardı. Ne dersem diyeyim onları şaşırtacak bir şey yoktu.

Bazı okullar saygın bir cinsel eğitim verebiliyorlar –düzenli bir cinsel eğitim; bazılarının ise düzenli bir cinsel eğitim vermek için izni yok. İzin verilen okullarda dahi karşılaşılan bir sorun, öğretmenlerin seçilmesi. Beden Eğitimi öğretmeni ya da bir sporcu, tamam, cinsel eğitimi vermek sizin göreviniz diyebilir Nadiren bir öğretmen gönüllü olmaya gider, tüm öğretmenleri araştırıp, bunun oldukça zor bir iş olduğunu söylüyorlar, kim bu işi yapmak ister. Hayır, birisi bunu yapmak için görevlendirilmeli.

Sonra, çocuklara cinsel eğitim vermeyi kendisi bile onaylamayan öğretmenlerle karşı karşıya kalınıyor. Bu öğretmen kaçıncı sınıfa girerse girsin bu konunun okul için uygun bir konu olmadığını düşünüyor olabilir. Kadın diyorum; fakat kadın ya da erkek olabilir, öğretmen belki bu tarz konulardan konuşmaktan hoşlanmaz, cinsellikle veya doğum kontrolüyle ilgili kendisine yöneltilecek soruları yanıtlayabilecek kadar yeterli eğitimi olmayabilir. Ya da bugünlerde bir hayli gündemde olduğu üzere yanlış bir şey dediği ya da konuyu yanlış ele aldığı zaman oluşabilecek yasal yaptırımlardan veya okuldan gelebilecek disiplin cezasından çekinebilir. Zira yine velilerden gelen tepkiler ve karşı çıkmalar var ve bu tür şeyler kesinlikle yaşanıyor. Connecticut'ta böyle şeyler oluyor, hatta ben de bir keresinde böyle bir olayın içinde yer aldım. Anne babalar geliyor, bağırıyor çağırıyor, öğretmeni dava açmakla tehdit ediyor. Böyle şeyler yaşanıyor.

Nihayetinde, cinsel eğitim veren pek çok öğretmen için, bu konuda çok az da olsa bilgisi olsa bile, bu konunun öğretimi kendi içinden gelen bir şey değil. Bir ders programını uyguluyorlar- doğasında görev duygusu taşıyan bir şey-, öğretmenin ruhundan kopup gelmiyor, dolayısıyla da başarısız bir program olacağı kesin.

Böyle şeyleri daha önce gördük. Pakistan ve Bangladeş'teki aile planlaması programı hakkında konuştuk, hatırlayın. Bu programda bir ülke varken ki Pakistan'dı, "Daiyi" adı verilen kişilerle başlamışlardı. Daiyi'ler, kendileri doğum kontrole inanmayan, kullanmayan, hakkında hiçbir şey bilmeyen ve doğumlara yardımcı olarak daha da para kazanmayı sürdüren geleneksel yardımcılardı. Program değişim olana, bizzat kendileri doğum kontrolünü uygulayan, onaylayan ve bazıları bir hayli yüksek mevkiden olan kadınları istihdam edene dek tamamen bir başarısızlık örneğiydi, ondan sonra çok başarılı oldu..

Tutarlı olmak zorundasınız. Bir kanun çıkaracak ya da bir politika izleyecekseniz, bu konuyu uygulayacak olan kişiler bunu yapmayı gerçekten istemeliler. İzlediğiniz yol, uygulanan şey ne olursa olsun, bunu gerçekleştirecek kişiler yapmayı istemiyorlarsa, hangi alanda olursa olsun plan yürümeyecektir. Bu cinsel eğitimde verimli olmak çok ama çok zor demek değil. Mesela Aile Planlaması Derneği, bunu örnek olarak kullanıyorum; çünkü bununla ilgili bilgi sahibiyim. Okullara bayağı bir cinsel eğitim veriyorlar ve okul çoğunlukla bu eğitimi vermekten rahatsızlık duyduğunda ya da bu eğitimi vermeyi isteyen veya verebilecek kadar yeterli donanımı olan insan yoksa, aile planlaması derneği veya buna benzer kuruluşları arıyor.

Aile Planlaması Derneği'nin insanları görevlendirme konusunda esnek bir tarzı var; bu işe kendini adamış insanlar, lisans ya da buna benzer talepleri yok. Burada Connecticut'ta, sanırım Hartford'ta da lise öğrencileri için seminer olarak adlandırdıkları organizasyonlar düzenliyorlar. İşte bu da öğrencilerin birinden aldıkları bir mektup:

"Merhaba, adım Kelly, seminerinize katıldım. Bende cinsel ilişkinin sonuçları hakkında bir farkındalık yarattığınız için teşekkür ederim. Semineriniz hayatımın geri kalanında pişman olacağım bir şey yapmadan, annemle doğum kontrol hakkında konuşmak için bana gereken cesareti verdi. Erkek arkadaşımdan prezervatif kullanmasını isteyecek cesareti kendimde buldum. Size çok teşekkürler, gerçekten hayatımı değiştirdiniz. Sanırım bir bilgi öğretmen tarafından verilmiyorsa insanı daha çok etkiliyor. Teşekkürler, Kelly."

İşte bu bir gencin mektubu ve bir hikâye, bundan çok kötü sonuçlar çıkarmayın; ama üzerinde biraz düşünün. Bana seksin sonuçlarını fark ettirdiğiniz için, diyor. Peki, gerçekten cinsel ilişki sonucunda hamile kalınabileceğini, hastalık kapılabileceğini bilmediğini düşünüyor musunuz? Yoo, biliyordu; ama her şeyi yanlış tanımladı. Bence lisedeyken zaten bunu biliyordu, bilmemesine şaşarım.

Siz ne düşünüyorsunuz? Siz bana göre daha yeni lise dönemini tamamlamış sayılırsınız, sizce tüm çocuklar cinsel ilişki sonucu gebe kalınabileceğini bilmiyorlar mı? Ve hepiniz biliyorsunuz ki, cinsel ilişki yoluyla bir hastalık kapılabilir. Hadi bu kadar emin olmayalım, ben haksızım, yanılıyorum, Kelly haklı diyelim, bilmiyorum. Olay, bu cinsel eğitimin sunuluş şeklidir. Bunu, bu işi gerçekten yapmayı isteyen, ilgilenen birisi yapsa çocukların daha çok dikkatini çekebilir.

Neyse, Amerika genelde cinsellikle ve cinsel eğitimle ilgili bir karmaşa içerisinde. Avrupa ülkelerinden oldukça farklıdır. Bu sık sık gösterilen bir grafik. Bu gençlerin sahip olduğu çocuk sayısını gösteriyor, işte yine sorunun en can alıcı yeri, en tepe noktası, burası Fransa, burası Almanya, burası Japonya, burası İngiltere ve işte burası Amerika Birleşik Devletleri.

Öğrenci: Bu nüfus oranlarını gösteren bir grafik mi?

Profesör Robert Wyman: Mükemmel, bu bir sonraki soruydu ve iyi yakaladın. Bu- genellikle bu şekilde sunuluyor- yine bir çeşit reklam. Sizi korkutmak istiyor; Amerika diğerlerinden ne kadar kötü bunu size göstermek niyetinde. Bildiğimiz üzere Amerika dünya üzerindeki her yerden çok daha fazla bir nüfusa sahip; ama bu, bu bilgiyi vermek için uygun bir yol değil.

Elbette görevini layığıyla yapan öğretmeniniz bunu yeniden oluşturdu ve nüfusa göre bölüştürdü, sonuç o acımasız grafikteki kadar kötü değil; ancak yine de sorun hala oldukça ciddi, Amerika Birleşik Devletlerinde oranlar olması gerekenden iki misli fazla. Aslına bakarsak, bu uygun olmayan grafiği, bilgiyi kullanmak zorunda değiller, bunun gibi bir veriyi de kullanabilirler ve sorun yine apaçık bir biçimde görülebilir.

Bunlar gibi pek çok çalışma gösterdi ki, cinselliğe karşı çok liberal bir tutum içinde olan ülkeler en düşük genç doğum oranları, genç gebelik oranlarına sahipler. Hollanda gibi bir yerde, belki de batıda Danimarka ya da İsveç'te – muhtemelen Hollanda en özgürlükçü- bu ülkelerde cinsellik genç olmanın doğal bir parçası olarak görülüyor ve gençlerden erkek arkadaşlarını ya da kız arkadaşlarını eve getirmeleri hatta aynı odada uyumaları bekleniyor. Bu Amerika'da da başlamalı. Anne ya da babanızdan kaçı buna izin verir? Yalnızca birkaçı --o da evlilik varsa.

Amerika'da oran 1000 gençte 1, her sene hemen hemen 20'de 1; ama Hollanda'da rakam 7, 8 kat daha düşük, dolayısıyla ülkenin tutumuna bağlı olarak değişen büyük bir fark var. Bilimsel tartışmalarda, durum bir hayli karışık bir hal alıyor. İnsanların birbirinden ayırt edemediği bir yığın konu var.Bir tanesi genç gebeliği, ki bu gencin gebe kalmasından öte gebeliği sürdürebilmesiyle ilgili ve dolayısıyla da diğerine göre epey farklı bir kavram. Çünkü tüm gebelikler doğumla sonuçlanmıyor. Sonra ergen (genç) seksi var, cinsel ilişki yaşayabilirsiniz, hamile kalabilirsiniz, hamile kalırsanız canlı bir doğum gerçekleştirebilirsiniz.

Dolayısıyla, üç farklı etap var, istatistiklere baktığınızda, bunları birbirinden ayırmak zorundasınız. Diğer bir konu da gayri meşru doğumlar, yani evli olmayan kadınların yaptığı doğumlar. Tüm gebelikleri, tek bir çatı altında birleştirebilirsiniz, meşru ve gayri meşru olanlar olmak üzere. Bunlarla ilgili tartışmaları okuduğunuzda ne hakkında konuştuklarını anlamaya çalışın.- bu sorunların hangisinden bahsediyorlar. Çoğu zaman çok net değil bu ayrım; ama doğru anlamak çok önemli. Bu farklı şeylerle ilgili daha sonra konuşacağım ve bu konuya netlik kazandıracağım.

Bu konuyu tartışırken –önemli hususlardan birisi temel aldığınız istatistiklerin neyi gösterdiği, bu önemli, umarım ben slaytlarda net olmuşumdur.Diğer bir önemli nokta da bir yerden bir yere gittiğinizde, mesela diğer ülkelere,evlilik ne anlama geliyor, bu her zaman çok net değil. Diğer ülkelerde, batıda genellikle ve aynı zamanda Amerika'da evlilik yasal bir beyan ve hepsi bu. Ya evlilik cüzdanınız var ve evlisiniz, ya da yok ve evli değilsiniz. Evliyseniz boşanabilirsiniz ve artık bir evlilik cüzdanınız kalmaz. Herkes evli mi değil mi bilir.

Diğer kültürlerde, evlilik oldukça değişken, aşamalı bir şey, evlilikte pek çok aşama olabilir. Mesela Nijerya'da Fulani kabilesinde 7–10 yaş aralığındaki erkek çocuklar sünnet törenlerinde reşit olmayan bir kızla nişanlandırılırlar. Zaman zaman nişanlandırıldı, evlendirildi olarak da aktarılabilir. Fakat beraber yaşama söz konusu

değildir. Müstakbel koca adayının babası kendilerinden ayrı yaşayan kızın ailesinden, kızın adet görmeye başladığını öğrendiğinde, kızın çocuk doğurmak için yeterliliğe ulaştığına inanılır ve kız, eşinin, müstakbel eşinin olduğu yere taşınır.

Yani onlar hala nişanlıdırlar, kız adet görür, kocasının yanına taşınır; ancak eş hala müstakbel eştir ve kıza kayınpederinin evinin bir kızıymış gibi davranılır, çocuğun kız kardeşiymiş gibi muamele görür. Kız ve erkek birlikte uyurlar, aleni bir şekilde cinsel ilişkiye girerler, çocuk genelde hayvan güdülen bir kültürün içinde yer aldığından, sürüyü oradaki her türlü yırtıcı hayvandan, yağmacılardan ya da kurtlardan korumak amacıyla ağılın etrafında uyurlar. Bunların hepsi tabi ki çok alenen yapılır. Çocuk halen evlenmemiş bir delikanlı konumuna, kız da bakire olmamasına rağmen bakire saflığını taşıyan bir konuma sahiptir.

Kız hamile kaldığında, tekrar babasının evine döner ve orada üç yağışlı mevsim boyunca kalır, orada yağışlı ve kurak mevsimler vardır ve bu jeolojiktir; iklim koşullarıyla ilgili bir şeydi. ne zaman başladıklarına bağlı olarak kız babasının evinde iki ya da iki buçuk yıl kadar kalır ve bu sürenin sonunda artık evli olarak kabul edilirler. Bizim evlilik tanımımızı Fulanilere uyguladığımızda, ilk çocuğu evli olmadan yaptıklarına göre, kendi değerlendirmemize göre aslında bütün Fulani ilk doğumlarını evlilik dışı sayabiliriz.

Mali ve Burkina Faso'daki Dogon kabilesinde, bir kız ikinci hatta üçüncü çocuğunu doğurmadan eşinin evine taşınamaz. Bundan söz etmişken, İsveç'te, ben İsveç'te yaşadım ve oğlu İsveç'te olan bir konuğumuz var, ben oradayken ikinci çocuk doğduğunda evlenmek gibi bir adet oluşmaya başlamıştı. Bu hala yaşanıyor mu yoksa--

Öğrenci: Hayır, cidden ilk çocuktan önce evlenmiyorlar.

Profesör Robert Wyman: Onun kendi oğlu, ama yabancı olduğu için.

Çin'de ilginç bir sistem var. Eskiden, şimdi tanımlayamayacağım beşik kertmesi yapılan bazı yerlerde, bir çocuğu kendisinden yaşça büyük bir kızla evlendirirlermiş ve kız bir tür dadılık yapar ve çocuk büyüyünceye dek ona bakarmış. Ama yasal olarak evliymişler. Çocuk 5 yaşlarında falan olduğundan cinsel olgunluğa erişinceye dek kız onun bakımını üstlenir ve ona bir çeşit annelik yaparmış.

Çin'de evlilik çatısı altındaki düşük doğurganlık oranının nedenlerinden birisi, erkeklerin kız kardeşlerine nadiren cinsel ilgi duymaları, en azından uzun değil, yani çocuk büyüyor ve kız da bu süre zarfında onla ilgileniyor, evlendiklerinde de cinsel ilgi falan oluşmuyor. O sebepten de cinsel ilişki ve doğum oranı çok düşük; bundan biraz bahsetmiştik.

Aynı zamanda, geleneksel Çin'de erkekler çok sayıda eş ve kuma sahibi olabiliyorlar.Köle de alıyorlar., bu kategorilerin arasındaki fark çok net değil; çünkü evlilik hükümet bağlantılı bir kurum değil, yerel bir Budist ya da Taoist tapınağına gidiyorlar ve kadına bağlı olarak değişen birbirinden farklı şeyler gerçekleştiriyorlar. En sık rastlanılan yollardan biri, öncelikle bir esas (ilk) eş olacak, bu eşin illaki eve getirilen ilk kadın olması gerekmiyor; ama ön plana çıkması gerekli. Yine pek çok farklı ritüel var, bunlar kişinin ne kadar zengin olduğuna ve diğer kadınların çeşitliliğine göre değişiyor.

Görünüşe bakılırsa, en sık rastlanılan şeylerden biri, evliliğin önemine verilen değerin, törenin ne denli umumi olduğuna bağlı olarak değişmesi. Pek çok akrabanın ve komşuların davet edildiği, büyük halka açık bir tören varsa, bu çok nettir ve bunun adına evlilik diyebiliriz. Diğer durumlarda, kadın gecenin bir yarısı eve getirilirse ve halka açık herhangi bir şey yapılmazsa, kadın orada yalnızca kocası için cinsel bir partner olarak yaşar, ve bunu evlilik olarak adlandırırsınız ya da adlandırmazsınız, muhtemelen ölünceye kadar kadın hayatını orada sürdürür.

Zira bu evlilik var ya da yok meselesi değildir, farklı statü seviyelerinde başlayacak ve evlilik süresince konum değişime açık olacaktır. Erkek eşinden çok etkilenebilir ve değişik biçimlerde kadının statüsünü artırabilir ya da düşürebilir vs.

Şu anda yoksul toplumlarda, her yerde--Brezilya'da bunu okumuşsunuzdur veya Amerika'da insanlar arasında, resmi evlilik bir şekilde yok oldu ve yerini resmi olmayan birbirinden farklı birimler aldı. Herhangi bir şekilde kanuni bir statünün olmadığı bu gayri resmi birliklerde – evlilik kelimesinin adı geçmediği gibi kadın ve erkek arasındaki ilişkinin durumu, günlük olarak belirleniyor. Sabit olmayan bir şey, sürekli değişebilir, bu tarz bir ilişki.

Amerika'da bile tabii ki evlilik tek tip bir yasal durum değil.Her evliliğin bir eyalet hukuku var- federal değil- federal konumda evlenmezsiniz, eyalet konumunda evliliği gerçekleştirirsiniz, dolayısıyla toplamda 50 farklı konum mevcut, ve kadın ile erkek arasındaki –ya da tam tersi- mali ilişkileri düzenleyen evlilik sözleşmeleri yapıyoruz., yani farklar olabilir.

Bazı yerlerde, yalnızca parasal durumlar değil, daha başka hususlar da özel anlaşmalarla belirlenebiliyor. Bu hukukun koyduğu bir anlaşma değil; fakat evlenen taraflar, daha doğrusu evlenen kişilerin aileleri arasında yapılan özel bir anlaşma. Kızı Mısır'da üniversiteye giden bir arkadaşım, Kahire'deki Amerikan Üniversite'sine gitti. Mısırlı bir delikanlıya aşık oldu diyecektim; ama bilmiyorum. Âşık mıydılar değil miydiler bilmiyorum; fakat ilişkiye girmişler, kız hamile kalmış ve kız evlenme kararı almış. Anne babası boşanmış durumdaymış ve kızın babası da bu konuyla ilgili bir şey yapmak istememiş. Dolayısıyla iş anneye düşmüş; ancak o da evliliğe karşı çıkmış. Fakat kız kulak asmamış ve evlenme kararından vazgeçmemiş.

Evet, Mısır'da o zamanlar, kadının sahip olduğu tüm hakları belirleyen bir evlilik sözleşmesi yapma zorunluluğu varmış. Kadının çocukları üzerinde ne gibi hakları var? Evlilik sözleşmesinde belirtilmeksizin, bu haklar tamamen kocanınmış. Boşanma veya başka herhangi bir durum olursa, koca onları alabilirmiş ve yasal herhangi bir durum yokmuş. Kadının seyahat hakları neler? Tek başına seyahat edebilir mi? Yurt dışına çıkabilir mi? Mısır civarında yalnız başına gezebilir mi? İkamet edilen yerde kadının hakları neler? Çocuğun velayeti ve buna benzer konularda haklar nelerdir? Tüm bunların belirlenmesi gerekiyordu ve bunu yapacak bir koca yoktu. Tahmin edin bakalım kocanın yerine kim geçti, ben baba rolünü oynadım ve bu anlaşmanın yapılmasına yardımcı oldum, çok ilginç.

Her evlilik pek çok yerde farklı şey ifade ediyor. Bunu DHS anketleri, size gösterdiğim Demografi ve Sağlık Anketlerinde görebilirsiniz; bu anketler asla evlilik kelimesini kullanmıyor, 'birlik içerisinde,' diyor; çünkü 'evlilik' çok farklı anlamlara geliyor ya da hiçbir anlam ifade etmiyor.

Size gösterdiğim grafiklerden, genç (ergen)gebeliği ve bunla ilgili sorunların, bilhassa Amerika'da olduğu ya da Amerika'da çok daha fazla olduğu düşüncesine varılıyor; ancak durum böyle değil. Mesela Japonya'da ilk bebeğini genç (ergen) ken doğuran kadınların % 82'si evlenmeden önce gebe kalmış. 20–24 yaş arası kadınların % 58'i, evlilik öncesi hamilelik yaşamış. Tüm kadınlarda evlilik öncesi gebelik %26. Başka bir deyişle, eğer bir Japon kadın 20'li yaşların sonlarından önce hamile kalmışsa, muhtemelen gebe kaldığında evli değildir. Bu rakamlar, canlı doğum gerçekleştiren kadınlara ait rakamlar. Bir sonraki konferansta göreceğiniz üzere, Japonya çok yüksek bir kürtaj oranına sahip, bu yüzden de bu rakamlar- bunlar doğumu normal dönemde tamamlayan kadınları veriyor-en azından iki etmenden biri işin içinde olmadığından eksik değerlendirilmiş rakamlar; çünkü kürtajı işin içine katmıyor.

Bu konuyu çeşitli bakış açılarıyla ele alan bir okuma metnini size ödev olarak veriyorum ve sanırım okumayı yapacağınızdan dolayı ne olduğunu söylememe gerek yok. Bu konularda birazcık olsun biyolojik geçmiş ve ne olduklarını söylememe gerek olmayan bazı şeyler vardır, çünkü siz tam da o zamanlarda gençtiniz. Ergenlik çağında birkaç şey olur ve siz de fark etmişsinizdir ki bunlar çok büyük fiziksel değişikliklerdir. Sizin de fark ettiğinizden eminim ki çok büyük fizyolojik değişiklikler olmaktadır ve hatta bu konuya ilgi gösteremeyecek kadar çok çalıştığınızdan dolayı hakkında elbette hiç bir şey bilmediğiniz çok büyük duygusal değişiklikler de olmaktadır.

Biyolojik evrim, açıkçası cinsel duygulara sahip olmak, âşık olmak ve çıldırtmak gibi becerilerin inanılmaz bir patlamasını planlamıştır (dizayn etmiştir) ve bunların hepsi ergenlik çağında bir anda bir ton yük gibi gelir. Bu, şans eseri değildir, kültürden dolayı da değildir, bu tamamen direkt olarak büyük evrim ananın bir eseridir. Bununla aynı zamanda, özellikle de erkeklerde, kadınlarda da yok değil, bir patlama olmaktadır- anne baba otoritesine karşı büyük bir isyan patlaması. Küçük bir çocukken az ya da çok anneniz ne dediyse yaptınız. Genç olduğunuzda ise artık her şeye evet yok, mücadelecilik, agresiflik ve şiddet var ve bu, ergenlikte başlar ve bunların tüm sebebi de hâkimiyet hiyerarşisinde bir yer edinmektir.

Elbette ki Batı'da biz bu inanılmaz derecedeki duygusal patlamaların son derece farkındayızdır ve bu konuda muhtemelen en ünlüsü Romeo ve Juliet olan tonlarca edebi eser mevcuttur. Shakspeare dersi alan var mı? Romeo ve Juliet kaç yaşındaydı? 13, 14 gibi bir şey ve onların çok güçlü olan aşkları onların ne yapmalarına sebep oldu? Aşklarından ötürü kendilerini öldürdüler. Son derece kasıtlı bir şekilde bir diğeri, partneri, olmadan yaşayamadılar. Bu duygu olağanüstü biçimde kuvvetlidir, hatta yaşama duygusundan bile daha kuvvetlidir.

Artık yetişkin cinselliği, kültüre oldukça bağlı bir şekilde aşağı yukarı daha az yıkıcı. Muhtemelen en önemli faktör de genç cinselliğine ne kadar izin verildiğidir? Bir gencin bu tür duygularının bir çıkış yolu (dışa vurumu) var mı? Eğer ki kültür çeşitli şekillerden biri yoluyla bir çıkış yoluna olanak sağlıyorsa, bu durumda yetişkin için bu tür duygulara sahip olmak muhtemelen daha kolay olmaktadır. Eğer ki bizim kültürümüz gibi kültürlerde temelde (esasında, prensipte) bu tür duyguları dışa vurmamamız istenmekteyse, bu durumda gerilim giderek artmakta ve sonrasında da tuhaf şeyler meydana gelmektedir.

Farklı toplumlar yetişkin cinselliğini farklı şekillerde ele almaktadır. Mısırlı bir kadın hakkındaki Om Gad hikâyesini okudunuz ve bu da geleneksel toplumların cinselliği

ele almadaki yollarından biridir. Hatırlayacağınız gibi onun cinselliğe (sekse) başlaması çok erken yaşlarda olmuştu, eğer hatırlarsanız ergenlik çağından önce başlamıştı. Büyük bir şiddet olarak algıladığı bir şekilde cinsellikle tanışmıştı. Düğün gecesini hatırlayın, neler olup bittiğine dair hiçbir fikri yoktu ve bir kadın gelip düğün töreninden önce onu incelemişti ve bu geçekten korkutucu bir şekilde olmuş olmalı. Bundan da önceki zamanlarda, Mısır'da - siz ki sadece bir kadının hikâyesini okudunuz oysa –yine orada okuduğunuz gibi bütün kadınlar klitoristen sünnet olmaktaydı.

Birçok yerde gençlik cinselliğinde çok şiddet bulunmaktadır. Evlilik ve ilk cinsel ilişkinin ergenlikten önce olması en azından geleneksel toplumlarda ne az ne de çok olacak bir şekilde yaygındır. Örneğin, birkaç yıl önce İran yasal evlilik yaşını 9'a çıkarttı. Daha önceki bir derste bahsetmiş olabilirim, muhafazakârlar bu duruma çok üzüldüler ve buna karşı çıktılar çünkü İran toplumu için evlilik yaşının yükseltilmesinin çok fazla liberal olacağını düşünüyorlardı. 9 yaşını seçmelerinin sebebi ise Hz. Muhammed'in en sevdiği olan ikinci eşiyle, Ayşe ile Ayşe 9 yaşındayken evlenmesiydi.

Tekrardan sizi uyarmalıyım ki evlilik aslında tam olarak cinsel ilişkinin başlangıcı anlamına gelmemektedir. Orada (evlilikte) neler olup bittiğini bilmemekteyiz fakat Çin'de 5 yaşındaki çocukların evlendirilmesindeki gibi evliliklerin seksle nasıl bir alaka içinde olduklarını bilmiyorsunuz. Sadece yazılı bir anlaşma yapılmıştır ve bir noktada, seks o ikili arasında olacaktır elbette. Bu yasaya gelince, parlamento aslında onu geçirdi—daha sonra evlenme yaşını 9'a çıkardılar ve daha sonra da evlilik yaşını 9'dan 13'e çıkarmak için bir yasa daha düzenlediler. Fakat bu yasa muhafazakâr dini organ olan Muhafız Konseyi tarafından engellendi çünkü Muhammed 9 yaşında evlendiği için bundan daha farklı bir şey yapamayacaklarını düşünüyorlardı. .

Artık dünyanın birçok yerinde son zamana kadar eğer bir kız ergenliğinin son yıllarına ya da tam olarak 20'sine evlenmeden gelmişse bu tamamen bir felaket olarak görülüyordu. O kız artık, 20 yaşında, oldukça yaşlıydı ve asla evlenemeyip hayatının geri kalanında da hiç evlenmemiş bir kadın olurdu.

Bu kültürler—çoğu geleneksel kültür evlilikten önce cinsel ilişki olan evlilik öncesi sekse karşı farklı tedbirler almıştır ve bunun da çok önemli birkaç işlevi vardır. Bunlardan biri de babalığı garanti etmektir (babanın kim olduğunun garantisi), eğer evliyseniz ve hamile kalmışsanız bu durumda toplum babayı biliyordur ve babanın kim olduğundan da oldukça emin olur, en azından yasal olarak bunu farz edebilirler. Bu yüzden çocuğun ekonomik sorumluluğunun kimde olduğu da son derece nettir. Bu da sabit bir yasal evlilik statüsüne sahip olmanın sebeplerinden biridir.

O zamanlarda evlilik ve ergenlik esasında aynıydı, ergenlik çağı öncesindeki kızların hepsi—ergenlik sonrası kızlar ergenlikte evlenmişlerdi yani durum böyleydi ve bu yüzden dillerin çoğunda genç kız manasında evlenmemiş genç kız ile hiç cinsel ilişkiye girmemiş anlamında bakire kız arasında ayrımı gösteren kelimeler yoktur. Meryem Ana—İncil'de bu konuda da oldukça büyük bir teolojik tartışma vardır—Meryem Ana evlenmemiş genç kız mıydı yoksa bakire bir genç kız mıydı ve belki de dil bu iki şey arasında ayrım yapmamaktadır.

Evlilik ve ergenlik genellikle çok sıkı bir şekilde birbirine bağlı olduğundan evlilik öncesi sekse koyulan bir başka yasak da birçok durumda gerçekten de kızları

ergenlik öncesi cinsel ilişkiden korumayı amaçlamaktaydı. İlk başta ergenlik öncesi seksle baş etmeyi amaçlayan bu yasağın, eğer ki siz kadın çok daha sonra evlenene kadar bunun yasal özelliğini (durumunu) sürdürürseniz bu durumda artık herhangi bir işlevi de olmaz.

Genç yaşta hamilelik, gayri meşruiyet çok yaygındı bu yüzden de elimizdeki ilk kayıtlar 1600'lerden ve Chesapeake Bay Kolonisinden, ta o zamandan tahmin edin bakalım evlendiklerinde kadınların ne kadarı hamileydi, evli kadınların ne kadarı hamileydi yani? 1600'lerin Chesapeake Bay Kolonisi hakkında tahminde bulunun bakalım haydi.

Öğrenci: % seksen beş.

Profesör Robert Wyman: Ne?

Öğrenci: % seksen beş.

Profesör Robert Wyman: Son günlerde elimizdeki rakamlara çok benzer bir şekilde % otuz beş, görünen o ki bu oran hemen hemen sabit bir şekilde devam etmekte. Amerikan tarihine ilişkin son derece iyi kayıtlar bulunmakta ve birçok ve evlilik öncesi hamilelik oranları ve tarihleri de yükselip azalmış gibi görünmektedir. 1600'lerin son yıllarında büyük bir artış görünüyor ve yaklaşık 1725 yılı civarında da evlilik öncesi hamilelikteki ilk patlamayı görmekteyiz ve bunların sebebine dair hiçbir fikrim de yok ancak, siz sömürgecilik tarih hocanıza gidebilirsiniz ve öğrenmeye çalışabilirsiniz.

Bunlar nasıl oluyor da—bu evlilik öncesi hamilelikler neden toplumsal bir sorun değillerdi? Çünkü daha sonra ne oldu? Onlar evlendiler ve bu tür evliliklere ne dediler? Mecburi nikâh. Mecburi nikâh sözünü hiç duymamış mıydınız? İlk önce hamile kalıyorsunuz ve daha sonra da prensip gereği kızın babasının tüfek taşıyan görüntüsü belirir ve "kızımla evleneceksin, değil mi?" der. Bu tür evliliklere standart bir şekilde mecburi nikâh demektedirler.

Sanırım size daha önceden eğer bir anne evlenmemişse sebebinin ya kendi isteksizliğinden ya da erkeğin isteksizliğinden kaynaklandığını söylemiştim. Çünkü daha sonra gerçekten büyük sorunlar yaşıyordur, çünkü Anglo-Amerikan geleneğinde evlilik dışı olan çocuğun sorumluluğu ailede değil, toplumdaydı ve hem çocuğu hem de annesini desteklemek zorundaydılar ve bütün bu kendi kendine zar zor geçinen köyler, kasabalar için bu, büyük bir sorundu. Sanırım köyden köye izlenen hamile kadınların hikâyesinden de daha önce bahsetmiştim, izliyorlardı ki böylece çocuk köyde doğmasın çünkü eğer olursa o halde o andan itibaren çocuğun sorumluluğu o köyde oluyordu.

Akılda tutmamız gereken bir başka şey de şimdi hakkında çok şey konuştuğumuz tek ebeveynli aileler ve bu durumun ne kadar kötü bir sorun olduğu. Tek ebeveynli ailelerin oranlarının her daim çok yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin, 1700'lerde, tarih kitabından bir alıntıdır "18. Yüzyılda Avrupa'da şehirdeki ailelerin temel özelliklerinden biri de büyük bir oranın kadınlar tarafından oluşturulmuş olmasıdır." Fransız Devriminden önce Fransa'da Ancien Rejimi altındaki Rheims'te her dört evden biri kadın tarafından idare edilmekteydi ve bu konuda bilgi sahibi oldukları bütün şehirlerde de yüzde 15 ile yüzde 25'i kadınlar tarafından yönetilmekteydi.

A.B.D'de, bu durumun bu kadar yayılması, Amerika'da büyük boşanma patlaması 1950'lerden sonra oldu, fakat sonradan ortaya çıktığı gibi 20. Yüzyılın sonunda tek ebeveynli ailelerin yaygınlığı 20. yüzyılın sonundakiyle neredeyse birebir aynıydı. Fark neydi peki? Yüzyılın sonunda tek ebeveynli ailelerin sebebi ya evliliğin olmaması ya da boşanmaydı fakat yüzyılın başındaki tek ebeveynli ailelerin sebebi ölümdü, eşlerden birinin ölümüydü. Olan şey geleneksel zamanlarda ortalama bir evliliğin çok uzun sürmemesiydi çünkü eşlerden biri ölüyordu; ölüm oranları çok yüksekti.

Onlar ölümden dolayı tek ebeveynli ailelerle uğraşmak zorunda kaldılar ve bugün ise görünen o ki insanlar psikolojik olarak uzun süre birlikte yaşamaya alışkın değiller, ya da hatta ilk seçenek olarak evlenmiyorlar bile. Bu yüzden, artık bu durum değişti, yani günümüzde artık bir çeşit gönüllü tek ebeveynli aileler oluştu fakat rakamlar şaşırtıcı bir biçimde çok az oynamıştır. Tarihte söylediğim bir başka durumdan biri de budur ve bu durumda bazı şeyler evli olmak ya da olmamak, tek ebeveynli aile olup olmamak gibi mesela, insan kontrolünün dışından olmasından, insan kontrolü dâhilinde olmasına doğru değişmektedir, bir anlamda insan seçimi faktörüne doğru.

Peki, modern Batı'da bunlara ilişkin neler değişti ve artık her yerde yaygınlaşan bir durum söz konusu ki bu da çocukların genç yaşta evlenmemeleri gerektiğidir. Eğer lisedeyken evlenmiş olsaydın, muhtemelen anne babandan her biri bundan ötürü gerçekten de üzülürdü. Elbette ki eskiden—esasında sorun tamamen eğitimle ilgili. Eskiden sen bir köylüydün, çiftçiydin ve işler her zaman olduğu şekilde oluyordu ve küçük çocuklar da 5,6 ya da 7 yaşlarından itibaren annesiyle, babasıyla ya da her ikisiyle de birlikte tarlaya gitmeye başlayıp çiftçiliğin nasıl yapıldığını izliyordu.

Genç çocuk olduğunda ise muhtemelen bu şeylerin nasıl yapıldığını da öğrenmiş oluyordu çünkü bu geleneksel bir şekilde yapılıyordu. Bunda bir bilim filan yok, içinde ölçüm ya da aritmetik de yok. Yaptığın şekilde oluyordu bu sadece. Ay tam da böyle bir evreye gelince, bunu yapmalıydılar; ekmeye başlıyorsunuz ve dahası ve ardından da bütün bunları, her şeyi öğreniyorsunuz. İhtiyaç yoktu—birçok eğitim almak için ekonomiye ihtiyaç yoktu. Elbette ki artık bu şeyler tamamen değişti. Çiftçiler bile artık geleneksel yöntemlerle tarım yapmıyorlar, son derece iyi bir çiftçi olmak için oldukça fazla eğitim gerekmektedir, bu yüzden de her ne yapıyorsak yapalım onun için çok eğitime, okula gitmeye ihtiyacımız var, yani artık okulumuz bitene kadar evlenmemiz gerekmiyor.

Aileniz sadece siz eğer lisedeyken evlendiğinizde değil ayrıca muhtemelen kolejden mezun olmadan önce evlenirseniz de çok üzülürdü. Eğer şimdi evlenseniz kaçınız ailenizin mutlu olacağını düşünüyor bakalım? Kaçınız evlisiniz? Bir, pardon iki, iki tane gencimiz evli ve bunlar da makul evlilikler. Şimdi çoğunlukla biyoloji bölümünü anlatmaya geçiyorum ve hepimiz de biyoloji bölümünün ne zaman büyüdüğünü biliyoruz. Bu dönem yüksek lisanslarını bitirdikleri zaman mı yoksa ihtisaslarını bitirdikleri zaman mı oluyordu? Bu büyük bir sorundu ve onlar genellikle de bundan önce evlenmezler.

Şimdi bunun küçük bir ölçümünü yapmalıyız, işte burası sorunun düğüm noktası ve bu 1890 yılına ait. İlk adet görünmeleri elbette ki regl döneminin başındadırlar ve herhalde az veya çok doğurganlık döneminin de başlangıcında ve bu yaklaşık olarak 15 yaşına denk gelmektedir. Artık sanırım artan beslenmeyle, gerçi sebepleri hala

daha sorgulanabilir olmasına rağmen, regl yaşı günümüzde 12,5, yani bu dönem genişledi. 1890 yılında kadınlar için ortalama evlenme yaşı da 22'ydi.

Bu dönem yine de hala oldukça—evlilikte farz edilen cinsel isteğin başlaması ile bunun gerçekten farkına varılması arasındaki— bu dönem yaklaşık 7.5 yıldı ve ardından çok hızlı bir şekilde ilk doğum meydana gelirdi. Günümüzde olan şey ise 1988'e gelirsek, regl daha erken yaşlarda olmakta ve evlilik de çok daha geç olmakta ve hatta artık bunların her ikisi de daha da artmıştır. Artık yetişkinliğin ve cinsel isteğin başlaması ile evliliğin arasındaki dönem daha uzun olmuştur ve zaman geçtikçe de daha da uzamaktadır ve bu durum erkekler için de aynıdır. Erken yaşta spermlerimiz olmamakta, fakat evlilik kadınlarda olduğundan bile daha sonra olmakta, erkekler için ergenlik ve evlilik arasındaki bu dönem [boşluk] 12.5 yıldır.

Bu süre bir erkeğin hayat döngüsünde oldukça uzun bir süredir, kadınlar için de çok az değil tabi ve özellikle de diyelim ki 15 ile 40 yaşları arasındaki doğurganlık yılları boyunca, yani 25 yılda ya da 35, bu süre evlilik öncesi olan toplam doğurgan dönemin yarısı ya da bir şekilde yarısından daha azdır. Nicel olarak bu belki de toplumsal sorunun ortaya çıktığı yerdir. 1890'lardan çok önce geleneksel toplumlarda regl ve evlilik aynı anda olmaktaydı, arasında bir süre yoktu ve bu yüzden de günümüzde olan bu süre aralığında ortaya çıkan cinsellikle ilgili ne yapacağımıza dair toplumsal bir sorun da yoktu.

Geleneksel zamanlarda dinimiz olgunlaştığında, çoğu kültürel varsayımlarımız olgunlaştığında evlilik ile yetişkinliğin başlangıcı arasında bir süre yoktu ya da son derece az bir süreydi. Zaman geçtikçe ve eğitim için ihtiyaç arttıkça ergenliğin başlaması ile evlilik arasındaki bu süre de giderek arttı. İşte burada da bazı toplumsal gelenekler tarafından da dayatılan uzun bir toplumsal sürece girmiş bulunmaktayız; seks yapmamalısın, çocuk hala çocuktur, seks yapmaması gerekir oysa biyolojileri onlara evet, onu çok istediklerini söyleyip durmaktadır.

Özellikle de batılı toplumlar, fakat dünyanın geri kalanı da pek farksız sayılmaz, bu konuda uzun ve çok sorunlu dönemler yaşadılar ve hala da bu dönemle nasıl baş etmek gerektiği konusunda ne yapacaklarına karar verme zorluğunun tam da ortasında bulunmaktadırlar. Bu dönemde ortaya çıkabilecek cinsellik hakkında dini tavır nedir, ahlak nedir, etik nedir. Bütün bu ders temelde, burada gördüğünüz sorundan kaynaklanan ergen cinselliğinin bütün sorunları hakkındadır.

Şimdi eğer ne olduğuna dair zamana bakacak olursanız, bu dönemdeki cinselliğe ne oldu? Yani, evli olmayan gençler, ergenler arasındaki seksin sıklığına ne olduğu hakkında ne düşünüyorsunuz? İşte, evet bu doğru ve bilgisi de burada, bu bilginin tarihini daha da günümüze çekmek istiyorsunuz, biliyorum fakat maalesef bu bilgi elimizde yok. İşte burada 1956'da, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, kadınları görüyorsunuz, savaşın oldukça yıkıcı olduğu Amerika'da o zamanlar oldukça muhafazakâr bir dönem mevcuttu, önce büyük bir ekonomik kriz geçirdiler ve ardından da savaş. İnsanlar eski hayat tarzlarına dönmeyi istediler, köyde küçük beyaz bir ev, karı, koca, evin etrafında beyaz çit, birkaç genç kadın—bu gençler, seks yapmak o dönemde dörtte bir gibiydi, yani seks yapan gençler bir çeyreklikten fazlaydı.

Daha sonra da zaman geçtikçe gittikçe daha da yükseldi ve artık neredeyse ikiye katlamış durumda. Günümüzde değil, bu rakamlar 1980 ve 1980'lerin son yıllarına ait

yani o zamandan beri bir 20, 30 yıl daha ilerdeyiz ve bu da yine artmaya devam etti. Bu durum kadınlar ve erkekler için aynı durum. Bu yüzden evet, gerçekten de seks çoğaldı. Buna şüphe yok.

Peki, gençler arasındaki doğum oranına ne oldu dersiniz? Ve bu da gerçekten insanların farkına varamadıkları bir şeydi. Aynı süre boyunca gençler arasında seksin sıklığı fark edilir bir şekilde artarken, doğum oranı da 1950'lerin ortaları boyunca 80'den hatta 90'dan gitti—diğer grafiğin bu muhafazakâr dönemin ortasında gösterdiği gibi gençler arasında çok yüksek oranda bir doğum oranı vardı. Ancak daha sonra bu oran düştü ve düşmeye de devam ediyor. Şimdi artık günümüzde yaklaşık 40 seviyesine kadar düştü. Bu grafiklerin hepsi doruk noktasına ulaşıldığı dönem boyunca yapıldı—toplumsal bir sorun olarak zirve noktasında olduğu zaman.

Geçici biçimde arttığı buradaki bu patlama oldukça belirgin. Gençler arasındaki doğum oranında yüzde 20'ye tekabül eden, 50'den 60'a ya da onun gibi bir noktaya geleceksiniz. Kimse bunun ne olduğunu ya da neden olduğunu bilmiyor, fakat yanıt olarak verilebilecek varsayımlardan biri de hamilelikle mücadele, büyük çapta cinsellik eğitimi gibi toplumsal programların başlatılıp uygulamaya konulduğu ve sonucun da bir artış olarak kendini gösterdiği bir dönem olan "sadece hayır de" kampanyasının yürütüldüğü Bush ve Reagan dönemleridir. Bu oldukça tahmini bir yanıt, buna gerçekten neyin sebep olduğunu bilmiyoruz, fakat artık bittiğine, geçtiğine göre—daha sonra azaldı ve düşmeye de devam etti; her yıl temel olarak gençler arasındaki hamilelik oranı bir önceki yıldan daha az olmaktadır.

Bu yine de hala büyük bir sorun. Elbette ilk grafikte de gösterdiğim gibi hala daha her yıl yarım milyon kadar genç hamile kalmaktadır. Bu oran, Amerika için konuşacak olursak önceki rakamın yarısı kadardır, fakat dünya geneli için konuşacak olursak vasat, Avrupa'da bu oran daha fazla ve diğer ülkelerin çoğunda daha az. Eğer bunu bozabilirseniz, gençler arasındaki hamilelik oranındaki bu düşüşü ortalama bir seviyeye getirebilirsiniz, 1950'lerden beri her yıl yüzde 1, sürekli devam ettiğini düşünürsek. Son 50 yılda oldukça tutarlı bir biçimde gençler arasındaki hamilelik oranı her yıl ortalama yüzde bir oranında düşmüş.

Bunu ayırabilirsiniz. 50 eyaletin hepsinde düşüş var. Eğer coğrafi olarak ayırırsanız bütün etnik gruplarda düşmüştür, bir etnik grup seçin ve genç hamileliği oranı düşmüştür. Özellikle bu krizin doruk noktasında fakir gençler için ayrı bir endişe vardı ve bu, o dönemlerde çoğunlukla siyahî gençler anlamına geliyordu. Siyah gençler arasındaki hamilelikteki düşüş oranı beyazların iki katı kadardır, demek ki birbirlerine yaklaşıyorlar.

Sadece çocuk doğurma değil, hamilelik oranları da oldukça düşüyor. Bu çocuk doğurma oranı, eğer hamilelik oranına baksaydık hemen hemen aynı olurdu. Şimdi burada bir sorunumuz var. Genç hamileliği oranının, pardon, gençlerdeki cinsellik oranının ikiye katlandığını söylemiştik fakat gençlerin çocuk doğurması yarıya indi, demek ki açıklamamız gereken şey dört kademeli bir etken. Bizim iki katı olmasını beklediğimiz şey aslında iki kademeli bir etmenle aşağı düştü. Buradaki etmen nedir? Gençler ne yapmaya başlıyorlar?

Öğrenci: Daha fazla evlilik yapıyorlar.

Profesör Robert Wyman: Ne yapıyorlar?

Öğrenci: Evlilik

Profesör Robert Wyman: Hayır, evlilik yok—evliliği size az sonra göstereceğim. İyi bir noktaya değineceğiz. Bu, değişik yaşlardaki evlilik oranları ve burada da kadınlar için evliliğe giriş yaşı. Bu da 1960'lardaki evliliğin yok olduğu dönem, evlilik uçurumdan düşüyor.

Öğrenci: Doğum oranı.

Profesör Robert Wyman: Pardon, yanlış söyledim, doğum oranı evet,. Doğum oranı aşırı şekilde düşüyor ve 1960'larda buna ne sebep oluyor?

Öğrenci: Hap.

Profesör Robert Wyman: Hap, doğum kontrol hapı, teknolojinin saf etkisi. Böyle bir düşüşü Çin'de ve Meksika doğum kontrol hapını yasallaştırdığında görmüştük. 15 yılda iki kademeli bir etmen sebebiyle 250'den 125'e geriledi, kocaman bir düşüş. Bu, modern doğum kontrolünün mevcut olması ve özellikle hapın gelmesiyle tam bir teknolojik düşüştür. Doğum oranının her yılın olgun yaşlarında, her dört kadından birini gösterdiği böyle bir zamanda çok yüksek bir oran demekti.

Demek istediğim, ekonomi veya eğitimli kadın oranı gibi diğer toplumsal belirleyiciler çok sıklıkla, fazla değişmiyor. Demek ki çocuk doğurmayı önlemek için çok fazla bir arzu olmuş olmalıydı fakat ortada teknoloji yoktu ve teknoloji gelir gelmez doğum oranı düştü. 15–19 yaş arası gençlerde de aynı düşüş var fakat bu biraz daha yavaş oluyor. Peki ya neden? Bu—

Öğrenci: Pardon, bir soru sorabilir miyim, kürtajın yasallaşmasını da bu etmenlere eklediniz mi?

Profesör Robert Wyman: Kürtajın yasallaşması muhtemelen buradaki düşüş. Hayır, bu daha sonra, 1973'teydi, öyleyse burası, doğurganlık düşüşü—1965'te doğum kontrolü yasal hale gelir ve 1973'te de kürtaj, öyleyse burada bunun için çok geç fakat doğum kontrolü getirildiğinde ve yasallaştırıldığında bu değişiyor. 1960'da evli insanlar arasında doğum kontrolü yasal değildi. Bu düşüşe bakıldığında1965, yasal olduğu ve çok kullanıldığı bir yıldı. Çin'de tek çocuk politikasına karşı bir azgınlık vardı.

Bu bir Yüce Yargı konusuydu ve bir Connecticut davası vardı, Connecticut davası doğum kontrolünü kanununu evli çiftler için yasal kıldı ve daha sonra da evli olmayan partnerler doğum kontrolü hakkına sahip oldu. Doğum oranı evli çiftler için düştü fakat gençlerde bu daha yavaştı çünkü bu onların daha fazla cinsel ilişkiye girmesiyle ilgiliydi, böylelikle daha yukarı gitmesini umabilirsiniz fakat doğum kontrolü kullandıklarında düşüşe geçiyordu.

Hâlbuki bu evli kadınlar o yaşta, bu dönemden önce de cinsel ilişkiye giriyordu, öyleyse gördüğünüz şey doğum kontrolünün etkisidir ve buna karşılık gelecek olan ilişkiye girme sıklığında da bir artış yoktur. Umabileceğiniz şey sadece doğum kontrolü etkisi olurdu, buradaki şey, artan cinsel etkiden doğum kontrolü etkisini çıkardığımızda elde ettiğimiz veridir. Uzun zamandır, cinsel olarak aktif gençlerin ¾ ünün doğum kontrolü kullandığını ve bunda çok iyi olduklarını biliyoruz—o kadar da

aptal değiller. Genel olarak yetişkinler kadar etkin bir şekilde kullanıyorlar ve birçok çalışmaya göre yetişkinlerden daha etkili bir şekilde kullandılar.

Eğer bu dönemde doğum kontrolü gelmemiş olsaydı genç hamileliklerinde, genç doğumlarda çok aşırı bir artış görmüş olacaktınız, hâlbuki yılda % 1'lik, küçücük bir azalma gördünüz. Uluslararası çalışmalar gençlerdeki cinselliğin artmasına rağmen hamilelik oranının neden artmadığının doğum kontrolü sayesinde olduğunu gösterir. Kanada'da, A.B.D'de, İsviçre'de, Fransa'da, Büyük Britanya'da, bu ülkelere baktığınızda cinsel ilişkiye başlama yaşı pek değişmez. 15–17 yaş arası gençlerin 40% ı zaten ilişkiye giriyordur ve bu oran 18-19'larda % 70, % 80'lere yükselir.

Aslında A.B.D'de, geçen üç ayda cinsel ilişkiye girenlerin oranında belirgin olarak daha düşük bir oran vardı—bu yıla bakıldığında A.B.D'de, % 59, İsviçre'de ise % 79'du. Öyleyse biz diğer ülkelerden daha az cinsellik yaşamışız. Cinsellik olarak daha az bir oranımız olmasına rağmen, genç hamileliğinde, genç doğumlarda, gençlerde cinsellikle bulaşan hastalıklarda çok daha yüksek bir oranımız vardı ve tekrar doğum kontrolü kullanımını Avrupa'da kıyaslarsanız buradan çok daha iyi durumdadır ve bu da cinsellikle ilgili bu sorunların hepsini açıklar.

Birleşik Devletlerdeki doğum kontrolü kullanmama oranı Büyük Britanya'nın beş katı, ve İsviçre'nin üç katıydı. Bu etki düşük ekonomik gelirlilere kıyasla değildir, bu ilginç bir gerçektir ki hemen hemen her şey ekonomik gruplardan çıkar fakat gençler arasındaki doğum kontrolü kullanımı değişik ekonomik gruplar arasında pek de fark etmez.

Öyleyse burada sorun nedir? Gençlerin hamileliği ile ilgili kocaman bir sorun olduğu ve halen de devam ettiğiyle başladık—fakat bu veriler aslında bunu yalanlıyor. Genç hamileliği oldukça sabit bir şekilde düşmektedir, son 50 yıldır yılda % 1 oranında düşmektedir ve şimdi eskiden olduğunun yarısı kadardır. Bütün bir tartışma var, gençlerin kürtaj oranını tartışabiliriz fakat gerçekleşen şey zoraki evliliklerin yok olmasıdır. Bu veri evlilik öncesi hamilelik içindir, biraz daha geniş, 15–29 arası bir yaş kitlesinindir ve hangi aralık ilk çocukları doğmadan evlenmiştir?

Bu grafik oluşmadan hamile kalmışlar, biraz daha geç belki ya da değil evlenmişler, kaç tanesi ilk çocukları doğmadan evlenmiş? Hamileler, çocuk doğar, ikisinde hangisi olduğunda evlenmişler? Geleneksel zorunlu evlilik durumu ve burada kötüleşiyor. Yıllardır oldukça sabit olduğunu görebilirsiniz, sonra patlıyor ve de düşüyor, bunlar beyaz kadınlar, bunlar da hepsi, Hispanikler, siyah kadınlar. Yok, olan ne peki, bu, cinsel faaliyet ile ilgili bir şey değil, evlilikle ilgili bir şey. Evliliğin gençlerden veya yetişmiş herkesten daha fazla oranda düşmesiyle ilgili bir şeydir.

Ne oluyor, işte sorunun kaynağı; bu dönemde genç hamileliği oranının düşmesine rağmen evlilik dışı genç hamileliği oranı artıyor ve insanların her zaman ayrım yapmadığı şeylerden biri de budur. Asıl toplumsal mesele, evlilik dışı genç hamileliği oranıdır. Toplam doğum oranı değil, evlilik dışı doğum oranıdır. Bu yeterince bir toplumsal sorundu fakat gençler doğum kontrolü kullanmasalardı bu sorun ne olurdu—genç hamileliği ikiye katlanırdı diye düşündüğümüzü hatırlayın ve biz yarıya düştüğünü gördük, demek ki dört kademeli bir etki var, gençler bunu kullanmasaydı dört kat daha hızlı artacaktı.

Bununla başladık—bu, büyük toplumsal meselelerden biri: Gençlere doğum kontrolü verilmeli midir? Ve sanırım buradaki veri de gösteriyor, ahlaki ya da etik bir açıklama yapmıyorum, fakat buna sahip olmasalardı evlilik dışı hamilelik oranı fantastik seviyede olurdu. Soru var mı, birinin elini kaldırdığını zannettim? Hayır mı?

Tamam, bu okuma sizde var—gençlerin hamileliği hakkında bir şeyler yapması gereken birçok çeşit program var ve bunu okuyacaksınız. Bunlardan biri bekâretin teminidir, kaçınma programları, çeşitli muhafazakâr yöntem. Şimdi bunlarla ilgili iyi bir çalışma var ve okumalarınızdaki bilgiye göre hiç biri işe yaramamıştır.

İşte yazımız burada—evlilikteki bu düşüş, hepsi kadın, sadece gençler değil. Evlilik dışı doğumlardaki şu yükselişe bakın. Her yaştan kadınların üçte birinin doğumu evlilik dışı ve o zamandan beri yavaşça yükselmeye devam ediyor.

Bu, Amerika'daki çocuk doğurma hareketlerindeki kocaman değişiklik dalgası gibidir. Evlilikten evlilik dışı büyük bir kesime doğru gidiyor. Bu, daha yaşlı kadınlardaki doğum oranı,40'ın üzerindekilerde halen yükseliyor. 35–39 arasındakilerde yükseliyor. 30–34 arasındakilerde hafifçe yükseliyor. 25–29 arasındakilerde birazcık yükseliyor. Ve daha düşük bir doğum oranına sahip tek grup 15–19 yaş arası gençler. Çizgilerin burada aşağı indiğini görebilirsiniz, öyleyse bu evlilik sorunu, doğum oranlarındaki bu değişiklikte daha küçük bir doğum oranına sahip olanlar gençler.

Bu şimdi, evli olmayanların doğum oranı ve görüyorsunuz, 35–39 yaş arası kadınlarda çok fazla artmış, 30-34'lerde, değişik yaşlarda, tüm yaşlardaki kadınların oranında, gençler hariç, evlilik dışı hamileliklerde bir artış var. 15–17 yaş arasında düşüyor ve buradaki koyu mavi çizgi de 18, 19 yaşları, 15 ten 19 a olsun Amerika'daki evlilik dışı çocuk doğurma oranının azaldığı tek grup bunlar.

Öğrenci: Bu yüzdelik bir oran mı yoksa sadece oran mı, ya da toplam rakam mı?

Profesör Robert Wyman: Bindelik bir oran. Görebiliyor musunuz bilmiyorum ama bakın bu 10/1000, bu 20/1000, bu da 40/1000 oranında.

Öğrenci: 15'ten 18 yaşa kadar bu programların tamamen başarılı olup olmadığını biliyor musunuz?

Profesör Robert Wyman: Hayır, bu programların çoğu daha genç çocuklar için.

Öğrenci: Bu yüzden mi diğerleri kadar yükseliyor?

Profesör Robert Wyman: Bu halen tartışılıyor. Hayır, hayır, korunma programları yok. İki tür program var; biri korunma yollu, bekâret korunumu tarzı programlar ve diğeri cinsellik eğitimi tarzı programlar, her bir öğrenci grubunda neler olup bittiğini anlayabilmek için çok iyi bir çalışma yapmak zorundasınız. Bu en iyi çalışmalardan bir kaçını sizin okuma paketinize ekliyorum.

İşte ilginç bir etmen daha, gençlerin doğum oranlarını Amerika'daki eyaletlere ayırırsanız bu kırmızı renkli eyaletler en yüksek on orana sahip ve bunlar güneydeler, güney kuşağında. En muhafazakâr ve en düşüğü ise New England, New Jersey, yukarı Ortabatı kesiminde, Amerika'daki en muhafazakâr ve en dindar kesim ise en yüksek genç doğum oranına sahip. Bu veriyi tekrar tekrar yorumlarken dikkatli

olmalısınız çünkü orada genç yaşta evleniyorlar, bu yüzden bunların çoğunluğu evlilik dışı genç doğumları ve bu veri mevcut değil. En azından ben bulamadım—hakkında endişe ettiğiniz şey evlilik dışı genç doğum oranı.

Çok fazla insan değil bazıları genç doğum oranı, zamanı hakkında endişeliler çünkü bu, insanların bunu anlamadığı demek—gençler eğitim almıyorlar. Ülkenin daha muhafazakâr bölgelerindeki toplumsal faaliyetler gibi başka birçok şey de insanların doğum yaşlarının küçülmelerine yol açar ve aslında şaşırtıcı bir durum da değil.

Şimdi bunu uluslararası olarak birazcık genişletelim, Amerika'dan bahsettik. İşte bir ülke ve cinsel ilişkiye giren gençler, iki farklı sütun var ve biri erkekler, diğeri dişiler için. Hatayla hangi cinsiyet olduklarını silmişim. Hangi cinsiyet olduğu belli mi burada? Sol sütün sağdakinden daha uzun, o yüzden hangisi erkek ve hangisi kadın diye ayırt etmek oldukça kolay olmalı.

Öğrenci: Soldakiler erkek.

Profesör Robert Wyman: Erkekler sol taraftakiler, kaç kişi buna katılıyor? Kaç kişi aksinin olacağını düşünüyor? Neden aksi olacağını düşünüyorsunuz?

Öğrenci: Çünkü devamlı olarak evleniyor ve sonra cinsel ilişkiye giriyorlar—

Profesör Robert Wyman: Ne?

Öğrenci: Kadınlar devamlı olarak evleniyor ve cinsel ilişkiye giriyor, hâlbuki çok eşli bir toplumda erkekler daha uzun süre beklemek zorunda olabilirler.

Profesör Robert Wyman: Doğru, tamamen doğru. İşte burada, ilk sütun aslında kadınlar, yani mesele şu ki çok farklı değerlendirmeler var. Bu tamamen evlilik yaşının etkisi ve burada grafiğin yayınlanan tam hali var, bir arada gösterilen genç erkeklerin oranının hemen hemen hiç olmadığını fark edin. Bundan bahsettiğimizi hatırlayın; yaşlılar gençlerin evliliğinin önüne geçiyor ve bunlar ülkeler arasında 25% oranında, bu yüzden buna fırsat bulamayan genç erkeklerden daha fazla cinsel ilişkiye giriyorlar. Öyleyse bu, daha önce güç ve para yapısında tanımladığım şeyin bir parçası; yaşlı insanlar genç adamları bir tür hüsran durumunda bırakıyorlar ve kadınlar daha önceden cinsel ilişkiye giriyorlar.

Şimdi farklı ülkelere ve birçok insana tekrar bakabilirsiniz, bu cinsellik tartışması çok sıklıkla dini ahlak fikirlerine bağlanır ve İrlanda'ya bakabilirsiniz, dine bakabilirsiniz. Dünyadaki değişik dinlere sahip ülkelere bakabilirsiniz, en Katolik ülkelerden birisi İrlanda'dır ve bütün bebeklerin yarısından fazlası 25 yaş altı annelerindir, yani düşük bir doğum yaşları var ve bunların neredeyse yarısı evlilik dışı. Eğer çocuklarınızın yarısı siz 25 olmadan doğuyorsa ve bunların yarısı gayri meşru ise, bu, genç yaşta çocuk sahibi olan annelerin çocuklarının % 25'inin gayri meşru olduğu anlamına gelir.

25 yaş üzeri annelerin gayri meşruluğunu da eklediğinizde—İrlandalılar A.B.D'nin oranına eşit olur ya da 1/3 oranında aşarlar. İrlandalıların gayri meşruluk oranını beyaz Amerikan kadınları ile kıyaslarsanız, İrlandalıların oranının Amerika'nınkinden % 50 daha yüksek olduğunu görürsünüz.

Şimdi diğer tarafa bir bakın, Yeni Zelanda eski moda Protestan bir ülkedir. Ziyaret ettiğinizde geçmişe dair bir his edinirsiniz. Buradaki tüm evliliklerin % 38'i zoraki

evliliklerden. İngiltere'de bu yaklaşık % 40 oranında ve onların da aynı sorunu var; evliliklerin üçü boşanma ile bitiyor ve artan sayıda insan evliliği alakasız bir şey olarak görüyor ve kafalarına takmıyorlar. Japonya'da doğumların % 26'sı evlilik öncesi hamile kalanlardan. Sanırım bundan daha önce bahsettim, Japonya'da o kadar yüksek bir kürtaj oranı var ki mevcut çocuk doğumu oranlarını söyleyemezsiniz.

Sona yaklaşıyoruz, daha söyleyecek birçok şey var. Size bir şey daha söyleyeyim. Çocuk doğurma durumu özellikle daha fakir toplumlarda hızlı bir şekilde değişiyor. Fakir insanlar için çocuk yetiştirmek çok zor çünkü paraları yok. Demek istediğim kim Amerika'daki siyah çocukları büyütür? Anneler mi? Genelde büyük anneler. Büyük anneler mi çocukları büyütüyor bilmiyorum ama baskın beyaz grup buna üzülüyor. Fakat aslında biyolojik ebeveynlik ve ebeveynliğin psikolojik, ekonomik hareketi arasında ikiye ayrılmış.

Çocuklar evleniyor—oldukça genç yaşta hamile kalıyorlar, belki de biyolojik olarak bulundukları yaşta hamilelik için uygunlar. Bazı durumlarda, biyolojik bir bakış açısıyla, gençliğinizin olgun yaşlarında hamile kalmak idealdir fakat psikolojik ve ekonomik olarak bir ebeveyn olmaya hazır değillerdir.

Psikolojik olarak en sağlam olanlar annelerin anneleridir, 35 veya 40 yaşında büyük anneler; siz duygusal olarak az ya da çok sağlamken henüz yaşlılığa girmemişsinizdir ve ne kadar ekonominiz olsa da bu yaşta o kadar da harika olmayacaktır. Bir bakıma yaşam döngünüzde yapacağınız çok mantıklı türden bir ayrımdır. En becerikli şekilde biyolojik olarak üreyebilecek bir yaşta doğum yaparsınız ve daha sonra da psikolojik ve ekonomik olarak uygun olduğunuzda bu yönde ebeveynlik yaparsınız.

Ayrıca bu var ve bu yüzden Amerika'da yardımlar hakkında büyük tartışmalar olmaktadır. Yardımlar, gayri meşru doğumları tetikliyor ve halk arasına mı katıyor. Bu özellikle tartışılıyor, üstü kapalı veya açık, her zaman fakir insanlara ve çoğunlukla azınlıklara değiniliyor. Aslında ekonomiye bakarsanız kadınların aldığı yardım miktarı çok azdır ve hayatta kalıp çocuğunuzu büyütebilmenize yetecek kadar değildir. Ekonomik desteğiniz nereden geliyor? Büyükannenizden geliyor.

Büyük anneniz, kızınız ve tabi ki de bebeğiniz genelde büyükanne ile yaşayacaktır. Kirayı o öder, işi vardır. Yardım devletten gelmiyordur, bu çok küçük bir miktar. Yardım büyükanneden geliyor. Yardım var fakat aile içinden tarzda bir yardım. Fakir ve azınlık toplumlarında evlilik dışı genç hamileliğinin oranının yüksek olmasını mümkün kılan şey, büyük annelerin çocuklara bakma ve onları ekonomik olarak desteklemesi sistemidir. Tamam, bir dahaki dersimizde kürtaja devam edeceğiz.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
21. Ders Dökümü
14 Nisan 2009

Profesör Robert Wyman: Dersin sonuna yaklaşıyoruz, son birkaç dersimizin birazında toplumsal konular işleyeceğiz ve sonra da ne yazık ki çevre için çok kısa bir süremiz kalacak. Bugün kürtaj hakkında konuşacağız. Eğer sizin küresel bir bakış açınız varsa, A.B.D.'de, bu, eşsiz bir konudur, ancak dünyanın çoğu yerinde kürtaj tartışmaya değer önemli bir konu değil. A.B.D.'de, değerler üzerine tartışmalarda bu konu, Amerikalılar için temel sorun olarak en başta yer almaktadır. İnanılmaz politik bir öneme sahiptir. Başkan'ın dediğine göre, insanların büyük çoğunluğu oylarını, adayın kürtaj yanlısı veya kürtaj karşıtı olup olmama durumuna göre verirler.

Anlamanız ya da anlamak için çabalamanız gereken şeylerden bir tanesi, bu konunun neden bu kadar önemli bir konu olduğudur. Bence sebeplerden birisi, bu konunun, günlük yaşamdaki rollerimize göre taban tabana zıt bakış açılarına hitap etmesidir. İnsanlar bu konuyu günlük bir sorun çeşidi olarak görürler. Bahsettiğim roller nelerdir? Cinsel ilişkideki roller, iş rolleri, karı-koca rolleri, anne-baba rolleri; ya da hepsi, kısacası sizin kendinizi bu rollerin içerisinde nasıl algıladığınız, kürtaj tartışmasına karşı da nasıl hissettiğinizin belirleyicisi olacaktır.

Örneğin, her iki taraf da konunun cinayetle ilgili olduğunu kabul eder. Kürtaj karşıtı bir kişi üç aylık bir fetüsü –ki herkes bunun parmak kadar olduğunu ve fotoğraftaki şişmiş hallerini görebilir- yine de bir bebeğe benzetir ve onun parçalandığını ve katledildiğini düşünür.

Kürtaj yanlısı ise bunu yine bir cinayet olarak görür, ancak o güvenli olmayan bir kürtaj olayını, kafasında –hatta bu kendisi bile olabilir- boğazlanmış ve muhtemelen öldürülmüş genç bir kadın olarak görür. Eski kuşaktan kürtaj yanlısı hemen hemen herkes, ya kendileri kürtaj olmuştur ya da kürtaj olan bir arkadaşa sahiptir ve onlar bu konuyu bir hayat kurtarma olarak veya eğer kürtaj iyi koşullarda değilse, başarısız olarak yapılmışsa, bunu bir hayat kaybı olarak algılarlar.

Her iki taraf da konunun bebeklerle ve annelikle ilgili olduğunu kabul etmektedir. Kürtaj karşıtı bir anne, bebeklerin, her ne zaman gelirse gelsin sevilmeye ve istenilmeye son derece layık olduklarını düşünür. Sevilmemiş ve istenilmemiş bir bebek düşünülemez. Kürtaj karşıtı bir anne bebeklerin, ancak onları gerçekten isteyen bir anneleri olduğunda ve onlara iyi yaşam koşulları verildiği zaman değerli olabileceklerini düşünür.

Her iki tarafın kabul ettiği bir diğer şey de cinsel ilişkidir. Kürtaj karşıtı bir kadın, cinsel ilişkinin kutsal bir olay olduğunu ve ancak güçlü bir din ve toplumsal kontrollerle korunduğu takdirde özel olabileceğini düşünür. Kürtaj yanlısı ise cinsel ilişkinin eşsiz bir mahremiyet paylaşımı olduğunu ve ancak hamilelik ve hastalık endişesinden uzak olduğu takdirde özel olabileceğini düşünür.

Her iki taraf, konunun kadının statüsüyle ilgili olduğunu da kabul etmektedir. Kürtaj karşıtı kadınlara göre, kadınlar o kadar önemlidir ki, yaşamdaki annelik rollerinin korunması gerekir. Kürtaj yanlısı kadınlara göre de, kadınlar o kadar önemlidir ki,

erkekler gibi kadınların da kendi yaşam rollerini kontrol edebilme hakkına sahip olmaları gerekir.

Sadece bu açıdan baktığımızda, bu kürtaj tartışmasının ilginç yönlerinden birinin, iki tarafın temel değerlerinin ne olduğu konusunda her iki tarafın da birbirinden farklı olmadığını görmemiz olur. Onlar sadece değerlerin uygulanmasında farklılık gösterirler. Aynı temel insani değerler yerine, uygulama için farklı örnekler, farklı gerçek durumlar düşünürler.

Tamam, açıkçası bu bir felsefe dersi değil ve kürtajın artılarını ve eksilerini tartışmak için en uygun yer de değil, zaten bu tartışma da bir bakıma bir kısır döngü. Çocukluğundan beri kürtaj konusundaki fikrini değiştireniniz var mı? Fikrinizi hangi yönde değiştirdiğinizi bilmek istemiyorum. Birisi fikrini değiştirdi, iki kişi değiştirdi, Bu yüksek bir oran. İçinizden birisi fikrini değiştiren başka birisini, tabii kendiniz dışında, biliyor mu? Bir ya da iki kişi; üç, bir başkası daha.

Yani demek istiyorum ki- kürtaj hakkında söylenecek çok fazla şey var ancak onun hakkında insanların tutumları çok erken yaşlarda oluşuyor, tekrar söylüyorum, kürtaj hakkında ne zaman ne söylersek söyleyelim bu temel görüş değişmiyor. Nasıl tartıştığınızın hiç önemi olmuyor, insanlar kendi temel fikirlerini değiştirmiyorlar. Ben burada bunun artılarını ve eksilerini tartışmayacağım, size kürtajın değişik boyutları ile ilgili verebileceğim kadar bilgi vermeye çalışacağım: demokrasi, biyoloji, istatistik ve bütün bu konularda.

Kürtaj hakkında bilmeniz gereken önemli birkaç şey var. İlki, teşvik edilmiş kürtajın yaygın olması ki bu dünyada çok sık rastlanılan bir durum. Gerçekleşen her 3.2 doğuma karşılık bir kürtaj vardır, yani 3'te 1. Doğurgan yaşlardaki kadınların, her yıl % 3 civarındaki bir kısmı kürtaj oluyor ve bir kadının üreme döneminin 30 yıl olduğunu düşünürseniz % 3 şans, % 90 demek olur. Bu da dünyada kadının ortalama olarak 0.9 şansa sahip olduğu yani 1 rakamına çok yakın demek olduğudur. Kısacası, dünyadaki her kadın üreme dönemi esnasında bir kez kürtaj olmuştur. Tabii ki bu bir ortalamadır, kimi kadın birden fazla kimisi ise hiç olmamış da olabilir.

Kürtaj oranının sıklığını ifade etmenin ve ölçmenin, 3 hatta 3 ya da 4 standart yolu vardır. Biri, dünyadaki veya ülkedeki veya her ne derseniz, kürtajın basitçe rakamıdır. Yapılan en son tahmin 2003 yılından gelmektedir. Dünya genelinde her beş yılda bir kürtaj istatistikleri hesaplanmaya çalışılmakta ancak bu çok zor bir iştir, çünkü yasal olmayan yerlerde doğru istatistiği yakalayabilmeniz oldukça zor olmaktadır.

Pek çok yerde- özellikle de kürtaja karşı bir dini baskının olduğu yerlerde- istatistiklerde bu konu 'adet dönemi düzenlemesi' olarak yer almaktadır. Yani bu, kadının âdetini görmemesi anlamına gelir ve tabii ki herkes bunun iyi bir şey olduğunu bilir, bu yüzden adetlerinizi eski haline döndürmek zorundasınızdır ve kürtajda da yaptığınız şey aynıdır. Ülkedeki herkes neler olup bittiğini anlayacaktır, ancak istatistiklere göre bu, adet dönemi düzenlemesidir. Ülkede olup bitenlere bağlı olarak, genellikle adet düzenlemesiyle ilgili hükümet istatistiklerinin bir bölümünü, kürtajdan bahseden diğer bir bölümüne eklemek zorundasınızdır.

Her neyse, bu rakamları toplamakla ilgili pek çok sorun vardır ancak bu rakamları toplayan insanlar oldukça iyi insanlardır çünkü çok kültürlüdürler- toplum içerisinde ise çok kültürlü insanlar en iyi hesabı yapmaya çalışanlardır. Dünyadaki kürtaj

sayısının şu anki verilere göre her yıl 42 milyon olduğu düşünülmektedir ve sayı bu oranda kalmaktadır, istatistiklerin oldukça iyi yapıldığı son iki on yıl için bu sayı 40–50 milyon kadardır. İşte rakam budur.

Kürtaj oranı, genelde 15 ila 44 veya 15 ila 49 olarak kabul edilen üretkenlik yaşları arasındaki her 1,000 kadın içerisindeki kürtajlardan çıkarılmaktadır. Dünyada bu oran her 1,000 kadında 29'dur. Böylece, her yıl her 1,000 kadından 29'u kürtaj oluyor demektir. Bu da benim daha önce bahsettiğim % 3'e denk gelmektedir; eğer bu sayı 30 olsaydı kesinlikle % 3 demekti. Hem en yüksek hem de en düşük oranlar Avrupa'da bulunmaktadır. Batı Avrupa'da her yıl 1,000 kadından 12'si; Doğu Avrupa'da ise bu sayının neredeyse 4 katı 44'ü her yıl kürtaj olmaktadır. Zaman zaman kültürel bir oluş olarak kabul ettiğimiz Avrupa'nın –sadece kürtaj konusunda değil- tüm dünyada en yüksek ve en düşük rakamlara sahip olması şaşırtıcıdır.

İfade etmenin bir diğer yolu da her 100 canlı doğumun karşısındaki kürtajlara bakmaktır ve bu da benim daha önce söylediğim şeydir. Her 3.2 canlı doğuma karşı 1 kürtaj olmaktadır. Dünyada, bu her 100'e karşı 31 olarak görülmektedir ve bu en düşük olarak orta Afrika'da 12 oranında, en yüksek olarak da yine Doğu Avrupa'da 105 oranında karşımıza çıkmaktadır. Yalnız 105'e dikkat edelim; burada her canlı doğuma karşı kürtajdan bahsetmekteyiz. Eğer her 100 canlı doğuma karşı 105 kürtajdan bahsederseniz, bu kürtajların canlı doğumlardan daha çok olması demektir. Yani, 100'e karşılık 100; hamileliklerin yarısının kürtajla sonlanması demektir.

İşin ilginci, kürtaj oranı aynı kalmaktadır, hem de tıpatıp aynı, üstelik de sizin gelişmiş veya gelişmekte olan bir ülkede olmanıza bakmaksızın. Gelişmiş ülkelerdeki oran her 1,000 kişide 26'dır ve gelişmekte olan ülkelerde ise bu oran her 1,000 kişide 29'dur; gördüğünüz gibi çok da farklı değil birbirinden. Herkesin zoraki kürtaj endişesi taşıdığı Çin'de, dünya nüfusunun % 20'si vardır yani dünyadaki kürtajların da % 20'si.

Sizlere bahsedeceğim hesaplanan son rakam, toplam doğurganlık oranıyla aynı şekilde hesaplanan toplam kürtaj oranının ne olduğudur. Yaş ile özel kürtaj oranını topladığınızda karşınıza bir kadının yaşamı boyunca olduğu ortalama kürtaj sayısı çıkıyor, tabii eğer o kişi, istatistikleri topladığınız anda var olan oranlarla işe devam ediyorsa. Yine, şunu söylüyorum ki, dünyadaki oran 0,9, yani 1'e çok yakın, bir kadın yaşamı boyunca ortalama 1 kez kürtaj olmakta. Bu oran en düşük şekliyle 0.2'dir, çeşitli ülkelerde her 5 kadından biri kürtaj oluyor; en yüksek şekliyle de 1.7 ile Küba'dadır, Küba'da her kadın hemen hemen 2 kez kürtaj oluyor. Biz, Küba'daki bu çok ilginç durum hakkında daha sonra konuşalım.

Zaman içinde, dediğim gibi, kürtajların sayısı, büyük ölçekte, iki on yıldır hep aynı kalmaktadır. Ancak, 1995 teki son derlemeden bu yana, tahminler 46 milyon iken, şu an için bu sayı 42 milyona düşmüştür. Kürtajların sayısında oldukça küçük bir düşüş olmuştur. Bu düşüşün tamamının nerede olduğunu düşünüyorsunuz? DOĞU AVRUPA; yine onlar oldu, en yüksek orana sahip oldular, bu, oradaki doğum kontrolü mekanizmasıydı ve orada yaşayanların doğum kontrolüne giderek ne kadar bağımlı olduklarının göstergesi, böylece kürtaj oranları düşmekte, bu da tüm dünyadaki değişimin dörtte üçünün tamamen Doğu Avrupa'ya bağlı olduğunu göstermektedir.

Amerika Birleşik Devletleri, dünyanın geri kalanına oldukça çok benzemektedir. Burada da dünya ortalaması olan 3.2 canlı doğuma karşılık 1 kürtaj olmaktadır. Bu istatistiklerin son kez toplandığı yine 2003'te, A.B.D.de, 1.3 milyon kürtaj olmuştur.

Oran her 1,000 kadında 21.3 kürtajdır. Eğer birim kadın bazında düşünürseniz, Amerika biraz daha iyi durmaktadır. Amerika için toplam kürtaj oranı her bir kadın için 0.64'tür, bu da 3'te 2 demektir yani 3'te 2 oranında kadın yaşamları boyunca bir kez kürtaj olmuş demektir, halbuki dünya ortalaması 1'e daha yakındır. Bu yüzden, biz biraz daha düşük orana sahip oluyoruz ve yine söylüyorum fark doğum kontrolünün kullanımından kaynaklanmaktadır ve ben bu konuyu daha sonra ele alacağım.

Her ne kadar dünya ortalamasından biraz daha iyi olsa da A.B.D. yine de 0.2 kadar iyi değildir; hatırlarsanız size bizimkinin 0.64 olduğunu söylemiştim. Belçika, Almanya ve İsviçre'nin tamamı 0.2 oranında düşüktür, bu da bizimkine kıyaslarsak her bir kadın için kürtaj sayısının 3'te 1'inden az demektir. Üretkenlik dönemlerindeki 1,000 kadın grup olarak ortalama 639 kürtaja sahip oluyor ve bu da bizdeki kürtaj oranının düşmesi tahminini yapmamızı sağlar, yani oran aşağı düşecek demektir.

Tekrar dünya geneline yayacak olursak, özellikle de bir ülke ilk kez doğurganlık geçişi sürecine girmişse, kürtaj, doğum kontrolünün temel yöntemi olabilir. Bütün dünyada en hızlı doğurganlık sürecini gösteren ülkelerden biri de Japonya idi. Doğum oranının yarıya indirildiği yerlerde – ki Japonya'da 1947 ile 1957 yılları arasında doğum oranı yarıya düşürülmüştür- 10 yılda her 1,000 kadından oran 34'ten 17'ye düşmüştür, ve 1979'a kadar aşağı yukarı bu seviyede olmuştur, şu anda da giderek düşmektedir.

İşte size Japonya'nın ilgi çekici durumu… yıl 1949 dur – hatırlayın, Amerika'dan MacArthur. Japon yönetimi o yıl hala zor şartlar altında ve biz bir on yıllık yayılmaya bakıyoruz. İşte size kürtaj sayısını da içeren doğumla sonlanmış hamileliklerin sayısı ve eminim bu dönemde, bu on yıllık dönemde hamileliklerin sayısında gerçekten kayda değer bir değişikliğin çok fazla olmadığı dikkatinizi çekecektir… Dikkat edin: 2,700 den 2.900e, 2,600, 2.800, 2,800, 2,600. yani hamile sayısı değişmemiştir.

Ancak kürtaja neler oluyor bir bakalım. Burada yasallaşıyor ve çok hızlı bir şekilde 100'den 10 kata kadar çıkıyor. Aynı şekilde, doğumlar azalıyor, bu yüzden kürtaj sayısı doğumların önemsiz bir kısmını kapsamaktan çıkıp doğumların sayısına oldukça çok yaklaşıyor. Bu durumda kürtajın yasallaşması Japonların doğum oranlarının azalmasına yol açmıştır. Bu da tamamen yasal bir adım olup hiçbir zorlama yoktu.

Çoğu yerde kürtaj bir doğum kontrol yöntemidir. Dağılmadan önceki Sovyetler Birliği'nde resmi istatistiklere göre, her bir kadın hayatı boyunca 5 ila 8 arasında kürtaj yaptırıyordu. Ukrayna'da ise bu rakam 10 ila 12 arasındaydı. Amerika'ya gelen göçmenler için ise söylemesi bile çok saçma. Yaşamları boyunca 20 ila 30 arasındaydı.

Japonlar kürtajı çok erken yasallaştırsalar da daha birkaç yıl öncesine kadar hapı yasal saymıyorlardı. Onlar bunu, Viagra çıktığı zaman yasallaştırdılar ve erkekler Viagra almaya yöneldi. Oldukça iyi bir ulusal sağlık planına sahipler, her şey bedavaydı, çok dikkatli ve iyi bir şekilde düzenlenmişti ve de erkekler bedava Viagra istiyorlardı. Sonrasında kadınların hap almalarını sağlamak politik olarak imkânsızlaştı, ancak erkeklerin Viagraları ödenmişti. Yani Japonya, hapı son zamanlarda yasallaştırdı ve kürtaj oranları daima en yüksek seviyede seyretti.

Bazı özel durumlarda kürtaj oranları en yüksek seviyeye çıkar. 1966'da, Romanya'da, her 100 canlı doğuma karşılık 408 kürtaj vardı, her bir canlı doğum için 4 kürtaj…

Bunun tarihi ise çok çok ilginç. Tüm Sovyet Bloğunda bu tam bir sorunlar yumağıydı. Doğum kontrolü yasaldı, mümkündü ancak üretim tam bir felaketti. Birçok Sovyet Bloğu ülkesinde kondom vardı fakat öyle kötü bir şekilde üretiliyordu ki insanlar bunları galoş diye adlandırıyordu ve ölçüleri hiç de uygun değildi. Artı, doktorlar hükümet için çalışıyor, iyi maaş alamıyorlardı, fakat özel çalışabiliyorlardı, resmi istatistiklerin dışında özel olarak kürtaj yapıyorlar ve bundan para kazanıyorlardı. Bu yüzden doktorların hepsi, kürtaja veya başka yollara yöneliyordu. Biz, kürtajın bugüne kadar doğum kontrolünün baskın bir yolu olduğu ülkelerden bahsedeceğiz.

Uzmanı tarafından yapılan yasal bir kürtaj, bilinen en güvenli doğum kontrol yöntemlerinden birisidir. Şimdi size istatistiklerden bahsedeceğim, şunun hakkında bir şeyler biliyor musunuz: Hekimler Kürsüsü Referansı. Uzun yıllardır tüm doğum kontrol haplarının içerisinde bu ibare bulunmak zorunda. Burada ne görüyorsunuz? Bu yıllık ölümlerdir- doğum kontrolü kullanan veya kullanmayan, kısır olmayan her 100.000 kadından 4'ü. Dikkat edeceğiniz tek şey –önceden çok daha yüksekti- sigara içen 40 yaşın üzerindeki kadınlardır; kötü fikir, ve hap kullanan, hem hap kullanan hem sigara içen. İşte bu onların doğum kontrol yöntemi olan haptır ve bu kişiler sigara içmekteler. Eğer siz 40 yaşın üzerindeyseniz ve sigara içiyorsanız, hap kullanmamalısınız, bu yapılacak pek de sağlıklı bir şey olmaz.

Diğer kategorilerdeki her bir kadın için, beyaz çubuklar, diğer çubukların herhangi birinden daha geniştir ve beyaz çubuk kesinlikle doğum kontrolü kullanmıyor. Bunun size söylediği şey, eğer doğum kontrolü kullanmıyorlarsa, hamile kalacaklarıdır ve ölümcül tehlikelerle karşılaşacaklar ki bunun adı da ölümdür. Yani bu ölümcüldür, hamilelikten kaynaklanan ölümcül tehlikeler, herhangi bir doğum kontrol metodundan kaynaklanan azıcık daha yüksektir.

Öğrenci: o hangi yıldaydı?

Profesör Robert Wyman: Ne?

Öğrenci: bu hangi yıldaydı?

Profesör Robert Wyman: Bu, sanıyorum, 1990'lar civarındaydı ve değişen şey – hmm bitirmeme izin verin, o günden beri nelerin değiştiğini sizlere anlatacağım. Bu küçük siyah çubuklar, en güvenlisi olup, sizin zorla görebildiğiniz ve geleneksel doğum kontrol yöntemi olan prezervatiflerdir ki onlar da bundan bahsetmektedirler ve kürtaj tarafından da desteklenir. Bu da tüm yöntemlerin en güvenlisidir, diyafram, kondom, rahim içi araçlar, sigara içmeyenler için haplar ve kürtaj gibi diğer yöntemler bir nebze düşük olsa da orta derecelidir. Sigara içen yaşlı kadınlar hariç, kendinize yapabileceğiniz en kötü şey hiçbir yöntem kullanmamaktır. Bu tehlikelidir. Yapabileceğiniz en iyi şey ise kürtajla desteklenen bir kondom kullanmaktır. Bu da şaşırtıcıdır çünkü bu noktada popüler olan öyle çok efsane vardır ki gerçekler yanlış anlaşılabilir.

Şimdi, değişen şey, bu verilerin yüksek dozlarda kullanılan doğum kontrol haplarının ilk günlerinde alınmış olması ve muhtemelen siz bunu zaten duymuşsunuzdur. Yeni oldukları için bu haplar oldukça yüksek dozlarda alınırdı, kullananlar bunu bilmiyorlardı ve kendilerini garantiye almak istiyorlardı. Temel amaç hamileliği önlemekti. Daha sonra giderek az miktarlarda alabileceklerini fark ettiler ve günümüzde haplar çok daha az miktarlarda alınıyor, bu yüzden de yan etkileri

oldukça az. Tüm bu sütunlar, muhtemelen oldukları şeyden çok daha aşağılarda olabilirdi, işte bu da değişen şeydir.

Gelişmekte olan dünyaya gittiğinizde ki bu Amerikan verisidir, gelişmekte olan dünyaya gittiğinizde tabi ki hamilelik çok çok daha tehlikelidir. Çocuğun doğumu çok daha tehlikelidir, yani gördüğünüz şey, bu beyaz çubukların ülkeye bağlı olarak berbat bir şekilde yükselmesidir. Eğer Afrika'nın ortasındaysanız bunlar çok yüksektir, yok eğer diğer yerlerdeyseniz, bunlar A.B.D. seviyesine çok daha yakındır.

Öğrenci: Bunlar doğum esnasında gerçekleşen ölüm oranları mı, yoksa doğum kontrol yöntemlerinin yan etkilerinden kaynaklanan ölüm oranları mı?

Profesör Robert Wyman: Her ikisi, her ikisi, her ikisi de, yukarıdakilerin hepsi yani.

Tamam, sadece bu değil – yani bu size sadece ani ölümleri gösteriyor ve neler olduğu da gayet açık. Açıkçası kürtajın hiçbir uzun dönem klinik etkisi yoktur. Hiçbir fiziksel etkisi yoktur, yine burada biz uygun tıbbi koşullarla yapılan steril kürtajlardan, uygun bir şekilde yapılanlardan bahsediyoruz, hiçbir uzun dönem klinik etkisi yoktur, ne fiziksel ne de psikolojik. Bu kadınları kısır yapmaz, kısırlılık ihtimalini artırmaz, sonrasında delirmenize yol açmaz; bu esasların hiçbiri istatistiksel olarak doğru değildir. Tabii ki bir kadın ister kürtaj olsun ister olmasın bütün bu kötü olayları yaşayabilir ama istatistiksel olarak bunlar aynıdır.

Kürtaj olup, sonunda kısır olan kadınların sayısı ile kürtaj olmayan ve sonunda kısır olan kadınların sayısı aynı olabilir. Yani bu tamamen tıbbi bir olaydır. Kürtaj olmanın duygusal boyutunun ne olduğu ise, tamamen ülkeden ülkeye değişir. Biz burada kürtaj olmanın kesinlikle önemli bir olay olmadığı ülkelerden bahsedeceğiz ve diğer yerler, bir çocuk için kendi etikleri, ahlakları, istek ve dinlerinin baskın olduğu yerlerdeki diğer bireyler, şayet kürtaja karşı gerçekten bir karşı düşünce varsa orada zaten bununla ilgili çok fazla duygusal sorun vardır. Ancak bu, kürtajın kendisiyle çok da ilgili bir şey değildir, nedir o zaman, şöyle diyelim mi, kadının kürtajın yapıldığı yerdeki algıladığı ahlaki bağlam…

Bunun beraberinde – yani, dünya genelinde bu oldukça yüksek olan kürtaj oranlarını görüyorsunuz, soru: bu oranın belirleyicileri nelerdir? Nedir bu oranı bu kadar yüksek yapan şey? Nedir düşüren şey? Pek çok insan, dini yasakların, ülkenin dininin, belirleyici olduğuna inanır ancak değildir. Örneğin, Avrupa'da Katolik ülkeler arasındaki, Belçika her 1,000'de 6.8 ile en düşük oranlardan birine ve bir diğer Katolik ülke olan Macaristan ise her 1,000'de 34.7 ile en yüksek orana sahiptir, yani siz bütün oranları aldınız.

Müslüman ülkeler arasında, Bangladeş 3.8 ile en düşük oranlardan birine sahipken Türkiye bunun 6 veya 7 katına sahiptir. Yine Bangladeş'e bakarsak, bu biraz kafa karıştırıcıdır çünkü ülkelerinde adet dönemi düzenlemesini oldukça çok kullanmaktadırlar. Amerika, tamamı olmasa da büyük kısmı Protestan olan bir ülke, Türkiye ile aşağı yukarı aynı orana sahiptir. Elbette Türkiye'nin hemen tamamı Müslümanlardan oluşuyor. İnsanlar, Katolik kilisesinin, kürtajın ölümcül bir günah, bir cinayet oluğunu öğrettiğine tabii ki inanırlar. Ancak, Amerika'da 1,000'de 17 olan Protestanlar arasındaki kürtaj oranı, 1,000'de 24 olan Katoliklerden daha düşüktür. Birisi diyebilir ki, Katolikler, kilise sayesinde, çok az doğum kontrolü kullanıyorlar, eee karşılık olarak da, kürtajı daha fazla kullanıyorlar. Tüm bunların içindeki hata

çubukları temelde şu anlama geliyor, Amerika'da ve ya herhangi bir ülkede diyelim ki Katoliklerle Protestanlar arasında çok zor fark edilebilir bir fark var. Katoliklerin neden bu kadar yüksek bir orana sahip oldukları konusunda iki sorun var. Evet.

Öğrenci: Bu çizgiler her bir kişi için mi yoksa her 1,000 kişi için mi?

Profesör Robert Wyman: Bu her 1000 kişi için. Şunlar da her 1,000 için rakamlar; üretkenlik dönemindeki her 1,000 kadın, yoksa her 1,000 bebek değil.

Katolik denen şey, çoğu bu -istatistikteki farklılığın çoğu -Amerika'da Katolik olan İspanyol ve Latin kökenli büyük nüfusun varlığıdır ve doğal yollarla doğum yapan kadınlardan çok daha fazla kürtaj vardır, işte bu Katolik oranının neden yüksek olduğunu büyük ölçüde yanıtlıyor.

Aynı zamanda, kürtaj yasal olsun olmasın, siz yasal yasaklılığı kısıtlayamazsınız. Siz onu kürtajdaki belirleyici faktör olarak da kısıtlayamazsınız. Dünyadaki kürtajların hemen yarısı yasal değildir. Eski istatistikler yasa dışı kelimesini kullanırdı, ancak şu anda bir sürü yasal kurallar ve yasal olsun olmasın her ülkede bir sürü değişik durum var. Şu anda farklı ülkelerde farklı eyaletler, örneğin Meksika'daki gibi, Meksiko City bir kanuna sahip her bir eyalet çok farklı bir kanun çıkarabilir, bu yüzden bu da yasallaşmayı tanımlamada güçlük çıkarmaktadır ve bunların hepsinin, gelmeye çalıştığımız nokta olan güvenlikle ilişkisi vardır. Bazen güvenli kürtajla ilgili olarak istatistikler görürsünüz, bazen yasal kürtajla ilgili ve genellikle her biri birbiri üstüne gayet güzel bir şekilde oturmuştur.

Dünyadaki kürtajların yarısı yasa dışıdır, diğer yarısı yasal, bu yüzden örneğin Avrupa'da çok geniş bir alanda kürtajlar genelde iyi koşullarda ve yasaldır ve kürtaj oranı her 1,000 kişide 28'dir. Kürtajın neredeyse her yerde yasa dışı olduğu yer Afrika'dır ve bu rakam 29'dur, yani yine hiçbir fark yoktur. Dünyada en düşük oran batıdadır – Kuzey Avrupa'da- ki burası kürtajın, birkaç kısıtlamayla ulaşılabildiği yerdir- yani tamamen, temel olarak kürtajın toplam yasal geçerliliği, oranların çok düşük olduğu bir yerde oluyor.

2007'ye kadar kürtaj Meksika'da yasaktı, yani Meksika'da tamamen illegaldi. Bununla birlikte, kürtaj sayısı 1990 ile 2006 arasında, yasa dışılılığın sürekli bir yasal olma durumuyla birlikte % 50 arttı. 2006'da Meksika'nın kürtaj oranı kapı komşusu Amerika'dan % 40 daha yüksekti. Şimdi elinizde aynı sırada olan üç ülke var: Kanada, A.B.D., ve Meksika. Kanada çok daha düşük bir orana sahip, A.B.D. orta seviyelerde ve Meksika – ki bu ikisi yasaldır- Meksika'da yasal değildir ve hepsinin en yüksek oranına sahiptir.

Tabii ki sizi uyarmalıyım, muhtemelen siz de fark etmişsinizdir, kürtaj konusunda yasal olmanın belirleyici faktör olmadığını söyleyerek bu kıtalararası ya da ülkeler arası karşılaştırmaların çok da bilgi verici olmadığını belirtmeliyim. Çünkü pek çok – diyelim ki Meksika ile Amerika arasında veya Afrika ile Avrupa arasında- pek çok farklılıklar, pek çok sosyo-ekonomik ayrılıklar, eğitim, sağlık, yaşam standartları farklılıkları, son derece büyük farklılıklar vardır. Kürtaj oranlarındaki farklılık, yasal ve yasal olmayan çerçevede bulunmaz ancak şu diğer özelliklerin bazılarında bulunabilir.

Çoğu ülkelerde kürtaj yasaldır ve birkaç yıl öncesinden itibaren, dünya nüfusunun % 61'i, temelde hiçbir kısıtlamanın olmadığı veya pek çok sebepten dolayı kürtajın izin verildiği ülkelerde yaşamaktadır. Sadece % 25 i kürtajın tamamen yasa dışı olduğu yerlerde yaşıyor. Bunun büyük bir kısmı Latin Amerika, Müslüman ülkelerin bazıları ve Sahra-altı Afrika ülkeleridir.

Kürtaj giderek daha fazla ülkede yasallaşıyor. 1985'ten 1998'e kadar, 19 ülke, kürtaj kanunlarını önemli ölçüde çıkardı ve sadece, Sovyetler Birliği'nden bağımsız olan Polonya, kürtajı yasa dışı hale getirdi. Bu 1985 ile 1998 arasındaydı. 1998'den 2007 ye kadar ise, yine son verilere dayanarak, 16 ülke, Avustralya'da bir eyalet ve iki bölge, ve bahsettiğim Meksika, kürtajı yasallaştırdı. Meksiko City şu anda kürtajda ilk 12 haftayı yasallaştırdı ve bu 19—ile 2007 arasındaydı. Meksika'daki birkaç eyalet bunu takip etti, bu yüzden Meksika şu anda bölünmüş bir yer.

Bu 1998 ile 2007 arasındaki dönemde, zaten çok kısıtlayıcı kürtaj yasalarına sahip olan El Salvador ve Nikaragua bölgesi tamamen serbestleşti, hiçbir koşul olmaksızın, kürtaj tamamen annenin sağlığına endekslendi – tecavüz yok, ölüm yok - yani Nikaragua ve El Salvador'da hiçbir fark kalmadı.

Yasal kürtajın güvenilirliğinin aksine, kürtajların olduğu yerde – ki yasal olduğunda- hemen hemen her zaman uygun tıbbi koşullar vardır. Yasal olmadığında ise, son derece tehlikeli bir durum vardır. Yılda, ölümle burun buruna gelmiş olan 67,000 kadar kürtaj vakası var ve 220,000 ölümle sonuçlanan vaka, annesiz kalmış çeyrek milyon çocuk. Bildiğiniz gibi, yasal olmadığında, esas olay, rahime bir şeyleri sokup, cenini ve endometriumu temizlemek için, etraflıca bir parçalama olayıdır.

Şimdi, eğer siz orayı sivri bir çubukla veya bir çengelle veya herhangi bir şeyle parçalıyorsanız, siz rahim duvarını delmekten ve dışarıya vajina kanalı aracılığıyla açılan rahimin iç tarafıyla, vücudunuzun iç kısmı, karın boşluğu arasında bir delik açmış olursunuz, yani öyle bir enfeksiyon bulaşır ki, kürtajın sebebi olan ana hedef yasa dışı olmaktan çıkar; kürtaj öyle tehlikelidir ki içeride kullanılan her ne ise steril olmaması, artı genellikle de sivri bir şeydir, doğruca gider ve rahim duvarını deler.

Ve de, fallop borusunun karın boşluğuna çıktığını bilirsiniz çünkü yumurta bırakan yumurtalık –fallop borusunun üst tarafında sağda bulunur, yumurta karın boşluğuna bırakılır, vücut burayı ıslatır ve yumurtanın fallop borusuna düşmesi ve tüylerin de onu itmesi gerekir. Bu bir başlangıçtır yani eğer siz rahime steril olmayan bir şey girdirirseniz, daha sonra bakteriler akıntıya karşı yüzer ve vücuda girer, sonra da kanınız zehirlenir ve çok büyük bir olasılıkla da ölürsünüz. Bu doğru bir şekilde yapılmadığı takdirde çok tehlikeli bir işlemdir.

Kürtajdan kaynaklanan anne ölüm oranlarının belirleyici faktörünün, onun yasal durumu olduğunu gösteren çok sağlam istatistikler vardır. Şimdi yine, sanıyorum bu slaydı göstermedim, şimdi burası kürtajın yasal olduğu yerler, burası da kürtaj oranları, bu, yasal durumun kürtaj oranını belirlemediğini yine gösteriyor. İşte burada da çeşitli yasal kürtaj bölgeleri var ve oran 6 ila 26 arasında ve burada da yasal olmayanlar ve oranın 23 ila 52 arasında olduğunu görüyorsunuz, yani kabataslak iki ya da üç katı, yani yasa dışı. Bunlar Güney Amerika'nın tamamı. Bu tüm Avrupa, Japonya, Avustralya, A.B.D., çok gelişmiş ülkeler. Hadi kısmen gelişmiş diyelim.

Yasa dışılık, kürtaj oranlarıyla ilgilidir ancak tamamıyla kesin sebep değildir, elbette yasa dışı olması yüksek kürtaj oranlarına sebep olamaz. Şimdi, incelediğinizde ve anne ölümlerine baktığınızda, 10 olduğunu görüyorsunuz, gelişmiş bölgeler ortalama 10 durumunda, hâlbuki Latin Amerika'da 100 ile 200'lere kadar çıkıyorsunuz, hatta 300 e kadar bile çıkıyorsunuz. Afrika'ya gidiyorsunuz, oran 650. Burada yasa dışılık, anne ölüm oranlarında çok fazla bir fark yaratmıyor, bu da bir şeyi yasa dışı yapmanın temelde kürtaj oranlarını değiştirmediğini gösteriyor ve bir çok örneklerimiz var, ancak bu, anne ölüm oranlarını çok çok net bir şekilde değiştiriyor.

Bunun en etkin ve en açık örneği, Romanya'da bulunmaktadır. Romanya'da 2. Dünya Savaşı esnasında ve size söylediğim gibi, Sovyetlerin bir kuklası olduğu dönemden sonra, kürtaj oranları inanılmaz yüksek seviyelerdeydi, her bir canlı doğuma karşılık 4 kürtaj gibi. Çünkü – şey, o dönemde ki şüphesiz siz de adını duymuşsunuzdur, Nikolay Çavuşesku diye bir diktatörleri vardı ve o büyük Romanya'nın ihtişamına karar vermişti, daha çok Romanyalı olmalıydı, büyük güçlü bir devlet istedi, bu yüzden nüfus artırıcı doğum yanlısı bir kampanya yürütmüştür.

Kürtaj hemen cezalandırıldı, doğum kontrol araçlarını bulması zorlaştı, onları ne ithal ettiler ne de ürettiler. Yani onun yaptığı şey, 18 ile 45 yaş arasındaki bütün kadınları işyerlerinde toplamaktı, (burasının bir sosyalist devlet olduğunu unutmayın) yani hemen hemen kadınların tümü çalışırdı, kadınlar işyerlerinde toplanılıp bir jinekolojik muayeneye tabi tutulurdu. Eğer hamile değillerse hükümete neden hamile olmadıklarını açıklamak zorunda kalırlardı. Gördüğünüz gibi, bu zorlayıcı bir doğum yanlısı bir kampanyaydı. Bu bir anlamda Çin'in doğum-karşıtı kampanyasının karşı yansımasıydı ve Romanya bundan daha da katıydı.

Her neyse, şimdi olan şey – yani önceleri hamileliklerin % 80'i kürtajla sonlandırılmaktaydı. Kürtaj yok oluyor ve yasaldı, kürtaj yasallaşmıştı ve doğum oranı oldukça yükseliyor; beş kat gibi bir şey değil ama hatırladığım kadarıyla iki kat gibi bir şey, ancak kontrol etmek istiyorum, edeceğim… Sonra çok hızlı bir şekilde, kadınlar yasa dışı kürtaj sağlayıcı ağlarını kuruyorlar ve doğum oranları hızla yükseliyor ve doğum oranları kendine geliyor ve de daha öncekinden daha yüksek oranlarda bir yerlerde duruyor, ancak çok çok yüksek de değil.

Anne ölüm oranı, değişen şey… Her 100,000 canlı doğum için, gelişmiş bir ülkede onluk veya yirmilik rakamlardan 200'e çıktı. Bu oran on katına kadar çıktı. Bebek ölüm oranı, çünkü bu anneler bu çocukları istemiyordu, zannedersem, bebek ölüm oranı her 1,000'de 83 ölüme kadar çıktı, Japonya'da oran 4.8, A.B.D.'de 8.9, böylece 83'e kadar yükseldi. Yani tekrar söylüyorum, bebek ölümleri 10 katı gibi bir oranda yükseldi. Kürtajı yasallaştırmamanın ana etkisi, doğumların sayısındaki geçici artışta görüldü ancak anne ve bebek ölümlerinde uzun dönemli bir artış oldu, büyük bir artış.

Kürtaj yeniden yasallaşana kadar –ki bu tabii ki diktatörden kurtuldukları zamandı- o zamanlarda, olayların çok azı normale döndü. Fakat yine de, kürtajı yasallaştırır yasallaştırmaz, anne ölüm oranı 3 kat düştü, yani Romanya örneği güzel bir örnek.

Güney Afrika'da, son zamanlara gelelim, ha bu arada Romanya'nın hikayesi 1960'ların sonlarına rastlar. Güney Afrika'da kürtaj yasası çıkarıldı ve kürtaja bağlı anne enfeksiyon vakaları yarı yarıya düştü. Tüm vakalarda kürtajı yasa dışı yapmanın ana etkisi, hastalıklardaki artıştır. Kürtaj oranını değiştiremezsiniz, ancak tıbbi komplikasyonları, anne ve bebek ölümlerini değiştirebilirsiniz.

Yüksek kürtaj oranlarına sebep olmayanlarla devam etmekteyiz, ki bu din değildir, yasalar değildir. Temel sebep –aşikâr bir şekilde- istenmeyen gebeliktir. Bunların yani istenmeyen gebelik oranlarının çok yüksek olduğunu hatırlayabilirsiniz. İşte size iki bölgenin karşılaştırması, gelişmiş ülkelerdeki hemen hemen tümü yasal olan ve kürtajın yasal olmadığı, ölüm oranının çok yüksek olduğu hemen tüm Afrika, fark inanılmaz büyük.

İstenmeyen gebelik için, hafızanızı tazelemek adına, şu istatistikleri hatırlayın bakalım. Bu, yaşayan kadınların % 71'inin çocuk sahibi olmayı engellemek istediğini gösteriyor. Fakat size daha önce de gösterdiğim gibi, daha çok çocuk yapıyorlar – onlar doğum kontrolü kullanmadıkları için çocuk sahibi olmaya devam ediyorlar, yeterli doğum kontrolü yapmıyorlar. Burası Bolivya. Bu, dünyadan örnekler verdiğimiz bir önceki dersten; hatırlayın bu çizgi, insanların nerede olduğu, bu çizgi insanların kaç çocuk sahibi olduğu, bu çizgi insanların kaç çocuk sahibi olmak istediği, bu çizgi de eşit oldukları yeri gösteriyor. Bütün ülkeler, bütün gelişmekte olan ülkeler istediklerinden daha fazla çocuğa sahip oluyorlar. Dünyada çok fazla miktarda karşılanmayan ihtiyaç bulunmaktadır. Dünyada tahmini olarak, bu şekilde 108 milyon kadın var. Karşılanmayan ihtiyaç söz konusu olduğu için, daha fazla çocuk sahibi olmak istemeyen bu kadınlar ihtiyaçlarını gideriyorlar, bu da 51 milyon kadar istenmeyen gebelikle sonuçlanıyor. Bunların dışında, doğum kontrolü kullanan kişilerin içinden, diğer bir 25 milyon, doğum kontrolünün yanlış ve tutarsız kullanımıyla veya başarısız bir metotla karşımıza çıkıyor. Şimdi siz 80 milyon kadar istenmeyen gebelikle karşı karşıyasınız.

Dünyada yıllık bazda 210 milyon hamilelik gerçekleşir, ve bunların % 40 kadarı planlanmamış gebelikler. Çeyrek kadarı –ki biz, pek çok yerden biliyoruz ki, gebelik planlanmadığında çeyrek kadarı kürtajla sonlandırılıyor. Ana sıralama: istenmeyen gebelik ve daha sonra da yüksek kürtaj oranı. Dünyada çoğu istenmeyen gebelikler geliş-ME-miş ülkelerde bulunuyor. Bu yüzden burada gelişmiş ile gelişmemiş ülke arasında fark var. Doğum kontrolü çok ulaşılabilir bir şey, gelişmiş dünyada oldukça sık kullanılıyor, yani gelişmiş dünyada istenmeyen gebeliklerin çoğu, doğum kontrolü kullanan insanlara ait ve onu oldukça da düzgün kullanıyorlar, ancak bir yöntem hatası var, doğum kontrolü bir şekilde başarısız oluveriyor.

Bir kadının yaşamı boyunca, takriben 30 yıl kadar bir doğurganlık sürecinin olduğunu unutmamalısınız. O, bir yılda 12 aylık bir döngüye sahip, aslında azıcık daha fazla, temelde bir döngü 28 gündür, ancak bu oldukça yeterlidir. İstenmeyen bir gebelikle karşılaşmamak için, kadının doğum kontrolü 30 yıl boyunca mükemmel bir şekilde işlemelidir, yılda 12 defa; bu, doğum kontrolü ümidi için berbat bir rakam ve doğum kontrolleri o kadar da sağlam değil. Bu yüzden, gelişmiş ülkelerde de, istenmeyen gebeliğin ana nedeni – çok yoğun bir şekilde- doğum kontrolü kullanan evli kadınlardır. Genellikle onların zaten, öncesinde birkaç çocuğu bulunmaktadır ve doğum kontrolü başarısız olur. Gelişmiş ülkelerdeki ana neden budur. Doğum kontrolünün daha az yaygın olduğu, gelişmekte olan ülkelerde ise ana neden doğum kontrolü kullanımının olmamasıdır.

Doğum kontrolü ile kürtaj arasında çok güçlü bir ilişki vardır. Şimdi biz bir ülkeye sahibiz, çoğu ülkelerde, bu karşılanmayan ihtiyaçla, kadınlar, siz istatistikleri toplamaya başlamadan önce, sahip olduklarından daha az çocuk isterler ancak bu büyük bir olay değil. Sonra bir şeyler değişir, belki de bu kültürel, ekonomik

değişikliğin veya herhangi bir değişikliğin sebeplerini tartıştığımız bir mekanizma olabilir ve insanlar daha az çocuk sahibi olmayı gerçekten istemeye başlarlar.

Bu 1964'lerde Kore'de olmuştur ve – ki size Kore'de bunun nasıl olduğunun örnek hikâyelerinden birini vermiştim- okursunuz. Peki, ne oluyor, kadınlar daha doğrusu tüm kültür, doğurganlığın en üst seviyesinden daha düşük seviyeleri isteme yönünde değiştiği için, doğum kontrolünü – ki tüm bu ülkelerde kürtaj geleneksel yol olduğundan kürtaj oranı ilk sırayı alıyor- doğum kontrolünü kadınlar biliyor ve de bununla birlikteyken gayet de rahatlar, yani siz öncelikle kürtaj oranının yükselmeye başladığını görüyorsunuz. Daha sonra, küçük bir gerilemeyle, doğum kontrolü öne geçiyor, çünkü tüm ülkelerde ulusal aile planlama programları yürütülüyor.

Olan şey şudur ki insanlar daha fazla kürtaj oluyor, daha fazla doğum kontrolü kullanıyor, böylece de doğurganlıkları azalıyor, fakat arzu edilen doğurganlığın düşüş oranı öyle hızlı oluyor ki doğum kontrolü ile kürtajın toplamı bile buna ayak uyduramıyor, böylece her iki oran da yükselmeye devam ediyor. Sonuçta, zirveye çıkıyorsunuz. Kürtaj zirve yapıyor ve düşmeye başlıyor, doğum kontrolü yukarılara çıkmaya devam ediyor. İşte bu, daha az doğurganlığa sahip olma isteğinin, hangi metot olursa olsun tek başına başa çıkabileceğinden daha fazla olduğu dönemdir.

Sonuç olarak kadınlar – kürtaj daha kolaydır çünkü görev asıl yöntemin sonrasıdır, fakat sonuç olarak kadınlar doğum kontrolü kullanmayı öğreniyorlar – onu kullanmayı ve doğru kullanmayı öğreniyorlar, bu yüzden de kürtaj oranı, doğum kontrol oranının çok çok üst seviyelerde devam etmesinden dolayı azalıyor ve buradaki farklılığın çoğu hamile kalmayı ya da bir şeyleri isteyen kadınlarda ortaya çıkıyor.

Siz burada karşılıklı dengeyi görüyorsunuz. İlk başlarda her ikisinin de birlikte yükseldiğini, bir sonraki adımda da bunların çok farklı şeyler yaptığını görüyorsunuz. Bu konuda polemik tartışmalara girdiğinizde, duyduğunuz şeyin doğrudan yaşamla ilgili olduğunu ve insanların 'doğum kontrolünün hiç faydası yok, kürtaj doğum kontrolüyle birlikte yükseliyor' dediğini duyacaksınız ve de onlar bu yarıdan aşağı olan istatistikleri kullanacaklar. Kürtaj yanlısı olan kişiler 'hayır, hayır, hayır ya da doğum kontrolü yanlıları hayır, hayır, hayır diyecek ve bu böyle sürüp gidecektir ve onlar, grafiğin bu yarısını kullanacaklar. Fakat siz bu şeylerin her ikisini de aldınız.

Kore bir örnektir. İşte burada, doğum kontrolü ile kürtaj arasındaki ilişkiye başka bir örnek, Bangladeş'ten geliyor. Hatırlayın bakalım Matlab, okumuştunuz, onların bazı köyleri seçtiği, oldukça sıkı bir aile planlaması programı yürüttükleri ve sonra da kontrol bölgesi olarak bıraktıkları başka köylerin mevcut olduğu yer olan Matlab. Hükümet programı olduğu için aile planlaması yapıyorlardı, ancak hükümet programı hiç de müdahale programı kadar iyi değildi.

İşte burası kontrol bölgesi ve burada görülecek çok şey var. Hepsinden önce, bu istenen doğurganlık ve bu, bu seviyeden başlıyor, yarıdan fazlasından birazcık daha aşağılara düşüyor ve Matlab bölgesindeki istenen doğurganlık aynı seviyeden başlıyor, aynı miktarda düşüyor. İki bölge arasındaki fark istenen doğurganlık değil. Asıl doğurganlık oranı burada düşüyor, daha yukarılara çıkmaya başlıyor ve burada azıcık daha hızlı bir şekilde düşüyor, sonuçta çok farklı olmayan bir şekilde sonlanıyor. Yine, fark, gerçek doğurganlık miktarı değil ki iki bölge arasında doğum sayısı çok da farklı değil.

Matlab'da deney bölgesinde ki bölge sıkı bir program izledikleri yer, doğum kontrolü burada oldukça yukarılarda seyrediyor veya % 30 gibi bir durumdan çok hızlı bir şekilde iki katından daha yükseğe, % 70'lere çıkıyor. Halbuki gördüğünüz kontrol altında olmayan diğer bölgede, çok daha yavaş başlıyor, burada çok hızlı yükseliyor, bunun tamamı birkaç yılda değişmez, daha sonra hükümet – aslında hükümet, programı destekliyor, o da bir parça yukarılara sıçrıyor. Böylece, bu doğum kontrolüdür, bu gerçek büyük bir farktır, doğum kontrolünün üstünlüğü kontrol bölgesinde deney bölgesinden çok daha düşüktür. Sonuç: doğum kontrolünün çok yaygın olduğu bölgedeki kürtaj oranları, işte burada ve burada da, doğum kontrolünü yeterli kullanmadıkları yerde, kürtaj oranları almış başını gidiyor.

Yine burada aynı ülkedeki şu iki bölgeyi görebiliyorsunuz, aynı dönem, komşu köyler, bu dengenin olduğu komşu bölgeler. Bunlar ya doğum kontrolü kullanıyorlar ya da kürtaj yöntemini kullanıyorlar. Her iki yerde de, zaman geçtikçe daha az sayıda çocuk istiyorlar, ancak bir durumda doğum kontrolü kullanırken diğer durumda kürtajı kullanıyorlar.

Şimdi buna bir diğer örnek, oldukça farklı bir durum Şanghay'dan. Oldukça karmaşık, hatta biraz ilginç bir durum. Burada tek çocuk politikası karşımıza çıkıyor. Sadece bir çocuğa izin veriliyor, yani onlar tek çocuk yapıyor ve sonra da ikincinin olmaması için bir şeyler yapmak zorunda kalıyorlar, kullandıkları şey, doğum kontrol yöntemleri ve bunlar işe yaramıyor, onlar da başlıyorlar çok – buraya dosdoğru geleyim. Onlar da, doğum kontrolünün oldukça güvenli bir yolu olan düşük dereceli rahim içi araçla başlıyorlar ve kürtaj oranı çok yüksekken, rahim içi araç kullanmanın hamile kalmamak için tek en güvenilir yöntem olduğunu oldukça hızlı bir şekilde öğreniyorlar. Ve sonra da kürtaj oranı düşüyor, böylece yine kürtaj oranıyla, etkin doğum kontrolünün, birbirlerinin aynadaki suretleri olduğu başka bir farklı durum karşımıza çıkıyor.

Yaygın bir doğum kontrolü oranına sahipseniz, düşük bir kürtaj oranınız vardır. Latin Amerika bu değişmeyen yapıyı gösterir. Latin Amerika'da kürtajlar yüzyıllardır yapılmaktadır. Şüphesiz Inkalar ve Aztekler tarafından da kullanılmıştı. 1551'de Venezüella Piskoposu, İspanya Kralı'na yerlilerin çocuklarının köle olmalarını istemediklerini bildirdi, böylece 1551'de onları kürtaj ettiler.

Şili, tıp alanında oldukça iyi istatistiklere sahiptir. Şili'de 1960'larda, doğurganlık geçişlerinin başlangıcında, Şilili kadınların % 23'ü gönüllü olarak, teşvik edilmiş bir kürtaj olmayı kabul etti. Yine, Şili'nin çok sıkı bir Katolik ülke olduğunu ve tıp kayıtlarının iyice araştırılmadığını ya da herhangi bir düzeltme yapılmadığını da unutmayalım. Bu sadece kadınlara sorulmuş bir soru, 'Daha önce hiç kürtaj oldunuz mu?' ve dörtte biri şu cevabı veriyor: 'Evet, oldum'. Onlar sadece bir kürtaj olmadılar aynı zamanda çoğu birden fazla kürtaj oldu, üçe kadar, kadınların % 8.4'ü, yediden fazla kürtaj oldu. Bu başlangıçtadır.

On yıl sonra 1970'lerde, bu –kadınların doğurganlıklarının hakikaten düştüğü yerlerde, kadınlar çocuk istemiyorlar, bir kadın hayatı boyunca ortalama 3 kez kürtaj oluyor, sonra giderek artıyor. Yine, bunlar açıkça kabul edilen rakamlar ve gerçek rakamların çok daha yüksek olması gerekiyor. Yine, başka bir yerdeki gibi, Şili'de hemen hemen bütün kadınlar evliydi, hemen hepsi orta sınıftandı ve zaten dört ila altı arasında hamilelikleri olmuştu, zaten çocukları ve hamilelik deneyimleri vardı. Sosyo-ekonomik seviyelerde ele alırsak, orta sınıftaki kadınlar çalışan kesimdeki

kadınlardan daha fazla kürtaj oluyorlardı. Evli kadınlar geçici birliktelik yaşayan kadınlardan çok daha fazla kürtaj oluyorlardı ve bütün bu dönem içerisinde Şili'de kürtaj tamamen yasa dışıydı ve hala da öyle.

Şimdi kapı komşu Peru'ya gidelim, Lima'da 1970'lerde, yine o doğurganlığın azaldığı dönemde, Peru'da insanların daha az çocuk istediği dönemde, yıllık kürtaj artış oranı % 24'tü, her yıl kürtajda % 24 artış vardı. Herhangi bir yılda üretken çağındaki kadınların dörtte biri ila üçte biri kürtaj oluyordu, bu, dört kadından birinin, üç kadından birinin her yıl kürtaj olması demekti. Yine, bu oldukça yüksek kürtaj oranları, kadınların –veya ailelerin daha az sayıda çocuk istemeye başladıkları zaman gerçekleşiyor ve henüz doğum kontrolünü nasıl kullanacaklarına dair herhangi bir fikirleri yok.

Çağdaş Latin Amerika'da, kürtaj, hemen her yerde yasa dışı olmasına ve hemen her yerin Katolik olmasına rağmen, oldukça yaygındır. Bir bütün olarak Latin Amerika her 2 canlı doğuma karşılık 1 kürtaja sahiptir; dünya ve Amerika'da bunun her 3.2'ye karşılık 1 olduğunu hatırlayalım, Latin Amerikalılar her 2 canlı doğuma karşılık 1 kürtaja sahipler. Sonuç olarak, kuşaksal bir değişim var ortada ve daha genç yaşta kadın doğum kontrolü kullandıkça, kürtaj oranı da düşmeye başlıyor.

Bir diğer örnek Filipinler, Filipinlerde çok ilginç bir politika durumu var. Ülkenin politikası, Katolik kilisesi ve halkın doğum kontrolü kullanması arasında güçlü bir karşılıklı ilişki söz konusu… İlk halkçı cumhurbaşkanlarından biri olan Fidel Ramos cumhurbaşkanı iken, aile planlamasını desteklemiş ve Filipinli kadınların dörtte biri modern yöntemler kullanmıştır. O zamandan beri istenen doğurganlık Filipinlerde azalmıştır ve şu anda Filipinli kadınların yarısından fazlası doğum kontrolünün herhangi bir şeklini istemektedirler.

Fakat başkanlık değişti ve bir kadın, Gloria Arroyo Macapagal, göreve geldi ve sonra gelen Ferdinand Marcos güçlü bir diktatördü ve güçlü dönemleri oldu ama sonra geniş çaplı bir yolsuzluktan ve diktatörlük işlerinden dolayı görevden alındı, şu anda Filipinler demokratik seçimlere sahip ve hükümetler de oldukça zayıf. Hükümetler çok fazla bir halk desteğine sahip değiller ve bu yüzden de hükümetin yasa yapmak için bir yerlerden meşru bir destek almaya ihtiyacı var, bu durumda onlar Katolik Kilisesinden destek alıyorlar çünkü yine söylüyorum, Filipinler oldukça Katolik bir ülke.

Macapagal ile Filipinler başpiskoposu arasında sıkı bir pazarlık yapıldı, bu pazarlığa göre hükümet eğer kürtajı yasa dışı ilan ederse ve aile planlama programlarını bırakırsa, kilise onu destekleyecekti. Şu anda hükümet – ve bu kabul edildi ve seçildi- ve şu anda hükümet sadece, temelde iptal edilen, geleneksel aile planlaması yöntemini destekliyor. Böylece 1993'ten 1998'e kadar geçen beş, altı yıllık dönemde, çağdaş yöntemlerin kullanımı çok fazla değişmezken, geleneksel yöntemlerin kullanımı % 50 oranında arttı.

Hükümet her ne zaman bir şeyleri zorlasa, o şey genelde yükselir ve en basitinden bu geleneksel yöntemlerin hiçbiri yürümez. Sonuç, Filipinlerde o yıllardaki kürtaj sayısı, zaten oldukça yüksek bir sayı olan 400,000 den % 19 arttı – ki 400,000 den aşağı yukarı yarım milyon kürtaja kadar yükseldi. Bunların tamamı tabii ki yasa dışıydı.

Başta da söylediğim gibi, Amerika'da kürtaj büyük bir tartışma konusu. Bu pek çok yerde hiç konu bile edilmez, ancak şu anda, edebiyat dünyasında, kürtaj kültürü diye adlandırdıkları şey hakkında pek çok eser var. Tıpkı, diyelim ki Avrupa ve Amerika'da, bir doğurganlık kontrol şekli olarak, doğum kontrolünün az çok tartışmasız bir yeri olması gibi, bu ülkelerde de kürtaj, doğurganlık kontrolü için bir mekanizma olarak tartışmasız bir yere sahiptir.

Birkaç yıl önce kadın sağlık sınıfında kürtajı anlatmak üzere davet edilmiştim, yani konuştuğumuz konulardan biriydi, sonra birkaç öğrenciyle konuşuyordum ki yan sınıftan bir profesör içeri girdi Rusyalıydı, bize ne hakkında konuştuğumuzu sordu. Öğrenciler bana kürtaj hakkında sorular sormaya başlamışlardı. Profesör gerçekten hayrete düşmüştü, aynen şöyle dedi: 'birisi neden kürtajla ilgilenir ki?'

Çünkü Romanya gibi, Rusya'da da bu oldukça sıradan, son derece sıradan bir şey, ve ben eminim ki muhtemelen tüm Doğu Avrupa için de bu bir dereceye kadar doğrudur. Hatırlayın, size vücut sağlığının vücuttaki salgılara bağlı olduğunu söyleyen eski teoriden bahsetmiştim, bu teoriye göre sizler 4 çeşit salgıya, safraya ve diğerlerine sahipsiniz, işte hepsi bir dengedir ve önemli olan da budur. Siz yenilenmek zorundasınız – adet döneminde olan şeye gelelim, en kötü sıvının adet sıvısı olduğunu herkes bilir, yani siz bu sıvıyı dışarı atmak zorundasınız ve eğer atamazsanız – periyodik olarak adet sıvınızı dışarı atamıyorsanız, kötü ruhlar, salgılar, sıvılar içinizde birikir ve sizi hasta eder. Romanya gibi yerlerde, pek çok insan, yaşlı az eğitimli kişiler, sık sık kürtaj olmanın iyi olduğuna inanır. Hamilelikten kurtulmak için olmasa bile, sadece bu kötü salgıdan kurtulmak için kürtaj olmak iyidir.

Pek çok diğer gerçekten inanılmazların yanında – bizim için hemen hiç inanılmaz, tıbbi inanışlar hep var olmuştur ve Romanya'daki çok çok yüksek kürtaj oranlarının sebeplerinden birisi de budur. Ukrayna'da, Sovyetler Birliği'nden ayrıldığında, aynı zamanda aile planlaması programları da bitti ve böylece tüm bölgede etkin aile planlaması terk edildi. Onlara en yakın The Planned Parenthood Federation Bangkok'taydı ve bu yüzden çok fazla yardım edemediler. Yaptıkları şey, onların söylediği, biz sadece Moskova şehrini alacağız çünkü bir şehirde çalışmak en az maliyetli şeydir, bir sürü insan, bizim coğrafi erişimimiz yok, ancak, Moskova'da biraz doğum kontrolü sağlamaya çalışacağız.

Bu, tüm diğer Sovyet Bloğu ülkelerini eli boş bıraktı. Benim burada, Connecticut'daki The Planned Parenthood Federation ile bağlantılarım vardı, o dönemde ben onlarla temasa geçtim, Ukrayna ile bağlantı kurdum – tüm Ukrayna doğum kontrolünden mahrum gibi bırakılmıştı. Kiev'deki üniversite başkanıyla temasa geçtim, Kadın Doğum ve Jinekoloji bölümünün başkanıyla, çok hoş bir kadındı ve onun temin etmesine yardım etmeye başladım – buradan gebelik önleyicileri satın aldım ve onları yurtdışına gemiye verdim.

Aslında biz onları uluslar arası olarak satın alıyoruz, çok ucuz, dünya marketlerinde bir kutu hap 0.80 Dolar. Bir prezervatif 7-8 sent civarında, diyafram 1.25 dolar. Yani bunları A.B.D.'de satın alıyorsanız, pahalı. Hindistan'da veya üretildikleri yerde satın alıyorsanız, çok daha ucuzdur, bu yüzden Ukrayna'ya iyi bir şekilde yardım edebildik. Onların ilk istedikleri şey—çünkü eğer pelvik enfeksiyonlar varsa siz bunların hiçbirini kullanamazsınız—bu yüzden ilk istedikleri şey Monistat isimli ilaç ve liste başı olarak vajinal enfeksiyonlar için diğer tedavilerdi ve ancak bunlardan sonra onlar doğum kontrolü ile ilgilenmeye başlayabildiler.

Her neyse bu program devam edip gitti ancak çok da başarılı olamadı, sebep, kadınların kürtajı kullanmaları ve bundan da gayet memnun olmalarıydı. Kadınlar bununla ilgili herhangi bir terslik düşünmüyorlardı; bunu yapmaya da alışmışlardı, hiçbir sorun yoktu, şimdi biz bunu neden değiştirelim ki? Onların yaptıkları şeylerden birisi, bizim onlara yardımcı olduğumuz, yaşamdan gerçek sahnelerin olduğu bazı filmler göstermekti, kanlı canlı bir şekilde, ceninin neye benzediğini ve kürtajın nasıl bir şey olduğunu gösterdik. Biliyorsunuz yol gerçekten çok uzundu, onları gemilerle gönderdik, sonunda onlar hastalarına filmleri gösterebildiler ve dediler ki 'gördüğünüz gibi kürtaj basite alınacak bir olay değildir'.

En ilginç vaka, her yıl her 1,000 kadında 78 kürtajın olduğu ve 15.5 oranına sahip olan Kanada ile kıyaslanan, dünyanın en yüksek kürtaj oranlarından birine sahip olan Küba olabilir ve yine örnek olarak söylüyorum ki bunlar A.B.D.'nin iki tarafındadır. Bilinen hamilelik olarak adlandırdıkları şeyin hemen hemen % 60'ı kürtajla sonlandırılıyor.

Yani onların uzun bir hikâyesi var. 1938'den önce, kültürel olarak İspanya'ya çok sıkı bağlıydılar ve İspanya çok tutucuydu. O dönem Franco dönemiydi, çok çok sağcı bir faşist, Katolik diktatörlük ve böylece –İspanyol yasalarına göre kürtajın tüm şekilleri, teşvikli kürtaj, yasa dışıydı ve böylece Küba da aynı kanunları kullandı. Bu 1938'e kadar olan dönemdi, ve 1938'de tecavüz, annenin ölme ihtimali, veya ağır fetal bozukluk olan vakalarda kürtaja biraz izin verildi. Tüm bu kısıtlamalara rağmen bu, Küba'daki doğum kontrol mekanizmasıydı ve tüm toplumsal sınıflar tarafından oldukça yaygın olarak kullanıldı. Şimdi, size bu durum için istisna bir şey anlatacağım, yoksul insanlar tarafından, şehirlerde ve kırsal alanlarda kullanıldı bu… Bu da kürtajdı.

Doğum kontrolü ülkeye girmeye başlıyor ancak bu yabancı bir ürün ve pahalı ve sizin bunu kullanmak için biraz da tıbbi bilgiye ihtiyacınız var, yani bu dönemde sadece üst sınıftakiler doğum kontrolü kullanıyorlar, Küba'da kullanılan doğum kontrolü işte buydu. O dönemde, çok çok az insanın şeker kamışı plantasyonları vardı, diğer herkes bu plantasyonlarda tamamen birer köleydi, bu yüzden doğum kontrolü kullanan zengin ve yoksul insanlar arasındaki toplumsal uçurum son derece büyüktü ve onlar birbirleriyle konuşmazlardı. Bu yüzden doğum kontrolü fikirlerinin toplumsal alanda yayılması için hiçbir imkân yoktu, böylece insanlar kürtajı kullanmaya devam edip gitti.

1959 Fidel Castro'nun devrimlerinin olduğu ve yönetime geçtiği yıl, başlarda kürtaj karşıtı biriydi, hala da öyle, pek çok olaylar oldu ve ben burada oldukça karmaşık olan hikâyeyi basitleştireceğim. 1962'ye kadar, A.B.D. Küba'ya tıbbi malzemeleri de içeren bir ambargo uygular ve tahmin edin bakalım Kübalılara ne gelmiyor? Gebelik önleyiciler, çünkü A.B.D. onların malzeme kaynağıydı, böylece kürtaj giderek yerini sağlamlaştırıyor. Ambargo Küba'daki oranların artması için en büyük katkıyı yapmış olabilir; kimse bununla ilgili doğru bir istatistiğe sahip değil.

Küba'da kürtaj yasal olurken, hükümet oranları azaltmayı gerçekten istiyor. Tüm manşetlerden hatırlayabileceğiniz üzere, 1998'de Papa Küba'yı ziyaret etti ve kürtaj karşıtı söylemlerde bulundu, sonra, bundan çok kısa bir süre sonra Castro, 7 saatlik bir konuşma yaptı, benden de beter, doğum kontrolü şekli olarak kürtajı lanetleyen 7 saatlik bir konuşma. O, bir halk kahramanı ve bir devrim lideri olarak, kürtajın yayılmasına karşı çıkmanın onun görevi olduğunu söyledi. Bunun insanlar üzerinde

herhangi bir etkisi olmadı ve çok ilginçtir, elimizde Küba'da neler olduğuyla ilgili gerçekte size ödev olarak vermem gereken harika bir makale var. Zaten çok çok fazla okuyacak şeyiniz var biliyorum.

Tıp dünyası – hükümet ve sağlık kuruluşları insanları kürtajdan soğutmak isterler. Bu görüşmelerde, bütün yaşlardan kadın ve erkeklere sordukları sorulardan biri, 'doktorlardan ve sağlık görevlilerinden ne duydunuz'dur.

'şey, tehlikeli olduğunu, ondan ölebileceğimi duydum. Bir düşünsenize ---' görevlilerden duyduğu şey budur – 'fakat her hamile kaldığınızda doğum yapmak zorunda olduğunuzu bir düşünsenize. Hap kullanmama rağmen 15'imdeyken hamile kaldım ve kürtaj oldum. Ondan da önce bir rahim içi araç kullanıyorken de hamile kalmıştım.' Bu, röportaj esnasında 30'unda olan bir kadındı, bu onun 4. kürtajından sonra olmuştu. İnsanların, sağlık ve hükümet kuruluşlarından duyduklarıyla, bunları algılamaları birbirinden çok farklı. Bu tamamen kayda değer olmayan bir tartışma konusu.

Şu anda 49 yaşında olan bir erkek şunu söylüyor, '10 yaş civarındaydım' – etraftakiler ona soruyorlar sen ne --- kürtaj hakkında ne biliyorsun? Bu tartışılır mı? Cevabı, 'elbette, 10 yaş civarındaydım, sokakta insanların kürtaj hakkında konuştuklarını duyardım, benim evde de annem arkadaşlarıyla bundan konuşurdu, benim önümde konuşurlardı.' Yanıtlayan diğer bir kişi: 'kürtaj sokaklarda, insanların sıkça konuştuğu konulardan biridir. Günlük bir şeydir.' Bunu söyleyen 23 yaşında bir erkek.

'ailenizden, arkadaşlarınızdan hiç kürtaj olmuş birilerini tanıyor musunuz?'. 'Evet, benim halam.' 'Size ne dedi?' 'hiçbir şey hissetmediğinizi, size anestezi ve uyutucu verdiklerini, her şeyin yolunda gittiğini, söyledi'. Bu ilk kürtajını daha 18 indeyken olmuş bir kadındı. Başka bir kişi, 'evet, benim arkadaşlarım, bana, yaptırdıklarını ve hiçbir şey hissetmediğinizi söylediler.' Şimdi de ilk kürtajını 15 yaşında olmuş biri vardı karşımızda.

Başka bir yanıt veren, 'kuzenim kürtaj olmuştu, bana sıradanlığın dışında hiçbir şey olmadığını, her şeyin yolunda gittiğini söylemişti.' İkinci kürtajını 21 yaşında olmuş bir bayan. Diğer bir kişi, 'ben okuldayken, bir arkadaşım kürtaj olmuştu; yaşı oldukça küçük, 13 civarındaydı çünkü o zaman 8. Sınıftaydık.' "size ne anlattı, nasıl gitmiş?" 'bana iyi gittiğini, anestezinin iyi olduğunu anlatmıştı, kızlar, biz, böyle şeyler hakkında konuşuruz.' Bu da 4. kürtajını olmuş 31 yaşında bir kadındı.

'kürtaj hakkında çok sık konuşulduğunu duydunuz mu?' sorusuna yanıt veren bir diğer kişi, 'A evet, okulda kızlar arasında. Onlar hiçbir şey kullanmazlar,' demek hiç gebelik önleyici kullanmıyorlar demek, 'yani hamile kaldıklarında doğruca gidip kürtaj olurlar. Ondan önemsiz bir şeymiş gibi bahsederler, bir bardak su içmek gibi bir şeydir. Bazıları kürtaj olduklarında bazı sorunlar yaşarlar ama genellikle çoğu insan yaşamaz. Hemen her zaman süreç iyi işler.' Bu da ilk kürtajından sonra 17 yaşında olan bir kız.

Bu, çok ilginç bir durum, çünkü onlar deneyimlerken, bir yandan da hükümetten bir şeyler duyuyorlar, aynı şeyi sağlıkçılardan da duyuyorlar, ama bir yandan da kürtaj olmuş bir sürü kişiyi tanıyorlar, sıradan bir konu ve bununla ilgili herhangi bir zorluk işitmiyorlar veya çok nadiren işitiyorlar. Hükümet doğum kontrolü için zorlama yapıyor

ve onlar doğum kontrolü kullanıyorlar, Kübalı kadınların % 92'si doğum kontrolü kullanmaktadır. Bu birkaç kez – hatta oldukça renkli bir seks yaşamı olan ergenlik çağındaki kızlar arasında bile oluyor, çünkü onlar her seferinde hamile kalıyorlar, % 84'ü doğum kontrollerinden herhangi birini kullanmakta.

Bu onlar için herhangi bir şey anlamına gelmiyor, çünkü onlar kürtajla gayet mutlu bir şekilde yaşıyorlar. Yani, hamile kalmaktan endişe duymuyorlar bu yüzden de bazen doğum kontrolü kullanıyorlar bazen de kullanmıyorlar, kullandıkları zamanki bilgilerin ise hemen hemen tamamı gelişigüzel. Bir süre kullanacaklar, sonra bırakacaklar, sonra tekrar başlayacaklar, yöntem değiştiriyorlar. Bu uyuma hiç – tabii ki kadınlar belli doğurganlık günlerine sahipler, erkekler de öyle, bir ilişki içerisinde yaşanan sekste veya çok fazla rastgele seks yaptıklarında, kadın bunu size söyleyecek ve kadınların seks yaptıkları zamanlardaki yumurtlama dönemleriyle doğum kontrol kullanımı, kesinlikle uyum sağlamıyordu.

Bu tam bir kopukluk, sebebin onların kürtajla birlikte son derece mutlu olmaları şüphe götürmez ve de bu gayet iyi bir destek çünkü doğum kontrolü kullanma konusunda çok titiz olmalarına gerek kalmıyor. Aslında, her ne kadar kürtajın büyük bir marifet olmadığını duysalar da, diğer doğum kontrol yöntemlerinin çok da zevkli olmadığını da duyuyorlar. İşte burada sorularımıza verilen daha fazla yanıtlar şöyle. 19 yaşındaki bir erkek şöyle diyor, 'kadının vücuduna fazladan hormon verdiği için haptan hoşlanmıyorum'. Bu da bir kadın: 'Hayır, herhangi bir rahim içi araç kullanmam çünkü vücudum onu destekleyemez. O yerinden çıkar gider.' "Geçmişte rahim içi araç kullandınız?" 'Evet, iki farklı sefer kullandım ancak ikisinde de yerinden düştü. Rahim içi araçlarla başım dertte.' Bunu söyleyen de ikinci kürtajını olmuş 37 yaşında bir kadın.

Rahim içi araçlar kadınlarda acıya neden olur. İlk kürtajını olmuş 35 yaşında bir bayan, 'İlk hamileliğimden sonra bir rahim içi araç taktırdım, ancak çıkartmak zorunda kaldım çünkü acı veriyordu. Adet düzenimle ilgili sıkıntı yaşamaya başladım ve çok fazla iltihaplanma oldu, ilişki esnasında da acı veriyordu, bu yüzden rahim içi aracı çıkarttırdım.' Dördüncü kürtaj, 42 yaşında bir kadın: 'daha önce bir rahim içi araç taktırdım, iki yıl da kullandım, ancak çıkarttırdım çünkü çok fazla adet kanamasına sebep oluyordu.'

Başka bir kadın, 'bazen ben koruma kullanırdım ancak prezervatif yırtıldı. Bunları doktorlara anlatıyorsunuz ve onlar bunun kesinlikle mümkün olamayacağını söylüyor, size söylüyorum bu bir yalan değil. Zaman zaman prezervatifler kötü oluyorlar ve yırtılıyorlar', 19 yaşında üçüncü kürtajını olmuş bir bayan. Araştırma esnasında, % 88' i araştırma esnasında doğum kontrolü kullanıyordu ve yine araştırma esnasında ergenlerin %'68'i prezervatif kullanıyordu. Ancak doğum kontrolü, onlar bundan hiç hoşlanmıyorlardı, işe yaramıyordu ve belli ki onlar kürtajla birlikte gayet mutlulardı.

Bu çok ilginç bir şey ve bu aslında tüm doğu Avrupa ülkelerinde tekrarlanıyor, yine buralarda, kürtajla ilgili oldukça fazla deneyime sahipler ve doğum kontrolü için özel bir kazanç görmüyorlar. Şimdi Amerika'da herkesten duyduğunuz standart bir şey vardır, onların bağımsız – kürtaj yanlısı veya karşıtı olabilirler. Buradaki olay – ana düşüncedir ve ben burada şöyle bir şey söylüyorum, ana düşünce, kürtajla, gebelikten korunmayı yer değiştirmektir, gebelikten korunma kürtajdan daha iyi bir doğum kontrol yöntemidir. Bu tartışılabilir – ancak şimdi bu tartışılabilir.

Aslında beni bu konuya başlatan şey, yıllar öncesindeydi. Bir dersteydim, ve açık açık, doğum kontrolünün kürtajın yerini aldığında bunun bir gelişme olacağını söylüyordum. Şimdi ise bu o kadar da kesin değil çünkü size, en güvenli yöntemin, kürtajla desteklenen prezervatif yöntemi olduğunu gösterdim. Bu çok zor – çok zordu – bir öğrenci bana, doğum kontrolünün neden kürtajdan daha iyi olduğunu düşündüğümü sormuştu, yanıtlaması oldukça zor bir soru ve ben bunu bugün de yanıtlamayacağım. Çok zor bir sorun.

Size söylemek istediğim son şey, endişe duyduğumuz şeylerden birisi olan nüfus artış oranı. Kürtaj, nüfus artışının küresel oranında korkunç bir farka neden oluyor. Size söylediğim gibi, şu anda dünyada aşağı yukarı 75 milyon artış var. Şayet kürtaj oranı bazı yerlerde 40 ile 50 milyon arasında olursa, bu dünya nüfus artış oranının % 75 veya o civarlarda bir yerlerde yükseleceği anlamına gelir.

Çünkü kürtaj, doğum oranını çok büyük bir ölçüde frenliyor, eğer kürtaj ortadan kalkarsa ve doğum kontrolü ile yer değiştirmezse, nüfus artış oranı alır başını gider.

Dünyada, şu anda olduğu gibi, kürtaj olmadan dünya nüfusunu dengede tutabilmenin muhtemelen başka yolu yok. Şimdi tam zamanıdır, gelecek ders, kürtajın biyolojisi, biraz da tarihi ve felsefi yapısıyla devam edeceğiz.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
22. Ders Dökümü
16 Nisan 2009

Profesör Robert Wyman: Bugün, uzun zamandır ilk kez güzel bir günün tadını çıkarıyoruz. Bugün, William Ryerson'ı konuşmacı misafirimiz olarak ağırlamaktan çok memnunuz ve kendisi Nüfus Medya Merkezinin başkanı; bu yerin ne olduğunu bu dersin sonunda öğreneceksiniz. O, Amherst Koleji'nden mezun oldu ve sonra bizden biri oldu. Yale'de böcek-bilimi çalışan bir lisansüstü öğrenciydi, böceklerin ekolojisini çalışan bilim dalı. Bu alanda çalışanlar insanların böcekleri bile yok etmekte olduklarını fark ettiler; Bu yüzden o, ekolojinin ve nüfusla ilgili şeylerin insana dair yönlerine ilgi duymaya başladı.

33 yıl önce kendisi üreme sağlığı üzerine çalışmaya başladı. Sanırım o zamandan 15 yıl sonra, gelişmekte olan ülkelerde toplumu rahatsız eden toplumsal konular üzerine radyo dramı ve televizyon programları yapan bir grup ile ilgilenmeye başladı. Nihayetinde Nüfus Medya Merkezini kurdu ve kendisi bu merkezin hem kurucusu hem de başkanıdır.

Bu dizi filmler, Amerika'da alışkın olduğumuz türden farklılar. Amaçları, bu toplumsal değişimi araştırmak ve gelişmekte olan ülkelerde, kültürlerin bir ya da öteki yöne doğru hızla değiştiği veya ortamın değiştiği kadar hızla değişmediği, büyük önemi olan konularla ilgilenmektir. En önemli konuları arasında kadınların doğurganlığı, nüfus, HIV, beşik kertmesi konuları ve sınıfta konuşmakta olduğumuz diğer türde meselelerin tümü yer alır.

Onun iyi olduğu şey, tabii ki de Yale'deki eğitimi sayesinde, bu programların dizaynında gerçekten iyi akademik araştırma yapmasıdır; toplumsal değişim ve de toplumsal değişimin nedenleri hakkında bilinenler nelerdir. Sadece bir şeylerden bahsedip onun hakkında belli belirsiz artistik davranmıyorlar. Yapacakları yöntemin hangisinin başarılı olacağını gerçekten çalışıyorlar. Sadece bunlar da değil, profesyonelliğin gerçekte üç aşaması daha var. İlki, ne yaptığınızı bilmeniz için akademik konuyu anlamak. Sonra, çalıştığınız ülkelerdeki en iyi insanları, gerçek iyi aktörleri, ana üreticileri ve destek anlamında ne yaptığını gerçekten bilen ve hedeflenen büyük başarıya götürecek olan grupları seçmektir.

Daha sonrası, üçüncü adım şudur; işi yaptığınızda, bu işe yaramış mıdır? Bir şey yapıp yapmadığınızı bulmak gerçekten ciddi bir araştırmadır. Birkaç çeşit toplumsal değişimi dâhil etmeyi umuyorsunuzdur, peki işe yaramış mıdır? Bu, o kadar kolay değildir, fakat Bill'in grubu bu duruma eğilmek için en dikkatli ve sıkı akademik araştırmayı yapmışlardır.

Bu programlar çok popüler bir başarı olarak ortaya çıkmıştır ve bunu duyacaksınızdır. Gerçekten de toplumsal değişimin gelişmesinde çok başarılı olmuşlardır. Bill'i fark yaratan insanlar kategorisine dâhil ediyorum. Bu çok geniş bir kategori değildir, bunun için onu size tanıştırmaktan çok gurur duyuyorum.

William Ryerson: Bob, çok teşekkür ederim, sizinle olmak benim için büyük bir zevktir. Bob'un söylediği gibi kariyerime Yale'de ekoloji ve evrimden mezun bir öğrenci olarak başladım, Ormancılık Fakültesi'nde dinleyici olup da Paul Ehrlich'i, yeni yayınladığı "The Population Bomb" kitabı hakkında konuşurken dinlediğimde 40

yıl öncesinin Ekim ayıydı. Bu dersi başlatan Charles Remington verdiği bir konferansa davetliydi; beraberinde Paul ve Connecticut'da bir avukat—adını hatırlayamıyorum, her neydiyse ile beraber Paul'un konferansının hemen ardından Zero Population Growth'u kurdu.

Remington'ların evinde o gece Paul ile beraber yemek yedik, çok merak ediyordum—avukatın adı Dick Bowers'dı. Bağlantılar bir araya geldiğinde er ya da geç aklıma geleceğini biliyordum. –O gece Remington'ların evinde Ehrlich ile beraber yemek yedim, bu konuya çok fazla ilgi duydum ki ilgim tabii ki bugün de devam ediyor.

Küresel bir seviyede her yıl yeni bir Mısır kadar büyüyoruz; hemen hemen 82 milyon net büyüme ve bu büyümenin çevresel etkisi oldukça yoğun. Bu noktada, nüfus sorunlarına nasıl yaklaşmam gerektiği konusunda, nüfus artış oranlarını yavaşlatmayı nasıl gerçekleştirebileceğim; insanların dünya üzerindeki etkisini nasıl iyileştirebileceğim hakkında düşünmeye başladım. O dönemdeki geleneksel akıl, aile planlama klinikleri kurmaktı ki bu gerçekten iyi bir fikirdi. Bunların birçoğu 1970'lerde A.B.D hükümetinin güçlü mali desteği ve önderliğinde gerçekleşti. Bu son yıllarda değişti fakat yeni yönetimle beraber tekrar yaygınlık kazanıyor.

Gerçekten bariz olan şey, 1970'lerde bile, çözüm sadece tıbbi bir örnek, aile planlama klinikleri kurmak değildi. Aslında insanların onları kullanmalarını sağlama ihtiyacı vardı. Gerçekleştirilen büyük bir ilerleme vardı, özellikle 1970'lerde var olan talebi karşılamada; dünyadaki çiftlerin modern doğum kontrolü yöntemlerini kullanmasında % 10'lardan % 40'lara gelinmişti. (1960'tan 1970'e) Ve o zamandan beri yetişkinlerin modern yöntemler kullanmaları % 55'lere kadar geldi. Bununla beraber, kullanmayan % 45'lik kısım, nüfus artışı sebebiyle, 1960'larda kullanmayan % 90'lık kısmı geçmiştir.

Önümüzde 1960'larda olduğu kadar büyük bir sorun var, fakat bir sorunumuz daha var ki bu doğum kontrolü kullanmamanın sebebi olarak söylenmektedir. 1960'larda ana sebep doğum kontrolü yöntemlerine erişim olmamasıydı. Şimdilerde bu sebebi gösterenler % 2'nin altında, ve bir numaralı çocuk yapma sebebi ise çocuk istemek; bunlar, doğum kontrolü yapmayanların çoğunluğunu oluşturur. Bunları, yani yaklaşık 200 milyon çifti çıkardığınızda, halen doğum kontrolü yapmayan ve hamilelik de istemeyen, en azından gelecek iki yılda istemeyen 100 milyon çift daha vardır ki bu, Demographic and Health Surveys'de sorulan standart bir sorudur.

Kullanmamalarındaki 4 ana neden şunlar; yan etkilerinde korkuyorlar çünkü tehlikeli olduğunu duymuşlar, erkekler karşı çıkıyor, dini bir karşıtlık var ve kaderciliğe inanıyorlar. Bunlar hakkında şimdi birkaç hikâye anlatalım; yan etkiler gerçekten de, kondomların AIDS virüsü taşıdığı tarzında söylentiler yayan bazı dini bağnaz kimseler tarafından yerleştirilmiş bir şey; özellikle de doğu Afrika tarafında, bu yüzden insanlar bilgi kirliliğinden ölüyorlar. Kondom kullanmaktan korkuyorlar, çünkü HIV taşıdığını duymuşlar, böylece korunmadan ilişkiye giriyorlar ve AIDS kapıp ölüyorlar. Bu, gerçekten de, yapay metotlarla korunmanın dini sebepler yüzünden iyi bir fikir olmadığını düşünen insanlar tarafından motive edilen, suçlu bir bilgi kirliliği kampanyası ki kurbanların çoğu bunu bilmiyor ve bu yüzden bunu anlamıyorum, ama denedim derler.

Erkeklerin karşı çıkması bir nevi kadın ve koca arasındaki iletişim eksikliğidir. Bu yüzden bazen, geleneksel toplumlarda kadınlar kocalarının buna karşı çıkacağını

düşünürler fakat bu konu hakkında evlilik hayatları boyunca tek kelime bile etmemişlerdir çünkü dile getirmekte utandıkları bir konudur. Kadercilik, üzerinde Etienne Van Der Walt'ın makale yazmış olduğu çok ilginç bir konudur.

Profesör Robert Wyman: Onu okudular.

William Ryerson: Demek okudunuz. Öyleyse kadercilik ve Tanrı'nın sizin için seçtiği şeylerin, hiçbir hakkınız ve ailenize dair sonuçlarına karar verme yetiniz olmadan kabul etmek zorunda olduğunuz inançları biliyorsunuzdur. O halde, dini karşıtlıktan popüler basında bahsettiğimde şuna çok dikkat çekerim; aile planlamasına karşı çıkan hiçbir din yoktur. Başka türlü olduğunu da duymuş olabilirsiniz.

Aile planlamanın bazı türlerine karşı çıkan Katolik Kilisesi ve İslam gibi dinler vardır; fakat herkesin yapabileceği kadar çok çocuk yapmasını isteyen hiçbir din yoktur. Gerçekte, Katolik Kilisesi, bakabilecekleri ve sevebilecekleri sayıda çocuk yapmayı destekler. Sorun hangi yolların uygun olup olmadığıdır ve biz kesinlikle Katolik öğretilerinden şunu biliyoruz; yapay olduğu düşünülen yöntemler onaylanmıyor. Fakat aslında, kilise daha da ileri giderek ritim dediğimiz bir yöntemi öğretiyor, istenmeyen hamilelikler için ilişkiden uzak durulmasını öngörüyor.

İslam dünyasında Pakistanlı Kutbuddin Aziz gibi İslami bilimci olan liberal düşünürler de var; kendisi, Kur'an'ın kadınlara çocuklarını en azından iki yıl süreyle emzirmelerini emrederek aile planlamasını doğal olarak desteklediğini söylüyor. Kur'an aile planlamasından bahsetmiyor, fakat beslenme kıtlığı çeken toplumlarda annelerden bunu istemesi kadınların hamilelikten uzak durması anlamına gelir.

Gerçekte de Al-Imam Üniversitesi'nde bu etkiye dair resmi bulgular var. Bazı Müslüman ülkeler aile planlamasını uygulamada büyük atılımlar gerçekleştiriyorlar; önde giden bir örnek olarak İran ise şimdilerde yenilenme seviyesine inmiş durumda. Kısmen Ayetullahlar tarafından yürütülüyor ve aile yararı teşvik ediliyor. Şimdi Pakistan'da camilerde doğum kontrol hapı dağıtılıyor. Demek ki İslam dünyasında çok büyük değişimler yaşanmaktadır.

Uzun zamandır nüfus konularında çalıştığımdan ilk Dünya Nüfus Konferansına gitmiştim. Bu arada Ehrlich ve Remington ile tanıştım ve Yale'de Sıfır Nüfus Büyümesi (Zero Population Growth) Derneğinin şubesini açtım, ki şimdilerde yok, ve bu organizasyonun Ulusal Yürütme Komitesinde yer aldım. Yapacak işim olsun diye, 6 ay öncesi itibari ile başkanı olduğum Washington'daki Nüfus Enstitüsü'ne çalışmaya gittim.

1974'te Bükreş'te yapılan bu ilk dünya konferansında, A.B.D'nin her tarafından 65 öğrenci ve 20 öğretim elemanı toplayarak bunların konuyu gazetelere taşımasını sağlamaya çalıştım. Her öğrenci belirli bir gazete için akredite oldu ve hepsi röportajcılar olarak gittiler; günlük raporları dosyaladılar ve bu tamı tamına yüzlerce makalenin oluşmasını sağladı.

Margaret Mead ve benim bir meslektaşım, şimdi Nüfus Medya Merkezinin onursal başkanı olan Davip Poindexter bu konferanstaydılar. İkisi birlikte Birleşmiş Milletlerin toparladığı, öngörülen bir eylem planına baktılar ve içerisinde kadınların statüsüne hiçbir referans olmadığını buldular. Ve oturup kadınların statüsü hakkında bir paragraf yazdılar ve onu Birleşik Devletler temsilcisi, Nüfus İlişkileri Sekreterliği üyesi

Phil Claxton'a götürdüler. Şöyle söylediler; "Phil, eylem planı kadınların statüsü hakkında hiçbir şeyden bahsetmiyor, bu yüzden bir paragraf yazdık, lütfen bunu hükümetler arası toplantıda sunar mısın?" ve Phil söyle yanıt verdi; "Bu aile planlaması hakkında bir toplantıdır, kadınların statüsünün bununla ne alakası var?"

1994'te, en son Birleşmiş Milletler Konferansı'nda, ki ben de katıldım, dünya şunun farkına varmıştı; kadının statüsü sadece nüfus ile ilgili değil, aynı zamanda ekonomik gelişme ile ilgili konularda da her şeyin merkezindedir. Eğer kız çocuklarını eğitirseniz gelecek nesil aileleri de eğitmiş olursunuz; halbuki, eğer bir erkeği eğitirseniz, sadece bir erkeği eğitmiş olursunuz. Dünya'da, insanlar arasındaki bu yanılgıyı; kızların yerinin mutfak olduğu ya da kuma dolu bir evlilikte bir adama satılmalarını, erkek çocukların yerinin ise okul olduğu yanılgısını değiştirmeye çok büyük ihtiyaç var. Aslında, bu alandaki davranış değişikliğini teşvik etmek, kadınların aile yaşamı konusunda eşleri ile birlikte eşit şartlarda bir rol oynamasını insan hakkı olarak sağlayabilmek çok kritik derecede önemlidir.

Ehrlich'in, gezegenimizin doğal alanlarına insanların verdiği zararın ekolojik etkileri ve biyoçeşitliliğe olan tehdidi hakkındaki konuşmasını dinledikten sonra nüfus alanına duyduğum ilk gerçek ilgi, insan nüfusunun değişik çağlardaki yaş yapılarının ekonomik refaha olan etkileriydi. Princeton'dan bu alanda çok çalışma yapmış olan ve şimdi ölü olan Ainsley Cole, nüfus istatistikçisi ve ekonomistti. Onun farklı yaş yapılarından ortaya çıkan bağımlılık oranları çalışmaları hakkında Ormancılık Fakültesindeyken bir makale yazmıştım.

Bu; geniş aileli toplumlarda, örneğin hızlı nüfus artışı olan, geliri düşük ülkelerde, her çalışan yetişkine oranla çalışmayan çocukların sayısıdır ve insanlar gelirlerinin çoğunu çocuklarının hayatta kalmasına yetecek ihtiyaçlara, yiyecek, barınma ve giyeceğe harcarlar. Ailenin boyutunu küçülttüklerinde, ailenin gelirinde bir değişiklik olmasa bile artan para oluyor ve bu para, üretim sektörünü uyarabilecek tercihli ürünlere harcanabilir.

Bu para eğitime, devlete, alt yapıya yatırılabilir ve bunlar ekonomik üretkenliği inşa edebilir. En önemlisi, biriktirilebilir ve yatırım yapılabilir ya da sadece anapara üreten birikim hesabı olabilir. Bu anapara iş yerlerinin kredi almasına ve büyümesine, iş üretmesine izin verir. Aslında, hızlı nüfus artışı olan, fakir birçok ülkedeki, iş dünyasını gelişmekten alı koyan ve sonuç olarak ekonomiyi durağanlaştıran şey sermaye eksikliğidir.

II. Dünya Savaşı'ndan beri, gelişmekte olan konumundan gelişmiş konumuna geçen ülkelerin tarihine baktığınızda, Güney Kore, Japonya, Hon Kong, Singapur, Tayvan, Bahamalar, Barbados gibi; bu ülkelerin her biri ilk olarak güçlü bir gönüllü aile planlama programı kurdular ve bundan sonra ekonomileri yol aldı. Doğurganlık oranı 2.3 gibi rakamlara düştüğü için geriye para kaldı ve sermaye oluşturuldu; işler büyüdü ve aralarında Çin'in lider olduğu bazı Asya kaplanları şimdilerde aynı yolla hızlı ekonomik gelişme yaşamaktadırlar. Açık bir şekilde, ekonomik ilkeler ve çeşitli diğer faktörler bunu etkiliyor fakat ekonomik refahın anahtar yönlerinden biri nüfus istatistikleridir.

Bahsettiğim gibi aynı şekilde altyapı da ekonomik üretkenlik için anahtar bir konumdadır. Ürünlerinizi pazara götürecek yollarınız, hava alanlarınız, temiz suyunuz ve altyapının içerdiği daha birçok şeyiniz, eğitiminiz, gelecek nesiller için okulunuz

yoksa ekonominiz bir yerlerde bocalayacaktır. Gelişmekte olan ortalama bir ülke altyapı için 13.000 Dolar harcar; okullar, yollar, belediye binaları, su, kanalizasyon, her bireyin yaşam boyu elektrik ihtiyacı, v.s. yani her kişi başı harcama 13.000 Dolar.

Dünya nüfusunun yıllık net nüfus artışını, 82 milyonu 13.000 Dolar ile çarparsanız ne elde edersiniz? Aklınızdan çarptınız mı? Bu, yılda bir trilyon dolar yapar. Gelişmekte olan ülkelerdeki alt yapı faaliyetlerini sadece yürütmenin etiket fiyatı bir trilyon dolar. Bu harcamayı yapmanın yakınına bile gelmiyorlar, gelemiyorlar; bu miktarda paraları yok çünkü kısmen ekonomik durgunluk var.

Bu durum kırsaldan şehire göçlerde daha da kötüleşiyor; bu yüzden gelişmekte olan ülkelerdeki şehir merkezlerinde alt yapı yetersiz kalıyor. 1.5 yıl önce Kişasa'daydım, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde ve bu şehrin orada 10 milyon kişi yaşamasına rağmen 600.000 kişiyi kaldıracak kadar altyapısı var. Aslında yüz binlerce insan sokakta, açıkta uyuyor; uyuyacak başka yerleri yok. Ne zaman yağmur yağsa şehri sel basıyor ve kanalizasyonlar yetersiz kalıyor.

Belçikalıların, kendi akıllarınca, terk etmeden önce kurdukları nükleer güç tesisi bir erozyon alanının kıyısında bulunuyor. Onu durduracak paraları yok, bu yüzden tesis yıkılma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Uçakta tanıştığım, Kişasa eyaleti valisinin çevre ile ilgili danışmanı vali ile birlikte Başkanı nükleer enerji tesisini kapatması için ikna etmeye çalışıyorlar çünkü eğer yıkılırsa nehrin karşısındaki Brazzaville'yi de içeren bütün alanı binlerce yıl yerleşim yapılamaz hale getirecek. Fakat Başkan burayı kapatmayacak çünkü Rwanda'yı bombalayabilmek için bir bomba üretmeye yetecek kadar nükleer ürün elde etmek istiyor; çünkü Rwanda'nın doğu Kongo'da operasyon yapan askerleri vardır ve ben orayı ziyaret ettim. Bir yıldan az bir süre önce Goma'daydım ve Goma'ya gidene kadar Kişasa'nın kötü olduğunu düşünüyordum. Goma, Kuzey Kivu Bölgesi'nde kavgaların son zamanlarda bile devam ettiği bir yer.

Şimdi bu altyapı eksikliklerine dair uç örnekleri gördüğünüzde Ainsley Cole'un yaptığı bu analizlerin kâhince olduğunu fark edersiniz.

Paul Ehrlich'in bahsettiği çevresel etkiler doğal hayatın kaybının ve biyoçeşitlilik tehdidinin ötesinde yok oldu. Aslında, en büyük çevresel tehditlerden birisi, hemen şimdilerde, % 80'i sulama için kullanılan yer altı su kayalıklarından su çıkarılmasıdır. Çin'de, Hindistan'da, Amerika'nın Güneybatısı'nda, Dünyadaki her kıtada, son yıllarda artan fiyatlardan fark etmiş olabileceğiniz büyüyen nüfus ve yiyecek talebi yüzünden, çiftçiler yağmurun bıraktığı orandan daha yüksek bir oranda yer altı tabakalarındaki suları çıkarmaktadırlar.

Bu, sürdürebilir olmayan klasik bir örnektir. Günlük harcamalarınızı karşılamak için bankadan para almanız gibi bir şey. Bunu ne kadar uzun süre yapabilirsiniz. Hindistan'daki su tablası yılda 3 metre düşmektedir. Hindistanlı yaklaşıl bin çiftçi birkaç hafta önce toplu intihar etti. Suya ulaşmak için artık daha derine inemediklerinden ürünlerinde düşüş yaşıyorlardı. Tahıl ve pirinç alanındaki araştırması ile Nobel Ödülü kazanan ve bizim program danışmanlığı üyelerimizden biri olan Norman Borlaug'a göre Hindistan'ın yeşil devrimi, Hindistan'a belki de 30 yıllık zaman satın almıştır.

Yeşil devrim ürünleri, sulama ve ucuz yakıt için yüksek hacimde suya bağımlıdırlar. Sadece traktörleri çalıştırmak için değil aynı zamanda böcek ilacı ve gübre üretmek,

ürünlerin büyümesini devam ettirebilmek için de gerekli. Geçen hafta içerisinde Hindistan'daki yeşil devrim ürünlerinin gelecekteki başarısızlığı hakkında New York Times'da bir makale vardı. Fakat her ülke, ya da en azından her kıta bu sorun ile karşılaşıyor.

Çin'deki Sarı Irmak yılın üçte ikisinde okyanusa ulaşmaz çünkü hepsi sulama için kullanılmaktadır. Hindistan ve Çin'in nehirlerinin periyodik olarak akması Himalaya'ların buzullarının erimesiyle mümkün ve bu mevsimsel olarak olur; bu, böylece toprakları sular. Bununla birlikte, iklim değişikliğiyle beraber, buzulları kaybediyoruz ve olayların bu seviyede devam etmesiyle bu yüzyılda ve muhtemelen önümüzdeki 30 yılda bu buzulların yok olmaya başlamasıyla, kayak suyu bulunmasında yetersiz kalınmasıyla, Asya'da tramvatik krizler meydana gelecektir. Ve aynı sebepten ötürü Afrika'da da bunlar oluyor ve bizler Amerika'nın Güneybatı'sında devam eden aynı süreçle çiftlik alanlarını, tarlaları kaybetmekteyiz.

Yağmurun yağışındaki oranların değişmesine neden olan iklim değişikliğiyle birlikte küresel yağış oranların oluşumunda bir kriz var ve bazı yerlerde yağış oranları artıyor. Şimdiki durumumuzun neden sürdürülebilir olmadığının bariz bir örneği gerçekten de iklim değişikliğidir. Zaten atmosferdeki karbondioksit oranının 350 ppm üzerindeyiz. Bu, şu anlama geliyor; arabalarımızı sürmeyi ve yakıtla ısınmayı durdursak bile, hiçbir tür fosil yatık yakmasak bile, yine de yıkıcı bir iklim değişikliği ile karşılaşacağız.

Kongre salonlarında devam eden tartışmalar şunlar; artış oranını azaltabilir miyiz veya sera gazlarını azaltabilecek kadar etkili olabilir miyiz? Bu tıpkı Titanik'te güvertede hangi sandalyede oturacağınızı tartışmak gibi. Sera gazlarını üretmeyi durdurmadıkça ve atmosferdeki karbondioksit ve metan gazını çekecek teknolojiyi bulamadıkça, bu yüzyılda iklimler bir uçuruma gidecekler. Şimdi, umutsuzluğa düşmeyin, yapabileceğimiz şeyler de var.

Bu sorunların bir çoğunu çözecek teknolojimiz var, aslında nüfus sorunu bariz de bir örnek. Bu arada, nüfus, bir iklim sorunudur. Ne kadar çocuğunuz olduğu meselesi iklimle ilgili bir karardır çünkü bir Amerikalı olarak, Amerikalılar kişi başı sera gazı salınımında liderler, kendilerinden % 10 daha az gaz salınımı yapan iki çocukları var ve yine de çevre üzerinde bunun bir etkisi vardır. Eğer üç çocuğunuz varsa, ya da birçok insan aynı fikirdeyse, eşiniz ve siz çevre üzerine potansiyel olarak yıkıcı olan bir karar vermişsiniz demektir.

Özellikle gelişmiş ülkelerde, ailenin boyutunu küçültme üzerine verilen kararlar iklim üzerine olan etkiyi azaltabilmemizdeki en ucuz kararlardan biridir. Nüfus artışının en hızlı şekilde büyüdüğü gelişmekte olan dünyada bile, Birleşmiş Milletlerin 2050'ye kadar olan zamandaki daha iyimser olan ortalama öngörüsü 2.5 milyar insanın daha dünya nüfusuna ekleneceğidir. Bu, Birleşik Devletler nüfusunun 8 katıdır. Sera gazı salınımındaki oran, Dünyaya iki tane Birleşik Devletler kadar karbondioksit eklemektir. Eğer nüfus sorununu çözmezsek, iklim krizini de çözemeyeceğiz, öyleyse yüzleşecek olduğumuz bir sürü şey var demektir.

Şimdi, Amerikalıların davranışlarını da içeren bütün bu davranış biçimlerini nasıl isimlendirmeliyiz? Elbette ki popüler medya etkilidir. Burada hiç televizyon izlemeyen biri var mı? Hayır, ben büyürken bizim televizyonumuz yoktu. Televizyonlar vardı fakat ailem onların kötü bir fikir olduğunu düşünüyordu, belki de haklıydılar,

bilemiyorum. Biz, arkadaşlarımızın evine gider ve orada televizyon izlerdik, fakat aslında radyo programlarını dinlerdik ve birçok gelişmekte olan dünya ülkesinde de insanlar akşamlarını radyo dinleyerek geçirirler çünkü gelirleri televizyon almaya yetmez.

Etiyopya'da nüfusun sadece % 4'ünün gücü televizyon almaya yetiyor, fakat çoğunluk radyo dinlemektedir. Size bahsedeceğim bu yöntem, televizyon dünyasından çıkmış olmasına rağmen programlarımızda biz öncelikle radyoyu kullanırız. Bunlar çalışmakta olduğumuz ülkelerdir.

Uzun seyirli dramalar üretiriz, bunlara kimi zaman dizi film olarak da değinilir ve bunlarda karakterler dinleyiciler için rollere bürünürler; kadının statüsünün yükseltilmesi, kızların eğitimi, aile planlaması kullanımı, küçük aile kuralları. Bu stratejiyi, iklim ve genç hamileliği konularına uyarlama fikrini düşünüyoruz. Aynı zamanda tartışma programları yapıyoruz. Dağıttığımız çıktılar da var fakat bu ülkelerdeki çok tutan şey dizi halinde dramalar; en geniş dinleyici kitlesi buralarda var ve bu yüzden en çok etki etme potansiyeline sahipler.

Bu yöntemin yaratıcısı Miguel Sabido adında bir Meksikalı yönetmen, kendisi 1998'de emekli oluncaya kadar Meksika'daki en büyük ticari ağın, Televisa'nın, başkan yardımcısıydı. 1975'de, Stanford psikologu Albert Bandura'nın toplumsal öğrenim teorisini inceledi. Albert halen rol biçimlerinin psikolojik olarak davranışları nasıl etkilediğine bakıyor ve Stanford'da ders veriyor, muhtemelen dünyanın en tanınmış psikologlarından ve profesyonel anlamda makale yazmakta olanların en sık atıf yaptığı kişidir. Sabido, Bandura ile görüşmeye gitti ve yetişkin eğitimini teşvik eden bir program yapmak için Meksika'ya döndü.

Bu ağın dinleyici araştırma bölümündeki çalışmasına bakarak bu programların dinleyici üyeler üzerine büyük bir etki bıraktığını fark etti, onları neden iyilik için kullanmasın ki? Üç alt metinli bir dizi film yarattı, bir tanesinde okuma yazması olmayan karakterler işlendi ve diğer ikisi talihli değişimler, her bölümün sonunda arkası yarınlı, dizi filmlere uygun sade eğlenceydiler. Bunlar revaçtaydılar ya da bu program öyleydi, "Ven Conmigo" ve ülkenin % 33'lük izleyici kitlesini çekti.

Melodramanın, iyiliğin kötülükle olan mücadelesi olduğunu bilirsiniz, bu yüzden kötü karakterler cahil karakterlere öğrenemeyecek kadar yaşlı veya aptal olduklarını, onun için bunu boş verip ellerinde olana tutunmalarını söylüyorlardı. Pozitif karakterler ise yetişkin eğitimi için bütün bir altyapı olduğunu, denenmesi gerektiğini, aptal olunmadığını ve bu konuda uzmanlaşılabileceğini öğütlüyordu. Bu cahil karakterler teker teker derslere gitmeye, kayıt olmaya, dersleri ve diplomaları almaya karar verdiler ve böyle yaptıklarında yaşamları gelişti, bu büyük dinleyici kitlesi de buna şahitlik etti.

Sabido böylece bunu teşvik etmede gönüllü oldu ve yetişkin eğitimi için kayıt yerlerinin adreslerini verdiği bir giriş bölümü oluşturdu. Bu giriş bölümü, en popüler karakterin diplomasını aldığı bölümden hemen sonra geldi, İspanyolca bilmememe rağmen bu bölümü izlediğimde gözyaşlarına boğuldum çünkü çok duygusaldı; adamın ağlayışı, diplomayı tutuşu, torunundan aldığı bütün mektupları yıllar sonra okuyabilmesi ve sonra da bu giriş bölümü. "Belki de siz de bu adamın yaptığı gibi yapmak isterdiniz".

Sabido Halk Eğitimi Bakanlığını uyardı. “Televisa’da yaptığım şovu fark etmişsinizdir” dedi, onlar da, “evet çok beğeniyoruz, bizim halk eğitimi duyurularımızı pekiştiriyor” dediler. Sabido, “Bir sonraki bölümden sonra sizin kayıt adreslerinizi verecek olduğum bir reklam kampanyası başlatacağım ve bu büyük bir kitle oluşturabilir. Bununla başa çıkabilecek misiniz?” dedi. Onlar da, “sorun olmaz, geçen yıl sizin program başlamadan önce 99 bin kişi kaydolmuştu, biz kalabalık bir grubu idare edecek kadar hazırlıklıyız” dediler. Sonra bu bölüm yayınlandı ve ertesi gün, tek bir günde 250 bin kişi kayıt olmaya geldi ve bu bölümler 260 bölümlük programın geri kalan haftalarında yayınlanmaya devam etti. Tamamlandığında 840 bin kişi yetişkin eğitimi için kayıt olmuştu.

Sonrasında *Acompáñame*, “Benimle Gel” adında bir program daha yaptı ve bu program melodrama için kusursuz bir konu olan ailedeki uyum sorunlarına bir çözüm olarak aile planlamasını teşvik etti. Kaç çocuk yapacakları üzerine ve fakirlikten nasıl kurtulacakları üzerine tartışan bir çift ve devamında bir aile planlaması yöntemini uygulamaları, sonrasında mutlu, mesut yaşamaları. Bunun, aile planlaması uygulaması üzerine benzer bir etkisi oldu ve nüfus enstitüsünden arkadaşım David Poindexter, Sabido’nun bu programı yaptığını 1976’da keşfetti.

İki şey yaptı, Televisa’nın sahibi Emilio Azcarraga’yı, Sabido’yu, gençlerin hamileliğinin önlenmesi ve aile planlamasının teşviki ile ilgili dört tane daha televizyon serisi yapması için ikna etti ve Hindistan’da Indira Gandhi ile tanışması için Sabido’yu götürdü. Ülke çapında istek dışı kısırlaştırma getirildiğinde, 1975’de Hindistan’daydım. Ve bu, Hindistan’daki aile planlama çabalarının çökmesine neden oldu, kendisi bir sonraki seçimi hak ettiği gibi kaybetti. Tam bir kargaşaydı.

O, Hindistan’ın nüfus sorunu hakkında çok endişeliydi fakat doğru stratejiyi denemedi ve sonunda yeniden seçildi ve suikastından önce, Sabido onun önünde oturup ona şunları söyledi: “Baskı kullanmana gerek yok, bunu örnek biçimde yönetebilirsin, insanlara yararını göster ve yapıp yapmamaya kendileri karar vereceklerdir”. Hindistan Televizyon Üst Kurulu’na gönderilmekle sonuçlandılar. Sabido, çok fazla dikkat çeken, Hindistan’ın ilk ev dizi filmini yapan Monohar Shyam Joshi adında bir yazarı eğitti. Dizinin konusu, Hindistan Bilgi Devrimi adlı bir kitaptan uyarlandı.

Televizyona erişimi olan herkesten % 65 ila % 90 arasında ilgi gördü. 400 bin seyirciden mektup aldı; yarısı, karakterlere kiminle evlenmeleri gerekir diye öğüt vererek seslendi, fakat çoğunluğu, programın dinleyici kitlesini nasıl etkilediğini anlatan tebriklerdi. Bu stratejiye çok fazla ilgi duydum ve kendimi ikinci Hindistan dizi filmini çalışmaya verdim; dizi, evli kadınların yaşlarıyla ilgili davranışları ve kadınların ev dışında, iş yerlerindeki kabul edilebilirliğine dair konusuyla 230 milyon izleyici çekti ve bunun büyük etkileri oldu.

Bu stratejinin, dünyada denendiği yerlerde neden bu kadar etkili olduğunun nedenlerinden biri de uzun soluklu bir doğasının olmasıdır. Çünkü diyelim ki Sudan’dan Gloria Steinem’a bir kadının toplumsal statüsünü 60 saniyelik bir halk duyurusu ile ya da bir saatlik bir drama ile anlatarak ilgi çekemezsiniz, boşluklar yaratmadan anlamlı değişiklikler oluşturmak için gerçekten zamana ihtiyacınız vardır. İntikal eden karakterlerin süreçteki gelişimini ele alarak ve sadece seyircinin anlayacağı, tecrübe ediyor oldukları durumlara hitap ederek anlamlı bir değişim meydana getirebilirsiniz.

Ayrıca, melodramanın duygusal içeriği, insanların bu programlardan neler öğrendiğini hatırlamasına yardımcı olmada da çok önemlidir. 11 Eylül 2001 sabahı ne yaptığınızı hatırlıyor musunuz? 10 Eylül sabahı tam olarak ne yaptığınızı hatırlıyor musunuz? Psikologların bize şimdi söylediği, duygusal içeriklerin hafızayı arttırdığıdır. Öyleyse, eğer duygusallıkla, duygusal bir melodrama ile iç içeyseniz ve ondan ders çıkarıyorsanız, bunları hayatınızın geri kalanında hatırlayabilirsiniz. Fakat sıradan bir entelektüel programsa, son sınavınızdan daha uzun aklınızda kalmayabilir ve ben bundan suçluluk duyarım.

Sabido'nun teorik çerçeveye oturttuğu başka birçok teori vardı; metodolojinin oluşturulmasına yönelik psikolojik ve iletişimsel teoriler. Onlardan şimdi bahsedeceğim fakat çok ilgi çekiciler ve bu ücretsiz kitabı sitemizden indirmenizi öneririm; sitemizde bu stratejinin dünyadaki uyarlamalarının örneği olduğu gibi bu teoriler de ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Şimdilerde Nüfus Medya Merkezi için çalışan Thato Ratbese [Botswana] bugün Nairobi'ye uçuyor.

1993'te Everett Rodgers'ı Tanzanya'ya götürdüm, kendisi o zaman Güney Kaliforniya Üniversitesi Annenberg İletişim Okulu dekan yardımcısı ve Sabido tarzı radyo dizilerinin etkisini değerlendirmek üzere Minneapoli'den Peter Vaughn'a araştırmalarında yardım eden bir asistandı. Afrika'da yapılan ikinci yayımdı ve bu içerikle yayınlandı. İletim kulelerini, noktalarını görebilirsiniz, etrafındaki gölgelik alanlar ise sinyali duyabileceğiniz yerler, fakat biz kasıtlı olarak Dodoma'daki kulenin toplumsal veya sağlık içeriği olmayan yerel müzikleri yayınladığı zamanları medyanın en çok izlenildiği saatler olarak belirledik.

İki yıl boyunca toplam 208 bölümlük bir programla, gölgelikteki insanlar iki haftada bir şunları duydu; *Na Wkati, Let's Go With The Times* ya da *Lets Be Modern*, kontrol odasındaki insanlar ise müzikleri duydular. Programdaki karakterlerden negatif olanlardan birinin adı Mkwaju idi. Evde itaatkâr eşi, Tunu, dururken her durakta bir kız arkadaş edinen alkolik bir kamyon şoförüydü. Tanzanya toplumunda herkesin hayaliydi. Bu herif bir cinsellik atletiydi, harika zaman geçiriyordu, her kamyon durağında takıldığı kız arkadaşları vardı ve bu yüzden kadınlardan daha çok erkekler dinleyicilerin ilgisini çekmeye başladı, toplam yetişkin nüfusun % 58'i dinliyordu.

Mkwaju'nun şaşırdığı nokta geleneksel olmayan bir karakterle evli olduğunu fark etmesiyle oldu. Tanzanya radyosuna gönderilen, kocasının kendisini aldattığını belirten binlerce mektuptan bazılarını okumuş olan Tanu, eve gelen kocasına AİDS'ten bahsetti. Yollarda neler yaptığını biliyordu ve kondom kullanmasını zorunlu kıldı. Sonunda bir işe girdi ve kendi işini kurdu, Tanzanya'da kadın girişimciler için örnek bir model oldu.

Eğer bir senaryo yazarı iseniz muhtemelen Mkwaju'nun hastalandığını tahmin etmişsinizdir, kimi zaman dinleyici onu neyin hasta ettiğini bilmiyor fakat şimdi AIDS olduğunu öğrendiler ve Tunu onu dışarı atıyor fakat sonradan onu geri alıyor ve ölene kadar ayrı bir odada ona bakıyor.

Dinleyiciler bundan birkaç ders öğrendiler. Yılda 2.750 insan üzerinde, ülke çapında bir araştırma yapıldı; programın yayınlanmasından hemen önce başlayarak 4 yıl daha devam etti; 1993, 1994, 1995, 1996 ve 1997 yıllarında. 1993'ten 1995'e kadar yayın modeli buydu. 1995'ten 1997'e kadar programı Dodoma'da yayınladık, böylece

rapor edilen bilgiler, tutum ve davranışlara nazaran yayın yapılan ve yapılmayan yerlerde durumun nasıl olduğunu ölçebiliyorduk.

Ayrıca Sağlık Bakanlığından, kliniklere gelip yeni bir aile planlaması uygulamak isteyenlere nedenini sormalarını istedik. İkinci yılın sonundaki araştırmada, programı dinleyenlerin % 82'si programın, onların AIDS enfeksiyonundan kaçınma yönünde davranışlarını değiştirdiğini söyledi. Ne kadar büyük bir etkisi olduğuna hayret etmiştik.

İnsanların bahsettiği en yaygın değişiklik, cinsel partnerlerin sayısında yapılan azaltmaydı. Bu iddiaları doğrulayabilecek kadar dedektif kiralamaya yetecek bütçemiz yoktu fakat Ulusal AIDS Kontrol Programı'ndan kondom dağıtım verilerini almıştık ve kontrol alanını oluşturan, AIDS hakkında ulusal programlar düzenlenen yerlerdeki kondom dağıtımındaki artış oranı % 16 iken bu dizi filmin yayınlandığı yerlerde bu oran % 153 idi.

Ülke çapındaki bütün bu rapor edilen davranış değişikliklerine baktığımızda ve bu programı duyabileceğiniz yerlerde ulaştığımız sonuçlara göre, HIV enfeksiyonundan kaçınma yöntemindeki kişi başı maliyet 0,08 Dolardı. Aile planlamasında, ilk yayın yapılan yerlerde aile planlamasını uygulayanların sayısında % 10'luk bir artış görülürken, Dodoma vericisinin etrafındaki kontrol bölgesinde ise sıfır değişiklik gözlemledik.

Programı Dodoma'da yayınladığımızda, önümüzdeki iki yıl boyunca aile planlamasının uygulanmasında % 16'lık bir artış oldu. Ve her iki bölgede de yayın yapıldığı zamanlarda katılımcıların % 41'i, katılım sebeplerinin bu program olduğunu söylediler. Bir sonraki en etkili yayın % 11 oranındaydı, öyleyse bu dizi film ve bir sonraki en etkili girişim arasındaki oran 4'e1'dir.

Bu verileri gördükten hemen sonra Nüfus Medya Merkezi'ni başlattım ve Tanzanya programını yapan Rose Haji'yi, Sabido tarafından eğitilen ilk Afrikalı ve radyoyu kullanan Tom Kazungu'yu Etiyopya'ya götürdüm. Sabido'da kendi Etiyopya'daydı. İki program yapmak için bir yazar grubunu eğittik; bir tanesi Ambharic ana dilindeydi ve 257 bölüm uzunluğundaydı, diğeri en yaygın ikinci dil olan Oromiffa dilindeydi ve 140 bölümdü. Bunlar, Haziran 2002'den başlamak üzere iki buçuk yıl boyunca yayınlandı.

Amharic programı erkeklerin % 47'si, kadınların % 45'i tarafından dinlenmekteydi. Oromiffa programı da nüfusun % 25'ini çekiyordu, böylece bu programı dinleyen 40 milyon insana ulaştık. Günlük konuşmaların konusu haline geldi, binlerce mektup aldı; program yayınlanırken 15 bin kişi Addis Abada'daki ofisimize geldi. Çoğu, daha çok izlenen, Amharic dilinde yayınlanan program için gelmişti.

Mektupların birisi, kız kaçırma ile yapılan evlilik konusunu işlediğimiz için mutlu olduğunu söyleyen bir kadındandı; bunu bilmiyor olabilirsiniz fakat Etiyopya'nın kırsal kesimlerinde kadınların statüsü o kadar düşüktür ki bir adamın sokaktan bir kızı alıp götürmesi toplumsal olarak kabul edilebilirdir. Okula giden bir kızdan bahsediyorum, onu eve götürüp tecavüz ettikten sonra adamın eşi olarak kabul ediliyor ve hayatının geri kalanında onu kaçıran adamla yaşamak zorunda bırakılıyor. Ve aileler de kızlarını geri almayacaklar çünkü artık onu 'hasarlı ürün' olarak görüyorlar ve onlar için bu, aileye utanç getirecektir. Bu yüzden kızlarını kaçıran adamla bırakıyorlar.

Şimdilerde bu durum değişmeye başlıyor ve mahkemeler kaçırılan bu kadınların kaçmasına izin vermektedir. Bu konuyla ilgili programımızda bahsettik ve bu mektup şöyle diyordu; “Wubahn karakteri ile birlikte kız kaçırma konusu ele aldığınız için size çok teşekkür ederim. Kızımız da 14 yaşında okula giderken kaçırılmıştı ve nihayetinde evlendi, aynı şeyin 12 yaşındaki kızlarımızın başına gelmesinden korktuğumuz için onları okula göndermeye korkuyoruz. Bu program başladığında ve bu konuyla ilgilendiğinde dinleyen bütün köylüler bir araya geldik ve kız kaçırma ile olan evliliklere karşı kanun koymaya karar verdik ve şimdi 12 yaşındaki kızlarımızı okula göndermek artık güvenli.”

Bu mektuplardan, bu tür nicel veriler elde ettik. Ayrıca her bölümden sonra günlük yazan dinleyici gruplarımız, yazarlara ön bilgi olsun diye periyodik tartışmalara odaklanan gruplarımız, insanların üremeyle ilgili sağlık kliniklerine neden geldiklerini araştıran 14,400 sahne röportajı inceleyen ve ülke çapında yayın sonrası rakamsal değerleri belirleyen gruplarımız var. Bu 14 bin sahne röportajının yayınlandığı 48 klinikte, üreme sağlığı müşterilerinin % 63’ü bu programı veya programlardan birini dinliyordu ve yeni gelenlerin dörtte birinden fazlası hizmet almalarının asıl sebebi olarak bu programı belirtmişlerdir.

Etiyopya radyosunun % 100 halka hitap eden, AIDS ve aile planlaması ile ilgilenen birçok programı var. Etiyopya radyosundan veya diğer radyo programlarından bahseden insanların % 96’sı bizim programlarımızdan birinin adını verdiler, % 4’ü de radyodaki diğer programlardan herhangi birini, dürtülerinin kaynağı olarak belirttiler. Bu, aile planlamasının temel durumdan dinlemeyenlere, dinlemeyenlerden dinleyenlere kadar gelinceye kadarki artışını gösterir, dinleyenler arasındaki artış dinlemeyenlerin hemen hemen iki katı kadarından fazla olmuştu ve oldukça yüksek seviyede ve belirgindi. Dinlemeyenlerin bazıları, dinleyenlerin kendi aralarındaki konuşmalarından bariz bir şekilde esinleniyorlardı.

Bu, bir kişinin HIV durumunu nasıl belirleyeceğini bilmemesindeki düşüştü ve HIV testleri için yapılan gerçek raporlar şöyleydi; dinleyen erkekler dinlemeyenlerin dört katı gibi bir oranda HIV testi oluyorlardı; kadın dinleyiciler de dinlemeyenlerin üç katı oranında bunu yapıyorlardı.

Benzer çalışmayı bu ülkelerde gerçekleştirdik. Vietnam’da, Vietnam’ın Sesi radyosunda HIV/AİDS ile ilgili yayında bir programımız var. Batı Afrika’da çocuk köleliği ile ilgili bir program yaptık. Bu, aslında başlayabilmemiz için Ben ve Jerry’nin isteği ve onlardan gelen fonlar, ardından da A.B.D’den gelen destek ile ortaya çıkarılmış bir şeydi. Çocuk kaçakçılığı ve kölelik sorununu dinleyen kişiler arasında beş kat bir farkındalık gözlemledik ve bu durumu durdurmak isteyen dinleyicilerin girişimlerinde de iki kat bir artış vardı.

Mali’de sadece aile planlamasının teşviki ile ilgili bir programı yayınladık. Nijerya’da iki program yaptık. İlki, Kuzey Nijerya’da 9 yaşlarında evlenip 12’lerinde hamile kalan, alt karın bölgesi gelişmemişken engelleyici işlerde çalışan ve hamileliğini devam ettirmeye uğraşan; nihayetinde bu bölgenin parçalanmasına sebep olup, idrarını tutamaz hale gelen, gebelik çıbanı hastalığına yakalanan kadınlar için ameliyatla iyileştirme yapmaya çalışan Nüfus ve Gelişim Üzerine Rotary Hareket Grubu’nun isteği üzerine yapılmıştı.

Bu kızlar genellikle çok eşli, yaşlı insanlarla evleniyor ve sonrasında sokağa atılıyor ve dilenci gibi yaşıyorlardı, Kuzey Nijerya'nın Rotary Klüpleri bu kadınları iyileştirmek için ameliyat merkezi kurdular, çünkü 300 Dolara bu kadınlar hayata döndürülebiliyordu. Eğer iyileşmezlerse, idrarının tutamaz halde sokaklarda yaşarlar, kötü kokarlar ve toplumsal yönden toplumdan dışlanmış kimseler olarak kalırlar. Aslında, Nijerya'da alt karın bölgesi tedavi edilmemiş 800 bin kadın vardır.

Aile planlamasının teşviki, evliliklerin ertelenmesi, yetişkinlikte çocuk doğurma gibi konularla bunları ölçebiliyorduk; aile planlaması kliniklerine gelen kadınların üçte biri bizim programımızı geliş sebebi olarak atfediyordu ve ameliyat olmak için gelen kadınların % 54'ü programı klinikte bulunma sebepleri olarak belirtiyorlardı. Şu an yayında olan ikinci program, aile planlamasını uygulayanların % 67'si tarafından, hizmet almak için uğraşmalarındaki temel dürtü olarak belirtilmiştir.

Rwanda'da, aile planlamasına gelenlerin % 57'si ve HIV testine gelenlerin % 59'u programımızı kliniklere gelmelerindeki dürtü olarak belirtmişlerdir. Programımızı ayrıca, dağ koruma alanlarının ve daha genel olarak Rwanda'nın vahşi yaşamının muhafaza edilmesini teşvik için kullanıyoruz. Sudan'daki program, kadınların cinsel organının kesilmesine dikkat çekti. Program yayında olduğu sırada bu duruma karşı çıkanların sayısı, programın sonuna doğru % 28'den % 65'e yükseldi. Nijerya'da çocuk kaçakçılığı ile ilgilendik ve Senegal'de iki farklı dilde iki program yapmaktayız.

A.B.D'nde Hollywood Derneği ile, Televizyon Sanatları ve Bilimi Akademisi ve Amerika'nın Ekran Yazanları Derneği ortaklığında çalışıyoruz. Derneğin üyeleri için iki kısa toplantı düzenledik; en sonuncusu iklim, nüfus ve güvenlik sorunları üzerineydi, Kasım'da Holywood'da toplandık ve bundan bir öncekinde yaklaşık 1 buçuk yıl önce Emory Halk Sağlığı Okulu'nda televizyon eğlencelerinin görevi ve halkın sağlığı konularına bakmak için toplandık.

Bunlar bizim projeler geliştirdiğimiz ülkelerdir. Geçtiğimiz iki ay boyunca yeni projelerin geliştirilmesi sürecinde Papua Yeni Gine ve Uganda'daydım, fakat bu ülkelerin her birinde farklı gelişim basamağında olan projelerimiz var.

Evet, zamanımız nasıl? Niçin birkaç dakika ayırmıyor ve eğer bunu çalıştırabilirsem size, artık CNN'de olmayan ama zamanında CNN'in Çevreden Sorumlu Başkan Yardımcısı olmuş, CNN'de Çevre biriminin başında yer almış ve ayrıca Turner Yayıncılığın başında olmuş biri tarafından hazırlanmış olan bir belgeselden bir video göstermiyorum. Cecil Alvarez'in bir program yapmış olduğu Filipinlerdeki, toplumsal içeriğe sahip pembe diziler fikri üzerine bir belgesel hazırlamış olan Barbara Pile adında bir kadın.

Bunu tam ekran olarak gösterebilir miyim emin değilim; ama bir deneyelim görelim. Bu Jane Fonda tarafından ortaya atılmış Filipin programı ve tabi Barbara Pile hakkında bir belgesel. Hikâyenin ana teması, içlerinden birisi öyle sanıyorum ki, 16 yaşındayken, evden kaçmış ve bir erkek çocuk isteyen kocasını emeline ulaştırmak adına her sene bir çocuk doğurmuş olan iki kız kardeş hakkında bir dram.

[video klip 54:25-1:01:50]

Pekâlâ, bu iyi oldu. Işıklar var mı? Teşekkürler. Bu yarım saatlik bir belgesel; fakat siz pembe dizideki bölümü gördünüz ve bununla beraber size ilginiz için teşekkür ediyor, sorularınız varsa almak istiyorum. Soru ya da yorum var mı?

Profesör Robert Wyman: Şöyle olsa ne olurdu—Amerika'da haftada bir yayınlanan bir saatlik bir pembe dizi?

William Ryerson: Pekâlâ, bazıları her gün.

Profesör Robert Wyman: Bazıları her gün?

William Ryerson: Gündüz.

Profesör Robert Wyman: Bunları da görüyorsunuz, değil mi? Bu nasıl… Standart mod mu devrede (duyulmuyor)?

William Ryerson: Tamamen yere göre değişiyor. Latin Amerika'da, her gün, gündüz ve televizyonun en çok izlendiği saatler. Pek çok ülkede haftada iki kez. Bazıları haftada bir kez; ancak haftada bir kez sahiden yeterli değil; çünkü bir hafta boyunca son kaldığı yerden sonra ne olacak diye bekleyen izleyicinin ilgisini üzerinizde tutmak zorundasınız, bu yüzden en az haftada iki kez yapmayı seviyoruz ve hatta bazıları haftada üç kez. Evet.

Öğrenci: İki yıl gibi bir süredir böyle bir program yapıyorsanız insanları nasıl kendinize çekiyorsunuz ve diyorsunuz ki, şov yarılandı ya da çeyreğine gelindi, yeni izleyici kitlesine nasıl ilham vermeye devam ediyorsunuz?

William Ryerson: Pekâlâ--

Profesör Robert Wyman: Soruyu tekrar edin.

William Ryerson: Tamam teşekkürler. Soru; yarısına gelinmiş iki yıllık bir pembe dizide programın içine çekilmiş insanlarla nasıl uğraştığımızdı. Yanıt; birbirinden farklı yüzlerce bölüme sahip olmanın güzelliklerinden birisi, geçmişte karakterlerin yaptıklarıyla ilgili pek çok tartışma yaratılabilir, bu yüzden iki ya da belki de üç yıldır yapılan yayına kısmen katılsalar dahi insanlar onun hakkında pek çok şey öğrenebilirler, tabi aynı zamanda toplumun diğer bireylerinden de öğrenmeleri mümkün.

Özellikle Kuzey Nijerya gibi çok yüksek dinleyici kitlesine sahip olduğumuz ülkelerde en son yaptığımız ölçümlere göre yetişkin nüfusun % 82'si her hafta dinlemektedir. Orada bu durum kültürel bir olay haline gelmiştir, bundan dolayı insanlar karakterlerin kendi geçmişleri hakkında konuştuklarını dinlemenin yanı sıra komşularından da program hakkında bilgi almak, hem bu sayede olan bitenden haberdar olmak için katılıyorlar.

Bana sıkça sorulan sorulardan biri de ve belki de biri bana bu soruyu sorana kadar da beklemeliyim, desteklediğimiz şeyin ne olacağına nasıl karar veririz. Yani bir Amerikan organizasyonu olarak bir ülkeye gidip orada yaşayanlara nasıl yaşamaları gerektiğini anlatma hakkını bize veren şey ne? Doğruyu söylemek gerekirse strateji olarak edindiğimiz durumlardan biri de her ülkenin politikasına bakmaktır; birçok ülke

Kahire Nüfus ve Gelişim Eylem Programının ve Pekin Kadın Hakları Eylem Platformu'nun anlaşmalı üyesidir.

Eğer ki bu ülkeler bu belgelerin altına imzalarını atmışlarsa o halde bunların ulusal politikalarının bir bölümü de üreme sağlığı ve kadının statüsü ve hakları ile ilgili olan gerçekten küresel anlaşmalar olan bu belgelere dahil edilmiştir. Bu yüzden biz de bunu program tarafından desteklenecek olan değerler için bir temel oluşturması adına başlama noktası olarak kullanmaktayız. Daha sonra da ülkenin politikaları buna bazı detaylar ekleyebilir ki böylece biz bir ülkeye gittiğimizde, onlara dışarıdan bir şey empoze etmeye çalışmadığımızı aksine onlara kendi politikalarını desteklemek için burada olduğumuzu açıklarız. Evet.

Öğrenci: Ee, aslında şunu soracaktım, diğer kurum ve hükümetler size çok muhalefet eder mi?

William Ryerson: Neredeyse hiç.

Profesör Robert Wyman: Tekrar et.

William Ryerson: Soru şu ki bize hükümetlerden, muhalefet var mı? Bu stratejiyle ilgili durumlardan biri de şudur; biz devletin politikasını desteklemeye çalıştığımız için onlar da bu konuda oldukça heveslilerdir. İkinci olarak ise karakterlerin oldukça aşamalı olan evrimlerinden dolayı halktan da çok az muhalefet görmekteyiz ve ayrıca ödevimizi tam olarak yaptığımız, tam olarak başlamadan önce kültürü gerçekten anladığımız ve o kültürden yazarlara sahip olduğumuz için bütün programlarımız ülkenin kendi vatandaşları tarafından yazılmakta, üretilmekte ve yönetilmektedir. Tabularının ne olduğunu biliyoruz ve onlardan uzak duruyoruz, yani biz insanlara şok terapisi vermek için orada değiliz, oldukları yerden başlamak ve kadın hakları ve üreme sağlığı ile ilgili daha iyi bir yöne hareket etmek için oradayız. Biz bunu güçlü bir tepki ya da muhalefet yaratacak şekilde yapmıyoruz. Evet.

Öğrenci: Alacakaranlık kitapları ve Yedinci Cennet insanların bazı şeylerden geri durması için yapılmıştı. Yedinci Cennet her zaman alkol almayın, sigara içmeyin gibi şeyler söylüyordu. Bunların sizin gösterdiğiniz programlarla ilgisi var mıdır?

William Ryerson: Soru şu ki, Yedinci Cennet gibi Amerikan şovlarıyla—nefsin isteklerini kırma, araba sürmeme ya da alkol almamayı desteklemek konusunda, onların stratejileriyle bizim yaptığımız programlar arasındaki ilişki nedir? Yanıt, biraz ilişki var. Yani, Amerikan Hollywood şovlarının yazarları ve yapımcıları toplumun bir üyesi konumundalar ve onlar da bir aile ve onlar da bazı sorunların farkındalar ki bu yüzden bazen de programlarının içeriği kapsamında bu sorunlara işaret etmektedirler.

Yaklaşık bir ay önce Hofstra Üniversitesinde yaptığımız bir organizasyonda *Law and Order*'ı üreten ve ayrıca *Emergency Room*'un de yapımcısı olan Neil Bear konuşmacımız olarak katıldı ve pozitif hedefleri destekleyen programlarımızdan bazılarını kullanmak için de uluslar arası çok çaba var. Birtakım sorunların etrafında düzenlenen bir programa karşılık olarak bunu bir ya da birkaç bölümde kullanma eğilimindeler, böylece programlar da bu sorunların daha kısa bir özeti gibi olacaktır ve bazen işe yararlar bazense yaramazlar.

Doğrusu Hollywood'da HIV virüslü olduğunu öğrenen Tony isimli karakter yoluyla AİDS/HIV sorununun işlendiği *Bold and Beautiful* gibi birçok eğlence şovu örneği de bulunmaktadır. Donna Shalala'dan Sağlık ve İnsan Hizmetleri bakanıyken 800'lü bir telefon numarası aldılar ve böylece insanların arayıp bilgi sahibi olmaları için önemli olan bölümlerin peşinden gittiler. Bu 800'lü numra HIV/AİDS'in *60 Dakika Programı*'ndan daha çok arama yapılmasını sağladı ve üstelik *60 Dakika* daha fazla izleyici kitlesine sahipken. Fakat izleyici tarafından verilen büyük tepkinin nedeni *Days of Our Lives*'ın duygusal etkisiydi. Bu yüzden bunlardan bazıları gerçekten çok yararlı aracı oldular fakat metodoloji bakımından oldukça farklıydılar, değil mi?

Öğrenci: Araştırmaları tamamlıyor musunuz ve gebelikten korunmanın şovdan hemen sonra aniden artmadığını, aksine şovun bitmesinden yılar sonra bile devam ettiğine dair herhangi bir kanıt var mı?

William Ryerson: Bazı kanıtlar var. Elbette ki araştırmacı bir soru soruyorsun. 10 yıllık bir çalışmanın meyvelerini aldığımızı söylemek zor olur fakat evet bazı kanıtlar var. Örneğin; Sabido'nun aile planlama programıyla Televisa'da içerikte olmayan ya da tartışmayla alakası olmayan aile planlaması sorunlarını işaret etmeyi bıraktılar. 1985'te Televisa'da toplumsal içerikli yayın yapmayı kestiler ve doğum oranı da çarpıcı bir şekilde düşmüştü. Bu 20. Yüzyılda gelişmekte olan herhangi bir ülkede Sabido'nun aile planlama dizilerinin yayında olduğu on yıllık süre boyunca görülen en çarpıcı azalmaydı. Onlar yayını kestiklerinde doğum oranı da sabitlenmişti fakat bir daha artmadı.

Yine de bizim görüşümüz şu ki her yıl yeni nesil geldiği ve insanların da toplumsal ve sağlık konularında daha geniş çapta bilgiye ihtiyaçları devam edeceği için bu programlar uzun vadeli bir müdahale olarak görülmelidirler. Tıpkı doğum oranının artmaması umuduyla üç yıllık bir klinik açıp ardından onu kapatmak gibi üç yıllık bir program yapıp, ardından uzaklaşalım demiyoruz. Biz bunu gerçekten uzun vadeli bir müdahale olarak görüyoruz fakat elimizdeki bulgular belki de kesin değil, yine de görünen o ki bu programlar standartlarda kalıcı değişikliklere sebep olacak. Evet?

Öğrenci: geleneksel olan TV dizileriyle rekabet ettiğiniz için kendinizi hiç daha dezavantajlı bir konumunda hissettiniz mi?

William Ryerson: Tabi ki de daha olgun medya pazarının bulunduğu Hindistan ve Brezilya gibi ülkelerde daha çok kendi programlarımızı üretmek ve rekabet etmek yerine var olan programların yapımcılarıyla beraber çalışma stratejisini uyguluyoruz. Brezilya'da, örneğin, Brezilya'daki izleyici kitlesinin % 65'ini kontrol eden TV Globo'nun toplumsal ticaret bölümüyle işbirliği içinde çalışıyoruz. Bu strateji—aslında ilk başta bir şebeke sahibi olan Roberto Murino ile David Poindexter ve benim yaptığımız bir görüşme yoluyla kurulan bir ortaklıktan dolayı ortaya çıkmıştır ve bu da ürün yerleştirme bölümü yoluyla yapılıyordu.

Fakat sonunda teleroman yoluyla toplumsal sebepleri desteklemek için tam bir bölüm kurdular ve bundan dolayı biz de bunu yapmalarına yardım ettik ve etkilerini ölçtük. Örneğin; Brezilya'daki *Planned Parenthood* juruluşunun kliniklerindeki kadınların % 36'sı *Paginas Da Vida*, Hayatın Sayfaları adındaki diziyi değerlendirmemizden dolayı orada bulunmaktadır. Hollywood'da yaptığımız şeyle benzer bir durum. Bir You Tube dizisi de yapabilirdik; fakat muhtemelen kendimizi CBS'de yayınlatamazdık bu

yüzden de bunun yerine var olan programların yazarlarıyla çalışmaya odaklanıyoruz. Evet?

Öğrenci: izleyicilerinizin toplumsal sorunlarının dağılımını merak ediyorum. Yani, eğer ki onlar karakterler oluşturup ardından onları isimlendirip tavsiye veriyorsa, medya ile ilgili bu kadar da bilinçli olmayabilirler. Bunun projenizi engelleyip engellemediğini ya da yardımcı olduğunu, ya da her ikisini de yapıp yapmadığını merak ediyorum?

William Ryerson: Bu, yayına başlamadan önce anlamaya çalıştığımız bir soruydu acaba eğlence medyası tüketimleri, algıları ve tavırları neydi. Doğrusunu söylemek gerekirse bu tarz ince zevkler ve medya bilinci açısından izleyici, Etiyopya gibi bir yer ile Hindistan gibi bir yer arasında çarpıcı bir şekilde farklılık göstermiştir. Hiçbir genelleme olmadı fakat, Etiyopya'da yaşadıklarımız hakkında birçok hikaye var.

Örneğin; bahsini ettiğim o ilk programda pozitif kadın rol modelini oynamış olan aktris bir sebze dükkanına gitti ve oradaki bir kadın radyo şovundan onun sesini tanıdı ve içlerinden biri sen Furkurta'sın dedi, o da şey, aslında tam olarak değil, dedi. Onlar da hayır, hayır senin Furkurta olduğunu biliyoruz, seni Yeken Kignit'ten tanıyoruz dediler ve içlerinden biri bu kez, kız çocuğumun adını senin olduğun gibi muhteşem olması umuduyla seninkini koydum, dedi.

Açıkçası orada—insanlar fantezi ve gerçek arasındaki ayrımı görmüyorlar fakat öte yandan bunun gibi bir hikayeyi kaç Amerikan izleyicisinden duydun? Gerçekten bunu bilmesi zor, fakat açıkça, belki de dünya hakkında bilgi sahibi olmama bu tip programların daha çok etkili olmasına sebep oluyordur, yine de bunu diyebilmek ve bilebilmek zor. Bir soru daha.

Öğrenci: Bu modelleri çevresel kötüleşme gibi diğer toplumsal sorunlara uygulama hakkında ne düşünüyorsunuz? Çünkü bu—yani aile planlaması gerçekten aile ilişkilerine ve insanların birbirleriyle nasıl ilişki kurduklarına dayanmaktadır ve ne düşünüyorsunuz—sanırım nasıl—eğer ki bu programlar daha çok diğer toplumsal adalet türünden konular ya da çevresel sorunlar üzerine olsaydı bunların başarı oranlarının ne olacağına inanıyorsunuz?

William Ryerson: Soru, bu stratejiyi aile hayatı ve aile planlaması sorunlarının aksine çevre gibi diğer sorunlara uygularsak nasıl olurdu? Yanıt, muhteşem olurdu, yine de işaret ettiğin gibi geri dönüşüm üzerine bir dizi yapmak çok da heyecanlı olmayabilir ki bu yüzden de insanların yaşamları hakkında olan bir program kadar aynı oranda izleyici ya da cinsiyet çekiciliğine sahip olmaz, bundan dolayı biz de konuları birbirine karıştırıyoruz ve kırsal kesimde hayat ile ilgili program yapmayı istiyoruz.

Karayipler'in doğusunda yayın yaptığımız dokuz ülkede hem aile hayatını hem de doğu Karayipler'deki yağmur ormanlarını korumayı konu alan bir program yayınlıyoruz. Yine Rwanda'da da benzer bir durum söz konusu. Papua Yeni Gine'de de aile planlaması ve deniz kaynaklarının korunmasını konu alan bir program yapmayı planlıyoruz. Net bir şekilde görülüyor ki aile hayatı sorunları melodram için muhteşem konu oluşturmaktadır. Programın içine ne kadar doğal kaynakları koruma içeriği koyman gerektiğine çok dikkat etmelisiniz fakat gerçekten de dizide köydeki hayatı konu alabilirsiniz, örneğin Papua Yeni Gine'de açıkçası kısa vadeli bir strateji

olan balık tutma uygulamalarından biri de resifi dinamitle havaya uçurarak bütün balıkları şok etmek ve böylece de balıkları okyanustan kepçe kepçe çıkarabilmektir.

Bu, pek de sürdürülebilir bir geçim kaynağı değil, bu yüzden biz de insanlar açlıktan ölene kadar beklerlerse iki yıl sürecek olan bir dizi yoluyla bir şekilde bu uygulamanın çok daha fazla yıla mal olabileceğini ve deniz hayatını da mahvedebileceğini gösterebiliriz. Mesaj iyi alınmalı, sıkıcı bilgilerle ya da mesajlarla doldurmamamız için dikkatli olmamız gereken bir durum ve gerçekten de eğlenceli bir program olarak kalmalı yoksa izleyicimizi kaybederiz. Sanırım burada bıraksak iyi olur çünkü oturum zamanını aştık. Hepinize çok teşekkür ederim.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
23. Ders Dökümü
21 Nisan 2009

Profesör Robert Wyman: Biraz yavaş başlayalım çünkü görüyorum ki bazıları daha yeni geliyor. Kürtajla devam edeceğiz, iki ders önce de kürtajdan konuşmuştuk. Kürtaj tartışmasının merkezinde 'yaşam ne zaman başlar?' sorusu vardır, şanslıyız ki bu, biyoloji biliminin bize yanıt verebileceği bir sorudur. Bu konuda söylenen en yaygın şey nedir? Kişisel fikriniz değil, bilimsel bir yanıt olarak da değil, ancak sokaktaki insanlar yaşamın ne zaman başladığıyla ilgili olarak en genel şekliyle ne söylerler? Siz bu insanlardan ne işitirsiniz?

Öğrenci: (duyulmuyor)

Profesör Robert Wyman: efendim?

Öğrenci: Anne karnında.

Profesör Robert Wyman: Anne karnında ve – tamam, evet gerçekten de, insanların bu konuyla ilgili söyledikleri en genel şey, yaşamın anne karnında başladığıdır. Gazeteler de böyle der; bu genel bir yanıttır ve her yerde yanıt budur. Yani George Will – kaçınız ünlü Washingtonlu muhabir George Will'i tanıyor? Onun yazılarını her yerde görebilirsiniz: "bu biyolojik bir gerçekliktir, dinle ilgili bir varsayım değildir, anne karnından ölüme kadar da devam eder" der.

Bu ders için hazırlıklara başlamadan önce, her zaman yaptığım gibi, *The New York Times a* göz atıyordum, orada editöre bir mektup vardı – kürtaj karşıtı bir yazardan editöre gelen bir mektuptu. "Herhangi bir temel biyoloji metninde de yaşamın anne karnında başladığının doğrulaması gibi, bu bilimsel bir gerçektir. Fetüs, annesinden ayrı, ancak ona bağımlı canlı bir insandır. Tamamıyla haklarının korunmasını hak eder." Oranın dışında yaygın olan şey işte budur.

Bu, sadece insanların inandığı şey değildir ki pek çok insan kişisel olarak buna inanır, aynı zamanda bilimsel bir gerçek olduğu genel olarak kabul edilen bir şeydir. Bunu kürtaj yanlısı kişilerden de, kürtaj karşıtı kişilerden de birbirinden farksız olarak duydum. Bu soruyu – sizler hepiniz en azından üniversitede biyoloji dersi aldınız, kaçınız lisede aldı? Bir kaçınız, tahmin edin bakalım neydi? Bu bir şey, hele hele başlangıç seviyesindeki bir biyoloji ders kitabında bulabileceğiniz bir şey değil.

Kitapta ne der? Bu, bir kitaptan—ki onlar profesörlere ücretsiz bir kopya gönderirler, işte bu kopyalardan birini açtım, ve oldukça değişik bir şey buldum. Kitap, yaşamı bir döngü olarak gösteriyor. Burada başlangıç noktası yok. Döllenme, döngünün etrafında gelişen olaylardan birisi. Cinsel birleşmenin de özü. Bu öze hiç sahip olmayan cinsel birleşmelerin olduğunu da biliyoruz. Döngü, her bir kromozomun bir kopyası anlamına gelen haploid ile her bir hücrenin her kromozomun iki kopyasına sahip olduğunda oluşan diploidin arasındaki bir anahtardır. Cinsel birleşmeyle – ki döngünün bu bir ya da iki kopyası durumundan daima bulunur.

Detaylara baktığımızda, bu da yine aynı yeni çıkan kitaptan, çok popüler olan, çok satan yeni çıkan lise biyoloji kitabından. Üç farklı cinsel yaşam döngüsünden bahsediyor. İçinde- ki bir tanesine siz oldukça aşinasınızdır, hayvanlarınki. Ne oluyor,

siz birçok hücreli organizmayla başlıyorsunuz, yani kendinizle. Sonra mayoz bölünme geliyor – mayoz yani gametlerin 2N den başlaması için – ki N kromozom sayısıdır- kromozomların bölünmesidir, çiftlerin bölündüğü yerde mayoz adı verilen bir gelişme vardır, ve siz hücreleri her bir kromozomun sadece bir kopyasıyla başlıyorsunuz, bunlara tohum hücreleri veya üreme hücreleri deniyor, ve sonrasında ikinci bir N aldığınız diğer bir tekli hücreyle devam ediyorsunuz ve diploid safhasına geçiyorsunuz.

Şimdi yine kromozomların bir ve iki kopyası arasındaki bu döngüye, mayoz ve döllenme olayına dönelim. Şimdi, çoğu hayvanda, tıpkı bizdeki gibi, büyük aşama diploid'dir, ancak bu hiç de evrensel bir kural değildir. Şöyle ki, bu, buna başka bir şekilde sahip olan mantar ve bir tür su yosunlardaki aşamadır. Aynı döngüden geçerler ancak buradaki büyük organizma, her bir kromozomun yalnızca bir kopyasının olduğu yer olan haploid safhasıdır, ve bu, buna benzer bir sürü malzemenin olduğu bahçenizde yetişmektedir.

Çoğu bitkide ve bazı su yosunlarında, üçüncü bir olasılığınız daha var, ancak bunların her ikisi de çok hücreli organizma. Çok hücreli bir diploid aşaması ve yine çok hücreli bir haploid aşaması… ve döngü sürer gider. Ana düşünce bunun bir başlangıç olduğu değildir fakat yaşamın bir döngü olduğudur. Lise ders kitaplarınızda ne yazıyordu bilmiyorum, ancak bu ders kitaplarında korkarak baktığım şeydir. Ders kitaplarını okuyan meslektaşlarım da hep dehşete düşmüşlerdir, bu yüzden bir üniversite, standart bir üniversite ders kitabından daha aşağılara bakmadım.

Yine diyorum ki, üremenin tek yöntemi bu değildir, tabii ki birçok eşeysiz üreme yolları vardır. Ne tür şeyler, bunun hiçbiri olmadan eşeysiz olarak çoğalır? Bakteri, maya, ekmeğinizi kabartan maya, biranızı yapan maya, şarabınızı mayalayan maya, ve ayak parmaklarınızın arasındaki mantar da mayadır. Ne tarafından çoğalırlar? Çoğalma yöntemleri nedir? Tomurcuklanma, filizleniyorlar, mitoz. Başka, sabahları yediğiniz bahçenizde yetiştirdiğiniz şey nedir? Çilekler, çilekler nasıl çoğalıyor?

Aman Tanrım, sizler doğadan bir habersiniz. Çilekler – hiçbirinizin bahçesinde veya terasında çilek yok mu? Biliyor musunuz – kimin bir bahçesi var?

Öğrenci: onların nasıl yetiştiğini bilmiyorum.

Profesör Robert Wyman: ne?

Öğrenci: benim var ancak nasıl yetiştiklerini bilmiyorum.

Profesör Robert Wyman: o çilekleri bilmiyor—onların köksapları vardır, rizom denen sapları vardır, bunlara köksap denir ve bir bitkiniz vardır, o yeterli büyüklüğe geldiğinde ve yeterli enerjisi olduğunda kökü oluşturacak bir sap verirler ve o da bir çilek üretir, sonuçta bu köksap kesilsin kesilmesin önemli değildir. Pek çok, pek çok şey köksaplardan çoğalır ki bu da bir diğer eşeysiz çoğalma şeklidir.

Yine, sizin bahçeniz olmadığı için – yani dikenler, kuzeydoğudaki felaket, dikenler nasıl yetişir? Köksaplar, bunlar bahçenizin ele geçirilme nedenidir, eğer makasınız yoksa ve çok yayılmışlarsa, bahçeniz dikenler tarafından ele geçirilir; eğreltiotu bunun için daha bir teknik terimdir. Çoğalan birçok şey vardır—çimler, pek çok çimen bu şekilde çoğalır.

Kendiliğinden üreme, kendiliğinden üreyen kimse tanıyor musunuz? Balıklar, vs. böyledir, balıklar, solucanlar; tüm bu tür şeyler eşeysiz olarak ürerler. Yaşamın anne karnında başlaması, yaşamın herhangi bir başlangıç noktasına sahip olması fikri gerçekten de ders kitaplarındaki gibi değil. Bu fikir, yaşamın bir döngü olduğunu, tekrar ettiğini, organizmaların bu döngünün farklı şekillerini kullandığını ve pek çok organizmanın bunların hiçbir türü olmadan eşeysiz olarak çoğaldıklarını söylüyor.

Başlangıç seviyesindeki bir ders kitabından ileri seviyedeki bir ders kitabına geçtiğinizde bu biraz daha ilginçleşir. Birkaç yıl önce, ileri seviyenin eski bir baskısını almıştım, adı Biyoloji 241- Üreme Biyolojisi idi, zannedersem hiçbiriniz bunu okumadınız. Şimdi, bu gerçekten ilginçleşiyor. Bu büyükannenizdeki veya büyükbabanızdaki, fark etmez, başlangıç aşamasındaki bir cenindir. Şuradaki küçücük noktaları görebiliyor musunuz? Belki ışıkları kapatırsak daha iyi görebilirsiniz, neyse sorun değil, inanın bana bu çizginin gösterdiği küçük küçük noktalar var.

Bu, sizin büyükannenizin rahminin içi, bu anneniz ya da babanız, sadece annenizin veya babanızın orada oturduğunu anımsayın, ve dışarıda anneniz ve babanız, sadece yemeye gelince düşündüğünüz yumurta kesesinde, burada bir epitel duvar vardır – epitelyum, saran bir deri gibi bir takım düz hücreden oluşur – çoğunlukla organlar bir epitelyumla çevrelenmiştir. Epitelyumdaki hücrelerin bazıları bir deri hücresinden farklı bir şekilde farklılaşmaya başlarlar ve fırlayıp burada ortada toplanırlar.

Daha sonra, gelişme devam ederken, büyükannenizin içindeki, büyükbabanızın değil, anneniz veya babanızın bu hücreleri embriyoya doğru bir tüpün arasından yavaş yavaş ilerler, ve gider oraya otururlar – burada, yumurtalığınızın geri kalanında olacak olan hücrelere yerleşmek için gelirler. Üreme hücreleriniz başlar – ki bu gelişme biyologları ile üreme biyologlarının tartıştığı şeydir; bu yaşamın başlangıcı düşüncesindedir. Büyükannenizin içindeki annenizin veya babanızın embriyosundadır ve ilerisinde de daha pek çok olay gerçekleşir, kitabın tamamı bu olayları anlatır.

Bu olaylar nelerdir? Çoğu – ki bunu sayfa 7'de bulabilirsiniz, başlangıçtır, başlangıçta olan şeydir, biz ne zaman üremeye geçeriz? İşte bir sonraki. Cinsel birleşme ve üreme, bu da sayfa 201'de, yani bu iki olay arasında yer alan olaylar için 200 sayfa. Üreme birinci ya da ikinci değildir, ancak üçüncü olaydır, ünite 1'de bile yer alır, amacı diploidin oluşmasıdır, yine haploid diploid döngüsüne geldik. Anlatmama izin verin, üreme esas olay değildir, üremenin yanında, döngüdeki eşit bir adım olarak eşeysiz üreme hareketini içerir.

Eşeysiz üreme ile kendiliğinden üreme arasındaki fark: eşeysiz üreme, kromozomların ikiye bölünmesi ve iki katına çıkmasıyla ilgili değildir. Kendiliğinden üremede ise, siz, gerçekte, haploid hücreleriyle, haploid organizmalarıyla başlarsınız, sonra da, başka bir yerden genlere getirmeksizin kromozomları iki katına çıkaran bir yöntem olur. Hücrenin yaptığı şey mitozdur; bu hücrelerin iki katına çıktığı ancak sonrasında bölündükleri yerde gerçekleşen normal bir durumdur. Bu kromozomların iki katına çıktığı bir durumdur, ancak bölünme olmaz, bu yüzden siz haploid aşamasından diploid aşamasına geçersiniz.

Şimdi de kendiliğinden bölünmedeyiz – açıkçası bunu okuyana kadar ben de bilmiyordum. O tanıtır – sperm üremede olgunlaşmamış dişi gametteki pek çok önemli değişikliği teşvik eder, ancak bu onların çoğu için önemli değildir. Dişi bir gamet, elektrik şoku gibi bir sürü tuhaf uyarıcı ile kendiliğinden harekete geçebilir, çeşitli enzimlere veya alkole karşı korumasızdır. Siz çocuklar, büyük bir göreve sahip olduğunuzu düşünün, sadece elektrikli şok cihazlarınızı getirin ve göreceksiniz ki o da hemen aynısını yapacaktır.

Onlar sperm her ne yapıyorsa aynısını taklit ederler, ilginç olan şey, embriyodur – yani bir insan; bu da bir insan üreme biyolojisinin ders kitabıdır. O ayrılmaya, implantasyona, kalp atışı safhasına geçişe, segmentlerin her birinin ve ön uzuvların gelişim aşamalarına dayanabilir. Ömür boyu hapse mahkum olan kişilere tanınan pek çok haklar gibi bu aşama size bunun bir insan olduğunu gösterir, aslında ne şekilde olursa olsun, herhangi bir müdahale olmaksızın gerçekleşebilir.

Sonuçta, bir insanın içinde eşeysiz hayvanlar ve diğer organizmalar vardır, ancak bir insanın içinde, embriyo, fetüs sonuçta ölür, fakat aslında o plasentadaki bir kusurdur, fetüsün kendisindeki değil. Bu oldukça büyüleyicidir. Yine tekrar ediyorum, biyolojinin yaşamla ilgili söylediklerini bir an olsun unutun, biyoloji bunun bir başlangıcı olduğunu söylemiyor ve başlangıç döllenmededir de demiyor.

Kendi kendime bu düşünce zincirini başlatarak, bir başlangıç yaptık, üst seviyeye çıktık ve şimdi de araştırmalara geçelim. Şimdi bunların altını çizdim. İşte buradaki araştırma literatürü. Bu, *Science* dergisi, tüm bilim adamlarının okuduklarından birisi, bunda en son, en mükemmel malzemeler mevcut. Onda bir yayınınız olsun istersiniz, falan filan işte. 2007'den beri çıkmakta ve konusu da yumurta ve spermin oluşturduğu genetik mirastır (germline). İlk aşamada embriyo hücreleri beden olmak ya da genetik miras olmak arasında bir karara varır. Size büyükannenizin içindeki yumurta kesesini gösterdiğimde, gövde ve vücudun yumurta kesesinde kalan ve yumurta kesesi astarını oluşturan hücreler olduğunu söylemiştim ve bunlar, kanımca yumurtayı hazmeden enzimleri üretirler.

Dışarı göç eden şunlar, mikrop hattını oluşturur. Evrim genetik mirasın çok defa bölünmesini istemez çünkü her bölünme bir mutasyon ihtimali getirir. Siz kromozomlarınızı her kopyalamak zorunda olduğunuz durumlarda sıkıntıya girersiniz. Çok çok başlarda, aslında büyükannenizin içinde, genetik miras ayrılır ve onlarca yıl askıda tutulur. Şimdi yine diyorum ki, önemli olan genetik mirasın sürekliliğidir, bu nesillerin devamı için gereklidir, bu her çeşit malzeme demektir ve yine buradadır, her çeşit olay burada gerçekleşir. Bu özel üniteye ki bu sadece bu baskı için özel bir ünitedir, giriş bölümünde geçen üreme bahsi sadece, ilerideki paragrafların birinde geçecektir.

Şimdi, benim size göstermek istediğim ve dikkatinizi çekmek istediğim, bilimsel konuşmaların tüm seviyelerinde de yer alan bu tamamen doğru şeyleri sunmaktan kendim oldukça memnundum, yaşam anne karnında başlamaz. Sonra bundan birazcık geri adım attım ve ne dikkatimi çekti? Oradaki işaret ne? İşaret üreme – döllenen bir yumurta. Dedim ki, aman Tanrım, bu söylemeye çalıştığım her şeyi yalanlıyor; çünkü bu bir çeşit, tüm bu gelişmedeki en önemli şeyin döllenme olduğu anlamını çıkarmaktır.

İlk şoku atlattıktan sonra, ona bakıp diyorum ki, bu bir aldatmaca. Üreme buna benzemez ve biyoloji dersi almış ve bu resimleri görmüş herhangi bir kimse bilir ki, ilk başta çok sayıda sperm vardır, bu şekilde oturan tek bir sperm yoktur, onlardan çok çok fazla sayıda vardır. Döllenmemiş yumurtayı yeşil ve spermi de kırmızı olarak bir araya getirsek çok hoş bir aldatmaca olurdu ve dediğim gibi bu sahte bir resim.

Bilim dünyasında bu tür sahtecilikler yapmamalısınız, çünkü o döner dolaşır sizi bulur, bilim adamları bunu yapmadılar ancak bu dergiler bunu yaptı – bu kitlelere üretilen bir şey – *Science* tüm dünyada milyonlarca satıyor, bu yüzden onların bir sanat bölümü var. Bilemiyorum şunu görebiliyorsanız eğer, fakat bu resim Getty Images tarafından yapılıyor. Getty büyük Getty Images Görselleri, Kolektif Şirketinden birisi, limited şirket değiller, kolektifler. Bu bilim yazarları tarafından konulmadı, makalede bahsedilmedi, yani onu ciddiye almak zorunda değilsiniz.

Ve aslında, bu tür bir malzemeyi elde etmeye çalıştığınızda – sadece iki sayfa ileriye baktım – işte burada, büyütülmüş hali, bunu daha iyi görebilirsiniz. Çekilmiş tam hali ve buradaki düzlüğü görebilirsiniz, burada bu küçük şey, arkaya giderseniz size buradaki düzlüğü gösteriyorlar ve buradaki küçük şeyi. Onlar size tam gösterdiler – istemeyerek, onlar bundan hiç bahsetmezler; onlar size bunu nereden uydurduklarını gösterirler. Onların yaptıkları şey bu görseli almak ve sonra da bir yerlerden kırmızı bir sperm görseli almak, onu üste koymak ve onları şuraya yerleştirmekti. Evet, onun yerleştirilmesiyle ilgili bir şey söyleyecektim ama söylemeyeceğim, tahmin edebilirsiniz.

Bu son küçük kısmın hikâyesindeki ahlaki yönü nedir? Saygın bilimsel dergiler bile bilim adına düşünmediklerinde günlük dile geçeceklerdir; bu onların içinde yaşadığı toplumdur. Çoğalmayla ilgili önemli olan şey döllenmedir, bu yaygın olan bir şeydir; bilimsel bir şey değil ancak bilim adamları ve bilimsel dergiler bile bunu beceremeyebilirler.

Yaşamın ne zaman başladığı ile ilgili bu tartışmanın tam ifadesi, üreme ile ilgili hiçbir bilimsel anlayış olmadığında, yüzyıllar öncesinden gelen kültürel bir aktarımdır. Düşünmek zorundasınız, yaşam ne zaman başlar? Şu anda konu olduğunu bildiğimiz, yaşamdan yaşama aktarılan bir döngü olarak ona alternatif nedir? Hmm o canlı olmayan bir şeyden gelmek zorunda. Yaşamın canlı olmayan bir şeyden geldiğini düşünürseniz, öyleyse bu soru çok doğal olarak oluşur, sonra siz yaşam ne zaman başlar dersiniz? Yaşamın yaşam olmayan bir şeyden geldiğine inandığınızda buna ne isim verilir? Haydi bunu siz lisede görmüştünüz. Bu bir ölüdür –

Öğrenci: kendiliğinden oluşan nesil.

Profesör Robert Wyman: doğru, kendiliğinden oluşan nesil. Onlar ne zaman – hatırlıyor musunuz bunun bir olay olmadığının gösterildiği zamanı?

Öğrenci: Pasteur.

Profesör Robert Wyman: Pasteur ondaki son adımdı. O aslında daha önce geliyor, ilk kişi Francesco Redi idi – önce söylememe izin verin – spontan neslin varlığına insanları düşündürten gözlemler nelerdir? Bir tırtıl ve bir güve ele alın. Bir tırtılınız var ve o bir çeşit organizma, etrafta sürünür, kendini bir kozanın içine koyar ve rastgele

bir zamanda, çok başlarda ve çok sonlarda değil, ama ortalarda bir zamanda kozayı açarsınız, gördüğünüz şey yapışkan madde.

Tırtıl sadece bir tür zarar görmüştür, sadece yapışkan maddeye maruz kalmıştır. Bir süre sonra yeniden bakarsınız ve bu güzeller güzeli kelebek hop dışarı kaçar, bu tırtıla hiç benzemiyor. Bunu yorumlamanın tek mantıklı şekli, gerçekten, tırtılın öldüğü, kendini küçük bir tabuta koyduğu, çürüdüğü ve dağıldığıdır, ancak bu çok besleyicidir ve bu besinin dışında her nasılsa bir şeyler kelebeğe geldi, spontan nesil ve bu, bu konuda inanılan şeydi.

Çürümüş eti alırsınız, kurtların üstünde uçuşan sineği, kurtları nereden bulursunuz? Çürük et, çürük yiyecekler, yani siz bir deney yapıyorsunuz, etrafta dolaşıyorsunuz, yolda bir ölü veya bir şeyler buluyorsunuz. Onların gerçekten geri giden arabaları yoktu sonra ama – bu 1600, 1700'lerin sonlarında o zamanlarda değişiyor. Onlar ölü bir hayvan alıyorlar ve kurtlanıyor. Bu ne şimdi, etrafta bulduğunuz ölü eti alıp bir kavanoza koyup ağzını kapatabilirsiniz, eğer onu çok da tazeyken öldürmediyseniz hemen kurtlanacaktır ve siz hiçbir kurtun çıkmasına izin vermediniz.

Balıklar nereden gelirler? Sığ sulardan, balık tutan pek çok kişi onların çoğunlukla sığ sulardan geldiklerini bilir ve onlar sazlıklarda büyürler yani balıklar sazlıklardan gelirler. Bu çağdan bir eser okuyorsanız -ki bende yok, öyleyse bu konuda azda olsa bir hayal gücüne sahipsiniz, fakat size sulu nefis yiyecekleri anlatan ve yapan pek çok kitap vardır. Kirli bir gömleği etrafa bırakarak ve ağzı kapalı bir kavanoza birkaç buğday tanesi bırakıp 21 gün bekleterek fare yaratılacağının mümkün olduğuna inanılır. Bu bilimsellik bize, kirli bir gömlekten yapıldığında farenin oluşma süresinin 21 gün olduğunu söyler. Bence bazılarınız muhtemelen bu tecrübeyi mezuniyetten önce zaten yaşamıştır.

Küçük bir örnekte göreceğimiz gibi, insan hayatının, ölü olan ve bir çeşit pıhtılaşma olayı olan adet dönemi kanından geldiği farz edilir. Bunun neden bahsettiğini size göstereceğim. Bir böcekten bir insana kadar her şeyde, spontan nesil yüzlerce yıldır gözleyebildiğiniz şeyin en açık yorumuydu, ta ki deney teknikleri yönetimi ele alana ve insanlar bunun doğru olmadığını göstermeye başlayana kadar.

Bundaki ilk gerçek kırılma, 1668 yılı civarında, kelebekler üzerine çalışan ve bunu da çok itinayla yapan Francesco Redi idi. Onlar daha önceleri neşter kullanmamışlardı ve bu yüzden eğer siz kozayı çok keskin olmayan bir bıçakla ayırırsanız, daha çok lapanız – bütün aşamalarda lapanız olur. O bir neşter kullandı, onu kesip ayırdı ve görebileceğiniz şey, başlarda tırtılın içinde kelebeğin oluşum ilkelerini görebileceğinizdir ve böylece tırtılın içindeki gelişimi izleyebilirsiniz. O bu konuda bilim otoritelerine konuşmaya başladığında dünyayı şaşırtmıştı: kelebek çürüyen tırtıldan değil hücrelerden geliyordu – onlar öncesinde hücre fikrine sahip değillerdi fakat tırtılın kendi vücudundan geldiğine inanıyorlardı.

Daha sonra Spallanzani, liseye gittiği dönemlerde, Spallanzani kahramandı- Redi'nin yerine neden oydu bilemiyorum ve o bir sonraki adımı başardı ve bu bir sonraki yüzyıldaydı. 1750'lerde çalıştı, sonunda Louis Pasteur, bunun aynı zamanda mikroorganizmalar için de doğru olduğunu gösterdi. Bu, Pasteur'un tabuta çaktığı son çivi oldu, sadece hayvanlar, bitkiler, hayvan sınıfına giren böcekler değil, aynı zamanda mikroorganizmalar için de…

1800'lerin sonları canlı her şey için spontan nesil fikrinin kaybolduğu yıllardı. Çok daha erken temelleri atılmış ancak kanıtlanmamış olan aşama *omnia exova* idi, her şey bir yumurtadan gelir. Bu, nesil için bir çeşit döngünün her zaman var olmasıdır. Yaşamın bir döngü olduğu hiçbir spontan neslin olmadığını 250 yıldır bilmekteyiz ve döngü içerisinde siz bir başlangıca işaret edemezsiniz, yani bu çok zordur – o bir şeyin işaretidir – her nasılsa kültürün bu döngüye karışmadığı kültürel fikirlerin devamı söz konusudur.

Şimdi eğitimli daha fazla insan, bu konuyu detaylarıyla tartıştıklarında, bunun bir döngü olduğunu anlıyorlar ancak üremenin son genetik – fetusun son genetik yapısını oluşturduğu fikrine varıyorlar ve böylece yasal olarak buna başlangıç noktası olarak işaret edebilir, böyle diyebiliriz. Tabii ki bu doğru değil. Çünkü en ince detayını biliyoruz. İstemiyorum – bu bir üreme biyolojisi dersi değil ancak bir yerlerde, ben (projeksiyon aletiyle meşgul oluyor) aslında zaman geldiğinde – ben bununla ilgili olarak daha sonra konuşacağım. Bu neden yavaş çalışıyor bilmiyorum.

Döllenme esnasında yumurtanın çekirdeği hala diploiddir. Döllenmeden hemen sonra ve az biraz sonra olur, dişi çekirdek son bölünmesine girer ve hangi kromozomların embriyoya dâhil olacağı hangilerinin dâhil olmayacağı tesadüftür. Eğer siz üremeyi yine sperm girişi olarak tanımlarsanız, son genetik yapının oluşmasında son adımlardan birisi – adımın bir bölümü – döllenmeden sonra gerçekleşir.

Ve sonra olsa bile, dişinin iki X'i vardır, fakat her bir hücrede tek bir tane X aktif olacaktır. Yine, bir sonraki aşamada ki bu çok hücreli bölünme zaten olmuştur, her bir hücrede X' lerden birisinin aktifliği biter, temel olarak buruşur ve atılır gider. Son genetik yapı, üremeden sonraki iyi bir zaman dilimine kadar oluşmaz.

Biz bunu Calico kedilerinde görebiliyoruz. Calico kedilerinin böyle büyükçe siyah ve turuncu lekeleri olur. Bizim saçımızda bundan yoktur, saçımız, aklar düşene kadar genelde tek renk olur, ancak Calico kedilerinde, görüyorsunuz, gelişim belli bir noktadadır ve siz lekeleri sayabilirsiniz yani bu kaç hücreden geliyor anlayabilirsiniz, bir hücrede iki takım gen olacaktır.

Birisi melanin yapmak için melanin genini alacak ve onu siyah yapacaktır, birisi bunu kaçıracak ve turuncu leke yapacaktır, bu hücrede turuncu için gen kapanır ve böylece siyah bir lekeniz olur --- turuncuya sahip olan koromozom – tüm kromozom kapatılır ve sizin siyah bir lekeniz olur ve bunda, melanin için gen kapandı ve sizin turuncu bir lekeniz oldu. Lekelerin sayısı, bu gelişme hangi hücrede gerçekleştiğini size söyler çünkü bu lekelerin her biri, olgunlaşmış bir embriyodaki tek bir hücrenin torunlarıdır.

Döllenmeden sonra gerçekleşen genetik şeylerin sayısı oldukça önemli miktardadır. Gelişme hakkında eğitimli insanların inandıkları orta dereceli sofistike şeyler ve bunun ne zaman başladığıyla ilgili bilgiler tamamen yanlıştır. Yaşamın ne zaman başladığı sorusuna verilecek tek bilimsel yanıt, peki ne söyleyebilirsiniz? 4 milyar yıl önce, deniz kenarında veya onun gibi bir yerde biraz balçığın içinde ilk hücre oluştuğunda, yaşam başladı ve o zamandan beri hücreler bölünmeyle çoğalıyor. Bir anlamda, vücudunuzdaki her hücre, bir önceki hücrenin bölünmesi sonucu olduğu için, bir anlamda sizin vücudunuz 4 milyar yıldır canlı demek oluyor. Geçmişte bundan hiçbir şey, hiçbir zaman yok olmamıştır.

Eğer ben bunu mevzu bahis edersem gelişmeyle ilgili gerçekten çok daha ilginç şeyler olur. Oradaki gelişme, çok çok şüpheli bir iştir, yani bu üreme hücreleridir. Bu bir dişidedir ancak dişi hakkında söylediğim her şey bir erkekte gerçekleşmektedir. Anne karnından bu yana olan şey, araştırmacıların sayabildiği üreme hücrelerinin sayısıdır ve onlar 7 milyon üreme hücresine kadar çıktılar.

Yine, doğumdan önce, onlar ölmeye başlarlar. Örneğin, bir kadında, sınıfın çoğunluğu bayan, siz bu potansiyel yumurta sayısıyla doğuyorsunuz – üzgünüm bu kadar çok yumurta ürettiniz, sonra onların çoğu ölüp gidiyor, ve gebelik devam ederken onların çoğu doğumda ölüyor, sonra da onlar ölmeye devam ediyor ve siz seksüel olgunluğa erişene kadar çok çok azı geriye kalıyor.

Biz bunun sizin sahip olacağınız tüm yumurtalar olduğuna ve spermlere de, tamamen aynı olmayan, benzer şeyler olduğuna inanırdık ve belki de hala da inanıyoruz. Son zamanlarda yapılan bir araştırma, temelde bu yumurta hücrelerini üreten hücre çeşidi olan ve etrafta dolanıp duran birtakım kök hücrelerin var olduğunu gösteriyor. Öyleyse, demek ki, sizin yapabildiğiniz bu dönemin arkasından dişiler daha çok yumurta yapabiliyor. Yapay üreme için, yapay üreme klinikleri, şimdi bu gerçekten oldukça taze bir araştırma alanı. Bu kök hücreleri bulabilir miyiz? Kısır olan kadınlara sonradan yumurta hücreleri yaptırabilir miyiz? Bu, potansiyelde bir dizi gerçek düşüş demektir. Siz 7 milyon potansiyel yumurta ile başlarsınız ama yaşamınız boyunca 400 kadar yumurta oluşturacaksınız.

Bu yumurtlamanın neye benzediğidir. Bu bir yumurtalık, uygun bir şey ve bu da yumurta (bir folikül) dışarı çıkıyor ve bu delikanlı – ki tahminimce bu doktor, yumurtayı çıkarmaya çalışıyor, çünkü o, ya deney amaçlı ya da tüp bebek yöntemi için birisine yumurtayı çıkarıyor, bu tüp bebek prosedürü için de onlar yumurtayı alıp enjekte edebiliyorlar, dışarı ortamda üretiyor, dişiye tekrar geri enjekte ediyorlar ve tüm bu harika şeylerin hepsi gerçekleşebiliyor.

Burada, döllenmeden sonra, bu ayıklama işlemi çok yoğun bir şekilde devam eder. Pek çok genetik ölüm var. Şimdi siz üreme olayınıza sahipsiniz, genetik yapıyı oluşturmanın ilk hareketleri gerçekleşti ve onlar çoğunlukla çalışmazlar. O bunu üremeden sonra dışarı atar, sonraki birkaç hafta içinde konseptüslerin (döllenmeden doğuma kadar gelişen yapıların) % 80 kadarı ölür. Bu, oldukça dikkat çekici bir olaydır. Buna hamilelik israfı deniyor ve insanlarda bundan diğer hayvanlardan daha fazlası var ve biz bunun sebebini anlamıyoruz.

Bütün memeliler bu aynı gelişmeye sahiptir ancak bu insanlarda oldukça uç bir nokta ve hiçbir şey yok fakat bunun neden olduğuna dair teoriler var. Bu genelde genetik bir ölüm, bu yüzden ben size bir diploid hücresiyle başladığınızı, yumurta kesesinden dışarı ilerleyen üreme hücresini ve bunun her bir kromozomun iki kopyasına sahip olduğunu anlattım. Açılmış kromozom korkunç büyük bir şeydir, ve o kendi kendini sarıp sarmalamak zorundadır, çift olmak zorundadır, onlar 26 çiftin hepsi çift olmak ve daha sonra onlar güzelce bölünmek zorundadır. Neyse bu, genelde işlemeyen çok karmaşık bir işlem.

Sonuna geldiğiniz şey, her bir şekle giren bir kopya yerine, bu –diyelim ki yumurtada iki kopyaya sahipsiniz, ya da bu sperme sahipsiniz, diğerinde hiçbir kopyanız yok. Olaylar devam ederken, eğer bu noktada iki kopyanız varsa, ve bir sperm tarafından döllenildiyse, sizin üç kopyanız oluyor ve bu hemen her kromozom için öldürücü

oluyor, eğer hiçbir kopyanız yoksa ve bir sperm tarafından döllenilmediyse, bir kopyanız oluyor ve bu da hemen her kromozom için ölümcül oluyor.

Ölümcüllüğün olmadığı tek kromozom, sanıyorum 23'tü (düzeltiyorum 21), Down sendromu kromozomu. Bunun üç kopyasıyla birlikte hayatta kalabilirsiniz ve bu Down Sendromudur. Down sendromu sıklığını bilirsiniz, neredeyse binde bir (800'de 1). Her Triplo için, ki buna Triplo deniyor çünkü bu kromozomun üç kopyasına sahipsiniz, bir anlamsızlık vardır, hiçbir kopyanız yoktur. Spermden sadece bir tane alırsınız. Bu soruna sahip olan eğer spermse, (sadece) birini yumurtadan alırsınız. Bu ölür ve (anormalliklerle birlikte) her diğer kromozom da ölür. Biraz yaşama şansının olduğu yerde ise bir diğer kromozom vardır.

Down sendromu sıklığını alın, bu anlamsızlıktaki, kromozom için onu ikiyle çarpın. Sonra 46 kromozoma kadar – ki burada 23 çift kromozom vardır – üçle çarpın, şimdi sizin elinizde bu gelişmeden doğan, kromozom ayrılmaması anlamına gelen ve döllenmiş dişi yumurta hücresinin ölüm oranı olarak karşımıza çıkan bir rakam vardır. Öyleyse hiç içine giremeyeceğim çok sayıda diğer genetik sorunlar de vardır. Deneysel olarak gözlemlenilmiş, tecrübeyle kanıtlanmış olan şey, gerçek rakamın % 78 olduğudur. Ben % 80 diyorum ancak eğer makaleyi okursanız, konseptüsün % 78 inin genetik ölümden çok daha hızlı bir şekilde öldüğünü görürsünüz. Anne hamile olduğunu bile bilmiyordur çünkü ilk iki haftada henüz bir şey bilemez. Âdeti azıcık gecikebilir, belki hiç gecikmeyebilir de.

Gerçekten ilginç yasal ve dini komplikasyonları görüyorsunuz. Öyleyse, burada, bana daha sonra sorabileceğiniz – eğer bilmek isterseniz – biraz da teoloji ortaya çıkıyor, ancak standart Hıristiyanlar dirilişin vücut içerisinde olduğuna inanmak zorundadırlar. İçinde öldüğünüz tamamen aynı duruma geri dönersiniz. Eğer % 80'i – buna inanıyorsanız – buna yaşamın anne karnında başladığını, bunun döllenmiş yumurta anlamına geldiğini ekliyorsanız, yani embriyoların % 80'i – cennette dirilmiş bedenlerin %80'i bir deney tüpünde olacak demektir, onlar sadece birkaç hücre büyüklüğündedir. Yani o çok ciddi anlamda dini karışıklıkların içine girmiştir.

O yasal karışıklıkların içine de girer; cümlenin ne olduğunu tam olarak hatırlayamıyorum. Bir kadın yol kenarına çekildi, yani bu cümle – o bir otoyolda ve emniyet şeridindeydi, orada arabanın içinde en az iki kişi olmak zorundasınız. O polis tarafından kenara çekildi çünkü arabada sadece o vardı, polis ona bir ceza yazmaya başladı. Kadın, 'Hayır, hayır ben hamileyim, yani bu arabada ikimiz varız,' ve bu ciddi bir mahkemelik durum haline geldi. Eğer birisi yasal olarak bir embriyo ya da fetüsün anne karnına düştüğü andan itibaren bir kişi olduğuna karar veriyorsa, kadının bebek taşımadığı ve araba sürdüğü her seferde, polisler yanlarında hamilelik testi taşımak ve bunu test etmek zorunda kalacaklardır.

Şimdi sonuç – aslında sonuç değil ama bu konuda bir diğer nokta – hamile kalmanın yuvarlak olarak ne kadar sürdüğünü bilen var mı? 5 ay. Bu benim size söylediğim herhangi bir şeyle birleşiyor mu? Eğer konseptüslerin % 80 i ölüyorsa, bu 5'te 4'ünün çıkması demektir. Eğer hamilelik 5 ayda oluyorsa, diğer 4 ayda ne oluyor? Öyleyse bu 4 ay sizin ortalama olarak hamile olmadığınız süre demektir.

Bu kanıtlanmasa da, rakamlar ortaya koyuyor ki gerçekten başka mantıklı bir açıklama olamaz. Bir kadın korunmadan düzenli seks yaptığında, hamile kalmaya çalışsın çalışmasın, her ay hamile kalır, fakat 5 ayın 4'ünde fetüs --- konseptus

erkenden ölür – fetüs erkenden ölür ve kadın bunun hakkında bilmesi gerekenleri bile bilmez. Sonra ortalama olarak 5inci ayda, bir fetüs dışarı atılır.

Yine, yasal anlamda ve dini anlamda, eğer birisi yaşamın anne karnında başladığına inanıyorsa ve bir kadın seks yapıyorsa, bu her ay bir insanoğlunun öldüğü anlamına gelir. Ortada bir ölüm sertifikası olmalıdır. Adli soruşturmanın da olması gerekebilir, fetüs neden öldü, anne alkol aldı mı ya da fetüsün ölmesine sebep olan bir şey yaptı mı? Bu tam insanoğlunun ölümünden o mu sorumlu? Dinen elinizde bir ceset var olurdu, bir anıt kütle; ölümle alakalı her dini şeyi yapmak zorunda olurdunuz. Genel olarak kabul görmeyen bu gerçek, konseptüsün % 80 inin genetik olarak ölmesi gerçeği, yaşamın anne karnında başlaması fikriyle kuşkulu bir şekilde birleşir.

Üremenin tesadüflüğü hakkında konuşacağız. Gördük ki, başlanılan tüm bu yumurtaların içinden, siz doğmadan önce pek çoğu ölüyor ve sonra üreme aşamasına gelenlerden bile çoğu üreyemiyor çünkü pek çok insan her zaman seks yapmıyor. Siz 400'e sahip değilsiniz – yani yumurtladığınızda 400 yumurtanız yok ve seks yaşamınız nasıl olursa olsun, bunlardan çok küçük bir oranı üreyecek, yani ortada büyük bir ölüm olayı var.

Döllenenlerden % 80'i ölür, ve tabii ki siz bu dersten sonra artık farkındasınızdır, tıbbın en modern zamanlarına kadar doğan çocuklar içinde, üçte bir gibi bir oranda, çocuk veya bebek ölüyordu, bu yüzden bu çok çok tesadüfi bir prosedürdür ve tüm aşamalarda eleme olayı gerçekleşir.

Tamam, şimdi sizi olayın başına yaşamın bir döngü olduğu fikrine götürüyorum ve bu elbette bu olaya bakmak için tek bilimsel yoldur. Döngü ne zaman başlar? Siz bile böyle bir şey söyleyebilir misiniz? Bazen döngüye keyfi bir başlangıç koymak gereklidir. En yaygın döngülerden birisi mevsimlerdir, senedir. Sene bir döngüdür, ısınır ve sonra soğur, farklı kültürler yıla başlamak için farklı zaman seçerler.

Bizim kültürümüzde, ocak ayının 1'idir, peki neden ocak 1? Güneşin en düşük noktası olan kış gün dönümüne yakındır, daha sonra 22 Aralık ta güneş yükselmeye başlar. Bir de takvimler çok iyi değildi ve işlerini çok da doğru yapmıyorlardı, Noel ve Yılbaşlarının, ve 22 Aralık ya da 21'inin aynı gün olması gerekir, ancak takvimler bunu yapacak kadar iyi değildiler.

Romalılar bunu 15 Martta yaparlardı, o günlerde öldürülen Julius Caesar'ı hatırlarsınız, onun hikayesini daha yeni okudum. Onlar takvimlerini pek çok kez değiştirdiler fakat dönemlerinin çoğunda o 15 Mart anlamına gelen Ides of March idi. Çinlilerin Yılbaşı zamanı Şubat ayındadır; onlar ay takvimi kullanırlar bu yüzden o çok az devreder. Yahudi Yılbaşısı Eylül ayındadır ve çok az devretsin diye yine bir ay takvimidir. Her kültür yılın başlangıcını oluştururken onu nasıl istiyorlarsa öyle karar verirler.

Bu gelenekseldir, bilimsel bir durum değildir ve kültür her neye karar verirse odur. Benzer olarak, yaşam ne zaman başlar? Farklı kültürler yaşam döngüsü için farklı başlangıç noktalarına karar vermişlerdir. Yaygın olanlardan bir tanesi yaşamın sadece bebek ölüm oranının en kötü olduğu dönemin arkasından başlamasıdır. Birisini bir birey olarak düşünmek istememenizin pek çok duygusal ekonomik yasal nedenleri vardır, ta ki onlar – siz bebeğin canlı kalacağından bir nebze emin olana kadar.

Batı Afrika'nın Nijerya'da yaşayan Fulani halkı arasında, bir bebek bir kişi olur ve doğumdan yedi gün sonra ona isim verilir çünkü bu en son gündür. Yine bebek ölümünün bu günü olarak, Amerika'daki Navajo insanları, çocuğu canlı olarak kabul etmezler ve doğumdan sonra bu, bir çeşit hamilelik dönemi uzantısı gibi, beşik tablosunda yerini korur. O yazılır, beşik tablosunda yerini alır ve anne hala bebeğine gebeymiş gibi düşünülür ve bu çok hoş bir şeydir. Çocuk ilk defa kahkaha atınca, onun bir insanoğlu olduğu ve canlı olduğu düşünülür ve böylece çocuğun doğumunu belirlemek için büyük bir kutlama yapılır.

Bazen ki siz bunu okuyorsunuzdur, doğum ergenlik çağında gerçekleşir. Yeni Gine'nin bazı kabilelerinde, bebek ergenliğe kadar kadınların yanında kalır, erkek çocuklar bile kadın olarak düşünülür, onlar sadece dişidir, erkek ve kız çocukları arasında fark yoktur. Ergenlik çağında, erkekler, erkek çocuğu çalar ve bir doğum kutlaması yaparlar. Bununla ilgili olarak Yeni Gine bölümünde okumuştunuz hatırlayın.

Bir annenin bile, çünkü bu oldukça – Komünist devrimine kadar demek olan geleneksel Çin'de, daha sonrasında değil, bir kadının iki çeşit yaşamı vardır. Okuduklarınızın birinden hatırlarsınız, bir kadına, bir kız çocuğuna isim bile verilmez; 1 numaralı kız, 2 numaralı kız, 3 numaralı kız, bir isimleri bile yoktur, bir çeşit sözde-varlık durumundadırlar.

Çin kültürünün bu bölümlerinde, bir annenin, kız çocuğunun değil, ilk erkek çocuğunun doğumunda yaşamına yeniden başladığı düşünülür. Anne bu esnada yeni bir isim alır ve bir zamana kadar da bir soy ismi olur, ancak oğlunun, onun önceki yaşamındaki isminin ne olduğunu öğrenmesine asla izin verilmez. Niyet, amaç ne olursa olsun, kadının yaşamı ilk oğlunun doğumunda başlar.

Mısırlı kadınla ilgili makaleyi okudunuz; isminin ne olduğunu hatırlıyor musunuz? Om Gad, peki anlamı? Gad'in annesi, yine bakın, onun bir ismi oluyor – bir anlamda ilk oğlunu doğurduğunda yeni bir hayata başlıyor, Gad'in annesi. Farklı kültürlerin çok farklı olması fikri yaşamın ne zaman başlama olayını üzerine alıyor. O bir döngü, bir keyfiyet olduğu için, kültürler, bu döngünün başlangıcı için istedikleri herhangi bir noktayı seçmede mükemmel bir hakka sahipler.

Bir kültürün kendi içinde bile, ben şimdi çoğunluğu tıp insanı olan arkadaşlarımın kültüründen bahsedeceğim, arkadaşlarımın hepsi yaşamın ne zaman başladığıyla ilgili olarak çok güçlü fikirlere sahipler. Doğum uzmanları ve jinekologlara göre, üremelerin büyük çoğunluğu fetusla son bulmaz, anne onun herhangi bir belirtisini göstermez, anne bilmez, vücudunda hiçbir değişiklik yoktur. Vücutla ilgili herhangi bir şeyi test ettiremezsiniz, onlar ilk embriyonun rahim duvarına yerleştiği ve fetüsle anne arasında gidip gelen hormonal işaretlerin olduğu yerde implantasyon (içe yerleştirme) düşünürler. Tam bu noktada, annenin vücudu değişmeye başlar ve bu yüzden onlar bunun başlangıç noktası olduğunu düşünürler.

Onlar 'hamilesiniz' dediğinde, üremeden bahsetmiyorlardır, onların bahsettiği implantasyondur. Bu pek çok tartışmaya da neden olmaktadır. Bunu tanımladığınız yere bağlı olarak bazı – doğum kontrol hapları ve bir takım cihazlar gibi şeylerin üremeden sonra işe yaraması gerekir, ancak implantasyondan önce işe yaramaz. Üremede yaşamın başlangıcıyla ilgili olarak konuşan birilerine soracak olursanız, size bunun kürtaj olduğunu söylerler. Eğer implantasyonda yaşamın başlangıcıyla ilgili

olarak konuşan birilerine soracak olursanız, size bunun kürtaj olmadığını söylerler. İnsanlar bu şeyler hakkında ateşli tartışmalara girdiklerinde bu konu hemen hiçbir zaman can sıkıntısı yaratmaz, onlar sadece başlangıç zamanları ile ilgili farklı tanımlar kullanırlar.

Standart olan başka bir yanıt, Batı tarihinde çok önemli olan bir yanıttır, bu hareket etme yeteneğidir. Geriye gittiğimizde, Aristo'dan başlayarak, ölü ile canlı arasındaki fark, bir şeyin hareket gücüne sahip olup olmamasıydı ve buna da animasyon deniyordu. Kımıldadığınızda canlanıyorsunuz, tıpkı bir çizgi film gibi, bir çizgi film eğlenceli bir kitap veya onun gibi bir şeydeki sabit bir imajdır, sonra siz onu canlandırırsınız ve bu da onların hareket ettikleri yerdir. Muhtemelen 'Hızlı ve Ölü'yü duymuşsunuzdur? Ünlü bir kitap olan *The Quick and the Dead (Hızlı ve Ölü)* deki hareketliliği ifade eder Hızlı ve çok yaygın bir ifadedir. Yani siz ya ölüsünüzdür ya da hareket etmek için güce sahipsinizdir.

Aziz Thomas Aquinas toparladı, bu konu aslında Aristo'dan gelmektedir ve biz bir dakikalığına, Katolik dünyasına geri döneceğiz, canlı olarak hareket etme yeteneği, şimdi biz buna canlandırma diyoruz, annenin fetüsün tekmelemeye başladığını hissettiği andadır. Bu başka bir yoldur böylece siz sahip olabilirsiniz – embriyo yerleştiğinde, embriyo hareket etmeye başladığında.

Neonatoloji uzmanları (konusu yeni doğan bebekler olan tıp dalı) fetüsün yaşama şansı ile çok ilgilidirler. Fetüs annenin dışında hayatta kalabilir mi? Onlar, bunun bağımsız olmayla ilgili bir işaret olduğunu tartışırlar, çünkü annenin dışında yaşayabilmektedir. Anlaşılıyor ki, en hassas şey, ciğerler görevini yaptığındadır. Bir fetüs ya da bebek, akciğerler görevini yaptığı sürece annenin dışında yaşayabilir, yani neonatologlara göre, yaşam, rahmin dışında devam edebilsin diye yeterli ciğer fonksiyonları olduğunda başlar.

Şimdi de nörologlar, ben bir nöro-biyoloğum, şimdi, nörologlar en yakınlardır benim – bilemiyorum benim kalbime, ancak onlar bana yakındır, yaşamın başlangıcının, insanların yapabildiği bir takım zihinsel kapasiteyi kastederek, birinin insan olduğunda başladığı tanımını daima yaparlar. Bu bir motor tepki olabilir, hareket etme yeteneğiyle bağdaştırılabilir, onlar motor tepkilere bakarlar, o beyin dalgaları olabilir, o bir şeyleri algılama yeteneği olabilir.

Nörologların bir değişik bakış açısıyla ki bir dereceye kadar halk arasındaki bir tartışmada yer almıştı. O da, fetüsün acıyı hissettiğinde başlamasıdır, zaten bu yasal durumlar için de yaşamın başladığı andır, onlar bu şekilde algılar. Bu soru üzerine bazı araştırmalar yapılmıştır, çok da berbat olmamakla birlikte, anlatması zordur. Deneysel olarak tespit ettiğiniz şey nedir? Eğer elektrik şoku verirseniz ya da onu yakarsanız ya da bunun gibi bir şey olduğunda, yüzeyde acı alıcılarının oluğunu biliyoruz, acı alıcıları vardır, bunları tespit edebiliyoruz, bunları uyarabiliyoruz ve de kortekse (beyin zarı) çıkana kadarki izlediği yolu biliyoruz.

7. ay ile birlikte, 7. ayın başlangıcında, bu sinir yolları yeteri kadar olgunlaşmıştır, en azından korteks giden bir takım acılar olduğu hakkında bilgimiz vardır. Bu bilgiyle birlikte, bu aşamada korteksin ne yaptığı konusunda hala bir bilgimiz yoktur. O, her türlü tepkiyi almak için hazır olmayabilir.

Yaşamın döngüsünün başlangıcının, döngünün başlamasını tanımlamanın tüm bu farklı şekilleriyle devam ediyorum ve bu, sizin kültürel ya da bilimsel ya da akademik tercihlerinize bağlıdır. Her ne zaman isterseniz oluşturabilirsiniz. Bu isimlerin tamamı eşit derecede yasal ve eşit derecede yasadışıdır. Hiçbiri bilimsel bir soru değildir. Bilim, döngünün tüm aşamalarını size tanımlayacaktır, ancak söylemeniz gereken döngünün nerede başladığıyla ilgili size hiçbir şey söylemeyecektir. Bu bir tavuk ve yumurta sorunudur, gayet basit.

Şimdi elinizde bilimsel olmayan bir soru var. Onunla da ilgili inanılmaz sayıda kültürel farklılık var. Bizimki gibi, aynı kültürün insanları arasında bile konuyla ilgili inanılmaz sayıda farklılık var. Ancak, hukuk cinayeti tanımlamak zorunda çünkü gidip bir araştırma görevlisini öldüremezsiniz, çünkü onlar bana kötü bir not verdiler. Yani hukuk tanımlamak zorundadır bazı – bu noktalardan birini kabul etmek zorundadır.

Burada hukukun elinde çeşitli şeyler vardır. Hukukun istediği, onların sınırları belli olan şey diye isimlendirdikleri şeydir. Bu sınırı geçtiğinizde onu herkes anlar. Fetüsün rahimdeki gelişimi sürekli olduğu için, zamanla ilgili olarak söyleyebileceğiniz bir şey yoktur; bu aşama bir önceki günden farklıdır. Hamilelik süresi boyunca hiçbir konu, herkesin oldu ya da olmadı diye kabul ettiği sınırları belli olan şey olamaz. Onların – bugün sınırları belli olan şey dedikleri doğumdur; herkes birilerin doğum yaptığı zamanı bilir. Size bir dakika içinde bunun çok daha özel olduğu Yahudi Rabbinic kanunundan bahsedeceğim. Bu, üstteki uzuvların yarısının dışarı çıkması, doğumun gerçekleşmesi ve fetüsün bir bebek olması demektir.

Amerika'da şimdiye kadar pek çok mahkeme, doğumun sınırları belli olan bir şey olduğu sonucuna takılıp kalmıştır, herkes bu konuda hemfikirdir. Aynı zamanda bu canlanmayla ilgili makul miktarda dini fikir de vardır, bu bir başkası – en azından anne için – saptanabilir olay. Şimdi dışarıdan bir insan bunu gerektiği gibi söyleyemez, fakat anne bebek canlanana kadar, bebeğin tekmelediğini hissedene kadar hamile olup olmadığını bilemez. O, adet gününü kaçırabilir fakat hamilelik dışında adet gününü kaçırmak için oldukça az sebep vardır.

İlk çıkan yasalardan bazıları ve devam eden kürtaj yasalarından bazıları, sınırlarınızın belli olduğu canlanmayla ilgilidir. Ancak bu noktada, anne bunu herkesten önce bilir. Sonuçta siz kulağınızı ya da elinizi hamile bir kadının karnına koyar tekmeleri hissedebilirsiniz, fakat anne daha önceden bilir. Bu, farklı hamileliklere bağlı olarak, oldukça uzun bir zamandır olduğu için, tekmeler hissedilmeye başlamadan bir, bir buçuk ay önceden itibaren gerçekleştiğinden, çok da iyi bir sınır çeşidi değildir.

Tamam, şimdi biz şu ana kadar yaşamın başlangıcı fikrinin bilimsel bir fikir olmadığı düşüncesine sahibiz, kültürlere göre de oldukça değişken ve biz hala, Batı'da yaşamın anne karnında başlaması fikrinin neden yaygın bir fikir olduğu sorusuna yanıt verememekteyiz. Yine, diğer kültürler farklı fikir çeşitlerine sahip. Elbette kafalarda canlanan şey, o İncil'le mi ilgili, çünkü kültürümüzün çoğunluğu İncil le ilgili fikirlerden kaynaklanıyor. Siz biliyorsunuz – yaşam nedir – İncil yaşamın ne zaman başladığıyla ilgili olarak ne söyler? Bilen var mı? Hiç kimse – Amerika'da bu aşırı tutuculuğun tamamı var ve burada hiç kimse bilmiyor.

İncil'de tanımlanan yaşam döngüsü nedir? Bu edebiyatta yaygın bir konu; her temel edebi eser bunu bilmeli. Topraktan geldik toprağa gideceğiz. Siz, kaçınız bunu

duymuştur? Evet, ya da bazen earth to earth (topraktan geldik toprağa gideceğiz) diye çevrilir, Genesis 2:7. “Tanrı insanı yerdeki topraktan yarattı ta ki tekrar toprağa dönene kadar, bunun dışındaki şeyler için kandırılırsınız, siz topraksınız ve tekrar toprağa döneceksiniz.” Bu yaşamın döngüsüdür. Eğer döngünün bir başlangıcı var ise, Tanrı kaç yaşında Adem’i yarattı? Bunun açıklamasında makul bir şeyler var. Kendi suretinde Adem’i yaratıp, Tanrı’nın sureti – üretilmiş bir yumurta değildir, doğru mu? Tanrı’nın suretinden her ne aldıysanız, aşağı yukarı o bir yetişkindir.

Tabii ki, Âdem meyveyi yememek için emirleri aldı ve sonrasında olanlar ve aniden Havva onun kaburga kemiğinden doğdu, kesinlikle iki hücreli bir döngü değil. Yine, Eski Ahit’te yaşamın anne karnında başladığı ile ilgili İncil den bir fikir olarak nasıl olursa olsun herhangi bir destek yoktur. Yeni Ahit’te yoktur – mesele hiç konu edilmez. Yaşamın ne zaman başladığıyla ilgili hiçbir ifade yoktur. Bu konuya çok uzak olan bazı cümleleri bir dakika içinde sizlere getireceğim.

Çok ilginç. İki büyük Katolik ve ayrıca Hıristiyan olan, çünkü Hıristiyanlar çoğu din adamının atasıdır, Aziz Augustine ve Aziz Thomas Aquinas. Aziz Augustine ilk olarak 300 civarlarında gelmiştir, itiraflarında bu soruyla ilgilenmiştir ve der ki, “Tanrım söyle bana, bebekliğimle başlayan yaşamımın bazı dönemlerinin olup olmadığını söyle bana. Bu dönem annemin rahminde geçirdiğim dönem mi, ben herhangi bir yerde miydim veya herhangi bir kişi? Bunu bana söyleyebilecek hiç kimsem yok, ne annem ne de babam, ne başkalarının tecrübesi ne de kendi anılarım.”

İşte size en büyük Katolik azizlerden ve tabii ki İncil’i okumuş din adamlarından birisi, bunun gerisini ve ilerisini biliyor ve bu cevabı ona söyleyecek bilginin olmadığının da gayet iyi farkında. Sonuç, bunun gerçekten İncil’le ilgili bir şey olmadığıdır, yaşamın anne karnında başlaması fikri İncil’den gelen bir şey değildir.

Bunu azıcık açmak ve biraz geri gitmek istiyorum – bu tür düşüncelere. Kürtajın tarihinin küçük bir kısmına. Tarihte kürtaj geriye gidebildiğimiz en eski zamandan beri bilinmektedir. En eski referans mezar resimlerindeki Mısır hiyeroglifleridir, yani biz çok çok eski medeniyetten bahsediyoruz. İnsanlar yazmaya başlar başlamaz, kürtaj hakkında yazıyorlar. Roma İmparatorluğu’na kadar edebiyatta kürtajla ilgili pek çok ibare vardı ve ona karşı hiçbir kanun yoktu. Romalılar bunu düşünmemişlerdi. Bahsettiğim gibi, Yeni Ahitte bundan hiç bahsedilmiyor ve elbette ki onun yasaklanmasıyla ilgili de hiçbir şey yok.

Yeni Ahit ve Roma İmparatorluğu elbette ki eş zamanlıdır, yani sonuç, kürtaj o dönemlerde çok çok yaygın olsa ve her sınıftan insan tarafından kullanılsa bile, Yeni Ahit yazarları için bir belge yoktu.

Roma döneminin sonunda – bu klasik dönemin sonunda, bu konular hakkında Judeo Hıristiyan düşünme şekli Batı medeniyeti esas dönemine giriyor. Eski Ahit’te kürtajla ilgili açıklayıcı bir pasaj var. Sesli söylemeyelim fakat birileri – en azından bir kişi bu pasajın ne olduğunu bilmeli. Bir, iki, yani bu çok çok az sayıda insan demek. Hepinizin bildiği 10 emir ve hepiniz bu pasajı da biliyorsunuz, fakat ben ona başlayacağım. Bildiğiniz gibi, 10 Emir, Exodus 20’dekidir ve emirlerin altıncısı “öldürmeyeceksiniz” dir.

Bu ne demektir? Bu kanunların tamamı ne anlama geliyor? Bir sonraki bölümde, bu kanunların nasıl yorumlanacağıyla ilgili bir açıklama var. İnsanoğlunun yaptığı bir

takım şiddet hareketleri var ve bunlardan hangileri kabul edilebilir? Siz kölenize vurabilir misiniz? Kölenizi öldürebilir misiniz? Bunu yapabilir misiniz, şunu yapabilir misiniz? Ve orada çok sayıda hukuksallık var. Bu bir cümle, 10 Emir, ne anlama geliyor, onlar – siz, bunları belli durumlarda nasıl yorumlarsınız?

Örneğin, Exodus 21'de, cinayet durumlarında ne yapılmalı? Bir kişi bir diğerine taşla veya yumrukla saldırırsa ne yapılmalı? Bir kişi hizmetçisini öldürürse? Bir kişi bir hırsızı öldürürse? Siz 'öldürmeyeceksiniz' i de içeren 10 Emiri açıklayan yerdeki bu pasajda, tüm bu yorumlar, modern bir kürtajdan çok daha kötü olan bir suçu tarif ediyor.

Modern bir kürtajda, bir kadın, sebep ne olursa olsun, hamile olmayı istemez. Doktora gider ve der ki, 'lütfen doktor, kürtaj olmak istiyorum, hamile olmak istemiyorum ve işte burada 150 veya 200 dolar -- veya her ne maliyetteyse – var, lütfen bunu benim için yapın,' yani bu kadının açısından bir gönüllülük işidir. İncil'deki bu pasaj, çok daha kötü bir durumu, bir erkeğin, kadının isteğinin tersine, onun hamileliğini şiddet kullanarak sonlandırdığı veya bebeğin düşmesine sebep olduğu durumlarda tanımlıyor.

Bu alıntıdır, "erkekler, hamile bir kadınla kavga ettiklerinde ve onun canını yaktıklarında, o bebeğini kaybeder," erkek orada kadınla kavga ediyor, yani O, kocadan çok karısının tarafını tutar, "erkekler hamile bir kadınla kavga ettiklerinde, kadın bebeğini kaybeder, fakat hiçbir yaralama olayının olmaması gerekir, suçlu kişi, kadının kocasının talep ettiği kadar cezaya çarptırılacaktır ve kişi hüküm miktarını ödeyecektir."

Şimdi, bu standart bir Eski Ahit'ten İbranice bir kanun, mülkiyet suçu için kanun. Siz bir suç işliyorsunuz, herkes biliyor – onlar sizin bunu şahıstan çaldığınıza karar veriyorlar. Kurban, bunun için uygun olan karşılığın ne kadar olduğunu öğrenir. Fakat kurban aşırı hiçbir şey isteyemez, yani hâkim kararı aslında onaylamak zorundadır. Eğer hâkim onaylarsa – siz bir şey çalarsınız, ben aynı şeyi geri istiyorum veya on katını istiyorum, ya da her neyse, hâkim onu onaylamadan önce gider, eğer hâkim onu onaylarsa, o ödenilir ve tamam işte.

Bu, eğer fetüs çıkarsa, bir düşük olursa, ancak yaralanma olmamalı, gerçekleşen şeydir, bu sonuçtur. Fakat o devam eder, pasaj, "ancak bir olayın akabinde bir yaralanma olursa siz yaşama karşılık yaşam, göze karşılık göz, dişe karşılık diş vereceksiniz." Kaçınız bu cümleyi duymuştur? Aman Tanrım, bu, Batı medeniyetinde her yerde vardır, herkes bunu bilir, buna *lex talionis (kısas usulü)* adı verilir, pençe yasası gibi bir şey ve bu çok standarttır; bu, cezaya karşılık cezadır.

Bu çok çok ilginç çünkü göze göz, yaşama yaşam diyor, şimdi o bebekten mi yoksa anneden mi bahsediyor? Yaşama yaşam dendiğinde bebek zaten doğmuş oluyor, siz, insanlar azıcık vaktini boşa harcıyor. Yaşama yaşam, göze göz ve peki üçüncüsü nedir, dişe diş; bu sizi doğrudan haberdar eder, bebeklerin dişleri yoktur, onlarda olmayan bir şeydir, bu pasajın üçüncü olarak seçtiği şey, onların fetüsten bahsetmediklerinin açık kanıtıdır, yani bahsedilen annedir.

Bunun ikisinden de bahsettiği çok çok açık – çünkü eğer kadın düşük yaparsa, ancak yaralama olmaması gerekir, öyleyse bu bir mülkiyet suçudur. Siz, özellikle babanın istediği ve onun üzerinde karar sahibi olan bir kişinin, babanın istediği bir şeyi

almışsınızdır. Ancak eğer siz anneye zarar verirseniz, bunu fazlasıyla ödemek zorundasınız. Bu, kürtajla ilgili olarak İncil'deki en açık parçadır ve bahsedilenin annenin hayatı olduğu, annenin yaşamının ve fiziksel sağlığının ne kadar önemli olduğu çok nettir.

İncil'de olmayan fakat onun hakkında bahsi geçen, Yahudi Talmudic Yasası şöyle der, "eğer bir kadın çok fazla doğum sancısı çekiyorsa ve hayatı başka türlü kurtarılamayacaksa, biri onun rahminden çocuğu kesip, parça parça çıkarabilir çünkü onun yaşamı çocuğunkinden önce gelir. Fakat eğer başın büyük bir parçası çıkarıldıysa, ona dokunulmayabilir, çünkü bir kişinin hayatı bir diğerinin iyiliği için bir tarafa konulamaz."

Yine, doğum öncesi için çok aydınlatıcı bir cümle, başın yarısının dışarı çıkmasıyla ifade edilir, annenin yaşamının tek kritik şey olduğunu söyler, fakat doğum zamanı normalden önce geldiğinde, onlar eşittir ve bu durumda siz annenin yaşamını bile kurtarmayabilirsiniz der. Bu ne çeşit bir prosedürü tarif ediyor – ki şu anda bu politik açıdan çok önemli olmuştur?

Öğrenci: kısmi doğum kürtajı.

Profesör Robert Wyman: kısmi doğum kürtajı. Bu, kürtaj karşıtlarının en çok karşı çıktığı prosedürdür. Fakat, işte burada, kürtajdan bahseden İncil uzmanları bir kadın çok sancı çekiyorsa ve yapacak hiçbir şey yoksa, devam eder ve bunu yaparsınız, derler. Tabii ki anne için yapılan bu vurgu tamamen Temyiz Mahkemesi kararında bahsedilen şeydir. Size okumanız için *Roe v. Wade Decision'* ı (balık yumurtası ve sığ suda yürüme kararı) verdim ve yine, ilgi odağındaki annedir.

Hatırlarsınız ki, Roe v. Wade, hamileliği 3 aylık dönemlere böler. İlk 3 ay, ikinci ve üçüncü 3 ay diye… İlk üç ay tamamen annenin dikkatindedir. İkinci üç ay, devlet ona bir takım kontroller koyar ve altıncı ayın sonundaki üçüncü üç ay, devletin bu konuda söyleyecek çok şeyi vardır. Temyiz Mahkemesi Kararı bir çeşit dengedir ve onlar neden yarısı bile olmadan onu bitirme kararı verdiler? Neden üç aylık içinde? Bu muhtemelen yine İncil'den gelen, İncil'le ilgili bir şeydir.

Kürtaj karşıtlarının çok sık kullandıkları alıntılardan birisi, yine muhtemelen siz bunu da bilmiyorsunuzdur, ancak gidip bir kürtaj karşıtı ile konuşabilirsiniz; eğer siz kürtaj yanlısı iseniz – her kim – her ne tarafta olursanız olun – diğer taraftaki bir kişiyle ciddi bir şekilde konuşun. Bu çok – bu her zaman çok aydınlatıcıdır.

Elizabeth'in Yahya peygambere hamile kaldığından bahseden kısım vardır, Mary hamile kalır ve Elizabeth'i görmeye gider. Yahya Peygamber, Elizabeth'in rahminin içindedir, tepinir. Tartışmalarda kullanılan bu kısmı daha önce hiç duyanınız var mı? Yine aynı, sadece bir kaçınız, bu çok çok standart bir şey oldu. O gider – bu Luke'dadır (Yeni Ahitin üçüncü kitabı), "Ve Elizabeth, Mary'nin selamını duyduğunda, bebek onun rahminde sıçradı, bak, senin selamın benim kulağıma geldiğinde, rahmimdeki bebek neşeyle sıçradı."

Rahimdeki bebeğin duyarlı bir insan, tam bir insan olduğu kürtaj karşıtı kişiler tarafından kabul edilir. İlginç bir şekilde hikâye daha fazla bilgi verir. Zachariah, Elizabeth in kocası, şimdi bunlar çok dindar insanlardır ve çok yaşlılar, hiç çocukları

yok ancak Tanrı onların iyiliklerini, Elizabeth'i hamile bırakarak ödüllendirir. Bu, karısının hamile kalamadığı Yakup'un hikâyesinin bir değişik şeklidir.

"o günlerden sonra, karısı Elizabeth gebe kaldı ve 5 ay boyunca o kendini gizledi" … "6. Ayda Gabriel gönderildi …" Mary'e (Meryem) İsa'ya hamile olduğunu söylemek için, ve Cebrail meleği Meryem'e, Elizabeth'in şu anda 6 aylık hamile olduğunu açık bir şekilde anlatır, "Ve bak, senin akraban, senin yaşında olan Elizabeth, o da bir erkek çocuğuna gebe, ve kısır diye adlandırılan o kadının 6. Ayı."

Bu muhteşem, çünkü İncil'in başka hiçbir yerinde hamileliğin aşamalarıyla ilgili bir açıklama yoktur. 6. Ayda özel bir şeylerin olacağını söyleyen bu tekrar, çok tanılayıcıdır.– onlar bunu açık bir şekilde söylemeseler de bu, Temyiz Mahkemesinin neden iki değil de üçe böldüğünün şüphesiz sebebidir. 6. Ay, bu nedenle, bir anlamda, bu İncil metninin bir yorumuyla alakalıdır.

Bu aynı zamanda bilimsel olarak mantıklıdır çünkü bu, fetüsün dıştan gelen uyarıcılara yanıt vereceği zamanla uyum sağlar. Altı aya kadar, eğer anne heyecanlandırılırsa veya bunun gibi bir şeyler, siz ceninin kalp atışlarında bunu tespit edebilirsiniz ve vs. Eğer fiziksel bir çarpma veya buna benzer bir şeyler varsa, siz fetüste bunu tespit edebilirsiniz. Yani 6 ayda bir takım yanıt vermeler bulunur, fetüste devam eden sinirlerle ilgili yanıt vermeler.

Başka metinler de var ve ben onların tamamını okuma paketinizin içine koydum. Kürtaj yanlısı kişilerin, eğer biliyorlarsa ilgilerini çekecekleri Exodus metnini ve kürtaj karşıtı metinler koydum. Hepsini okuma paketinize koydum ve onların tamamını okuyabilirsiniz.

Exodus'ta, kadının kürtajına sebep olan suç durumları hakkındaki bu açıklayıcı metnin haricinde – gerçekten bunun haricinde, İncil'de bu konuyla ilgili başka bir şey yoktur. Fakat din açısından bunun önemi büyüktür. Yani, olan şey, Hıristiyan din adamlarının fikirlerine – özellikle de eski filozofların fikirlerine güvenmek zorunda olmalarıydı çünkü hepsi Roma İmparatorluğu'nda başladıklarında, önemli filozoflardı.

Size bahsettiğim gibi, Aristo fetüs konusunun adet kanında geldiğini kanıtladı ve – fakat bu ilginçti. Akıntı bittikten sonra, yani adet akıntısı kesildikten sonra hamileliğin başladığını düşündü. Yani, bir adet akıntısının olduğu bir döngüde, o "akıntı bittikten ve çoğu akıp gittikten sonra, geriye kalan şey, bir fetüs olarak şekil almaya başlar" der. Kadının adet kanı, bununla birlikte, bunu tek başına yapabilecek kapasitede değildir. O, erkek menisinin uyarıcısına sahip olmalıdır.

Onlar o zamanlarda spermle ilgili hiçbir şey bilmiyorlardı fakat tabii ki meniyi biliyorlardı ve onlar cinsi münasebetin olması gerektiğini biliyorlardı. Ancak meninin ne yaptığıyla ilgili olarak hiçbir fikirleri yoktu. Erkek menisi fetüsün malzemesine katkıda bulunmaz. O fetüsteki kanın gelişimine rehberlik eden şeyin ne olduğunu merak etti, ve düşündü ki, bu pıhtılaşan şeyin şekil almasına sebep olan ve sperm tarafından başlatılan olayda bazı faktörler olmalı.

O, bunun hakkında söylenen Yunanca kelimeye göre – ki sonradan 'ruh' diye çevirisi yapılacak, ruhun Batısal görüşü Yunanlılardan gelir, bu menide gelen her ne ise bunun Aristo'ya ait imajı, meninin olaya fiziksel bir katkısının olmadığıdır, fakat bu bütün olayı organize eder. Bu konuların tekrar kızıştığı zaman olan 1500 1600'lerin

sonlarında, Aristo'nun pıhtısının resimlerinden biridir. Şimdi, bu rahim ve içerde bu şey, tahmin edildiği gibi annenin adet kanı, aşama aşama organize edilmekte bu yüzden siz buradaki organizasyonun çoğunu şu anda göremezsiniz, ancak görebildiğiniz şey oluşmaya başlayan kan damarlarıdır.

Eğer siz fetüsü parçalarsanız, ilk sırada gelen şey plasentadır, plasentanın kan damarlarını çok net bir şekilde görebilirsiniz. Anne, plasentanın yarısına sahiptir ve fetüs da diğer yarısına, bildiğinizi umuyorum, bu besin alışverişinin yapıldığı ve artıkların dışarı atıldığı yerdir. Sonra, tahmin ediyorum ki özünde, siz de biraz görebiliyorsunuz, fetüsün derece derece bir oluşumu var fakat sonuç olarak fetüs, meni etkisi altındaki bu bir çeşit kan pıhtılaşması olarak oluşur.

Bunlar – hepiniz bu hikâyeyi bilirsiniz, yani şimdi biz gebe kalmayı yorumluyoruz. Gebe kalma aslında çok belirsiz bir kelime ve ben onu burada kullanıyorum fakat size Katolik ansiklopedisinin buna ne dediğini okutacak zaman yok ve çok çok karmaşık, düşündüğünüz gibi bir şey de değil. Şimdi biz daha aydın bir şekilde yorumluyoruz – gebe kalmayı biz nasıl yorumluyoruz? Biz onu üreme ile aynı düşüncede kullanıyoruz.

Hanginiz, gebelikle üremeyi ayırt edebilir? Hayır, ben ters bir soru sormayacağım. Üreme özel bugün için geçerli bilimsel bir kavramdır. Gebelik eski bir şeydir, tanımlanmamış bir şeydir, cinsel birleşme olayına ihtiyaç duyar, spermin boşalması gerekir ve bunun gibi şeyler devam eder gider. Bilinmez fakat bir şeyler ilerler ve bu gebelikle sonuçlanır. Üreme diye bugün yorumladığımız şey, geleneksel Batı bakış açısı, geleneksel Hıristiyan bakış açısı olarak genelde düşünülür.

Üreme ne zaman keşfedildi? Spermler ne zaman keşfedildi? Bence siz bunu biliyorsunuz. Adı nedir, keşfeden kişinin, mikroskobu da keşfetti hani? Anthony van Leeuwenhoek, Leeuwenhoek adını duymuş muydunuz? Eminim lisedeyken bunun bahsi geçmiştir. O, küçük mikroskobik hayvancıkları ilk bulan kişiydi, su damlalarını aldı ve --- göletlerden ve ona baktı, etrafta yüzüp duran tüm bu küçük şeyleri gördü ve onları mikroskobik hayvancık diye, küçük hayvanlar diye isimlendirdi. Sonra sperme baktı, etrafta yüzüp duran bu küçük şeyler vardı.

Açıkçası, bunun doğru bir tarih olduğundan emin değilim, baharat ticareti o zamanların öncesinde gerçekten önemliydi, onlar baharata keskin tadı verenin ne olduğunu bilmek istediler. Bu yüzden baharata bakmak için mikroskobu icat ettiler yani görmek için – çünkü taa Orta Doğu'dan baharatı getirtmek, yol boyunca pek çok kez ücret talep eden çoğunluğu Müslüman ülkelerinden onu getirtmek çok pahalıydı ve onlar baharatın sırrını öğrenmek istediler, içinde bir şeylerin olduğunu düşündüler. Bu yüzden ona bakmak için mikroskobu icat ettiler, fakat onun bulduğu şey küçük hayvancıklardı, o neticede sperme bakıyor ve ondaki hayvancıkları görüyor.

Onun yaptığı ne? O, bunu sudaki aynı küçük hayvancıklar olarak yorumluyor. Sperm de aynı şeyden yapılıyor – özür dilerim meni aynı şeyden yapılıyor ve bu spermler, onu yiyip bitiren küçük bulaşkan maddelerdir. Bunlar tıpkı çürüyen bir şeyin üzerinde gördüğünüz küçük delikanlılar gibidirler. Bu bir spermdir, fakat onlar bunun ne anlama geldiği hakkında en ufak bir fikre sahip değillerdi.

Sonra, o daha daha ileride – onlar memelilerde insan yumurtalarını göremediler, hatta memeli yumurtalarını bile – siz tavukların yumurtalarını görebilirsiniz, böceklerin

yumurtalarını görebilirsiniz, onlar çok belirgindir. Balıkların yumurtalarını görebilirsiniz, onlar da belirgindir, fakat bir memelinin yumurtası öyle küçüktür ki görülemez. Aslında o, William idi – zaman zaman onu gören ve onun ne olduğunu derece derece keşfeden başka bir takım gençler de olmuştu, fakat William Harvey, dolaşımı gören – kanın dolaşımını keşfeden bu genç, bir yumurtayı gören ilk kişilerden de birisiydi.

Onlar bir yumurtayı fark ettiler ve bu kan pıhtısını başından atmaya çalışan bir şey olduğunu söylediler, ancak menideki şeyin ne olduğu hakkında hala hiçbir fikirleri yoktu. Spermleri görmüş olsalar bile, orada bir yumurta olduğunu bilmiyorlardı ve bu üremenin memelilerde keşfedildiği 1840'lardan sonraydı, sperm aslında fiziksel bir olaydı ve yumurtayla bir araya gelmesi de fiziksel bir olaydı.

Tüm bunların sonucu, kültürün, bizim kültürümüzün, özellikle de dini kesimlerin, yaşamın anne karnında başladığına inanmasıdır ve bunun bir geleneksel düşünce olduğuna inanırlar. Bu Hıristiyanlığın başlarına kadar ve hatta İncil'e kadar uzanır. Fakat aslında, üreme düşüncesinin tamamı sadece 1840'tan sonraya denk gelir, yani bu çok modern bir düşüncedir, ve tamamı – sonra da ilerlemiştir, bir başlangıcı olan yaşam fikrinin tamamı, herhangi bir bilimsel anlam taşımaz çünkü biz yaşamın bir döngü olduğunu yüzlerce yıldır biliyoruz ve bilmekteyiz.

Daha çok şey var, bu konu üzerine okuyacak çok ilginç şeyleriniz var ve bu konuda okuyabileceğiniz sınırsız sayıda metin var. Bugün benim bu konuda söyleyeceklerim bu kadar.

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
24. Ders Dökümü
23 Nisan 2009

Profesör Robert Wyman: [Video clip] Sanıyorum videodan mesajı almışsınızdır. Bugün son dersimizi yapacağız; aslında dersin başında size küçük bir video izletecektim ama o video doğru bir formatta değildi. Favori bok böceklerimizin çiftleşmesini göstermektedir. Çok grafiksel bir şeydir ve aynen insanlara benzer, ritim ve hareketler aynıdır. Bu dersin vermeye çalıştığı mesaj, bu dersin bütün esprisi şudur: kendi işlerini yapan sineklerle başladık ve kendi işlerini yapan insanlarla bitiriyoruz ve bu ikisi arasından gerçekten değişen çok şey yoktur.

Seks yapma isteği hiçbir zaman değişmemiştir, statü arayışları sekse erişimi belirler. Bunu, bu derste defalarca söyledik ve sanıyorum artık Princeton projesinde ve diğer projelerde konuştuğumuz gibi toplumsal kabul edilebilirliğin, doğurganlığın önemli bir parçası olduğunu fark etmişsinizdir. Yani insanlar kendi doğurganlıklarını toplumda kabul gören normlara göre belirlerler. Çok erkek çocuk sahibi olmanın sağladığı statü yanında büyük bir aile, koruma, siyasi güç ve ekonomik güvenden dolayı size büyük bir statü sağlar.

Sanıyorum size bahsettim; örneğin Bangladeş'te doğurganlığa, dindarlığın bir fonksiyonu olarak bakılır ve bu konudaki faktörlerden birisi belli bir ailenin dindarlığıdır, fakat toplumun dindarlığı daha da büyük bir etkendir. Bu, tamamen toplumun kabul edebilirliği ile ilgili bir şeydir. Bu iş statü işidir-ve doğrudan şempanzelerden gelmektedir. İnsan tüketiminin büyük bir oranı ki daha zengin, oldukça daha fazla tüketirsiniz, statü tüketimi olduğunun pekâlâ farkındasınızdır. Bir Mersedes ile bir Ford'un tek farkı esasen statüyü göstermesidir, vs.

Aynı zamanda şiddetin, gruplar arasındaki şiddetin şempanzeler zamanından beri çok değişmediğini gördünüz. Kadınlara kötü davranılması, şempanzelerde dişilerin dövülmesi, insanlarda kadının dövülmesi gibi şeyler tamamen aynı kalmıştır. Size o videoyu gösterebilirdim, oradan şu mesajı alacaktınız—ve aynı zamanda bunun neden bir biyoloji dersi olduğu, ya da en azından sebebin bir parçası şudur ki burada konuştuğumuz her şeyin temeli şempanze zamanlarımızdan bize geçmiş olan aynı tür davranış eğilimleridir.

Bu en son gördüğünüz videoda ana fikir şudur ki şimdi nüfusla ilgili olarak içerisinde bulunduğumuz durum insanlık tarihi boyunca bir benzeri görülmemiş bir durumdur, hiçbir zaman bu şekilde bir şey olmamıştır. Ayrıca gelecekle ilgili de bir şeyler öğrendik.

Öğrenci: Profesör Wyman, o video ne zaman yapıldı?

Profesör Robert Wyman: Ne?

Student: O video ne zaman yapıldı?

Profesör Robert Wyman: O video ne zaman—tarihi bir yere yazmıştım—Sanıyorum 1990 ve öngörüler—onların öngörülerindeki rakamlar aslında oldukça iyi. Bu yeni bir video değildir ve size öngörüleri göstereceğim.

İşte bunlar BM'nin nüfusun geleceği ile ilgili yaptığı öngörülerdir. Sanıyorum önceki derslerimin birinde, sayısal metotları tartışırken size bunları göstermiştim. A.B.D Nüfus Bürosu'nun öngörüsü az çok bunu takip eder. BM bize değişik ihtimaller gösterir, tam olarak ne olacağını bilmezler o yüzden size gelecek için değişik ihtimaller veririler ve bunları tahmin olarak isimlendirmezler öngörü olarak isimlendirirler. Yani bu şu demektir, eğer X, Y, Z, P ya da Q olursa o zaman nüfusun gidişi şöyle olacak, fakat bunların hangisinin olacağını söylemezler ve herhangi biri de olmayabilir.

Mesela doğurganlıkla ilgili ne olabilir? En muhafazakar öngörü ne diyordur? Geçmişte ne olduğunu biliyoruz, bugün durumun ne olduğunu biliyoruz, gelecek öngörümüzü nasıl yapacağız, doğurganlık aynı kalır mı, artar mı, ya da azalır mı?

Öğrenci: Azalır

Profesör Robert Wyman: Aşağı düşeceğini düşünüyorsun, okey. BM, öngörülerden birisi. Hatırladığım kadarıyla en tutucu öngörüler bugün hangi durumdaysak bu durumda olmaya devam edeceğimizi söylemektedir. Tutucudan kasıt sanırım geçmişte sahip olduklarınızı korumak anlamındadır. İşte bu, o öngörüdür ve doğurganlığın bugün olduğu gibi devam edeceğini söylemektedir.

Buradaki öngörü 2050 yılına kadar olan dönemi gösterir ve doğurganlığın şu an olduğu yerde durması durumunda nüfusun 12 milyar olacağını gösteriyor. Şimdiki nüfusumuz 6.7 milyardır. Şimdikinin tam iki katı olmayacak ve gittikçe hızlı artacaktır. Bu şimdiki duruma göre bir tahmindir. Diğer tahminler doğurganlığın azalacağını söylemektedirler. Bunlar mantıksız tahminler değildir ve sizden bazılarınızın doğurganlığın düşeceğini tahmin etmesinin nedeni doğurganlığın zaten düşüyor olmasıdır.

Bunlar çılgın tahminler değildir fakat doğurganlık ne kadar azalacaktır? BM size ihtimalleri vermektedir. Onların yüksek öngörü diye isimlendirdikleri öngörü doğurganlığın yarım çocuk daha aşağıya düşeceğini göstermektedir. Şimdi bu tahmin 2000 ile 2005 arasındaki ortalama doğurganlığa göre hesaplanmıştır ve yaklaşık 2.8 çocuktur, 2.85 çocuk. Bu öngörüde bu rakamın yarım çocuk daha aşağıya düşeceğini tahmin etmektedirler; yani dünyadaki herkesin ortalamasının 2.35 olacağı öngörülmektedir. Bu halen yenilenme seviyesinin üzerindedir. Bu derece iyimserlikle, yani doğurganlık eğer yarım çocuk azalırsa nüfus artmaya devam eder, şunun kadar hızlı değil, ve 2050'de kabaca 11 milyara ulaşırız ve neredeyse düz bir çizgi olarak yukarıya gider.

Şimdi biraz daha iyimser olup diyebilirsiniz ki doğurganlık tam bir çocuk azalacak ve bunun senaryosu da şuradadır. Bu durumda 1.85'e düşeriz ve bütün dünya yenilenme seviyesinin dörtte bir çocuk kadar altına düşer, yenilenme seviyesi bildiğiniz gibi 2.1'dir. Bu durumda 1.85 doğurganlık oranı yenilenme seviyesinin bir çocuğun dörtte biri kadar altında olacaktır. Bunun olacağını tahmin etmede ne kadar iyimserlik söz konusu olduğuna kendiniz karar verebilirsiniz. Eğer durum bu olursa, nüfus 2050'de 9 milyar olacaktır, yani artmaya devam eder fakat o zamanlarda sabitlenmeye başlayacaktır. Şimdi çok daha iyimse olup, şu tahmini yaptılar, burada doğurganlık bu sefer bu kısa süre içerisinde bir buçuk çocuk azalır ve 1.35'e düşer, bu, yenilenme seviyesinin oldukça altındadır ve bütün dünya ortalamasıdır.

Öngörüler—bunlar BM'nin öngörülerine dair kendi ifadeleridir. Doğurganlığın aynı kaldığı öngörü, doğurganlığın 2.80 ya da 2.85 civarından sabit kaldığı öngörü; Yüksek doğurganlık öngörüsünde şimdili doğurganlık düzeyinden 2.35 çocuk seviyesine iniliyor. Orta: 1.85, 1.35. Ve sonra gerçekten mucize bir öngörü, ani yenilenme oranı öngörüsü var ki bununla ilgili grafik yapmaya gerek görmemişler, burada her bir ülke ani olarak, hemen yarın, doğum oranlarını yenilenme seviyesine çekecektir, ne daha fazla ne da daha az.

Bunlarla ilgili neleri fark etmemiz gerekir? Doğrusu bunlar oldukça keyfi tahminlerdir. Gelecekte ne olacağını hiç kimse bilemez. Hiç kimse gelecekte ne olacağını bilebileceğini söyleyemez ve bu, bunlarla ilgili yeterince bilgili olmadığımızın bir işaretidir. Yani demek istiyorum ki sizlere bilinen temel şeylerin birçoğunu anlattım. Gerçekten tahmin yapacak kadar şey bilmiyoruz.

Dersin başında, ortasında ve sonunda şu soruyu sorduk: doğurganlık neden düşmektedir? Doğurganlığın belirleyicileri nelerdir? Bunlara çok çeşitli yanıtlar verdik. Eğer cevabı kesinlikle bilmiş olsaydık, tahmin yapabilirdik fakat gelecek kolayca tahmin edilebilir değildir. Bunlar öngörülerdir, tahminler değil. Burada çok büyük bir aralığımız var nüfus 8 milyar ile 12 milyar arasında olacak, bu bir belirsizliktir ve çok da uzak olmayan bir gelecekte % 50 artmış olacağız. Burada çok yüksek oranda bilinemezlik söz konusudur.

Sadece en iyimser tahminde, yani şu en sonuncusunda 2050 yılına gelindiğinde nüfus azalacaktır. Diğer bütün öngörüler nüfusun 2050 yılına kadar artacağını ama ondan sonra ne olacağının bilinemeyeceğini ön görmektedir. Orta varyantta, şuradakine orta varyant ismi verilir ve 'orta' kelimesini kullanırlar çünkü basın bunu da kullanır, orta varyant olma ihtimali en yüksek olandır. BM bu tahminlerden hanginin gerçekleşme ihtimalinin daha yüksek olduğunu söylememektedir, fakat siz birini tahmin edebilirsiniz.

Şimdi arttığımız hızla yani 1970'den 2007'ye kadar olan sürede ortalama artış yılda 78 milyondu. Bu senaryoda 2050 itibariyle nüfusun her yıl 30 milyon arttığını düşünürsek ki orta varyant dediğimiz tahmin budur, tahmin de değil de öngörü; nüfus yine de yılda 30 milyon artmaktadır. Bunların iyimser tahminler olduğunu sürekli olarak söylüyorum, bunlardan birisinin doğurganlığın yeniden artacağını söylediğini unutmayın.

Aslında doğurganlıkta bir düşüş olmuştur. Ve daha da düşeceğine inanmak için sebeplerimiz vardır—doğurganlıkta düşüşler oldu ve 2. Dünya Savaşından sonra Dünya genelinde büyük bir gelişme kaydettik. Yani demek istiyorum ki insanlar hayatta kalır, daha iyi eğitim alır, Dünyanın her yerinde, Çin, Hindistan, Endonezya eskiden olduğundan çok daha zengindir, ancak halen fakirdirler ve gerçekten çok fakir bölgeler halen vardır.

Hayatta olmak için bir zaman seçmeniz gerekseydi, fakat kiminle olacağınızı ya da nerede olacağınızı seçemezsiniz, en mantıklı seçim şimdiki zaman olurdu. Çünkü Dünya'daki ortalama insan gidebildiğiniz kadar geriye gittikçe daha kötü, kötü, kötü durumda olur. Şimdi, eğer zengin bir insan olmayı seçerseniz bu belki başka bir hikâyedir. Fakat eğer rastgele bir yere otursanız, şimdiki zamanı seçerdiniz. Yani işler her geçen gün daha iyiye gitmektedir, bu konuda herhangi bir şüphemiz yoktur.

Eğer işler daha iyiye gitmeye devam ederse—şuradaki iyimser tahminlerden birinin olmasını, belki şu eğri değil ama şuradaki daha iyimser olanlardan birinsin olmasını beklemek mantıklıdır. İşlerin neden iyi olmayabileceğine dair çok sebep vardır. Size okumanız için verdiğim makalede, benim yazdığım bir makalenin bölümleridir bunlar, bunlardan birçoğunu listeledim.

Orada listelediğim şeylerden birisi ekonomik çöküştü ve Asya'da 1997'ler civarında olmuş olan nispeten küçük bir ekonomik çöküşten bahsediyorum. Hiç kimse gibi ben de küresel ölçekteki büyük kaostan çıkıp çıkamayacağımızı bilemiyorum. Eğer nüfusun aşağıya düşmesi için ekonomik gelişme gerekli olan şeylerden birisiyse, bu durumda küresel ekonominin ne olacağını kimse bilemez. Ekonomi pekala geriye de dönebilir.

Kökten dincilik bildiğimiz diğer şeylerden biridir. Burada belli bir dinden bahsetmiyoruz, dinin hangisi olduğu asıl önemli olan konu değildir, bu Hıristiyanlık İslam ya da Yahudilik olabilir fakat önemli olan dincilik, dini gelenekleri ne olursa olsun insanların dindar olma derecesidir. İşte farkı yaratan bu sonuncusudur. Kökten dincilik tabii ki A.B.D'de dâhil bütün dünyada artmaktadır. Bir makale okudum Notre Dame Üniversitesi Amerika'daki iyi bir Katolik üniversitesidir ve buradaki rahipler--rahiplerden bazıları Notre Dame'ı kuran ve halen yöneten anlayıştan olan rahiplerden, Başkan Obama bu yılki mezuniyet törenlerine davet edildi fakat üniversite başkanı onu istemedi çünkü Obama kürtajı desteklemektedir.

Bütün dinlerde spektrumun bir ucunda tutuculuk vardır ve sürekli artmaktadır. Gördüğünüz gibi Taliban İslami spektrumun bir ucundadır, güçlüdürler—gittikçe güçlenmektedirler ve sadece Afganistan'da değil şimdi Pakistan'da da güçlenmektedirler. Gazeteleri okuyup okumadığınızı bilmiyorum ama şimdilerde bir bölgesel başkentin kontrolünü ele geçirdiler, Pakistan'ın başkenti İslamabat'a sadece 50 km mesafede, yani sayıları artmaktadır.

İsrail'de Ortodoks Yahudilerin nüfusu doğurganlıkları herkesten çok daha fazla olduğu için daha ilimli İsraillilerin sayısını geçecek duruma gelmiştir. Filistinliler ve İsrail'deki Ortodoks Yahudiler bir bakıma kim daha fazla nüfusunu arttırıp diğerini geçecek diye bir savaşın içerisindedirler.

Bir diğer faktör uluslararası aile planlaması programlarına yapılan desteklerin azalmasıdır. Kesinlikle farkında olduğunuz gibi 1960'larda ve 1970'lerde basın ve eylemci kuruluşlar için çok sıcak bir konu olan nüfus patlaması gündemden düşmüştür. Mesela bizim üniversitedeki Çevre Çalışmaları Bölümü ya da Ormancılık Bölümünde nüfus konularına odaklanan tek bir kişi yoktur. Bu tür dersler esasen başka hiçbir yerde okutulmaz, ya da çok çok az yerde okutulur.

Çevre örgütleri nüfus konularına yaklaşmaz bile ve vatandaşlarından herhangi bir baskı olmadığı için hükümetler aile planlaması programlarına desteklerini azaltmaktadır. Bu destekler diğer birçok iyi programda olduğu gibi büyük ölçüde azaldı ve hükümetlerin karşılaştığı ekonomik zorluklar nedeniyle bunlar daha da azalacaktır.

Öğrenci: Ekonomik sorunlar toplumsal sorunları şiddetlendirmemekte midir ki hükümetler doğurganlığı kontrol etmek istesin?

Profesör Robert Wyman: Çok iyi bir ifade, ekonomik sorunlar toplumsal sorunları şiddetlendirmez mi ki, böylece insanlar doğurganlıklarını daha fazla kontrol etmek isterler.

Öğrenci: Ya da doğurganlığı kontrol etmek hükümetlerin çok daha işine gelir.

Profesör Robert Wyman: söylediğin şey mantıklıdır, fakat bir şekilde bu dertse söylediğimiz her şeyin tersidir. Eğer işler iyi gidiyorsa, eğer insanlar –sadece arazi varlığı hariç—bebek ölümleri aşağı düşerken insanlar doğum oranlarını azaltır. Eğer eğitim fırsatı varsa insanlar doğum oranlarını düşürür. Ülkeler zenginleştiğinde insanlar doğum oranlarını düşürür. Yani Hayır, tam da bunun tersi ve bu dersten bunu almalısınız—yani işler yolunda gidiyorsa iyi şeyler olur.

Doğurganlıklardaki azalmalar, sebep olur demedim, ama sayabildiğiniz her durumdaki iyileşme ile beraber olur. Ekonomi iyi gittiğinde diğer şeyler de iyi gider—1997 Asya krizinde şehirlerde, fabrikalarda, dokumada vs. çalışıp çocuğu olmayan çok kadın vardı. Bunlar işlerini kaybettiler ve köylerine geri döndüler ve tahmin edin bakalım ne yaptılar? Çocuk yapmaya başladılar. Yani bir durumdaki iyileşme doğurganlığı düşürür.

Öğrenci: Bu soruyla ilgili olarak, belki de insanlara geçici olarak doğurganlığı azalttıran şey kısa dönemli ekonomik gerilemedir, daha çok bir şok ve depresyondur.

Profesör Robert Wyman: Okey, mükemmel, onun sorusu, bu kısa dönemli olduğu için, bir depresyondan daha çok bir ekonomik şok oluğu için belki de insanlar geçici olarak doğurganlıklarını azaltacaklardır. Bu mükemmel bir gözlemdir. Ekonomistler bu soruyu gerçekten nasıl yanıtlayacaklarını bilemezler. Bu dersi ilk okutmaya başladığımda dersi bir ekonomi profesörüyle ortaklaşa okutuyorduk ve O, bir şekilde ekonomik determinizm okutuyordu, O, gerçekten buna inanıyordu. O, ülkelerin ekonomik olarak geliştikçe, doğurganlıklarının az ya da çok otomatikman aşağı düşeceğine inanıyordu. Ekonomik gelişmenin en iyi doğum kontrol yöntemi olduğunu düşünüyordu. Size gösterdiğim gibi, o zamandan beri veriler sanırım açık bir şekilde durumun öyle olmadığını gösterdi fakat onun inancı bu yöndeydi.

Sonra Asya'da bu 1997 çöküntüsü oldu ve artık dersi beraber okutmadığım bu profesöre gidip 'peki şimdi Asya'da ekonomik bir çöküntü var, ne olacağını düşünüyorsun?' diye sordum. Dedi ki: 'senin dediğin gibi sanıyorum doğurganlık aşağıya düşecek çünkü şartlar gittikçe kötüleşiyor' ve sen ne diyorsun dedi. Ben şok oldum ve dedim ki, o profesörün adını vermeyeceğim ama dedim ki 'fakat bu senin derste söylediğinin tam tersidir' ve bana söylediği şey 'sanıyorum teori her iki sonucu da içerecek kadar esnektir'di. Ve bunun anlamı teorinin aslında hiçbir şeyi tahmin edemediğiydi. Eğer bir şeyi tahmin ederseniz ve tam aksini de tahmin ederseniz hiçbir şeyi tahmin edememişsiniz demektir.

Yani bunun yanıtını bilmiyoruz. Yani, öncelikle bunun geçici bir ekonomik çöküntü olup olmadığını bilmiyoruz, yani geçici olmasını umuyoruz ama garantisi yok tabii. Neyin kısa dönemli olduğunu ya da neyin uzun dönemli olduğunu anlamak için ki her ikisi de tanımsızdır, gerekli olan veriler yetersizdir; haklı olabilirsin haksız da olabilirsin. Sanıyorum bu konuda kesin bir karar veremeyiz.

Doğal olarak sepetteki her şeyin cehennemin dibini boylamasına neden olacak bir başka şey çevresel çöküntüdür. Çevre kötüleştikçe, eğer her şey tükenmeye başlarsa ve insanlar açlıktan ölmeye başlarsa ya da kaybedilirse—su ya da başka şeyler önce çevre etkilenir, ve belki de ilk önce ne olabileceği üzerinde konuşacağız. Bu durumda her şey çok hızlı bir şekilde geriye gidebilir, bu dediklerimin hepsi tahminlerdir.

Diyorum ki burada tamamen iyimser tahminler var; en yukarıdaki sabit olan hariç bunların hepsi olabilecek iyimser tahminlerdir. Fakat hayır, işlerin tersine döneceği ve doğurganlığın artacağını düşünmek için de çok sebep vardır. Her türlü akla yatkın tahminlere göre en azından gelecek 40 yıl içerisinde nüfusta önemli bir artış olacaktır.

Bu dersi en azından biraz çevreci yapmak istersek bu nüfus artışını çevresel yıkımla, çevrenin bozulmasıyla nasıl ilişkilendirebiliriz? Bu kolay bir soru değildir. İnsan nüfusu ile çevresel yıkım arasında çok fazla değişken vardır ve nelerin nüfus yüzünden olduğunu bilmek gerçekten zordur.

Söyleyebileceğiniz en basit ifade şudur ki insanın toplam çevresel ayak izi, ayak izi bir kavram olup, birisi tarafından kullanıldı, ama hatırlamıyorum. Ayak izi kavramıyla özdeşleşen bir isim var mıdır? Her neyse, bu, bir bireyin, bir şehrin, ülkenin, endüstrinin, ya da ne neyse toplam çevresel etkisine verilen isimdir. Bunu düşünmenin en basit yolu şudur ki çevresel ayak izi insan sayısı ile orantılıdır. Yeryüzünde yaşayan her bir insanın ortalama bir ayak izi etkisi vardır ve insan sayısı arttıkça ayak izi etkisi de artacaktır. Ve bu her seviyede böyledir, her ne tahmin yapmak isterseniz isteyin. Daha çok insan, daha büyük ayak izi, böylece bu oldukça açıktır.

Bu kavram tabii size çok şey söylemez, bu yüzden çok önceleri John Holdren isimli birisi bu düşüncenin biraz daha geniş bir şeklini önerdi ve bu kişi şu an Başkan Obama tarafından Bilim ve Teknoloji Ofisi Müdürü olarak atandı. Böylece en azından şimdi politikacılardan nüfusu düşünen birisinin olduğunu biliyoruz. Holdren bir eşitlik geliştirdi, etki, çevresel etki, bunu parçalara ayırdı ve dedi ki siz sadece nüfusu düşünmek durumunda değilsiniz, fakat bu nüfus ne kadar zengindir, zengin ve fakir insanlar arasında bir fark vardır. Peki söz konusu toplumdaki teknolojik seviyeden ne haber?

Biliyoruz ki zengin insanlar fakir insanlardan çok fazla tüketim yaparlar ve bunun adına refah diyoruz. Yeryüzündeki zenginlerle fakirler arasında, ne kadar fakirleri ya da ne kadar zenginleri ele aldığınıza bağlı olarak yaklaşık 40 kat fark vardır. Bu rakam aslında her şey olabilir, fakat 40, akılda tutulabilecek mantıklı bir rakamdır; yani refah önemli bir faktördür. Nüfusun sahip olduğu para miktarı. Ve teknoloji, yani bugünlerde eğer bir ormanı yok etmek istiyorsak buldozerler ve bıçkı makineleri kullanırız ve bunlar bir seferde 40 foot ağacı kesebilir. Açıkça bu teknoloji size bir taş balta ya da nacakla ağaç kesmeye göre çok daha büyük bir etki yaratma fırsatı verir. Teknoloji seviyesi bir kişinin yapabileceği yıkımın çok çok daha büyük olmasına sebep olabilir.

Dikkat etmeniz gerekir ki—bu görüş IPAT ile sembolize edilmiştir. Çevresel etki, nüfusun, refahın ve teknolojinin çarpımı ile elde edilir. Aklınızda bulundurmanız gerekir ki bu bir totolojidir. Totoloji demek her zaman doğru olan bir şeydir, bu eşitlik her zaman doğrudur ve bunu görebilirsiniz—burada nüfusu insan sayısı olarak, refah

kişi başına düşen gelirdir yani bir kişinin sahip olduğu dolar miktarı ve teknoloji harcanan her dolar başına etki olarak güzel bir şekilde ifade edilmiştir.

Bu terimler bu şekilde ifade edilir ve bu şekilde ölçülür ve burada dikkat ederseniz çarpmaya geçerseniz insanlar insanları dengeler, para parayı dengeler ve eşitlik, etki eşittir etki şeklinde olur. Bu gerçek bir eşitliğin işaretidir, doğruyu bulma—totoloji, yani her zaman doğrudur.

Örneğin size şunu göstermeliyim, bu *Science* dergisinden standart bir tablodur, onların nüfusla ilgili hikâyelerinden birisi. Burada ne yapıyorlar: çevresel etki, işte ilk şey, dolar başına etkiyi listelemişler. Bu durumda onların ilgilendikleri etki karbon etkisidir. Bu yüzden onlar karbon bütçelerini konuşuyorlar, bunun için bütçe kelimesini kullanırlar ve her bir dolar başına hesap yaparlar. Onların vereceği küresel rakam budur, fakat bunu Amerikan doları cinsinden hesaplarlar. Dünyada herhangi bir şey için harcanan bir dolara karşılık ne kadar karbon kullanılır? Yani dolar başına kilogram cinsinden karbon, şimdi bu yaklaşık bir çeyrektir ve zaman içerisinde belli bir miktar artmıştır ama çok değil, biraz iyileşmiştir. Burada rakam ne kadar küçük olursa o kadar iyi demektir çünkü bunun anlamı her bir dolar için satın aldığınız şeyleri yapmak için daha az karbon kullanılmıştır. Çevresel etkiler konusunda bu şekilde düşünmek artık standart bir hale gelmiştir ve bu tür düşünmekten kaçamazsınız.

Bununla ilgili gerçekten önemli olan bir şey, insanların her zaman hatalı yaptıkları bir şey çarpan etkisidir. Yani siz nüfusu ve refahı toplamazsınız; ayrıca teknoloji fakat bunları çarparsınız. Çok önemli bir kitap vardır, sanıyorum adı *Something New Under The Sun*'dı, Yale bunu yazan kişiyi çevresel tarihçi olarak işe almaya çalıştı. O, bu faktörleri ekleyerek her türlü yanlış hesaplamalar yapıyordu ve diyordu ki refahın artış oranı çok yüksek ve nüfus artış hızı çok fazla, dolayısıyla bunlardan biri diğerinden daha önemlidir; tamamen anlamsız şeyler söylüyordu; çünkü O, kişi başına olan her şeyin toplam nüfusla çarpıldığında küresel etkiyi vereceğini fark etmemişti.

Küresel etkide siz toplam etkiyle ilgilenirsiniz, karbondioksitin toplam miktarı, benim havaya ne kadar karbondioksit verdiğimle değil, altı, yedi milyarımızın toplamda ne kadar karbondioksit verdiği önemlidir.

Şimdi bu eşitlik basit görünür ve her zaman doğrudur ve istediğimiz ölçüde kolay anlaşılır değildir, çünkü insanlar totolojik gerçeklerin ötesindeki şeyleri doğru olarak kabul eder. Anlattığım gibi, bu size nüfustaki artışın her zaman kötü olduğunu düşündürür, bu çevresel etkiyi her zaman arttırır; refahtaki artış da her zaman kötüdür çünkü bu da etkiyi her zaman arttırır, teknolojideki gelişmeler de her zaman kötüdür çünkü bu da etkiyi arttırır. Böyle düşünmek doğru değildir.

İnsanlar zenginleştikçe, refah arttıkça, insanlar gelirlerinin daha fazla bir oranını çevresel sorunlar için harcama eğilimindedir. Yani eğer iyi bir eviniz, iyi bir arabanız, iyi bir okulunuz ve güzel elbiseleriniz varsa temiz hava solumak isteyeceksinizdir, yeşil şeylere bakacaksınızdır ya da yürümek için bir park isteyeceksinizdir. Yani aslında zengin insanlar çevre sorunları için fakir insanlardan daha fazla para harcarlar. Yani refah her iki yönde de çalışır ve bunu hatırlamak önemlidir.

Ancak biraz geride durup, şu soruyu sormak zorundasınız, iyi de dünyada artan refahımızın ne kadarını çevre için harcarız? Onun çok az bir kısmını harcadık,

aslında refahımızın büyük bir kısmını çevreye daha fazla etki yapmak için harcadık ve bu konuda çok az bir gelişme kaydettik. Yani görülebilir bazı şeyler var, Amerika'da nehirler, bu bakımdan zengin bir yeriz, akarsular gerçekten, birçoğu temizlendi, kirli hava temizlendi, yani bazı görünür alanlarda iyileşmeler kaydettik.

Dünyanın geri kalanlarına da eşya ürettirerek buraya getirtmek suretiyle ya da ormanlarını keserek kerestelerini almak yoluyla çevre sorunlarımızdan önemli bir kısmını ihraç ettik ve Japonlar ve Çinliler de aynı şeyi yaptı.

Teknolojiyle de aynı durum söz konusu, bu her zaman tek yönlü olarak çalışmaz. Evet, teknoloji biraz kömür çıkarmak için bir dağı patlatmanızı sağlayabilir. Bu Batı Virginia'nın korkunç resimlerini vs. görmüşsünüzdür, orada ağaçlarla kaplı az çok güzel bir dağ yok oldu ve o dağ tamamen cürufla kaplanarak akarsuları kirletir ve asitleştirir ve korkunç şeyler yapar, böylece bu çirkin parçalanmış arazi kalır. İşte teknoloji bunu yapar.

Fakat teknolojinin gelişmesi de bir faktördür. Bu, bakırın çıkarılması ile başlar; bakır telleri fiber optikle değiştirdiğinizde, ki bunlar camdan yapılır, cam kumdan yapılır ve kum elde etmek çok büyük çevresel yıkımlara neden olur. Yani bu çevresel bir gelişmedir ve bunun birçok örneği vardır. Yine sormanız gerekir—arabalar—şimdi daha az yakıt kullanan arabalar yapma konusunda bir baskı vardır. İyi tarafı gerçekten daha az yakıt yakan arabalar yapılmaktadır, aynı kilometre başına daha az yakıt kullanmaktayız, çok çok az değil ama biraz az.

Teknoloji size yardımcı olabilir ve tekrar standart soru geçen 20, 30, 40, 50 yıldaki ya da ele alacağınız herhangi bir zaman dilimindeki teknolojik gelişmemiz bizin daha fazla çevresel yıkım yapmamıza mı yoksa onun daha büyük bir oranını kullanarak çevreyi iyileştirmemize mi sebep olmuştur. Çevreyi kullanmadaki etkinliliğimiz konusunda işler daha iyi hale gelmiştir ve yanıt: ne olup bittiği hakkında herhangi bir şüphe yoktur.

Şurada görüyorsunuz, tekrar bu biraz daha CO_2 grafiğidir, şurada havaya verilen CO_2 kaynakları var ki bu, küresel ekonomide ne olup bittiğine dair çok iyi bir indekstir. Gördüğünüz şey arazi kullanımıdır, yani arazi ormansızlaştırma ve kereste için ağaç kullanımı vs. yoluyla CO_2 kullanımına etki yapar. Arazi kullanımı çok fazla değişmemiştir.

Şu çizginin kalınlığı zaman içerisinde aynı kalmıştır, yani arazi kullanımındaki değişim havaya eskiden olduğu ile aynı miktarda karbon salmaktadır. Üzerinde durmamıza gerek olmayan başka küçük emisyonlar da vardır fakat fosil yakıt kullanımı durmadan yukarı, yukarı, yukarı çıkmıştır. Bu, refah ve teknolojimizin dengesi ne olursa olsun, şuradan görebilirsiniz ki gelirimizi çevreyi iyileştirmek için ya da bozmak için kullandığımız kaynaklar arasındaki dengedir. Eğer zamanımız olursa bu slayta geri döneceğiz.

İlk faktör olan verimlilik anlamında, ilk faktör değil, her bir karbon kullanımına düşen Dolar miktarı ki işte şurada. Aslında dolar başına karbon kullanımı oldukça ilginçtir; bu rakam gittikçe düşmektedir. 1970'de her harcanan her bir dolar için bir kilonun üçte biri kadardı, yani karbon, böylece eğer bunu CO_2 dan hesap etmek istiyorsanız bunu neredeyse 4 ile çarpmamız lazım çünkü karbon, CO_2 molekülünün dörtte biri

kadardır. Şimdi biliyoruz ki harcanan her bir dolar için atmosfere yaklaşık 1 kilogram karbon veririz. Yani alış-verişe gittiğiniz her seferinde 1 dolar harcadığınızda satıcıya işte bu benim atmosfere verdiğim 1 kilo karbondioksittir deriz. Bu, bu konular hakkında düşünmenin çılgınca bir yolu değildir.

Şimdi insanları endişelendiren şey bunda önemli bir düşüş olmuştur; ancak öyle anlaşılıyor ki bu, insanların düşündüğünden daha da önemli bir şeydir. Düşme oranı şurada, bu karbon kullanımının verimliliğidir ve yaklaşık yılda % 1.3'tü. Bu artık düşmemektedir ve şu devam ediyor gibi görünmektedir. Şimdilerde yılda % 0.3 ile % 3.3. yukarıya gitmektedir, yani öyle görünüyor ki—biz kolay elmaları aldık, denildiği gibi alçak dallardaki meyveleri, karbon verimliliğimizi arttırmada gelişme kaydetmiştik ama şimdi yeniden durum kötüleşiyor olabilir.

Bütün bunlar nasıl düşüneceğimiz hakkındadır—bunlar nüfus ve çevresel etki ilişkisini sayısal yöntemle ifade etmenin yollarından biridir. Nüfus ve çevresel etkileri düşünmenin daha çok çok başka yolları da vardır. Bunlardan birisi insanların yeryüzündeki neredeyse her habitata yayılmış olmalarıdır. Bunun neredeyse hiçbir sınırı yoktur, bu yüzden size bazı sınırlandırıcı—uç örneklerini anlatacağım.

Neler oluyor? Bu, Mathus'un bahsettiği bir şeydir. Malthusun söylediklerini anlatmıştık; O, İngiltere'de 1800'lerde yaşadı ve o zamanlar nüfus artmaktaydı. Ne yaptılar? Çiftlikler vardı, en iyi topraklar zaten işleniyordu, fakat çiftçilerin sayısı arttıkça, yeni çiftçiler iyi olmayan, marjinal arazilere doğru yayılmaya başladı.

Onun düşündüğü şey şuydu ki eğer azalan verimler ilkesi diye bir ilke vardıysa, yani iyi topraklarda çiftçiler vardı, bunların her biri çok üretebiliyordu ve üretim oldukça iyiydi. İngiltere fakir bir yer değildi. Nüfus arttıkça daha kurak arazilere doğru yayılmak zorunda kaldılar, daha bataklık arazilere, tepelik arazilere ve çiftçi başına olan üretim, bu yeni çiftçiler için özellikle daha kötü arazileri alanlarda az olmaya başladı. Toplam üretim artarken, hatırlayın Malthus toplam üretimde çizgisel bir artış öngörmüştü, yeni çiftçilerle beraber üretim arttı ama nüfus da şu şekilde arttı.

Her bir yeni çiftçi eskilerden daha az ürettiği için, bunlar eski çiftçilerin kullandığından daha kötü araziler kullanıyorlardı, ortalama üretim azalıyordu. Bu, bütün tarih boyunca olan bir şeydi. Doğal olarak insanlar eğer seçenekleri varsa, kalabalık değilken, etrafta kimsecikler yokken en iyi arazileri seçiyorlardı, yaşamak için en kolay arazileri. Sonra insanlar o kadar iyi olmayan arazilere yayılırlarsa ne olur?

Size göstereceğim resimler Nijer'dendir Sahel'de, sahra Çölü'nün hemen güneyinde, aslında Sahra Çölüne bitişik ve şu Nijer'de, Azawakh denen bir bölgedir. Çok büyük bir bölgedir çünkü orada kimse yoktur, hemen Sahra'nın kenarında çok büyük bir yerdir. Nüfus 50.000'dir. Kurak mevsimde bütün bu büyük alanda sadece iki tane kuyuları vardır, bütün bu 50,000 kişi için sadece iki su kuyusu ve bunlardan da sadece birisi düzenli olarak çalışır.

Yağışlı mevsimde o ülke işte böyle görünür. Gördüğünüz gibi, su yoktur, toprakta hiçbir şey yetişmez, ağaçlardan bazıları hayatta kalabilir, otlar burada yaşayamaz, bunlar çok küçüktür ve çok su kaybederler ve yok olurlar. Esasen ağaçlar su depolayarak uzun kuraklık dönemini atlatabilirler, böylece bitki örtüsü olarak sadece bazı çalılıklar vardır.

Nemli mevsimde çok mutlu olurlar, çok suları olur, çok su içerler, fakat sahip oldukları su miktarı budur ve insanlar her şey için bu suyu kullanırlar. Hayvanlar, hayvanları arka planda görüp-göremediğinizi bilmiyorum, hayvanlar da buradan su içer, burada serinlerler ve işte burada kızlar bu suda yıkanıyor. Bu yılın iyi zamanıdır ve onlar yaşamak için bu suya bağımlıdırlar.

Kurak mevsim 9 ay sürer. Biraz yağmur yağar, fazla değil ama üç ay boyunca biraz yağar ve sonra kurak mevsim gelir ve 9 ay sürer ve çocukların işgücü değeri işte budur. Bu genç kızlar kullanılabilecek olan iki kuyudan birine nerede yaşadıkların bağlı olarak 50 kilometreden fazla yürüyerek ulaşırlar ve yürümek zorundadırlar—motorlu ulaşım söz konusu değildir. Yaklaşık 50 km yürürler ve geriye, eve ancak ailede herkese günde sadece 1 bardak içecek kadar su getiriler. Hatırlayın, bize eskiden her gün 8 bardak su içmemiz gerektiği söylenirdi ama şimdi bunun bilimsel olmadığı anlaşıldı. Onlar bu suyun sadece sekizde biri ile yaşarlar.

Şimdi kendi kendinize sorarsınız, insanlar neden böyle terk edilmiş yerlerde yaşarlar? Bu hayat çok zor ve çok sefil bir hayattır ve yanıt nedir? Çünkü daha iyi yerlerde halen başkaları yaşamaktadır. Eğer bir çeşit antropoloji çalışması yaparsanız, neredeyse her zaman bu kabilenin eskiden çok daha iyi bir arazide yaşadığını görürsünüz. Bazı kabileler çok nüfuslanmıştır, güçlenmiştir, o ya da bu şekilde daha hiddetli olmuştur ve bu kabileler bunlar tarafından daha iyi topraklarından, orijinal ana yurtlarından daha marjinal arazilere sürülürler. Şimdi yüzyıllardır burada yaşıyor olsalar da bir bakıma bu onların kendi seçimi değildir. --*The War Before Civilization* isimli kitaptan size bazı okumalar verdim, bu kitap bütün bu şiddeti hesaplar ve daha güçlü kabileler tarafından bu marjinal arazilere itilen bu topluluklardan bazılarını anlatır, bunun bir çok örneğini size verir.

Tabii ki bunun en büyük, modern zaman örneği Amerika'dadır, Avrupalı yerleşimciler, Amerikan yerlilerini çok kötü arazilere doğru ittiler. Çerokileri Kuzey Karolina'daki güzel, verimli tarımsal arazilerden yarı kurak Oklohama'daki arazilere gitmeye zorlamanın ya da Apaçileri ve çeşitli yerli grupları çöle doğru itmenin hikâyeleri buna örnektir. Şimdi gidip Amerikan yerlilerinin Navajo rezervasyon kampında ne kadar sefil olduklarını görebilirsiniz ve şunu sorarsınız: Aman Allah'ım, bunlar neden burada yaşamak istiyorlar?

Burada kuraklıkla ilgili konuşuyoruz ve insanların susuz yaşamaları imkânsızdır ve buralar yaşamın sınırlarıdır. Fakat çok nemli olan yerlerde—hatırlayın Bangladeş'le ilgili okudunuz orada çamur düzlüklerinde yaşıyorlardı ve Muson mevsimi geldiğinde su seviyesi yükselir ya da sel gelir ve hepsini süpürür. Bu insanlar aslında burada yaşamayı seçmediler, başka yerde arazi yoktu ve burada ne yapabilirlerse onu yapacaklardır. Kutup buzulunun üzerinde yaşayan Eskimolar, gerçekten tamamen buzul üzerinde yaşayan ve toprağa basmayan Eskimolar vardır.

Bu çok marjinal şartlarda yaşayan insanları düşündüğümüzde, oraların özelliklerinden birisi kıtlıklardır; bu bölgelerde yaşayan insanlar sıklıkla kıtlıkla karşılaşırlar. Bildiğiniz gibi şu an çok büyük bir kuraklık var. Afrika'nın bazı bölümlerinde çok şiddetli kuraklık söz konusudur. Kaliforniya'da şiddetli kuraklıklar yaşanır, Colorado Akarsu havzası kuraklık yaşar. Yani bu olduğunda, insanlar çok büyük bir sorunla karşılaşırlar ve kolayca açlıktan ölebilirler ve bazı gelişmiş ülkeler

onlara yiyecek gönderebilir ya da göndermez ve oralara yiyecek göndermenin kendi içerisinde sorunları vardır.

Bu her zaman çevresel değişkenliklere ve klimatik sorunlara bağlanır. Hiç kimse asla şu soruyu sormaz: bu insanlar neden yaşanılması inanılmaz zor olan bu arazilerde yaşarlar? Yani bu bölgelerin ekolojisinin bir parçası olarak sıklıkla kuraklığa maruz kalacaksınız ve bazen bunlar yıllarca sürebilir ve çok şiddetli olabilir. Kaliforniya'daki kuraklık yıllarca sürmektedir.

Çevredeki her şey, nüfus ile çevre ilişkisi döngüseldir. Yani insanlar çevreyi etkiler ve çevre geri döner ve onları ısırır, onlara geri döner. Su anahtar unsurlardan biridir ve çevresel sınırlara ulaşıldığında ilk ortaya çıkacak olan budur; bu kesinlikle tatlı su olacaktır. Bununla ilgili kolaylıkla elde edebileceğiniz çok bilgi vardır, bu bilgiler gizli falan değildir. İnsanların kullandığı suyun, tatlı suyun iki kaynağı vardır. Tuzlu suyu ayrıştırabilirsiniz fakat bunun için harcadığınız enerji çok pahalıdır ve eğer bir petrol kuyusu üzerinde oturan bir Arap değilseniz bunu mantıklı bir şekilde yapamazsınız.

Yenilenebilir su vardır ki bu yağmur suyudur. Yağmur yağdığında bu yenilenebilir sudur. Su döngüsü vardır ve su yukarı atmosfere gider ve oradan yağmur olarak geri gelir. Böylece yenilenebilir su sonunda akarsulara gelir ve o ya da bu şekilde akarsulardan alınır. Ayrıca çıkarma vardır, su çıkarmak kömür çıkarmak gibi bir şeydir; toprağı eşersiniz ve oradan suyu çekersiniz. Dünyanın birçok çiftlik bölgelerinin büyük verimliliği bu tür yer altı sularından gelir. Amerika'nın Orta Batısı özellikle de daha batıya doğru gidildikçe yeterince yağış almadığı için yer altı suyu kullanırlar.

Muhtemelen bizim Orta Batı'da yer altı suyu kullanılmasının sebebinin Ogallala Akiferi olduğunu duymuşsunuzdur. Ogallala daha önce orada yaşayan bir Amerikan yerli kabilesinin adıdır ve oradaki akifer onun adını taşır. Batıda bütün çiftçiler aşağıya bir boru sokarak oradan su alır. Bir bilim adamı olarak her zaman bu tür işlerin nasıl, nerede, neden olduğunu düşünmek zorundasınız ve çocukken artezyen kuyularının, yer altı kuyularının nasıl, nerede oldukları hakkında yazılar okuduğunuz için bunların nasıl nerede olduğunu düşünürsünüz ve kendinize şu soruyu sorarsınız: Nasıl olup da su, kayaların içerisine girmiştir?

Sebep suyun oraya sızmasıdır. Ogallala akiferi aslında en son buzul çağında buzların erimesinden gelen suların sızması ile oluşmuştur. Öyle görünüyor ki en son buzul çağının en soğuk zamanları 18,000 yıl önceydi ve buzulun yavaş yavaş erimesi 8,000 yıl aldı ve 10,000 yıl öncesine kadar erime devam etmiştir, bunlar yaklaşık rakamlardır. Buzul 8,000 yıl boyunca eriyordu, yer çok ıslaktı ve su sızdıkça sızıyordu. Kayaçlar hiçbir zaman tam aralıksız değildir, bir yerlerde her zaman küçük bir çatlak vardır ve su buradan yavaşça sızarak içeriye gider. Kayaç eridiğinde orada mağara oluşur herhangi bir boşluk oluştuğunda buralar suyla dolar.

Eğer evinizin çatısına hiç dikkat ettiyseniz, bilirsiniz ki siz ne yaparsanız yapın su çatıya sızar. İşte bu o akiferleri doldurmak gibidir. O buzul çağının ne zaman başladığını bilmiyorum, hatırlamıyorum ama akiferi doldurmak 8,000 yıl zaman almıştır, fakat bu daha önce orada 10,000 yıl boyunca bulunan buzula bağlıdır. Yani biz burada kısa dönemli kaynaklardan birisi hakkında konuşuyoruz, bu kaynağın

oraya dolması yaklaşık 20,000 yıllık bir zaman almıştır. Şimdi biz on yıllardır o suyu oradan çekmekteyiz ve su hızla azalmaktadır.

Bazı slaytlar vardı ve benim bugün biraz geç kalmamın sebebi bu sabah o slaytları bulamamamdı, dün onları çıkarmıştım ama sonra nereye gittiler, bulamadım; bu yüzden onları gösteremiyorum ama bu slaytlar ilginç şeyler gösterir. Eğer bu akiferin üzerinde otururseanız altınızda kayaç ve su vardır. Suyun hacmi küçülemez bu yüzden kayacın içini doldurur. Buradan suyu çektiğiniz zaman o zaman orada bir boşluk oluşur ve bu durumda ne olur? Taş parçalanmaya ve düşmeye başlar. İşte bu durumda üzerine oturduğunuz arazi kayar.

Bulamadığım o resimlerde Houston, Teksas'tan bir çiftlik resmi vardır, orada bir pompa vardır, beton bir zemin üzerine inşa edilmiş bir pompa ve arazinin nerede olduğunu bilirsiniz, birkaç metre aşağıda, toprak çekti ve çöktü. Göstermek istediğim ikinci resim ise buradan çok uzak olmayan Teksas Galveston'dandı, yine sulama yüzünden arazi çökmüş, ancak burası okyanusa yakın bir yerdir ve okyanustan tuzlu su gelerek burayı kapladı ve eskiden verimli bir tarım arazisi olan bu alan şimdi Meksika Körfezi tarafından kaplandı. Sen o bölgeden misin? Konuyu biliyormuş gibi başını salladı.

En çarpıcı resim Kaliforniya'nın San Joaquin vadisinden gelir. Şimdi muhtemelen bilirsiniz—burası bizim bütün sebze ve meyvelerimizin geldiği yerdir; burası Amerikan yiyeceklerinin önemli bir yetişme merkezidir. Belki de hepiniz bugün bu vadide yetişen bir şeyler yemişsinizdir. Oralı olan kimse var mı? Hiç kimse yok –demek ki Yale'de yeterince çiftçimiz yok. Bu arazinin çökmesini ölçmek için yerleştirilmiş bir direk resmi vardı.

Resimde çok uzun bir direk ve bir adam görünmektedir, adam direğe göre çok küçük kalmaktadır. Direğin tepesi arazinin eskiden—hatırlamıyorum ama 1957 [1925] bulunduğu seviyeyi gösterir ve arazi o zaman 30 feet (yaklaşık 10 metre) çökmüştü, adamın boyu 5.5 ya da 6 feettir ve bu direğe göre çok küçüktür. Bu bir tür şok edici resimdir ve Kaliforniya'nın vadilerinde tarımsal aktiviteler o zamandan beri çok artmıştır. Çekilen su miktarı artmıştır ve arazi görülebilir bir şekilde alçalmaktadır ve bu çok grafiksel bir durumdur.

Şimdi suyu çektikten sonra kayacın çökmesi belli bir zaman alır çünkü kayacın yapısal bir dayanıklılığı vardır. Arazinin ne kadar alçaldığını görebilirseniz, su tablasının ne kadar azaldığını tasavvur edebilirsiniz, arazinin alçaldığı miktardan birkaç kat daha fazla düşmüştür. Bazı yerlerde bunu kolaylıkla ölçebilirsiniz. Teksas'ın bazı bölümlerinde ve Arizona'da su tablası yüzlerce feet (100 m kadar) düşmüştür ve su çekilmesi nedeniyle Şikago'nun kuzeybatısında su tablası 200-300 feet düşmüştür.

Teksas'da sulanan alanların dörtte üçünde su tablası düşmüştür ve bu, bütün dünyada görülen bir şeydir. A.B.B çok teknolojik bir ülkedir ve bu yüzden biz çok sondaj yaparız, fakat buğday yetiştirilen Kuzey Çin ovasında su tablası her yıl 40 inç (yaklaşık 1 metre) düşmektedir. Hindistan'ın güneyinde dünyanın verimli alanlarından birisi olan Tamil Nadu'da su tablası her yıl 100 inç (2.4 metre) düşmektedir.

Şubat ayında yayınlanan yeni bir çalışma var ve bu çalışma Himalayalardan gelen yüzeysel suları hesap etmiştir. Bildiğiniz gibi Himalayalar Asya Kıtasının ortasında yer alır ve Sarı Irmak ve Yangtze Irmağı buradan doğar ve Çin'i besler, Helmand Irmağı Afganistan'a akar, İndus Irmağı Pakistan'ı, Ganj Irmağı Kuzey Hindistan'ı ve Bangladeş'i,Brahmaputra ve Meghna yine Bangladeş bölgesini sular. Ayrıca Mekong, Salween ve Irrawaddy, Vietnama, Tayland'a ve Kombodya'ya ve Burmaya akar. Yani bu akarsuların hepsi Himalayalar'dan gelir.

Neler oluyor? Bu bölgelerdeki yüzeysel sular yılda ortalama 2-4 metre azalmaktadır, su tablası düşmektedir. Venedik aynı sebeplerden dolayı sürekli batmaktadır, ama çok daha az olarak 1 yüzyılda sadece 25 cm alçalmıştır. Bangkok yılda 13 santimetre batmaktadır.

Meksiko City—Umarım o slaytlar buradadır. Meksiko City çok şaşırtıcı şekilde alçalmaktadır—çok belirgin bir olay olduğu için Meksika'dan iyi verilerimiz vardır. Meksika City, bir metro inşa etti, mükemmel bir metro sistemi, Ben o metroya bindiğimde yanımda genç bir bayan vardı, o metroda sıkışmaktan öte paketlenmiş gibi olursunuz. Metroyu aynı seviyede olarak düz yapmışlardı ancak su çekilmesinden dolayı zemin çökmektedir ve bu çökme her yerde eşit değildir ve şimdi metro şöyledir ve eskiden yer altında olan bazı kısımları şimdi yer üstündedir çünkü yer alçalarak metrodan uzaklaşmıştır.

Kanalizasyon ve su sisteminde de aynı sorunlar vardır. Meksiko City'de su, şehir bile metro yapıldıktan sonra yaklaşık olarak 1 metre alçalmıştır. 1934'te yerde yatay olarak bulunan su boruları şimdi herkesin kafasından yaklaşık 8 metre yukarıda kalmıştır ve bazı kenar mahalleleri her yıl yaklaşık 60 santimetre çökmektedir.

Öğrenci: Nasıl oluyor da her yer eşit şekilde batmıyor?

Profesör Robert Wyman: Çünkü eşitsizlik söz konusu ve bunun cevabını gerçekten bilmiyorum. Soru şudur neden her şey eşit olarak batmaz? Bu olmaz ve düz bir metro sonunda böyle olur.

Öğrenci: Kaliforniya'daki direk de bunlar gibi neden yere batmaz? Ona bağlı bir şey mi vardır?

Profesör Robert Wyman: O direği nasıl kurduklarını bilmiyorum, her şeyin battığını düşünürsünüz, evet bilmiyorum. Bilmiyorum, cevabı bilmiyorum.

Meksiko City'de yeraltından su pompaladıkça ki pompalama hızı gittikçe artmaktadır, şehir de daha hızlı çökmektedir ve su boruları bozulmakta ve çatlamaktadır bu yüzden şimdi her yıl tamir edilmiş 40,000 su borusu vardır ve birçoğu kayıtlarda bile yoktur ve tamir bile edilmezler.

Sonuçta sistem içerisindeki suyun üçte biri bu çatlaklardan sızarak akmaktadır ve şehirin önemli bir kısmı şimdi artık kanalizasyon sisteminin altında kalmıştır, bu yüzden kanalizasyon atıkları şehirden uzaklaşmamaktadır ve havuzlarda toplanarak pompa istasyonları kurulmak yolu ile dışarıya pompalanmaktadır—yani kanalizasyon atıkları bu havuzlardan pompalanmaktadır. Şimdi onlar yeni ve çok derin bir

kanalizasyon sistemi döşemektedirler, yaklaşık 200 kilometre uzunluğunda ve 20-25 metre derinliğinde bir kanalizasyon. Bu konuda bu kadar yeter.

Sanıyorum mesajı aldınız. Birkaç dakika daha bu konu üzerinde durmak istiyorum. Okuma parçalarınız arasına bir şey koydum ve siz muhtemelen düşüneceksiniz bunları buraya neden koydu diye; o yazı havyar ve balık için insanların ne kadar para ödedikleri ile ilgilidir. Bu, üzerinde konuşmaya vaktimin olmadığı daha uzun bir makaleden bir parçadır, ancak denizlerde çok balık vardır ancak bu balıkları yemek isteyen de çok insan vardır, yani balıkçılık denizlerdeki balıkları yol eden endüstrilerden birisidir.

Küçük balıkçı tekneleri varken işler yolundaydı, balıklar yeniden üreyebiliyordu. Fakat şimdi Kore, Almanya ve Japonya'nın büyük, çok büyük gemileri vardır ve kilometrelerce uzunluluğunda ağları vardır ve denizde ne varsa çekerler bu yüzden balıklar yok olmaktadır. Balıklar azaldıkça ve kendilerini yenileyemedikçe ekonomik olarak balıkçılık yapmanın karlı olmayacağını düşünürsünüz.

Gerçek hayatta ise olan şey şudur: insanların yemeyi sevdiği bazı iyi balıklar vardır, bu balıklar avlanarak bitilince bu sefer bir sonraki iyi balığa sıra gelir. Eğer belli bir süre restoranlara gidiyorsanız bunu görebilirsiniz, her birkaç yılda bir menüde daha önce hiç duymadığınız bir balık türü olur. Böyle bir tecrübeniz oldu mu? Bunun sebebi çünkü sizin birkaç yıl önce yediğiniz balık aşırı avlanmadan bitmiştir, bu yüzden yediğiniz balığın kalitesi gittikçe düşmektedir.

Eğer paraları varsa ve insanlar halen bu iyi kalite balıkları yemek isterlerse öyle görünüyor ki bu daha iyi balıklara çok fazla paralar ödeyebilirler. Bu durumda ekonomi sizin için çalışmak yerine, balık sayıları azalacağı için fiyatlar yükselir ve böylece halen ekonomik olarak bu balıkları yakalamaya değer. Bu tür bir ekonomi yüzünden bu balıkları yok oluncaya kadar tutulmaya çalışılır ve size verdiğim o fahiş fiyat listelerinin amacı da budur.

Şunu fark etmeniz gerekir ki esasen çevresel tahriplerin önemli bir kısmı geriye döndürülemez. Yani demek istiyorum ki eğer yüz milyonlarca yıl beklerseniz türler değişecektir ve yeni türleriniz olacaktır fakat bu temelde geriye döndürülemez. Denizlerdeki değişik türleri yok edinceye kadar avlamak geri döndürülemez şeylerden birisidir.

Habitatların kaybı da geriye döndürülemez. Sanırım size Brezilyanın kuzeybatısında ya da tamamında herhangi bir ormanda sistemin, yiyecekleri geriye dönüştüren mantarlar tarafından işletildiğini anlatmıştım. Ağaçları kestiğinizde güneş orman altına doğrudan vurur ve bu mantarları öldürür ve artık bu mantarlarınız yoktur ve şimdi bunun üzerine başka bir şey gelir, yiyecekler çözülmezler ve geri ağaçlara verilemezler. Bütün arazi kurur ve geriye laterit denen kuru toprak kalır, kuru demek taş gibi kuru demek ve bunun geriye döndürülüp döndürülemeyeceği açık değildir.

Balık rezervleri. Morina rezervleri 20, 30 yıl önce azaldı ve avlanmayı azaltılıp, çoğu yerde yasaklanmış olmasına rağmen rezervler o zamandan beri tekrar artmadı. Öyle anlaşılıyor ki geri kalanların popülasyonu yeniden üreyemeyecek kadar küçüktür. İşte bu geri getirilemez bir yok oluştur, bu çok önemli bir nokradır çünkü özellikle nüfus

arttıkça çevresel yıkımlar geri döndürülemez. Dünya ekonomisi geliştikçe, çevreye olan baskı kötüleştikçe kötüleşir.

Nüfusun sonunda azalıp, bu baskının ortadan kalktığı güzel bir senaryo düşünebilirsiniz. Fakat endişe duymamız gereken yer nüfusun en fazla olduğu noktadır çünkü geri dönülmez şekilde yok olan şeyleriniz, türleriniz, habitatlarınız vs. şimdili seviyeye değil fakat maksimum taleplere bağlıdır. Yani eğer maksimum talep aşağıya düşerse bu iyidir. Endişe duymamız gereken şey nüfusun en fazla olduğu zaman ve çevreden olan diğer taleplerdir. Önemli olan en fazla nüfusun olduğu zamandır.

BM öngörülerindeki büyük farklılıkları gördük. O en fazla olduğumuz seviyeye 1 milyar sonra ya da 2 milyar, 3 milyar, 4 milyar, 5 milyar, 6 milyar, 7 milyar ya da 12 milyar ya da kim bilir kaç milyar sonra ulaşacağız; o eğrilerden hangisinin gerçekleşeceği tamamen tesadüfî bir olay olacaktır. Bu insanların şimdi ne yaptığına bağlıdır. Nüfus momentumundan dolayı şimdi doğan insanlar çocuk yapacaklardır ve bu, çevreye kümülatif bir etki yapacaktır.

Yani şu an doğum oranı ne olursa olsun, nüfus artış oranı ne olursa olsun, sonunda bu artış dursa bile nüfus momentumu yüzünden gelecek 100 ya da 150 yılda halen bu etkileri görüyor olacağız. Size bazı ülkelerin yenilenme seviyesinde doğurganlığa ulaşmaları durumunda bile nüfuslarının yaklaşık 100 yıl kadar daha artacağını gösteren veriler göstermiştim. Tekrar söyleyelim, şimdi yapacağımız şeyler devam etmekte olan maksimum çevresel yıkımı belirleyecektir.

Sanıyorum en önemli noktalardan biri şudur ki çevresel çözümler zordur. Çevreyi düzeltmek kolay bir iş değildir. Küresel ısınma gibi, bunu engellemeye mi çalışmamız yoksa buna uymaya mı çalışmamız gerektiği konusunda oldukça fazla tartışmalar vardır, ve sanıyorum Ormancılık Bölümündeki derslerin yarısında ‘Hayır, onun gerçekleşmesine izin vermek daha iyidir ve ona adapte olmaya çalışmak daha ucuz olacaktır’ denmekte; derslerin diğer yarısında ise ‘bu çok kötü bir şeydir ve bunu engellemeye çalışmak zorundayız.’ denilmektedir.

Çoğunlukla güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, hatta nükleer enerji ile ilgili maliyetler o kadar yüksektir ki şimdiki teknoloji ile bu alternatifler yapılabilir görünmemektedir. Çin her hafta yeni bir termik santral kurmaktadır. Kirliliklerini azaltmak istiyorlar. Yapabilecek her şeyi yaptılar, fakat nüfusları halen artıyor ve çok büyük bir fakir nüfusları vardır ve bu nüfusun enerji ihtiyacı vardır. Şimdi termik santral kurmaktan başka seçenekleri yoktur. Çinlilere ne yapmalarını söylersiniz? Hayır, siz fakir olmaya devam edin, termik santral kurmaya çalışmayın. Bunu söyleyemeyiz ve söylesek de onlar bunu zaten yapmaz çünkü oranın halkı da belli bir yaşam standardı ister ve bu da enerji gerektirir. Bu yüzden de atmosferdeki CO_2 deli gibi artar.

İşte bu durumlarda çevreyle ilgili sorunlarda kolay çözüm yoktur. Bu gerçekten çok zor bir iştir. Çevre hareketi içerisinde geçen 50 küsur yıl içerisinde hangi konuda başarılı olundu derseniz bu sadece nüfus cephesinde oldu. Size birçok kere üçüncü dünyada 1950’lere 1960’lara kadar doğurganlığın 6, 7, 8 çocuk düzeyinde olduğunu gösteren veriler göstermiştim. Şimdi bu sayı o zamankinin yarısına aslında 2.8 düzeyine inmiştir, yani o eski seviyenin yarısı gibi bir yer, bu, bu alanda müthiş bir gelişme demektir.

Her ülkede insanların daha az sayıda çocuk istediklerini de çeşitli şekillerde size göstermiştim, her gelişmekte olan ülkede. Kaç çocuk istediklerini sorarsınız, kaç çocukları olduğunu öğrenirsiniz. Her bir ülkede ailelerin sahip olduğu çocuk sayısı istedikleri çocuk sayısından fazladır ve bu çok büyük bir etkidir. Genellikle mesela en gelişmiş ülkelerden birisi olmayan Bolivya gibi ülkelerde kadınların % 70-80'i çocuk yapmak istememektedir. Kadınların % 70'i hiçbir şekilde % 10'u da gelecek 2 yıl içerisinde istememektedir.

Sahip olduğumuz teknoloji, kondomlar, doğum kontrol hapları mükemmel değildir ama işi yapacak kadar iyidirler. Nüfus birçok şeyin yapıldığı ve halen de birçok şeyin yapılabileceği nadir alanlardan birisidir. Bunu yapmak için insanların beynini ve kalbini kazanmak zorunda değiliz çünkü bize zaten sahip olduklarından daha az sayıda çocuk istediklerini söylemektedirler.

Yeni bir teknolojiye ihtiyacımız yoktur. Bunu yapmak atmosferdeki karbondan kurtulmak ya da onu azaltmaktan çok daha ucuzdur. Sudan ucuzdur, yani bir kutu doğum kontrol hapı piyasada 0.80 Dolardır, bir diyafram 1.25 Dolardır, yani sudan ucuzdur. Bunları sağlamak için gerekli olan tıbbi bilgi insanların ayağına götürülür, bunlar için çok da eğitilmiş personele ihtiyaç yoktur. Ve size söylediğim gibi gelişmekte olan ülkelerde işgücü, hatta eğitilmiş iş gücü ucuzdur.

Çevresel durumları daha iyiye götürebilmek için yapılabilecekler içerisinde bana en kolay olanı azalmakta olan doğurganlığı teşvik etmektir gibi geliyor. Bunun için çok para harcamanıza gerek yoktur, dünyadaki insanların çoğu 'Evet, evet, bunu istiyorum' diyecektir ve burada Ryerson'ın dersinde gördüğümüz gibi, yani bir dizi yayınlarsınız, 1 yıl süren haftada 2-3 sefer gösterilen bir dizi film, oldukça ucuz ve sonuçta aile planlaması kliniklerine giden insanların sayısı 2-3 katına çıkar. Yani çok küçük bir girdi ile çok büyük bir gelişme sağlayabilirsiniz, bu çok çok yapılabilir bir şeydir.

Daha gidecek çok yolumuz vardır. Dediğim gibi doğurganlık 6, 7 ve 8 çocuktan 2.6 seviyelerine indi fakat 2.6 seviyesi ile her bir nesilde nüfus % 30 artacaktır. Size gösterdiğim gibi, nüfus şu anki durumda her 13 yılda 1 Milyar artmaktadır. Bu halen çok yüksektir. Bunu aşağıya çekmek belki de yapılabilecek en mantıklı, gerçekçi şeydir—demek istiyorum ki bu artış oranıyla bile çevre, cehennemi boylayacaktır—büyük ölçekli bir değişime ihtiyacımız vardır ve diğer şeylerin nüfusta yapılabileceklerin yanına yaklaşacağını bile sanmıyorum.

Çevrecilere her zaman itiraz ederim ve derim ki bakın her 13 yılda 1 milyar fazla insan olacak. Çevrecilerin yaptığı bütün koruma, restorasyon bütün bunları üst üste toplayın ve bunu 13 yılda 1 milyar insanın ayak izi değeri ile karşılaştırın. Yani toplamlar bir birine eşit değildir ama bu mesaj yine de onların kafasına yatmaz.

Mükemmel bir alıntı var, (belki de kameramız da bunu çekmek istemeyecektir) bu alıntı Afrika'daki en meşhur doğa koruma yazarlarından biri olan Peter Beard'a aittir. O, çok açık konuşur ve her zaman nazik bir dil kullanmaz. Şu alıntı ondandır,

"Bu sağduyulu kitapları yazmak için kıçımı kırdım." Afrika'da çevrenin durumu ile ilgili çok sayıda kitap yazmıştır. "Fakat halk bunları anlamaz. Onlara fildişlerinin halen üzerinde olduğu 30,000 ceset gösterirsiniz" Filler—30,000 fildişi, "Fildişleri halen

cesettedir ve onlar size halen kaçak avcılara dava açmamız gerektiğini söylerler," mesele buymuş gibi. "Hiç kimse insanların aç olduğunu ve bu hayvanları yiyecek olarak kullandığını fark etmez mi? İnsanlar burayı halen Vahşi Afrika olarak düşünürler. Hiç kimse bunun nüfus baskısından olduğunu fark etmez mi. Doğa Koruma dünyasında ne s…şeyler oluyor? " burada 'S' kelimesini kullanır. Burada Korumanın ilk üç harfini 'CON' hilekar anlamında büyük yazar, "sadece yalanlar ve para toplama"

Sanıyorum bazı şeyleri biraz abartır ve bildiğiniz gibi bu benim de pedagojik araçlarımdan birisidir; biraz abartma yapmak. Bunu hatırlarsınız. Bütün çevresel hareket çok büyük değişiklik yapabilecek bir konuda başını kuma gömmüştür.

Sonuç olarak dünya büyük bir yarışın içerisindedir. Size gösterdiğim gibi nüfus artmaktadır, çevresel sorunlar artmaktadır, fakat doğurganlık azalmaktadır. Benzer şekilde artan bu ikisinin nasıl işleyeceğine bağlı olarak ya güzel bir konuma geleceğiz—yani doğurganlık artan çevresel konulardaki baskıyı ortadan kaldıracak kadar hızlı azalacak ya da bunu yapmayacak, yani nüfus yeterince hızla azalmayacak. O zaman kim bilir nereye varacağız.

Sanıyorum bu dersten almanız gereken şey budur, her 13 yılda 1 milyar artan nüfus, azalan doğurganlık, 1960'lardan beri, 40–50 yıldır devam eden ve yarıya düşen doğurganlık ile çevre arasındaki büyük yarış. Bu yarış nasıl kazanılacak—hangi taraf kazanacak ve siyasi olarak bununla ilgili ne yapabiliriz?

İyi bir yaz tatili ve iyi bir sınav diliyorum.